

देवशोद्धिभुजानुत्तमासतीति चतुर्थ्यासकृष्टनाशनव्रतत्वेनमासंचयुथाव्रतम् स्कादे चतुर्थ्यादेवदेवोसौपूज
 नयः प्रयत्नतः कृष्णपक्षविशेषेणनक्तंकुर्व्याच्चतस्त्रियमिति चतुर्थ्यागणस्यचेततिथिसामान्योक्तेश्च पंचम्यांतिथि
 पत्वेननगपूजोक्ता नागानांस्वरूपमात्स्ये नागाश्चवनुक्तव्याः खड्गखटकधारिणः अर्घः सर्वाकृतस्ति
 पानाभेरुद्धनुमानुषी फणाश्चमूर्ध्नकतव्याद्विजिह्वाहवोसमाः असमाविपमाः अत्रपद्यांस्कदपूजाव्रतम् प
 द्यापूजागुहस्यचेति तिथिसामान्योक्तेः सप्तम्यांभस्करवैद्युभयसप्तमीव्रतम् पौषकृष्णाष्टम्यामष्टकाश्राद्ध
 नारदीये अथपौपासिताष्टम्यामष्टकाश्राद्धमिष्यते पिष्टणात्तद्विदवर्षकुलसंततिवर्द्धनमिति ब्रह्मपुराणेष्विष
 पोषकृष्णाष्टकायांतु शकैःश्राद्धसंशोभनं वायुपुराणेषु पितृयानदायमेलैस्तुरंगंकांस्तिस्रएवहि कृष्णपक्षेवरिष्टा
 हिपूवचिद्विभावरी प्राजापत्याद्वितीयास्यान्तीयावैश्वदेविकी आद्यापूषेः सदाकार्या मांसैरन्यायथा तथा शा
 कैः काव्यादेतीयांतु देयद्रव्ययुतोविधिःअन्वष्टकं पिष्टणांतुनित्यमेवविधीयते पद्मपुराणेषु तस्यामेवशाकवि
 धीनात् तदनयोर्विरोधेव्यवस्थाशाखाभेदेनहेमतांशि शिरोयश्चतुर्णामपरपक्षाणामन्वष्टकाइत्याश्वलायनात् तत्र
 पूर्वद्युरष्टकाश्राद्ध उच्यतेनैपुचान्वष्टक्यं पूर्वद्युः पितृभ्यादद्यादपरद्युरन्वष्टक्यमित्याश्वलायनात् कोमपि अ
 मावांस्यष्टकास्तिस्रः पौषमासादिपुत्रिष्विति अत्राष्टमी अंपराह्णव्यापिनीग्राह्यापूर्वद्युः आदस्यान्वष्टक्यस्य
 चाष्टम्यनुरोधेननिर्णयः पूर्वद्युः पितृभ्यादद्यादपरद्युरन्वष्टक्यमिति सूत्रात् अत्रश्राद्धाशक्तैतत्रैव अ करेणप्राय
 श्चित्तमुक्तमृग्विधाने एभिद्युभिर्जपेनमत्रशतवारनुतद्दिने अन्वष्टक्ययदाशून्यपूर्णतायातिसंवर्धेति अशक्तौत्वाः
 श्वलायनः अथाश्वोभूतेऽष्टकापशुनांस्थालीपाकेनवा अनुदुहोयवसमाहरेदग्निनावाकक्षमुपोपेदपोमेष्टकेतिभक्तेः
 नष्टकः स्यादितिमागशापादिपुमलमासे तत्राष्टकानकांर्यचतुर्णामितियहणादित्युक्तंनारयणवृत्तौ तथाकाठकण्ट

ह्येपि महालयांष्टकांश्चाद्वोषां कमांधापि यद्भवति स्पष्टमासविशेषाख्यं विहितं वज्रयेन्मल इति विष्णुपुराणे अत्रैतन्वाय
 धांशकिकाले स्मिन्भक्तिकेनैव धीः भोजयिष्यति विप्रग्राग्यानि त्यादि-अत्राशक्तौ तत्रैव अस्ममर्थोन्नदानस्य धान्यमाना
 द्यंशकितः प्रदं संपाति द्विजांशेभ्यः स्वल्पामपि च दक्षिणां श्रवाप्येसामर्थ्यं युतः कराग्रावास्थितां स्तिलान् भक्तिनयः
 संमुद्दिश्य भुव्यस्माकं प्रदास्यति - यतः कुतश्चित्संप्राप्य गोभ्यो वापि गवाह्लिकाः श्रमावप्रीणयन्नस्माद्वक्तियुक्तः प्रदः
 स्यतीति - एतां सुश्राद्धां करणे दोषो भाहितो वायुपुराणे - यस्यैते प्रतियच्छेयुरष्टकाभिरपुजिताः मोघस्तस्य भवे-
 ल्लोको लब्धं चारय विनश्यति - देवांस्तु दायिनो यांति तिर्यग्गच्छत्यदायिन इति - अत्र श्राद्धाकरणं विहितं वज्रये-
 न्मले - अस्यां हि किमप्यष्टमीव्रतम् - तत्र कृष्णं रुक्मिणीप्रद्युम्नं च पूजयेदित्युक्तम् इति रुक्मिण्यष्टमीव्रतम् इति प-
 ण्डिण्याष्टमीकृत्यम् * अथ पोष्योभयपक्षनवमीकृत्यम् - देवीपुराणे पोषमासे तु संप्राप्ते - यः कुर्यान्नक्तभोजनं
 जितेन्द्रियः सत्यवादी कामक्रोधविवाजैतः पक्षयोर्नवमीयत्नाद्भगवत्यै वृतादिभिः - कृत्वा ध्यानं महापूजां चंडिकायै-
 प्रकल्पयेत् - नैव दंतदुलप्रस्थं क्षीरयुक्तं नराधिप कुमारैर्भोजयेच्चट्टौ विप्रान् भागवतांस्तथा कृत्वा पिमृण्मयी-
 देवीनां न्नाचायाति पूजयेत् - चतुर्भुजां गूलधरां कुंदं पुष्पैः संगुंगुलैः स्नानं कृत्वा तिलैर्विप्रस्तिलानां प्राशनं तथा
 एवं संपूजयेदादर्थी तस्य पुण्यफलं भृशं सूर्यकोटिप्रतीकांशं विमानवरं मास्थितः - दोषयमानश्च मरैः स्तुयमानः
 सुरासुरैः गच्छेद्दुर्गापुरं स्य यत्रास्ते चंडिका स्वयम् कीडते देवगंधर्वैर्वा विदाभूतसंप्लवम् - विः सप्तकुलजैः
 साईभोगान्भुक्ता यथेप्सितान् पुनरेत्यभुवं वरि राराजां भवति भूतले - यः पूजयेत् सदा पूज्यमानं सर्वार्थसि-
 द्धिदं धृताभिपेक्षयः कुर्याद्द्वारान्नचभास्करं - कुर्भेर्ना नार्थैर्धैर्यैः पोषमासे समुद्यतः - नृत्यगीतापहारेण-
 शखवादित्राणिः स्वनैः - कुर्याज्जागरणं देविप्रदीपाद्यैः - सुशोभनैः - वसेत्सूर्यपुरे श्रीमान् सूर्यतुल्यं पराक्रमः

ग्रहणो विषुवेष्वप्येव विषुवसेषु च । १५ वृत्ताभिपेक्षयः कुर्यादहोरात्रां शिवस्य तु ॥ १६ ॥ सूक्ष्मधारेण भण्डेन पुण्यमासेद्धि
 ज्ञोन्नमः । गीतनृत्योपहारेण शंखवादित्राजिनैः । १७ ॥ कुर्याज्जागरणवापि प्रदीपाद्युपशोभितम् । समस्तपापनिर्मुक्तः स
 महाकुलवर्द्धनः युक्तः शिवपुरे श्रीमन्मोदते शिववत्सुखी । इति पौपमाससूर्योभयनवम्योर्विशेषविधिः ॥ अत्र दशम्याः
 दशम्यामन्तकस्येति सामान्यनिर्णयः । धर्मराजपूजनकार्यम् । अथ पौषकृष्णैकादशीसफलात्रतम् । १८ ॥ ताददीये पौष
 संप्रकृणोकादश्यांसफलांसमुपौष्यवै । द्वादश्यामच्युतप्राच्यवरैरेवोपचारकैः । १९ ॥ सभोज्यविभ्रान्मधुरां सर्वसुखैर्लब्ध
 दक्षिणान् । एवं कृत्वा त्रतं विप्रसकलाया विधानतः । भुक्ते ह भोगानखिलानते विष्णुपदं व्रजेत् । अथास्याः कर्षोच्यते
 युधिष्ठिर उवाच । पौषस्य कृष्णपक्षस्यैकादशी कार्त्तवैश्रभो । किनामको विधिस्तस्या कोद्वस्तत्र पूज्यते । एतदा
 चंद्रस्वमेस्वामिनि वस्तरैरेणजर्जर्दन ॥ श्रीकृष्ण उवाच । कथयिष्यामि राजेंद्र भवतः स्नेहकारणात् । तथा तुष्टिर्न मे राज
 नं क्रतुभिश्चाप्तदक्षिणैः । यथामां तुष्टिरयाति एकादश्यां व्रतेन वै । तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कर्तव्यं हरिवासरः । २० ॥ पौषस्यः
 कृष्णपक्षे तु द्वादश्यामवद्वैप । तस्याश्चैव तामाहात्म्यं शृणुष्वैकाग्रमानसः । आदि काश्चैव भोजनं त्रैकादश्यां भु
 धति हि ॥ २१ ॥ तासां मेव तु सर्वासामिदं कल्पनैव कारयेत् । एकादश्यां स्तथाप्य स्याः शृणुराज न्कथानकः । अतः पर
 प्रवक्ष्यामि पौषेया कृष्णद्वादशी । लोकानां हि तार्थाय कथयामि विधितथा । पौषस्य कृष्णपक्षे वै सफलां नाम नमः
 नारायणो हृदे वो रस्याः । पूजनीयः प्रयत्नतः । पूर्वेण विधिनाराज न्कर्तव्यैकादशी जनेः । २२ ॥ नागानां च यथाशेषः पक्षि
 षां गरुडो यथा । २३ ॥ देवानां च यथा विष्णुर्द्विपदां ब्राह्मणो यथा । यथा श्वमेधो यज्ञानां तार्थानां जाह्नवी यथा । २४ ॥ व्रतानां
 व्रतेश्वर राजन्नेकादशी विशेषतः । २५ ॥ तेजनां भरतश्चेष्टममपूज्याश्च सर्वशः । हरिवासरसं सत्कावर्तयेत् पूजनां भूशम्
 सफलां नामनां मेति । तस्याः पुण्यं शृणुष्व यत् ॥ २६ ॥ फलेर्भापूजयेत्तत्र काले देशे द्वैः शुभैः । नारिकेलफलैः शुद्धैः

स्तथावैवीजपूरकेः ज्वरीरैर्दाडिमैश्चैव तथा पूगफलैरपि । लवंगैर्विविधैश्चान्यैस्तथैवाद्यादिभिः फलैः पूजयेद्दे-
 वे देवैर्यंधूपदपैर्यथाक्रमं । फलैश्च दीपदानं च विशेषेण प्रकल्पयेत् । रात्रौ जागरणं तत्र प्रकर्तव्यं प्रयत्नतः
 यत्किंचिदमीलयेन्नेत्रे तत्राजगार्तियोनिश । एकाग्रमानसो भूत्वा तस्य पुण्यफलं शृणु । तत्संमोनास्ति वै यज्ञस्तीर्थ-
 तत्सदृशं हि । तत्समं न व्रतं । किंचिदिह लोके न राधिप । पंचवर्षसहस्राणि तपस्तप्तेन यत्फलं । तत्फलं समवाप्नो-
 तिसं फलायां व्रतेन हि । श्रूयतां राजशार्दूलं स फलायाः । कथानकं च पावतीति विख्याता पुरा माहिष्मतीति च-
 माहिष्मतस्य राजर्षेः श्रुत्वा रश्मिभवं न्युताः । तेषां मध्ये तु योज्येष्टः समहापातकैर्युतः । परं दारानुगामी च वै श्यासंगतः
 सदा । पितुर्द्रव्यं स पापिष्टो नाशयंश्च मुहुर्मुहुः । असहृत्तरतो नित्यं देवता द्विजानि दकः । वेणुवानं च देवानां नित्यं नि-
 दारतो ब्रवे । ईदृग्विधं तदा दृष्ट्वा पुनर्वा माहिष्मतो वृषः । लुपको नाम नामनामनेति कृतवानप्यंमोर्पितः । राज्यान्निष्कासितस्तन-
 पिवाचिवापि बंधुभिः । तस्यैवं परिवारैस्तु त्यक्तो राज्ञो भयादिति । लुपको पितदात्यक्तश्च तया मास एं कलः । किं करो-
 मिकगच्छामित्यक्तः पित्रा च बंधुभिः । इति चिता परो भूत्वा मतिपापे च कारहः । त्यक्तो हं वाधवैः पित्रा । राज्यान्निष्कां-
 सितस्तथा मया गंतव्यमेवाद्यह्यरण्ये गहनवने । तस्माच्चैदं पुरं सर्वं लुठयिष्याम्यहं पितुः । इत्येवं समति कृत्वा लुठको-
 देवयोगतः निर्जगाम गुरात्समाद्रतो सौ गहनवने जीवघातकरो नित्यं स्तेयघूतकलानिधिः । सर्वचनगरं तेन मुषितं पाप-
 कर्मणा । स्तेयकृन्नगरे तत्र गृहीतः पुरपालकैः । तानुवाच सुतो हं वै राज्ञो माहिष्मतस्य च गृहीतोऽपि सैर्भुक्तो राज्ञो माहि-
 षमतो भयात् । आभिपाह्य कृन्नित्यं फलाहारं रतस्तथा । श्राद्धमस्तस्य दुष्टस्य वामदेवं ससन्निधौ । अश्वत्थो विद्य-
 ते तत्र जर्णिः सर्वहुवार्पिकः । स चासीत् सर्वदंक्षाणां राजानां राणालयः । तस्य मूलं वृषसत्तल्लपकः । पापकृत् परः गते व-
 हुतिथे काले पूर्वपुण्यप्रभावतः । पौपस्यं कृष्णपक्षे तु दशम्यां दिवसे तथा । फलानि भुक्त्वा दंक्षाणां राज्ञो शान्तिं नयायतः ।

लुपकोनामपापिष्ठोवन्नहीनस्तदुःखितः पीडयमानस्तुशतेनहारिवृक्षसमीपतः । ननिद्रानसुखतस्य मृतप्रायइ-
या भवतं । ताडितोदंशैस्तीव्रैर्वेनीतानिशाखिला प्रातःसूर्योदयेजातेनलेभेचेतनांतदा 'लुपकोगतसंज्ञस्तुसफ-
लायांदिनेतिथोरवौमध्यगतेचैवसंज्ञालिभेनलुपकः' इतस्ततोविलोक्याथक्षोध्यितःकष्टतःश्वसनस्खलत्पद्म्याप्रच-
लितःसंयावत्संचरन्छनैः वनमध्येगतस्तत्रक्षुत्तृषापीडितोभवत् नशक्तिर्जीवघातेस्यलुपकःस्यदुरात्मनः । फला-
दिभूमिपतिन्याजहारसलुपकः यावत्सआगतस्तत्रतादस्तमगाद्रविः किंभविष्यत्युवाचेतिविललापातिदुः-
खितः । फलानितानिसर्वोणिवृक्षमूल्येवदयत् प्रत्युवाचफलैरोभिः प्रीयतांभगवान्हरिः । उपविष्टोलुपकश्च-
ननिद्रालभतेनिशि । रात्रौजागरणमेनेभगवान्मधुसूदनः । फलानांपुजनमेनेसफलायांतियौत्रतः । इतिकृत्वा
लुपकस्तुतदकरमाद्वितोत्तमं तेनत्रतप्रभवेनप्राप्तंराज्यमकंटकपुण्येनसफलायास्तुवथाप्राप्तं तथाभृष्टुणु रवेरुदयेव
लायां दिव्योवाज्याजगामह दिव्यवस्तुपरीवारोलुपकस्यसमीपतः । तस्यौसतुरगोराजन्वागवाचाशरीरि-
णी । प्राप्नुहि त्वं पसुतराज्यं निहतकंटकं वासुदेव प्रसादेन सफलायाः प्रसादतः । पितुः समीपं गच्छ त्वं कुरुरा-
ज्यमकंटकं । तयैत्युक्त्वा त्वसौ तत्र दिव्यरूपधरो भवत् कृष्णे मतिश्च तस्यासीत् परमावैष्णवी तथा । दिव्याभरण-
भूषोऽसौ तात न त्वास्थितो गृहे वैष्णवा यतदादत्तं पित्रा राज्यमकंटकं कृत्वा राज्यं तु तत्रैव वर्षाणि सुबहुन्यपि । रंरि-
वोऽसंरंलिनो विष्णुभक्तिरतः स दामनो ज्ञास्तस्य पुत्रास्सुंदाराः कृष्णप्रसादतः पश्चाद् राज्यमेसौ त्यक्त्वा पुत्रैराज्यं सं-
मर्पयत् । वनं गतः संयतात्मा विष्णुभक्तिपरायणः । साधयित्वा तयात्मानं विष्णुलोकं जगाम ह गतः कृष्णस्य सान्नि-
ध्येयं न गंतवान् शोचते । एवं वै प्रकुर्वीत स फलैर्कोदरीशत्रितः । इह लोके यशः प्राप्य अत्र ते मोक्षमवाप्नुयुः । धन्यास्ते मान-
गालोके स फलायां उपोपकाः । तेषां च जन्मसंफलमेव मे वने संशयः । पठनाच्छृणवाद्वापि करणाच्च विशांपतेः । राजसू-

पुनर्नृः श्रुतीणां मूलो केव सुदेवकुले किलः तेनोदारुकिमणीनामभीष्मकस्य सुतीपुरा ॥ अथ्यंतरूपसुभगापु
 तिन्नतपराधणाऽऽ नहितस्याविनाकुणः स्तोकमुद्धतेमुखं ॥ श्वश्रुश्वशुरयोः पादौवदेसापुन पुनः केनापिकर्मः
 दोषेनकुपितविष्णुमातरः ॥ नप्रसादयतिक्षिप्रमितिज्ञात्वातुदेवकी ॥ कृष्णप्रोवाचकुपितायदितेजननीह्यह तत
 स्त्वंपाहिवैवाह्याकुलरूपगुणधिकाः ॥ मद्वाक्यमन्यथाकर्तुंनार्हसित्वकुलोद्बहः ॥ श्रीकृष्णउवाचः ॥ मायातुरुक्मि
 णीत्युक्ताउद्बहंकथंशुभे ॥ यः परित्यजतेभार्यामविक्रवशरीरिणीं संप्राप्तोतिहिमंदत्वंदौर्भाग्यसप्तयोरुषं विरू
 पुत्वममोतिनमुखंविदेकचित् ॥ व्याधिर्वाजायेतेलोकनिदनीयः सदेहिनां ॥ इत्यहंदेविजानामिकथंकुलधीवचं
 स्तव देवक्युवाच ॥ सर्वेपमिवेदेवानतीर्थादीनामपिध्रुवं मातागुरुतरापुत्रकस्तस्यावचनंत्यजेत् ॥ ममवाक्यस्य
 करणात्कथंपापिठतामेवेत् जननीपूज्यतेतेनभार्याचयदुनदनं ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ परित्यजामिनोभीरुत्रियो
 प्राणधनेश्वरीं ॥ इतितूष्णींपराभूतांमातरंप्रेक्ष्यकेशवः ॥ चित्तयामासपरमंकथंसाख्यंभवेदिति ॥ एतास्मिन्नेवकाले
 तुनारदोभगवानुयिः ॥ अभ्युज्जंगमसहसाविष्णुसंप्रेक्ष्यविस्मितं पूजितपरयाभक्तयाअर्धयज्ञाहनरिदः उपविष्टो
 यथान्याय्यं पर्यपृच्छदनामयम् नारदउवाच ॥ किंत्वंखेदं करोपत्यिकथमुद्भेगकारणं ॥ किंनसिद्धतिर्भीष्टस्यजोद्वेगंयदू
 तम् श्रीकृष्णउवाच ॥ मात्रानियुक्तोदेवर्षेपरिणेतुं द्विजोत्तम कन्यामुद्बहयिष्यामि सुरूपांकस्यचित्प्रभो नारदउवाच
 श्रूयतामभिधास्यामि पूर्ववृत्तांतमादरात् ॥ लक्ष्मियुक्तः पुरानाथः ॥ क्रीडमानोहिनंदने तत्रागमत्सभगवान् ॥ दुर्वासाः
 अपिसत्तमः ॥ अभ्युत्थानादिविधिनासत्कृतंज्ञानमूर्ध्वना ॥ प्रेक्ष्यवीभत्सरूपंतंदेव्याहास्यंकृतं तदा ॥ सकोपेनमुह्य
 तेजवैश्वानरसमप्रभः ॥ शशापलक्ष्मीं दुर्वासा मुनिः ॥ क्रोधेन संयुतः ॥ हसितो हंत्वयामुग्धे आत्मनोरूपमीक्ष्य च ॥ विरू-
 पां भवेदुवृत्ते किं ज्ञातो ह्यहंत्वया ॥ इत्युक्त्वा तया देव्या यथाशक्त्या प्रसादितः ॥ प्रसन्नो जगदेवाक्यमच्छापो नान्यथा-

भवेत् - जन्मांतरेणस्यफलं - भविष्यतिविरूपिता - सेयमत्येवतीर्णाहि - गोपकस्यगृहेशुभां - संत्यभामाविरूपा-
 क्षारिरूपदरानातया - कर्णेनासातिविकृतासंजातातत्प्रभावतः - पाणिपादं कटिग्रिवं सर्वैर्विरूप्यलक्षणं । तत्रग-
 न्धमहाप्राज्ञासतकन्याप्रदास्यति - श्रीकृष्णउवाच - विरूपवदनाब्रह्मन्कथं द्रक्ष्यामिति संशः - कांगातिवैगमिष्या-
 मिति विवाह्यकुरूपिणीम् - नारदउवाच - रुक्मिण्यास्तु प्रसादेन शापमुच्येत तत्क्षणात् - उत्तमं प्राप्स्यते रूपं सौ-
 भग्यं परमं सुखम् - देवक्याश्च प्रसादेन धर्मकार्थसिद्धये - एवमं भविष्यति तं वं धो विहितः सुरैः - त्वया च न-
 न्यथाकार्यगुरुणा विचनं महत् - मातागुरुतराभमेरिति वेदे पुगीयते - ईश्वर उवाच - एवमुक्त्वा महर्देवि नारदस्त्रिदि-
 वंगनः - कृष्णा पिमातरं प्राहेव वाह्याहि विधीयते - विवाहिता च सो न वेदो की विधीना ततः - आनयिस्व गृहं नानुद-
 र्शय भो सतं वधूं - परयाद्यं वचनं भामा परिणीता शुचित्रता - निवृत्तिं परमां गच्छ प्रसादं परमां भव - इत्युक्त्वा विदुष्यता
 कृष्णः - प्रणिपत्य तु मातरं - जगामाकृतकार्याणां कारणं महाबलः तां दृष्ट्वा देवकीमातावभौ दुःखाधिकांशुशः - इयं
 विरूपा विविकृता कथमत्रास्ति गोपिता - चितामवापमहतीं मतं रुद्विप्रमानसा - कस्यापि नाचं वक्षेथा विरूपं तं दृष्ट्वा रज-
 श्रयकास्मिस्तु काले तुरुक्मिणी तु समागता - नमस्कृत्य ततः - पश्चात्संस्पृष्ट्वा प्रियुतिं था - उवाच प्रसूतं वाक्यं भक्ति-
 कं शुभावहं - अथाहं द्रष्टुमिच्छामि सपत्नीं कृष्णवल्लभाम् - शीघ्रं तां दशैश्वर्यं प्रसादं सुविधीयतां मा - देवक्युवाच -
 शुश्रूह्य हतं सुभगं ममापि वचनं कुरु - पूर्वमाचरितं सुश्रु सुरूपादादशित्रितं - संप्रयच्छासि च तस्य दर्शनं ते भविष्यति रुक्मि-
 ण्यया च - कृतेनाक्रियते धर्मो व्रतं चापि सुदुष्करं - कथं तस्यै प्रयच्छामि फलं देवैः सुदुर्लभं - देवक्युवाच - अहं प्रदीयतां
 मस्येतदं द्वयं यवापुनः - पंचमांशमथोपटं पोटिशं मथापि वा - रुक्मिण्युवाच - सुरूपं दादं शो पुण्यं तिलादं मयिनोत्स-
 हे - किंपुनः पोटिशं तु सपत्न्यादं दृष्टेयं तसि - एवमुक्त्वा जगामाथ मंदिरं स्वशुभेक्षणं - पुनः प्रच्छ कृष्णं सा प्रणिपति न

यफलं यस्मात्सदा प्राप्नोति मानवः ॥ इति पंचपुराणेषु पुरुषाणामसफले कांदि शो ब्रतम् ॥ १ ॥ अथ यौषकृष्णद्वाद्दश्यां संप्रा-
प्तिद्वादशी व्रतम् ॥ श्रीकृष्णज्वाचैः ॥ कृष्णपुत्रेण योपस्य संप्राप्तोद्वादशी यणु ॥ १ ॥ योपस्य समो ज्ञोति सर्वमेव मुनो र-
थान् ॥ २ ॥ पांड्यादिभिरालापमकुर्वन् विष्णुतत्परः ॥ पूजयेत्प्रयुतो देवभकार्यमतिरिच्युतः ॥ योपादिपात्राणामासैः षडभिश्च
ष्टांतं संभृतं ॥ प्रथमे पंडुरीकाक्षनामं कृष्णस्य गीयते ॥ द्वितीये माधवास्यं विष्णुरूपं तु फाल्गुने ॥ पुरुषोत्तमाखं च ततः ॥ पंच-
मे प्रयुज्येति च ॥ प्रपूजयेति द्वे ॥ स्य गृह्यमासं कीर्तितं ॥ पूर्वपुषट्सु मासे पुस्तान प्राशनं योस्ति तलाः ॥ आषाढादिपुमासे पपु-
चं गंधं प्रकीर्तितं ॥ स्नानं च प्राशनं चैवं पंगव्यं तदुच्यते ॥ पूजयेत्पंडुरीकाक्षपुनस्तरे रेवनामभिः ॥ प्रतिमासं च देवस्य
कृत्वा पूर्जां च यौषाविधिः ॥ विप्राय दक्षिणां दत्त्वा आह धातुः स्वशक्तिः ॥ १ ॥ पारणैस्त्रैव देवस्य प्रणुस्त्र्यभक्तिपूर्वकं ॥ एवं सवा-
हसं स्यात्तु यंदुभिर्ब्रतमात्मनः ॥ धेनुं वृद्धां हरिणं च यन्धान्यं भाजनमात्मनः ॥ शस्त्यावावाह्युणो दीप्यात्केशवः ॥ प्रीयतामिति
एतां मुपोष्य विधिवद्दिष्णप्रीणनत्परः ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति सर्वप्रापैः प्रमुच्यते ॥ यथा सर्वमवाप्नोति यद्यदिच्छति
चेतसां ॥ ततो लोत्रिषु संप्राप्तिः ॥ द्वादशी कीर्तिते दिवौ कृताभिलषिता दृष्टा प्राप्नुय्वा धर्मतत्परः ॥ २ ॥ पूरयत्यखिलान्काम-
मान् संस्थतापि दिने दिने ॥ ३ ॥ सुंप्राप्तिं कामुपर्वं संति विचार्य सम्यक्कुर्यात्मानवान्मुनं पुंगवद्विष्णुभक्तान् ॥ तेषां सुमीहित-
फलानि भवन्ति सम्यक्वासः सुरैश्च भवने भगवत्प्रसादात् ॥ ४ ॥ इति श्रीविष्णोः पौषकृष्णसंप्राप्तिद्वादशी व्रतं ॥ १ ॥ ॥ ॥
अस्यामेव पौषद्वादश्यां स्वरूपद्वादशी व्रतम् ॥ १ ॥ नारदयि ॥ यौपस्य कृष्णद्वादश्यां स्वरूपं ब्रतमुत्तमम् ॥ २ ॥ दशम्यां वि-
धिवत्स्त्रात्वाग्दहीयाद्वाभयं व्रती ॥ ३ ॥ श्वेतायाश्चैकवर्णायाश्चतारिदशुतं द्विजा ॥ ४ ॥ अष्टोत्तरशतं तनपिदिकाः कलपयन्तारद-
शो ययेदातपेष्टुत्वापात्रेतास्त्रैधर्ममुयो ॥ ५ ॥ एकादश्यां सोपवासः समस्तयुज्यं विधानतः ॥ ६ ॥ सौर्वर्णा प्रतिमां विष्णोर्न-
शायां जागरं चरेत् ॥ ७ ॥ सुमंगलैर्गीतवाद्यैः ॥ स्तोत्रपाठैर्जपादिभिः ॥ ८ ॥ ततः प्रभाते द्वादश्यां ॥ ९ ॥ तिलपात्रोपरि स्थितां

अत्रुपूणेष्टेन्यस्य ॥ पूजयेद्वपचारकः ॥ ततोऽग्निं वंमुपाच ॥ काष्ठसंघर्षणादिभिः ॥ १॥ होमयेसतिलाज्यं च ॥ द्वाद-
 शाक्षरविधया ॥ त्रेण्यव्याथर्वणं च शतमष्टोत्तरं तथा ॥ भोजयेत्प्रायसैर्विप्रान्दत्त्वा नत्वा विसर्जयेत् ॥ भरोवायदिवाना-
 रितं कृत्वमादरात् ॥ लभते रूपसौभाग्यं नात्र काट्यविचारणेति ॥ अथ गजराचारप्राप्तं स्वकूपद्वादशीव्रतम् ॥ श्रीई-
 श्वर उवाच ॥ षोडशोऽसुतं संप्राप्ते पुण्यक्षतुयदा भवेत् ॥ तस्यां रात्रौ संयतात्मा ध्यात्वा विष्णुसनातनं ॥ श्रेता गौरैकवर्णा-
 यातस्यां द्वाह्यं तु गोमयं ॥ अंतरिक्षेति पतितं शुचिर्भोजनं न्यवस्थितं ॥ तस्य कृत्वा हतं तु शतमष्टोत्तरं तिलैः ॥ अतीक्ष्य द्वाद-
 शोऽक्षणा मुपवासपरायणः ॥ स्नात्वा नद्यांत डगे वा विष्णुमेवायं चिंतयेत् ॥ १॥ सौवर्णं तु हरिं कृत्वा रोप्य वा भक्तिशक्तिः
 तिलपत्रोपरि स्याप्य ततो विष्णुपूजयेत् ॥ इति संपूज्य विहितं ॥ पुष्पैर्धूपं स्तुतिपत्रकैः ॥ नैवेद्यां तिलमिश्रं तु फलानि वि-
 विधानि च ॥ नमः परमशोभाय विरूपाक्ष नमोऽस्तुते ॥ सर्वसंकटनाशाय गृहाणाध्यक्ष नमोऽस्तुते ॥ इत्यध्यमंत्रः ॥ एवं संपू-
 ज्य देवेश होमं क्रुत्वा रसमाहितः ॥ आवाह्य देव लक्ष्मीं शोभयेद्गोमया हुतैः ॥ १॥ शतमष्टाधिकं च कृत्वा तिला न्युहति संपू-
 जितान् सुहृत्स्वर्गार्थं त्रेण्यं हृदि ध्यात्वा जानर्दनः ॥ लक्ष्मीं युतं च मे वाभं शंखचक्रगदाधरं ॥ होमं तैकारयेद्भृङ्गाद्वैष्णवं
 द्विजमतमं ॥ देत्वा च भोजनं ते श्यो वृत्तं कुंभचंद्रशिखोऽधुमं श्रवणं संयुक्तं जायया नुततो निशां ॥ १॥ कृत्वा तु वैष्णवीं
 मूर्तिं विज्ञाप्य प्रतिपादयेत् ॥ मंत्रं हंतं क्रियां हंतं ॥ विधिं हीनं च यत्कृतं ॥ १॥ क्षमस्व देव देवेश ॥ सर्वमेव समाप्य
 उमोवाच ॥ भगवन् प्रष्टुमिच्छामि प्रसादं कुरु मे प्रभो ॥ कथितं व्यंप्रसोदेन यद्यस्ति मयि सोऽहं ददं ॥ १॥ व्रतं तेन केन चोऽपि निर्वि-
 पत्यं प्रणश्यति ॥ सोऽप्यगम्यैव मनुलप्राप्यैते कस्य पूजनात् ॥ तेनैक यदेवेश परमाभीष्टदायकं ॥ ईश्वर उवाच ॥ श्रूय-
 तां परमगुह्यं व्रतं पापरं शुभम् ॥ सुरूपाद्वादशीनाम महापातकनाशिनीं ॥ विरूपं नृणां शिनीं चैव सुरूपत्वप्रदायिनीं-
 कुलद्युक्चिकरीं चैव सर्वसौष्ट्यप्रदायिनीं ॥ तच्छृणुष्व प्रत्यनेन कथ्यमानं मन्या नयेत् ॥ १॥ पुरा वैष्णवपुरस्य तैविष्णुदैत्यनि

वरुणा देवपृच्छामि चेव कर्तुं शीघ्रमप्रभा केयपय्यामितासतनवाढाकृष्णविष्णुभोम् श्रीकृष्णैव च श्रवाह्वया
 पश्यसुभ्रु विरूपातासुमध्यमा विरूपश्रवणाक्षताकुरुपाधिकृतानना अष्टवैचित्र्यकृतरूपमस्य निसेशयः ततः
 सदेवकीर्तितुसत्यधामात्रावृचः सपत्न्यागच्छसुश्रेणिस्वरूपदेशयस्वत्रैर्द्विधाते सुप्रसन्नस्य तत्रास्या तथा कुरुममं भूपे श्रु
 त्ववस्यभामासागता कुरुमणिमदिर प्रणिध्य सुकमरिगमस्तोपि त्रणयनसा नादशयः मुखतस्य गूढास्या विकृता
 नना आर्ययामि सतासुधुरुपाद्वादेशीव्रत तिलादीषोच्चपठशदेहमेव कस्मिन् हे इत्युक्ता वहुशः सापि
 सपत्न्यानददाफल तदापलायितागच्छद्गृहदत्वाकपटक रुदतीरेर्दने गृहे निगूढा वास्थिता भवत् समागतारु
 किमणोसातनुबालकनेच्छया नोदधीटयति साद्वारतरस्कारेण शोचति रुकिमणोसातुसत्यभामाशुचिस्मिता
 एकामप्याहुतिदेवि देहि भोज्मकनदेनि अद्वाहुतिमथोदेहितदत्तस्य दशयाम्यह सपत्नीत्वनजानामितवाहसे
 विकारम्यह व्रतातिलफलदेहि यद्यस्ति माहि सीहद रुकिमण्युवाच कोयमतिभ्रमस्तेयं सुरूपद्वादेशीप्रति ति
 लाहुतिप्रयच्छामि उच्चाटय कपटक इत्युक्त्वा त्यरितस्नत्वा दत्वा द्विकान्तिलाहुति तस्य मित्रदत्ता यारूपेणास्या
 धिकाभवत् तादृश्वरिस्मयपरीपप्रच्छदयितीहरेः रुकिमण्युवाच ॥ ८८ ॥ कथं तमिमका हित्व किमुर्थ
 मिहचांगता सत्यभामोवाच ॥ ८९ ॥ तवाहभगिनी भद्रकृष्णे नोढास्मिन् धामके सत्यभामेति मेनामनमा मि
 चरणौ तव इति श्रुत्वा तु वचनं विस्मया फल्लोलोचना नोवाच किल चार्वागीर्चिता मापमहत्तमा अपश्यद्वयमनि
 वसुरुपाद्विस्मिता भवन्त एतस्मिन्नेव काले तु वागुर्वाचा शरीरिणी व्रतं दानं प्रभावेन सत्यव्रतपरायणा सु
 रूपाद्वादेशी पुण्यादेवानामपि दुर्लभा पावयुवाच कर्मण कर्तव्या किमोचार्वाच रवदेवे ॥ ९० ॥ नियमं होमदानं च
 प्रसादं मे विधीयताम् श्रीश्वर उवाच प्रोपमसितुसत्राष्टपु

[illegible]

मार्यामायामेवभवति - पौपमाघयो पौणमास्योर्मध्यवर्त्तित्याममायासिभवति - नतुपौपामायामित्यर्थ इतिय
 त्काश्चिदाधुनिकैरुक्ततदसत् - उदपत्यनभित्वाद्ग्रथकृता - सर्वत्रपुराणवाक्याभ्यामेवविरोधात् - श्रवणस्यापि
 भवोर्भतियानाहासंख्यो॥ यद्वोच्यते पातसंभवोभवतिपूर्वधत्रिकास्वदृष्टत्वात् तदप्यसत् - तित्यिनक्षत्रयोगानांहा
 मवृद्धिभ्यातत्सभवविचारः केनरुध्यते श्रतावधिपत्रिकाणांस्थित्यासहस्रावधिपुत्रिकासुक्कचिजातितद्वात्तत्पुरुष
 स्याभावात्संभवेगीकार्यएव पुराणवाक्यग्रामाप्यात् अन्यथानास्तिकत्वापेक्षेत्रितिसंभवसामंजस्यामिति नारदी
 येप्यत्रामाकृत्यनुक्तम् - पौषिमेघचविप्रेन्द्रपितृश्राद्धंफलाधिकं अमायांकरणपातार्कयुक्तं यातुगयाधिकमिति अथ
 पौषशुक्रप्रतिपदाकृत्यम् - नारदीये प्रोपशुक्रप्रतिपदिभानुमस्यच्यभाकेत एकभक्तेव्रतोमृत्योभानुलोकमवाप्त्यातु
 पौषशुक्रद्वितीयापितत्रयोक्ता - पौषशुक्रद्वितीयायांगोशृगोदकमार्जनं - सर्वकामप्रदं दृष्ट्वा मरुतेवाल्लेदुदशनम
 योर्ध्वादानेनवाल्लेदुहविप्याशीजितेद्विद्यः - पूजयेत्सांध्यमुदितधर्मकामार्थसिद्धिदः - अत्रारोग्यव्रतं विष्णुधर्मोत्तरे
 पौषशुक्रद्वितीयायांगोशृगोदकेनतुः स्नात्वाशुक्लांवरोभवासुर्येवस्तमुपागते - वाल्लेदो पूजनंकार्थी - गंधमाल्या
 नुलेपनं - आहारंगोरसंप्राय मधुः शायीनिशानयेत् एवंप्रतिमासशुक्रद्वितीयासुवाल्लेदुपूजनम् - वर्धतिमार्गशी
 र्थवाल्लेदुपूजनंकरुवोदयेत् - त्रासांसिरसंकुम्भचकांचनंद्विजातये - दत्त्वातुपूर्ववद्भुक्ताब्रुतपारंगतोभवेत् व्रतेत्तन्नेनध
 भक्षारोगमेवव्यपोहति - सौभाग्यमाप्नोतितयापुष्टंचमनुजोत्तम कामंसवाप्तोत्यथैकनिष्ठयशस्त आग्यंप्रचुरचंद्रम
 अभ्यासतस्तस्यसमस्तं कामान्नरंस्तथाप्तोत्यथवाचनारी इतिविष्णुधर्मोत्तरोक्त पौषशुक्रद्वितीयायामारोग्यव्रतम्
 पौषशुक्रद्वितीयायां ब्रह्मगौरीव्रतम् - नारदयि पौषशुक्रद्वितीयायांब्रह्मगौरीव्रतवरेत् - पूर्वोक्तेनविधानेनपूजायित्वादि
 जोत्तिम् - ब्रह्मगौरीप्रसंदिनमोदतेब्रह्मसंगतेति - गौरीपूजनं - ब्रह्मपूजासहितमित्यत्रविशेषपुक्त्यं पौषशुक्रचतुर्थ्या

विघ्नशंखोक्ताः तत्रैव पौपमासचतुर्थ्यातुविघ्नशंखार्च्यभक्तिः विघ्नैकभोजयेद्भक्त्यामोदकैर्दक्षिणां ददेत् एवं
कृत्तुमेतेभ्यः द्वितीयां पौषशुक्लपंचम्यां धुसूदनपूजां नारदाये पौषे पिशुक्लपंचम्यां संपूज्य मधु
सूदनं लभते वा छितां कामात्राकार्यं विचारणा पंचम्यां प्रतिमां संशुक्ले कृष्णे च नारदः पिच्छाणां पूजनं शस्तं
नागानां मणिसर्वया पौषपक्ष्यां विष्णुलपिदिने शयजोक्ता तत्रैव पौषे मासे शुक्लपक्षां दिवा दिनपतिर्हिजः विष्णु
रूपेजिगद्धता प्रादुर्भूतः सनातनः सतस्मात्पूजनयोग्यां पुष्पैर्गंधपुरस्कृतैः नैवेद्यैर्वस्त्रभूषाद्यैः सर्वसौख्यमभी
प्सुमिति पौषशुक्लसप्तम्यादि तोषे साध्यमुभयसप्तमीव्रतम् जयसिंहकल्पद्रुमे सप्तम्यामुपोषणम् अत्रि
संध्यं सूर्यपूजां रात्रावधः शयनं च कृत्वा पूर्णमासि सप्तम्यां वृतादिभिर्भानुसंपूज्य मोदकप्रस्थं निवेद्या द्वि
जान् भोजयित्वा कपिलां दद्यात् एवं कृते सर्वकामाप्तिर्भवतीत्युभयसप्तमीव्रतम् ॥ अत्रैव मार्तण्डसप्तमीव्रतं
प्रतिमां सप्तमार्तण्डपूजयित्वा गान्धिकां दद्यादिति मार्तण्डसप्तमीव्रतम् ॥ पौषशुक्लाष्टम्यां शिवपूजा नारदाये
शुक्लाष्टम्यां तु पौषस्य शिवसंपूज्यभक्तिः ॥ भुक्तिमुक्तिमवाप्नोति भक्तमेकस्माच्चरत् भक्तभोजनमित्यर्थः ॥
अत्र विशेषाभिषेज्योत्तरे कल्पतरौ ॥ श्रीमहादेव उवाच ॥ पौषे मासि महादेवि शुक्लष्टम्यां बुधो भवेत् ॥
तदा सातुं महापुण्या महाभद्रेति कथ्यते तस्यां स्नानं महापुण्यं जपो होमस्तुतर्पणम् विप्रभोज्यं व्रमाप्रीत्यै शत
सांहासिकं भवेत् तस्मात्तस्यां महादेवपूज्यो हविर्बुधैः गंधपुष्पोपहारैश्च ब्राह्मणानां भोजनैरिति
इयमेव भरणीयुतानयतीति प्रोक्ता पौषे मासि महादेवि अष्टम्यां शुक्लपक्षके नक्षत्रजायते पुण्यं यज्ञोक्तैराद्रुमु
च्यते तदा तु सामहापुण्या जयंती ह्यष्टमी शुभा तस्यां स्नानं तथादानं जपो होमश्च तर्पणं सर्वकोटिगुणं दीव्यं
कृतं भवति कृत्स्नशान्तिर्पौषशुक्लाष्टमीव्रतम् ॥ * पौषशुक्लनवम्यां दिवा पूजाव्रतं नारदाये पौषे शुक्लनव

न्यतिममसोयाप्रपूजयेत् ॥ १९ ॥ भक्तव्रतधरावाजिपयफलाप्तये ॥ अद्विभोत्तरेपीदव्रतमुक्तं ॥ ओक्कणउवाच ॥ महि
 पंमुखविनहतेभगवत्यामहासुरैः ॥ पूर्ववैरमनुस्मृत्यसंश्रमावहवः कृताः ॥ नृपजारूपधरादेवोद्भवतेत्येषु पुनः
 धर्मसंस्थापनायानिजैर्द्वेदत्यसत्तमान् ॥ २० ॥ अथरक्तसुरेनाप्रमहिषसुतोमहान् ॥ आसीत्तेनतपुःप्रतसंवर्भाणाम्
 युतं ॥ जित्पटः ॥ तस्मिददोचतुर्वक्त्रोऽप्यवलेखियमदले ॥ तेनलब्धवरेणाथमेलयित्वादनोः सुतान् ॥ २१ ॥ प्रारब्धसहस्राक्षे
 णयुद्धमर्वामेरीवतेतद्विद्वद्भिर्बलसन्नद्धाश्चोचतायुधाः ॥ २२ ॥ युयुधसुरैः साद्वसुराः शक्रपुरोगमाः ॥ ततः प्रावृत्ततन
 दाशोऽपिनाथतरंगिणोऽप्यशान्क्रगदाग्रहाद्यसुरैर्द्रकच्छपाः ॥ वहंतोऽपितुल्योकायसुरसुरमहारणोऽथरक्तसु
 दैरायुधयुधैर्विबुधैः सह ॥ तेहन्यमंजोविबुधारकोक्षिणमहारणे ॥ नृपाः स्वर्गपटित्यज्यत्यक्तप्रहरणदुर्तः ॥ कंठत्रापु
 रीप्राप्तयिब्रह्मस्तभववह्मभा ॥ दुर्गाचामुडयासाद्धनवदुर्गासमन्विता ॥ अथतावन्महालक्ष्मिनुदाक्षेभं करीतथा ॥ शि
 वदूतोमहादंडाश्चाभरीचंद्रमंगला ॥ रेवंतीचपरुसिद्धिर्नैवतः परिकीर्तिता ॥ २३ ॥ एताः सर्वास्तुतिवक्रुस्त्रिदशः प्रणताः
 नर्तनाः ॥ जयति सुरपतिं कुटुंबितचरं णिवंजसकलभुवनसुखजननीं ॥ जयति जगदीशं चंदितसकलामतिविकलादु
 गाविष्कृतं नखदंशं भूषणं चिरवलादलुरितखड्गं कृतहस्ता ॥ जयति नर्मदं मंडितां मित्रशराः ॥ हारकृच्चंद्रोऽजनि
 शिखिगंणीं ज्वलं विकटं जयनंदचंद्रमाणिशोभा ॥ २४ ॥ जयति दिगंबरभूषासिद्धघटेशं महालक्ष्मीकरकमलशोभापद्मा
 सनं ध्वजं पद्मचरणं च ॥ जयति कमंडलुहस्तं तदंजियानंतांतिहरिदं गमनां विकृतमुखं फेक्कारादां भूपूरितदिशो धाजं धि
 तिविकरालेदं हाक्षेमकरीसुंदरं भावं युगं ॥ क्षोभितब्रह्मांडादं सरं मुखं मुखं हुंकृतनिनादां ॥ जयति डमरुहस्तं शिवदूती
 प्रथमं शिवशक्तिं मुकुटादहांसं भैरवं दूः सह चैव तं सकलं दिगं वक्रां ॥ जयति भुजगेंद्रं ध्वनगोभितकणोमहारुडां ॥ पटुपटहं मु
 र्जं मंदलं क्षालारं क्षारं नातितां वयं पापयति मधुव्रतं रूपादेत्यहं शोभां मरीदेवी शान्तां च शान्तवचनां सिंहवाद्यां नयोगं

तन्निष्ठः जयति चतुर्भुजं देहचिद्रं कलचिद्रं मण्डलादेवोपाक्षिपुद्वचुघातेः संचोणितिविबुधशत्रुसंघाता जयति स
तं शूलहस्तं विबुधरूपं शत्रुं तैरद्विषयं धातुं जयति हृष्टं पितृवदनं निलेयं युगिनीं सहितं जयति ह्यसिद्धिनीं श्रीहर
सिद्धिं ददातां देवैः इति तं वंदुगं संस्तवं मनुपुं ममाख्याभिर्मरः कृत्वा इदं भूवे सह देवैस्त्राह्यस्मान्सर्वं भितिभ्यः
पुनर्पुनः प्रार्थयिषुमं स्तोमिहं वाहिनीं आस्माकं भयं भातां शूरण्येशरणं भवेत् देवानां तद्वचः श्रुत्वा तैर्भ्योद
त्वां भवेत्तः सिंहाधिरूढानि शैत्यं दुर्गाभिः सहिता पुरं तैः युधुधेदानं वेसादीः महासमरं मूर्धनि कुसारीं विशा
तिर्भुजा धनं विह्वलं फलीपं सार्वलब्धं वराशूराः संपुटं पसां स्तथां महाप्रहरं परिक्रान्ताः स्वस्वमाया विनु श्रुते
अब्रह्मण्याद्यधमिद्वानां मत्तं द्यानि यो यतान् इन्द्रो मरो मुरः केशा प्रलंबो मरु कंटकः एरिष्ठः पुल्लो मां शरभः शंबरो दुंदु
भिश्च भय इह लवलो न मुचिर्भै निवाता पीधे नुक्को वलिः मयो वृत्रो ब्रुलो धुधुर्मधुर्कैटभ कालजित् एते पौडू दयो दैत्या प्रा
धिन्ये न निरूपिता दैर्लुणां भिज्जिताः सर्वे सत्रं द्वां श्रुदितं धजाः रूपयोनौ पूर्णं श्रेयं च वज्रं स्ते पापं पृथक् पृथक् प्रत्य
हं यत्तरां जं ज्वलितं इव पावकाः कां वनाः कां वनां पीडाः कां वनं स्वर्गलं कृताः प्रताका विविधैर्वर्णैरुद्धता लक्षण
द्विताः पीकोलाः पीताः सितरं कर्णः कृष्णः स्तं पंचरं कर्णः नेत्रपटं पटी सूत्रा कृतं बुहल कंबुरा एताकाः कांति
तेरलानेति कं य इव शोभन्तः ततो हल हला एव च कृते न वीतर्माः प्रस्फालयतेः प्रणवान् मेरी इह हरगो मुखान् वाद
प्रीत्या न कान्ये शंखान् इमं स्रुद्धिमान् एवा विविधैः समाजैर्ता भवानौ दैत्यनायकाः समजः शूरैः शूलैः परिघैः श
क्तिर्तो मेः आसिभिर्मुद्रैः कुतैः शतैर्द्वैः कूटं मुहुरैः सोहन्यमानो रोषेण जज्वाल समरे विकाः सिंहारूढा द्रुतदेवी र
णं मध्ये प्रधावितः आच्छिद्य चिह्नानि दं ध्वजानां विधास्तथा च लंकारेण दैत्यानां मुन्मथ्य समरं रुपाः चिह्न
किं न देवैर्तुष्टो देवैर्भ्यः शोघ्रचारिणो मुरैरपि गृह्णातां तु जयदेवीति वादिभ्यः अविभासा भुशरुते पांचक्रेक्षणत्स

यः काले रात्रिर्दानवानां भारो विनिपपातसा ॥ जीवितानि च जगद्ग्राहदत्यानां देवानं दत्ताः ॥ अथैरक्तासुरं कंठे गृहीत्वा पा-
 त्यं भूतले ॥ देवीजघानतीक्ष्णेनात्रियूलेन शृणुहृदि सभिन्नहृदयो मायाश्चक्रे दैत्यः सुदारुणः ॥ तथापि देव्या सहतः
 पपात संमरे सुरः ॥ देवतानां सुराज्जित्वा तत्र वज्रपुरे द्रुतम् ददृशुस्ते रणप्रतिलवमानान् महाध्वजान् ॥ यात्रां च क्रु-
 मुराहृष्टान वस्यां ध्वजचिह्नितां ॥ अतो द्यापि ह भूपालं जयलब्धेः श्रियान्वितैः उपोष्य ते नरैर्भक्त्या नारीभिरपि पांडव-
 मुधिष्ठिर उवाच ॥ कीदृग्विधानं तस्यास्ति न वम्याद्वा हि मे प्रभो सरहस्यसमं त्रं चतुष्यते येन चंडिका ॥ श्रुत्वा त्वं उवाच ॥
 प्रोपस्य शुक्लपक्षे वानवमीपरि सश्रुता तस्यां स्नात्वा शुभैः पुण्यै रचनीया हरेः स्वसा सां कुमारी भगवती सिंहस्यानंद-
 दा यिनी ॥ ध्वजान्ना विधानं कृत्वा पुरतस्तं श्रुजयेत् मालतीकुसुमे दीर्घैर्घघूपविलेपनैः ॥ ॥ ब्रह्मिभिः पद्माभिर्मध्ये ॥
 मुरा मांसं स्रगंबरैः दधिचंदनचूर्णैश्च भक्ष्यैश्चान्नप्रिपाचितैः मंत्रेणानेन कौंतेय ब्राह्मणां श्रेयसार्थवः ॥ इन्द्रो भगव-
 तीं कृष्णां विश्वस्य जगतोहितां सर्वदुःखसंयमनीं ग्रह नक्षत्रमालिनीं प्रपन्नो हं शिवां राविं भद्रे पारमसीमहि ॥ सर्व-
 भूतापि शाचेभ्यः सर्वसत्त्वसरीसृपैः देवेभ्यो मानवेभ्यश्च भयैश्चोरक्षमांततः ॥ ततश्चारीपयेद्वा जन्देवीनां भवने ध्ये-
 जान् ॥ भोजयितुं कुमारीं श्रुप्रणिपत्य क्षमापयेत् उपवासेन कुर्वीत एकभक्तेन वा पुनः ॥ भक्त्या भूपालयेचास्य भक्तिस्ते-
 मां गरीयसी ॥ एवं ये पूजयिष्यंति ध्वजैर्भगवतीं नरा ते पांडुर्गादुर्गमार्गे चौरव्यालाभिसं कटे रणे राजकुले गेहे बुद्धमध्ये
 स्थले जले ॥ रक्षां करोति स तत्भवानी सर्वमंगला अस्यां भूव भूवि जयोनवम्यां पांडुनंदन ॥ भगवत्यास्तु ते नैपुनवमीः
 संततं प्रियाः ॥ धन्या पुण्या पापहरा सर्वोपद्रवनाशिनी अनुष्ठेया प्रयत्नेन सर्वोत्कामानां भीप्सितान् ॥ देव्यं च नाहि-
 तं मतिर्मानुजो न वम्यादुर्गाग्रहध्वजवरानवरोपयेद्यः कामानवाप्य मनुसोऽभिमतान् प्रकामं देहं विहायु समुपैति च,
 वीरलोकम् ॥ इति भविष्योत्तरे पापशुद्धाध्वजारेपदुर्गानवमीव्रतम् ॥

॥ पौषशुक्लदशम्याविश्वेदेवपूजाव्रतम् ॥ नारदयिः ॥

पौषेदशम्यांशुक्लायांविश्वेदेवान्समर्चयेत् -- क्रतुर्दक्षोवसुःसत्यःकालकामभुवानज - स्थापयेत्वादभेमयानासनं
पुचसंस्थितान् । गंधधूपैस्तथादीपैर्नवैधश्चापिनारद प्रत्येकदक्षिणां दत्त्वाप्रणिपत्यविसर्जयेत् । दक्षिणांतां
द्विजाग्नेभ्योगुरवेवासंसमर्पयेत् - एवंकृतविधिश्चैकभक्तभोजीव्रतीभवेत् लोकत्रयस्यविप्रैर्पेनात्रकार्यविचारणा
इयंपौषशुक्लदशमिर्दशानकल्पादि अस्यांश्राद्धदानादिसर्वमक्षयफलंभवतीतिकल्पादिनिर्णयमिधानात् । पौष
शुक्लेकादशीपुत्रदेकादशी नारदयि पौषस्यशुक्लेकादशीपुत्रदांसमुप्यवद्वादश्यांचक्रिणप्रार्थयगंधैरुपचा
रकैः । ततःसंभोज्यविप्रांश्र्यान्दत्त्वातेभ्यश्चदक्षिणां विसृज्यस्वयमश्रीयाच्छेषान्नवांधवैःसह । एवंकृतव्रतोवि
प्रभुक्तभोगानिहेप्सितान् विमानवरमारुह्यात्यतेहरिमंदिरम् । अथकथा पद्मपुराणे । युधिष्ठिरउवाच
कथ्यतांचैवभोःकृष्णकृपांकृत्वाममोपरि पौषस्यशुक्लपक्षेयातिथिरैकादशीभवेत् । किंनामकोविधिस्तस्याः । को
देवंस्तत्रपूज्यते कस्यतुष्टोहर्षकेशवदमेपुरुषोत्तम श्रीकृष्णउवाच । शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिशुक्लापौषस्ययाभवे
तु । कथयामिमहाराजलोकानांहितकाम्यया पूर्वोक्तविधिनाराजन्कर्तव्याचप्रयत्नतः । पुत्रदानामविरूपातास
र्वपापक्षयंकरी नारायणोहिंदेवोस्याःसर्वकामफलप्रदः । नातःपरतराकाचित्त्रैलोक्येसच्चराचरे । विद्याबंत्यश
स्वतंकरेतिमनुजंहरिः - शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिपुत्रदायाःकथांशुभां पुरीभद्रावतीनामराजातत्रसुकेतुमान् । राज्ञ
स्तस्यतुपत्न्यवैपैचवासन्सुलोचनाः पुत्रहनिनराज्ञावैकालोतीतोमनोरथैः पुत्रनलेभराजवैशोभनवंशवर्द्धनंनरा
ट्टेनपुरैःसंध्यंराजालेभेसुकेतुमान् - सौराज्यंशोभनंराजानभेनेपुत्रवर्जितः - राजारज्ञीतथाजातावुन्योन्यमतिदुः

'खितौ' 'पितरौ तस्य पानीयं कवोऽणमुपभुजते' राज्ञ पुत्रो नैव जातो योऽस्मान्संतर्पयिष्यति इत्थं संचितयानास्तुने
 लेभेयुः सुखं तदा न ऋणान्मुच्यते पुत्रो देवदह्णात्पितुः तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पुत्रउत्पाद्यते नरैः 'इह लोके य
 शस्ते पां परलोके शुभा गतिः' येषां नरोत्तमानां हि पुत्रजन्मा भवेद्भुवं आयुरारोग्यसंपत्तिस्तं पालोके प्रवर्द्धते पुत्र
 हीनं तं यारज्यं च द्रहीनायथानिशा' इत्थं संचित्य मनसा शमले भेन प्रार्थिव 'एकै देच्छत्स राजेंद्र प्राणान् दहहि केतु
 र्मान्' दृष्ट्वा पतितमात्मानं पुत्रहीनं मुदु खितं अश्वारूढरतटाराजजगाम गहनवनं जानति स्म प्रजानैव सेवकान्
 त्रिणस्तथा 'स प्राप्ते घोरा विपिनिचिरं श्रततस्त्वित' त्रपश्यच्च वटाश्वत्थवृक्षान्वहुविधान् वने च पकान्सप्त पर्णा
 श्रितं दुकास्ति लकांस्तथा शालांश्चैव न तमालांश्च खट्विरांश्च विशेषतः 'कदलीरिगुदीश्यापिवदरीश्च मनोरमाः व्या
 घ्रौश्चैव वराहांश्च वानरानपि तत्र सं गवयांश्च मृगांश्चैव शृगालान् शयकानपि वनमार्जारांश्चैव भक्षकांश्च
 सरीसृपान्' दृष्ट्वा तान् चितयामास स्वात्मनः प्राणानाशनम् वने विचरतस्तस्य राविर्मध्यगतो भवेत् क्षुत्तपापी डि
 तोराजा वने वभ्रामसर्वतः मुखेन शुष्यताल्यर्थं चितयामास प्रार्थिवः -- पातकं कृतं देवत्वात् तं दु खमीदृशं मया
 तु तौ पिते देवा यज्ञपूजाभिरादरात् भक्त्या भूमिसुराश्चैव योपिता श्रेष्ठभोजनैः प्रजाश्च पालिताः सर्वाः पुत्रदत्सर्व
 दामया कस्माद्दु खं मया प्राप्तमिदं शदारुणं महत् इति चिंतातुरो राजा जगाम पुरतो वने स्वपूर्वजानां च सरपुण्यं
 प्राप्तं महीभुजा मानसं स्पृष्टे ते यद्वै पाद्मिनीं खड्गमडितं हंसकारं डवाकीर्णं चक्रवाकोपशोभितं मकरैर्मत्स्यसंघैश्च
 पक्षिभिश्च समान्वितं समीपे तस्य सरसो मुनीनामा श्रमान् शुभान् 'ददर्श राजा वाल्मीकि शिष्याणां सतपास्विनाः
 प्रास्फुरद्दक्षिणेन त्र प्रास्फुरद्दक्षिणे भुज सद्यस्तस्य महीपस्य शंशसुभलक्षणं तस्य तीरे च मुनयस्तपश्चक्रु सुदा-
 रुणं हर्षादुत्फुल्लनयनो मुनीन् दृष्ट्वा वभूवस अवतीत्यहं हयात्तस्माद् न्मुनीनामग्रतः स्थितः पृथक् पृथक् वदेसौ

मुनीनाश्रमसंस्थितान् प्रत्यवुस्तेचमुनयः प्रसन्नोऽस्मावयंतव राजोवाच कुतस्त्याश्चभवंतोवैभृशंतप्यतेतपः
 किमर्थमागताश्चहंकथयंतुममाग्रतः । मुनयऊचुः । विश्वदेवावयराजस्सरसिस्नातुमागताः । अयंचैकादशीराज-
 न्शुक्लापोपेहिपुत्रदा पुत्रददातिवैकुण्ठस्तत्रतस्माद्वतचरेत् तस्मादेकादशीमेतापुत्रदेतिप्रचक्षते इत्थमुनिवचः
 अत्वा मुनयोवाक्यमब्रुवन् । अद्यास्मिन्दिवसराजपुत्रदानांमवर्त्तते एकादशीमहापुण्याक्रियतांव्रतमुत्तमं अस्म-
 त्समादतश्चैकं कृष्णस्यानुग्रहीत्तथा व्रतस्यास्यप्रभावाद्वावश्यते भवितासुतः सराज्ञावचनासेवाचकारैकादशी
 व्रतं तदैवविपनेस्थित्वा मुनिभिः सहितस्तदा राज्ञो जागरणं कृत्वा नृत्यगीतस्तवैहरे । द्वादश्यापारणंचक्र-
 मुनिभिः सहितस्तदा आजगामगृहं राजाहपोऽफुल्लमुखं वृजं पुत्रदायाः प्रभावेनराज्ञीगर्भततोदधे पुत्रो जा-
 तस्तनस्तस्यास्तेजस्वीरूपवान्गुणी तस्तेनसहायेनराज्ञासिपालिताः प्रजाः एतस्मात्कारणाद्वाजन्कतद्वयपुत्रः
 काक्षिभिः मोक्षार्थिभिश्चभक्त्यावैपुत्रदेकादशीव्रतं एकाचित्तेनयाराजस्करेत्येकादशीव्रतं गुणिनोलभतेपु-
 त्रानिहामुत्रचसद्गतिः अस्यामाहात्म्यश्रवणादीर्घाधुनधान्यवान् पुण्यवांश्चभवेन्मत्पुत्रोनात्रकाव्योविचारणा-
 ॥ इतिब्रह्मपुराणेब्रह्मांडोक्तापुत्रदेकादशीव्रतकथा ॥

पौषशुक्लैकादशीमन्वादि रितिमन्वादिनिर्णयोक्तान्येवकुर्यात् ॥ अस्यामेवमाघस्तान्प्रारभेकचिदाहुः तदुक्तब्रह्म-
 पुराणे एकादश्यांशुक्लपक्षेपौषमासिसमारभेत द्वादश्यापौर्णिमास्यावाशुक्लपक्षेसमापयेत् माघस्तानमिति शेषः पक्षा-
 तरमाहविष्णुः दश्यापौर्णिमास्यावाप्रारभ्यस्तानमाचरेत् पुण्यान्येहानि त्रिशनुमकरस्थेदिवाकरइति पुनरपि स एवा-

हतुलामकरमेपुप्रातः स्नायी सदा भवेत् ॥ हविष्यं ब्रह्मचर्यं च महत्पातकनाशनामिति ॥ स्नानकालउक्तो ब्रह्मपुराणे
 एकादश्यां शुक्लपक्षे पौषे मास्यरुणोदये ॥ संप्राप्ते माघमासस्य स्नानकाले विचक्षणः ॥ माघवांघ्रियुगध्यावायः स्ना-
 तिसुरपूजित इति ॥ अरुणोदयमारभ्य प्रातः स्नानावधिप्रभो ॥ माघस्नानं भवेत्पुण्यं न वक्रार्थ्यं विचारणा उत्तमं तु सप्त
 शतं तु ततारं तु मध्यमं ॥ सवितर्युदिते भूततोहीनं प्रकीर्तते ॥ एवं सति संप्राप्ते माघमासे तु तपस्विजनवच्छभे को
 शं तिसर्ववारिणिसमुद्रच्छतिभास्करे ॥ यानि ॥ माघमासे रट्यापः ॥ किंचिदभ्युदिते रवौ ब्रह्मघ्नं वा सुरांपं वा कपंतं
 तं पुनीमहि ॥ इत्यादि नारदयोगे वचनान्यशक्तविपयाणि तत्रैव तडागेष्वथवा स्नायात्कूपे भांडाश्रिते तथा माघ
 मासे वराहं ॥ प्रशस्तं निम्नगजं ॥ भांडाश्रितं तु विशेषः ॥ सरितो यमहो वंगं वं कुम्भस्थितं तथा ॥ वायुना तडितं
 रात्रौ गंगा स्नानं समं स्मृतं ॥ स्नातो वह्निं स वेतह्यस्नातो वाकं थं च न ॥ सेवेतां पिच हो मा र्थं न शीतां थै कं थं च न ॥ स्नानवि-
 धिमाह विष्णुः ॥ तत्र चोत्थाय नियमं गृहीयाद्विधिपूर्वकं ॥ माघमासे स नियमं स्नास्य ह देवमाधव ॥ तर्थास्य जले-
 नित्यमिति संकल्प्य चेत्तसि ॥ ततः स्नात्वा शुभे तर्थाद्विधिपूर्वकं शिरसि स्मृतं ॥ वेदोक्तं विधिनाराजः ॥ सूर्यायां धिनि वेदयेत्
 पितृणां तपस्विनां तु अत्र वतीत्येजलान्तः ॥ शंखं क्रधरं देवं माधवं नाम तर्पयेत् ॥ वह्नौ ह्युत्वा विधिन न ततस्त्वेकाशनी-
 भवेत् ॥ भूशब्दो ब्रह्मचर्येण शक्तः ॥ स्नानं समाचरेत् ॥ अशक्तस्य धनाख्यस्य बहूदानं प्रकुर्येतः ॥ अवंश्यमेव करोष्यमा-
 यं स्नानमिति श्रुतिः ॥ तिलस्नायी तिलोद्वर्तितो होमी तिलोदका तिलदस्तिलभो ॥ कंचिपटु तिलानां वसीदति ॥ तैलमा भ-
 काश्चैव तीर्थे देयस्तु नित्यं शः ॥ तथा प्रज्वालयेदग्निं सर्वनाथं द्विजन्मना ॥ एवं स्नानं वसन्तं तु भोज्यं देवमवारितं ॥ भोज-
 येद्द्विजं दपत्यं भूपयै ब्रह्मभूषणैः ॥ कंवलं जिनरत्नानि वासांसि विविधानि च ॥ चोलैकान्यपि देयानि प्रच्छादनपटा-
 स्तथा ॥ उपानं हतं तथा गुप्तमोचकोपापमोचकौ ॥ अनेन विधिना दद्यान्माधवः ॥ प्रायतामिति ॥ संवित्रे प्रसावित्रे च पर-

धामयुतेनमः त्वत्तेजसापरिधृष्टपंथातुसहस्रधा दिवाकरजगन्नाथप्रभाकरनमोस्तुते परिपूर्णैकरिष्येहमाघस्ना
नतवाज्ञया इतिमाघस्नानसमापनमं व अहन्यहनिदातव्यास्तित्या शर्करयान्विताः माघावसानेसुभगेपङ्क
सभोजनतया सूर्योमेप्रीयतादेवोविष्णुमूर्तिर्निरंजनं दपत्योर्वाससीसूक्ष्मेसप्तधान्यसमाश्रिते त्रिशतमोदका
देयाशर्करातिलसंपुता भागत्रयतिलानांतुचतुर्थ शर्करांशकः अनाभ्यंगोवाराहेसर्वमासनयेद्वती । इतिमा
घस्नानविधिः ॥ पौषशुक्लद्वादश्यांसुजन्मद्वादशीव्रतम् नारदयि । पौषस्यशुक्लद्वादश्यांसुजन्मद्वादशीव्रतं तत्र
स्नानविधिनेनगृह्येयाद्वादश्याद्वर्षकव्रतं पौत्वागोशृंगवाद्यद्विदौताचकृत्वाप्रदक्षिणं प्रतिमासंतत शुक्लद्वादश्याद्रतमाच
रेत् । द्यूतप्रस्थचतुर्गुणचक्रमाद्वाहिर्यवस्यच द्विरकंकहेमतिलाः प्रस्थाद्विपायसंघटं रौप्यस्यमापमेकस्यत्वसिकृत्पि
ष्टपककं छत्रमापाद्विहस्रश्च प्रस्थं फाणि तमुत्तमं च दनं पलिकं वस्त्रं च हस्तोन्मिततुतत् एवंतुमासिकंदानं नि
त्यैर्ययथाक्रमं गोमूत्रजलमाज्यं च आप शकचदूर्विका दधिमक्तयवावन्नचतिलान्पावकतापितान् दर्भावली
रनुदिनंप्राशनंप्रतिमासकं एवंकृतव्रतोर्वेपौषावर्णीप्रतिमारवे कलशेताद्यपात्रेचन्यस्याभ्यर्च्येद्विधानतः गुरु
वेधेनुसहितांसमर्प्यप्रणमेततः विप्रान्द्वादशसंभोज्यतेभ्योदद्याच्चदक्षिणां एंवकृतव्रतोर्वर्षजन्माप्नोत्युत्तमेकुले
नीरो गोधनधान्याढ्येभवेच्चाविकलेद्वियः अथविष्णुधर्मोत्तरोक्तसुजन्मद्वादशीव्रतं हेमाद्रौवीरमित्रोदये पुलस्त्य
उवाच पौषमासेसितपक्षेद्वादश्यांशकद्वेवते नक्षत्रयोगेगोविष्णुप्रथमतुतोर्धयेत् तत प्रभृतिविद्भ्रमासिमा
सिजनादर्नं उपोषितः पूजयेत् यावत्संवत्सरंगतं मासेचमासेविधिर्नोदितेतत्स्यांतिथौदानमितिब्रवीमि प्रा
श्यंयथावाद्दधिवत्कमेणतदुच्यमानंनिखिलंनिबोध घृतयथाव्रीहियंवहिरण्यंयवान्नमंभःकनकान्नपानं छत्रंपयो
नंगुडपुष्पताम्रमुचंदनंवल्लभमनुक्रमेण एकैकपदुक्तमेकैकदानमेकैकस्मिन्मासेक्रमेण देय गोमूत्रमंभोघृतमाम

[illegible]

[illegible]

तिविवर्द्धनं अलक्ष्मीनाशनं च भोदते तत्र परत्र च कृत्यतत्त्वाण्वि ब्रह्मलोकेतपस्तप्त्वापितरोलेभिस्वरं
पैतेतुप्यनक्षत्रेपिकौर्विविधैः पिष्टन् अभ्यर्चयति यो देवान्निजमात्मानमेव च गौरसर्पकल्केन समालभ्य स्व
कांतनुं कृतस्नानेस्तथाकार्ग्यमलक्ष्मीनाशनं परं उद्धत्येदं च तथा सर्वौपाधियुतैर्जलैः स्नापयित्वानवं वस्त्रगृही
त्याकांचनं तथा द्रष्टव्यं मंगलं शांतधूपस्त्रङ्गमाल्यशोभितं ततो नारायणं शुक्रचंद्रशंकरद्वहस्पतीन् संपूज्य पुण्ये
धूपैश्च न वंद्यैश्च पृथक् पृथक् प्रशस्ते वैदिके मंत्रैः कृत्वाग्निहवनशुभं दानैर्विप्रांश्च सतर्प्य नैव वैस्त्रैश्च शोभि
तान् ततः पुष्टिकरं हृद्यं भोक्तव्यं घृतपायसं पुण्ययोगतुक्तं तं व्यराज्ञा स्नातंतु सर्वदा विष्णुरपि पौर्षोचितपुण्ययुक्ता
स्यात्स्यांगौरसर्पकल्केनोत्सादितशरीररोगः गन्धघृतपुष्पकुम्भेनाभिपिक्तः सर्वगन्धैः सर्वबीजैश्च स्नातो घृतेन
भगवंतं वासुदेवं स्नापयित्वा पुष्पधूपघटीपंगंधनैर्वेद्यादिभिश्चाभ्यर्च्य वैष्णवैः सूक्तैर्वाहं स्पृष्ट्यैर्मन्त्रैश्चानलं ह्रुत्वा ससुव
र्णेन घृतेन ब्राह्मणं स्वस्तिवाचयेत् ततो वासोयुगं चक्रं त्रैदत्त्वा अनेन कर्मणा मुच्यते सर्वौपघ्य उक्तं शृच्छां दोगपरिशिष्टे
कुष्ठमांसीहरिरेद्रेद्भे मुराशैलेयचंदनं वचाचपकमुस्ताचसर्वौपाधिगणः स्मृतः ॥ अस्यामेव पौष्पां ईशानव्रतं मुक्तं
हेमाद्रौ कालिकापुराणे पिप्पलादवाच अथोपाप्य चतुर्दश पौर्णमास्यां गुरोर्दने पूजयेद्विधिना येन शार्वल्लिंगं
निबोधतत् ब्रह्माणं पश्चिमे भागे मालिगस्य वै हरिं स्वस्वोल्कं दक्षिणे रुद्रमीश्वरं प्राग्दिशि स्थितं स्वस्वोल्कं सूर्यं गु
ग्गुलं चाज्यसंयुक्तमगुरुवासिष्ठं शुभं दध्नां राजनं कुर्व्याद्वत्वा गोयुग्मपचकं नैवेद्याद्यं बलिं चैव पूर्ववत्स्वग्रहं व्रजेत्
पंचगव्यं ततः प्राश्य आचार्य ब्राह्मणांस्तथा व्रतिनो भित्थुनान्येव भोजयेच्च स्वशक्तिः हेमवत्स्नादिकं चैव यन्तं क
त्वाथ पूजयेत् इष्टदेवाः प्रपूज्या वै वेद्याद्यं च प्रपूजयेत् नत्वाग्निपूजयित्वा तु पंचवक्त्रं शिवं स्मरेत् प्राप्ते वदे पंचवैगावः प
चपंचिनियोजयेत् तेषामुद्दिश्य ते ऽप्येवं नूनां वापि ततोधिकं पंचपंचेति वचनात् द्वितीये वदे तृतीयेति स्त्रः चतुर्थे च तस्त्रः

वृषभस्तुप्रथमाब्दवेदकएव तेषां ब्रह्मादीनां पञ्चानां च देवानां पञ्चवर्गानां द्वितीय ब्रतयन्यूनानाधिकतत्तत्त्वेन नियोजयेत्
 निखिलं प्राग्विशेषं च कर्तव्यं तत्पदेप्सुभिः सुखं कीर्त्तिश्रियो र्थं च इहैव विभाय च रहस्यमेतद्ब्रतं न देयं यस्य कस्य
 चित् इति निर्णयामृते ब्रह्मपुराणे क्तपौष्यामीशान ब्रतम् ॥ अथास्यां भविष्योत्तरे पुराणदानमुक्तम् नारदीये
 चतुर्दशसहस्रतुपुराणं परिकीर्त्तितं भविष्यसर्वदेवानां साम्यं यत्र प्रकीर्त्तितं गुणानां तारतम्येन समब्रह्मोति हि श्रुतिः
 तस्मिन्निखिलत्वा तु यो दद्यात्तपौष्यां विद्वान्विभूतः गुडधेनुयुतहेमवस्त्रमाल्यविभूषणैः वाचकं पुस्तकं चापि पूजयित्वा वि
 धानतः गंधार्घ्यैश्च भक्ष्यभोज्यैश्च कृत्वानीराजनादिकं यो वैजितेंद्रियो भूत्वा सोपवासः समाहितः अथैवैकहवि
 प्याशीकीर्त्तयेच्छणुयादपि समुक्तः पातकैर्घोरैः प्रयाति ब्रह्मणः पदम् ॥ अथ पौष्यां पुण्यनक्षत्रस्थे च द्वे तृती
 यायां वाप्युप्यस्नानविधानमुक्तं कालिकापुराणे श्रीवैजवाच शृणुराजन् प्रवक्ष्यामि पुण्यस्नानविधाक्रमम् येन वि
 ज्ञानमात्रेण विद्वानर्थं तिस्रस्तपः पौष्यपुण्यक्षेत्रे च द्वे पुण्यस्नानं नृपश्चरतु सौभाग्यकल्याणकरं दुर्भिक्षमरकापहं
 विष्णोर्दुष्टकरेणैव त्रीपातैश्च वृते वज्रशूलैर्हर्षणादौ योगे तु यदिलभ्यते तृतीया पुण्ययुक्ताक्षरविशौरिकुजाहनि
 तदा समस्तदोषाणां स्नानं हरणं करं ग्रहदोषाश्च जायंते यदिराज्ये पुचेतयः तदा पुण्यक्षेत्रमात्रे तु कुर्यान्मासांतर
 पितृभ्यः इयंतु ब्रह्मणा शांतिरुद्विष्टागरे वपुरा शक्रार्थं सर्वदेवानां शांत्यर्थं च जगत्पते तेषु के शांतिस्थवल्माककी
 ददोषादि वर्जिते सुस्थाने च पकाशो कवकुलादि विभूषिते हंसकारं डवाकीर्णं सरस्तीरे तथा शुचौ पुण्यस्नाना
 यन्मृपतिर्गृह्णीयात्स्थानमुत्तमं ततः पुरोहितो राजानानावादि त्रिनिःस्वने प्रदोषसमये गच्छेत्तत्स्थानं पूर्ववा सरे
 तस्य स्थानस्य कौवेद्यां दिशि स्थित्वा पुरोहितः स्त्रग्गधचंदनैः पानैः कर्पूराद्यधिवासितैः गोरोचनादि सिद्धा
 र्थैर्क्षतैश्च फलादिभिः गन्धवेदादिभिर्भक्षैः सर्वसाध्याधिवासितैः अधिवास्य तु तत्स्थानं पूजयेत्तत्र देवताः

गणेशैश्वर्यशक्रव्रह्माणचापिशंकरं उमयासहितंदेवं सर्वाङ्गचरणदेवताः मातृश्वपूजयेत्तत्रनृपतिः सपुरोहिताः
मंगलान्कलशान्कृत्यानाननेयधसंचयं प्रदद्यात्पायसंस्वादुफलमोदकयावकौ अधिवास्यतुतत्स्थानंदूर्वासिद्धा
र्थकाक्षतेः तस्मात्स्थानात्तुभूतानिसारेयमंत्रमीरयन् अप्सर्पतुतेभूताः येभूताः स्थानपालकाः भूतानामविरोधेनपू
जाकर्मेकरोम्यह ततः करौ पुटीकृत्य मंत्रेणानेनपार्थिवः । आवाहयदिमान्देवान्पूज्याः पुष्पांजलीकरः आगच्छ
तुसुराः सर्वेयंत्रपूजाभिलाषिणः दिशोहियानगाः सर्वेयचान्येप्यंशभागिनः । ततः पुष्पांजलिकृत्वापुनर्मंत्रपठे
दिदं । अद्यतिष्ठतुविदुधाः स्थानमासाद्यमामकं स्वपूजांप्राप्ययातरोद्ववाशांतिमहीभुजे ततस्तानृपतिरादिन
येनुसंपुरोहितः । कृत्वापूजांतुदेवानांरात्रीतत्रनृप स्वपेत् ॥ शुभाशुभफलविप्रैर्ज्ञेयैर्देवज्ञसंमतेः दुःस्वप्नदर्शनं
चेत्स्यात्तदापुण्याभिषेचने । होमंचतुर्गुणंकुर्याद्व्याघ्रापिगवांशतं गोवाजिकुंजराणांतुप्रासादस्यगिरेस्तरोः
आरोहणंशुभकरराज्यश्रीवृद्धिदायकं दधिदेवसुवर्णानांभुंजंरयचदर्शनं वीणादूर्वाक्षतफलपुष्पछत्रविल
पनं शीतं गृच्छन्नंस्नानांपद्मस्यसुहृदांतथा लाभःक्षयकरः शत्रोरलंकारस्यभूभृतः दर्शनंचोपरागस्यनिगडे
नचबंधनं मांसस्यभोजनंचेवपर्वतस्यविवर्तनं । नाभिमध्येतरूपत्तिमृतं प्रत्यंतरोदनम् । अगम्यागमनं
कूपपंकगतांचितोर्घ्यता पर्वतस्यतथानद्याः प्रोत्तारः शत्रुकर्तनं स्वपुत्रभारणंचेवपानंरुधिरमद्योः भोजनं
पायसस्यापिमनुष्यारोहणंतथा कल्याणसुखभोग्यायराज्ञः शत्रुक्षयस्तथा । एतेस्वप्नाश्चकुर्वन्तिनृपस्यनृपसत्तम
खरोट्टमहिपाणांतुआरोहोराज्यनाशकः नृत्यंगीतंतथाहास्यं पाठश्चाप्यशुभप्रदः रक्तवस्त्रपरीधानंरक्तमा
ल्यांगसंजनं रत्नांकुणास्त्रियंचेवकामयन्मृत्युमाप्नुयात् कृपांतरेप्रवेशस्याद्वक्षिणाशागतिस्तथा पंकेनिमज्ज
नंस्नानंभार्यापुत्राविनाशनं नाभौयस्यतरूपत्तिर्भवेत्स्वप्नेनृपस्यतु आदायगर्भनाडौतुशकुनोयातिखंदुतसतुरा

ज्यातरं प्राप्य महाकल्याणमाप्नुयात् । दीर्घविंशतिहस्तनुहस्तपोडशसाम्मितं कुर्यात्तुलक्षणोपेतं यज्ञमंडपमुत्तमं त
तोऽपरेऽन्दिपूर्वाङ्गमाह्वाणं पूजनं चरेत् कुडयलगांवसोऽर्थांशवृद्धिश्चाद्धतथैव च चंदनागुरुकस्तूरीधूपकपूरचूर्णकैः सं
मृज्यमंडलस्थानंतस्मिन्होमं समाचरेत् अत्रायहुफाडित्येवं लिखेन्मंत्रद्वयं बुधः मंत्रविन्मंडलयज्ञ सूत्रैः कंबलसंभ-
वैः । कोशेयैवास्वस्तिकाख्यं प्रथममंडलं लिखेत् चतुर्हस्तप्रमाणं तु मंडलं विलिखेत्ततः हस्तप्रमाणं पद्मं तु मंडलस्य
प्रकीर्तितं द्वाराणि सार्द्धहस्तानि कर्णिकाकेसरोज्वलं सितं रक्तं च पीतं च कृष्णं हारितमेव च शालिचूर्णेऽथ कोसुभेर्हारी-
द्रैर्हरिद्रुद्रैः कुर्यात्तथांजनैश्चूर्णैर्जोमंडलद्वये पद्मात्तु तत्समारभ्य तान्ध्रपश्चिमगामिनीं पश्चिमद्वारमारभ्य शतह-
स्तां विनिर्दिशेत् प्रत्येकं वारमध्यं तु पद्मं चैवाष्टपत्रकं कुर्यान्मंडलभागज्ञश्चूर्णैरेव पृथक् पृथक् चूर्णैस्तु मंडलं कृत्वा सूत्रा-
नुत्सारयेत्ततः भवनाय नमस्कृतं ततो हस्तौ विरोजयेत् सव्यावलंबहस्तं तु रजः पातं समाचरेत् मध्यमानामिकां गु-
ष्ठं रुरपरिष्ठाद्यथेच्छया अधोमुखं गुलिकृत्वा पातयेच्च विचक्षणः समरेखा तु कर्नद्वयाः विच्छिन्नाः पुंजवर्जिताः संसृक्तं
विषमं स्थूलं विषमाकृष्टमावृतं पर्येत सार्पितं हस्तं त्वमालिखेन्न कदाचन संसृक्ते कलहं विद्यादूर्ध्वरेखो विग्रहं अतिस्थूल-
भवेद्वा धिर्नित्यं पीडा विमिश्रिते विदुर्भिर्भयमाप्नोति शत्रुपक्षान्न संशयः कृशायां चार्थहानिः स्याच्छिन्नायां मरणं
भवेत् । विद्ये गोवाभवेत्तस्य इष्टद्रव्यसु तस्य वा आविडित्वा लिखेद्यस्तु मंडलतुल्येच्छया सर्वदोषानवाप्नोति ये
दोषा भूवभाषिताः सितसर्पपद्मवर्धारेखाकार्या प्रमाणतः विमलं विजयं भद्रविशालशुभं दर्शिवं वर्द्धमानं च देवं
यशसाक्षं कामदायकं रुचकं स्वस्तिकाख्यं च द्वादशैतु मंडलाः यथास्थानं यथायज्ञं योजनीया विचक्षणैः सागरे मध्य
मनितु पीयूषार्थं सुरासुरैः पीयूषधारणार्थं यनिर्मिता विश्वकर्मणा कलाकलास्तु देवानामार्पित्वा ते पृथक् पृथक् यतः
कृतास्ते कलशास्ततस्ते परिकीर्त्तिताः नैवैव कलशाः प्रोक्तानामतस्तान्निबोधतु गार्होपगार्होमरुतो मयूखश्च तथा परः

मनोहावलभद्रश्चविजयस्तनुमोपकङ्कद्वियघ्नोयविजयोनवमः परिकीर्त्तितेयामेवक्रमाद्रूपनवनामानियानितुष्टुण-
 तान्यपराणयेवशांतिनिसेद्वहिक्षितीन्द्रः प्रथमः प्रोकोद्वितीयोजलसंभवः पावनाग्नीतोद्वीतुयजमानस्ततः परं को-
 पसंभवनामातुपष्ठः सपरिकीर्त्तितः सोमस्तुसप्तमः प्रोक्त आदित्यश्चाष्टमः स्मृतः विजयोनामकलशोयोसौ
 नवमउच्यते सतुपचमुखप्रोक्तोमहादेवस्वरूपधृक् घटस्यपंचवक्त्रेषुपचवक्त्रः स्वयतथा यथाकाष्ठास्थितः सम्यग्वा
 मदेवादिनामतः मंडलस्यतुपद्मांतः पंचवक्त्रंघटंन्यसेत् क्षितीन्द्रपूर्वतोऽन्यस्यपश्चिमजलसंभवं वायदेवायव्यस्यए
 शान्यांकोपसंवभं सोम्यमुत्तरतोऽप्येवसौरदक्षिणतोऽन्यसेत् न्यस्यैवकलशाश्चैवतेषुचैतान्विचितयेत् कलशानामु
 खेब्रह्माग्नीवायांशकरः स्थित मूलेतुसंस्थितोविष्णुर्मध्येमातृगणाः स्थिताः दिक्पालदेवताः सर्ववैष्टयतिदिशोदश-
 कुक्षौतुसागराः सप्तसप्तद्वीपाश्चसंस्थिताः गंगाद्याः सरितासर्ववेदाश्चत्वारएवच कलशेषुस्थिताः सर्वास्तेषुतानि-
 विचिंतयेत् रत्नानिसर्वबीजानिपुण्याणिचफलानिच वज्रमौक्तिकैवैडुर्धमहापद्मैर्द्रस्फाटिकैः सर्वधाममयंवि
 त्वंनगरौर्द्वरं तथा । बीजपूरकजंवीरश्राग्भाघातकदाडिमान् वचांशालिचनीवारंगोधूमंसितसर्पं कुकुमा
 गुरुकर्पूरमदनंलोचनं तथा चंदनंचतथामांसीवालांकुष्ठतथैवच कर्पूरपत्रचंडश्चजलनिर्यासकांबुदं शैलेयंबद
 रंजतीपत्रपुष्पेतथैवच पलाशानांतायूकांटेर्वीपणकेमेवच वचाधात्रीसमंजिष्टांतुरुष्कंमंगलाष्टकं दूर्वांमोहनिकां
 भद्रांशतमूर्लीशतावरीं पर्णानांपूरणांधुद्रांसहदेवगजाक्षमां पूर्णकोपांसितांपाठांगुजाशिरसिकाननौव्यामकं गज
 दंतं तु ! शतपुष्पांपुनर्नवां ब्राह्मीदिर्वीशिवारुद्रांसर्वसंध्यानिंकांस्तथा समाहृत्यशुभेनैतान्कलशेषुनिधापयेत्
 कलशस्ययथादेशं विधिंशंभुगदाधरं यथाक्रमंपूजयित्वा शंभुमुच्यतथायेत् ॥ प्रासादेनतुमंत्रेणशंभुमंत्रेण
 शंकरं प्रथमंपूजेन्मध्येनाननैवियचदनैः दिक्पालानांघटेष्वेवदिक्पालानिपिपूजयेत् पूर्ववहिःस्थापितेषुग्रहाणां

कुलशेषेषु च ॥ नवग्रहान्पूजयेत्तुमाहर्माष्टघटेषु च सर्वदेवाघटपूज्या घटास्तेषां एषः पृथक् नैव तत्र पूर्वोक्त-
स्मृता मुख्यतमानप ॥ भक्ष्यैर्भोज्यैश्च पर्येष च पुष्पैर्नानाविधफलैः ॥ यावत्कैः पायसैर्वापि यथासंभवयोजितैः
पुष्पस्नानाद्यनूपतिः ॥ पुजयेत्कलशान्मुरान् दक्षिणमंडलस्यास्य कुंडं निर्माय पायसैः ॥ समिद्धिः शालिसि-
द्धार्थैः ॥ द्यौर्देवैर्वाक्षतैस्तथा ॥ केवलैश्चतैश्चैवाज्यैः पूजिताः कलशान्मुरान् ॥ होमयेत्तोषयेद्बृहद् ॥ नृपस्य त्विह पुरोहि-
तः ॥ होमं तु मंडलोदीच्यां देविकायां सपट्टिकं लोचनाख्यमलंकारां स्तथा सर्वाग्निं योजयेत् ॥ दृष्ट्या ध्वंगुलमं-
गुल्या पादुङ्गं शङ्खगुलावधि ॥ द्रुतं वाचतुरस्रं वा पद्मं च त्रिकसंज्ञितं ॥ रत्ने शान्पद्ममध्ये तु गोस्वस्तिकं विनायकैः श्री-
श्रीवृक्षवरारोह स्वाभिदेवीशुभान्विता ॥ रत्नैः सर्वैरलंकारैः ॥ पट्टं कार्यं द्विहस्तकं ॥ हस्तं विस्तार उच्छ्रायः-
नेव हस्तदंशांगुलं ॥ स्नानाख्यं सार्द्धं हस्तं तु पद्मवृत्तागलान्वितं ॥ शय्यां चतुर्गुणं दीर्घां ॥ धनुर्माणं च पीठकं ॥ गज-
सिंहकृतादीपं ॥ हेमरत्नविभूषितं ॥ सिंहाख्यं सार्द्धं विस्तारं ॥ कुंडासनमथापि वा ॥ दृष्ट्या घ्रां चित्रक पट्टैर्वा उप्रधानः
निकारयेत् ॥ अर्धैर्वा निर्मितैस्तैश्चतूलकैश्च विनिर्मितान् ॥ शय्यादौ ध्याद्विस्तीर्णं चतुर्हस्ता सुलक्षणा ॥ वितस्त्य
धिकमिच्छति च तस्य गुरुविधया ॥ अर्धचंद्रं समं कुर्यात्सानं वा चतुरस्रकं ॥ उपधानं निशय्यायाः कर्णादिमूलभेदतः
प्रोढं शैवाङ्गकार्याणि कर्णचित्रयुतानि च ॥ यानां सिंहासनं ॥ पट्टं शय्योपकरणं दिकं ॥ राज्ञो नूतनयोग्यं तद्वा मुत्तरतो
न्यसेत् ॥ तेषां तु पश्चिमे स्वर्णरत्नौघखचितेन वै ॥ पर्यंकैश्च जडावर्चा च निर्मितं महदास्तरं ॥ ऊर्ध्वोच्छादनं संपुष्के चर्मो
वृत्तं चतुष्टयं ॥ वृषभस्य तथोर्णायाः ॥ सिंहशार्दूलयोरपि प्रादपीठैरलनयुते ॥ पादचरोपपार्थिवः ॥ तस्मिन् पर्यंकपृष्ठ

स्थवर्मवर्द्धचतुष्टयेऽज्ञानापर्ययकपोठस्थे चर्मखंड्यतुष्टये ॥ ज्ञानलंकाशुभाब्जतपतिरत्नमालिने ॥ ज्ञापयेद्भक्त
 पोऽमादिराज्ञानमखसगुत्तः ॥ सर्वातिकंवलकृष्णरत्नवस्त्रादिशोभितो ॥ कुलशैबलिपुष्पावोऽसाधुचरणश्वस्तापमते ॥ ज्ञ
 ठपाडुशाचेशाश्रुशतमष्टाधिकचवा ॥ कुलशानां समाख्याता ॥ अधिकस्याजरातरं ॥ जयकल्याणदर्मत्रे ॥ मंगलोद्विश्य
 शोभयैः ॥ वैष्णवैर्यदिद्वयाले ग्रहभैत्रैश्चतांत्रिकैः ॥ अज्यतेजः समुद्विष्ट ॥ आज्यं सापहरं परं ॥ अज्यं सुराणां
 माह्वरं अज्यलोकाः प्रजिष्ठिताः ॥ भोमांतरे क्षदिव्यवा ॥ यत्नकल्मषमगातो ॥ सर्वतुदायसंस्पृशाः स्रग्णाः क्षमपुगुच्छद
 ततोपिनीयगात्रातुकेवलवस्त्रमवचा ॥ कुलशैः स्नापयेद्दुपपुष्पस्नानां विपुरितैः ॥ एभिर्मन्त्रैर्ऽश्रेयतावतुचा ॥ अस्माद्युक्तैः
 सुरस्तामभिपिचतुये चसिद्धाः ॥ पुरातनाः ॥ ब्रह्माविष्णुश्वरुद्रश्च साध्याश्चमरुतां राणाः ॥ अदिह्यावसवोद्भवाः ॥ आश्वि
 नेमौ भिषग्वयव्यौ ॥ अदिहिवैवमातुजस्वाहा लक्ष्मीः सरस्वती ॥ कोतिलक्ष्मोद्वातिः ॥ अश्वसिनीवालो कुहुरायाः ॥ अदि
 तिश्चसुरसौ जिवन्निवाक्कुटुरवचः ॥ ऋक्षोऽपि वमुद्गातिः ॥ प्रक्षोहि ॥ त्रसधुयाः ॥ देवप्रसूतश्च याः ॥ अक्रोद्विमतारवक्
 सवस्त्विमामसि पिबन्तुः ॥ शुभादचप्सरसां राणाः ॥ सवत्सराणि सवत्सराणि मे पाशवः ॥ कालस्यावयवास्तथा ॥ वमालिका ॥ सुराणां मन्त्रव
 सागुरैः सुहृदः ॥ सृष्टिश्चमहानाभाः ॥ नाराः ॥ किंपुरुपास्तथा ॥ वैश्वानं सामहाभागो ह्रियां विहयतां चयैः ॥ सप्तपयः सप्तद
 राश्च धर्मस्थां तान्वै सदा ॥ मरीचिप्रतिः पुलहः पुलस्त्यः ॥ क्रतुरगिराः ॥ भृगुः सन्तः कुमारश्च जे गोपृथो भिन्नं वत् ॥ ए
 कतोश्च द्वितश्च त्रिजो जावालि काश्च यमौ ॥ दुर्वासा दुर्विनीतरचकल्यः ॥ काल्यायनस्तथा ॥ मार्कण्डेयो दीव्यतपाः ॥ शतशोपा
 विदुरथः ॥ श्रौतः सर्वतर्कश्चैव ज्यवनोत्रिः पशुशरः ॥ द्वेपाथनो यवक्रोतो ॥ देवरातः सहानिनः ॥ एतच्चाज्यं च बहुविवेदः

व्रतपरायणाः सशिष्याः अभिपिंचंतु सदाराश्च तपोधनाः पर्वतांस्तरवो बल्लयः पुण्यान्यायतनानि च प्रजापतिः
 क्षितिश्चैव गवो विश्वस्यमातरः वाहनानि च दिव्यानि सर्वूलोकाश्चराचराः अग्नयः पितरस्ताराजीमूतं खादिशोदि-
 शः तौ यैस्त्वामभिपिंचंतु सवोत्पातानि वहणौ इत्येवं शुभदेवैर्भेदं त्रैदेव तथा परैः आपो हिष्ठा हिरण्येति शंभवेति सुरेति च
 मानस्तोकोति मंत्रेण लामुद्धारैत्यनेन च सर्वमंगलमांगल्ये श्रीश्च ते ग्रहयोगिभिः इत्येवं स्नानमावर्त्य कंबलैः सर्वमंग-
 लमंत्रेण वस्त्रकार्पासिकं धियात् ॥ आचम्य च ततो देवान् गुरुन्विष्ट्वा श्च पूजयेत् ॥ ध्वजं छत्रं चामरं च घंटाश्च आश्वान् गजां
 स्तथा मंत्रजनान्धारयेत्तु तोगच्छेद्ब्रुताशन ॥ तत्र गत्वा बह्निमध्ये बह्निं वीक्ष्य पार्थिवः स्वनिमित्तानि बह्ने
 श्च लक्षयेत्तत्र वेदिभिः दैवज्ञं कंचुकामात्य वेदिपरिजनैर्वृतः वादित्रघोषैस्तु मुलैस्तथा तौ ग्यत्रिकैः शुभैः कृत्व शेषं
 पुनः शांतिमाशीर्वाच्य च वैद्विजान् पूर्णा विधाय विधिवद्दक्षिणां कनकयुतैः धान्यानि चोपवासां सिंहत्वा कृत्वा विसर्जनं
 ततः शेषजलैः सर्वानमात्यादीन् पुरोहितान् सेचयेत्तत्र गच्छ अंगवापि सराष्टकं ॥ एव कृत्वा नयः पश्चात् तत्रिरात्रं संसृतो
 भवेत् ॥ मांसमैधुनहीनं शुकुट्यान्मंगलसर्वान् पुण्यनक्षत्रयुक्ता तु तृताया दलं त्यजेत् ॥ तस्यां पूज्या सदा देवी च
 डि कांशकरेण हि पांचालिका विवाहाद्यैः शिञ्जनां कान्तु केस्तथा ॥ वैवाहिकेन विधिना मोदयेच्च विंकां शिवां चतुष्पथे
 पु सर्वपुद्वेदवेद्ये ह पुत्रं पुतां कामिरलं कारकुल्या हि वीर्यदेहं तथा ॥ एव कृत्वा महेशांति ध्यागपु पुण्याभिपिंचनं चतुर्वर्गैः समं
 राजा भाष्याभिस्तनयैः सह राज्यमडलसंयुक्तः परत्रहनसीदति ॥ नतः परतः सथांतिनां परतरः स्तवः नातुः पर
 तरो यज्ञा नातः परतरां शिव अननं विधिनेन नृपतेः समपिंचनं ॥ यवराज्याभिपेक्य कुल्याद्रिज पुरोहितः ॥ नृपाभिपे
 क्य ॥ यवराज्याभिपेक्य कुल्याद्रिज पुरोहितः ॥ मम इदं दक्षिणं यज्ञाद्रिज ॥ ॥ ॥

॥ श्रीरघुनाथमृद्रायंत्रालये ॥
लालारिन्वामल्लाधिकारेपौषमासोमुद्रितस्समाप्तिमगमत्
संवत् १९४१ फाल्गुन प्र. १७

माघमासप्रारम्भः

॥ श्रीरघुनाथोजयति ॥

ओं श्रीगणेशायनमः ॥ अथमाघमासकृत्यनिर्णयः ॥ मकरसंक्रमे तु

हेमाद्रिमनेन संक्रांतिकालात् चत्वारिंशत्घटिका पुण्यकालः त्रिशत्कर्कटकेनाड्योमकरे तु दशाधिका इति ब्रह्मवै-
वर्तवचनात् माधवमते तु विंशतिः त्रिशत्कर्कटके पूर्वोमकरो विंशतिः परा. अतीतानागते पुण्ये हेतूदग्दक्षिणायने
इति वासिष्ठोक्ते. रात्रौ मकरसंक्रमे तु परदिने सूर्योदयोत्तरपूर्वमहर्दलं पुण्यं त्रिशत्कर्कटके नाड्योमकरे तु दशाधिका
इति चत्वारिंशत्घटिका पुण्यकालत्वात् भविष्योत्तरेऽपि कार्मुकं तु परित्यज्य झपं संक्रमते रविः प्रदोषे चार्द्धरात्रे वास्त्रा-
नंदानं परेहनीति वृद्धगार्ग्योऽपि यदास्तमनं वेलायां मकरं याति भास्करः प्रदोषे वार्द्धरात्रे वास्त्रानंदानं परेहनीत्युक्तेऽपि
पूर्वार्द्धे एव परेहनीति रात्रौ स्नानं न कुर्वीत विनावैराहुदर्शनादिति वचनसामर्थ्याच्च दिवा संक्रमे तु तद्विन एव आस-
न्नसंक्रमं पुण्यं दिनार्द्धस्नानदानयोरिति यज्ञपाश्वदेवलवचनादिति दिक् अत्र कृत्यशिवरहस्ये तस्यां कृष्णान्तिलैः स्ना-
नं कार्यं चोद्घर्त्तनं तिलैः तिलाश्वदेया विप्रभ्यः सर्वदेवोत्तरायणे तिलतैलेन दीपाश्वदेयाः शिवगृहे शुभाः मक-
रे दानविशेषो हि माद्रौ धेनुं तिलमयी राजन् प्रदद्याच्चोत्तरायणे सर्वान्कामानवाप्नोति विदते परमं सुखमिति विष्णु-
धर्मोत्तरे उत्तरे न्वये विप्रवसुदानं महाफलं तिलपूणे मनडूहं दत्त्वा रोगैर्बमुच्यते इति कल्पतरुः कालिकापुराणे
होमं तिलैः प्रकुर्वीत सर्वदेवोत्तरायणे यो वै देवाय विप्राय हाटकेन समं ददेत् उत्तरायणमासाद्य नरः कस्मात्स शोचतीति
अत्र मूलकभक्षणनिषेध उक्तः तिथितत्वेत्कादेऽपि तृष्णां देवतानां च मूलकं नैव दापयेत् ददन्नरकमाप्नोति भुञ्जीत वा
ह्यणो यदि ब्राह्मणो मूलकमुत्काचरेच्चार्द्रायणं व्रत अन्यथानरकयाति क्षत्रा विट्शूद्र एव च वरं भुङ्कतमभयं यतुं पिबे

द्वाग्राहंतं च यत् वर्जनीयं प्रयत्नेन मूलकं मदिरासमायिति माघस्नानमुपक्रम्य देवीपुराणे मकरस्थैरवौ माघे
 न स्नात्यनुदिनेरवौ कथं पापै प्रमुच्येत कथं वा त्रिदिवज्जेत मकरस्थैरवौ माघे गोविदाच्युतमाधव स्नानेदनेह
 पिकेशयथोक्तफलदोभव इमं मे त्रसमुच्चार्य स्नायान्मौनसमन्वितः वामुदेवं हरिकृष्णमाधवं व्याहरन् पुनः तिल
 दानं महाभारतेऽपि माघमासितिलान्यस्तु ब्राह्मणेभ्यः प्रयच्छति सर्वसत्त्वसमाकीर्णं नरकनसपश्यति विष्णुध
 मोक्षे तिलप्रदानान्माघे तु याम्यथोक्तं न गच्छति वामनपुराणे माघमासितिलादेयास्तिलधेनुश्च मानद इधं ध
 नादयश्चान्ये माधवग्रीण नायतु इधमहो मापयोगीदारु इधनमग्निदीपनोचितं सर्वतः इधनाग्नित्रयो माघे विप्रभ्य
 स प्रयच्छति ससुखी दीप्तकायाग्निः सुभगश्चैव जायते शिशिरोपक्रमेदनाद्या रंभस्तस्य मासद्वयव्यापित्वात् विष्णु
 धर्मोत्तरे बहि स्नानं नर कृत्वा सूर्यस्योदयनप्रति शिशिरे सततवन्हितं यित्वा तथा तिलैः कुल्मासपद्मैश्च तदत्वाय
 धाराशक्तिद्विजातये कायाग्निदीप्तिप्राकाशय शत्रुनाशं च विदति शिशिरं तूपक्रमदिने उदितमात्रसूयै उदितमात्रेऽत्रा
 माद्वहिर्जलाशये स्नात्वा अग्नौ प्रजापतये स्वाहेति तिलान्हुत्वा शूद्रो ब्राह्मणद्वारा होमं कारयित्वा सतं डुलान्घ्र
 तस्महितांस्त्रिस्वन्नान्मापान्दद्यात् भविष्यपुराणे शीतकाले धनं दद्यान्नराणां शीतनाशनं भानोरायतने देवि सोऽश्वमेध
 फललेभेत् नरसिंहपुराणे शीतकाले सदावाहं प्रज्वालयति यो नरः सर्वसत्त्वहितार्थं यस्वर्गसोऽप्सरसं लेभेत्
 एतज्ज्वालनमात्रे विष्णुधर्मोत्तरे शिशिरे सकलकालासंपरगवे तथा दत्त्वा स्वर्गमवाप्नोति संवत्सरशतानि
 च यम प्रातः स्नायितुं द्वा मासौ मानवा माघफाल्गुणौ देवान्पितृन्समभ्यर्च्य सर्वपापै प्रमुच्यते विष्णुरपि
 प्रातः स्नायी भवेत्त्रित्वं द्वा मासौ माघफाल्गुणौ यदीच्छेत्पुलांश्चान्भोगान् चंद्रसूयं ग्रहोपमान् यमवाक्यानुसारेण
 देवपितृपणसहितस्नानं कृतं संकल्पेनाशौचोपिकार्यं विष्णुवाक्यतु अशौचि स्नानमात्रपरं अत्र प्रयागम

हिमाः । मत्स्यपुराणे । पट्टितीर्थसहस्राणिपट्टितीर्थशतानि च । माघेमासिगमिष्यतिगंगायमुनसंगमे । गवांश
तसहस्रस्यसंन्यदंतस्ययत्फलं । तत्फलमाघमासेतुत्र्यहं स्नानंस्यतद्भवेत् । सितासितेतुयत्स्नानंमाघेमासि
युधिष्ठिरः । नतेपापुनरावृत्तिःकल्पकोटिशैतरपि । माघेमास्युपसिस्नानंकृत्वादापत्यमचयेत् । भोजयित्वायथा
शक्तिर्वस्त्रमाहंयाविभूषणैः । सूर्यलोकेवसत्कल्पसूर्यतुल्यवपुःपुमान् । अथव्रतानि । माघेमासितुसंप्राप्तयःकुर्या
शर्कभोजनं । पिण्याकंसंचूर्तमिष्टभोजनःसयतेद्वियः । उपवासंचसप्तम्यापक्षयोरुभयोरपि । द्यूताभिषेकसप्त
म्याकुर्व्याद्धानोर्नराधिपः । गांचदत्त्वादिनेशायतरुणीनीलसन्निभाः । गत्वादित्यपुरंरम्यंभोगान्भुक्तयथेप्सितान्
अत्रनक्तंभोजनं । मासव्यापिपिण्याकंतिलकलकः । नीलसंनिभामिद्रनीलश्यामां तथाच । माघेमासेचसंप्राप्तयः
कुर्वाणैर्नक्तंभोजनम् । कुशरंवृत्तसंयुक्तंभुजानःसयतेद्वियः । उपवासंपरोष्ठम्यापक्षयोरुभयोरपि । पूजयेच्चयंबकं
भक्तयोकृत्वांगोधूमचूर्णतः । दुर्गामष्टभुजावीरत्र्यंबकामितिनामतः । गंधपुष्पोपहारैस्तुपूर्वोक्तेरनुपूजयेत् । धूपं
कृष्णगुरुदद्यान्मांसंदाह्ममाहिपः । धान्यसिद्धार्थकाःस्नानेप्राशनेचयवाःस्मृताः । यएवंमाघमासेतुपूजयेच्चयंब
कानृपः । दिव्यंविमानमारूढः । स्वर्गलोकेमहीयते । माघकृष्णप्रतिपदायां । तिथिपत्वेनबालूपूजनं । प्रतिपद्य
न्निपूजास्यादितिसामान्यनिर्णयोक्तः । माघकृत्यनामारंभोपिविधयइति । माघकृष्णद्वितीयायांतिविशेषकृत्याभावा
त्तिथिपत्वेन । विधिपूजनमुक्तं । बृहस्पतीद्वितीयायांविधिवद्द्विधिपूजनं । कृत्वांनक्तंसमभियाह्नभतेभूतिमुत्तमा । मिति
ब्रह्मपूजनंचांग्रगायत्र्यपौराणमंत्रैर्वाकांथ्यं । माघकृष्णतृतीयायांसांभाग्यसुंदरीव्रतांगत्वेन । श्रीनाम्नागौरीपूज
नव्रतं । लवंगप्राशनंभाक्तिकोदकप्राशनमिति । माघकृष्णचतुर्थ्यांसंकटनाशनव्रतं । नारदीये । माघकृष्णचतुर्थ्यातु
संकटव्रतंमुच्यते । तत्रोपवाससंकल्प्यप्रातर्नियमपूर्वकं । चंद्रोदयमभिन्याप्यतिष्ठेत्पुन्यतमानसः । ततश्चंद्रोदयेप्रा

प्लेष्टृर्मयंगणनायकं विधायस्थापयेत्पीठसाधुचसवाहनं उपचारैःपोडशभिःसमभ्यर्चयविधानतः मोदकं
 चापिनैवधंसगुडतिलकंदुकं ततोर्घ्यताम्रजेपावेरकचंदनामिश्रितं सकुशंचसदूर्वचपुष्पाक्षतसमन्वितं सतं
 डुलचंसदधिकृत्वचंद्रायदापयेत् गगनार्णवमणिक्चंद्रदाक्षायणीपते गृहाणार्घ्यमयादंगेणशशत्रिरूपक
 एवंदत्त्वागोणेशायदत्तार्घ्यपापनाशनं शक्त्यासंभोज्यविप्राग्र्यान्स्वयंभुंजीतवाग्यतः एवंकृत्वात्रतंसम्यक्सं
 कष्टार्यंशुभावहं समदोधनधान्यै स्यान्नचसंकष्टमाप्नुयात् ॥ * ॥ अथकथा शिवंशांतनमस्कृत्यउमदेवीसरस्व
 तीगणाधिपंनमस्कृत्यसर्वदेवजगद्गुरु ॥ वैशंपायनउवाच ॥ उद्यतेभारतेयुद्धकृतशोकोयुधिष्ठिरः उवाचवाक्यं
 धर्मात्माकृष्णदेवकिनंदनं ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ किंकरोमिह्राहंयुद्धयुद्धंभवतिमाधव भीष्मकणौमहायो
 धौकथंममजयोभवेत् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ विनायकोमहानिशोगोशःशिवनंदनः तस्यपूजाविधिंकृत्वा
 जयोभवतिनिश्चितं ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ शिवःशुभमहायोगीउमादेवीपतिव्रता कथयोःपुत्रजन्मसंश
 योमेजनार्दन ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ साधुपार्थमहाबाहोयत्तयापरिशक्तिं तत्कथांकथयिष्यामिलोकांनं
 हितकारिणीं व्रातःस्नानादिकंकुर्याद्वागतरिदिनेदिने स्वयंगच्छतिगैरीशःस्नानुर्गौर्ययैकदा । उत्थायो
 व्रतनंचक्रेस्वतनौमलशुद्धये शरीरमलपिडंतुसागृहीत्वाकरांजुने नराकारमसौचक्रेदिव्यरूपमनुत्तमं सउ
 त्थायात्रवीर्वीवद्वांजलिपुटंदा किंकरोमिक्कगच्छामिमातराज्ञांप्रदेहिमे तदाकर्ण्यवचस्तस्यप्रहस्यभरतर्ष
 भं तेमुवाचतदादेवीप्रतिहं कल्प्यच ॥ पार्वत्युवाच - ॥ शृणुवाक्यंपुत्रममयथाज्ञांप्रकरोमिति तैलाभ्यंग
 मलोद्भूतपुत्रोसिमदेहजः पुरुषौनैवमेकश्चिदागच्छेत्सदनंमम अथस्नात्वाजगामाथमहोदेवोगृहेनिज
 भुजंगमुडमालीसः सेवितोगणार्किकरैः मत्पितेतिनजानातिसनरोवालभावतः तिरस्कृत्यसगौरीशमतुराज्ञांव-

लेभतं श्रुत्वा वाक्यं तदा तस्य चुकोपातिगिरि श्वरः शूलैर्नतच्छिराच्छित्वा जगाम गिरिजातिके शिरोगतं शंभुलोकैक
 वंधाभुविद्विश्यत गृहगतिं शिवं वीक्ष्य देवीवचनमब्रवीत् 'देव्युवाच' द्वास्थेन मम पुत्रेण कथं देवनवारितः तस्यावाक्यं
 शिवः श्रुत्वा प्रोवाच प्रहसन्निदं 'शिव उवाच' ब्रूहि देविकथं पुत्रस्त्वयाद्यप्रकटीकृतः सन्निदेशं विना पुन इदं विस्मय
 कारणात् देव्युवाच तैलाभ्यंगं प्रकुर्वन्त्यालीलया निजविग्रहात् मलयपिंडसमुद्भूतः पुत्रो देवमया कृतः शिव उवाच
 त्वं पुत्रं न जानामीते न हि यारितो यद्वा शूलैर्नतच्छिराश्छिन्नं कालो हि दुरतिक्रमः काले देवाहितुश्रयं तिस्रैर्कालवशानु
 मां कालः सुप्तपुजागालं सर्वकालवशं जगत् ततो हा हा कृतं देव्या पुत्रदुःखेन दुःखिताः शिव उवाच भूशं देविक
 मतो मम पुत्रकः शिवो गन्धर्वागृहद्वारं ह्यप्रसन्नमनास्तदा ददशं समहानागं शूलैर्नाछिद्यताच्छिरः संयोज्य तत्क
 वंधेन जेवयामास तं तदा तंचकार गणाध्यक्षं गृहीत्वा वाचपार्वती तव पुत्रो ह्ययं देवि गणानामधिपो मम देव्युवाच
 मम पुत्रः कथं देव को वायं नरकुंजरः मम पुत्रस्य यद्रूपं दिव्यमद्भुतदर्शनं शिव उवाच अयं गजाननेनोदेवितव पुत्रो
 मया कृतः सर्वसिद्धिप्रदाताय नानामन्यस्य शृणुष्व मे द्वादशैव तु नामानि कृतान्यस्य शुभानि च यः पठेत् सा तत्तुल्या
 यमच्यते सर्वपातकैः प्रथमः सुमुखो नाम एकदंतो द्वितीयकः तृतीयः कपिलो नाम चतुर्थो गजकर्णिकः पल्लवोद
 रः पंचमः शृंगो विकट उच्यते सप्तमो विघ्ननाशो यम एवमश्रविनायकः नवमो धूमकेतुश्च दशमं श्रगणाधिपः एकाद
 शो भालचंद्रो द्वादशं श्रगजाननः द्वादशैतानि नामानि शृणुते यः पठेन्नरः सर्वसिद्धिभवेत्तस्य संकटे नैव जायते युधिष्ठिर उ
 वाच जैनार्दनं विधिं ब्रूहि त्रतस्य प्रसादतः कस्मिन्मासे तैथैकस्यां व्रतं पूजां कथं चरे श्रीकृष्ण उवाच माघे मासे ब्र
 न्कुर्धोः सर्वदुःखानि वारं एमांसां नाम करमांसां विशेषं पुष्पफलं भवतः कृष्णपक्षे तिथिः पुण्या चतुर्थी सिद्धिदा तिनी
 स्वर्णमूर्तिगणाध्यक्षं पूजायत्वा यथाविधि धूपदीपचनैर्वेद्यं मोदकं चैव भोजनं तिलपिष्टं प्रदातव्यं वासांसि विधिद

। क्षणाः उपवासे व्रतं कुर्यादध्ययं दद्यान्निशाकरेः । अर्घ्यं च द्रोदये दत्त्वा फलं लब्धमभयेतः । द्वितीयादि वसे प्राप्ते ब्राह्म-
 णी भोजयेत्तद्वत् । ब्राह्मणो मम रूपश्च तस्मिन्नेतुं हे भवहि । ब्राह्मणे भोजनं दत्त्वा पश्चाद्भुजितवैस्वयं । एकादशी सहस्र-
 रूपं कन्याकोटिशतद्वयः । गवां कोटिं सहस्राणि व्रते पुण्याधिकं कृते । हरिद्वारे प्रयुगे च नैमिषे चैव यत्फलम् । स्नानेऽप्युत्ति-
 थेषु स्नानं व्रतं कृत्वा फलं भवेत् । इति भाविष्योचरे । माघकृष्णपक्षे तृतीया व्रताः । माघकृष्णपञ्चम्यातिथि पत्वेनः ।
 नागानां पूजेति पञ्चमासान्यानेष्योक्तेः । माघकृष्णपक्षे विशोऽष्टौ भाविष्योचरे । युधिष्ठिर उवाच । पृथिवि-
 धानमधुना कथं स्वजनार्दन । सर्वव्याधिप्रशमनं सर्वकामफलप्रदम् । श्रुतं मया पूज्यमाने भानुः सर्वं प्रयच्छति । दि-
 वा कराराधनं मे तस्मात्कथय केशव । श्रीकृष्णे उवाच । विशोऽष्टौ मातुलां वक्ष्यामि मनुजोत्तम । यामुनेषु नरः शो-
 कं न कदचिदिह स्पृशेत् । माघकृष्णतिलैः स्नातः पंचम्यां कृष्णपक्षतः । कृताहारः कृशरयादं तथा व्रतपूर्वकं उप-
 वास व्रतं कृत्वा ब्राह्मचरिभवेन्निशि । ततः प्रभाते चोत्थाय कृतस्नानजपः शुचिः । कृत्वा तु कान्धनं रूपं पुष्पोष्पमं तिसुदरं । क-
 रवरेण रक्तेन रक्ते वस्त्रयुगेन वा । यथानवैशोकं भवस्तथैवादित्य सर्वदा । तथैव विशोऽष्टौ मासेभ्यः शुद्धाः क्रिजः प्रजन्मनि-
 एवं संपूज्य पञ्चांशुं शक्त्या संपूजयेद्द्विजान् । ततः संप्राश्य गोमत्रमूत्रमूत्रां यं कृत्तनि त्यक्तः । संपूज्य विप्रमन्त्रेण गुडपात्रम् ।
 यन्वितं सुश्लक्ष्णं वस्त्रयुगलं ब्राह्मणाय निवेदयेत् । अतैलं लवणं भुक्त्वा सुम्यग्भूतेन संयुतं शतम् । ततः पुराणश्रवणं कर-
 व्यं भूतिमिच्छता । अनेन विधिना सर्वपक्षयो रुभयोरपि । कुड्याद्या वत्पुनर्माघशुक्लपक्षस्य सप्तमी । व्रतं तैकलं शुद्धा-
 सुर्वर्णकमलान्वितं । शय्यां सोपंस्कृतं तद्वत्कपिलां च यशस्विनीं । अनेन विधिना ये स्तुवि तं शाठ्यं विविजितं । विशोक-
 पृथो कुरुते स याति परमार्गतिम् । यावज्जन्म सहस्राणि सा ग्रंथोऽतिशतं भवेत् । तावन्नशोकमभ्येति रोगैर्गतिं त्यजेज्जितः ।

धंयप्रार्थयेतकामंतंतप्राप्नोतिपुष्कलं । निष्कामं कुरुते यस्तु संपरं ब्रह्म गच्छति ॥ यः पठेच्छृणुयाद्वापि पठेशो कवि-
 नाशिनी । सो पाँद्रलोकमाप्नोति न दुःखी जायेत क्वचित् । ये मां स्मरं दिनकृत् करवीरपुष्पैः । संपूजयं त्वाभि नमंति कृतो-
 पवासाः ते दुःखशोकरहिताः सहिताः मुहुरिभूमा विहृत्य रविलोकमवाप्नुवन्ति । इति भविष्योत्तरे ॥ ८८ ॥ माघकृष्णा विशोकः
 पष्ठौ व्रतं । माघकृष्णसप्तम्यां संपूर्णसप्तमी व्रतं । हे माद्रौ भविष्ये । कृष्णपक्षे तु माघस्य सुवाप्तिसप्तमी शृणु । द्यामु-
 पोष्य समाप्नोति सर्वान्कामान्पुमानिह । अत्रोपवासाः कर्तव्यः सूर्यपूजाया विधिः ॥ ८९ ॥ व्रतातिश्रकं समिदाज्यादिभिः
 सूर्यमंत्रेण होमं कृत्वा भास्करं प्रतिमा सहितं पीठशय्यादि धेनुसहितं । आचार्याय संपूज्य प्रतिपादयेत् ॥ ब्राह्मणान्या-
 धाशक्तिसदृशेण सद्भेन भोजयित्वा शय्योगृह्णीयादिति सर्वोप्यति सप्तमी व्रतम् । माघकृष्णाष्टम्यां संपूर्णमाघमुक्ते-
 ब्रह्मपुराणे कृष्णाष्टम्यां तु माघस्य मासैः श्राद्धं महाफलं । पितृभिः प्रार्थितं पूर्वा । तस्मात्तत्र त्रकारयेत् ॥ ९० ॥ अत्र वह्नि-
 पुराणोक्तं कृष्णाष्टमी व्रतं तत्र गौरीशयोः पूजा । प्रतिमा संचते पूजायै कारयेत् । इत्यंतिमान्वा ॥ ९१ ॥ सप्तम्यै वै खिलान्कामाप्नो-
 ति । अनुवंति न संशय इति । माघकृष्णनवम्यामन्वष्टका श्राद्धं । तच्च माघसप्तम्यष्टमी नवमीषु पूर्वेषुः । कार्यमिति वृण्व-
 ति । श्राद्धगणेभिधानात् । माघकृष्णदशमी उद्योतकल्पादि । तत्र श्राद्धादिकल्पादिति पिण्णोक्तं । मक्षयफलदं भवति ।
 माघकृष्णैकादशी पटतिला । तदुक्तं नारदयै । माघस्य कृष्णैकादशी पटतिलां समुपोष्य वै । स्नात्वा दत्त्वा तपयि-
 त्वा ह्वित्वा भुक्त्वा संपर्यच । तिलैरेव द्विजैः श्रेष्ठद्वादश्यां प्रातरेव हि ॥ वैकुण्ठसम्यगस्य च्युत्थं सर्वैरेवोपचरकैः ॥ ९२ ॥ विप्रान्सं-
 भोग्यविमृजेद्वत्सवैभ्यश्चदक्षिणां । एवं कृत्वा व्रतं विप्रविधिना सुसमाहितः ॥ ९३ ॥ भुक्ते ह वांछितान्भोगानंते विष्णुपुरा-
 नेत । अस्याः । कथा । भविष्योत्तरे । युधिष्ठिर उवाच । साधुकृष्णजगन्नाथ । आदिदेव जगत्पते । स्वदजाश्राद्धं जाश्रैव उ-
 द्विजाश्रजरायुजाः । ते पांर्कतात्वमेवैकः पालकः क्षयकृत् तथा । माघस्य कृष्णपक्षे तु कावाह्ये दशमी भवेत् । किंतामास्या वि-

धिःकोवा चेताद्विस्तरतोवदः॥ श्रीकृष्णेउवाच॥ शृणुष्वराजशार्दूलकृष्णमाद्यस्ययामवेतु॥ प्रष्टतिलानामसाख्या
 तासर्वपापप्रणाशिनी॥ प्रष्टतिलायोः॥ कथापुण्याः॥ शृणुपापहरांपरां॥ यांपुलस्त्योमुनिश्रेष्ठे॥ दालस्यापिमुवाचहृदा
 ल्म्यउवाच॥ मय्यलोकमिमं प्राप्य पापं कुर्वीतजंतवः॥ ब्रह्महत्यादिकं स्तेयं अथ जीववधादिकं॥ परद्रव्योपहारं
 वाऽज्ञानेन महतायता॥ अल्पपायासेन भगवन्दानेन च ब्रतेन च॥ नृणां पापानि न श्रयंति यजतश्च कुमहं सि॥ पुलस्त्य
 उवाच॥ साधुपृष्ठत्वया ब्रह्मन् जतानां हितकाम्यया॥ यन्न कस्यचिदाख्यातं ब्रह्म रुद्रादिदैवतैः॥ तदहं संप्रवक्ष्यामि
 सावधानमनाः शृणुः॥ देवदेव च स स्मृत्यपादौ प्रक्षाल्यवारिणा॥ भूमावपतिं गृह्य गोमयं तत्र सुव्रता॥ तिलान् प्रक्ष
 ल्य तस्यान्नापि ढिकं चैव कारयेत्॥ सयाति वैष्णवं लोकं नात्र कार्या विचारणा॥ तपो मासे च संप्रसिते आपाढाक्षं भवेद्यदि
 मलावाकृष्णपक्षस्य चैकादश्या बौकादश्या विधिं शृणु देवदेवं समभ्यर्च्य सुस्तुतः प्रयतः शु
 चिः कृष्णनामानि स कीर्त्य भोक्तुं भवेन्नरः॥ रात्रौ जागरणं कुर्याद्वात्रौ होमं च कारयेत्॥ अर्घ्ये देवदेवं शशं खचक्रगदा
 धरं॥ चंदनागुरुकर्पूरैर्नैवेद्यः शर्करादिभिः॥ कूर्मादैनारिकैल श्रद्धां तथा विजपूरकैः॥ एतेषामप्यलाभे तु ऋतुमूलफलोदि
 भिः अर्धदद्याद्विधानेन पूजयित्वा जनार्दनं॥ कृष्णकृष्णकृपालोत्त्वमगतीनां गतिर्भवत्ससारुण्यमभानां प्रसीद पुरुषो
 ज्मनः॥ जितेते पृढरीकाक्षनमस्ते विध्वंभाव न सुब्रह्मण्यनमस्तेस्तु महो पुरुषपूर्वजः॥ गृहाणा ह्ये मया दत्तं लक्ष्म्या सुहज
 नं मेते॥ ततस्तपूजं ये द्विप्रानुदं कर्मांश्च दापयेत्॥ छत्रोपा नत्समायुक्तान् कृष्णो मे प्रीयतामिति॥ कृष्णा धेनुः प्रदातव्या
 यथा शक्तिद्विजन्मने॥ तिलपात्रा द्विजं श्रेष्ठ दद्यात्कुर्यात्पुदक्षिणाः॥ स्नानं प्राशानं योस्तात तथा कृष्णतिलं निचत्तिलः॥
 प्रहारी जायते यावत्संख्यतिला द्विजः॥ तावद्वा स हस्त्राणि स्वर्गलोके मुहयते॥ तिलं स्नायति लोके ब्रह्म तिलहोमि जि
 लोदकी॥ तिलदाता च भोक्ता च प्रष्टतिलाः॥ पापनाशनाः॥ दालभ्य उवाच॥ एतद्व्रतस्य भगवन् कीदृशं फलमीरितं

सोपाख्यानंममब्रह्मिहयादितुष्टोसिमेनघ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ शृणुब्रह्मन्ध्यावृतमाख्यानकथयामिते मर्तुः
 केपुरात्वासिद्धारदानामब्राह्मणा ब्रह्मचर्यरतानित्यदेवपुजारतासदा मासौपवासासनिरताकुण्ठभक्तिपरायणा
 तयासंशोपितादेहउपवासिद्विजेतम देवानांब्राह्मणानांचकुमाराणांविशेषतः अहर्णिसाप्रयच्छंतीसर्वकाल
 महासती अतिकृच्छरतासाहिस्वकालतुबोद्विज नदन्तामिक्षवभिक्षाब्राह्मणानचतापिताः ततःकालेनमहताम
 यावोचंतिद्विज शुद्धमस्याःशरीरंहिब्रतकृच्छनसंशयः अजितवैष्णवलोकैःकामशोपेनधान्याः नृदन्तम
 ब्रदानाहियेनतृप्तिपराभवत एवज्ञात्वातदक्षणमत्यलाकमुपगतं तदकपिलरूपसंस्थायतस्याभिक्षामयाघंत
 अर्वाचब्राह्मणीसानुसादरमधुरवचः कस्मात्वमागताब्रह्मन्वकुमहसिशोभनं पुनरेवचतेनैकिदेहिभिक्षामहा
 सति ततःकपिनमहतामृत्पिण्डस्ताचभाजन क्षिप्त्वाडवयाब्रह्मन्पुनःस्वर्गगतोहरिः ततःकालेनमहताताप
 सीसामहान्नतोः स्वदेहात्स्ववर्गमायाताब्रह्मचर्यप्रभावंतःमृत्पिण्डिकाप्रदानेनगृहंप्राप्तिमनोरमः संजातंचैवविप्रप्रे
 धान्यराशीविवर्जितं गृहंयावन्निरीक्षेहनापश्यत्सत्राकिंचन तांवदूहाद्विनि क्रांताकाश्चनत्रागतोद्विजः क्रोधेन
 महताविष्टावचनचेंदमब्रवीत् भयाव्रतोश्चकाणश्चउपवासैरेनकंधाः पूजयाराधितोदेवः सर्वलोकास्यभावुनः नै-
 वात्रदृश्यते कैचिद्गृहममजनीदन ततश्चोक्तं रमे शने गृहं गच्छपतिव्रते आगमिष्येति सुतरां तूहलसमन्विताः
 देवपुन्योच्चत्विद्रुषिस्मया भिसमन्विताः द्वारोद्घाटनीयाहितासोभद्व्रतपस्विनिः प्रदत्तिलाव्रतजपुण्ययाचनी
 यत्वन्यनघे एवमुक्तं ब्रह्मरिणांगतासामर्ग्यं तदा अयंतरेसमांयातादेवपत्य्यस्तपोनिष्ठेयः ताभिश्चक्रथितत्र
 त्वां द्रष्टुं हि संनिगताः द्वारमुद्घाटयित्व त्वनिवपस्थामशोभने ॥ अमुंयुवांच ॥ अद्रिद्रष्टुमयाकार्यसत्यंचि-
 विशेषतः पटुतिलाव्रतजपुण्यद्वारमुद्घाटकारणे एलापितत्रब्रह्मर्षेन दंतातिमहजितं अन्ययाकथिततत्रदृष्ट

व्यामानुपीमयोः । दत्तपुण्यमेतत्स्य पटुतिलाव्रतसंभवः । ततोद्वारं समुद्घातयितुं प्रतिभिश्चमानुपीः । न देवीनचर्गं
 धर्मानुसूरीनचपन्नगी । दृष्टपूर्वा हि सानरुथादृशीसां द्विजोत्तमः । रूपैकांतिसमायुक्ताक्षणेन प्रत्यपद्यत । धनधान्यं
 च ख्यादिरूपलावण्यमेव च । सर्वगृहं तु संपूर्णपटुतिलायाः प्रसादतः । आतं तं रणनकर्तव्या विनशाख्यविजयेत । आत्म
 वित्तानुसारेण तिलं निर्वह्य । एतां पयैतः । लभते चैव । मारोऽयं न रोजन्मनिजन्मनि । दारिद्र्यं न च संकुशं न च दीर्घमेव च
 न भवेद्द्विजः । अष्टपटुतिलायाः । उपैः पणान् । ५५ । अनेन विधिना विप्रतिलं दानाव्रतसंशयः । ५६ । मुच्यते सर्वपापैर्भ्यो ह्यनायासे
 न मानवः । दानं च विधिना दत्तं सर्वपातकं नाशने । नार्थव्ययानं चायासः । शरीरे मुनि सत्तमः । इदं शतुव्रतं राजन्ये कुर्याति नराः
 सदा । न ते पापुनरावृत्तिः । कल्पकोटिशतैरपि । ५७ । माहात्म्यं श्रवणं दत्तार्थाः सर्वपापक्षयो भवेत् । इति भविष्योत्तरे भाद्रकृ
 ण्णकादशीपटुतिलाव्रतं कथाः । ५८ । अधः कृष्णद्वादश्यां तिलं द्वादशीव्रतं । नारदीये । ५९ । अधे तु कृष्णद्वादश्यां यमोहि भगवा
 न्पुरा । तिलानुपादयामास तपः कत्वासुदारुणः । तस्यामुपापितः स्नानं तिलं स्तस्यायं जडाहः । भविष्योत्तरे तिलतैलेन दी
 पाश्च द्यादव गृहं वापि निवर्तयेत्तिलं निवर्तयेत्तिलं स्तथा । तिलां न्दत्त्वा च विप्रभ्योः भिक्षुं च तिलं नृपिः । तत्रैव
 युधिष्ठिर उवाच । अल्पायासन भगवन् । नानेन मध्यं । पपि प्रशममायाति यत्तद्वक्तुमहं । सिद्धी कृष्ण उवाच । शृणु पां
 थं परा पुण्याद्वादशीपापनाशिनी । यामुपाप्य परपुण्यमानुयाच्छ्रद्धया न्वितः । अधर्मासु संश्रान्तं प्रापदं भविष्यदि मूलं
 वा कृष्णपक्षस्य द्वादश्या नियमततः । गृह्णायात् पुण्यं फलदा विधानतस्तपमशृणु । दत्तवदेव संमभ्यर्च्य स्नातः । स प्रयतः
 शुचिः । कृष्णान्मना तु स तस्यैकादश्या महामते । उपोषिता द्वितीये हि पुनः संपूज्य के शर्वः । संस्तूय नास्त्राते तं व कृष्णाः
 स्य न समाहितः । दद्यात्तिलाश्च विप्राय कृष्णामप्रायतामिति । स्नानप्राशनयोः शस्तां स्तथा कृष्णां तिलां नृपं विष्णुं प्रा
 णमन्त्राकं समातिव्रतपारण । कृष्णकुभांस्तिलः । साद्वैपकात्रिनचसयुतान् । छत्रोपां न्दुर्गे वस्त्रैः । संवीतैरत्नगभिर्भूषैः ।

दयोदिवः पुण्यमोघयोरिति वीरमित्रोदयेपाठः ॥ पुण्यमोघयोदिते पुण्यमघानक्षवाभ्यां युक्तयोः पूर्णमास्योर्भे-
 धवर्त्तिन्यामुमावास्यामर्द्धोदययोग इति पापे निर्णत चान्नासिद्धातः ॥ किंचिन्मयने महोदय इत्यपिकेचित्पठंति क-
 चित्सोमवारे सति महोदयो नान्यवारेष्विति पठति ॥ अथात्र कृत्यमुक्तं स्कंदपुराणे अर्द्धोदये तु संप्राप्ते सर्वंगासमंज-
 लो शुद्धात्मानो द्विजाः सर्वे भवेयुर्ब्रह्मासिन्नाः ॥ यत्किंचिक्रियेतेदानं सर्वं मेरुसुभवेदिति ॥ अत्र पायसपूरितससु-
 वर्षाकांस्यादिपूत्रदानमुक्तं ॥ तत्रैव चतुःपाटिपलं मुख्यममंत्रतत्र कारयेत् ॥ अथ वारिशपलं वापि पञ्चवारि शतिरेव वा
 अमंत्रपात्रं ॥ अत्रामंत्रचभाजनामित्याभिधानात् ॥ तच्च सुवर्णादिधातुघटितं तथा विभवं बोध्यमिति वीरमित्रोदये नि-
 र्णयसिधौ कुतश्चरन्नाव्यातुं कार्श्यमयमित्युक्तं ॥ तथा ॥ एवं सुघटितं कार्यं कांस्यभाजनमुत्तममिति शास्त्रांतरसंवादात्
 पंचविंशतिरिति पञ्चविंशतिपलं ॥ निघाय पायसं तत्र प्रथमं पटलं लिखेत् ॥ तत्र पाद्ये ॥ पञ्चस्य कृणिकामातुकर्पमात्रं
 सुवर्णकं ॥ तदभावे तद्वैवातद्वैवातुकारयेत् ॥ भूमौ तु तडुलैः शुद्धैः पञ्चमपटलं शुभं ॥ अमंत्रस्थापयेत् तत्र ब्रह्म
 विष्णुशिवात्मकं तत्र पाद्ये तेषां पूजातु कर्तव्या ॥ श्वेतमाल्यैः सुशोभनैः वस्त्रादिभिरलंकृत्य ब्राह्मणाय निवेद-
 येत् तत्र मंत्रः सुवर्णपायसामंत्रयस्मादततत्रयामयं ॥ आवयोस्तारकयस्मात्तद्वाणद्विजेतम समुद्रमे-
 खलाष्टवर्गसंभ्यं दवां तु यः फलं तत्फलं भते मर्त्यः कृत्वा दानममंत्रकं ॥ अमंत्रकं पात्रदानं आवयोस्तारकमिति
 प्रतिग्रहोदयाभावउक्तः ॥ महोदयं चाह ॥ ब्रह्माण्डपुराणे ॥ पातस्य तः पूर्वभागस्त्वमग्नीं श्रोणमिधेभस्करस्यो-
 दये च ॥ भाने वारपुण्यमर्द्धोदयः स्याच्च द्विवारतन्महापूजमाहुः ॥ महापूजं महोदयं प्राहुः ॥ अत्र्यं दपि स्कंदपुराणे अर्द्धो-
 दयव्रतं ॥ अगस्त्य उवाच ॥ ॥ भगवत्स्वप्नसादेन श्रुतं यत्र तविंस्तरः ॥ अर्द्धोदयं तु मेव हि दुर्लभं सर्वराचरे ॥ जी-
 वितं प्राणिनां पुण्यं यद्विचरदसिंप्रभो ॥ कथं कार्यं कृतोक्तिर्यत्फलं कथं यपण्मुखं ॥ स्कंद उवाच ॥ श्रूयतां पुण्यवैचो यं

दुर्लभोद्धोदयाक्षयः ॥ १ ॥ देवतिर्यङ्मनुष्याणां दुःप्रापः सर्वकामदः ॥ माघमायां व्यतीपाते आदित्ये विष्णुर्देवते ॥ अ
द्धोदयंतमित्याहुः सहस्राकर्कशैः समं पुराकृतं वसिष्ठेन जामदग्न्येन मुव्रतः ॥ सनकाद्यैर्मनुष्यैश्च दृष्टं भवति कुंभजः ॥ दां
नानां यज्ञतीर्थानां फलेन कृतं भवेत् ॥ ससागराधरातेन सप्तद्वीपसमन्विता ॥ दत्तास्यात्सर्वभावनेयेन चार्द्धोदय
कृतः ॥ गंगगयाप्रयागेऽप्युत्करत्रितये तथा ॥ मानसादिपुतीर्थेषु त्पुण्यं स्नानं दानतः ॥ तत्समं वानवा विप्रव्रते नानेन ॥
कुंभज ॥ अभ्येधायुतं चेष्टमिष्टापूर्तं चैतः ॥ अर्द्धोदयं कृतं येन स्तुतिविधिदृष्टेन कर्मणा ॥ वाचिसत्यं गृहे लक्ष्मीः संतति
श्चानुपायिनी ॥ आयुर्धनं शोहि विपुलं व्रतकर्ता फलं लभेत् ॥ इन्द्राग्निमल्लोके पुनिर्ऋतेरप्यपां पते ॥ वायोः कुबेरस्येशस्य
लोकैः पुनः कृती प्रभो ॥ वसेच्चन्द्राकर्णलोकं पुलोकपालं श्रसवितः ॥ गोकोटिदानाद्यत्पुण्यं क्षेत्रं तर्था निवासिनां ॥ अर्द्धोदय
स्य पुण्यस्य कलां तां हि तिपोडशी ॥ भूलोकाधिपतिश्च भुवोलोकाधिपस्तु सः ॥ स्वर्लोके राजानां चतपो लोकां स्य च
श्वरः ॥ महर्लोकैव सैन्नित्यं यावदिन्द्राभ्युदयं ॥ ततो हिरण्यगर्भस्य पुरुषो व्रतकारकः ॥ अर्द्धोदयं प्रभावेन ब्रह्मलोकैव सै
न्नरः ॥ तथामानिनतस्याथ रुद्रमूर्तिं धरो भवेत् ॥ शिवलोकैः गणैः पूज्यो देवराजसमन्वितः ॥ वसेच्छ्रेणमानेन व्रतस्या
स्य प्रभावतः ॥ ततो विष्णुस्वरूपेणैत्रिलोकयाधिपतिर्भवेत् ॥ शंखचक्रगदाधारी वनमाली हरिः स्वयं ॥ व्रतप्रभावात् ल
क्ष्मीशो देवो नाद्रायणे भवेत् ॥ अगस्त्य उवाच ॥ स्कंदकेन विधानेन कर्तव्यं व्रतमुत्तमं ॥ अर्द्धोदये मनुष्याणां जीवितुर्दुर्ल
भं भुवि ॥ स्कंद उवाच ॥ कृतं कृतं वसिष्ठेन त्रेतायां रघुणाकृतं ॥ द्वापरे धर्मराजेन कलौ पूर्णोदरेण तु ॥ १ ॥ अन्यैर्देवमनुष्यैश्च
नेत्यै च द्विजसत्तमः ॥ कृतं महर्द्धोदयं सम्यक्सर्वकामफलप्रदं ॥ माघमासे कृष्णपक्षे पंचदश्यां रेवतिने ॥ वैष्णवेन तु ऋक्षेण
व्यतीपाते न दुर्लभं ॥ पूर्वोक्ते संगमिस्त्रात्वो शुचिर्भूत्वा समाहितः ॥ सर्वपापविशुद्धीनि यमस्थो भवेन्नरः ॥ तत्र मंत्रः ॥ त्रि
देवत्वं त्रतं देवाः करिष्ये भुक्तिमुक्तिदं ॥ भवंतु सन्निधौ मे यत्र शोभेद्देवास्तथा ॥ त्रिह्राविष्णुमहेशानां सौवर्णपलसंस्थया

कर्त्तव्यार्चास्तद्वर्द्धनतद्वर्द्धनब्राह्मिणः । अर्चोऽप्रतिमासार्द्धशतत्रयं शोभोद्गोणानां तिलपर्वतः । कर्त्तव्यो विष्णुच्छ्रा-
भ्यां गिरीपूर्वोक्तसंस्थया । शंभुरत्र ब्रह्मा । शल्यत्रयं ततः कुर्यादुपस्करसमन्वितं । देवानां त्रयमुद्दिश्य कर्त्तव्यं भक्ति-
तस्तदा । ब्रह्मविष्णुशिवं त्रैलोक्यं तदुत्तुंगवां त्रयं । हिरण्यं भूमिधान्यादिदानं विभवसारतः । दातव्यं श्रद्धयोपेतं ब्रा-
ह्मणेभ्यः प्रयत्नतः । मध्याह्ने तु नरः स्नात्वा शुचिर्भूत्वासमाहितः । तिलपर्वतमध्यस्थं पूजयेद्देवतात्रयं । तत्रादौ पूजामं-
त्राः । नमो विभ्रसृजे तुभ्यं सत्सत्प्राप्स्यसे । देवाय देवपत्ये ज्ञानानां पतये नमः । इति ब्रह्मपूजा । अथास्यांगपूजा ।
उर्ध्वब्रह्मणे नमः पादयोः । प्रमेष्ठिने नमोजंघयोः धात्रे नमोजान्वोः । हिरण्यगर्भाय नमज्जर्वाः । वेधसे नमो गुह्ये
पद्मोद्भवयानमो हस्तयोः । हंसबाह्वयानमः । कटिदेशे । शतानंदाय नमो वक्षसि । सावित्रीपतये नमो वाक्त्रोः । ऋग्वे-
दाय नमः पूर्वमुखे । यजुर्वेदाय नमो दक्षिणमुखे । सामवेदाय नमः प्राश्निमास्ये । अथ वेदाय नम उत्तरास्ये
चतुर्विंशाय नमः शिरसि । लोकपालाय नमः । सर्वांगेषु । ततः । इन्द्राय नम इत्यादिलोकपालपूजापूर्वादिदिक्षु विदि-
क्षु च । अथ प्रार्थना मंत्रः । ॥ हिरण्यगर्भं पुरुषं प्रधानाव्यक्तरूपवान् । प्रसादं सुमुखो भूत्वा पूजां गृह्णतमोस्तुते
॥ इति ब्रह्मपूजा ॥ नारायणजगन्नाथनमस्ते गरुडध्वज । पीतांबरनमस्तुभ्यं जनार्दन नमोस्तुते ॥ अथांग-
पूजा । ॥ अर्चन्ताय नमः । पादौ पूजयामि । गोविंदाय नमोजंघयोः । मुकुंदाय नमोजान्वोः । विश्वरूपाय
नमज्जर्वाः । ब्रह्मन्नाय नमो गुह्ये । पद्मनाभाय नमोजान्वोः । भुवनोदशाय नम उदरे । कौस्तुभवक्षसे नमो वक्षसि । चतुर्भु-
जाय नमो बाहुषु । विश्वतो मुखाय नमो वदने । सहस्रशिरसे नमः शिरसि । ततः प्रार्थना । आदित्यचंद्रनयन-
दिग्बाहोर्द्वैत्यसूदन । पूजां दत्तामयाभक्त्या गृहाण करुणाकर ॥ इति विष्णुपूजा ॥ महेश्वरमहेशाननमस्तोत्रिपु-
रंतक । नमोजीमूतकेशाय नमस्तेष्टपभध्वज । ततो गपूजा । ईशानाय नमः पादयोः । चंद्रशेखराय नमोजंघयोः । पशुप-

तपेनमज्ज्वोः॥ उमाकांतायनमोगुह्ये ॥ नीललोहितायनमोनाभौः ॥ कृत्वासेनमउदरे ॥ नागोपवीतिनेनमोव
क्षसि ॥ योगिरूपायनमोवाक्षोः ॥ नीलकंठायनमःकंठे पंचवक्त्रायनमोमुखेषु कपटिनेनमोमौली ॥ ततःप्रार्थनाअंधका
रेप्रमेयात्ममोलोकांतकायच ॥ पूजादंतांमयाभस्यारुहाणवृषभध्वजः ॥ इति ॥ शिवपूजाक्रमः ॥ प्रोक्तो ॥ १ ॥ मंत्रैरेतैः ॥
पततः ॥ आचार्यपूजयेद्भक्त्यावस्त्रालंकारभूषणैः ॥ हस्तमात्राकर्णमात्रापीठछत्रकमंडलुं श्वेतवस्त्रयुगंदेयं ब्रह्म
ऐसदमूर्तये ॥ पितवस्त्रयुगंविष्णोर्लोहितशंकरस्यच ॥ पंचाम्बतेनस्त्रपंनपूजनकुसुमैः स्वकैः ॥ कमलैस्तुलसीपत्रैर्वि
ष्णुपत्रैरखंडितैः ॥ तत्कालसंभवैर्दिव्यैः पूज्यादिवायथाक्रमं ॥ यथाशक्तिः प्रकरंयंत्रतमेतत्सुदुर्लभं ॥ जीवितंप्राणि
नमेतदनिर्त्यन्निश्चितयतः ॥ अथव्रतांगहोमस्यविधानंभृणुतत्त्वतः ॥ देवतावयमुद्दिश्यशास्त्रदृष्टेनकर्मणाः ॥ प्रजा
पतयेविश्वरूपायरुद्रायनमः ॥ इत्येतैर्वमंत्रैणवर्हसंस्थाप्यभक्तिः ॥ ततोहोमंप्रकुर्वीतयथाविभवसंभवं ॥ अन्न-
येप्रजापतयेस्वाहा ॥ अग्नयेरुद्रायस्वाहा ॥ एवंविधश्चरुहोमः प्रजापतयेनवेदतान्यन्येविविधा
रूपणिजातानियदितावभूवयत्कामागुह्यततोऽस्तुद्विपदेचतुष्टपदेवयंस्यामपंतयोरपीणांस्वाहा ॥ उद्वंदंविष्णुर्वि
वंकमेत्रेधानिदेषपदम् समूढमस्यपाक्षुसुरेस्वाहा ॥ २ ॥ अंवरंकंजामहेसुगंधपुष्टिवर्द्धनं उर्वारुकामिवबंधनान्म-
त्सोर्मुक्षीयमामृतात् ॥ ३ ॥ प्रजापतयेस्वाहा ॥ १ ॥ विष्णवेस्वाहा ॥ २ ॥ रुद्रायस्वाहा ॥ ३ ॥ ब्रह्मणे
विष्णवेमहादेवायस्वाहा ॥ ४ ॥ इतिपूर्णहुत्यासर्वान्कामानवाप्नोतीतिव्रतांगहोमः ॥ अथहोमावसानेतुंगां
वदथात्पयस्विनीं ॥ स्वर्णशृंगीरौप्यखुराघंठाभरणभूषिताः ॥ ताम्रपृष्ठाकांस्यदेहांसर्वोपस्करसंयुताः ॥ सदाक्षिणां
सुशीलांतामाचार्यायनिवेदयेत् ॥ तेनदचंहृतंजतमिष्टयज्ञैः सहस्रधा कृतकृत्योभवेद्विप्रव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ एत
त्सर्वसमास्यातंदुर्लभं व्रतमुत्तमं ॥ अर्द्धोदययथादृष्टांकिमन्यच्छेत्तुमिच्छसि ॥ इतिस्कंदपुराणेकमर्द्धोदयव्रतं ॥ अथा-

स्वसंक्षिप्तप्रयोगः 'व्रतोद्यापनकामुद्याः' । तथ्यादसकात्यआत्मनआखलपापक्षयपूर्वकधर्मार्थकाममोक्षचतुर्विध-
 पुरुषार्थसिद्धिद्वाराब्रह्माविष्णुशिवप्रतीत्यश्रमद्वैतयव्रतोद्यापनकरिष्ये ॥ आचार्यार्थादीन्वृत्ताभूमौदभस्ततायांसाद्ध-
 यतंत्रयद्रोणंपरिमिततिलानांपर्वतब्रह्मणे । तावत्प्रमाणमेवतिलपर्वतविष्णवे । तथाविधमेवतिलपर्वतरुद्राय । अ-
 शक्तीपर्वतमेकमेवकुर्यात् । तत्रब्रह्माविष्णुरुद्राणामुवर्णप्रतिमात्रयथासभवंविधाय ब्रह्मयज्ञानमितिब्रह्माणं । इदं
 विष्णुरिति विष्णुः । अथकमिति शिवसंपूज्य परितद्वद्रादीन्लोक्पालामत्रैवदमत्रैश्वर्यसंपूज्य ॥ ततोब्रह्मावि-
 ष्णुशिवात्मैर्निर्दिष्यंगपूजांकुर्यात् । ब्रह्मणेनमः पादौ पूजयामि । हिरण्यगर्भाय ऊरू ० परमेष्ठिने जे ० वेधसे गुह्य-
 हंसवाहनाय काटं ० शतानंदाय वक्षसि ० सावित्रीपतये वाहून् ० पूर्वादिचतुर्मुखेषु । ऋग्वेदाय नमः । यजुर्वेदाय नमः ।
 सामवेदाय नमः । अथर्ववेदाय नमः । चतुर्वक्त्राय नमो नैत्रेषु । कपिलाय ललाटे । हंसाय शिरः पूजयामि ॥ १ ॥
 अथविष्णोः । अस्तंतायनमः पादौ ० विष्णुरूपाय नम ऊरू ० मुकुंदाय नमोजंघे ० गोविंदाय नमोजंघे ० प्रद्युम्नाय नमः ।
 गुह्ये । पद्मनाभाय नमः । नाभिम् । कोस्तुभवक्षसे नमः । वक्षसि । चतुर्भुजाय नमः । बाहून् । विश्वतोमुखाय नमो मुखं । स
 हस्त्रसिरसे नम इति शिरः पूजयामि । २ । अथशिवस्य । २ । अथशिवस्य । २ । अथशिवस्य । २ । अथशिवस्य । २ । अथशिवस्य । २ ।
 नमोजानुनीपू ० शंकराय नमः । ऊरूपू ० उमाकांताय नमो गुह्यं ० नीललोहिताय नमः । नाभिपू ० कृशियाससे नमः । बाहून् ०
 नीलकंठाय नमः । कंठं ० पंचवक्त्राय नमः । मुखपू ० । कर्पादने नमः । शिरः पू ० । ततः क्रमेण प्रार्थयेत् । नमो विश्वसृजे तुभ्यं
 सत्याय परमात्मने । देवाय देवपतये यज्ञानां पतये नमः । १ । नारायणजगन्नाथ नमस्ते गरुडध्वज । पीतांबर नमस्ते
 स्तुजनार्दन नमो स्तुते । ॥ महेश्वर महेशान नमस्ते । गिपुरांतक । नमोजीमूतकेशाय नमस्ते । पभध्वजः । ३ । ब्रह्माविष्णु
 महेशानां । कर्मणां फलहेतवः । भक्त्या मया कृतां पूजां गृह्णीष्वजगद्वाश्वराः । ४ । इति संप्राप्त्यर्थं । ततः सपत्नीकं ब्राह्मणं

येदशास्त्रादिदमेकब्रह्मणत्रयंवाकृत्वावच्छालंकारादिभिः संपूज्य पुनरपिब्रह्मविष्णुमहेशान्पंचामृतपुरः सरतुल
 नीविल्वदिक्कै पूजयेत् तत आचार्यब्रह्मादिवरणंविदिकाया आग्निप्रतिष्ठाप्य सर्वतोभद्रादिसमस्तमंड
 लदेवतापूजाते अग्निपूजनंकृत्वा अन्वाढध्यात् ब्रह्मविष्णुमहेशान्घृताकतिलद्रव्येणप्रतिदेवतंसहस्रसंख्याकाहु
 तिभिर्लोकपालान्मंडलेदेवताश्चैकैक्याहुत्यायक्षे एवंहोमसमाप्य ततास्तिलपर्वतसहितंप्रतिमात्रयसयुतंदद्यात्
 उतत्सदित्यादिदेशकालौसंकीर्त्यकोटिसूर्यग्रहसमे अब्बोदयपर्वणिशैलवनसप्तसमुद्रादिसंयुतधरादानपुण्यज
 न्यसमप्रफलप्राप्तिद्वारासूर्यचंद्रोपेन्द्रादिसमस्तलोकप्राप्तिपुत्रपरमैश्वरपदप्राप्तये अब्बोदयपूर्वोक्तसमस्तफलप्रा
 प्त्यर्थंतिलपर्वतमध्यस्थदेवतात्रयमूर्ति - सोपस्करा अत्रभूततापवेदविदब्रह्मणायदातुमहमुत्सृजे । ततः प्रा
 र्थना ॥ तिलपर्वतमध्यस्थब्रह्मविष्णुमहेश्वराः दहतुपातकंसर्वयच्छतुममंसततिमित्युक्तादद्यात् ततोदानस्य
 सागतार्थं रक्तकृष्णश्वेतवर्णसुरभित्रय शय्यादिकं आचार्यायदद्यात् अत्रहोमद्रव्याणिपलाशसमित् च
 रुतिलान्यानि ब्रह्मण अश्वत्थसमित्तिलपायसानिविष्णो चर्वाज्यव्रीहय शंकरस्य ततोभूमौ ध्वेतंतडुलैः
 कल्पिताष्टदलोपरिपायसंपूर्णंकास्यपात्रसमुषणं ब्रह्मणायसंपूज्यदद्यात् तत्रमंत्रः सुवर्णपायसामंत्रंरमा
 देतत्तत्रयीमयं आवयोस्तारकंक्षेत्रदग्दहाणाद्विजसत्तम एवंपात्रदानंविधाय भूशय्यादिदानंकृत्वा ब्राह्मणाशि
 पोग्दहस्वा ॥ भूयसीदक्षिणादद्यात् इतिभाविविष्योत्तरोक्तमर्द्धादयदानव्रत अस्यामेवमाघमायां सावित्रीसहि
 तं ब्रह्माणपूजयित्वानवननिधेनुदद्यात् तदुक्तेहमर्द्धाभविष्योत्तरे अमायांमाघमासस्यपूजयित्वापितामह
 गायत्र्यासहितदेवेदेवेदागभूषितं नवनीत-धीधेनुंफलैर्नानाविधैर्युतां सहिरण्यांसवस्त्राचत्राह्मणायनिवेदये
 त् कीर्तयेत्प्रीयतामेत्र पद्मयोनिः सनातनः स्थानंस्वर्गंथपुतालेयन्मर्त्यैकिचिदुत्तमं तदुवाप्नोत्यसंदिग्ध

यन्मार्गैः। असादतः। यानि चान्यानि दानानि दीयते सुबहून् यपि युगादिपुमहाराजश्रक्षयाणि भवति हि। विच-
 रीने स्वशस्त्रायो दृढातिस्वरूपकबहु तदप्र्यक्षयतायातिनात्र कार्याविचारणा। वित्तानुसारस्त्वदद्याद्वनीया
 नेद्वेनोद्युवं भूद्विरण्यगृहवास शयनान्यासनानि च छत्रोपानहयानानि दयानि शुभमिच्छता एव दत्वा यथाशक्त्या
 श्रेष्ठयिषादिजितमान् मथ्यादुंजीतसुमना वाश्यतो वधुभिः सह यत्किंचिद्वाविकपापमानसंकायिकं तथा तद्वत्स
 निनाशमायति युगादिति धिपूजनात् गीयमानो गंधर्वैः स्तूयमानः सुरासुरैः रुद्रस्यानुचरो भूत्वा रुद्रलोके ब्र-
 नेन्नरः। यदीयते किमपि कोटिगुणं तदाहुः स्नानं तपो नियमनक्षयं च वात्र स्यादक्षप्रसुगपूर्वतिथीषु राजन्वभ्रासा
 दयौ मुनिवरा इह नान्यथैव इति भविष्योचरोक्तं माघा मायायुगादिति धिपूजनात् ॥ अथ माघशुद्धत्रतिपदा
 कथं। नारदमि माघशुद्धत्रतिपदि विहङ्गि साक्षान्महेश्वरं समर्थं च्युविधानेन समृद्धो जायते भुवि। द्वितीया कृत्यम्
 पितत्रैव माघशुद्धद्वितीयाया भानुरूपं प्रजापतिं समर्थं च्युयथान्यायं पूजयेद्गंधपुष्पैः रक्तैर्गन्धैस्तथा रत्नैर्षमू
 षैः स्त्रिप्रमयशक्तिः सतः पूर्णतश्च पात्रगोधूमैर्वापितुलैः समर्प्य देवभक्त्यैव समर्पितं देइद्विजे। एवं कृतं ब्रते विप्रसा
 तात्सम्यैव वीदितः सुरासदोदुराधर्षो जायते भुवि मानवः इह कामान् वरान् भुक्त्वा यात्येते ब्रह्मणः पदं सर्वदेवस्तुतो
 भीक्षुः विमानवरमास्थितः माघशुद्धतृतीयायां ललितासौभाग्यसुदरीतं नारदीये माघशुद्धतृतीया
 यां पूज्यासौभाग्यसुदरी पूर्वोक्तेन विधानेन नारिकेलार्घ्यदानतः प्रसन्नादिशति स्वीयं लोकतुल्यमुपैषिता अस्यावि
 धानकथा भविष्योचरे युधिष्ठिर उवाच अथ एच्छामि भगवन् त्रतं द्वादशमासिकं ललिताराधनं नामासमासक्रमेण च
 श्रीकृष्ण उवाच शृणु पाण्डव त्वेन यथाष्टपुरातनं कैलासां शिखरे रम्ये बहुषु पलताद्वते शंकरस्य महोदयासं
 वाटकुरु सत्तम सचूतपल्लवपुते चंपकाशोकभूपिते कदंबकुलामोदवशीकृतमधुव्रते मयूरवसंधुष्टराजहंसे

पशोभिते मृगक्षेगजसिंहशशास्वामृगगणावृत गधवयश्चदवार्पसिद्धकिन्नरपद्मगैः तपस्विभिर्महाभागैः से
 व्यमानंसमतत सुखासीनमहोदेवं भूतसंघे समावृत अप्सरोभिःपरिवृतमुमानत्वेदमब्रवीत् ॥ उमोवाच ॥
 भगवन्निन्देदेवशशूलपाणिवृषध्वज कथयस्वमेहेशान तृतीयाव्रतमुत्तम सौभाग्यलभतेयेन धनपुत्रान्पशुसुखं
 नारीरूपंशुभस्त्रगेमारेग्यंश्रियमुत्तमां एवमुक्तोदयितयाभार्ययाप्रीतिपूर्वकं विहस्यशकर'प्राहृक्रिव्रतेनतवश्रिये
 धेकामात्रिपुलोकैपुदिव्यप्रीमांतरिक्षजा सर्वेपितैतवायत्तायस्यास्तहंपतियतः उमोवाच सत्यमेतत्सुरेशान
 लचिन्तिमदुर्लभं किंचित्तुभुवनभोगभूयणेशशेभूषण भक्त्यास्त्रियोहिमादेवप्रयुंजंतिशुभाभुवि सुरूपा' सुभगा
 काश्चिद्गुत्रावहुपुत्रिकाः सुशीलास्तपसाकाश्चिच्छ्रूभिः पीडिताभृश शौचाचारसमायुक्ता नरोचेतथकस्य
 चित्त एववहुविधेदुःखैः पीडयमानाश्चदारुणैः शरणंमांप्रपन्नास्ता कृपाविष्टाततोप्यहं येनता' सुख
 संभोगरूपलाघण्यसंपदा पुत्रैः सौभाग्यविनोदैर्द्युका स्युः सुरसत्तम तन्मेकथययेनेनव्रतानामुत्तमं व्रतं
 ईश्वरउवाच माधेनासितिपक्षेदृतीयायांचतत्त्वतः मुखंप्रक्षाल्यहस्तौचपादौचैवसमाहितः उपवासस्यनियमंदंतश्च
 वनपूर्वक मध्यह्निउत्तः स्नानतिलैरामलकैस्तथास्नात्वोत्थियजलाच्छुद्धेवाससीपरिधायच सुगंधैः सुमनोभिश्चप्रभू
 तैः कुकुमादिभिः अर्चयंतुसदादेवी भक्त्यात्वांभकवत्सलां कर्पूराद्यैस्तथाधूपनैर्घौ शर्करादिभिः चट्टच्छालाभंसंपन्नै
 धूपदीपार्चनादिभिः ततः सायं गृहीत्वातु प्रतीच्छेदघटिकांतथा पात्रेताम्रमेयशुद्धजलाक्षतादिभिश्चिते सहिर
 ण्यद्विलंकृत्यामिप्रपूर्वसमाधिना शिरसिप्रक्षिपेत्तथध्यायंतमिनसोप्सितं ब्रह्मावर्त' समाख्यातोब्रह्मयेनिनिवि.
 निर्गतः 'भद्रेचराततोदेवी ललिताशंकराप्रिया गंगाद्वारेहरंप्राप्तागंगाजलयवित्रता सौभाग्यारोग्यपुत्रार्थम
 चैवदृष्टव्यमभे' आयाताघटिताभद्रे प्रतीछस्वन्मनो नमः दत्त्वाहिरण्यतस्मैप्राशयितकुशोदकं आचम्यप्रयता

भूत्वाभूमिस्थाक्षयेत्क्षणं ध्यायमानामुदादेर्विहरति भविस्तरे द्वितीयेद्दिपुनः स्नात्वा तथैवाभ्यर्च्यपार्वतीं यथा
 शतंयाद्विजान्पूज्यततोभुंजीतवाग्यता एवंपुत्रप्रथमेमासिपूजनीयातुकालिका द्वितीयेपावतीनामदृतीयेशंकरप्रिया
 चतुर्थेगिरिजादेवीपंचमेहरवल्लीभा दक्षस्यदुहितापृष्ठेनाकीसप्तमेस्मृता मृडानीचाष्टमेमासिगौरीतुनवमेस्मृता
 दशमेमासिर्विस्त्यातादेर्वीसौभाग्यदायिनी उमात्वेकादशेमासिगौरीतुद्वादशीपरा कुशोदकंपय सर्पिणोमंत्रगोम
 र्यंफलं निवपत्रंकटकारीवचाशृगोदकंधि पंचगव्यंतथागो रंप्राशनानि क्रमादमी मासिमासिस्थिताह्यवमुपवास
 पंरायणा ददातिश्रद्धयैतानियाचकेब्राह्मणोनमे हरिद्राकुंकुमलवर्णजरिकंगुडमेव च देयैरेभिः श्रद्धयात्वं सूर्यस्थैस्तु
 व्यसिप्रिये मासिमासिभवेन्मंत्रः सौंकारोद्वादशाक्षरः उँकारपूर्विकेदेविनमस्कारांतदीपितैः एभिस्त्वंपूजितामंत्रे
 स्तुष्यसित्वंहरिप्रिये तुष्टात्वमीप्सितान्कामान्ददत्तिप्रतिपूर्वकं समाप्तेतुव्रतेतस्मिन्ब्राह्मणवेदपारंगं सहि
 तंभाषयाभ्यर्च्यैंग्रुष्पादिभि शुभैः द्विजमहेश्वरकृत्वाउमांभार्य्यीतथैवच अन्नसदक्षिणंदद्यात्तथाशुभ्रचवाससी
 रक्तवासोयुगंदद्यात्त्वामुद्दिरयहरप्रिये ब्राह्मणे श्रद्धयायुक्ततस्याः फलमिदं शृणु दशवर्षसहस्राणिलोकान्प्रा
 प्यप्रारूपेरान् मोदतेभर्तुसहितायथैन्द्रेणशचीतथा मानुपत्वंपुन प्राप्पनवैधव्यमवानुयात् पुत्रान्भोगांस्तथारू
 पंसौभाग्यंश्रियमेव च एकपत्न्यंतथाभर्तुः प्राणेभ्योप्याधिकाभवेत् शृणुयाद्वाच्यमानंतुभस्मयाललितान्नं
 महाहोत्रेनकथितंसापित्तफलभागिनी संपूज्यपूज्याललितान्गयष्टांगधौकैर्मृतघटौशिरसिक्षिपेद्या मास्व
 र्गमर्त्यललनामुलभामभूताभूत्वाधिपतिमवाप्यभुवंभुनात्के

इति श्रीभविष्योत्तरेमाघशुक्लालिताष्टमीयाव्रतं ॥

अत्रैवरसकल्याणिनीव्रतम्

भविष्योत्तरे श्रीकृष्णउवाच अथान्यामपिवक्ष्यामितृतीयांपापनाशिनीं रसकल्याणिनिमेतांपुराकल्पयि-
द्विविदुः माघमासेतुसंप्राप्यतृतीयांशुक्लपक्षतः प्रातर्गव्येनपयसातिलैःस्नानंसमाचरेत् स्त्रापथेभ्युनादे-
वीतथैवैक्षुरसेनच पुनःपूजाप्रकर्त्तव्याजात्याधैककुमेनच दक्षिणांगानिसंपूज्यवामांगानिचपूजयेत् ललितायै-
नमः पादौ गुल्फौतद्वदार्चयेत् जंघेजानूतथाशाल्यैतथैवैक्षुरश्रेयनमः मदनालसायैकाटिमदनयैतथोदरं स्तनं-
मदनवांसिन्यैकुमुदायैचकंधरं भुजंभुजाग्रमाधव्यैकमलायैमुखस्मितं भुवौललाटंरुद्राण्यैशंकरायैतथालकान्
मुकुटंविश्वव्यापिन्यैपुनःकात्यैतथालकान् मदनायैललाटंतुमोहनायैपुनर्भुवं नेत्रे तथा धिदारिण्यैपुष्ट्यैचवदनंपुनः
उत्कांठिचैतथाकंठममृततायैचकंधरां रंभाचैवामबाहुंचविशोकायैचदक्षिणं हृदयंमन्मथारिण्यैवामदेव्यैजग-
च्छ्रियै आनंदनायैनंदायैसुभद्रायैनमोनमः एवंसंपूज्यविधिवद्विजदांपत्यमर्चयेत् भोजयित्वाभोजनमधुरेण
विमत्सरः सलङ्कंकवारिकुंभंशुछांवरयुगावृतं दत्त्वासुवर्णकमलंगंधमाल्यैर्यार्चयेत् प्रीयतामत्रकुमुदागृ-
ह्णीयाच्छ्रवणव्रतं अनेनविधिनादेवीमासिमासिसमर्चयेत् लवणवर्जयेन्माघेफाल्गुनेचगुडंपुनः तुवराजंतथा
चैत्रैवर्ज्यचमधुमाधवे यावंकज्येष्टमासेतुह्यापाढेजीरंकंतथा श्रावणेवर्जयेत्क्षीरंदधिभाद्रपदेतथा धृतमाश्वयुजं
चैतुष्यैवर्ज्यचम्राजिका धान्यकंमार्गशीर्षेतुष्यैपवर्ज्याचशर्करा व्रतीतुकरकान्पूणांन्नेपावेमासिमासिच दद्याद्
नैकांलवेलायांभक्ष्यपात्रेणसंयुतान् लङ्कान्वडकांश्चैवसंयावमथपूरिकान् घातिकाघृतपूराश्रगुडपूणींश्रमं
डुकान् क्षीरंशाकंचदध्यन्नामडयोशाकचर्तकाः माघादौक्रमशोदद्यादेतानिकरकोपरि कुमुदामाधवीगौरी

रं भाभद्राजयाशिवाः । उमासतीशचोतद्वन्मंगलशतिलालसा क्रमान्माघादिष्वथप्रयतामितिकीर्तयेत् सर्वे
 त्रपंचगण्यंचप्राशनेसमुदाहृतं उपवासीभवेन्नित्यमशकोनकमिष्यते पुनर्माघेचसंप्राप्तेसाक्षसूत्रकमंडलुं तद्व
 द्वेमिथुनं शुं सुवर्णस्यसितावरं सवस्त्रभाजनंद्याद्भुव, नोप्रायतामिति अनेनविधिनायस्तुरसकल्याणिनी
 व्रतं ॥ कुट्योत्ससर्वमपेभ्योस्तक्षणादेयमुच्यते भव, वंदसहं तं न दुःखी जायते कचित् आग्निष्टोमसहस्रेण य
 क्लृप्तदमाश्रुयात् । नरीचकुरुते वा तु कुमारी वा युधिष्ठिर विधवा वा वराको वा सापितः फलभागिनी सोभाग्या
 र्ज्यसंमन्नागौरोलोकमहीयते ॥ इति पठति चित्तं यः शृणोति प्रसंगस्तसकललुप्तमुक्तः पार्वतीलोकमेति मणिम
 मित्रं त्रराणोददति प्रियार्थं विपुलमभिनानाना यकः स्यादमेधः ॥ इति भाविष्योत्तरसकल्याणिनी माघशुक्ला
 तृतीयव्रतम् ॥ अस्य प्राग्मेव गौरी तृतीया व्रतमाचरंति शिष्टाः माघशुक्लतृतीयायां कन्यासम्यग्वरार्थिनी प्रातः
 स्नात्वा त्रैयङ्गौरीं पुज्यन्ते वैद्यचंदनीः मत्स्यपुराणे माघे मासं तु चैत्रवागुदधेनुप्रदो भवेत् गुडव्रतं तृतीयायां गौरी
 लोकमहीयते गुडव्रतो गुडमात्रदानपरः भविष्यपुराणे माघे मासि तृतीयायां गुडस्य लयणस्य च दानं श्रेयस्क
 रं राजन्स्त्रीणां च पुरुषस्य च गुडे न तु ज्यते देवी लवणे न मे श्वरः इत्सु मास मे श्वरं प्रीतिकरं गुडलवणदानव्रतं अथ
 माघशुक्लचतुर्थी कृत्या न माघशुद्धचतुर्थी वरदाख्याकुंदचतुर्थीति च हेमाद्रौ निर्यामते चोक्तं कुंभां किति प्रशस्ता-
 सा प्रदोषव्यापिनी ग्राह्या अत्र कुंदपुष्पैः शिवमम्यर्च्य नरो न कभे जी श्रियमाप्नोति तदुक्तं कूर्मपुराणे कुंभशुक्ल
 चतुर्थी त्रुं कुंदपुष्पैः सदा शिवं संपूज्य यो हिनकाशी स प्राप्नोति नरः श्रियमिति अस्या मे वद्ब्रह्मपुंराणोक्तं गौ
 रीचतुर्थी व्रतं उमाचतुर्थी माघे शुक्लायां योगिनी गणैः प्राह क्षयित्वा सृष्टा च भूयः स्वांगात्स्वर्के गुणैः ससृ
 जुः सहिता यस्मात्तस्मात्सोका सतीपुरा तस्मात्सा तत्र संपूज्या नरेः स्त्रीभिर्विशेषतः कुंदपुष्पैः प्रयत्नेन स

स्वयम्भुक्त्या समाहितैः । कुंकुमालक्तकाभ्यां चरकसूत्रैः सकुण्डकैः । अर्घ्यैः पुष्पैस्तथा धूपैर्वालिभिरेव च गुडाद्रि-
 क्रास्यां प्रयसालवेणेनथपालकैः । पूज्यास्त्रियश्चाविधवास्तथाविभ्रास्तुलोचनाः । सौभाग्यवद्भयं पश्चाद्भोक्तव्यं
 ब्रधुभिः सहैतिकुण्डकैर्मृदा विविशैरित्यर्थः । आविधवा इत्यनेन सधवाः कुमार्यश्च संगृहीता इति गौरीचतुर्थो व्रत-
 द्रव्योपगोपेणैव कुण्डचतुर्थोऽयुक्तं । माघमासे तु संप्राप्ते चतुर्थी कुण्डसंज्ञिता उपोष्य सासुरश्रेष्ठतोरान्यं भविष्यति
 सेवीं पद्मारसंयुक्तं सर्वोपस्करमाहरेत् । पुष्पपत्रफलनालकंदमूलानियानि च वन्यानि चैव धान्यानि तद्दद्यानि विशेषतः
 त्वक्कुट्टारत्वारुवीजानि नवानि पक्षवानि च वलभद्रवह्मभंशांकलवणगुण्डशर्करा खंडजीरकं कुरंतु धान्यानि विविधा
 निचिद्रांतव्यानि सुरश्रेष्ठकन्यकानां तु भक्तिः । अर्घ्यपात्रं तथा भांडं मुण्यानि विशेषतः उद्दिश्य दापयेद्देवीं प्रीयतां मिस-
 दादति । अनेन विधिनाराकसौभाग्यपुत्रसंतातिः । वर्द्धते नात्र संदेहो नान्यथां मम भाषितं । इति देवीपुराणोक्तं कुण्डच-
 तुर्थो व्रतं । माघशुक्लचतुर्थी बुद्धिपूजाकाशीरं दे इयमेव तिलचतुर्थीत्युच्यते । माघशुक्लचतुर्थी तु नक्तं त्रत परायणाः
 धेव्यं बुद्धिर्मर्चयति ध्व्याः स्मरुमुद्रुहां विधाय वार्पिकायात्राचतुर्थी प्राप्य तापसीं तपोमाघस्तस्येयं तापसी चतुर्थी
 सुधाम् । शुक्लशुक्लतिलैर्वध्या प्राश्रीयाल्लुङ्कान् व्रती तां यात्रां नात्रयः कुर्यान्नैवेद्यं तिललङ्कैः । उपसर्गसहस्रैस्तु
 सहस्रं तपोममाज्ञया होमं तिलाभ्यद्रव्येण यः करिष्यति भक्तिः तस्यां चतुर्थी मंत्रज्ञस्तस्य मंत्रः प्रसेप्सतीति तथा च
 माघमासे चतुर्थी तु तस्मिन्काले उपोषितः अर्चयित्वा तु यो देवीं जागरंतत्र कारयेदिति त्रिस्थलीसेतौ लगेपि तिथि
 तत्वे भविष्योत्तरे । माघशुक्लमधिकृत्योक्तं चतुर्थी वरदानां तस्यां गौरीं सुपूजिताः । सौभाग्यमजलं कुर्याच्चतुर्थी
 श्रीरपि धियमिति । माघशुक्लचतुर्थी शांतिचतुर्थी व्रतं भविष्योत्तरे । सुमंतुरुवाच । माघे भस्मि स तथा शुद्धाया चतुर्थी
 महीपते । सा सर्वशांतिदानित्यं शांतिकुर्यात्सदैव हि स्नानदानं वालिकर्म सर्वमस्यां कृतं विभो । भवेत्सहस्रगुणि

नप्रसादादंतिनः सदा, दंतिनैर्गणेशस्य कृत्वापवांस्यस्तस्यापूजयेद्भिन्ननायकं तस्यहोमादिकं कर्म भवेत्साह
स्त्रिकल्पः लवणगुण्डपूषांश्रुधृतकांस्त्वथभारत दत्त्वाभक्त्यैवविशेषलंसाहस्त्रिकलं भेत विशेपतस्तथारा
जन्पूजयेत्स्वगुरुन्तप गुडलवणधृतैर्वारसदास्यांकुरुनंदन इतिभविष्योत्तरोक्तं शांतिचतुर्विंशतं नारदीयेपि इदं
गौरीव्रतंविप्रसौभाग्यारोग्यवर्द्धनं प्रतिवर्षंप्रकर्तव्यंनारीभिश्चनरैस्तथा दुर्द्धिव्रतं परैः प्रोक्तं कश्चिद्विद्वत्तं स्मृतं
ललिताव्रतमित्यन्यैः शांतिव्रतमथापरैः स्नानंदानंजपोहोमः सर्वमस्यांकृतं नरैः भवेत्सहस्रगुणितंप्रसादाहं.
तिनः सदेति ॥ * ॥ माघशुक्लपंचमीश्रीपंचमी गायत्र्यतेदयंपूर्वाद्या हेमाद्रिमतपरा तत्रमदनसंपूज्यवसं.
तोत्सवारंभः कार्य्यइतिनिर्णयामते अतएवयंवसंतपचयीतिभट्टोजिदीक्षिता अत्रादौरतिकामपूजनंश्रीपूजापू
र्वकृत्वाततोवसंतोत्सवारंभः कार्य्यः पुराणसमुच्चये माघेमासिसुरश्रेष्ठशुक्लायांपंचमीतिथौ रति
कानौतुसंपूज्यकर्तव्यः सुमहोत्सवः दानानिचप्रदयानिर्कतव्यः सुमहोत्सवः तथाश्रीपूजनंकार्थ्येति
नतुष्यतिमाघवइति तिथितत्त्वमविष्योतरे माघशुक्लमधिकृत्य चतुर्थीवरदानामतस्यांगौरीसुपूजिता
सौभाग्यमंतुल्यकुर्यात्पंचम्यांश्रीरपिअियं हेमाद्रौभविष्ये माघशुक्लचतुर्थीतुवरमाराध्यचअियः पंचम्यां
कुंदकुसुमैः पूज्यकुर्यात्समृद्धये अथरतिकामयोर्ध्यानं हेमाद्रौ शुभारति प्रकर्तव्यावसंतोत्सवलभूषणा नृत्य
मानाशुभदेविसमस्ताभरणैर्युता वीणावादनशीलाचदकपूर्वाचिता कामदेवस्तुकर्तव्यारूपेणाप्रतिमोभुविश्र
ष्टवाहुः सकर्तव्यः शंखपद्मविभूषणः चापवाणकरश्चैवमदाद्रौचितलोचनः रतिः प्रीतिस्तथाशक्तिर्मदशक्तिस्तथा
ज्ज्वलाचतस्त्रस्तस्यकर्तव्याः पत्न्योरूपमनोहराः चत्वारस्तुकरास्तस्यकार्थ्याभार्यास्तथोपगाः केतुश्चमकरः का
र्य्यः पंचवाणमुखोमहानिति अत्रश्रीपूजनंमार्गशुक्लपंचम्योक्तमनुसंधेयं ॥ इतिमाघशुक्लाश्रीपंचमीविसतपंचमी

कृत्यः माघशुक्लपष्टीअरुणाख्योक्तानारदयि माघमासेसितापष्टीसारुणाख्यास्मृताशुभा तस्यामरुणमभ्य
 च्यविष्णुरूपंसनातनं रक्तैर्गंधांशुकैः पुष्पै नैवेद्यैः पुष्पधूपकैः सम्यगभ्यर्च्यविधिव द्यदत्राविलिखेन्नरः
 ततश्चायनतौभूयात्सोदतेतत्प्रसादतः इयंमंदारपष्टी भविष्योत्तरे ॥ * ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 शृणुपार्थप्रबक्ष्यामिसर्वपापप्रणाशिनो सर्वकामप्रदांपष्टीनाम्नामंदारसंज्ञिता माघस्यमलपक्षेपंचम्याल-
 पुशुद्धनरः ॥ दंतकाण्टततः कृत्वास्वेपद्रुमैजितेद्विधयः सर्वभोगविहीनस्तुषष्टीमुपसेन्नरः प्राप्यानुज्ञां
 द्विजैः पृथग्मंदारंप्राशयेन्निशि मंदारोराजार्कवृक्षः ततः प्रातः समुत्थाय कृतस्नानः पुनर्द्विजान् संपूज्य
 संहतं कृत्वा मंदारकुसुमाष्टकं सौवर्णपूषणतद्वत्पद्महस्तं सुशोभनं पद्मकृष्णतिलैः कृत्वा त्रायत्रैदलाष्टकं पु-
 न्यमंदारकुसुमैर्भस्करायैति पूर्वतः नमस्कारेण तद्वत्सूर्य्यायेत्यनलेदले दक्षिणे तद्वदकार्ययज्ञं शाययन्नैः ऋते
 पश्चिमे वै सुधांशेति वायव्येयं च भांडवे कृष्णायोत्तरतः पूज्यश्चानंदायेशानकेदले कार्णिकार्यांच पुरुषं पूज्य सर्वान्म
 नार्हिरः शुक्लवस्त्रैः समावेष्ट्य मक्ष्य माल्यफलादिभिः एवमभ्यर्च्य तत्सर्वमुपाध्य ये निवेदयेत् भुंजीत तैललवणे
 कारयतः प्रादुर्मुखो निशि अनेन विधिना सर्वसप्तम्यां मासिमासि च कुर्यात्संवत्सरं यावद्विंशत्यविवर्जितः
 एतदेव ब्रतं तितु विधाय कलयोपरि रावियुक्तं द्विजैर्द्रायदा तदव्यभृतिमिच्छता रावियुक्तं सौवर्णं रावियुक्तमित्यर्थः नमो
 मंदारनाथाय मंदारभवननाय च त्वं रे वतारय स्वास्मान् त्रातास्मात्संसारसागरात् विधिनानेन यः पष्ठामंदारं भवसंज्ञिता
 द्विपां मासु मुखौ त्वो मृतः स्वर्गं गृहीयते इमामघोचपटलध्यातो द्वांसनदीपिकां प्रगृह्य गच्छन् संसारगतायां
 न संखेन्नरः मंदारपष्टीं विख्यातं वांछितार्थफलप्रदां यः पठेच्छृणुयाद्वापि सोऽपि पापैः प्रमुच्यते पष्ठामघोच
 तिलप्रं कज्जकार्णिकार्यां संपूज्य नमस्कारं महासुखं पुण्यैः यत्राश्रुवंति पुरुषान् हितुं कदाचिद्बोभैरिण्यतिलदाः फ

लमाप्नुवन्ति इतिभविष्योत्तरेमाघशुक्लामंदारपष्ठोव्रतम् ॥ अथमाघशुक्लसप्तमीकृत्यानि नारदीये माघस्यशु-
क्लसप्तम्यामचलार्यव्रतंस्मृतं त्रिलोचनाजयंतीयसर्वपापहरास्मृता रथास्यांसप्तमीचैयं चक्रवर्तीत्वदायिनी
अस्यांसमर्चयसविनु प्रतिमातुंहेमहिमाम्बराश्वरथगतुदत्तेस्सहेमां योभावभक्तिसहित संगतोहिलोकंशंभो प्र
सादतइहापिभुक्तभोग भारकरीसप्तमीचैयकोटिभास्वद्रूपमा अरुणोदयेवेलायामस्यास्नानंविधीयते अ
कंस्यचवदर्याश्रसप्तदलानिच विधायशिरसिस्नायस्सप्तजन्माघनाशन पुत्रप्रदंव्रतचात्राहादित्य स्वयं
प्रभु योमाघसितसप्तम्यापूजयेन्माविधानत तस्याहपुत्रतांयास्येस्वांशेनभृशतोपित तस्यांजितेद्विचोभूत्वा
समुपोष्यदिवानिश पूजयेदपरैर्चाह्निहोमकृत्वाद्दिजांस्तथा दध्योदनेनपयसापायसेनचभोजयेत् अनेनविधि
नायस्तुकरुतेपुत्रसज्जनी लभतेस्तुसत्पुत्राचिरायुपमनामय इयमचलासप्तमीत्रिलोचनाजयंतीयुक्तंभविष्यो
त्तरे माघस्यशुक्लपक्षेस्तुसप्तमीसात्रिलोचना जयतीनामसाप्रोक्तासर्वपापहरातिथिरिति मत्स्यपुराणे यस्यां
मन्वंतरस्यादौ रथमापादिवाकर जयंतीनामसाप्रोक्ताशुक्लमाघस्यसप्तमीति सास्त्रानादावरुणोदयव्यापिनी
ग्राह्या सूर्यग्रहणतुल्यातुशुक्लमाघस्यसप्तमी अरुणोदयेवेलायांतस्यांस्नानंमहाफलमितिविष्णुके दिनद्वये
ऽरुणोदयेचैत्पूर्वैवपण्ण्योरितियुग्मवाक्यादितिभट्टोजिदोक्षिताः अयंचस्त्रानकालोरुणोदये येमाघेस्नानंकुर्वन्तिता
न्प्रत्येय अन्यान्प्रतिसूर्योदयएव माघर्मासस्यसप्तम्यामुदयत्येवभास्करे विधिवत्तत्रचस्नानंमहापातकनाश
नामित्यपरांकेविष्णुकेरित्युक्ततन्मृग्य मदनरत्नादिसर्वप्राचीननवीनग्रंथेष्वेतद्वचनस्यानुपलंभात् तदग्रथविरो
धाच्चमाघस्नानकालस्तुसूर्योदयएव स्वमुद्गच्छतिभास्करइति माघमासेरदंत्याप किंचिदभ्युदितेरवाविति यो-
माघमास्युपसिमूर्यकराभिततेस्नानंसाचरतीत्यादि नारदीयभविष्योत्तरप्रभृतिवचनडिडिमस्यजागरूकत्वात्

तन्मात्राघस्तानं सूर्योदयेकर्तव्यं अचलासप्तमीस्नानं त्वरुणोदय एवेति सिद्धांतः यत्तु दिवोदासीये । अचलासप्त
मीदुर्गाशिवरात्रिभान्नरः द्वादशीवत्सपूजायां सुखदा प्राग्युतासदेति पृथग्युक्तमुक्तं । तथा दिपूर्वाह्णपञ्चांगिकां द्वयं
सप्तमीचपरेद्युः क्षयवशादरुणोदयात्पूर्वसमाप्यते तत्परं ज्ञेयं तत्र पञ्चासप्तमीक्षयप्रवेश्यारुणोदये स्नानं कर्तव्यं । इ
यं च प्रयोगे प्रशस्ता अरुणोदये वलायां शुद्धामाघस्य सप्तमी प्रयोगे यदिलभ्येत कोटि मूर्त्यग्रहैः समेति वचनात् । तथा
माघमासि सितपक्षे सप्तमीकोटिभास्करा कुर्व्यात्स्नानार्थं दानाभ्यामायुरारोग्यसंपद इति इदं च स्नानं तिथ्यादि
संकीर्त्य सप्तार्कपत्राणि सप्तवदरोपत्राणि च सुवर्णादिपात्रस्थितैस्तैलकुसुमैर्वाति तदीपं चाशिरसि कृत्वा द्विंश
दंडेन जलचालयित्वा भास्करं हृदये ध्यात्वा नमस्ते रुद्ररूपाय रसानां पतये नमः वरुणाय नमस्ते तु हरि वासनमोस्तु ते
इति श्लोकं पठित्वा दीपं प्रवाहे । विसृज्य शुक्लतिलैरंगोद्वर्तनं कृत्वा स्नानं कर्तव्यं दिवोदासीये मदनरत्ने तु द्विंशदंडेन जलं चा
लयित्वा सप्तार्कपत्राणि सप्तवदरोपत्राणि च शिरसि कृत्वा वक्ष्यमाणमंत्रे स्नात्वा तिलापिष्ठमया पूर्णं मंसूर्यसं
पूज्य । विप्रोचदद्यादित्युक्तं स्नानमंगाश्रकाशीखंडे यद्यजन्मकृतं पापमया सप्तसुजन्मसु तन्मे रोगं च शोकं च
माकरो हंतु सप्तमी एतज्जन्मकृतं पापं यच्च जन्मन्तराजितं मनोवाक्कायं जयच्च ज्ञाताज्ञातं च यत्पुनः इति सप्तं वि
धंपापं स्नानान्मे सप्तसप्तिके सप्तव्याधिसर्माकीर्णहरमाकारि सप्तमीति एतन्मत्रजं पञ्चवास्नात्वा पादोदकं
नरः केशवादित्यमालोक्य नरो निष्कलुषो भवेत् ततोऽर्घ्यं दद्यात् । संचरी रागमे प्रोक्तः अर्कपत्रैस्सवदरैर्दूवाक्षतसंच
दनैः । अष्टांगविधिना चार्घ्यं दद्यादादित्यतुष्टये अर्घ्यदानं मंत्रो मदनरत्ने । सप्तसप्तित्वह प्रीत सप्तलोकाः प्रदीपन
सप्तन्यासा सहितो दिव्यगृहाणां धर्मि दिवाकरोति । ततः सप्तमी प्रार्थना । जननी सप्तलोकानां । सप्तमी सप्तसप्तिके । सप्त
व्याहते कै देवि नमस्ते सूर्यमंडल इति अवसप्तमी ध्यानं ताम्रवर्णं ज्योपात्रा साहयस्था सप्तमीमतेति । नीलकुंत

लंकटास्राजटाखंडुभूषिता इमस्थासप्तमीगौरीद्विभुजावज्रपात्रिणीति । उभयसप्तमीर्ध्यानं ततो नित्यविधि
निर्वृत्य चंद्रनेनाष्टवक्रफलं विलिख्य तत्कार्णिकायां प्राणवसाहितं सपत्नीकाशिवं संपूज्य पूर्वोदितलेषु रवि भानुविव
स्वंतं भास्करं सवितार अर्कं सहस्रकारिणं सर्वोत्मानं क्रमेण प्रणवादिनामोतनामभिर्वह्नादिभिः संपूज्य स्वस्था
नंगम्यतामिति विसृजेत् ततस्ताघादिपात्रकांचनकर्णभरणं घृतगुडतिलपिष्टसाहितं अशक्तश्चेन्निलपिष्टजंसं
स्थाप्य रक्तवस्त्रेणाच्छाद्य पुष्पादिभिः संपूज्य ब्राह्मणैः स्वास्तिवाचनं कारयित्वा ब्राह्मणाय दद्यात् तत्र मंत्रः आदित्य-
स्य प्रसादेन प्रातः स्नानफलं न च दुष्टदोषा गन्धदुःखघ्नमया दंतं तालकमिति ततो गुरुं संपूज्य सूर्यं ध्यायन् विप्रान्सं
भोज्य स्वयं भुंजीत इति तालकदानं ततः सप्तरथिरथं वर्णैर्कैविलिख्य तथा यथाशक्ति स्वर्णोदितं मानुस
पूज्य दद्यात् इति रथदानविधिः अत्रान्योपि विशेषः कथायां द्रष्टव्य इधं मन्वादि शुक्लपक्षस्थत्वात् पौर्वाहिकी
ग्राह्यामाघस्य मलमासत्वे मन्वादि कश्चाद्भुभयत्रापि कार्यं मन्वादिकमिति पूर्वोक्तवचनात् अस्यां काशीखंडे विरो
पत्रुक्तः लोकाकैरथ सप्तम्यां स्नात्वा गंगादिसगमे सप्तजन्मकृते पार्ष्णिको भवति तत्क्षणादिति पद्मयोगो ध्येयः स
तिसृभवे ज्ञेयः सच निर्णयान्ते त्रेकः पृथिव सप्तमी चैव वारश्चेदं शुभालिनः योगोपपद्मको नाम सूर्यकोटिग्रहः सम इति
अथ भविष्योत्तरोक्ताऽचला सप्तमी व्रतकथा युधिष्ठिर उवाच अथ्रुवेण शरीरेण सुपुष्टेनापि किं फलं माधस्नानं विना
देवत्वयोक्तं यदुनदनं प्रातः स्नाना समर्थं तु शरीरं यस्य देहिनः कितेन वदकरो न्यमाघे संसारं भीरुणा सौकुर्ध्या
च्छरीरस्य अवलत्वात् तथैव च कथं स्त्रियः सूरूपास्युः सुभगा सुप्रजास्तथा पुण्यस्य महत्तथैव सर्वमेतत्फलं यतः
अत्राप्यासेन सुमहं यन पुण्यमवाप्यते स्त्रीभिर्मोघिमम ब्रूहि स्नानमेकजगदुरो श्रीकृष्ण उवाच ध्रुवतां भरते अष्टर
हस्य मुनिभाषितं यन्मया कस्यचिन्नोक्तं मचला सप्तमी व्रतं वेश्या चैदुर्मतीनामरूपैर्दाय्य गुणान्विता आसीत् कुरु

कुलश्रेष्ठसागरस्यविलासिनी सावसिष्टाश्रमं पुण्यं गङ्गासगमिनी वसिष्ठमुनिमासीनं प्रणम्यान्तर्कंधरा
 कृतजलिपुटाभूत्वा प्राहेदं जगत्तोहितं मयानन्दतनूतं नोपवासव्रतं कृतं भक्त्या संपूजितः शंभुः स्वामिन् शार्ङ्गध
 रोन च सांप्रतंतप्यमानायात्र तौ किंचिद्विशस्वमे येन तु खां वुपंकौ घादुत्तराभिवाणं व एतत्तस्याश्रवहुरशु
 त्वातिकरुणं वच. कारुण्यात्कथयामास वसिष्ठो मुनिस्तमः वसिष्ठ उवाच माघस्यसितसप्तम्यां सर्वकामफल
 प्रदं रूपसौभाग्यजननं स्नानं कुरुवरानने कृत्वा पश्चात्मेकं सप्तम्यां निश्चलं जलं रात्र्यं ते चालयेथास्त्वं द
 त्वां शिरसि दीपकं माघस्यसितसप्तम्या मचलाचालितं च यत् जलं मलानां सर्वेषां स्मृतं प्रक्षालनंततः वसिष्ठ उ
 चर्न श्रुत्वा तस्मिन्नहनि भारत चकारेंदुमतीस्नानं दानं सम्यग्यथाविधिः स्नानस्यास्य प्रभावेन भुक्त्वा भोगान्मये
 ष्मिमतान् इद्रलोकेप्सरामध्ये नायकात्त्वमुपागता अचला सप्तमीस्नानकथितं ते विशांपतेः सर्वपापप्रशमनं सु
 खसौभाग्यवर्द्धनं ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ सप्तमीस्नानमाहात्म्यं श्रुतं कृष्णविशेषतः सांप्रतं श्रोतुमिच्छामि विधिं
 मंत्रसमन्वितं श्रीकृष्ण उवाच एकमेकं न संतिष्ठेत्पश्चात्सप्युज्यभारकरं सप्तम्यां तु प्रतिप्रातः सुगंभीरं जलाशयं
 सरित्सरस्तडांगं वा देवखातमथापि वा सुखावगाहमन्वेष्टुं सत्त्वरदूषितं व्यालां वुपक्षिभिश्चैव जलं गैर्मत्स्यक
 च्छपैः केनैकैश्चालयेत् यावत्तावत्स्नानं समाचरेत् सौवर्णेराजते पात्रे भक्त्या लां वुमेय तथा तैलवर्जं स्तुदातव्या महारंज
 नरंजिता महारंजनं कौसुभं समाहितमना भृत्वा दत्त्वा शिरसि दीपकं भास्करहृदये ध्यात्वा द्वाइमं त्रमुदीरेयत् नम
 स्ते रुद्ररूपाय रसानांपतये नमः वरुणाय नमस्ते रुहिरि वासनमोस्तुते जलोपरितरे दीपं स्नात्वा सत्पथं देवताः च
 दर्शने नलिखेत्पद्मपत्रसंकार्णिकं मध्ये शिवसपत्नीकप्रणवेन समन्वितं शाक्रे दले रविः पूज्यो भानुश्चैवानलतथा
 यामेयविवस्वान्नैऋत्ये भास्करं पूजयेद्बुधः पश्चिमे सविता पूज्यो तार्कश्चानि लेदले सौम्ये महस्त्रि करणः शैवे सर्वार्त्तमेने

नमः पूज्याः प्रणवपूर्वास्तु नमस्कारयुतास्ततः पूज्यैः सुगंधधूपैश्च पृथक्केन युधिष्ठिरविशर्गवस्त्रसंवीतस्वस्थानं गन्तव्यता
 मिति विसर्ज्यैतैः सह त्वां शौसमागम्य स्वमालयं ताद्यपात्रेयथाशक्त्या मृण्मये वाथ भक्तिमान् स्थापयेत्तिलापिष्टं च सधृतं
 सगुहं तथा कांचनं तालकं कृत्वा अशक्तस्तिलापिष्टकं संछाधरकवखणपुष्पैर्घृणैर्घृणैश्च यत् ततस्तंचालयेद्द्विप्रदद्यान्म
 त्रेण तालकं आदित्यस्य प्रसादेन प्रातः स्नानफलेन च दुष्टदौर्भाग्यदमनं मया दत्तं तु तालकं, पूजायै त्वोपदेष्टार
 विप्रानन्यांश्च पूजयेत् ततो दिने समग्रे च भास्कराभ्यां न तत्परः ता एव च कथाः शृण्वन्नन्यावाधर्मसंहिताः, पाखं
 डादिभिरालंपट्य न स्पर्शनादिकं वर्जयेत्क्षपयेत्त्राज्ञस्ततो वांधुजनैः सह एतत्ते कथितं पार्थरूपसौभाग्यकारकं
 अवचलासप्तमीस्नानं सर्वकामफलप्रदं इति पठति य इत्थं यः शृणोति प्रसंगात्कलिकलुपविनाशसप्तमीस्नान
 मेतत्तु इदमपि च जनानां यो ददाति प्रयत्नात्सुखं सदनगतो सौभाग्यो देवताप्रसादात् इति भाविष्योत्तरोक्तमवल्लासप्त
 मीव्रतम् ॥ अथोद्यापनकौमुदीप्रोक्तं संक्षेपेण अवचलासप्तमीविधानं तत्र माघशुक्लपक्षां प्रातः स्नात्वा देशका
 लोत्सकीर्त्यं ममाखिलपापक्षयपूर्वकरूपसौभाग्यसर्वकामफलप्राप्तिद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं मवल्लासप्तमीव्रतं क
 रिष्ये इति संकल्प्य भास्करं संपूज्य स्वयमेकभक्तं कुर्यात् ततः सप्तम्यां गुंगं भीरं जलाशयं तडागं दिवखातं न
 दीवगत्वा

मयै- कौसुमं भंजितवर्त्तितलैस्तैलप्रज्वालितं दीपं संस्थाप्य- सप्तार्कपत्राणि सप्तवदरीपत्राणि च सिरसि धृत्वा भास्करं
 ध्यायन् इमं मंत्रमुदीरयेत् नमस्तैरुद्ररूपाय रसानांपते नमः वरुणाय नमस्तुभ्यं हरि वासनमोस्तुते इत्यु
 क्ता जले दीपं न्यसेत् ततः स्नात्वा देवतां संतप्य तत्तीरे चंदनेनाष्टदलं विलिख्य तत्र पूर्वोदिक्रमेण रविं १
 भानुं २ विवस्वंतं ३ भास्करं ४ सवितारं ५ अर्कं ६ प्रभाकरं ७ सहस्रकिरणं, मध्यमासाहिं तं शिवं

सप्रणवनाममंत्रैः॥ संपूज्यविसृज्यवस्वहमागत्य॥ तत्रतावपात्रेथवाष्टनमयेधृतगुडयुततिलपिष्टयुतंसौवर्णः॥ तत्ता
मपत्रंक्रणभरणमिति भविष्योत्तरे रक्तवस्त्रेणाच्छाद्यसंपूज्य॥ ब्राह्मणाञ्चालयेत्॥ ततोब्राह्मणंसंपूज्य॥ तत्सर्वनिवे
दयेत्॥ तत्रमंत्रः॥ आदित्यस्यप्रसादेन प्रातःस्नानफलेनच दुष्टदौर्भाग्यदुःखघ्नमयादत्तहितालकं॥ इतिपठित्वा
तिवेदयेत्॥ ततःसमग्रंदिनद्वदिभास्करंध्यायन्॥ क्षपयित्वा॥ वंधुजनैः॥ सहभुंजीत॥ इत्यञ्जलासप्तमीव्रतविधिः॥ अ
रुणमेवयथसप्तमीव्रतं॥ भविष्योत्तरे॥ कथंसाक्रियतेकृष्णमनुज्येयथसप्तमी॥ चक्रवर्तित्वफलदायाविस्थातात्वया
मम॥ श्रीकृष्णउवाच॥ आसीत्कावोजविषयेयशोवर्णनराधिपः॥ वृद्धेवयसितस्यासीत्सर्वव्याधियुतःसुतः॥ तत्क
र्मपाकंसोपृच्छद्विनीतोद्विजपुंगवं सचाहराजन्वैश्यायंक्षपणः॥ पूर्वजन्मनि॥ ददर्शयथसप्तम्याक्रियमाणंव्रतंनृप॥ व्रतद
र्शनमाहात्म्यादुत्पन्नो जठरतव अदाताविभवेतस्मानेनायंव्याधितोभवत्॥ ततःसराजापप्रच्छकिमेतस्यविधीयतांदि
जउवाच॥ यस्यसंदर्शनाज्जातःपुत्रोयंतवसद्भानि॥ तदेवक्रियतांराजनरथसप्तमिसंज्ञितं॥ व्रतंपापहरयेनचक्रवर्तित्व
माप्न्यते राजोवाच॥ ब्रूहिचित्रव्रतंस्तत्सविधानंसमंत्रकं ईश्वराणांदरिद्राणांसर्वसंपत्प्रदायकं॥ द्विजउवाच॥ शुक्ल
पक्षेतुमाश्रयपध्यामामंत्रयेद्वृही॥ स्नानशुद्धितैःकार्यं नयभावेतुकुत्रचित्॥ विमलेसलिलेराजन्विधितद्वर्णधर्मतः
देवादीन्पूजयित्वातुगत्वासूर्यालयंततः॥ सूर्यसम्यङ्नमस्कृत्य॥ पुष्पधूपाक्षतैःशुभैः॥ आगत्यभवनपश्चात्पंचय
ज्ञांश्चनिर्वपेत्॥ संतोष्यातिथिभृत्याश्चवालवृद्धाश्चितान्स्वयं॥ विद्यमानेदिनेश्रीयाद्वाग्यतः॥ सैतलवर्जितः॥ राज्ञो
विप्रंसमाहूयविधिज्ञेवेदपारगं संपूज्यनियमंकुर्यात्सूर्यमाधायचेतांसि सप्तम्यांतुनिराहारोभूत्वाभोगविवर्जितः॥ भो
क्ष्येष्टम्यांजिगेंत्रनिर्विघ्नंतत्रमेकुरु॥ इत्युच्चाव्यनृपश्चेष्टोयंतोयपुनिक्षिपेत्॥ ततोविसृज्यतंविप्रंस्वपेद्भूमौजितेंद्रियः॥
ततःप्रातःसमुत्थायकृतावश्यःशुचिर्नरः॥ कारयित्वाथंदिव्यंकिंकिणीजालमालिनं॥ सर्वोपस्करसंयुक्तरत्नैः॥ सर्वांगः॥

चित्रितं कांचनराजं तावहयसा रथिसंयुतं ततो मध्याह्नसमये कृतस्नातादि को ब्रती अतिर्यग्वीक्षमाणस्तु पाखंडाला
 पर्वजितः सौरसूक्तं जपन् प्राज्ञः समागच्छेत्स्वमालयं निवृत्तानन्यकार्यस्तु कृत्वा ब्राह्मणवाचनं वस्त्रमंडापिकामध्ये
 स्थापयित्वा रथोत्तमं कुंकुमेन सुगंधेन चर्चयित्वा समंततः मालाभिः पुष्पदीपानां समं तात्परिं प्रयेत् धूपेनागुरुमि
 श्रेण धूपयित्वा तथोपरि रथे संस्थापयेद्भानुं सर्वलक्षणलक्षितं वित्तानुरूपं हेमं चित्तशाय्यं विवर्जितः शाक्याद्राज
 तिविकल्पैर्धैकलप्याद्विकलं फलं ततो देवं समभ्यर्च्य सरथं सहसाराधिं पुष्पैर्धूपस्तथा गंधैश्चालंकारभूषणैः फलै
 र्नानाविधैर्भक्ष्यैर्नैवेद्यैश्च तपायसैः पूजयेद्वास्करं भक्त्या भर्त्रैर्भस्त्रिभिः क्रमात् भानो दिवाकरादित्यमातं डजगतां
 पते अपां निधेजगद्रक्षभूतभावनभास्करं प्रणतार्त्तहरा चित्यविश्वचिंतामणे प्रभो विष्णो हंसादिदेवशस्त्रादि
 मध्यांतकारकं भक्तिहीनं क्रियाहीनं ब्रह्मनंजगत्पते प्रसादात्तव संपूर्ण भवर्चनं तादिहास्तु मे एवं संपूज्य देवेशं
 प्रार्थयेत्स्वमेनो गतं ददाति प्रार्थितो भानुभक्त्या संतोषितो नरैः वित्तहीनोऽपि विधिनोऽसर्वमेतत्प्रकल्पयेत् रथं स
 सारथिं साश्वं रथैर्कैर्भक्तिलेखितः सौवर्णवत्थाभानुं यथाशक्त्या प्रकल्पितं प्रागुक्तेन विधानेन पूजयित्वा सुविस्तरं
 जागरं कारयेद्वा त्रैगीतवादित्रिनिःस्वनैः प्रोक्षणीयैर्विचित्रैश्च पुण्याख्यानकथादिभिः रथयात्रां प्रप्रश्येत्तभानो
 रायतनं श्रितः अनिमीलितेन त्रस्तुनयेत्तारजनीं बुधः प्रभाते विमले स्नानः कृतकृत्यस्ततो द्विजान् अर्चयेद्द्वि
 विधैः कामैर्दानैर्वसो विभूषणैः अश्वमेधेन तुल्यं स्यादितं ब्रह्मविदो विदुः श्रोतदेयानि दानानि यथाशक्त्या विवक्षणेः
 रथं च गुरवे दद्यात्सर्वोपस्करसंयुतं रक्तं च वस्त्रयुगलं रक्तेधेनुसमन्वितं एव चीर्णे ब्रते राज्ञि कनाप्तोति जगत्त्रये तस्मा
 त्सर्वं प्रयत्नेन कुरुत्वं रथसप्तमीं येनारोगो भवेत्पुत्रस्त्वदीयो नृपसत्तम व्रतस्यास्य प्रभावेन प्रसादाद्वा स्करस्य च
 भविष्यति महते जा महो बलपराक्रमः भुक्त्वा भोगान् सुविपुलां कृत्वा राज्यमकंटकं दत्त्वा सौरथसत्तम्यां मृते

त्वयिमहाभुजः उत्पाद्यपुत्रान्पौत्रांश्चसूर्यलोकं प्रयास्यति तत्रस्थित्वा कल्पमेकं कृत्वा भविष्यति श्रीकृष्ण उवाच
इति सर्वसमाख्यायक्षितिपायद्विजोचमः यथा गंतगमासौ नृपः सर्वचकार ह यदा दिष्टां द्विजेन्द्रेण तत्सर्वं संबभू
वह एवं स च कर्तृत्वं प्राप्तवान्नृपनंदन श्रूयते यस्तु मां धाता पुराणेषु परंतप यद्दंष्ट्रं युयां द्रुतं यद्यश्वा पिपिरि की
र्तयेत् तस्मै प्रतुष्यते मानुर्यच्छते वाभयं सदा एवं विधंरथवरं यवाजियुं कहे मं वहे मशतं दधि तनासमेतं तथा च
माघसितसप्तमिवासरेयः सोमश्चक्रगतिरेव महर्भुना कि इति भविष्योत्तरं यत्सप्तमी व्रतं कथा यदा सप्तमी
हस्तक्षयुता स्यात्तदा महापूर्वार्थसप्तमी भवति ॥ तदुक्तं हेमाद्रौ मिस्त्रपुराणे इत्येपाकयिता वीरं रथाख्यां सप्तमी
परा महती च समाख्याता महापातकनाशिनी तथा च शुक्लपक्षे तु सप्तम्यां यदा क्षतुं करो भवेत् तस्मात्सा सुम-
हापुण्या सप्तमी पापनाशिनी तस्यां स पूज्य देवेश चित्रभानुं दिवाकरं सप्तजं भक्ततात्पापां मुच्यते नानात्रयं शयः
यश्चोपवासं कुरुते तस्यां नियतमानसः सर्वपापविशुद्धात्मा सूर्यलोकमहीयते इति माघशुक्लायां सप्तम्यार्थं स-
प्तमी व्रतं अस्यां अनुष्ठानं विधि रूपापनकौमुद्यां तत्र पद्यं प्रातः शुक्लतिर्लेन्या दौ स्नात्वा देवा दानं पूजं विष्वासे-
र्यलंघयत्वा मूर्धनत्वा पुण्यधृषाक्षतैः संपूज्य गृहमागत्य आतिथिपूजादिकां विधाय विद्यमानो दिने अत्रैले भोज-
नं स्वयं श्रीयात् रात्रौ विप्रं समाहूय नियमं कुर्यात् सप्तम्यं च निगंहीरो भूवा भोगविधांतिः भो देवैः पुण्यां
जंगमां धिनिर्विकुरु मे व्रतं इत्युच्चार्य संकल्प्य जललेक्षिषेत् विप्रं संपूज्य भूनां स्वयं चतः सप्तम्यां प्रातः अरु-
णे दयवेलायां हरिद्रामंलकचूर्णसृक्तिकाभिः सह स्नात्वा कृतां वैश्यकः सारं सूक्तं वज्रवा गोमयोपलिप्ता यो भूमौ
नदीतीरे गृहां गे श्वं थं मूलं तुलसी वेनवा वस्त्रादिभिर्भटपकृत्वा तन्मध्यै वदिकं तदुपरि धत्तुं नारं जोभिः कुंकुमं न-
वाश्च ददं लं विधाय तदुपरि आरक्तं च खं प्रसादयोपरि एकचक्रं तुरंगान्वितं सौवर्णसौपस्करं थं अंशे को रजतं संस्था-

म्यामितायासमुपापितः - पूजयेद्वास्करदेवविश्वरूपसनातन - "आदित्यभास्कररवेभानौसूर्यादिवाकरः प्रभोक्तं
 रतिसंपूजयेद्देवः सर्वेश्वरोरविः पञ्चाचिवक्ताहारः सप्तभ्यामुपवासकृतं - अष्टम्यांचैवभुजितएवविधिः स्मृतः
 अनन्यत्सरेषुपूजयेद्विधिनारवि - तस्यारोग्यधनधान्यामिहजन्मनिजायेत - अथास्यामिवरथसंपत्तमीव्रतं भदने
 रणेआदित्यपुराणे - आदित्यउवाच माघमासेतुसप्तम्यांशुद्धायांसमुपापितः - पूजयेत्तुमुद्रांस्तथातस्याहं
 पुत्रतां व्रजे एवंचोभयसप्तम्यामासिसुरोत्तम यस्तुमापूजयेद्भक्त्यासमेकमेकमर्दरात् - समैकवैपमेकः प्रय
 छामिमुततस्यह्यात्मनोशसमुद्रं वित्तंयशस्सथापुत्रमारोग्यंपरमपदं - आघमासेतुयौब्रह्मन्शुक्लपक्षेजितोद्वयः
 पाण्डान्पतितानन्यानजल्पन्विजितोद्वयः - उपोष्यविधिवत्पञ्चाश्विर्तमाल्यविलेपनैः - पूजयेत्वातुमां ब्रह्मन्वीर
 होमसमाचरेत् प्रीणयित्वाहारभक्त्याहविर्भिः पद्मलोचनं वारहोममाग्निहोत्रं हरिरत्रादित्यः - दध्योदनेनपयः
 सापायसनाह्वजान्तथा अनेनावशेषः तस्यैवकृष्णपक्षस्यपञ्चासम्यगुपापितः तस्यैवित्तमांघ्रिमासस्य रक्तवर्ले
 मगधर्द्धैरकपुण्यैश्चपूजयेत् एवंयः पूजयेद्भक्त्यानरोमांविधिवत्सदा उभयोरपिदेवद्रुसंपुत्रलभेतेवरमिति - पुत्र
 सप्तमीव्रत इयमाघशुक्लसप्तमीमन्वादिः तत्रमन्वादिगणोक्तंआर्द्धादिविधयम् - अथमाघशुक्लसप्तम्या
 रम्य सर्वसरसाध्यविशोकसप्तमीव्रतं हेमाद्री तत्रसूर्यसंपूज्य अत्रैतल्लवणभुजित अस्यामिवारोग्यसुप्तमी
 व्रतं तत्रसप्तम्यांउपवासादिकृत्वा अष्टम्यांपारणकुयादिति अथभविष्योत्तरोक्तः द्वादशसप्तमीव्रतंभाविष्ये
 आकृष्णउवाच आयान्येतेप्रयदयामिसप्तमीकल्पमुत्तमं माघमासात्समारभ्यशुक्लपक्षेयुधिष्ठिर सप्तम्यांकृतसं
 कल्पेविपैकव्रतीभवेत् - वरुणमाघमासेतुभानुसंपूज्यकारयेत् - ब्रह्मकूर्चविधानंचयथाशक्त्यानुपतिम् - अष्टम्यां
 भोजयेद्वाप्रतिपदिपिष्टुडोदनैः - अग्निष्ठामस्ययज्ञस्यफलकृत्समर्वाप्यते - ॥ - १ - ॥ तद्वच्चफालगुणेमा

सिस्सूयेतिप्रपूजयेत् वाजपेयस्यज्ञस्य यथोक्तंलभतेफलं सप्तम्यांचैत्रमासेतु 'वेदांशुरितिपूजयेत्
 उक्त्वाध्वरसम्पुण्यंनर प्राप्नोत्यसंशयः वैशाखस्यतुसप्तम्यांघातारमभिपूजयेत् पशुबंध्याध्वरपुण्यंनर प्राप्नो
 त्यसंशयम् ॥ ४ ॥ सप्तम्याज्येष्टमासेतुद्रमित्याभिपूजयेत् अश्वमेधफलावाप्तिर्जायतेनात्रसंशयः ॥ ५ ॥
 तथापाठस्यसप्तम्यांपूजयित्वादिवाकरं बहुस्वर्णस्थयज्ञस्यफलंप्राप्नोतिपुक्कलम् ॥ ६ ॥ आतपीतिआवणेचना
 म्नादेवंप्रपूजयेत् सौत्रामणिफलंपार्थनर प्राप्नोतिभारत ॥ ७ ॥ राविभाद्रपदेमासिसप्तम्यामर्चयेच्छुचिः तु-
 ल्यपुरुषस्यसूकेनगुडेनफलंभाष्येयम् ॥ ८ ॥ अश्वयुक्शुक्लसप्तम्यासप्तम्यांपूजयेत् गोसहस्रप्रदानस्यफलं-
 प्राप्नोतिमानव ॥ ९ ॥ कार्तिकेशुक्लसप्तम्यासप्तम्यांपूजयेत् योभ्यर्चयतिपुण्यात्मापुडकस्यफलंभवेत्
 ॥ १० ॥ मार्गशीर्षेतिथाभानुपूजयित्वाविधानतः चतुर्णामपिदानांस्वाध्यायस्यफलंलभेत् भास्करेणो
 पमासेतुपूजयित्वाविधानतः राजसूयमखस्यापिफलंभागीभवेन्नर तथैवकृष्णसप्तम्यानामपूजादिकंचयः
 सोपवास प्रयत्नेन वर्षमेकं समाचरेत् पारितोनेयमेयार्थयांगंतत्रसमाचरेत् शुद्धभूमौशुभदेशरक्तचंदनलेपिते
 एकहस्तंद्विहस्तंवाचतुहस्तमथापिवा सिद्धरेणातिरागेणसूर्यमंडलमालिखेत् रक्तपुष्पे पायसैश्चधूपैःकुंदुर
 कादिभिः संपूज्यदद्यान्नेवेद्यंविचित्रघृतपाचितं पुरतःस्थापयेत्कुभान्जलपूर्णंनसदक्षिणान् द्वादशाशत्रुप
 श्रष्टरक्तवस्त्रान्सुर्वाचितान् अग्निंकार्थ्यततःकार्थ्यसम्यगर्च्यहुताशनं आकृष्णेनेतिमंत्रेणसोमिद्विश्वाकर्मभैः
 तिलैराज्यगुडोपेतैर्दद्यादष्टशताहुतीः दक्षिणाचततोदेयात्राह्मणेभ्यः पृथक् पृथक् देयानिरक्तवासांसिद्वाद
 शानांद्विजन्मनां द्वादशान्नप्रशंसंतिगावावस्त्रादिभूषिताः छत्रोपानद्युतंचैवैकैकस्मैप्रदापयेत् वित्हीनो-
 नशक्नोति दातुंद्वादशधेनवः एकाह्यपिपुशीलाच रक्तवर्णापयस्विनी उपदेष्टुंप्रदातव्यावित्तशाठ्यमकुर्वता

ततोविसृज्यतान्विप्रान्स्वयंमुंजीतवाग्यतः य एवं कुरुते पार्थ सप्तमीव्रतमादरात् नारीरूपवान्वाग्मीशीलवान्जाय
तेनरः विशेषाद्द्विगोणस्तः कुष्ठादिभिस्तुयः तेनकार्थ्यं प्रयत्नेन व्रतमेतद्ब्रुजापहं न ह्यस्ति भास्करादन्यदौप
धंरोगहानिदं भास्करैकगतिर्यस्तु सर्वभूतहितैरतः तस्य संदर्शनात्स्पर्शीद्विगहानिः प्रजायते कुतस्तस्यैव भक्तानां
रोगदार्ढीत्यसंभवः जायते भरत श्रेष्ठ प्रत्यक्षे परमेष्ठिनि सप्तम्या प्रतिमां स तु जन्मव्रतधरो हि यः उपवासी रेव भक्तः
सर्वभूतहितैरतः श्रुत्वा विप्रसहितो ह विष्वक्नेत्रे यन्नरः एकादशीसमायस्मान्नित्यरूपा तिसप्तमी, सूर्यस्य मंडलं
भित्वा याति ब्रह्मसनातनं ये सप्तमीमुपवसंति सितसितांवा नानाक्षरैरहिमदीधितिमर्चयति ते सर्वे रोगरहिताः सुखि
नः स देवभूत्वा रेव नुचराः सपुरे वसंति इदमुद्यापनमुक्तद्वादशसप्तमीव्रतज्ञेयं अथ भविष्यपुराणोक्तं, सिद्धार्थकादि
सप्तमीव्रतं तदुक्तं हेमाद्रौ माघे वा मार्गशीर्षे वा कार्त्तिके शुद्धार्थे सप्तमीत्यादि तत्र जले सिद्धार्थं कंकल्या प्राशयेदिति । सि
द्धार्थसप्तमीव्रतं अथ त्रैवसूय्यरुणसंवादोक्तः सप्तमीभेदाः अर्कसंपुटकैरकाद्वितीयामरैश्चैव तत्र तथा तृतीया निवप
न्नैश्च चतुर्थीफलसप्तमी सप्तमीकामिकाज्ञेयादि धितामां निबोधमे शुक्लपक्षे रविदिने प्रवृत्ते चोत्तरायणे पुन्र्नामधेये
नक्षत्रेषु नयेच्च दिवाकरं उत्तरायणे माघमासे पुन्र्नामनक्षत्राणि ज्येतिः शस्त्रे हस्तो मंत्रस्तथा पुष्यो मृगशीर्षपु
नर्वसुः पुन्र्नामधेय नक्षत्राण्येतान्याहुर्मनीषिण इति आसां फलानि अर्कसंपुटकैर्वर्तनमलं सात्तपौरुषं मरि
चैः संगमः स्यादपि त्रिपुत्रादिभिः सदा सर्वे रोगाः प्रणश्यंति निवपत्रैर्न संशयः फलैश्च पुत्रपौत्राश्च दौहित्राश्च
पिपुष्कलाः शत्रोर्दुकं धृतं धान्यं सुवर्णं रजतं तथा तथा यशो हिरण्यं च आरोग्यं संततिर्नृप उषोऽप्यविजयांश
द्वनूराजा जयति निश्चितं साधयेत्सर्वकामानि विधिवद्युपासिता पुत्रादीन्सर्वानित्यर्थः अथ विजया सप्तमी
व्रतं हेमाद्रौ भविष्योत्तरे माघे मासे सिते पक्षे सप्तम्यां कुरु नंदन निराहारो रविभक्त्या पूजयेद्विधिनानृप पुत्रोक्तं

नजपेजप्येदवस्यपुस्त स्थितः वायोबलिपुभद्रतसुभद्रतस्तुवैसदौ ममापकुरुभद्रवप्राशनाच्छत्रुहाभव अनेनमंत्रे
एषितपवनोरात्रिमतिवाह्यादितयोह्निपारणकुर्व्यात् इतिविजयासप्तमीव्रतं अथनानासप्तमीव्रतानि हेमाद्रौ
सुमंतुर्याच यः क्षिपेदकभकेनशुक्लाद्वाटशसप्तमी राजेंद्रयाचकाहार शर्णिपर्णाशतोपिवा क्षीराशीचैकभक्तो
वाभिद्राहारोथवापुनः जलाहारोथवाभूवापूजयित्वादिवाकरं एवभक्त्याविस्वतप्रतिमासंसमाहित पूजये
द्विधिवद्वक्त्यानामानेपरिकीर्तयेत् तत्रनामानिचैत्रादिक्रमेण मधोविष्णुः माधवे अय्यमा शुक्रोविवस्वानशुचौ
दिवारः आवणेपर्जन्यः नभस्येवरुणः अश्वयुजोमित्रः कार्तिकेमानंद मार्गशर्पिञ्जडजः पौषपूपा माघेभद्र
ग. फाल्गुनेत्वष्टेति इतिभविष्यत्तरोक्तगोमयादिसप्तमीव्रतं अथोदकसप्तमीव्रतं उदकप्रसृतिपौत्वाक्रियते
याचसप्तमी सेवादकसप्तमास्यात्सर्वदासर्वकामदेत्युदकसप्तमी वराटकासप्तमी हेमाद्रौ वराटत्रया
मूल्येनयावदन्नादिलभ्यते तदेवभदयंकल्पयित्वा उपोषणंकुर्यादितिभविष्योत्तरे वराटकासप्तमीव्रतं अथसा
प्तमीमविश्रादित्यमंडकव्रतं तत्ररक्तचंदनजमंडलेसूर्यसंपूज्य सहिरण्यसवखमंडकदद्यात् तत्रमंत्रः आदित्यते
जसोत्पन्नंराज्ञीकरविनिर्मेतंश्रेयसेभद्रविमलप्रतीच्छापूपमुत्तमं प्रतिग्रहमंत्रः कामदंधनदंधर्ष्यपुत्रदंसुखदंतथा
आदित्यप्रीतयेदत्प्रतिगृह्णामिमंडक' एवंप्रतिसंवत्सरकर्तव्यमिति इत्यादित्यमंडकव्रतं माघशुक्लाष्टम्यां
भौष्माष्टमीव्रतं नारदीये माघमासेसिताष्टम्यांभाष्मसंतर्पण्येदद्विज संततिंआप्यविच्छिन्नामिच्छेत्त्रयापरा
जयं पाद्वेपि माघेमासिसिताष्टम्यांसतिलंभीष्मतर्पणं आद्वैचवतुयेकुर्युस्तेस्युः संततिभागिनइति अत्र
आढंकाम्यं तर्पणतुकाम्यंनित्यमपि - ब्राह्मणाद्याथ्येवर्णादधुर्भीष्मायनोजलं सवत्सरकृतेतपांपुण्यनश्यति
सप्तमेति - इतिमदनरत्नवचनात् ' इदंचजीवात्पितृकेनापिकार्यं जीवत्पितापिकुर्वीततर्पणयमभीष्मयो

रिति पाद्मदयनात् । 'यत्तु सपितुः पितृकां व्यपुनाधिकारः' कथंचनेति निषेधः । 'स्वेतद्व्यतिरिक्तपितृकार्यपरः' । एत-
न्नापस्येन तेनापिकार्याभितनिषेधसिद्धौ दिवादासीये मन्त्राश्च महाभारते । 'क्षीष्मः शांतनवो वीरः सत्यवादी-
जितेन्द्रियः' । 'आभिराद्रिर्वाघो तु पुत्रपौत्रौ त्रैप्सितांगतः' । 'वैयाघ्रपदगोत्राय सांक्रुतिप्रवराय च । अपुत्राय ददास्येति-
त्सलिलं भीष्मवर्मणे' । 'वसूनामवताराय शतनोरात्मजाय च' । 'अव्ययं ददामि भो माय आवाल ब्रह्मचारिणे' ॥ 'साधु-
कृतं वं भीमं हानं दानं प्रोक्ता' । 'नारदायै माये मासेतुया शुक्लानवमीलोकं कापुजिता' । 'महानं देति साख्यता महानंदकरी-
नृणां' । 'तस्यां स्नानं तथा दानं जपो होम उपायपणं सर्वमक्षयं तां याति नात्र कार्या विचारणेति' ॥ 'माघशुक्लदशम्या-
मांगिरसदेवानां पूजोक्ता नारदायै' । 'माघशुक्लदशम्यां तु सोपपासो जितेन्द्रियः' । 'देवानां गिरसो नाम दशसंभ्यं कप्रपु-
जयेत्' । 'कृत्वा स्वर्णमयानुविप्रं गंधाद्यैरुपचारकैः' । 'आत्मा ह्यायुर्मनुदंशोऽमदः प्राणस्तथैव च' । 'हविष्मांश्च गवि-
ष्ठश्च दत्तः सन्त्यश्चेतदश' । 'दशविप्राभोजयित्वा मधुराग्नेन नारद' । 'मूर्तिं स्तिभ्यः प्रदद्यात्ता' । 'स्वर्गलोकां ते यत्क्रमत्' ।
'इत्यांगिरसदशमीव्रतं ॥' । 'अथारोग्यदशमीव्रतं सनत्कुमारउवाच' । 'अथ त्वं शृणु देवदशमीव्रतमुत्तमं' । 'सर्वे रागादि-
शमनं सर्वेषु रिप्रदं शुभं' । 'व्रतमेतन्महाबुद्धे कार्यमारोग्यमिच्छता' । 'सर्वदा कार्यमेति हिलिप्सतां च रज्ज्वितं' । 'उप-
वासश्च कृतव्यो न वम्यामि पमानद' । 'दशम्यां वृकृतस्नानां मंगलाय नं हरिं' । 'देवभिर्दिरया साधैर्ध्यात्वा च जगतां पतिं-
वैनतेयं भुजाशक्तं वनमालाविभूषितं' । 'शंखचक्रगदापद्मशङ्खसिंघरामच्युतः' । 'फलैश्च मधुरैः पुष्पैः प्राग्रसेनसम-
चेयेत्' । 'अग्रतः स्थापयेत्कुम्भं तीर्थो यनपूरितं' । 'तस्मिन्नावां ह यत्पंचचक्रादीन्यायुधानि च' । 'चक्रगदामुशालधनुः-
शङ्खगोणीतिहेमाद्रिः' । 'पूजयेद्भक्तकुम्भगुहानेन समाहितः' । 'द्रोणमात्रा तैलै रज्ज्वंकारे युदजिनोपरि' । 'तस्मिन् ब्रह्म-
दलपद्मसौवर्णाहिनिधाय च मनः' । 'पठानां द्रियाणि प्राणबुद्धिदले ज्वेथ कर्णिकायां तथु काले' । 'क्रमेणैवं समुचयेत्

मनःश्रोत्रं च त्वं कक्षाजैः क्वाघ्राणप्राणेषु बुद्धिरिति क्रमात् । पूर्वादिदलेषु । अनामयानिति छंदोप्राणाश्च विरसं स्थिताः ।
अनाकुंलाचमेवुद्धिः सर्वस्युर्निरुपद्रवः । मनसा कर्मणा वाचा मया जन्मनि जन्मनि । संचितं क्षपयत्वेनः काला
त्मा भगवान्हारिः । इति संप्राप्त्यर्थं । गुरवे स दक्षिणमुपरकरं । दत्त्वा । ब्राह्मणान्पायसादि स दत्तेन भोजयित्वा
आचार्येण मंत्रपरायणपुरःसरं स्नापितो अवशिष्टेनान्नम् । गुर्वनुज्ञापुरःसरं बांधवैः सह भुक्त्वा नियमानुत्सृजत
एवं कृतं क्षिप्रमारोग्यं भवतीति । गरुडपुराणोक्तमारोग्यदशमीव्रतम् ।
दशमीध्यानं वीरमित्रोदये हेमाद्रौ । सिंहासनस्थिता शुभादशमी पीतकुंडला । ज्ञानमुद्रा । भयाचेयं पीतवस्त्राञ्ज
मालिनी । कृष्णवर्णालुलायस्यादशमीदंडपात्रिणी । अयविष्णुधर्मोत्तरोक्तं धर्मव्रतत्रयं । शुक्लपक्षे दशम्यां
कार्त्तयं मार्कण्डेय उवाच । शुक्लपक्षे दशम्यां च सोपवासस्तुमानवः । धर्मसंपूजयेदं सर्वलोकसुखावहं । मार्गशी
र्षादंशरभ्यनित्यमेतदरिंदमं । ततो गंधनमंस्कारधूपदोषान्नसंपदा । संपूज्य सर्पिषा वह्नीहुत्वा विप्रान् प्रपूजयेत् । ब्र
ह्मातिपयस्विर्नीगां दत्त्वा श्वमेधफलं प्राप्नोति । कृष्णपक्षे तथाप्येतत्कृत्वा संवत्सरं व्रतं । राजसूयमवाप्नोति कुलमुद्धरते ।
स्वयं कृत्वा पक्षद्वयेष्वेतद्व्रतं ननु जसत्तम । राजसूयां श्वमेधमभ्यां फलं प्राप्नोत्यसंशयं । इदं व्रतं शुक्लायां । कृष्णा
यां । द्वयोर्वैति त्रीणि व्रतानि च स्वर्गलोकं मवाप्नोति । कुलमुद्धरति स्वकं धर्मे मतिर्भवेत्स्य धर्मप्राप्तोति मानवः । यत्र य
त्राभिजायेत तत्र धर्मपरो भवेत् । आरोग्यमायुष्यं करुणं शशं ज्ञानं प्रदं पापविनाशकारि । कर्तव्यमेतत्पुरुषे धेनु
तपूज्यो हि विष्णुर्भगवान्संधर्मः । इति विष्णुधर्मोत्तरोक्तं धर्मव्रतत्रयं । अथ भाविष्योत्तरे यमव्रतं । दशम्यां यमजिह्व
सर्वव्याधिहरो ध्रुवः । मूलमंत्राः स्वसंज्ञाभिरंगमंत्राश्च कीर्तिताः । मूलमंत्राः प्रधानमंत्राः । अंगमंत्राः परिवारदेवता
मंत्राः । पद्मपत्रे पुष्परिवारं संहितं कर्णिकां स्थितिं शकृत्वा । गंधादिभिः संपूज्य । समिक्षी राज्ञदधिमाक्षिकादिर्केः

होय कुर्यात् अत्रादौ पूजा ततो घृताक्तधान्यहोमस्तत आज्यधारादिहोमः इति भविष्योत्तरोक्तं यमव्रतं ५ अथ विश्व
 व्रतम् पुलस्त्य उवाच दशम्यामेकभक्ताशसिमातिदशधेनवः दिशश्चक्राचनीर्द्धान्नारिरूपामहीपते तिल
 द्रोणे परिगताः सर्वभौमोभवेद्वृषः एतद्विश्वव्रतनाम महापातकनाशनं इति प्रपञ्चपुराणे क्तं विश्वव्रतम् अथ द
 शोदित्यव्रतम् कथय उवाच भानुवारे सिते पक्षे दशम्या चैव नारद प्रातः काले यमध्यान्हे स्नानं कुर्याद्यथाविधि
 स्नानं दद्यादिवस्वते तर्पितं प्रस्ववेतथा विधाय नित्यकर्माणि तर्पयेत्पितृदेवताः तत आगत्य स्वर्गो हे स्थांडिल
 कारयेच्छुभम् तस्योपरि न्यसेत्पद्मं द्वादशारं प्रकीर्तितम् ततः पूजा प्रकर्तव्या गभस्त्वस्य क्रमेण च सूर्यपूजनं
 सौरमंत्रैरावाहनादि षोडशोपचारैः कार्यं तद्यथा नमः सवित्रे आवाहनम् आसनं पाद्यं अर्घ्यं आच
 मनं स्नानं वस्त्रं यज्ञोपवीतं गंधाक्षतपुष्पधूपदीपैर्नैवद्यफलतां वूलदक्षिणाश्च विसर्जनम् ततो दुर्मुखादिपूजनम्
 कूर्णवृणोदशपुत्रिकाः कुर्यात् दुर्मुखायै नमः दीनवदनायै नमः मलिन्यै नमः सुबुद्धिनाशिन्यै नमः हि
 स्त्रायै नमः दुष्टायै नमः मित्रविरोधिन्यै नमः उच्चाटकारिन्यै नमः बहुचिंताप्रदायै नमः एभिर्नाममंत्रैः प्र
 तिष्ठापूजां च कृत्वा गोमयेन लेपयेत् ततः प्रार्थना नित्यपापकरे पापे देवद्विजविरोधिनि गच्छत्वदुर्देशे दि
 नित्यं शोस्त्रविरोधिनि इति विसर्जनम् दशग्रंथिसमायुक्तं दशसंज्ञोपशोभितं डोरं कंतुं प्रतिष्ठाप्य करे वध्वा प्र
 पूजयेत् सौरमंत्रेण षोडशोपचारैर्दशैकपूजनम् ततः क्षमापयेद्देवं भास्करं च दिशाकरं दुर्दशानाशनं देवां व्रत
 पेद्विस्वरूपिणम् अर्चनं नमस्कारः अथ वायनं मंत्रः ॥ फलानां दशकं दद्याच्छात्रियाय कुटुंबिने ॥ दक्षिणा सहितं
 नम्रोत्तमो भवदियाकर भास्वरं विद्विदा चंद्रव्यस्यो भास्करः स्वयं ॥ भास्करस्तारको भाभ्यां भास्कराय नमोस्तुते
 भर्ते नवाय नमः ॥ अथ दशपूजनम् ॥ कुड्यस्थाने चंदनेन कारयेद्दशपुत्रिकाः सुबुद्धिदायिन्यै नमः ॥ सुखं का

रिप्येनमः सर्वसंपत्तिर्दायेनमः इष्टभोगप्रदायेनमः लक्ष्म्येनमः कांतिदायेनमः पुत्र-
 दायेनमः विजयायेनमः धर्मदायिन्येनमः एभिर्नाममंत्रैः षोडशोपचारपूजां कृत्वा अर्थप्रार्थना विशुद्धव-
 सनादीनां सर्वाभिरणभूषितां ध्यायेद्दशदिशं देवीं विरदाम्भयप्रदाम् इति ध्यानम् इत्येवं पूजनं कुर्यात् अथ कथा
 सत्तु उवाच मेरुपाश्वे भद्रपीठे सुखासीनं जगद्गुरुं कश्यपं सृष्टिकर्तारं तापसं शुद्धमानसं नारदो वैष्णवश्चेष्टस्त्रैलोक्य-
 क्यश्चमणप्रियः कदाचिद्दुर्दशां प्राप्तात् कश्यपं शरणगतः नारद उवाच देवदानवगंधर्वाः क्रुपिपन्नगमानवाः स्त्र-
 ष्टांसि सर्वभूतानां धर्मो धर्मवतांवर दुष्टग्रहाभिभूतानां दुर्दशाहते चेतसां स्तुत्वा विज्ञापयामीह कश्यपं धर्म-
 यत्सलम् कश्यप उवाच देवानां दुर्दशां चैव जायते ब्रह्मवादिनां प्रसन्नो ह मुनिश्चेष्टलोकानां हितकाम्यया ना
 रद उवाच देवदानवगंधर्वा मानवाश्च विशेषतः प्राप्तास्तु दुर्दशां नानामनोरथ फलप्रदं भानुवारे सिते
 भागजगदानंदकारकं वक्ष्ये सौरत्रतं पुण्यं दुर्दशानां शनं परं दशाकरं हि भूतानां मनोरथ फलप्रदं भानुवारे सिते
 पक्षे दशम्यां च यनारद प्रातः काले थमध्याह्ने स्नानं कुर्याद्यथाविधि भानुं ध्यायेत् तस्मिन् दिने च सर्वदेव्यविनाशनं सू-
 र्यपूजा प्रकर्तव्या तथा गंधानुलेपनैः उपचारैः षोडशभिर्नैवेद्यैस्तु फलादिभिः वह्निं देशलिखत्कृष्णादुर्दशादुर्दशां पुत्रि-
 कां पूजयेत्ताः प्रयत्नेन गंधपुष्पादिभिर्वह्निः पूजयेद्दुर्दशास्तत्रालिखित्वादशपुत्रिकाः दुर्मुखं दीनवदनां म-
 ल्लिनीं सत्यनाशिनीं सुबुद्धिनाशिनीं हिंसादुष्टां मित्रविरोधिनीं उच्चाटनकरां नाम बहुचिता प्रवर्धिनीं एताः पु-
 ज्याः कृष्णवर्णा भर्क्ते युक्तेन चेतसा आदौ पूज्याः प्रयत्नेन गोमयेनानुलेपयेत् नित्यं पापकरे पापे देवा द्विजवि-
 रोधिनि गच्छन्त्यं दुर्दशे देवि नित्यं शास्त्रविरोधिनि अनेन प्रार्थयमानाश्च विमर्श्याश्च प्रयत्नतः ततः पूजा प्रक-
 र्तेऽप्यादोरूपधरस्य च दशम्यां चेतसां युक्तं दशसूत्रोपशोभितं होरकतु प्रतिष्ठाप्य करे वध्वा प्रपूजयेत् आवाह

नादिदानांतं पूजनं कारयेत्ततः भक्तिभावे च दनेन लेखयेद्दशपुत्रिकाः सुबुद्धिदा सुखकरी सर्वसंपत्प्रदायिनी इष्ट
भोगप्रदालक्ष्मीः कीर्त्तिदा दुःखनाशिनी पुत्रप्रदा च विजया दशमी धर्मदायिनी एताभिर्नाममंत्रैश्च पूजयेच्चष्ट
धर्मकृष्णं प्रतिष्ठापूजनं कुर्यान्नैवेद्यं च यथाविधि ततः प्रार्थयेत्समाप्यैव भक्तानुग्रहकारिणीं विशुद्धवसनां दे
वीं सर्वाभरणभूषितां ध्यायेद्दशदशां देवीं वरदां चाभयप्रदां इति ध्यानप्रकुर्वीत दशायास्तु प्रयत्नतः फलकै
र्दशसंख्याकैर्भुजीतैस्तैलपाचितैः एवं व्रतं प्रकर्तव्यं दशाकारकं मुत्तमम् नारद उवाच कथं स्वप्नप्रसादेन व्रतं मेतरा
पोधन दशाव्रतं कृतं केन कस्य तुष्टो हि भास्करः कथं पठेत्तु वाच पुराभूत्तलभूपालश्च ऋचर्त्तौ सधार्मिकः राज्यश्च
ष्टोदशाहीनो ह्येतैर्नैव हिनारद तेनापि पूजितः सूर्यो व्रतं कृत्वा प्रयत्नतः दुर्दशां नाशयिष्यान् प्रांसराज्यीश्रयास
तंतं श्रद्धां परे विप्रपांडवो दुर्दशान्वितः भ्रममाणं वने धोरे प्राप्तसत्सवती सुतं अभिवाद्य मुनिश्चेष्टसर्वज्ञकरुणा
न्वितं धर्मराज उवाच राज्यश्चेष्टोदशाहीनो जातो हं केन कर्मणा प्रत्युपायं हितं ब्रूहि राज्यप्राप्तिकरं मुने क्ष
णध्यात्वा मुनिश्चेष्टोदष्टासूर्यर्दशाकरं दशाव्रतं प्रकर्तव्यं प्रयत्नेन नराधिप एतद्व्रतस्य सामर्थ्यात् प्राप्स्यसे स्वधुनि
माम् व्यासस्य वचनं श्रुत्वा धर्मराजो युधिष्ठिरः व्रतं कृत्वा प्रयत्नेन चतुर्भिर्धोत्थाभि सह व्रतस्य तस्य सामर्थ्या
त्प्राप्सराज्यो वभूवह श्रुत्वा वनारदो वाक्यं पुनः प्रच्छसारावित् नारद उवाच केन कर्म विपाकेन दुर्दशा प्राप्य
ते नरे जायते मुनिशार्दूल तत्त्वतस्तद्वत्स्य मे कथं पठेत्तु वाच तु पभस्मास्थिमुशलकदाचिच्छेद्येन्नरः कुमारी
रजकीवृक्षां पशुपौ निब्रजे यदा अयेनौ गुदगामी च ब्राह्मणी गमनेन च सध्या मुपर्वसमये रमेते च रजःदलां
पितृमातृपरित्यागी स्वामिनं सकटे त्यजेत् त्यजेद्वा धर्मपत्नीं च दुर्दशा प्राप्य ते नरे तस्मात्सर्वप्रयत्नेन न्यायमग
रतो भवेत् - आपुर्दशा ततो राज्यं न्यायमार्गेण वर्तते इति स्कंदपुराणे कश्यपनारदसंवादे दशादित्यव्रतम् ॥

पक्षद्वयगतसुसर्वास्वपिदशमीपुतिथिपत्वेनांतकः सदापुज्यः इतिदशमीव्रतम् माघशुक्लजयैकादशीव्रतं
 नारदये ॥ माघशुक्लैकादशीतुजयास्यांसमुपलब्धैः प्रातर्हरिदिनेभ्यश्चेत्तुश्रीपतिंपुरुषोत्तमं भोजयेद्वक्षिणाद-
 त्त्वाविप्रान्विज्ज्वल्यस्वयं ततोभुंजीतच्छेषप्रयतोनिजवाधैः य एवं कुरुते विप्रव्रतकेशवतोपणं समुक्तेहवरान्भो
 गान्तेविष्णुपदं व्रजेत् ॥ अथास्याः कथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ साधुकृष्णपरब्रह्मन्नादिदेवजगत्प्रभो स्वेदजाश्च
 ङ्गजाश्चैवं द्विजाश्च जरायुजाः तेषां कर्त्ता विकर्त्ता त्वं पालकः क्षयकारकः माघस्य कृष्णपक्षे तु पट्तिता कथिता त्व-
 यां शुक्लचैकादशीयाचकयस्य स्वप्नसादतः किं नाम को विधिस्तस्याः को देवस्तत्र पूज्यते ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 कथयिष्यामि राजेंद्र शुक्लमाघस्य याभवेत् जयनाभेति विख्याता सर्वपापहरा पवित्रां पापहतं त्र्यं च काम
 दामोक्षदानां ब्रह्महत्यापहं त्रीचपि शाच त्वविनाशिनी नैव तस्या व्रते चीरे प्रेतत्वं जायते नृणां नातः परतरा का
 चिदपि पद्मी मोक्षदायिनी एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्त्तव्यं यत्र यन्तः श्रूयतां राजशार्दूलकथां पौराणिकीं शुभां-
 पृक्कां स्वये पुराणे च महिमा कथिता मया एकदानाकलो केवाङ्गोऽत्राज्यं च नारह देवास्तत्र सुखेनैव निवसंति मनो-
 रमे पीयूषपाननिरताः अप्सरो गणसेविताः नन्दनार्यं वनं तत्र परिजातो पशो भितं रे मुस्तत्र समंताच्च अप्सरो भि
 दित्रौ कसः -- एकदारममाणोऽसौ देवेंद्रः स्वेच्छयान् प वर्तयामास हर्षात्तु पचाशत्कोटिनायकः गंधर्वास्तत्र गायन्ति-
 तं मेध्यं पुष्पदंतकः चित्रसेनस्तु नाम्ना वै तत्रास्ते तत्सुतस्तथा मालिनीति च नाम्ना तु चित्रसेनस्य योपिता मालि
 न्यां तु समुत्पन्ना कन्योपुष्पवत्शुभा पुष्पदंतस्य पुत्रौ वै माल्यवान्नामनामतः पुष्पवती च ते नैव माल्यवत्तु मोहिता
 कामवाणैः सुतीक्ष्णैश्च विह्वंगीसा बभूवुह तया हवैः कटाक्षैश्च माल्यवांश्च वशीकृतः लावण्यरूपं संपन्ना तस्या-
 रूपं नृपं शृणु ॥ बाहू तस्यास्तु कामेन कंठपाशीकृता विव चंद्रवद्भद्रं तस्यानेनैव कर्णायते तथा कर्णौ संशोभितौ तस्याः

कुंडलाभ्यां नृपेत्तम - कंबुग्रीवायुतासेवदिव्याभरणभूषिता पानोन्नतौ कुचौ तस्यामुष्टिग्राह्यं तु मध्यमं नितंबो-
 विपुलस्तस्याविस्तीर्णजघनस्थलं चरणौ शोभमानौ चरकोत्पलसमधुती गायमानौ चतौ तत्र अप्सरोगणसंगतौ-
 मदं नातिपरीतांगौ परस्परवशानुगौ परस्परानुरागेण मोहितौ मदविकलौ मधवंतं न जानातिः काममार्गं एव मोहितौ
 न रागशुद्धिमायातौ कामस्य वशवर्तनौ कुपितो मधवानाहमाल्यवंतं सुरागिणं धिक्कांपापं दुराचारं यस्य पापे रता-
 मंतिः - अशपञ्चातिकोपात्तामाल्यवंतं पुरंदरः पिशाचत्वं गच्छमूढमाल्यवत्यासहानया एवं शप्तौ तु शक्रेण पेततु-
 धीरणीतले - मर्त्यलोकमनुप्राप्तौ भुंजानौ कर्मणः फलं एवमधवता शप्तौ चातिदुःखितमानसौ हिमवंतं गिरिप्रा-
 ण्तां विद्रुशापविमोहितौ उभौ पिशाचतां प्राशौदारुणं दुःखमेव च संतप्तमानसौ तत्र महादुःखगता वुभौ - गंधर्व-
 त्वं चोप्सरात्वं न जानातौ हिमोहितौ पीडयमानौ निदाघेन तु पारपवनेन च दंतघर्षं प्रकुवाणौ रोमांचितवंपुं धरौ सपि-
 शाचस्तदा प्राह त्वं तु पत्नीं पिशाचिकां किमावाभ्यां कृतं पूर्वपापैर्वैलोमहर्षणं येन प्राप्तं पिशाचत्वं दुःखं दुःकृतं क-
 र्मेणा - नराणामधमं मत्वा पिशाचत्वाच्च दुःखितौ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन याप्येनैव समाचरेत् इति चिंता परैतं त्रसं
 जातौ दुःखकर्षितौ देवयोगानयोः प्राप्तामाघस्यैकादशीसिताजयानामेति विख्याता तिथिना मुत्तमा तिथिः
 तस्मिन्दिने तुतौ पार्थसर्वाहारविवर्जितौ चिंतयानौ च नृपतेजलपानविवर्जितौ न कृतो जीवधातो हि न पत्रफलभक्षणं
 अर्थस्य समीपे तु पतितौ दुःखसंयुतौ रविरस्तं गतोरानंस्तथैव स्थितयोस्तयोः - संप्राप्ता च निशाघोरा दारु-
 णां शीतकारिणी - देवपमानौ तुरांस्तौ सुखार्थमिथुनकृतौ परस्परं संलग्नग्रात्रयोर्भुजयोरपि न निदानरतिस्त-
 त्र न तौ सौख्यमविदतां एव तौराजशार्दूलशापेनैव नृस्य पीडितौ एव तयोर्दुःखितयोर्निजगामतदानिशा - मां तं डस्यो
 देवो जातौ धादशीदिवसागमे - मया तुराजशार्दूलतयोर्भक्तिर्वृता हृदि - जयायास्तु त्रैचीर्णे रात्रौ जागरणे कृते - त

स्माद्गतप्रभावाच्चयथाह्यासीत्तथाशृणु द्वादशोदिवसेप्रातः प्राक्रिणेतुप्रजायते विष्णोः प्रभावाच्चपते पि
 शाचत्वतयेगितं पुण्यवतीमाल्यवाश्रयपूर्वकं पावभवतुः पुनस्ततः स्नेहयुतौ पूर्वालकारधारिणो विमानमधिक
 ढातांश्चप्सरेगणसेवितौ स्तूयमानौ तु गंधर्वस्तुवरुप्रमुखस्तथा हावभावसमायुक्तौ गतौ नाकेमतोरमे देवद्व
 स्यान्तोरान्त्रणामचक्रमुदा तथाविधौ तौ दृष्ट्वा मधवाविस्मितो ब्रवीत वदतां केन पुण्येन पिशाचत्वाविनिर्गतं
 मम शापवशात् प्राप्तां केन देवेन मोचितौ माल्यवानुवाच वासुदेव प्रसादेन जयायास्तु ब्रतेन च पिशाचैर्विगतं स्वा
 मिस्त्वभक्तिप्रभावतः प्रतिश्रुत्य वचस्तस्य प्रत्युवाच सुरेश्वरः पवित्रपावनौ जातौ वेदनीयौ समापि च हरिवासरक
 तौ रौ विष्णुभक्तिपरायणौ हरिवासरकर्तारौ विष्णुभक्तिपराश्रये अस्माकमपि ते मर्त्याः पूज्यावधान
 संशयः विचचारयथासौख्यं पुण्यवत्यासुरालये एतस्मात्कारणाद्राजन्कतव्यो हरिवासरः जयाव्रततुरा
 जेन्द्रब्रह्महत्यापहारक सर्वदानानि दत्तानि यज्ञास्तनकृतानि प सर्वतर्थापुसुस्नातः कृतयेन जयाव्रतं यः क
 रेत नरो भक्त्या श्रद्धा युक्तो जयाव्रतं कल्पकारि शतं यावत् कुठे मादते ध्रुवम् पठनाच्छ्रवणाद्राजन्नाग्निष्टोमफल
 लभेत * इति भविष्योत्तरे पद्मपुराणे चमाघशक्ताः ॥ १ ॥ इयं कल्पांतरे भीमसेनोपोपिता भीमसेनेति
 च लोके विख्याताऽस्याः कथा पुराणांतरे ज्ञेया वर्तयामास हृद्वा दशीव्रतं वाराहपुराणे दुर्वासा उवाच एवं
 माघे सिते पक्षे द्वादशी धरणीभृतः वाराहस्य स्तुतस्मृतस्तथा पुण्यपरमपावनं प्रागुक्तेन विधानेन संकल्पं स्नानमेव च
 कृत्वा देवसमभ्यर्च्यैकादश्यां विचक्षणः स्य पुनोर्वर्मा स्तमचयित्वा च्युतं नर पश्चात्तस्याग्रतः कुंभं जलपूणे तु वि
 न्यसेत् वाराहायेति पादौ च माघायेति वैकाट्याहा वैः कट्यायेति जठरं विश्वरूपं युरोहरेः सर्वज्ञायेति वै कंठं प्रजा
 नापतयेति शिरः प्रद्यम्नायेति च भजो दिव्यान्नाय राविच च कृष्णो न्द्रवायं शंखं च एवैवाचने विधिः एवमभ्यर्च्य मे

धावीतास्मिन्कुम्भेतुविन्यसंतं सौवर्णरौरे चिंवाशक्त्यायात्रचभक्तिः 'सर्ववोजस्तुसंपूर्णस्थापयिन्वाविचक्षं
 णः तत्रशक्त्यासुसौवर्णवाराहंस्थापयेद्बुधः दंष्ट्राग्रणोद्धृताष्टध्वासिपर्वतवनद्रुमा माधवंमधुहंतारं वाराहंरूप-
 शालिनं' सितवस्त्रयुगलत्रत्ताद्याभावेतुवैणवे स्थाप्याचयेद्बुधपुष्पनैवेद्याविधिःफलः पुष्पमंडपिकांकृत्वाजा
 गरंतंत्रकारयेत् प्रादुर्भावान्हरेस्तत्रकारयेद्गोपयेद्बुधः एवंसस्तूयमानस्यप्रभतेभ्युदितरवौ शुचिःस्नातोहरि
 पूज्यब्राह्मणायानिवेदयेत् एवविधानतोदत्वाहारवाराहरूपिणं वेदेवदांगविदुपेसाधुव्रतायधीमते वि
 ष्णुभंक्तयविप्रपैर्विशेषेणेतुदापयेत् ब्राह्मणायभवेच्चफलतस्यनिशामय इहजन्मनि सौभाग्यं श्रीकांतिस्तुष्टि
 रेवच ज्ञानवान्पुत्रवान्भोगीऽपुत्र पुत्रवान्भवेत् इतिवाराहपुराणे धरणीत्रतेपु वाराहद्वादशीव्रतम् *
 माघशुक्लद्वादश्यांतिलद्वादशीव्रतम् तस्यांतिलैः स्नात्वातिलैर्विष्णुमभ्यर्च्य तिलतैलेनदीपंदत्वा तिलनैवेद्यम्
 तिलदानंचकत्वा तिलान्भुजीत तदुक्तं ब्रह्मपुराणे माघेशुक्लद्वादश्यायमोहिभगवान्पुरा 'तिलान्नुत्पादया
 मांसतप कृत्वासुदारुणं राजादशरथोभूमौतस्यांतानवतारयत् तिलानां माघिपत्येतुर्विष्णुस्तत्रकृतः सुरैः
 तस्यामुपोषितः स्नातस्तिलैस्तत्स्थंयजद्वारं तिलतैलेनदीपाश्रदेयादेवगृह्येव्य निवेदयेत्तिलानेवहोतव्या
 श्र्यतथातिलतिलान्दत्त्वाचविभ्रेभ्योभक्षयेच्चतिलानिह इतिब्रह्मपुराणोक्तंतिलद्वादशीव्रत इयंचपद्मपुराणे
 भीमद्वादश्यांका यथोक्तं त्वयाकृतमिदंवीरतवनान्नाभाविष्यति साभीमद्वादशीनामसर्वपापहराशुभेति
 हेमाद्रौ' इयंपूर्वयुताग्राह्या एकादश्यांनिराहारः समभ्यर्चयेच्चैकशवमितिसंकल्पेभंत्रलिगात् भीमद्वादशीकथाम
 विष्णोर्विरे श्रीकृष्णउवाच विदुर्भाधिपतिः श्रीमानासीत्पूज्य सुधार्मिकः 'धर्मविदुर्मकर्त्ताचशास्त्रदृष्टेनवर्त्मना
 दमयंत्यापितापूर्वनलस्यश्चशुरोभुवि सत्यवाग्दानशीलश्चप्रजापालनतत्परः आजगाममहाभागः पुलस्त्यो

ब्रह्मणः सुतः । सर्वज्ञानविधिः । श्रीमांस्तीर्थयात्राप्रसंगतः तमागतमथोद्वह्योनिमकल्मषं उत्थायप्रद
 दोराजास्वमासनमभीप्सितं अर्ध्यपाद्यचयत्किंचित्तस्मत्प्रददौ प्रभुः । राज्यचैवात्मनासाधनिवेद्यसुकृतांजलिः
 तेनैवाभ्यनुज्ञातो निपसादवरासने पप्रच्छकुशलप्रश्रुतपस्यध्ययने तथा तथोक्तासमुनिस्तराजानमभापत
 पुलस्पउवाच कञ्चित्कुशलं राजन्देशे जनपदे तथा धर्ममातिस्तेरमेतकञ्चित्पार्थिववर्तते राजोवाच सर्वत्रकुश
 लं ब्रह्मन् ये पां कुशलमिच्छसि तवागमनजेनाहं ह्यावितोमृतवारिणा एव तौ संविदं कृत्वा संभाष्याथ परस्परं रेमाते
 पुर्ववृत्ताभिः कथाभिरितरेतरं ततः कथांतरैराजा पुलस्त्यंजातविस्मयः पप्रच्छ सर्वलोकस्य हिताय जगतः पतिः
 राजोवाच भगवन्प्राणिनः सर्वे ससाराण्येव मध्यगाः दृश्यंते विविधैर्दुःखैः पीडयमाना दिवानि शनरके गर्भासे च
 व्याधिभिर्जरया तथा तथैवेष्टवियोगादिदुःखदौर्गत्य संभवैः लालप्यमाना बहवः परापिंडोपजीविनः एवंविधा
 न्यनेकानि दुःखानि मुनिपुंगव दृष्ट्वा हि नानितान्येव भृशमेव्यथितमनः तेषां दुःखभिभूतानां प्राणिनां भुवि मानद
 उपकारकरं द्रूहिममानुग्रहकाम्यया उपवासं व्रतं चापि दानं वामुनि सत्तम स्वल्पायासेन येनेह जायते च महत्फ
 लम् - ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामि व्रतानामुत्तमं व्रतं यामुपोष्पनदुःखानां भाजनं जायते
 क्वचित् माघमासे सिते पक्षे द्वादशीयावसांस्तृता तस्यां जलद्रवसन उपोष्पसुखभाग भवेत् शृणुराजन्नवहितो
 व्रतं पापप्रणशनं तव शुश्रूषणा द्वाच्यं मया प्येतन्न संशयः अदीक्षिता धनो देयना शिष्याय कदाचन विष्णुभ-
 क्ताय दाताय धर्मनिष्ठाय चैव हि वाच्यमेतन्महाराज भुवि नान्यस्य कस्यचित् ब्रह्महागुरुधाती च गोघ्नः स्त्रीघात-
 कस्तथा कृतघ्नो भिक्षुकक्रूरो भग्नव्रतस्तथा मूच्यते पातकैः सर्वैः व्रतेनानेन भूपते शुद्धेतिथौ मूहूर्ते च मंडपकारये
 क्षुधः दशहस्तप्रमाणेन देशे पूर्वोत्तरे तथा तन्मध्ये होहस्तं तु वेदिकां परिकल्पयेत् शुद्धां सुकुट्टिमां भूमिवेद्यां कृत्वा

प्रयत्नतः विलिखेन्मण्डलं तत्र पंचवर्णविधानतः ब्राह्मणो वेदसंपन्नो विष्णुभक्तो जितेन्द्रियः पंचवर्णशतित्वज्ञः स्वाचार
 निरतस्तथा कुंडानिकल्पयेत्तत्र अष्टौ चत्वारिणां पुनः ब्राह्मणां स्तेषु यं जीतवातुश्रृणुकान् शुभान् मध्ये च मण्डलस्याथ
 कर्णिकायां जनार्दनं प्रत्यङ्मुखं न्यसेद्वचनं वाहुभारिदम पूजयित्वा विधानेन शास्त्रोक्तेन विचक्षणः गंधैः पुष्पैस्तथा
 धूपैर्नैवेद्यैर्विवैरपि एवं संपूज्य देवेशं ब्राह्मणैः सह दैक्षिकैः न्यसेत्स्तं भद्रं पश्चात्तिर्यक्काष्ठसमन्वितः देवस्याभिमुखं
 तत्र आप्तिं पठि परिकल्पयेत् पटत्रिंशदंगुलशुभं चतुरस्रं समंततः तत्र शिख्यं समांलं व्यसृष्टं सुदृढं नवं आरोपयेद्दध
 दंतत्रयादृशं तच्छृणुज्वमे कलधौतं तथारौप्यं तांब्रं वाप्यथ मृण्मयं सर्वलक्षणसंपन्नं दृढं व्यंगविजितं तं सहस्रस्त्र
 वंकुर्व्यात्सलिलं वस्त्रगालितं होमार्थं कल्पयित्वा पिपालाशीसमिधास्तथा तिलान्घृतं तथा क्षीरं शुभं पत्राणि चैव हि
 वंध्याः पृथोत्तरे भागे ग्रहपठप्रकल्पयेत् तत्र पूज्या ग्रहाः सर्वे ग्रहयज्ञविधानतः पूर्वस्यां दिशि शक्रस्य पूजां कुर्वीत प्रत्नतः
 दक्षिणस्यां यमस्याथ प्रतीच्यां विरुणस्य च कुवेरस्य तथा दीच्यां वालिपुष्पफलाक्षतैः एवं संपूतं सभारं शुक्लांबरधरं तदा
 समालंब्य शुभं गंधैर्भद्रपाणिमंतद्वितं पीठमारोपयेद्युक्तं यजमानो द्विजोत्तमः यजमानोऽपि देवस्य सन्मुखः प्रयतः शुचिः
 उपविश्य पठेन्मंत्रं प्रुरुषोक्तमिदं शृणु नमस्ते देवदेवेश नमस्ते भुवनेश्वर व्रतेनानेन मानां हि परिमाम्ममोऽस्तुते तत्रो
 दकस्य धारास्ताः प्रत्यङ्मुखः समीपतः शिरसाधारयेत्तूर्ण्यं तद्दत्तेनांतरामना होमं कुर्यात्स्ततो विप्रादिक्षु सर्वासु त
 त्पराः पठेयुः शांतिकां पाठान्विष्णुसूक्तानि यानि च वादित्रं स्ताड्यमानस्तु शंखे भरीं स्वेनस्तथा पुण्याहज शब्दै
 श्वेदेदध्वनिविमिश्रितैः मंगलैस्तुतिसंयुक्तैः कारयितुमहोत्सवं प्राणम्य देवदेवस्य वैकुण्ठस्य महात्मनः हरिवंशा
 दिं कंसं च श्रावयेद्ब्राह्मणोपरः सौपर्णिकमथारव्यान्महाभारतमेवं च व्याख्यानकुशलाः केचिच्छावयेयुरतद्रिताः
 अनेन विधिना सर्वतारात्रिपुण्यवर्धिनी यजमानो नयेद्दीप्ता न्यावत्सूर्योदयो भवेत् ब्रह्मणा श्रद्धापितांरात्रिं जुह्वतो

जातवेदसं मंत्रैस्तुर्वेण्वैर्दिव्यैः क्षिपयेयुर्महीपते वासुदेवस्याशिरसि वसुधारां प्रपातयेत् ॥ क्षीरेण पयसा राजन्स
 र्वसिद्धिप्रदायिनीं ततः प्रभातसमये यजमानो द्विजैः सह स्नानं कुर्यात्कुरु श्रेष्ठ नद्यां सरसि वा पुनः । गृहे वा शक्तिही
 नस्तु यजमानो ण्यवारिणा ततः शुक्लानि वस्त्राणि परिधाय यतव्रतः आर्घ्यं दद्याद्भ्रातृस्वरस्य सर्वविधानं प्रसन्नधीः पुण्यधू
 पेः स नैवेद्यैः पूजयेत्पुरुषोत्तमं हुत्वा हुताशनं भक्त्या दत्त्वा पूर्णाहुतिं ततः पूजयेद्ब्राह्मणान् सर्वान्होतारो ये त्रिकल्पिताः ॥ श
 द्या भोजनगोदानैर्वस्त्रैराभरणैस्तथा आचार्यैः पूजनीयो त्रसर्वस्वेनापि भारत येन वान्नुष्ठिमायाति देवतुल्यो गुरुयतः
 वित्तशाल्यविहीनस्तु भक्तिकिसमन्वितः दीनानाथविशिष्टाश्रवं दिनश्च समागताः तेषां गावो हिरण्यं च दद्याच्छु
 ब्देन चेतसा एवं संपूज्य विप्रादीन् भोजयित्वा यथेप्सितान् यथा विभवसारेण पशून् आहुंजीतवाग्यतः हविष्यमन्नयत्नेन स
 भृत्यः सातिथिस्तथा मयैकं चित्तराजं नैष्णव्यं वा स्ते प्रकीर्त्तिताः यत्कृत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः वा जपेयाति
 रात्राभ्यां ये यजंति शतं समाः सर्वे ते विष्णुयोगेभ्यः कलानां हतिपादशीं सप्तजन्मनि सौभाग्यमापुरारोग्यमेव च प्राप्नो
 ति द्वादशीमेतामुप्यप्यविधिवन्नरः मृतो विष्णुपुरं याति विष्णुना सह मोदते चतुर्गुणानि द्वात्रिंशद्विष्णुरूपधूरः सदा
 रुद्रलोकं तथा राजन्यगानि द्वादशैव तु ब्रह्मलोकं तथा त्रीणि सूर्यलोकं केयुगे तथा पुण्यक्षयादिहा गत्स्वराजा भवति
 धार्मिकः पृथिव्यधिपतिः श्रीमान् विजितारिः प्रतापवान् व्रतमेतत्पुराचीर्णसगरेण महात्मना नलेन धुधुमा
 रेण दिलिपेन ययातिना एतैश्च पृथिवीपालैः पालिता शेषभूतलैः स्त्रीभिर्देवैश्च तथा शूद्रेऽर्धभिर्कैरनुसदान्दप
 भृगवाद्यैर्मुनि सघनैर्ब्राह्मणैर्वेदपारगैः त्वया श्रेष्ठेन च मया कथितं यन्नराधिप अध्वप्रभृति चैव यं स्याति यास्यति
 भूतले भीमाख्या द्वादशी चंति कृता भीमेन वयतः एषा पुलस्त्ये मुनिना कथिता कुरु नन्दन यश्चैनां शृणुयात्कुर्या
 द्यत्नाद्भक्तिस्वभावतः सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं महीयते सद्रव्येणापि वार्थवित्तशाल्यविवर्जितः विष्णु

भक्तेन कृतं व्यसंसारभयभीरुणा ॥ भीमेन यत्किल पुरासमुपेयिता भद्रात्रोगलच्छिरशीतलवारिधाराः तां ह्यद-
 शां दशमुखारिमुखं स्मरेन्नयः सम्यक्समाचरति पार्थिवविष्णुलोकं इति भविष्योत्तरे माघशुक्लाभीमाद्वा दशीत्रितमम् ॥
 नारदोऽपि माघस्य शुक्लद्वादश्यां शालिग्रामशिलां द्विज अभ्यर्च्य विधिवद्भस्त्रा सुवर्णतन्मुखेन्यसेत् तां स्थाप्य
 रोप्य पात्रिवासां तवस्त्रयुतां वृतां प्रदद्याद्देवविदुषे तं च संभोजयेत्ततः पायसान्नं खंडाज्यं सीहेतुन हितेन च । एवं कृतै-
 कभक्तस्सन् विष्णुर्चितनतस्परः वेष्णवंलभते धामभुक्ता भोगानि ह्येप्सितान् माघशुक्लत्रयोदश्यां माघत्रिरात्र स्ना-
 नम् नारदपि माघशुक्लत्रयोदश्यां समाभ्यर्च्य दिनत्रयं माघस्नानं व्रतं विप्रकार्थ्यमासफलं बह्वहं प्रयागेनमाघ
 मासे तु ग्रहेऽस्नानस्य यत्फलं नाश्वमेधसहस्रेण तत्फलं लभते भुवि तत्र स्नानजपो होमोदानं चानुपमं भुजे महा-
 माघोऽपु ररुत्स्य स्नायात्तत्र दिनत्रयमिति पादोऽपि माघशुक्लचतुर्दश्यां यमतर्पणमुक्तं नारदपि माघशुक्लचतुर्दश्यां
 यमतर्पणमरितं अन्नकार्थ्युदिते काले स्नात्वा वासतर्पयेद्यमं द्विसप्तनामभिः प्रोक्तैः सर्वाद्यो विदुष्ये तिलदर्भाद्युभिः
 कार्यतर्पणं द्विजभोजनं कृशरान्नं स्वयंचापि तदेद्याश्चातवाग्यतः माघपौर्णमास्यां तिलकार्पासकंबलदानं नार-
 दीये पूर्णमास्यां तोमाध्यां तिलकार्पासकंबलं रत्नानि कंचुकोष्णीपपादत्राणानि वंधनं दत्त्वा प्रमोदते स्वर्गे दा-
 नं वित्तानुमारतः यस्तत्र शंकरं देवं पूजयेद्विधिपूर्वकं सोऽश्वमेधफलं प्राप्य विष्णुलोकं महीयतेः अस्यां स्नानदाना-
 दिप्राशस्यं भविष्योत्तरे वैशाखी कार्तिकी माघी तिथयो तीव्रपुण्यदाः स्नानदानं विहीनास्तानेन याः पांडुनंदने
 ति तथा च तत्रैव माध्यां स्नानं तथा सम्यक् संतर्प्य पितृदेवताः तिलपात्राणि देयानि कंचुकाः कंबलास्तथा कर्पा-
 सदानं मेघधेनुदानं प्रशस्यते भगिनीभागनेयानि मातुलाणीपि तत्पुंसोऽदरिद्राणां च वधूनां दानं कोटिगुणोत्तरं
 अत्र तिलपात्रदानं ब्रह्मपुराणे ताघपात्रं तिलैः पूर्णं प्रस्थमावां द्विजाय नु सहिरण्यं च यो दद्याच्छब्दावित्तानुसा-

रतः "सर्वपापविशुद्धात्मा लभतेतु परांगतिं" अत्रविशेषः ॥ ताम्रपात्रेति लान्कृत्वा पलपोडशकल्पिते संहिरण्यं स्व
 शंसयात्राकल्पिते विधिपूर्वकं विप्राय दत्तं हरति पापं जन्मशतोद्भवमिति कुर्मपु रणात् तत्रैव तिलपूर्णं ताद्यपोत्रं संहि
 रण्यं द्विजान्तये प्रातर्दत्त्वा तु विधिवद्दुःस्वप्नं प्रतिहंति सः तिलपात्रं त्रिधा प्रोक्तं कनिष्ठो नममध्यमं ताम्रपात्रं दशपलं जघ
 न्यपरिक्कीर्तितं द्विगुणं मध्यमं प्रोक्तं त्रिगुणं चोत्तमं स्वर्णमेकं जघन्यं तु द्विगुणं मध्यमं च यत् त्रिगुणं चोत्तमं तद्वत्सु
 वार्णपरिक्कीर्तितं सुवर्णे दक्षिणां दत्त्वा सर्वपापक्षयो भवेत् अथ तिलपात्रदानमंत्रः तिलाः स्वर्णयुतास्तु भ्यं प्रद
 चाह्नघनाशनाः विष्णुप्रीतिकरानित्यमृतः शान्तिं प्रयच्छत गोदानमंत्रः गवामगेषु तिष्ठति भुवनानि चतुर्दश
 यस्मात्तरमाच्छिर्वमेस्यादिह लोके परत्र च और्णवस्तदानमंत्रः और्णपट्टमनुभ्यं स्वर्णं वीजंतव प्रभो दत्तं गृहाण
 देवैः पापं मे हरस्त्वरं मदनरत्ने तु जीर्णमेपसमुत्पन्नाशीतदुःखं भयापहा यस्मात्तु धारहारी स्यादतः शान्तिं प्रय
 च्छतु वस्तदानमंत्रः शरणं सर्वलोकां नालजांसं रक्षणं परं सुवैशे धीरितं यस्माद्वासः शान्तिं प्रयच्छमे' रक्तवस्त्रं युग्मं
 स्मादोदित्यस्य त्रिपुंसदा प्रदानादस्य मे सुखं अतः शान्तिं प्रयच्छतु उपानदानमंत्रः उपानहौ प्रदास्यामि कंठ-
 कादिनिवारणे सर्वस्थानेषु सुखदे अतः शान्तिं प्रयच्छत रत्नदानमंत्रः यथा सर्वेषु रत्नेषु सर्वदेवाव्यवास्थिताः
 तथा शान्तिं प्रयच्छतु रत्नदाने न मे सुराः तथा चान्यात्कांचिन्मात्रं दीयते तस्य मंत्रः तन्माघस्त्रानि नादेव विप्राणां भू-
 तिमिच्छता स्वल्पदानेऽपि दातव्यं माधवः प्रीयतामिति इयं माघपूर्णं माघानक्षत्रयुता माघी प्रोक्ता योगविशे-
 षेण महामाधीति तथा च गार्ग्यः मे पराशौ यदा शौरिः सिंहै च वरुहस्पतिः भास्करः श्रवणक्षेत्रमहामाघी तिसारम्
 तो महामाघी प्रयागे तु नैमिषे फाल्गुणे तथा शालिग्रामे महोचैत्री कृत्वा पुण्यं महाफला मिति गार्ग्यं वचनात् अत्र
 विशेषमाह विष्णुः माघी मघायुक्ता चेत्तस्यां तिलैः श्राद्धं कृत्वा पूतो भवतीति ब्रह्मपुराणे पौर्णमास्यां मघायोगे-

वायसाः पंचजज्ञिरे इंद्राद्वावरुणाद्वायोर्यमादथर्चनेऋतेः आद्वापंतृभ्यः कचोऽन्य । तलः । पूज्यास्तथा किलेति
ऐंद्रवारुणवायव्यायाम्यन्यैर्ऋतिकाश्रये वायसाः प्रतिष्ठांतुभूमादंतमयात्रकं दद्यादेनेनमंत्रणतिभ्योभोज्यं
मधुप्लुतं ब्राह्मणान्भोजयित्वातृभुजीतवांधवैः सहेति माध्याह्नातिः स्नानं सर्वपापैः प्रमुच्यते अन्यत्रच माध्या
पूजातु कर्तव्या देवी वैमंगलायजेत देवीपुराणे धेनुगुडमर्याकृत्वामाध्यायश्रोतरायणे सर्वकाममवाप्नोति ज्येष्ठां
जलमर्यातथा इयमन्वष्टका तत्कृत्यं श्राद्धादि अथमाघस्नानविधिरुच्यते तत्रकालमाह विष्णुः तुलामकरमे
पेपु प्रातः स्नानीय सदा भवेत् हविष्यं ब्रह्मचर्यं च माघस्नानमहाफलमिति : अत्रतुलामकरमेधेष्वित्यनेन
सौरमास उक्तः ब्राह्मे एकादश्यां शुक्लपक्षे पौषमासे समारभेत् द्वादश्यां पौर्णमास्यां वा शुक्लपक्षे समापनमिति पाद्मेपि
पौषस्यैकादशी शुक्लामारभ्य रथं डिलेशयः मासमात्रं निराहारस्त्रिकालं स्नानमाचरेत् त्रिकालमर्चयेद्विष्णुत्वं
भोगोजितं द्विद्वयः माघस्यैकादशी शुक्लायावद्दिवा धरोत्तमेति अत्र त्रिकालस्नानं मासोपवासविपर्यय निराहार इ
त्युक्तेः पृथ्वीचंद्रोदये पक्षांतरमाह विष्णुः दर्शवापौर्णमासीं वा प्रारभ्य स्नानमाचरेत् पुण्यान्यहानि त्रिंशत्तुम
करस्थे दिवा कर इति अत्र दर्शमिति शुक्लादिमुख्यचंद्रायणाभिप्रायेणेति बालवृद्धयुवानश्च नरनारिनं पुंसकाः
स्नात्वा माघे शुभे तीर्थे प्राप्नुवतीप्सितं फलमिति पाद्मे सर्वधिकारिणो ह्यत्र विष्णुभक्तौ यथानुप ब्राह्मे उष्णोद
केन वा स्नानमशक्ये सति कुर्वते दृढे पुसर्वगावे पुनोष्णोदकविशेषता वैष्णवाभ्युते गोडनिबंधे स्कादि पौष्या
तु समतीतायां वा वदवति पूर्णमा माघमासस्य तावद्दि विष्णुपूजाविधीयते । पिच्छादि वतानां च मूलकं नैव द्वाप-
येत् ब्राह्मणो मूलकं भुक्त्वा चरेच्चांद्रायणव्रतं अन्यच्च यतिनरं कक्षव विट् शुद्ध एव च वर्जनं यिं प्रयत्नेन मूलकं
मदिरोपमम् यदा गाधेमलमासो भवति तदा काम्यानां तत्र समाप्तिनिषेधान्मासद्वयं प्रातः स्नानं तत्रियमाश्रयते

५५५ : मासोपवासार्चाद्रादिमलमास एव समापयेत् । तदुक्तं दीपिकायाम् । नियतं त्रिंशद्दिनत्वाच्छुभमावा-
 स्यारभ्य समापयेत् । मलिनमासोपवासव्रतमिति । स्नानारंभचमत्राविष्णुनोक्तः तत्र चोत्थाय नियमं गृह्णीत । द्वि-
 धिपूर्वकं । माघमासि मेषपुण्यं स्नास्येह देवमाधव । तृतीयास्यास्य जले नित्यमिति संकल्प्य चेतसीति । ततः स्नात्वा
 शुभे तीर्थं दत्त्वा शिरसि वैमृदं । वेदोक्ते विधिनारजन् । सूय्यायाध्यनिवेदयेत् । पितृह्णातर्पयित्वा तु श्रवतर्पयितुं तो-
 जलात् । प्रेत्यहं स्नानं मंत्रश्च पादौ दुःखदारिद्र्यनाशाय श्रीविष्णोस्तोपणाय च । प्रातः स्नानं करोम्येवमाध-
 पापविनाशन मकरस्थेरवौ माधगोविंदाच्युतमाधव स्नानेनानेन मे देवयोक्तं फलदो भव इममंत्रं समुच्चार्य
 स्नान्यान्मौनसमन्वित इति सतौ ब्रह्मक्षत्रविशचैवमंत्रवस्नानमिष्यते तूष्णीमिव तु शुद्राणां तथैव कुरु नदन, नम-
 स्कारोऽथ वा कार्यं सर्वपापौघहानिद इति प्रत्यहं सूय्यायाध्यदानं मंत्रश्च पृथ्वीचंद्रोदये पादौ सवित्रे प्रसावित्रे च प-
 रं धाम जले मम त्वत्तेजसा परिभ्रष्टं पापं यातुमहस्त्रधेति स्नानकालश्च सूय्योदय उक्तः त्रिस्थलीसेतौ संप्रा-
 प्ते माघमासे तु तपास्विजनवल्हभे क्रोशंति सर्ववारीणि समुद्रच्छतिभास्करे हनामः सर्वपापानि त्रिविधानि न संशय इति
 नारदोक्तः मकरस्थेरवौ योहि न स्नात्वा त्वभ्युदिरवौ इति माघमासे रंटेत्यापः किंचिदभ्युदितेरवौ इति पाद्वचनानां
 यो माघमास्युपासिसूर्यं करं भित्तं स्नानं समाचरति चारु नदी प्रवाहे उद्धृत्य सप्तपुरुषान् पितृमातृवश्यान् स्वर्ग-
 प्रयात्य मरदेहधरो नरोऽसौ इति भविष्यो नरवचनाच्च ब्राह्मेतु अरुणोदय उक्तः अरुणोदये तु संप्राप्ते स्नानं कुर्या-
 ले विचक्षणः माधवाग्निं युगंध्यायन्यः स्नाति सुरपूजित इति तथा अरुणोदयमारभ्य प्रातः कालविधिं प्रभो, माघ
 स्नानं भवपुण्यं क्रमात् तत्राधारणा उत्तमं तु सनक्षत्रमभ्यमंलुप्तं तारकं । सवितर्युदिते भूपततो हनिं प्रकीर्त्तितमिति
 तेनात्र शक्ताशक्तापेक्षया व्यवस्थेति । इदं च स्नानं प्रयागेऽतिप्रशस्तं । काश्यां शतगुणं प्रोक्तं गंगायमुनसंगमे सहस्र-

गुणितासापिभवेत्पश्चिमवाहिनी पश्चिमाभिमुखीगंगाकालियासंगतायदा ॥ हंतिकल्पकृतं पापं समाधेन प-
दुल्लभेत्यादिपाद्मादिवचनभ्यः प्रयागासभवेकाश्यादंशाश्वमेधोत्तरस्थप्रयागतीर्थस्नानमुक्तं काशखंडे काश्यप-
द्वेप्रयागेयेतपसिस्नानातिमानवाः दशाश्वमेधजनितं फलेत्तं भांभवेद्धुवमिति ॥ ब्राह्मणे तु डागेपुतुवास्नायात्तूपभांडा
श्रितेतथा माघमासे वरारोहेशस्ते वै निष्पगाजल भांडाश्रितेत्यविशेषः ॥ सरित्तोयमहोवंगनवकुंभस्थितं तथा
वायुनाताडितरात्रौ गंगस्नानसममत यत्र कुत्रापि वामाघे प्रयागस्मरणान्वितः करोति मज्जन्तीर्थे सलभेद्गंगामज्ज-
नं इदं च स्नानं नैरत्यं फलकार्यं तदुक्तं पृथ्वीचंद्रोदये प्रभासखंडे माघे मासि च यः स्नायात्तत्रैतद्व्यं ण भावतः
पौंडरीकफलेत्तस्यादिवसे दिवसे भवेत् माघस्नानं काम्यमेवेति केचित् विष्णवादिवाक्येन सदावश्यशब्दान्नित्यताव-
गतेर्नित्यं काम्यमिति युक्तं मासपठ्यतस्नानासभवेत्तु ह्यहमेकाहवास्नायात् महाभाघौ पुरस्कृत्य स्नायात्तत्रादिनत्रय
मितिलिङ्गात् आस्मिन् प्रयागे त्वशक्तोपि स्नायादपि च दिनत्रयं प्रयागे माघमासे तु त्र्यहं स्नातस्य यत्फलं नाश्वमेधसह-
स्रेण तत्फलं लभते भुवीत्यादिवचनात् अत्र मकरसंक्रमस्थसप्तमीमाघीति त्र्यहमित्येके ॥ माघशुद्धदशम्यादीत्यन्ने-
मकरादि त्र्यहस्यन्ये माघस्याद्यत्र्यह इति केचित् त्रयोदश्यादीति वहुवः यत्किंचिद्दिनत्रयमिति भट्टाः अत्र त्रयोदश्या-
दिपक्ष एव ग्यायान् अन्येतु वचनाभावात्निर्मूलाः माघस्नाने नियमास्तु नारदयेः न वरहमिहोक्तं स्नातो ह्यस्नातोपि
वरानने होमार्थे सेवयद्विहन्ति न शीतार्थं कदाचन अहं न्यहं निदातव्या स्ति लाः शर्करयान्विताः ॥ त्रिभागस्तुति
लोनां च चतुर्थः शर्करान्वितः ॥ अनभ्यगी वरारोहसर्वमासनयेद्गुती ॥ असंयुतशरीरस्तु ॥ यः कथं स्नानमाचरेत्
पदे पदे श्वमेधस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥ तथा शंखचक्रधरं देवं माघध्वनामपूजयेत् ॥ वह्निं हतुं वा विधानेन तत्स्वेका-
शनो भवेत् ॥ भूशय्या ब्रह्मचर्येण शक्तः स्नानं समाचरेत् ॥ अशक्तो ब्रह्मचर्यादौ स्विच्छासर्वत्र कथ्यते ॥ अशक्तत्वधना

त्वस्येतिपाठः कृत्यरत्नावल्यां बहुधनदानं कुर्वत इति तिलस्त्रापीतिलोद्वेत्तौ तिलहोमीतिलोदकी तिलमुक्
 तिलदाता च पटतिलाः पापनाशना इति स्नानोत्तरं कृत्यमाह मदनपारिजाते विष्णुः काष्ठमौनं पुरस्कृत्य
 पूजयेत् पुरुषोत्तमं श्रवणं यमेव कर्तव्यं माघस्नानमिति श्रुतिः भविष्ये तैलमामलकाश्चैव तीर्थे दद्यात्स्तु नित्यशः त
 तः प्रज्वालयेद्ब्रह्मिह सेवनार्थं द्विजन्मनां एवं स्नात्वा वसाने तु भोज्यं देयमवारितम् भोजयेद्द्विजदांपत्यं भूपयेद्वस्त्रम्
 पणोः कंवलजिनरत्नानि वासांसि विधानि च चोलकानि च देयानि च्रच्छादनपटास्तथा उपानहौ तथा गुह्यमो
 चकौ पापमोचको अनेन विधिना दद्यान्माधवः प्रीयतामिति भूमौ शयीत होतव्यमाज्यं तिलसमाश्रितं तथा
 अन्नं चैव यथाशक्त्या देयं माघे नराधिप सुवर्णरक्तिका मात्रं दद्याद्देवदेव तथा माघांतं विशेषो नारादये माघावसा
 ने सुभगे पण्डरसंभोजनं स्मृतं सूर्ये मिप्रीयतां नित्यं विष्णुमूर्तिं निरंजनः दंपत्योर्वा ससीसूक्ष्मे सप्तधान्यसमाश्रिते त्रि
 शतमुदका देयाः शर्करा तिलसंयुताः इति अत्रोद्यापनं एकादशी विधानेन व्रतस्योद्यापनं तथेति वचनात्
 पूर्वोक्तं उपवासपूजनादि परे हि तिलाज्यैरष्टोत्तरशतं होमं कृत्वा सवित्रप्रसदि त्रेति पूर्वोक्तं मंत्रमुक्त्वा दिवाकर
 जगन्नाथप्रभाकरनमोस्तुते परिपूर्णं कुरुष्वेह माघस्नानमुपस्यते इति क्षमापयेदिति संक्षेपः इति निर्णय
 सिधावुक्तं कार्तिके वाथ तपसि विधरेवं विधोत्तम इति कार्तिकोद्यापनं विशेष वचनात् कार्तिकोद्यापनविधिरेवात्र
 विधिरिति अथ त्रैव्यूतकंवलविधिः काठ्या तदुक्तं हेमाद्रौ भाविष्यपुराणे माघशुक्लचतुर्दश्यामुप्यप्यनिय
 मस्थितः शिवायै पूर्णमास्यां तु कर्त्तव्यं धृतकंवलं कृष्णगोमिथुनं पश्चात्स्वरूपं विनिवेदयेत् दिव्यं वर्षशतं सा
 ग्रं शिवलोके महीयते आलिङ्गं वेदिपद्व्यंतं यो दद्याद् धृतकंवलः तस्यानंतं भवेत्पुण्यं माघपौर्णिमपर्वणि जागरं
 गतिं नृणां यैः सकृत्स्नात्वा तु पर्वणि मन्वन्तरं तं सां ग्रं रुद्रलोके महीयते इति माघ्याधृतकंवलविधिः माघ्यांत्रह्म

वेवर्त्तपुराणदानमुक्तं मतस्यपुराणे रथंतरस्यकल्पस्थदृत्तांतमधिकृत्यच सार्वणिनानरादायकृष्णमाहात्म्यसंयुते
यत्रब्रह्मवराहस्यचरितंवर्ण्येतेपुनः तदष्टादशसाहसंब्रह्मवैवर्त्तमुच्यते पुराणब्रह्मवैवर्त्तयोदद्यान्माघमासिच
पोर्णमास्याधिनुयुतंब्रह्मलोकैर्महीयते इतिब्रह्मवैवर्त्तपुराणदानम् अत्रैवस्कंदपुराणस्मियेदेयम् स्कांदिसर्वो
धामकीशिवमाहात्म्यवर्णनम् लिखित्वैतनुयोदद्यादिभशूलसमन्वितं माध्यास्तकृत्याविप्रायसशैवेमोदतेपदे
इतिस्कंदपुराणदानम् ॥ स्वस्तिश्रीरणवीरसिंहधरणीपालोदवान्याग्रणी ०१ रणवीरसिंहभूषेशकारितिकृत्यसा
गरे अभयनाघकृत्यानारम्योरत्नसमुच्चयः इतिश्रीमत्सूर्यवंशावतंस रघुकुलतिलकरणवीरसिंहमहाराजकारिते
कृत्यरत्नाकरे माघमासकृत्यरत्नसमुच्चयः समाहिमगत

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायनालये ॥

लालाशिवामल्लाधिकारेमाघमासोमुद्रितस्समाप्तिमगम्

संवत् १९४२ वैशाख प्र. २०

फाल्गुण मासप्रारम्भः

उ० श्रीगणेशाय नमः ॥ : उ० अथ फाल्गुनमासकृत्यनिर्णयः तत्रादौ कुंभांकपूर्वाः षोडश नारदयि
 'याम्यायेनेस्थित्वाद्याः पराः सोम्येद्विमात्तभे मध्याविपवतिप्रोक्ताः पुण्याः षोडशनाडिकाः ॥ इति शेषसंक्रांतिनि
 र्णयेह्ये अत्रकृत्य भविष्यपुराणे देवाची फाल्गुनेमासिकृत्वापि एतर्थाहुवै गंधमाल्यैरलंकृत्यस्थापयेद्ब्राह्म
 रालये विमानैः सूर्यसंकाशैर्गीतवाद्यसमाकुलैः समैकादशसाहस्रसूर्यलोके महीयते समागत्य इमं लोकं यथे
 च्छविदत्तैः सुखमिति त्रतमधिकृत्य स्कंदपुराणे एकभक्तकुर्वाणः फाल्गुनेमासि नित्यशः स्त्रीपुंसौ भाग्यमा
 प्रोति स्त्रियथ परमप्रिय ॥ विष्णुधर्मोत्तरे त्रियंगु फाल्गुने दत्त्वा त्रियोभवातिभूतले त्रियंगु कंगु इति त्रिसिद्धः फा
 ल्गुनेमासि राजेंद्रयः कुर्यान्नक्तभोजनं श्यामा कक्षीरनीवारैर्जितक्रोधो जितेन्द्रियः पश्चांवाचाथ सप्तम्यामुपवास
 परो भवेत् अष्टम्यां तु महास्नानं पंचगव्यघृतादिभिः लग्निभक्षीरब्रक्षणां स्नापायित्वा प्रपूजयेत् सौरभेयौ ततो
 दद्याद्रक्षां गारुडिममालिने गत्वा दित्यपुंरं रम्यमोदते शाश्वती समा इति वामनपुराणे भगदैवतयोमासमे
 कभक्तेन संक्षिपेत् ऐश्वर्यमनुलभेष्टपुंमं स्त्रीवा प्रपद्यते स्त्रीपुवच्छभतां याति तस्याश्चैव भवति विष्णुधर्मे क्षप्ये
 देकभक्तेन शुश्रूषुष्वेव फाल्गुणे सौभाग्यस्वजनानां च सर्वपंचितसोन्नति विष्णुशुश्रूषुः वामनपुराणे फाल्गुणे
 त्रीहयोगीवो वस्त्रं कृष्णाजिना न्वितं गोविदप्रीणनार्थाय दातव्यं परुषपुंभः ॥ तथा प्रातः स्नायी भवेन्नित्यं द्वौ मा
 सोमाधिकं फाल्गुनाविति वाराहे ॥ फाल्गुनस्य तु मासस्य पुण्याणि सुरभीनिचः कर्माण्यानि शुभानीह गृहीत्वा भक्तिः

प्राद्वरः । जानुभ्यां धरणीं गत्वा कारभ्यां गुलैः पुटं । उन्नमोन्नयिष्याय । नमस्ते देवे देवैः शचैः क्रतुर्निर्मथनप्रभो नमः
 स्ते लोकनाथाय मुप्रवीरनमोस्तुते । आदिमध्यावसानंतुतजानातीह कश्चन वसंतागमपुष्पाणि गृहाण
 पुरुषोत्तम । ये एतेन विधानेन कुर्यान्मासे तु फाल्गुने । न चागच्छति संसारं परलोकं सगच्छति । ॥
 इति फाल्गुणविधिः ॥ - फाल्गुनकृष्णप्रतिपदायां तिथिपूर्वमेव न्द्विपूजा । द्वितीयायां ब्रह्मणः पूजा तृतीया
 यां गौरीव्रतम् । फाल्गुनकृष्णचतुर्थ्यां विघ्नविनायकगणेशव्रतम् । भविष्योत्तरे ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथा
 विघ्नं विघ्नराजं कथयामि व्रतं तव येन सम्यक् कुरुते न ह न विघ्नमुपजायते । चतुर्थ्यां फाल्गुने मासि गृह्णीयात्तु व्रतं
 शुभं । न काहारेण राजेन्द्र तिलपारणकरं स्मृतं । तदेव बहो होतव्यं ब्राह्मणाय च दापयेत् ॥ तत्र मंत्रः ॥ शूराय
 वीराय गजाननाय लंबोदरायैकरदन्विताय । एवं च संपूज्य पुनश्च ह्रीं कुर्याद्विघ्नविनाशहेतोः । चातुर्मास्यं व्रतं
 चैव कृत्वा तर्पचमेत्तथा । सौवर्णीं गजवक्रं तु कृत्वा विप्राय दापयेत् । हे रं वं राजतं तद्विधानेन प्रदापयेत् । रुद्राय च
 पुरं याति वराहवचनं यथा । विघ्नानि तस्य न भवंति गृहे कदाचिद्वर्मार्थकामसुखसिद्धिकराणि चैव । अस्तं विनायकव्रतं
 कुरुते मनुष्यो विघ्नशमर्चयति कृष्णतिलैश्चतुर्थ्यां - इति भविष्योत्तरे ॥ अविघ्नविनायकव्रतं ॥ - फाल्गुनकृष्णपंच
 म्यां तिथीशैवेन नागानां पूजा व्रतं । फाल्गुनकृष्णपक्षातिथिपूर्वमेव न्द्विपूजा । तिथिमासाभ्यां निर्यातः । फाल्गुन
 कृष्णसप्तम्यां अष्टम्योरष्टकां अष्टकाकार्या । फाल्गुनकृष्णाष्टम्यां सोमादेवीपूजानारदीये । फाल्गुने त्वसिता
 ष्टम्यां सोमादेवीं प्रपूजयेत् । नक्तव्रतधरो विप्रः सर्वकामसमृद्धये । पितापितामहभ्योपितिलैश्च कृतवान्पुरा । सोपवासो हरितस्मान्न
 तनु । चकार भगवान्विष्णुः पिंडनिर्वपणं महत् । पितापितामहभ्योपितिलैश्च कृतवान्पुरा । सोपवासो हरितस्मान्न
 त्रसंपूजयेत्तिलैः तिलैश्चैव देवांस्तिलांश्च ग्रहं योतिषां । तिलतैलेन दीपाश्च दातव्या देवसद्मनि । तिलान् दद्यात्तु दे

३ भ्यःपितृभ्यश्चतिलोदकं तिलांश्चभक्षयेत्तत्रधर्मवृद्ध्यर्थमात्मनः फाल्गुनकृष्णनवम्यां तिथिदेवतात्वादुर्गार्ग
 पूजात्रतं फाल्गुनकृष्णदशम्यां दशम्यामंतकस्यचेति धर्मराजपूजात्रतमितिदशमीतिथिसामान्यनिर्णये ॥
 फाल्गुनकृष्णकादशीविजया नारदीये तपस्येकृष्णकादशीवैविजयासमुद्योष्य च द्वादश्यांप्रातरभ्यर्च्ययोगीशं
 गंधपूर्वकैः ततःसंपूज्यभूदेवान् दक्षिणाभिः प्रतोष्यतान् विसृज्यवाघैः सार्द्धस्वभुंजीतवाग्यतः देहतिवैष्ण
 वंलोकयातिदेवैःसुसंस्कृतः अस्याःकथास्कंदपुराणे ॥ सूतउवाच पत्रच्छदेवदेशं ब्रह्माणंजगतांपातं नार
 दःसर्वतत्त्वज्ञाःसर्वपिंगणसंवृतः ॥ नारदउवाच कथं त्रतमिदं ब्रह्मन्पुंरारांमेणैकृतं प्रब्रूहिमेविस्तरतःकथां
 रामंस्वपावनीम् ॥ ब्रह्मोवाच शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिराघवेणयाकृतं रामोवसद्वनेतत्रवर्षाणिनवपंचच न्यव
 संपंचवद्व्यांचससीतः सहलक्ष्मणः तत्रैववसतस्तस्यराघवस्यमहात्मनः रावणेनहताभार्यासीतानामतपस्वि
 नी तेनदुःखेनरामोपिमोहमभ्याजगामह भ्रमन्जटाघुषमथोददशंविगतायुषं कंवधोनिहतःपश्चाद्भ्रमतारण्य
 मध्यगः रक्षसोमरणैंचववालिनैर्वैवधस्तथा सुग्रीवेणसहैवादौमित्रत्वंसमजायत -वानराणामधिष्ठातवानरैः
 सहसंगतः ततोहनुमतादृष्टालंकोद्यानितुजानकी रामसंज्ञापनंतस्येदत्तकर्ममहत्कृतं समेत्यतत्रारामेणसर्वमस्मै
 निवेदितं अथश्रुत्वारामचंद्रोवाग्यंचैवहनूमतःसुग्रीवानुमतेंचवप्रापद्यतहिस्त्वरं सगत्वावानरैःसार्द्धयैत्रोस्ति-
 ह्यपानिधिः दृष्ट्वाब्धिदुस्तरंरामोविस्मितोभूत्कालिप्रिय आरकलोचनोभूत्वालक्ष्मणंचेदमब्रवीत् - सौमित्रकेन
 चीर्णेनतीर्यतेवरुणालयः अगाधसालिलैःपूर्णैर्कर्मैस्त्यैःसमाकुलः उपायंनैवपश्यामोयेनायंसुतरोभवेत् ॥ ल
 क्ष्मणउवाच आदिदेवस्त्वमेवासिपुराणपुरुषोत्तमः वकदालभ्योमुनिश्चात्रवर्तेतेद्वीपमभ्यगः - अस्मात्स्थान
 नायोजनार्द्धमाश्रमस्तस्यराघव श्रनेनदृष्ट्वावहोब्राह्मणोरखुनंदन - तंपृच्छगंगत्वारजेंद्रपुराणमृपिपुंगवं - इति

तस्यैव च शुक्लालदमेण स्याति शोभनं जगाम राघवो ब्रह्मकुतोरामतवागमः ॥ शर्मदेवाच ॥ त्वत्प्रसा
 ददद्विप्रवरुणालयसमीपतः आगतोऽस्मि ससेन्योत्रलोकजितुसुराक्षसा भवतश्चानुकूलत्वात्तीर्यते विध्यथामया
 तदुपायवदमुने प्रसादं कुरु सत्तम एतस्मात्कारणादेव प्रष्टुत्वामहमागतः - ॥ मुनिरुवाच - ॥ कथयि
 प्याम्यहं रामव्रतानामुत्तमं व्रतं कृतेन येन सहसा विजयस्ते भविष्यति लंकां जित्वा रिपुहृत्वा व्रतं तनुनिशामय
 फाल्गुनस्यासिते पक्षे विजये क्वाटशी भवेत् - तस्या व्रते कृते रामविजयस्ते भविष्यति ॥ निःसंशयं समुद्रं त्वं तारि
 प्यसि सवानरः विधिस्तु श्रूयतां रामव्रतस्यास्य फलप्रदः दशम्यादिवसे प्राप्ते कुर्मैकं कृतुं कारयेत् हमं वाराजतं
 वापिताम्बं वाप्यमृण्मयं स्थापयेच्छे भित्तं कुम्भं जलपूर्णं सप्लवं तस्योपरि न्यसेद्वहं मनारायणं विभुं एका
 दशी दिने प्राप्ते प्रातः स्नानं समाचरेत् निश्चलस्थापयेत् कुम्भं कठे माल्यानुशोभितं दाडिमैर्नारिकेलैश्च पूजयेच्च
 विशेषतः सप्तधान्यमधस्तस्य यवानुपरि विन्यसेत् गंधैर्धूपैस्तथा दीपैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि कुम्भाग्रतोऽर्चि
 रामनीयेति भक्तिभावतः रात्रौ जागरणं चैव तस्याग्रे कारयेद्बुधः द्वादश्यादिवसे प्राप्ते मार्तण्डस्योदये तु तं नत्वा
 कुम्भं जलेशुभ्रं नद्यां प्रस्त्रवणे तथा तडगस्थाय पयित्वा वापूजयित्वा यथाविधि दद्यात्सदैव तं कुम्भं ब्राह्मणे वेदपारगे
 कुम्भेन सह राजेंद्रमहादानानि दापयेत् अनेन विधिनारामयथूपैः सह संगतः कुरुव्रतप्रभलेन विजयस्ते भवि
 प्यति इति श्रुत्वा ततो रामो यथोक्तमकरोत्ततः कृते व्रती स विजयीव भूवरधुनंदनः प्राप्तासीता तुलंकायां पौ
 लस्त्यो निहतोरणे अनेन विधिना पुत्रये कुर्वति नरा व्रतं इह लोके जयस्ते पां परलोकास्तथाक्षयः एतस्मात्कार
 णात्पुत्रकर्तव्यं विजया व्रतं पठनाच्छ्रवणैश्चैव वा जपेय फलं लभेत्

इतिस्कदपुराणोक्तं फाल्गुनकृष्णविजयैकादशीव्रतमाहात्म्यम् ॥

२३

फाल्गुनकृष्णद्वादश्यां विशेषकृत्याभावात्तिथिदेवतात्वेनद्वादश्यांहारिपूजनमित्युक्तत्वाद्धरिपूजैवकार्यो - फाल्गुन
कृष्णत्रयोदश्यांपक्षप्रदोपकार्यं तच्चसविस्तरमार्गमासकृत्येप्रपचितम् ॥ फाल्गुनचतुर्दश्यांशिवरात्रिव्रतम्
छेनमोभगवतेरुद्राय ॥ अथामांतमासेनमाघकृष्णचतुर्दश्यांशिवरात्रिव्रतमुक्तम् ॥ अस्याःस्वरूपंशिवरह
स्येमदनरत्ने ॥ तत्प्रभृत्यथदेवैर्षमाघकृष्णचतुर्दशीशिवरात्रिःसमाख्यातासाप्रियात्रिपुरद्विषइति । स्कां
देपि माघफाल्गुनयोर्मध्येअसितायाचतुर्दशीशिवरात्रिस्तुसाख्यातासर्वज्ञोत्तमोत्तमेति ॥ तथाहि ॥ तत्राशि
वरात्रिरितितत्पुरुषसमासेनयोगेनप्रवर्तमान शब्दोरूढ्यामाघकृष्णचतुर्दशीरूपेकालीविशेषेनियम्यते शिव
रात्रिर्धस्मिन्त्रते इतिवहुव्रीहिसमासेनयोगेप्रवृत्ता शब्दोरूढ्याव्रतविशेषेनियम्यते । इति कालतत्त्वविवेचने
तुरात्रिशब्दस्यतिथिपरत्वाद्योगेनाशिवव्रतयोग्यतिथि लाभाद्ब्रूव्याच तद्विशेषपलाभात् । अत्रयोगेरूपोयंरात्रि
शब्द यस्तुक्किचिद्भूतेकेवलशिवरात्रिशब्दप्रयोगः सलक्षणयानवरात्वादिशब्दवत् नचमुखसंभवति लक्षणाश्र
यणाश्रवणमनुचितमितिवाच्यं लक्षणाया अभवेव्रतविषयत्वप्रसंगाभावात् अतएवप्राबुध्यैणशिवरात्रिव्रतश
ब्दएवव्रतेप्रयुज्यते तिथिविशेषसज्ञाकरणप्रयोजनंचेतनशब्देनतानिर्दिश्यतत्रोपवासपूजादिविधानमिति तत्राशि
वरात्रिव्रतमेकादशीजयतित्रतवत्सयोगपृथक्क्यायेननित्यकाम्यंचित्युभयविधं तत्राकरणे प्रत्यवायः स्कंदपुरा
णेपठ्यते परापरतरमासिशिवरात्रिः परात्परं नपूजयंतिमुक्तीशरुद्रत्रिभुवनेश्वर जंतुर्जन्मसहस्रेणभ्रमेतेना
त्रिसंशयइति वीप्सापित्तवपठितो वर्षवर्षमहादेविनरोनारीपतिव्रता शिवरोत्रौमहादेवकामभक्त्याप्रपूजयेदिति

नित्यनिश्चलशब्दोच्यते तत्रैव माघकृष्णचतुर्दश्यां यः शिवं संशयितव्रतः मुमुक्षुः पूजयेन्नित्यं सलभेदीप्सितं पद
मिति सागरोयि दिवा शुष्यत्यक्षीयेत हिमवानपि मेरुमंदरशैलाश्च श्रीशैलो विध्य एव च लंत्येते कदाचिद्वैनिश्चलं हि
शिवव्रतमिति काम्यत्वं च फलश्रवणादवगंतव्यं तथा हस्कंदपुराणे शिवं च पूजयित्वा योजार्त्तचतुर्दशीं मातुः प
योधररसनं पिवेत्सकदाचन यदीच्छिद्वांछितान्भोगान् दिवि देवमनोरमान् आगमोक्तविधिं कृत्वा प्राप्नोति परमं पदं
मम भक्तस्तु यो दिवि शिवरात्रिमुप्यच गणपत्वमयं दिव्यमक्षयं शिवशासनमिति सर्वान्भोगान्समुक्ता तु मृतो भू
यो न जायत इति काम्यव्रतस्यैव शासनं संहितायां वर्षसंख्या पठ्यते एवमेतद्व्रतं कुर्यात्प्रतिसंवत्सरं व्रती द्वाद
शाब्दिकमेतत्स्याच्चतुर्दशाब्दिकं तथा सर्वान्कामानवाप्नोति त्रैत्यचेह च मानव इति अत्रोपवासं शिवपूजा जागर
णानि त्रीण्यपि समुदितानि प्रधानकर्माणि आधिकारबोधके पुनरागरखंडादिवाक्येषु त्रयाणामपि फलसंबंधश्रवणा
त् तथा च नागरखंडे उपवासप्रभावेन वलादपि च जागरान् शिवरात्रिस्तथामर्त्यासतस्याच प्रपूजया अक्षयां
लभते भोगान् शिवसापुण्यमाप्नुयादिति संग्रहेऽपि स्वचर्चलिंगमभ्यर्च्य सोपवासः सजागरः अजानन्नपि नि
द्र्यापो निद्रादो गणतांगत इति तस्मादुपवासादि त्रयाणां समुदायस्यैव व्रतं रूपत्वं अस्यैवोद्वलकालिङ्गमभिधीय
ते लुब्धकस्य भद्राश्च जन्मप्राप्तवतो दुर्वाससाहसं संवादे पठ्यते कृष्णपक्षे चतुर्दश्यां कंच च नृगमासवान् अत्रोपि प्रा
थम्यार्थं क्षुधासंपीडितो वसति उपक्रम्य धनुःकोट्या विल्वपत्राणि मानव पतितानि महाराजशंभोः शिरसि
भूतले तत्रैव तस्थो राजेंद्र सर्वरात्रमंतद्रितः रात्रिशेषेस्ततो व्याधस्तब्धदृष्टिरनामिपः प्रभाते विमले जाते कंदमूलश्च
पारित इति ननु क्विदुपवासादि त्रयं विधाय पुनः पक्षांतररूपेण उपवासव्यतिरिक्तं द्वयं पठ्यते अथवा शिवरात्रि च
प्रजागर्जेनैवेति नायं दोषः अथैवैतन्मुक्तलोपयं क्रमेणाशक्तविषयत्वोपपत्तेः यान्यपि अखंडितप्रभावो हि

शिवरत्रिमुपेयेत् सर्वान्कामानवाप्नोति शिवेन सह मोदते तथा कश्चित्पुण्यविशेषेण व्रतहीनोऽपि मानवः जागरं कुरुते
 तत्र सरुद्रसमतामियात् तथा यः पूजयति भक्त्यैशमेनेकफलतां व्रजे दिव्यादीनि केवलोपवासजागरणपुजावि
 धाय कानितान्युपफलपत्यादशकविषयाणि हेमाद्रिमाधवीयमदनरत्नादावप्येवम् ॥ नित्यं काम्यरूपस्या
 प्यस्य व्रतस्य सर्वाधिकारत्वमीशानसंहितायामुक्तं शिवरात्रिव्रतं नाम सर्वपापप्रणाशनं आचांडालमनुष्याणां
 भुक्तिमुक्तिप्रदायकमिति नृसिंहपरिचर्यायां वैष्णवैरप्येतद्व्रतं कार्यमित्युक्तं सौरावावैष्णवोवा न्योदेवतांतरपूजकः
 न पूजाफलमाप्नोति शिवरात्रिवह्निर्भुवश्चतियमवचनात् न तेतत्र गमिष्यति ये द्विषति महेश्वरमिति शिवविद्वेषिणो
 वैष्णवपदप्राप्तिनिषेधाच्च ॥ अधिकारिनियमाः स्कंदपुराणे दाशताः ॥ माघमासे तु कृष्णायाम्नादौ चतुर्दशी
 साचपुण्यातिथिज्ञेया सर्वपातकनाशिनीति अहिंसासत्यमक्रोधेऽनह्नचर्धदयाक्षमा शांतात्मा क्रोधहीनश्च तप
 स्विष्वनसूयकः तस्मै देयमिदं देवि गुरुपादानुगोयदि अन्यथा यो ददातीदं स तदानरं क्रजेदिति ॥ इति ब्र
 तस्वरूपतदुपयोगिनिर्णयः ॥

अथ तिथिनिर्णयते साच द्विधा शुद्धा विद्धा च तत्र सूर्योदयमारभ्य पुनः सूर्योदयपर्यन्ता शुद्धा
 तदन्या विद्धा तत्र शुद्धायां नास्ति संदेहः विद्धा तु प्रदोषनिर्णयव्यापिनी ग्राह्या प्रदोषे धेवायुपुराणे दर्शितः ॥
 त्रयोदश्यस्तोगे सूर्ये च तसृष्वेव रात्रिषु भूतविद्धा तु यातत्र शिवरात्रिव्रतं चरेदिति स्मृत्यंतरेपि ॥ प्रदोषव्यापिनी
 ग्राह्या शिवरात्रिचतुर्दशी रात्रौ जागरण्यस्मात्तस्मात्तां समुपेयेदिति ॥ त्रयोदशीदिनास्तां प्रदोषे चतुर्दशी त्रि
 वर्गं त्राप्तये कार्यं गृहस्थैः शिवतोपणी माघे चतुर्दशी कृष्णायामेव द्रजनीमुखे तद्दिने ह्युपवासः स्यात्तिथ्येते पार
 णं भवेत् त्रयोदशीयुता कार्यं शिवरात्रिचतुर्दशी पारणाहिचतुर्दश्यां यद्यस्तथातिनोऽपि शिवरात्रिः पराकार्या

मन्दिरात्रोद्योदशीः अन्यथातुर्ध्वपूर्वापरैर्माचन्द्रजिह्मः इति त्रिशोथवेदस्तु ॥ ईशानसंहितायां । माघकृष्णचतुर्द-
 श्यामादिदेवोमहेश्वरः त्रिवर्णिगतयोद्धतः कोटिसूर्यसमप्रभः तत्कालव्यापिनिग्राह्याशिवरात्रिव्रतेतिथिः अर्द्धरात्रौ
 मध्यं अर्द्धपुंकायवचतुर्दशीः तत्तयोवेवकुर्वीतशिवरात्रित्रतंत्रतो अर्द्धरात्रादयश्चोद्धंमुकायवचतुर्दशीः नैवतत्रव्रतं कु-
 र्यादायुरेश्वर्यं हनिदइति व्याख्याः अर्द्धरात्रयस्यानुजायतेयाचतुर्दशीः ॥ अतस्यामेवव्रतं कार्थ्यमप्रसादाधिभिर्नरैः
 पूर्वदुरपरदुर्वामहतास्याश्चतुर्दशी व्याप्तासाहइतेयस्यांतस्यांकुर्याद्ब्रतं नरः लिगाविर्भावकालेतुव्याप्ताग्राह्याच
 तुर्दशी तदूद्बधिन्वितभूतासाकार्याव्रतिभिः सदा ममाप्रिय करीहोपामाघकृष्णव्रतुर्दशी महानिशा न्वितायातुव-
 त्रकुर्यादिमंत्रतमिति ॥ अतएतस्यव्रतस्यरात्रिप्राधान्यमुक्तं स्कंदपुराणे निशिभ्रमंतिभूतानि शक्तयः शूलभृ-
 द्यतः अतस्तस्यांचतुर्दश्यांसत्यंतपूजनं भवेत् एतस्यार्थः निशिभ्रमंतिचरतिभूतानि पिशाचादयः शक्तयोदेव्यः शु-
 लभूतशंकरः यतोतस्तस्यांचतुर्दश्यांतिपाभूतशक्तिशिवानांपूजनकार्थ्यं नागरखंडे माघमासस्य कृष्णायांचतु-
 र्दश्यांसुरेश्वर अहंयास्यामि भूष्टरेरात्रावस्तेदिवाकरे लिगेपुचसमस्तेपुस्थावेरपुचरेपुच संक्रमिष्यामि संद-
 ग्धं वर्धय पापविशुद्धये तस्माद्रात्रौ हि मे पूजां यः करिष्यति मानवाः मंत्रैरतैः सुरैश्च अष्टविषाज्मासमविष्यति एवं सतीति
 पूर्वदुरेव परेदुरेव वायत्र प्रदोपनिशोथो भयव्याप्तिस्तत्रव्रतमाचरणीयं पूर्वदुरेवोभयव्याप्तौ स्कंदपुराणे पठ्यते त्र-
 योदशीयदोदेविदिनभुक्तिप्रमाणतः जागरे शिवरात्रिः स्यान्निशि पूर्णचतुर्दशी दिनभुक्तिरत्रास्तसमयः परेदुरे-
 वोभयव्याप्तौ कामिकोपि पठ्यते निशाद्वये चतुर्दश्यांपूर्वात्याज्यापराशुभेति तथातत्रैव आदित्यास्तमेयका-
 ले अस्ति चेद्याचतुर्दशी तद्वाविः शिवरात्रिः स्यात्साभवेदुत्तमोत्तमेति दिनद्वयेप्युभयव्याप्तिरनुभयव्याप्तिश्च न सं-
 भाव्यते यामद्वयवृद्धेः यामद्वयक्षयस्य चाभावात् यदापूर्वेद्युर्निशीयव्याप्तिः परेद्युः प्रदोपव्याप्तिस्तदा पूर्वदुरेवो

पवासः कार्यः कृष्णाष्टमीस्कंदपष्ठांशिवरात्रिश्चतुर्दशी एताः पूर्वयुताः कार्ययोः स्तिथ्यन्ते प्राशरणं भवेत् । जन्माष्टमी
 रोहणीचशिवरात्रिस्तथैव च पूर्वविद्वैकवर्त्तव्यातिथ्यन्ते यारणे शुभा आरवणीदुर्गनवमी तथा दुर्वाष्टमी च या पूर्ववि
 द्वैकवर्त्तव्यातिथ्यन्ते पारणे च्छुना जयंती शिवरात्रिश्च कार्थभद्राजयान्विते इत्यादि स्कंदपुराणादिवचने जया योग
 स्याद्वर्त्तव्येन तस्य प्राशस्यावगते माघफाल्गुनयोर्मध्ये स्याच्छिवचतुर्दशी अंगेन समायुक्तवर्त्तव्यासातिथिः
 सदेति नागरखंडवचनाच्च महतामपि पापानां दृष्टान्तिः कृतिः पुरा नष्टा कुर्वतां पुंसां कुहूयुक्तां तथा शिवामिति
 तत्रैव दर्शयुक्त्यानिदानाश्रवणात् यदा तु पूर्वद्युर्नशीथादूर्ध्वप्रवृत्ता चतुर्दशी परेद्युः क्षमवशांनिशीथादूर्ध्वगैव
 समाप्ता परेद्युरेवोपवासः प्रदोषव्यासरेकस्याः सद्भावात् एतदभिप्रेत्य माघवैश्वस्येते माघासिते भूतदिन-
 कदाचिदुपैति योगं यदि पंचदश्या जयाप्रयुक्ताननुजातुकुर्याच्छिवस्य रात्रिः प्रियकृच्छिवस्येति ॥ अत्र त्रयो-
 दश्याप्रकर्षेण युतामित्युक्तत्वात् पूर्वद्युस्त्रयोदश्यां वहुरात्रिव्याप्तिप्रतीतिः एतन्माध्रवमतानुसारेणोक्तं हेमाद्रि
 मदनरत्नादौ तु निशीथव्याप्त्या निर्णयः कार्य इत्युक्तं निर्णयामृतैतु प्रदोषव्यापिनो ग्राह्येत्युक्तं मयूखे यदा च
 तुर्दशी पूर्वद्युर्नशीथे परेद्युश्च प्रदोषे तदा पूर्वद्युरेव अर्द्धरात्रात् परस्ताच्चैज्यायोगो यदा भवेत् पूर्वविद्वैकवर्त्तव्या
 शिवरात्रिः शिवत्रियेति मयूखे महितं यत्तु एतस्मादेव वचनादिनद्वये पि निशीथव्याप्तौ पूर्वतिहेमाद्रि मदनौ ॥
 इत्यत्र एतस्य वचस उत्तरदिने निशीथव्याप्ताभावेऽप्युपपत्तेः उत्तरदिने गतप्रदोषनिशीथव्याप्तादिवारात्रि व्रत
 मिति पूर्वोक्तवचसः संकल्पकालस्य च वाधो योगादिति तच्चित्यं तत्रैतादृशग्रंथानुपलंभात् उत्तरदिने प्रदोषनिशी
 थो मयव्याप्ति सलोपग्राह्यातिथिनिर्णायकजयायोगसंग्राहकामपीडानिपेधसत्वे तत्पूर्वविद्याया एव ग्रहंति युक्तत्वाच्च
 दिवारात्रि व्रतमित्यस्य व्रतांतरे चरितार्थत्वेन विशेषवचनप्रकृतव्रतनिर्णायकत्वाच्च संकल्पस्य चांगत्वेन तत्कालव्या

पतङ्गवनाहंत्वाच्च वैष्णवानात्रयोदशीनिषिद्धा ॥ पाद्मेहरिभक्तिविलासे शिवरात्रित्रतेभूतकामविद्धिविवर्ज
 येदियुक्तं तत्रैवपराशरः ॥ माघासितंभूतदिनिहिराज्जन्मपैतियोगयदिपंचदश्या जयाप्रयुक्तंननुजातुकुर्याच्छि
 वस्यरात्रिप्रियकृच्छवस्य ॥ योगउक्तौलौगाक्षिणा ॥ द्विमुहूर्तौभवेद्योगोयोगौदूर्तिकःस्मृतः अस्यटीका
 प्रमाणमाह ॥ माघासितेत्यादि एवंचमाघफाल्गुनयोर्मेध्यस्यास्याच्छिवचतुर्दशी अनेगेनसमायुक्ताकर्तव्यास
 र्वदातिथिरितिचः शिवरात्रिव्यतिरिक्तशिवचतुर्दशीत्रतविषयकं अथवापरदिनेअमायोगाभावविषयसका
 र्मवैष्णवविषयकवाज्ञेयं इत्थंच यदाचतुर्दशीक्षयःस्यात्तर्हिवैष्णवानामपिविद्धोपवासः प्रसज्येतैव अन्यथा
 अमावास्यासंयोगव्यवस्थायाअत्रलोपप्रसंगात् अतःसाव्यवस्थैवैष्णवजनसंमतास्यादित्युपेक्षा अतएवन्तु
 सिंहपरिचर्यायातुदर्शविद्वैवोपोष्येत्युक्तं इयंत्रिस्फुशाचेदतिप्रशस्तातदुक्तं माधवीयपुराणे त्रयोदशीकला
 प्यकामध्येचचतुर्दशी अतैवसिनीवालीत्रिस्फुश्यांशिवमर्चयेदिति ॥ यथात्रिस्फुशाप्रशस्ता तथावार
 विशेषेणयोगविशेषेणापिप्रशस्ताभवति तथाचस्कंदपुराणेपठ्यते माघकृष्णचतुर्दश्यांरविवारोयदाभवेत् सोऽ
 मोवाथभवेद्वैविकर्तव्यव्रतमुत्तमं शिवयोगस्ययोगैवतद्भवेदुत्तमोत्तमं शिवरात्रित्रत्वेतत्तद्भवेदुत्तमोत्तममिति ॥
 इतिग्राह्याशिवरात्रित्रततिथिर्निर्णयः ॥ अथपारणर्निर्णयः ॥ यदोत्तरदिनेपूर्वमेववचतुर्दशीसमाप्यते
 तथातिथ्येतकार्थं तथाचस्कंदपुराणे कृष्णाष्टमीत्यक्ता एताःपूर्वयुताः कार्य्यतिथ्यंतेपारणभवेदिति पठितं
 यदातुदिवानसमाप्यते तदाचतुर्दशीमध्येपूर्वाह्नेकार्थं तदप्युक्तंतत्रैव उपोषणंचतुर्दश्यांचतुर्दश्यांतुपारणम्
 कृतैः सुकृतलक्षैश्चलभ्यतेवाथवानवां ब्रह्मास्वयंचतुर्वक्त्रःपंचवक्त्रस्तथाप्यहं वक्ष्येयदिफलंतस्यशक्तोवक्तुंनपा
 र्बति ब्रह्मांडोदरमध्येतुयानितीथानिसंतैव संस्नातानिभवंतीहभूतायांपारणकृते तिथीनोमेवसर्वसामुपवास

व्रतादिषु तिथ्यन्तेपारणकुड्याद्विनाशिवचतुर्दशीमितिमदनरत्ने कालादर्शेषि सात्वस्तमयपर्यन्तव्यापिनीचेत्परह
 नि दिवैवपारणकुड्यात्पारणनेवदोषभागिति केचित्तुशक्तिस्तिथ्यन्तेअशक्तितिथिमध्यह्न्युचः मयूखेतु मध्य
 कालोमुरूपस्तदंतकालोर्गौणइत्युक्तं यत्तु निर्णयसिद्धौ यामवयादवार्कचतुर्दशीसमाप्तौतदंतदूधगामिन्या
 तुत्रातःस्तिथिमभ्यएवेति हेमाद्रिमाधवादयोव्यवस्थामाहुस्तत्र तिथिभतिवपारणनवयोदितयामत्रयोर्ध्वगामि
 न्यांप्रातरेवहिपारणेत्यादि तच्चित्यं तिथिमध्येपारणाविधायकवचनानमेकमूलकल्पनालाघवानुरोधेनएत
 द्वयनार्सिद्धार्यनुवादकत्वस्यैवयुक्त्वात् यदप्युक्तं वयंतुतिथ्यन्तेपारणंभवेदितिकृष्णाष्टम्यादिविषयकमितिद्व
 मइति तदपिचित्यंतिथ्यन्तेपारणंभवेदित्यत्रतिथिशब्देनप्रक्रांतसर्वतिथिपरामर्शस्या सिद्धत्वेनसंकोचस्यान्या
 व्यलात् यदपिसाह्यस्तमयपर्यंतव्यापिनीचेत्परहेर्नीतिमदनरत्नकालादर्शघृतवचर्नशिवरात्रिब्रतभित्तव्रतपरमि
 ति तदपिनप्रकरणवाधापत्तेः तच्छब्दस्यप्रक्रांतशिवरात्रिपरानर्शकत्वेनतद्विब्रतपरामर्शकत्वानुपपत्तेश्चेति
 ॥ इतिपारणनिर्णयः शिवरात्रौश्रवश्यंकराव्याशिवपूजातदुपयोगित्वेनप्रासंगिकंकिंचिन्निरूप्यते तत्रादौ
 शिवलिंगमहिमानंदिभविष्यपुराणयोः श्रायुष्मान्वलवानश्रीमान्धनवान्पुत्रवान्सुखी वरामिष्टलभोह्लिंगार्थव-
 यःसमर्चयेत् मृदस्मगोशकृत्पंडताम्यकांस्यमयंतथा कृत्वालिंगंस्कृत्पूज्यवसेत्कल्पायुतांदिवि कामनावि-
 शेयेणलिंगभेदाः देवीपुराणे वाक्षेवित्तत्रदंलिंगंस्फाटिकंसर्वकामदं नर्मदागिरजंश्रेष्ठमन्यद्वापिहि
 लिंगत्रत् कृत्वापुनयविश्वेद्रूपस्यैवोप्सितंफलं अथफलविशेषोहेमाद्रौलक्षणसंमुखये । आयुष्यंहरिज
 ज्ञेयंरोगहन्मौक्तिकोन्नवं संस्वरूपंष्यरागोत्यवैद्व्यशत्रुदपहत् ॥ पद्मरागंचलक्ष्मदिमैर्द्रनीलयशःप्रदः

लिंगमारकतं पुष्पैः स्फाटिकं सर्वकामदमिति ॥ शिवनरेदसंवादः पितृणां मुक्तये पूज्यं लिंगं रजतसंभवं
 कौटिकं मोर्चयेन्नित्यं लिंगं कांस्यसमुद्रं ॥ पूजयेत्तच्छिखरं लिंगं पुष्टिकामो हि मानवः ॥ तुष्टिकामस्तु सततं लिंगं पत-
 ले संभवं शत्रुमारणकामस्तु लिंगं लोहमयं सदा ॥ तथा ॥ ब्रह्मस्वपरि-
 हारार्थं सौवर्णं लिंगमर्चयेत् ॥ स्थिरलक्ष्मीप्रदं हेमराजं तैव वराज्यकृतं ॥ प्रजावद्विकरं रंगं ताम्रमायुः प्रवर्द्धनमिति
 लिंगे ॥ श्रीप्रदं शार्बलं लिंगं शैलं जसर्वसिद्धिदमिति ॥ कालोत्तरे ॥ ॥ गंधपुष्पमयं लिंगं तथा ब्रह्मादिविनि-
 मितं सर्वकामप्रदं पुंसां लिंगं तात्कालिकं स्मृतमिति ॥ लक्षणं समुद्रये ॥ गंधसौभाग्यदं पोष्ट्यभुक्तिमुक्तिप्रदाय-
 कं प्रभुमानप्रदं शाङ्गीसैन्यदं नागदंतजं ॥ शालिपिष्टं द्रवपुष्टं पौष्टिकं धनवर्द्धनं ॥ गोधूमं वातरोगघ्नं यमजं वलपु-
 ष्ठिदं ॥ रिपुभेदकरं मौद्गलीदं स्यान्मापपिष्टजं ॥ आन्नमायुः प्रदं ज्ञेयं गोडं प्रीतिविवर्द्धनं ॥ नानाफलोद्भवं लिंगं नाना-
 कामप्रदायकं ॥ तैलपिष्टकरोत्यग्निं सैद्धार्थं भयनाशनं ॥ तैलमिश्रितपिष्टं द्रवलं गंधधुं धां करोतीत्यर्थः ॥ सुखकृत्वा
 वनेयं वगोमयं रोगनाशनं ॥ गुणदं सैकतं भूरिसौभाग्याय चलावणं ॥ उच्चाटनेतुपांशव्यमौलं शत्रुक्षयावहं ॥ वंशां-
 कुरं समुद्रतुवं शवृद्धिप्रदं भवेत् ॥ पुरक्षोभकरं मौरं रामं ठं चाग्रिकारकं ॥ मौरं गौगुलं रामं ठं हि गुमयं ॥ पूज्यं गंधमयं
 लिंगं त्रिकालं मुखावहं ॥ चद्रेण चंदनेनाथकुं कुमेन सुगंधिना ॥ चतुःसमेन वाकार्यं लघुना केवलेन वा ॥ चंद्रः कपूरः
 लघुरगुरुः चतुसमलक्षणं ॥ गारुडे ॥ कस्तूरिकाया द्वाभौ चत्वारश्चंदनस्य च ॥ कुंकुमस्य त्रयं शशिनश्चतुः स-
 मइति ॥ शिवनारदसंवादे ॥ तत्रापि पाण्यं वंशं अक्षिप्रसिद्धिप्रदं भवेत् ॥ पार्थिवेन तु लिंगेन वहवः सिद्धिमागताः कृते
 रत्नमयं लिंगं त्रेतायां हेमसंभवं ॥ द्वापरे पारदं ॥ श्रेष्ठमित्यनुपंगः ॥ ततश्च कलां विपिनं लिंगां
 तरनिषेधः ॥ अथ पाण्यं विवाले गंतुं संस्थाभेदेन फलविशेषः ॥ नारद उवाच ॥ देवकेन प्रकारेण कर्तव्यं सर्वकामिकं यस्य

पूजनमात्रेणकृतकृत्याभेन्नरः । शिवउवाच ऋषेसर्वप्रयत्नेनपार्थवलिङ्गमुत्तमः । कर्तव्यं हि नृभिर्नित्यं कामं
 मुद्दिश्ययत्नतः मालिङ्गपार्थिवलक्षभुक्तिमुक्तिफलप्रदं देशकालवलङ्गात्वाकुर्व्यालिङ्गं फलप्रदं । विद्यार्थालिङ्गं
 साहस्रधनार्थंचतदर्धकं पुत्रार्थं सार्धसाहस्रं कन्यार्थंचशतत्रयं वेदालिङ्गायुतंकुर्व्यात्सर्वपापहरं परं राज्यार्थं
 शतसाहस्रं कांतार्थं शतपंचकं मोक्षार्थं कोटिगुणितं भूकामश्चसहस्रं रूपार्थं त्रिसहस्रं तृतीयां द्विसहस्रं सु
 दृक्कामः सहस्रं तु त्त्वार्थं शतपंचकं उच्चाटनपरश्चैव सहस्रं च यथोक्तवत् स्तंभनेच सहस्रं च मारणे च तदर्धकं निग
 ढान्मुक्तिकामस्य सहस्रं सार्द्धं मारितं महाराज भये पंचशतं घोराच्च संकटे शतद्वयं च ढाकिन्याभये पंचशतं परं दारि
 द्यं पंचसाहस्रं तस्यार्धं सर्वकामिकमिति पूर्वोक्तमहं संस्थापूर्वं प्रत्यहं कियलिङ्गं संस्थाविधेयेत्येव पक्षायामाह एकं
 पापहरं प्रोक्तं द्विलिङ्गं चार्थसिद्धिदं त्रिलिङ्गं सर्वकामानां कारणं परमारीतं मारणे तु चतुर्लिङ्गं पुवकान्येच पंचकं । उत्त
 रोत्तरमेवं स्यात्पूर्वोक्तगणनावधीति ॥ अन्यत्रापि ॥ लिङ्गानामयुतंकृत्वामहाराज भयं हरेत् सहस्रमेकं लिङ्गं
 नां व्याधानां तु भयं हरेत् सहस्राणि तथा पंचनिगडान्मुकयेनृणाम् कारागृहविविक्तार्थमयुतं कारणेद्बुधः ढाकिन्यु
 दिभये सप्तसहस्रं कारणेत्तथा सहस्राणां तु पंचाशदपुत्रोपि हि कारयेत् लिङ्गानामयुतं नैव कन्याकामस्तु कारयेत्
 एकलिङ्गं च नैव शत्रुलां श्रियमाप्नुयात् लक्षमेकं तु लिङ्गानां यः करोति नरो भुवि शिवं एव भवेत्सोपि नात्र काव्यो
 विचारणेति क्रियासारे ॥ लिङ्गस्थशिवनाभेस्तु नहि पीठप्रकल्पनं तदाधारशैलेव स्यात्तस्य पीठमिति स्मृतं । उत्त
 मं मध्यमं हीनामिति लिङ्गात्रिधा स्मृत एकैकं त्रिविधा तद्बहुतमां गुलिमानतः । नवाष्टसंज्ञां गुलिं कालिङ्गं श्रेष्ठं तथा स्मृतं
 पट्पंचकं चतुर्मानं मध्यमां त्रिविधं स्मृतं त्रिद्वेकां गुलिं कालिङ्गां त्रिविधं कनीयकं उत्तमं बहुदकारं मध्यमं कुक्कुटां
 डवत् अधमं गोकुक्कुवच्च इति लिङ्गात्रिधा स्मृतं अक्षादल्पपरीमाणं तालिङ्गं कुत्र चित्रः कुर्वीतां गुष्ठतो ह्रस्वं न कदाचि

तस्माचरेत् अक्षोशीतिगुंजः गुंजः पंचाज्यमापकः तेशोडशाक्षः कर्षोष्णीत्यमरकोशात् तस्मादशीतिगुंजपरिमाण
 द्यामृदापार्थिवलिङ्गकर्त्तव्यं रुद्राक्षं शिवलिङ्गं च स्थूलं प्रशस्यते ॥ इति वचनाच्च ॥ सिद्धांतशेखरे अंगुलादिवि
 तं स्वं तालिङ्गं हे प्रपूजयेत् प्राप्तादेतुतदूर्द्धस्यात्पूजनीयं प्रयत्नंत इति पादौ शालिग्रामशिलालिङ्गे यः करोति ममाच
 नं तेनार्चितः कार्तिकेयः युगानामेकसप्ततिं प्रागादिदिग्भिमुखनियमः सारसमुच्चये प्रागाननोधनददिग्वदनोथ
 वेति अन्यत्रापि रात्रावुदङ्मुखं कुर्याद्देवकार्थं सदैव हि शिवार्चनं सदाप्येवं शुचिः कुर्यादुदङ्मुख इति वाचस्प
 तिमिश्रास्तु प्राक्पश्चिमोदगः स्यस्तु प्रातः सायं निशा सुचितवचनात्कालभेदेन व्यवस्थामाहुः पारिजाते गृह्यप
 रिशिष्टे प्रतिमाः प्राङ्मुखी रुदङ्मुखो यजेत एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयं अन्यत्र प्राङ्मुखः अन्यत्र चलादादि
 ति निर्णयार्थं सधौ ॥ अन्यत्र तु चरालिङ्गे च ये देवपूर्वाभिवदनं बुधः स्थिरालिङ्गे यादृक्प्राप्तसतमेव प्रपूजयेदिति गो
 भूहिरण्यवत्त्रादिवलिङ्गपूजनिवेदने ज्ञेयोनमः शिवायेति मंत्रः सर्वत्राप्यधिकश्चायमोकाराद्यः
 पडक्षरः ॥ नंदिपुराणात्पंचाक्षरेण वा पूजनं कार्त्तव्यं लिङ्गे चार्च्यं छिले वापि शंकरं विधिपूर्वकं पूजयेति शेषः ॥
 पुगदोपविनिर्जित्य रुद्रलोके प्रसीदते ॥ पार्थिवं लिङ्गमधिकृत्य ब्राह्मणैः शिवशूलपाणिः पिनाकधृक् पशुप
 तिः शिवश्चेति महादेवेति पूजयेत् मृत्तिकाग्रहणैश्च घटने च प्रतिष्ठितौ ब्रावाहेन च स्त्रपेन पूजेन च विसेजन इति ॥

अथ मंत्रमहोदधिस्थं पार्थिवपूजनविधानम् ॥

अथ पार्थिवलिङ्गस्य विधानमभिधीयते स्नातो नित्यं विधायादौ गत्वा शुद्धां भुवं सुधीः उपरिस्थामथाकृत्य पडं एनं
 भिमंत्रयेत् ॥ आकाशः पृथिवी शेषस्थितो विदुसमन्वितः पृथ्वीचचनुर्यतानमोतः स्यात्पडक्षरः ततो मृदुमु
 पादाय कृत्वानिःशर्करांततः पात्रे निदध्यात्स शुद्धे प्रत्यहं पूजनायतां सद्दिने सद्विरोर्भौत्राणेश्वरकुमारयोः हराद्यां

श्रमन्सप्तगृह्णीयाद्योगसिद्धये अथाचर्चनं शुभे घस्त्रे आरभेत प्रसिद्धये कृत्वानित्याक्रियाः शुद्धोदयादध्याविवस्वते
 मृदमादाय तोयेन सुधया मंत्रेन च आसिच्य पिंडये त्रेष्टमभयपात्रे निधापयेत् तदा कालमनुस्मृत्य कामनामपि हृद्ग
 तां लिगा निपाथिवाग्नीहृपूजयेभुक्तसंस्थया संकल्पेवं मृदा पिंडादाया लपां मृदं सुधीः एकादशार्णमनुनाकुट्यो
 द्वालगणेश्वरं मायागणेशभूवीजैर्जातौ गणपते पुटः एकादशोर्णमंत्रोयं स्मृतो वालगणेशितुः वराभयलसत्पाणि
 पद्मवालगणेश्वरं निर्माचस्यापयेत्पीठे लिगानिरचयेत्ततः हरमंत्रेण गृह्णीयादक्षमानाधिकां मृदं ॥
 महेश्वरस्य मंत्रेण लिङ्गं कुर्यात्तथा शुभं अंगुष्ठमाणादधिकं वितस्त्य वधिसुंदरं पार्थिवं च यो ह्निगनन्यूननाधिकं ततः
 शूलपाशेस्तु मंत्रेण लिङ्गं कुर्यात्तथा शुभं एव मन्यानि कुर्वीत यथासकलपमादरात् अवशिष्टमृदा कुट्योत्कुमारं
 तस्य मंत्रतः स्थापयेत् ह्निगपत्तयेत्स्वमंत्रेण च ये च त्रै वागवर्मकर्णविद्याल्य चरमे मीनकेतनः कुमारः
 यनमौ तोयगुहमंत्रोदशाक्षरः मंत्रेणावाहयेत् प्रतीति मंत्रा पिनाकिनं ततो लिङ्गस्थितं ध्यायेत्स प्रसन्नमहेश्वर
 दृष्टां कल्यं गजपतिमुखं प्राप्नुयान् दक्षदोषा वामोरुस्थानगपतितनयां किं गुहं चापरेण इष्टाभीतिं वरकरपु
 नेधारया द्विपङ्कक्तोरव्यादस्मान् त्रिभुवनमतो नीलकंठस्त्रिनेत्रः एवं ध्यात्वा पशुपतेर्मंत्रेण स्थापयेच्छिवं
 शिवमंत्रेण गंधादीनर्पयेद्ब्रह्मेतसे प्रागादि वामावर्तेन दिक्ष्वष्टौ परिपूजयेत् सर्वभवं रुद्रमुग्रं भीमं पशुपतिं
 तथा महादेवमथेशानं क्रमाद्विस्त्यादिमूर्त्तकान् क्षित्यष्टौ नीलाकाशयजमानेन्दुभास्कराः क्षित्याद
 यः स्युः सर्वोद्यास्तत इन्द्रादिकान्यजेत् धूपदीपनिवेद्यादिनमस्कारप्रदक्षिणा जयचक्रवाविसृजेन्महादेव
 स्यमंत्रतः तारानंतादि कांडे ताहाराद्यामनवोद्गृह्यः ॥ प्रतीलिङ्गे जेदेवमखिलानि सहैव वा पूजितौ निजमंत्रेण
 विसृजेन्नृणभृद्गौ धनपुत्रादिकमैस्तु शिवोऽर्घ्यः प्रोक्तलक्षणः विद्याकामैश्च तनीयः परशुहरिणं वर

ज्ञानमुद्रादधद्वैतवटमूलमुपोश्रित. पुंसोर्वैरुदयोः संघो कुख्याल्लिगानिसाधकः नदीतिरद्वयान्तिमुद्राता
 निचपूजयेत् तत्रयेहोहरिहर ' शखपद्मादिशुलभृत् इदनीलशरच्चद्रभूतिभूषणपुंजवान् दंपत्यारविरोधार्थमर्थ
 नारीश्वर' स्मृत. " येषूपूर्णकलशधत्पाशांकुशावपि उच्चाटमारणोद्वेषे ध्यातव्यः पुनरीदृशः कालीहस्ता-
 बुजालवः शुलभ्रोतद्विषयः मुंडमालाक्षरुत्कठोरवविनाहिताखिलः इत्थंतुकामनाभेदाद्वानभेदा प्रकीर्तिताः
 पूजयेत्कार्यसिद्धार्थलक्षावाधिसहस्रत लक्षपार्थवाल्लिगानापूजनाद्भुक्तिमुक्तिभाक् लक्षंतुमुंडलिगानापूजनात्पा
 र्थिवोभवेत् यानारीशिवल्लिगानिसंपूजयेत्प्रमवाप्नुयात् भस्मनोगोमयस्यापि बालुकायास्तथाफलं क्रीडंत शि
 शुक्राभूमौलिंगंकृत्वारजोभय पूजयंतिविनोदनं तेषु स्युःक्षतिनायकाः प्रातर्गोमयलिगानिनित्यंयस्त्राणि
 पूजयेत् दृहतीविल्वयोः पत्रे नैवेद्येगुडमर्पयेत् एवंमासत्रयकुर्वन्ननल्पलभतेधनं एकादशैवल्लिगानिगोमयो
 त्थानिमर्चयेत् प्रातर्मध्याह्नयोः सायंनिशीथेप्रतिवासरं सप्तर्षीः संपदोयायात्पण्मासानेवमादरात् एकाद
 शयजेन्नित्यशालिपिठकृतानियः लिगानिमासमावेणसकल्मषचंदहेत् स्फाटिकंपूजितलिगमेनोनिकरनाश
 न सर्वकामप्रदंपुंसामुदवरसमुद्रव रेवाश्मजंसर्वसिद्धिप्रदंदुःखविनाशन यथाकथंचिल्लिगस्यपूजानित्यंकृतेष्ट
 दा योचयेत्पुष्पमोदार्थे पत्रैर्गोमयजंशवं क्रुद्धंमहेश्वरंध्यायन्सपराजयतेरिपून् लिगंसंपूजयन्नित्यंशिवभ
 क्तिपरायण भक्तुल्योपितस्याशपापराशिलयत्रजेत् चतुर्दश्यांतथाष्टम्यापिणीमास्यांचिदुक्षये पयसास्त्रापि
 तोशभोधरादानफलभेत् दोग्रीणांतुगवांलक्षयोदद्याद्वेदपाठिने पाथैर्वयोचैर्येह्लगंतयोर्लिगाचैकोवरः लि
 गपूजांविधायाग्रेस्तोत्राशतरुद्रिय पूजयेत्तन्मनाभूत्वाशिवेस्वाविनिवेदेयेत् यत्संख्याकंयजेह्लिगंतन्मिंतहो
 ममायेत् आज्यान्विनैस्तिर्लरेष्टैर्वोपायसेनवा शिवमंत्रेणतस्यातिब्राह्मणान्भोजयेच्छतं एवंकृतेसमस्ते
 षसिद्धिर्भवतिनाश्रितमिति ॥

अथपंचसूत्रविधानं लिङ्गद्वयसममध्यमद्विविस्तोर्णमेवच तदद्वैतगोमुखब्राह्मणं चसूत्रमिदमतं कालोत्तरे ॥ लिङ्गम
स्तकाविस्तारोऽल्लगोच्छ्रायसमोभवेत् त्रिगुणः परिणहः स्यात्ततः पञ्चोत्तमिच्छिता लिङ्गतुल्यं प्रणालस्यात्यं चसूत्रस्यल
क्षणं पंचसूत्रसमायुक्तं शिवाल्लगंसमचयेत् भुक्तिदुःखिदं देविधनारोग्यसुखप्रदं गौतमीतंत्रं लिङ्गमस्तकाविस्ता
रोऽल्लगोच्छ्रायसमोमतः परिधिस्तत्रिगुणितस्तद्वत्पीठव्यवस्थितं प्रणालिकातथैवस्यात्यं चसूत्राविनिर्णयः लि
गमस्तकाविस्तारपूजाभागसमभवेत् नानाहत्त्रिगुणकुड्यान्नाहवत्पीठविस्मृतिः पूजाशादद्विगुणकुड्यादुन्नतं पीठमु
त्तमं वृत्तं वाचतुरस्त्रवाममध्यकं ठसमन्वितं द्विगुणल्लगनाहवत्कंठनाहंसमाचरेत् त्रिमस्त्रलमधश्चोर्द्धसमं वाह्निमेखलं
लिङ्गमस्तकाविस्तारं पडभागविभज्यतः मेखलमैकभागेन कुड्यात् वातंचतत्समं लिङ्गैर्दध्यसमं कुड्यात्त्राणालं पीठं
वाह्यतः विस्तारतत्समं नलतदद्वैतचतद्वत्तः जलमार्गः प्रकर्तव्यः स्तस्य मध्ये त्रिभागतः कुड्यात्पीठाद्वैतदध्यवाप्रणालं
चतथोदितं सर्वेषां तत्रल्लगानां सपीठानां विशेषता लोहादीनां चल्लगानामेखलक्षणमाचरेत् लिङ्गनाहसमपीठवि
स्मृतं विस्मृतस्य सप्तभागतुल्यं तुल्यकं त्रिगुणल्लगनाहसमं कंठनाहं शिल्पिशास्त्रेऽपि लिङ्गमस्तकावि
स्तारोऽल्लगोच्छ्रायसमकृत्वा ॥ तत्रिगुणवेष्टनाहं लिङ्गस्यौल्यं कृत्वा तत्समं वर्तचतुरस्त्रं वा पीठविस्तारं अथ
उद्वचकुड्यात् ॥ पीठोचततुल्लगोच्छ्रायसमोद्विगुणः पीठमध्यं लिङ्गादद्विगुणस्थूलः पीठोच्चतातृतीयांशेन कंठकृ
त्वा तस्योर्द्धसमं धत्तसमं प्रवयं वा कृत्वा लिङ्गविस्तारं पञ्चांशेन पीठोपरिवाह्यमेखलं कृत्वा तदंतः संलभ्यतं सप्त
संतं कृत्वा पीठद्विहिल्लिङ्गसमदीर्घ्यं पीठाद्वैतदीर्घावामुलदध्यसमविस्तारमथेतदद्वैतविस्तारं तृतीयांशेन मध्यं स्वाता
पीठवत्समेखलां प्रणालिकां कुड्यादिति ॥

इतिपंचसूत्रविधानम्

इदंपंचसूत्रविधानं पार्थिवेन विधानं कुर्यात् तदुक्तं पार्थिवं श्वरार्चितामणौ पंचसूत्रविधानं च पार्थिवेन चकार येन यथा कथंचिद्विधिनारमणीयं प्रकल्पयेत् रत्नादिलिगेष्येवं ॥ तदुक्तं हयशीर्षपंचरात्रे न कुट्याल्लक्षणोद्धारं रत्नजानां चलात्मनां स्वप्रभालक्षणं तेषां स्वर्णजातामपि ध्रुवं तस्मात्तल्लक्षणोद्धारं कुर्यान्पापाणालिगवत् अचलानंतिजसां नांकाश्चिदिष्ये तल्लक्षणं लक्षणं कल्पनीयं तु स्यात्लिगे यथा विधि चलालिगे कुशाग्रेण लक्षणं कल्पयेद्गुरुः मनं सांचितयेद्वाचिलक्षणं लिगं संस्थितं सोमशं भावपि रत्नजेलक्षणेद्धारो न लोहे न सरिद्रवे लिगे पुचललोहे पुनदृष्टं क्वचिदागमे स्वरूपलक्षणे तेषां प्रारत्ने पुनिर्मलेति अन्यत्र संस्थ्या विशेषे निषेधः गृहे लिगद्वयं नार्ह्यं शालिग्राम इयं तथा द्वे चक्रद्वारिकायाश्च गणेशत्रयमेव च ॥

अथ शिवपूजामधिकृत्य कालिकापुराणे कपिलापंचगव्येन कुशवारिरियुतेन च स्नापयेत्पत्रपूतेन ब्राह्मं स्नानं तदुच्यते ॥ एकाहमपि योलिगे ब्राह्मं स्नानं समाचरेत् विधूय सर्वपापानि रुद्रलोके महिषीयते कपिलापंचगव्ये नदधिक्षीरपूतेन च स्नानेन शतगुणं पुण्यमिति रेभ्यो न संशयः वर्षकोटिसहस्रेण यत्पापं समुपाजितं घृतस्नानेन तत्सर्वदहत्याग्निरिवैधनं कृष्णाष्टम्यां घृतस्नानं कृत्वा लिगे सकृन्नरः कुलैकविंशमुतार्य शिवलोके महिषीयते स्नां प्यदग्ध्वासकृच्छिर्गशिवलोके महिषीयते ॥ ब्रह्मपुराणे देवानां प्रातिमायत्र घृताभ्यंगक्षमा भवेत् पलानितस्यै देयानि श्रद्धया पंचार्चयेत् शीतः श्रोतरे पलशतं स्नानं दंपंच सर्वदा द्वे सहस्रे पलानां नुमहा स्नाने तु संस्थया दांतव्यं येन सर्वासु दिक्षु निर्याति तद्वृतं पंचविंश पलालिगे अभ्यंगं कारयेदथ शिवस्य सार्पिषा स्नानं प्रोक्तं पलशतेन च तां वती वचक्षीरेण गव्येनैव भवेत्ततः भूयः सार्द्धं सहस्रेण पलानां भैक्षयेद्द्वचः रसेन कारयेत् स्नानं भक्त्या चोष्णां वृणाततः

शीतानुनापिदत्त्वाचवत्पूतेनमंत्रवित् स्नापयेद्वक्तितोभूयोगंधपात्रास्थितेनतु महास्नपनोत्तरं कौस्तुभविशेषः॥महा
 दीपद्वयेदंशतमष्टोत्तरं पुनरिति पुजारंभप्रभृतिसंततकोदीपःपरोभूयःपूजानंतरंशतमष्टोत्तरं दीपाइतिविशेषः
 म् ॥ विल्यादोतुस्कांदे ॥ क्षीराद्वशगुणंद्वानृतैवदशोत्तरं वृताद्वशगुणंद्वौद्रक्षौद्राश्रैवक्षुजंतथा वस्त्रयामले
 धीतकौशेयवसनंविष्णुप्रीत्यैप्रकीर्तितं रक्तंशक्त्यर्कविघ्नानांशिवस्यचसितंप्रियंमलहीनंतथाछिद्रक्षौभंकार्पासमेव
 चेति अथचंदनं चंदनागुरुकर्पूरैःश्लक्ष्णपिष्टैःसंकुम्भैः शिवस्यार्चासमालिप्यकल्पकोटिवसेद्विवि हेमाद्रौतु
 विशेषः विधिनास्त्राप्यचनेनततोरोचनयालिपेत् कृष्णागुरुसकर्पूरचंदनागुरुधुकया लेपयित्वाततोल्लिङ्गना
 पीठजघनंशुभं अनुलेपनपरिमाणेऽल्लिङ्गे अनुल्लिङ्गेचतत्सर्वंपंचविंशफलेनचेति अथपुण्याणि धर्तूरैकस्तुयालि
 नं कृष्णैः संपूजयेन्नरःसगोलक्षफलंप्राप्याशिवलोकमहीयते नीलोत्पलसहस्रस्यमालांवध्याप्रपूजयेत् अल्लभे
 तुसहस्राणामर्द्धद्विनैवपूजयेत् उत्पलानामलाम्भेतुपदैश्वरीतरोर्यजेत् श्रीतरोर्विल्वस्य विल्वपत्रैरखंडैश्चयोल्लि
 नंपूजयेत्सकृत् सर्वपापविनिर्मुक्तःशिवलोकमहीयते सर्वकामप्रदंविल्वंदारिद्रस्यविनाशनं विल्वान्नन्यत्परं
 नास्तियेनतुव्यातिशंकरः शुक्लाण्यपिचपत्राणिश्रीवृक्षस्यसदैवहति ॥ पारिजातौक्रियासारे ॥ मध्यमाः
 नांमिकामध्यपुष्पंसंगृह्यपूजयेत् अंगुष्ठतर्जन्यथाभ्यानिर्भाल्यमपनोदयेत् अपनीतंचनिर्माल्यंचंदंशायनिवेदयेत्
 अशून्यमस्तकौलंगंसदाकुर्वीतपूजकः॥ अथाशिवेवर्ज्यपुण्याणिभाव्यपुराणे ॥ केतकीजातिमुक्तचक्रकुंदयूथमंदति
 कां शिरीषंसर्जवंधूंकुमुमानिर्विवर्जयेत् निर्गंधीन्युग्रगंधीनिकुसुमानिविवर्जयेत् गंधहीनमपिश्राह्यपवित्र-
 यन्कुशादिकं प्रासाददीपिकायां जपावंधूकसिंदरं तथात्रैसंधिकीशुभेमंदंतोकेतकीपुष्पंमालतीपुरजातिचतुसृणं
 साध्वमारचंचंद्रमंदेनापिनापयेत् ॥ अथधूपःशिवपुराणे ॥ गुग्गुलुघृतसंगुक्तंशिवेश्वर्यश्चनिवेदयेत् रुद्रलोकमवाप्नोति

गाणपत्यं चोर्वेदति । अथदीपः भविष्यपुराणे घृतदीपप्रदानेन शिवाय शतभोजनं ॥ विमानं लभते दिव्यसूर्यको
 टिसमप्रभं अयनैवेदं तत्परिमाणं हेमाद्रौ दशद्रोणे स्तुनैव चैव द्रोणे रथापि वा ॥ शतद्रोणसमपुण्यमाढा
 केन विधीयते वित्तहीनस्य मर्त्यस्य नात्र काव्या विचारणेति गुडखंडघृताकानां भक्ष्याणां च निवेदनैः घृततपा-
 धितानां च ते पांशतगुणं फलं अथ फलं मातुलंगफलाद्यानि सुपक्वानि निवेदयेत् शिवाय सफलतस्य तद्ब्रक्ष्याणां नि-
 वेदने अथ प्रदक्षिणाः तत्र विशेष उक्तो गृह्यपरिशिष्टे एकां विनायकं कुर्यात् द्वेसूयैर्विणीशंकरे चत्वारिंशवे-
 दद्यात्सप्ताश्वत्थे प्रदक्षिणाः आदित्यपुराणे प्रदक्षिणत्रयं कुर्यात् शिवस्यायतने नरः अश्वमेधसहस्रस्य फ-
 लं प्राप्नोति मानवः गृहन्नारदीये तु एकां चंडयारवोसप्ततिस्त्रोदद्याद्दिनायके चतस्रः केशवे दद्याच्छिवे तद्वदक्षिणं
 तत्रैव पदांतरैः पदंतस्य करौ चलनवर्जितौ स्तुतिर्वाचिहृदि ध्यानं चतुरंगं प्रदक्षिण शिवलिङ्गे विशेषो-
 लिङ्गपुराणे सव्यं ब्रजेत तोऽसव्यं प्रणालं नैवलं घयेत् बृहन्नारदीये शिवप्रदक्षिणी मर्त्यः प्रणालं नैवलं घयेत्
 वृषं चंडवृषं चैव सोमसूत्रं पुनर्वसु चंडचसोमसूत्रं पुनर्वसु ॥ हेमाद्रौ प्रातिष्ठाकांडे ॥ प्राच्यां
 नंदिमहाकालीयाम्यधृगिविनायकौ वारुणो वृषभस्कंधो देवी चंडी तथोत्तरे त्रैविक्रम्या तु ऐशान्ये चडस्थाय पनमुक्त-
 तथा अप्रसव्यं यतिः कुर्यात्सव्यं तु ब्रह्मचारिणः सव्यापसव्यगृहिणो नित्यशंभोः प्रदक्षिणं तृणैः काष्ठैस्तथा
 पूर्णैर्द्विर्वैष्णवादिभिः अंतर्दानं पुरः कृत्वा सोमसूत्रं नलं घयेत् सोमसूत्रप्रमाणमपि तत्रैव प्रासादविस्तारमात्रा-
 तु भवेदुदो व्यासत्राद्विहलं घनतो न दोषः स्याद्वापश्चाभ्यंतरलं घनेन सोमस्य दिशि मंडपादुदीच्यां दिशि प्रासाद-
 विस्तारं सोमसूत्रपरित्यज्य वाहिः प्रदक्षिणेन दोष इत्यर्थः ॥ विशेषांतरमुक्तं तत्रैव सोमसूत्रद्वयं यत्र यत्र वा वि-
 ष्णुमंदिरम् अप्रसव्यं न कुर्वीत कुर्वीतैव प्रदक्षिणमिति ॥ अथ नमस्कारः ॥ जानुभ्यां चैव पाणिभ्यां शिरसा च

विचक्षणः कत्वा प्रणमं सर्वेशः सर्वान्कामानवाप्नुयात् अश्वमेधादिसर्वकृतफलं भवतीति ॥ भविष्योत्तरे अथ शिवा-
 गारे निषिद्धावां यो नितं त्रे शिवागारे च फलं कसूर्यागारे च शंखं दुर्गागारे वंशवाद्यं मधुराचनवाद्येन ॥
 अथ निर्माल्यलंघने निषेधान् सिंहपुराणे शांतरथं प्रतिनारदः ॥ अद्य प्रभृति निर्माल्यलंघयति महामते नर-
 सिंहस्य देवं स्वतथान्ये पादिवीकसां पच्यते नरकोरे यावदाभूतसं प्लवम् ॥ भविष्यपुराणेपि ॥ निर्माल्य-
 लंघनकरं स्तामिहं नरकं व्रजेदिति ॥ अथ निर्माल्यप्रतिपत्तिः ॥ रुद्रांगलभ्रमभौतुदहे सर्वचतक्षणात् वैष्ण-
 वं स्नानकेभ्यश्च भस्माग्निभ्यश्च शोभवमिति यानि तु स्कंदे शिवनिर्माल्यभोक्तारः शिवनिर्माल्यलंघकाः शि-
 वनिर्माल्यदातारः स्पर्शस्तेषामपण्यकृत स्थष्टारुद्रस्या निर्माल्यसवासा आहूतः शुचिरिति नैवेद्यं मेनरो भुक्त्वा शु-
 द्धैर्चांद्रायणं चरेदिति ॥ कालिकापुराणे ॥ अग्राह्यां शिवनैवेद्यं पत्रपुष्पं फलं जलं, शालिग्रामशिला स्पर्शोत्सर्वयातिपवि-
 त्रतामिति पिरिशिष्टे दत्त्वा नैवेद्यवस्त्रादिना ददति कदाचन त्यक्तं यच्छिवमुद्दिश्य तदादानेन तत्फलमिति भविष्ये च-
 शिवनिर्माल्यधारणनिषेधवचनानि निर्माल्ययोगिहमद्रक्त्या शिरसाधारयिष्यति अशुचिर्भिन्नमर्यादो नरः पापसम-
 न्वितः नरके पच्यते घोरेति र्गयो नौ च संवसेत् ब्रह्महापिशुचिर्भूत्वा निर्माल्यं यस्तु धारयेत् तस्य पापं महच्छीघ्रं नाश-
 यिष्ये महाव्रत ॥ इति स्कंदपुराणां शुचिना न तत्र ग्राह्यां किंतु शुचिना स्नानादिना शुचिनेत्येवं पराणीति स्मार्ताः अपनी-
 तं तन्न ग्राह्यामिति श्रीदत्तः शिवदीक्षारहितैर्योतिर्लिगातिरैकैर्वान ग्राह्यमिति शैवाः स्कंदे ॥ अनर्हं मम नैवेद्यं
 पत्रपुष्पं फलं जलं शालिग्रामशिलासंगात्सर्वथातिपवित्रतामित्युक्त्वात् ॥ पुंचायतनपूजायां शालिग्रामस्यापि त-
 त्र संस्त्यान्नेवेद्यादिवदोपैति सूचितम् तथा नैवेद्यं मेनरो भुक्त्वा शुद्धैर्चांद्रायणं चरेदिति ॥ एतदपवादः शिवनारद-
 सर्वदे ॥ वाणालिं गे स्वयं भूते चंद्रकांतं हृदि स्थिते चांद्रायणसमं द्वयं शभौ नैवेद्यं भक्षणमिति ॥ तथा च काशीखंडे ॥

जलस्यधारणंमूर्द्धनिविश्वेशस्तानजन्मनः ॥ इत्युपक्रम्य ॥ स्नापयित्वाविधानेनयोलिंगंस्नपनोदिकं त्रिःषि
वेत्त्रिविधंपापंतस्येहाशुचिचिन्तयति ॥ लिंगस्नपनवाग्भिर्भ्यःकुर्यान्मूर्द्धन्यभिषेचनं गंगास्नानफलं तस्य जायेतत्र
विषाम्नइति अत्रभक्षणप्रतिप्रसवःशिवदीक्षाविषयः ज्योतिर्लिंगंविनालिंग्यःपूजयतिसत्तमः तस्यनैवेद्य
निर्मात्यभक्षणान्नमरुच्छूकं सालिग्रामोद्भवेलिंगेवाणालिंगेस्वयंभुवि रसलिंगेतथार्पेचसुरसिद्धप्रतिष्ठते हृद
येचंद्रकांतैचस्वर्णरूप्यादिनिर्मिते शिवदीक्षावताभक्तेनंदंभक्तमतिर्यते ॥

॥ इतिभविष्योत्तरेज्योतिर्लिंगनैवेद्यादिस्वीकारस्तुदीक्षारहितैरपिकार्यः ज्योतिर्लिंगंविनेत्युक्तवचनात् तथा
पादोदकंचनिर्मात्यंभक्तैर्धार्यप्रयत्नतः ॥ इत्यग्निपुराणात् ॥ आदित्यपुराणेच ॥ निर्मात्यंधारयेद्वत्तया
शिरसापार्वतीपतेः रायसूरययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिनिश्चितं लोभादिनातुनधार्यं लोभान्नधारय ज्ञछंभोर्नि
र्मात्यंनचभक्षयेत् नस्पृशेदपिपादेनलघयेन्नापिनारद लिंगांतरेपुतीर्थोदकवंदनमात्रच श्रद्धावच्छिवभक्त
मात्राधिकारिकाः श्रद्धावतांस्त्वभक्तानामुपसर्गोमहत्पि नोपायतरमस्त्येवविनेशचरणोदकं येव्याघ
योहिदुःसाध्यावहिरंतःशरीरिणां श्रद्धयैवोदकस्पृशतिनशंत्येवनान्यथेतिरत्नेश्वरोपाख्यानैस्कांदवचनात् स
र्वैरपिचंडेशंदत्त्वधार्यमिति क्वचित्तु वाणरावणचंडीशनंदिभृंगीरिटादयः सदाशिवप्रसादोयं सर्वेगृह्णंतुशंभावा
इति क्वचिचंडाभावोऽप्युक्तोऽग्निपुराणे वाणलिंगेचलेलोहेसिद्धलिंगेस्वयंभुवि प्रतिमासुचसर्वासुनचंडोधि
कृतोभवेत् ॥ आदित्यपुराणे ॥ लिंगेस्वायंभवेवाणेरत्नतेजसिनिर्मिते सिद्धेप्रतिष्ठिते लिंगेनचंडोधिकृतो
भवेत् ॥ येपुंचंडाधिकाज्ञेनास्ति तन्निर्मात्यधारणेनदोषइत्याहुः ॥ अथरुद्राक्षधारणंतन्महिमाच ॥ शि
खायांहस्तयोःकंठेकर्णयोश्चापियोनरः रुद्राक्षधारयेद्भक्त्यासशैवंलोकमाप्नुयात् नववक्त्रंरुद्राक्षधारयेद्दामवा

हुना चतुर्दशमुखैवशिखायांधारयेद्बुधः ॥ तत्रविशेषः ॥ एकवक्त्रःशिवःसाक्षाद्ब्रह्महत्यांव्यपोहति अत्र
 ध्यत्वंप्रतिस्त्रोतोविहस्तभंकरोतिच द्विवक्त्रोहरगैरीस्याद्दोघाघविनाशकृत् त्रिवक्त्रोह्याग्निजन्माचपापरशि
 प्रणाशयेत् चतुर्वक्त्रःस्वयंब्रह्माब्रह्महत्यांव्यपोहति पंचवक्त्रस्तुकालाग्निरगम्यागम्यपापनुत् षड्वक्त्रस्तुगु
 होज्ञेयोध्रूणहत्यांविनाशयेत् सप्तवक्त्रस्त्वनंतःस्यात्स्वर्णस्तयेयादिपापहृत् विनायकोष्टवक्त्रःस्यात्सर्वानृताविना
 शकृत् भैरवो नववक्त्रस्तुशिवसायुज्यकारकः दशवक्त्रःस्मृतोविष्णुर्भूतप्रेतभयापहः एकादशमुखोरुद्रो
 नानायज्ञफलप्रदः द्वादशास्यस्तथादित्यःसर्वरोगनिर्वहणः त्रयोदशमुखःकामःसर्वकामफलप्रदः चतुर्दशा
 स्यःश्रीकंठोवशोद्धारकरःपर इति ॥ निश्चिद्धाश्रयसुपक्काश्वरुद्राक्षाधारणेरस्मृताः पंचासृतंपंचगव्यंज्ञानका
 लेप्रयोजयेत् रुद्राक्षस्यप्रतिष्ठायांमंत्रंपंचाक्षरंतथा त्र्यंवकादिमंत्रस्तुयथातत्रनियोजयेत् त्र्यंवकंयजामहे०
 मामृतात् इति ॥ यद्वा अघोरमंत्रेण अघोरैणापिमंत्रेणरुद्राक्षस्याद्विजोत्तम प्रतिष्ठांविधिवत्कुर्व्यात्ततो
 धिकफलंलभेत् ततोयथास्वमंत्रेणधारयेद्भक्तिसयुतः एकवक्त्रादीनांक्रमणमंत्राः औंऔंभूंशनमः ॥ १ ॥
 औंऔंनमः ॥ २ ॥ औंऔंनमः ॥ ३ ॥ औंहुंनमः ॥ ४ ॥ औंऔंहुंनमः ॥ ५ ॥ औंऔंहुंनमः ६ औंसःहुंनमः ७
 औंहुंनमः ॥ ८ ॥ औंहुंनमः ॥ ९ ॥ औंश्रींनमः ॥ १० ॥ औंहुंनमः ॥ ११ ॥ औंश्रींनमः ॥ १२ ॥ औंक्षीं
 नमः ॥ १३ ॥ औंनमो नमः ॥ १४ रुद्राक्षेदेहसंस्थेतुकुटोऽधियतेयदि सोपिरुद्रपतियातिकिंपुनर्मानवोगुरुः क
 चिन्मालायांविशेषउक्तः ॥ अष्टोनरशतैः कार्य्या चतुः पंचाशताथवा सप्तविंशतिमानावाततोहीनाधमामता ॥
 तथाचप्रजापतिः ॥ मोक्षार्थीपंचविंशत्याधनार्थीत्रिंशताजपेत् पुष्कर्योपंचविंशत्यापंचदश्याभिचारिके सप्तविंश
 तिरुद्राक्षमालयादेहसंस्थया यत्करोतिनरः पुण्यंसर्वकोटिगुणंभवेत् योददातिद्विजानिभ्योरुद्राक्षंशृणुषण्मुख

तस्य प्रीतिर्भवेद्बुद्धः स्वपदं च प्रयच्छति पदार्थादर्थं वैोपदेवः रुद्राक्षान्कण्ठदेशे दशनपरिमितान्मस्तके विंशती द्वेः पड्पङ्-
 क्के प्रदेशे करयुगलकृते द्वादश द्वादशैव वाङ्मोरेन्द्रैः कलाभिर्नयनयुगकृते एकमेकं शिखायां वक्षस्यष्टाधिकं यत्कलय-
 ति शतकंसंस्वयं नीलकण्ठ इति रुद्राक्षधारणम् ॥ अथ शिवरात्रिकृत्यमुच्यते ॥ तत्र प्रातः संध्यादिकृत्वा धृतत्रिपुण्ड्र-
 रुद्राक्षस्ताम्बपान्त्रं गृह्णाति ध्यायद्युल्लिख्य ओमद्या शिवप्रीत्यर्थं शिवरात्रि व्रतं करिष्ये ॥ व्रतधारणमंत्रः ॥ शिवरात्रि व्र-
 तं ह्येतत्करिष्ये हं महाफलं निर्विघ्नमस्तु मे चात्र त्वत्प्रसादाज्जगत्पते चतुर्दश्यां निराहारो भूत्वा शोभोपरे हनि भो देव्ये हं भु-
 क्तिमुत्तमं शरणे मे भवैश्वर्य इमं मैत्रौ पठित्वा जलमुत्सृजेत् ततो नित्यकृत्यं विधाय शिवनामस्मरणेन दिनमतिवाह्यं स-
 ध्याकालात्पूर्वं संध्या समयोत्तरं वा स्नानं कृत्वा सायं संध्यां निर्वर्त्य विभूतिरुद्राक्षमालाधारणं कुर्यात् इदं च शिवपूजायां
 नित्यं विना भस्मत्रिपुण्ड्रेण विनारुद्राक्षमालया पूजितोऽपि महो देवो न स्यात्तस्य फलप्रदः तस्मान्मुदपि कर्तव्यं ललाटे
 तु विपुण्ड्रकर्मिर्तिलगपुराणवचनात् ततो रात्रौ प्रथमप्रहरे शिवाय नतंगत्वा शुचिराचांता आसने प्राङ्मुख उपविश्य
 शिवसन्निधौ पूजासंस्कारं कुर्यात् तद्यथा एवंगुणविशेषेण विशिष्टायां पुण्यतिथौ एतद्वर्षकृतसमस्तपातको
 पपातक प्रकीर्णकादिका यिकवाचिकमानसज्ञाताज्ञातप्रकाशरहस्यपापस्य क्षयार्थं पुत्रघनदीर्घायुः प्रभृति
 सकलकामावाप्स्यर्थं शिवरात्र्यां शिवपूजनं करिष्ये इति संकल्प्य अपसर्पित्विति सर्पया न्विकीर्य सोमादि सा-
 क्षिदेवतामंत्रं पठित्वा सामान्यार्घ्यं संस्थाप्य भूतशुद्धिं कृत्वा प्राणप्रतिष्ठोत्तरं मातृकान्यासं च कृत्वा श्रीकण्ठादिमातृ
 कान्यासं कुर्यात् ॥ तद्यथा अस्य श्रीकण्ठादिमातृकान्यासस्य दक्षिणामूर्तिः ऋषिर्गार्गीयः श्रीछंदः अर्द्धनारीश्वरो
 देवता ॥ हलो बीजानि स्वराशक्यः ज्ञातविज्ञानार्थं विवियोगः अक्षं खं गंधं आं ह्रां अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥
 इं चं छं जं झं ई ह्रीं तं जं न्यं स्वाहा उं टं ठं डं ङं हूं मध्यमाभ्यां वपट् एं तं थं दं धं एं ह्रीं अनामिकाभ्यां हुं ओं पं फं वं भं

ओहौं कनिष्ठिकाभ्यां वौपट् अयं रलवं शंपसंहं ह्रं करतलकरपृष्ठाभ्यां वौपट् एवमेव हृदयादिपङ्गन्यासं कुर्व्यात् ॥ ततोऽभ्यानम् ॥ वंधूककांचननिभं रुचिराक्षमालां पाशांकुशौचरदं निजबाहुदंडैः विभ्राणमिदुश्कलाभरणं त्रिनेत्रमर्द्धविकेशमनिशवपुःश्रयामि ॥ २ ॥ दक्षाधः करमारभ्य वामधः करपर्यंतमाधुध्यानं कृत्वा ततोऽभ्यासं कुर्यात् ओहौं अश्रीकण्ठपूणेदरीभ्यां नमः इति मस्तके ॥ १ ॥ ओहौं आश्रितेश विरजाभ्यां नम इति आननदृष्टे ॥ १ ॥ ओहौं सुदमे शाल्मलीभ्यां नम इति दक्षिणेनेत्रे ॥ ३ ॥ ओहौं द्वित्रिमूर्ते लोलाक्षीभ्यां नम इति वामनेत्रे ॥ ४ ॥ ओहौं उंचं अमरेशवर्तुलाक्षीभ्यां नम इति दक्षणे ॥ ५ ॥ ओहौं ऊंचं अर्धशोचोणाभ्यां नम इति वामकणे ॥ ६ ॥ ओहौं ऋभारभूती शार्द्धिमुखीभ्यां नम इति दक्षनासापुटे ॥ ७ ॥ ओहौं ऋश्रुतिथी शसुमुखीभ्यां नम इति वामनासापुटे ॥ ८ ॥ ओहौं लं स्थाण्वी शार्द्धिजिह्वाभ्यां नम इति दक्षगडे ॥ ९ ॥ ओहौं लं हरे शकुंडेदरीभ्यां नम इति वामगडे ॥ १० ॥ ओहौं एं बिंदी शार्द्धिकेशीभ्यां नम इति उर्ध्वेष्टे ॥ ११ ॥ ओहौं एं मौक्तिकेश विरुक्तमुखीभ्यां नम इति अघरोष्टे ॥ १२ ॥ ओहौं ओं सद्योजांतज्वालामुखीभ्यां नम इति ऊर्ध्वदंतपंक्तौ ॥ १३ ॥ ओहौं ओं अक्रूरेश श्रीमुखीभ्यां नम इति शिरसि ॥ १४ ॥ ओहौं ओं श्रः महासैन्येश विद्यामुखीभ्यां नम इति मुखमध्ये ॥ १६ ॥ ओहौं कं क्रौंधी शमहाकालीभ्यां नम इति दक्षस्कंधे ॥ १७ ॥ ओहौं खंचं दीश सरस्वतीभ्यां नम इति दक्षकूर्परे ॥ १८ ॥ ओहौं गंपंचांतकेशगोरीभ्यां नम इति दक्षमणिबंधे ॥ १९ ॥ ओहौं घं शिवोत्तमशत्रैलोक्य विजयाभ्यां नम इति दक्षकरांगुलिमूले ॥ २० ॥ ओहौं ङं एक रुद्रेशमंत्रशक्तिभ्यां नम इति दक्षकरांगुल्यग्रेषु ॥ २१ ॥ ओहौं चं कूर्मेशात्मशक्तिभ्यां नम इति वामस्कंधे ॥ २२ ॥ ओहौं छं एकनेत्रेशभूतमौत्रिकाभ्यां नम इति वामकूर्परे ॥ २३ ॥ ओहौं जं चतुराननेशलं योदरीभ्यां नम इति वाममणिबंधे ॥ २४ ॥ ओहौं झं अजेशचिद्रावणीभ्यां नम इति वामकरांगुल्यग्रे ॥ २५ ॥ ओहौं टं सोमेशखचरीभ्यां

नमइतिदक्षोरुमूले ॥२६॥ ओह्रौंलंगलीशमंजरीभ्यानमइतिदक्षजानुनि॥२७॥ ओह्रौंढवाहुमूलेषु ॥३०॥ ओह्रौं
 ढंडमाकांतेशवृक्षोदरीभ्यानमइतिदक्षपादगुल्यग्रेषु ॥ ३१॥ ओह्रौंतत्रापाडीशपूतनाभ्यानमोवामोरुमूले ॥३२॥
 ओह्रौंयंचंडीशभद्रकालीभ्यानमइतिवामजानुनि॥३३॥ ओह्रौंदंअस्त्रीशयोगिनीभ्यानमइतिवामगुल्फे॥३४॥ ओह्रौंधं
 मीनेशशंखिनीभ्यानमोवामपादागुलिमूलेषु ॥ ३५ ॥ ओह्रौंनमायेशतर्जनीभ्यानमइतिवामपादांगुल्यग्रेषु
 ॥ ३६ ॥ ओह्रौंपिलोहितेशकालरात्रिभ्यानमइतिदक्षकुक्षौ ॥ ३७ ॥ ओह्रौंफशिखीशकुंडलिनीभ्यानमइ
 ति वामकुक्षौ ॥ ३८ ॥ ओह्रौंवृंछालांडेशकपर्दिनीभ्यानमइतिष्टले ॥ ३९ ॥ ओह्रौंभंहिरंडेशवज्राभ्यानमइति
 नाभौ० ओह्रौंमंहकालीशसुभुजाभ्यानमोजठरे॥४०॥ ओह्रौंयत्वगात्मनेवाणीशसुखीभ्यानमइतिहृदये०४२ ॥
 ओह्रौंरंअसृगात्मनेभुजेशरेवतीभ्यानमइतिदक्षांसे ॥ ४३ ॥ ओह्रौंलमांसात्मनेपिनाकीशमाधवीभ्यानमइति
 ककुदि ॥४४॥ ओह्रौंवमेदआत्मनेखड्गशिखारुणीभ्यानमइतिवामांसे ॥४५॥ ओह्रौंशंअस्थात्मनेविकेशवायवी
 भ्यानम इतिहृदयादिदक्षकराग्रंतं ॥४६॥ ओह्रौंपंमज्जात्मनेभ्येशरक्षोविदारणीभ्यानमइतिदक्षपादाग्रंतं ४७॥
 ओह्रौंसंशुक्रात्मनेभृग्वीशसहजाभ्यानमइतिवामकराग्रंतं ॥ ४८ ॥ ओह्रौंहंप्राणात्मनेनकुलीशमहालक्ष्मी
 भ्यानमइतिहृदयादिवामपादाग्रंतं ॥ ४९ ॥ ओह्रौंलंशस्त्रात्मनेशिवेशव्यापिनीभ्यानमइतिहृदया
 दिनग्र्यंतं ॥ ५० ॥ ओह्रौंलंपरमात्मनेसंवर्तकेशमायाभ्यानमइतिहृदयादिशिरंतं ॥ ५१ ॥ इत्येवं
 मातृकास्थानेषुपुन्यसेत् अत्ररुद्राःस्मृत्तारकाष्टशूलकपालकाः शक्तयोरुद्रपीठस्थाःसिंदूरारुणविग्रहाः
 रक्तोत्पलकपालाभ्यामलंकृतकंभ्वुजः ॥ इतिमूर्तिशक्तीनांभ्यानम् ॥ इतिश्रीकंठादिन्यासः ततः
 श्राणायामंकरन्त्यदेहेमंडूकादिपरतत्वादेवताभ्योनमइत्युच्चार्य्य ॥ वामादिशक्तिपूजनंकृत्वाशिवपडक्षरादि

मन्त्रन्यासंकुर्यात् अस्य श्रीशिवपंचाक्षरमंत्रस्य वामदेवऋषिः पंक्तिच्छन्दः सदाशिवदेवता ओंवीजं नमः शक्ति
 शिवायेतिकीलकं चतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं न्यासे विनियोगः शिरसि वामदेवऋषये नमः मुखे पंक्तिच्छन्दसे नमः हृदि
 सदाशिवदेवतायै नमः ओं विजाय नमो गृह्ये नमः शक्तये नमः पादयोः शिवाय कीलकाय नमो नाभौ न्यासे विनि
 योगः इति सर्वगो व्यापकं कुर्यात् ओं हृदयाय नमः न शिरसे स्वाहा मं शिखायै वषट् शिं कवचाय हुं वनित्रत्र
 याय वैषट् यं अस्त्राय फट् एवं करन्यासमपि कुर्यात् ॥ ओं तत्पुरुषाय नमः तर्जन्योः ओं मंत्रघोराय नमः मध्य
 मयोः शिसद्योजाताय नमः कनिष्ठिकयोः ओं वामदेवाय नमः अनामिकयोः ओं यद्वैशानायाय नमः अंगुष्ठयोः
 ओं नंतत्पुरुषाय नमः मुखे ओं मंत्रघोराय नमः हृदये ओं शिसद्योजाताय नमः पादयोः ओं वामदेवाय नमो गृह्ये
 ओं यद्वैशानायाय नमो मूर्ध्नि ओं नंतत्पुरुषाय नमः प्राग्वाक्काय नमः ओं मंत्रघोराय वक्षिणवक्त्राय नमः दक्षिणकर्णे ओं शिसद्यो
 जाताय पश्चिमवक्त्राय घूडाथः ओं वामदेवायोत्तरवक्त्राय नमः वामकर्णे ओं यद्वैशानायायोर्ध्ववक्त्राय नमः ऊर्ध्वभागे
 ओं सर्वज्ञशक्तियाम्ने हृदयाय नमः न नित्यतृप्तिशक्तियाम्ने शिरसे स्वाहा मंत्रनादिवोधशक्तिधाम्ने शिखायै वषट्
 शिं स्वतंत्रधाम्ने कवचाय हुं वानित्यमलुप्तशक्तियाम्ने नेत्रत्रयाय वैषट् यं अनंतशक्तिधाम्ने अस्त्राय फट् ततो
 मूलमंत्रेण नमो रूपाय भूतयज्योतिर्लिंगात्मने चतुर्मानवपुरुषाय भासितांगाय शंभवे इत्यनेन व्यापकं कुर
 ण्यात् लिंगादिमुद्रादर्शनपूर्वकं ॥ स्वेष्टदेवं स्वभेदेन ध्यात्वा शिरसि मूलमंत्रेण पुष्पांजलिं दत्त्वा पुनर्हृदयक
 मले ध्यात्वा मानसपूजां कारिष्ये ॥ इति संप्राप्त्यर्था कृतांजलिपुटो भूत्वा चितयेद्बृदि शंकरं ऋणपातकदोर्भाग्यदा
 रिद्रविनिवृत्तये अशेषघघविनाशाय प्रसीद मम शंकर दुःखशोकान्नि संतप्त संसारभयपीडनं बहुरोगाकुलं दी
 नं पाहि मां वृंधाह न आगच्छेद्वेदवैशमहादेवाभयं करगृहाण सह पार्वत्या तव पूजामंयां कृतां स्वागतं देवदे

वैशोमित्रिद्योतवशांकर गृहाणसहपावित्यायार्थपरिभाषितामित्युक्ता मानसैरुपचारैरेवेधातिसंपूज्यः यथाश-
 क्तिर्नपित्वातत्समपेक्षत्वा वाह्यपूजार्थमनुज्ञाप्यविशेषार्थपनकुर्थात् तद्यथा स्ववामोभ्रचतुरवृत्त-
 त्रिकोणात्मकमंडलविलस्य ओह्रीश्चाधारशक्तयेनमइतिसंपूज्य तत्रत्रिपादिकांस्थाय्य मंदशकलात्म-
 नेवाह्ममंडलयइतिसंपूज्य वृत्ताकारेणवाह्मिदशकलाःपूजयेत् यंधूव्याचिपेनमः ॥ वंडउष्मायैनमः ॥ लज्वा-
 लिनीकलायैनमः ॥ शैर्विस्फुलिगिन्यैनमः ॥ पंसुश्रियैनमः ॥ संस्वरूपायैनमः ॥ हंकपिलायैनमः ॥
 लहव्यवाहनयैनमः ॥ क्षकठयवाहनयैनमः ॥ इतितदुपरिश्रस्त्रमंत्रशालितपात्रनिधाय श्रद्धादशकलात्मने
 सूर्यमंडलायैनमः ॥ इतिसंपूज्य ॥ वृत्ताकारेणतत्रसूर्यश्रद्धादशकलाःपूजयेत् ॥ कंमंतापिन्यैनमः ॥ खंब-
 तापिन्यैनमः ॥ गंकधूव्यायैनमः ॥ घंपमरीच्यैनमः ॥ डंभज्वालिन्यैनमः ॥ चंधरूचिन्यैनमः ॥ छंदसु-
 पुष्पायैनमः ॥ जंयंभोगदायैनमः ॥ झंतविश्वान्यैनमः ॥ अणवोधिन्न्यैनमः ॥ ठंडक्षमायैनमः ॥ क्षलंहंसपंश-
 वंरयंभवंफनंधंयंतण्डलंठंडजंजंछंचंडगंखंकश्रःश्रुंउंउंइंइंआंश्रं इतिविलोममातृकां
 जपन् ॥ मूलनसुधाबुध्याजलेनापूर्यजलमध्यंडपोडशकलात्मनेचंद्रमंडलायनम इतिसंपूज्य वृत्ताकारेणच-
 द्रस्यपोडशकलाःपूजयेत् ॥ अंश्रमृतकलायैनमः ॥ आमानदायैनमः ॥ इंपूपायैनमः ॥ इंतुष्टनमः ॥ उपु-
 ष्यैनमः ॥ उंमत्तैनमः ॥ ऋंश्रुत्यैनमः ॥ लंचंद्रिकायैनमः ॥ लंकास्यैनमः ॥ एंज्योत्स्नायै-
 नमः ॥ एंश्रियैनमः ॥ ओंप्रात्यैनमः ॥ ओंअंगदायैनमः ॥ अंपूर्णायैनमः ॥ अंःपूर्णास्मृतायैनमः ॥ अत्रत्रमृता-
 दिकलानांप्राणप्रतिष्ठाविधाय सूर्यमंडलात्तीर्थमावाह्यमूलमंत्राणार्ध्यजलसंयोज्यतीर्थसंपूज्य मूलमंत्रेणलिगमुद्रां
 प्रदश्यं वमिति धेनुमुद्रयाअमृतीकृत्य तत्रदेवंध्वात्वादेवस्यदेहेपडंगविधायकवचेनावंगुल्य नेत्रमंत्रेणसंवीक्ष्य

शंखमुद्रं पातपात्रमवष्टभ्ययोनिसुद्रं यातजलं जलं स्पृष्ट्वा मूलनगंधादिभिः संपूज्य प्राग्वत्पङ्क्त्यानि संपूज्य मूलमं-
 त्रेणाष्टवारं जलमभिमंत्र्य मत्स्यमुद्रया छादयेत् तत्पात्रस्योत्तरे पत्तया त्रिकोणमंडलत्रयं कृत्वा तेषु मंडलद्वये साधारं-
 सं जलं पात्रद्वये तृतीयमंडले धृतमधुदधियुक्तं कांश्यपात्रं च त्रिपात्रत्रयं संस्थाप्य मूलमंत्रेण एतच्छुद्धिं कथं प्रादि-
 भिः संपूज्य तेषु पात्रांतरेणाध्यजलं किंचित्कृत्वा मूलमंत्रेण एतच्छुद्धिं कथं प्रादि-
 तैर्तर्क्य पात्रेश्यामां कदूबीजविष्णुक्रांतादिभिः क्षिप्या च मनपात्रे जातं फललवंगं कंकौलचूर्णं निक्षिपेत् अत्राध्य-
 दिपात्रालाभे प्रक्षालितान् तंडुलान् पुष्पाणि दत्त्वा ततः पूजाक्रमस्य दक्षिणे त्रिकोणमंडले साधारं सजलं पुनरा-
 वचनपात्रं निधाय तत्राध्ययानजलं किंचित्पात्रांतरेणोद्धृत्य दत्त्वा मूलमंत्रेणाभिमंत्र्य संप्रादक्ष्य स्वदेहं गंधपुष्पैरलं-
 क्य स्वैष्टदेवतारूपं संचित्य पोठमंडुकादिपरतर्वात् संपूज्य उर्ध्वमोभगवते सकलगुणाल्मशक्तियुताय अनंता-
 ये योगपीठाय कमलासनं यनमः ततस्तत्केसरे पुस्वाग्रादिप्रादाक्षिण्येन वामदेव्यैनमः ज्येष्ठायैनमः सैर्द्वयेनमः
 काल्यैनमः कालविकरण्यैनमः वलयैनमः वलविकरण्यैनमः सर्वभूतमन्यैनमः मध्य-
 मनोन्मन्यैनमः उर्ध्वमोभगवते सकलगुणाल्मशक्तियुताय अनंताये योगधर्मपीठायैनमः ॥ इति पीठपूजा ॥ अथ
 पार्थिवविधिः सर्वाधारधरारूपे त्वद्रूपं स्मृतिकामिनां ग्रहिष्यामि प्रसन्नां विलिङ्गाथी भवसुव्रते इति भूमिं संप्राद्व्ये
 उपरितं नमं द्रुमपाकृत्य ततः स्नां पृथिव्यैनमः इति पृथिव्यैनमः शंकराभक्षाधिकाम् अशीतिंगु-
 जादिमान्मृदमित्यर्थः हराय नम इति मंत्रेण संगृह्य सद्योजातमिति मंत्रं प्रपठित्वा वामदेवायैति मंत्रेण जलं प्राक्षिप्य
 महेश्वरायैति संघटनं कुर्यात् अघोरं इति लिलगकरणं तत्पुरुषायैति वारं कृत्वा ईशान इति विदिकायां वारं संयोज्या ॥
 मूलं न शूलपाण्यैनम इति विधां शिवं संस्थाप्य हस्ते पुष्पादि गृहीत्वा मूलाधाराकुंडिलिनीं सुत्याप्य ममदचक्रादिक्र-

मण्डयकमलात्स्वष्टदेवतां तेजोरूपां ब्रह्मरंध्रं नीत्वा परमाभृतांबुधौ परमशिवशक्त्यात्मकं तेजः प्रवहन्ना
 सापुटाध्यनिकरस्थपुष्पांजलौ निःसार्य पुरः स्थितमूर्तिशिरसि पुष्पांजलिनिक्षिपेत् आत्मसंस्थमजं शुद्धं वा
 महं परमेश्वर अरण्यामिव हव्याशं मूर्त्तमावाहयाम्यहं आयाहि भगवन् शोभो शर्वत्वं गिरिजापते प्रसन्नो भवेद
 वेणो नमस्तुभ्यं हि शंकर ततो मूलमुच्चार्योपि नाकधूपेन मः आवाहनमते वं यमहि मामूर्त्तिस्तस्यां सर्वगतां शिव भ
 किस्त्रिहसमारुढं दीपवत् स्थापयाम्यहम् देवशक्तिमुलभसर्वाभरणसंयुत यावत्त्वां पूजयिष्यामि तावत्त्वसु
 स्थिरो भव ततो मूलं पठित्वा शिवत्वं इह तिष्ठतिष्ठ इति संस्थाप्य सन्निधापनं कुर्व्यात् अनन्यातवदेवेशमूर्त्तिं श
 क्तिरिधं प्रभो सान्निध्यं कुरु तस्यांतं भक्तानुग्रहतत्पर ततो मूलमुच्चार्य शिव इह सन्निधौ भव ॥ इति सन्निधानं कृत्वा
 सान्निधो रंध्रं कुर्व्यात् आज्ञया तव देवेश कृपां भो धि सुखांबुधे आत्मानंदं कतृहं त्वानिरुणद्धि मपि तु गुरो मूलं ति शि
 व इह सन्निधुस्व ततः संमुखीकरणं अज्ञानादुर्मनस्त्वाद्वा वैकल्पात्साधनस्य च यदपूणं भवेत्कृत्यं तदप्यभि
 मुखो भव ततः अवगुंठनं अभक्तवाङ्मनश्चक्षुश्चोत्रदूरं चित्तयुते स्वतेजः पंजरेणाशु वेष्टितो भव सर्वतः मू
 लं ति शिवश्च वगुंठितो भव ततः पङ्गेन सकलीकरणं मूलेन महामुद्रया परमीकरणं ततो मूलमंत्रमुच्चार्य
 ऐव दवदवाग्वादिनि ऐं क्लीं छिन्नैश्छेदय महाक्षोभं कुरु क्लीं सौमोक्षकुरु २ सौः हसौमिति दीपिनीमकारादिक्षकारां
 तां मातृकामुच्चार्य अर्धयो देकेन देवं त्रिः प्रोक्ष्य देवस्य हृदयं स्पृशन् प्राणप्रतिष्ठां कुर्यात् सायथा ओं आर्हा
 क्रौंहंसः शिवस्य जीव इह स्थितिः पुनः आर्हो क्रौंहंसः शिवस्य वाङ्मनश्चक्षुः श्रोत्रघ्राणरसनप्राणा इहागत्य सु
 खं चरंति पृष्ठं तु स्वाहा इति प्राणप्रतिष्ठा विश्वेश्वरमहाराजप्रियेश्वर प्रजापते आसनं दिव्यमीशानदास्ये हं परमे
 श्वर मूलेनासनं महानंदमहेशानमहदानंददायक पादं गृहाणे देवेश पार्वती परमेश्वर मूलेन पादं त्रियं वक

सदाधारवियदादिविधायक आर्ध्यगृहाणदेवेशशोभोसर्वार्थसाधक मूलेनार्ध्यदत्त्वा त्रिपुरांतकदीनार्थिनाशिन्
श्रीकंठशूलधृक् गृहाणाचमनंचालंपावित्रोदककल्पितं मूलेनाचमनं घृतसध्वान्यसंयुक्तंपरिपूर्णसुखात्मनेमधु
पर्कमिंदेवकल्पयामिप्रसीदमे मूलेनमधुपर्कदत्त्वा मूलेनपुनराचमनं पंचामृतंसमानीतंपयोदधिवृत्तमधु शर्क
राजलसंसमिश्रं गृहाणपरमेश्वर मूलेनपंचामृतस्नानं त्रिकालकाशिकालश्रीः स्थितिसंहारकारक स्नातंतीर्थोद्
तेस्तैर्यैर्गृहाणपरमेश्वर मूलेनस्नानंदत्त्वापुनर्मूलेनाचमनंदद्यात् कालान्निरुद्धदेवेशवरदाभयदायक वस्त्रं गृहाण
सर्वेशदिव्यगंधोदवासितं ॥ मूलेनश्वेतवस्त्रम् ॥ पशुपतयेनमः ॥ पुनराचमनम् ॥ यज्ञोपवीतंपरमंपवित्रंविधि
निर्मितं नीलकंठोपवीतंचमयादत्तं गृहाणभो मूलंपशुपतयेनमः ॥ यज्ञोपवीतं ततोभूषणानि स्वभावसुंदरांगाय
नानाशक्त्याश्रयायते भूषणानिविचित्राणिकल्पयामिसुरार्चित पशुपतयेनमः भूषणानि ससर्पयामिनमः ततः
कनिष्ठगुणयोगेनगंधमुद्रयागंधं दद्यात् चंदनागुरुकपूरतमालजलकुंकुमं उशीरकुटुसंयुक्तैशैवगंधाष्टकविभो गृ
हाणदेवदेवेशसमस्तसुरपूजित पशुपतयेनमः गंधसमर्पयामि सदाशिवसदानंदअक्षतान्परमेश्वर गृहाण
त्वमुमाकांतदयां कृत्वाममोपरि मूलेनपशुपतयेअक्षतान्समर्पयामि पुष्पाणिचिविचित्राणिमालत्वादीनिधैप्रभो
इयानिचसुगंधीनिविलदपत्रं गृहाणमे मूलंपशुपतयेनमः पुष्पाणिसमर्पयामि अमृतोद्भवं श्रीवृक्षं शंकरस्य
सदाप्रियं विल्वपत्रं गृहाणिशर्मिष्ठानांसर्वकामद ॥ मूलंपशुपतयेनमः ॥ विल्वपत्रंसमर्पयामि तर्जन्यंगुठयोगेन
पुण्यमुद्रयामूलेनपशुपतयेवौपडित्येनपंचपुष्पांजलीन्दत्त्वा सदाशिवमहेशानजगद्भयमहाप्रभो अनुज्ञादिहिभग
वन्परिवारार्चनायमां एवंपूजार्थमनुज्ञाप्यत्रयमेष्टदलेदिग्दलेपु पूर्वदलमारभ्य उर्ध्वं तत्पुरुषायनमः उर्ध्वं त्रयो
रायनमः उर्ध्वं शिस्र्योजातायनमः उर्ध्वं वात्रामदेवायनमः उर्ध्वं ईशानायनमः मध्य इति देवाश्चादित्येयादि

प्रादक्षिण्येन उ०निवृत्त्यनमः उ०प्रतिष्ठायैनमः उ०विधायैनमः उ०शाल्यैनमः उ०मध्येशात्यतयैनमः ॥
 अभीष्टसिद्धिर्मेदिशरणगतवत्सल भक्त्यासमर्चयेत्तुभ्यं प्रथमावरणार्चनं इतिप्रार्थयेत् ॥ एवमग्रेपिद्वितीया
 षष्ठ्यांतकेसरेषु देवस्य दक्षाग्रे ॥ उ०हृदयायनमः वामाग्रे नाशिरसनमः पृष्ठदाक्षिणे मंशिखायैनमः वामेः
 शिंकवचायनमः अग्रे वानेत्रत्रयायनमः अग्न्यादिदुःश्रस्त्रायनमः इति अभीष्टसिद्धिर्द्वितीयावरणार्चनं द्वितीये
 अष्टदलेदेवाग्रदलमारभ्य प्रादक्षिण्येन उ०अन्नंतायनमः सूक्ष्मायनमः शिवोत्तमायनमः एकनेत्रायनमः
 त्रिमूर्तायनमः श्रीकंठायनमः शिखंडिनेनमः इतिसंपूज्य अभीष्टसिद्धिं ० तृतीयाष्टदलेदेवस्य वामदलमारभ्य प्रा
 दक्षिण्येन ॥ उमायैनमः चंडेश्वरायैनमः नादिनेनमः महाकालायनमः गणेश्वरायनमः वृषभायनमः भृ
 गुर्येनमः स्कंदायनमः अभीष्टसिद्धिं चतुर्थावरणं चतुरस्त्ररेखात्रयांतरालगतवीध्यां यथास्थितपूर्वादिशमार
 भ्य ॥ लंईंद्रायनमः अग्नयेनमः यमायनमः निऋतयेनमः वरुणायनमः वायवेनमः सोमायनमः ईशाना
 यनमः ईशानेन्द्रमध्ये ब्रह्मणे निऋतिवरुणमध्ये ईशानंतायनमः इतिसंपूज्य अभीष्टेति पंचमावरणं द्विती
 यवीध्यां श्रवजायनमः शक्येनमः दंडायनमः खड्गायनमः पाशायनमः शक्रुशायनमः गदायैनमः
 त्रिशूलायनमः पद्मायनमः चक्रायनमः इतिलोकपालाद्युधानितत्समीपस्थानेषु संपूज्य अभीष्टेतिप्रार्थयेत्
 षष्ठावरणं ततः मृनुच्चार्य सांगायसपरिवाराय सवाहनाय सशक्तिकाय साधुधाय पुष्पांजलिं समर्प्य धूपपादिना पू
 जयेत् महादेवस्य षष्ठाधीशजगदीशानिरंजन धूपगृहाण देवेश साज्यंगुगुलुकल्पितं वनस्पतिरसादिति पठित्वामूले
 न धूपमंद्रयाधूपं दद्यात् तर्जन्यंगुष्ठयोगेन धूपमुद्रा हिरण्यवाहोसेनानी ईशानी शायते प्रभो दीपं गृहाण कर्पूरकापिला
 ज्यत्रिवर्तिकं आज्यं त्रिवर्तिसंयुक्तमिति दीपं मध्यमांगुष्ठयोगेन दीपमुद्रया अन्नानामापि सर्वेषां पतेदीनार्थिनाशक

पडूसैश्रसमायुक्तं गृहाणान्ननिवेदितं नैवेद्यं गृह्यतादेवेति पठित्वाऽमृतोपस्तरणमासे प्राणाय स्वाहेत्याद्युक्ता
 ॥ नमस्ते देवदेवेश सर्ववृत्तिकरंवरं अन्ननिवेदितं शुद्धं प्रकृतिस्थं सुशीतलं परमानंदसंपूर्णं गृहाण जलमुत्तम
 मित्यनेन मध्यपानीयं दत्त्वा ब्रह्मद्राघैः सदसमभितः सोपविष्टैः समंताद्वा ग्रीय्यांसि जह्न
 लयकरयासादंरं वीज्यमानः नर्मक्रीडाप्रहसनपरेहासयनपंक्तिभोक्त्वा भुंक्ते पात्रे कनकघटिते पट्टसान् श्रीमहे शायथा
 शक्तिजपित्वोत्तरापोशानं च दत्त्वा नैवेद्यं शोषं निर्माल्यभोजने च हृद्वराय समर्प्य सुगंधिचंदनेन करोद्धर्तनं कारयित्वा मू
 लेन च मनं च दत्त्वा राजाधिराजदेवेश निराकार निरास्पद फलं गृहाण देवेश नारिकेलं अदिकं शुचैत्यनेन फलं दद्यात्
 इदं फलमिति मूलेन च शाश्वतश्रीमयानंदमदनांतकधूर्जटे गृहाण पूगतांबूलचूर्णैश्च वसखादिरं पूगी फलाभिति मूलेन तां
 बूलं दद्यात् तांबूलमुखवासाविति कौस्तुभे तल्लक्षणं हेमाद्रौ रत्नकोशे महापिप्पलपत्राणि क्रमुकस्य फलानि च ना
 रिकेलफलोपेतं मातुलगसमायुतं एलाकपूरकंकलैर्मखवासंप्रचक्षते एतेषामप्यलाभेतु न नद्रव्यं स्मरेद्बुध इति
 हिरण्यगर्भस्य मितिदक्षिणां दद्यात् ततः पुष्पांजलिं दद्यात् हरविश्वस्विलाधार निराधार निराश्रय पुष्पांज
 लिशिखंशभोगृहाण वरदायकति पुष्पांजलिं दत्त्वा नीराजनं कुर्यात् तत्र विशेषे हेमाद्रौ चंद्रादित्यौ च धरणी
 विद्युदग्निस्तथैव च सर्वेषां ज्योतिषां ज्योतिरात्तं क्यं प्रतिगृह्यतां शालिपिष्टाद्भवैः शुद्धैर्वृतपुर्णैः समुज्जलैः ततो
 नीराजनं दीपैः पटुविंशत्यानुकारयेत् सर्वपदधिंसंयुक्तैर्दूर्वागोरोचनादिभिः शांतिकुंभततः पद्ममष्टपत्रं सक
 र्णिकं ध्यात्वा निवेदयेन्मूत्रं निलिगस्य कुसुमैः सह ततो वस्त्रयुग्मचामरदर्पणादीन्यर्पयेत् ततः प्रदक्षिणं कृत्वा
 साष्टांगं प्रणमेत् मृडानीनाथमे सर्वानपराधानेन कथा क्षमस्वाभिप्रणामेते करोम्यष्टांगसंभवमिति नमस्कारं
 कृत्वा ईश्वरे वद्यात्र अष्टदिक्षु आग्नेय्यांतमष्टमूर्त्तिपूजनं कुर्यात् तथा च भविष्ये मूर्त्तयोष्टौ शिवस्यैता पूर्वादि क्रम

योगताः आग्नेयं ताः प्रपूज्यास्तु वेद्याल्लो गेशिवं यजेदिति अष्टमूर्त्तिपूजनतु प्राचीमग्रतः शंभोरिति रुद्रयामले देवा
 न्रेस्वस्ववाप्यग्रे प्राची प्रोक्ता गुरुतमैरित्यगमिकां प्राचीमारभ्य प्राच्यै शान्यादिक्रमेणाग्नेयी वामावर्त्तेन कुट्यो
 त्तच्चेत्यं नमः शिवायेति मंत्रेण पूर्ध्वल्लो गेशिवं संपूज्य ततो वामावर्त्तेन अष्टौ मूर्त्तयः पूजयेदिति कालतत्त्ववि
 वेचनप्रभृतयः ॥ ॥ वस्तुतस्तु रुद्रयामलियपदार्थादशादिमहानिविधेष्वदर्शनाभिर्मलेव मंत्रमहो
 दधौ तु मेघपुष्पांजलिदानोत्तरं आवरणपूजनादवर्गागष्टमूर्त्तिपूजनंतद्यथा उर्ध्वार्वायक्षितिर्मूर्त्तयेनमः उर्ध्वार्वाय जलमूर्त्त
 येनमः रुद्राग्रअग्निमूर्त्तयेनमः उग्राय वायुमूर्त्तयेनमः भोमाय आकाशमूर्त्तयेनमः पशुपतये यजमानमूर्त्तयेनमः
 महादेवाय सोममूर्त्तयेनमः ईशानाय सूर्यमूर्त्तयेनमः भय्यो शिवाय नमः ॥ चंदनादिपंचोपचारैः संपूज्य
 यथाशक्ति जप्त्वास्तोत्रैः स्तुत्वानमस्कृत्य ॥ प्रथमप्रहरार्धं दद्यात् ॥ शिवरात्रित्रतंदेवतवपूजापरायणं करो
 मिविधिवद्वत्तंगृहार्धं महेश्वर अथ प्रार्थना नमो यज्ञजगन्नाथनमस्त्रिभुवनेश्वर पूजागृहाण मद्वत्तमहे श प्रथमे
 पदइति ॥ ततः पुष्पांजलिं दत्त्वा तन्मंत्रजपेन तत्कथाश्रवणादिना जागरेण कुर्व्यात् ततो द्वितीयप्रहरे पूर्ववत्पूज
 नं कृत्वा द्वितीयप्रहरार्धं दद्यात् ॥ नमः शिवाय शांताय सर्वपापहराय च शिवरात्रौ ददाम्यर्धप्रसीद उभयासह
 ततः प्रार्थना ॥ नमो न्यक्ताय सूक्ष्माय नमस्ते त्रिपुरांतक पूजागृहाणे देवेश याशक्त्योपपादितामिति ततस्तृ
 तीयप्रहरपूजनं यथावत्कृत्वा तृतीयप्रहरार्धं दद्यात् दुःखदारिद्र्यशोकनदग्धो हंपार्यतीपते शिवरात्रौ ददाम्य
 र्ध्यमुमाकांतगृहाण मे ततः प्रार्थना, वद्धो हं विविधैः पाशैः संसारभयवर्द्धनः पतितमोहजाले मां त्वंसमुद्धर शंकर
 ततश्चतुर्थप्रहरपूजनं यथाविधिकृत्वा चतुर्थप्रहरार्धं दद्यात् ॥ मया कृतान्यनेकानि पापानि हर शंकर शिवरात्रौ
 ददाम्यर्ध्यमुमाकांतगृहाण मे ॥ ततः प्रार्थना किं न जानासि मां वद्धं तावद्वाक्किं प्रयच्छ मे स्वपादाग्रतले देव दास्य

देहजगत्पते ॥ इतिचतुर्थप्रहरणूजांसमर्प्य ॥ पुनः प्रार्थयेत् अग्निन्नव्रतदेवत्वप्रसादात्समर्पितं क्षम
 स्वजगतांगयवेलोक्याधिपतेहर यन्मयाद्यकृतं पुण्यं तद्द्रव्यसमर्पितं त्वत्प्रसादान्महदेवव्रतमद्यसमर्पितं
 प्रसन्नो भव मे श्रीमन्सद्गतिप्रतियातु सत् तदालोकनमत्रिणपवित्रोस्मिनसंशयइतिप्रसादपुष्पपत्रादिगृहीत्वात्र
 तसाद्गुण्यार्थगोदानं कृत्वा परदिने यथाशक्ति ब्राह्मणभोजयित्वा संसारं धनदग्धस्य व्रतेनानेन शंकर प्रसादसुमु
 खो भूत्वा ज्ञानदृष्टिप्रदो भवेति संप्रार्थ्य वंधुभिः सह पारणकुर्व्यादिति कालतत्त्वविवेचनेन उहो ईशानाय नम
 इति अयमप्रहरे ॥ दुग्धेन स्नपनं पूजनं च ॥ अर्घ्यादिकं च पूर्ववेदव द्वितीयप्रहरे उहो ईशानाय नम इति द
 धालपनं तृतीये उवाच देवाय नम इति घृतेन स्नपनं चतुर्थे उहो ईशो जाताय नम इति मधुना स्नपनमित्यु
 क्तं नृसिंहपरिचर्यार्थायां शतरुद्रियं पचार्यवा पयसा संपिषामधुरान्नरेसेन सुरसेनोदकेन वा संततधारया शिवं
 संस्त्राप्यप्राणायामं ॥ शिवाय नमः ॥ इति गंधपुष्पतिलतंडुलमाषगोधूमादिभिर्निहा पूजां कृत्वा पंचवक्त्रहृन्मंत्रैः उहो स
 यो जाताय नमः पश्चिमे उत्तरे वामदेवाय नमः पूर्वोत्तरे पुरुषाय नमः दक्षिणे अघोराय नमः ऊर्ध्वमुखे ईशाना
 र्कैतियं च वक्राणि पुष्पादिभिः संपूज्य तां वृत्तादिकं निवेद्य अर्घ्यं दद्यात् तत्र मंत्रः गौरीवल्लभ देवेश शशिव्यशशिरो
 स्वर चर्पपापविशुद्ध्यर्थमर्थमिप्रतिगृह्यतां इत्यर्घ्यं दत्त्वा जागरणं कुर्व्यात् द्वितीयप्रहरे शंकराय नमः ॥ तृतीये मह
 श्वराय नमः चतुर्थे रुद्राय नमः एवं संपूज्य प्रभाते नित्यं कृत्वा शिवमभ्यर्च्य शिवभक्त्या द्विजान् भोज्य पारणकुर्व्यादि
 ति वार्पिकां शिवरात्रिपूजनम् अथ वार्पिकां शिवयोगयुक्तां शिवरात्रिकथा ॥ श्रीशिव उवाच ॥ आसीद् राजा विदेहायां प्रजा
 पालनं तत्परं सुधरो नाम विस्मृतो सदा परमधार्मिकः पृथिव्याः सर्वराजानो वर्त्तते वशवर्त्तिना तस्य राज्ञेनैकाश्री
 ध्यां धि नौ दुःखितो भवत् एवं गुणविशिष्टस्य तस्य राज्ञः प्रियं शुभाभाष्यं तिलोत्तमानां सर्वैः समुदिता गुणैः रूपला

वयस्यसंपुत्तः स्थिरयौवनसंस्थिताहंसकोकिलसंभाष्यामचमातंगगामिनीः । यथारूपातथाशीलातस्यभाष्योमहीप
 तेः भर्तुः प्रियहितेयुक्ताभुञ्जैवहिवल्लाभा याश्चतस्यापराभाष्याः शतसाहस्रसम्मिताः । सर्वास्वागुणसंयुक्तादास्य
 एवव्यवस्थिताः । एवंगच्छतिकाले तु कस्मिंश्चित्सुरसुंदरि । अतः पुरसधर्मात्माजगामरिमुमूर्दनम् । पतितिलोत्तमा
 देवीसर्वैः समुदितगणैः । आगच्छतंततोद्वाराजानरिमुमूर्दनम् । ततश्चस्वयमुत्थायददौ राजानं तदा । वंदत्येव
 तदा राज्ञी प्रियेति च पुनः पुनः । उपविष्टा तदा राज्ञः समीपे वरवाणिनी । सच राजा तदाराज्ञा शिवेति स्वमुदीरितं
 श्रुत्वेति शेषं संस्मारप्राक्तनकर्मयत्कृतं तत्प्राज्ञासौ तदा स्मृत्वा तां वूलंकरं संस्थितम् । चकार भुजसाराजा संकल्पं
 शिवपूजने । प्रच्छसातददीर्घा किमिदं त्यागकारणं यदिवल्लासिनो तत्वं भरिष्यामि तवाग्रतः सेपिराजा तदा
 देवो मरणे कृतनिश्चयां विज्ञाय कथयामास पूर्वजन्मविचेष्टितं श्रूयतामभिधास्यामि सावधाना भवप्रिये । अह
 मासंपुरा वैश्यः स्वधर्मनिरतः शुचिः । कालेन गच्छतां देवि पूर्वकर्मवशेन च । स्वकर्मनिरतस्यापि बोधैर्भक्तिरजा
 यतः । निशिनिष्क्रमणं कृत्वा चैर्ध्यं कर्तुं महंतः मम वैश्रममाणस्य अर्द्धरात्रमभूत्तदा । मया हि श्रमता दृष्टः समवा
 योजनस्य च ॥ जागरणं तु प्रकुर्वीणः । शिवस्यायतने शुभे अंतरंतु समासाद्य उपविष्टस्ततः क्षणं । कस्याश्चि
 द्रूहमेधिन्याः कर्णसंस्थं च कुडलं हत्वा पलायमाणस्तु दृष्टो हंत त्रपालकैः ततस्तु संहिताः सर्वे खड्गहस्ता धनुर्धराः
 तद्रथादिभिरयातत्रमुखे शिस्तं कुडलं ततः क्रुद्धनैकेन शिरच्छिन्नं महासिना । ततश्च कर्मणा तेन रात्रौ जागरणेन
 च । त्रेतेन च कृतेनापि राजा हंसवभूवह ततश्च जातिस्मरणं जातमभिलोचमे चतुर्दशीतिथिज्ञात्वा तां वूलंतम्
 योजितं एतच्छ्रुत्वा च सा देवी विस्मयपरमं महत् उवाचै न पुनाराज्ञी विस्मयेन समन्विता यदि मे प्रत्ययं
 किंचिदुत्पादयसि भूमिप । तदा जीवामि भूपालनान्यथा संप्रतारणां । एतच्छ्रुत्वा तदाराजा उवाच । सुरसुंदरि

एतद्वेशिरोमेद्यप्येतत्कूपसंस्थितं कालेनकूपः पूर्णायं मृत्काष्ठस्तृणसंचयैः उत्थाय वगतौ तत्र दंपती विस्मयान्विताः
खातयित्वा ततो देव्यै दर्शयामास ताच्छिरः कुण्डलचमुखेष्टृवा विस्मयं परमंगतौ ततस्तौ दंपती तत्र चक्रतुर्निधमं परं उप-
वांसस्य नयनं तथा जागरणस्य च कालेन गच्छतातौ तु पुत्रपौत्रसमन्वितौ संपूर्णं चतयोः काले मरणं समुपागतौ
शिवरात्रिप्रभावेन दंपती शिवसंनिधौ शिवरात्रिभिर्मंदवियः करोति नरो भुवि निर्मुक्तः सर्वपापेभ्यो शिवलोके महीयते
यद्दमांशुण्यथान्नित्यं शिवरात्रिकथानरः कृतानेन महादेवि शिवरात्रिर्ने संशयः ॥ इति शिवयोगयुक्तशिवरात्रिव्रतमाहा-
त्म्यम् ॥ अथाशक्तविषयेऽप्युक्तमन्यत्र कुर्वति सा वत्सरिकी शिवस्य पूजां सुशक्त्या तु यथा कथंचित् कृत्वा प्रया-
त्येव शिवस्थलोः कंव्याधोपियातो ह्यथ कृत्स्नं रतं दिति ॥ उं नमो भगवते रुद्राय ॥ अथ शिवरात्रिव्रतकथा हेमाद्रौ
स्कंदपुराणे नागरखंडे ॥ अश्वसेन उवाच कलिकालकृते किंचिद्भ्रतं मेव दपण्मुख स्वल्पायां समहापुण्यं सर्वपापप्र-
णाशनं लक्षायुषः स दामर्त्या ब्रह्मकृतयुगपुरा त्रतायां द्वापरे चापि न तु त्राते कलौ युगे तस्माद्ब्रह्मव्रतं तत्त्वत्काकिंचिदे-
काहिकं वदध्वः कार्यमथ कुर्वीत पूर्वाहणे चाराहणिकं न हि मृत्युः प्रतीक्षेत कृतं वानचवाकृतं तस्य तद्वचनं श्रुत्वा भ-
तृज्ज उदारधीः अत्र वीत्सुचिरं ध्यात्वा त्वावादि व्येन च क्षुपा अस्ति राजं न्न तं पुण्यं शिवरात्रि ति संज्ञितं एकाहिकं
महाहर्षं सर्वपापप्रणाशनं तस्या च दीयते दानं हुंजं ततैव च सर्वभक्षयां ता तिरात्रि जागरणे कृते अपुत्रालभते
पुत्रा निर्दोष न माप्नुयात् स्वल्पायुर्दीर्घमायुश्च शत्रूणां चैव संक्षयं यथेकाममपि ध्यायन्न तमेतत्समाचरेत् तंतं समाप्नु-
यान्मर्त्यानिष्का मोक्षमाप्नुयात् तथा वर्षकृताः पापान्मृच्यते नात्र संशयः कपटेनापि चिन्तेन यदि कुर्व्यात्स जागरं
यानि कान्यत्र लिंगानि स्थावराणि चराणि च तत्र संक्रमते देवस्तुष्टु स्वस्थां यतो हरः शिवरात्रिस्ततः स्यात्तास्तेन
सा हरवच्छमाः प्रार्थिता सासुरैः सर्वलोकां नुग्रहकाम्यया भगवन् कलिकाले स्निहन् सर्वपापसमाश्रिते वर्षपापवि-

शुद्धैर्भेदिनेनैकक्षितौत्रजं येनत्वांपुजयापूज्यंभर्त्सां शुद्धिमवाप्नुयुः ततोदंतंद्रुतैवैषामस्माकमुपतिष्ठतु । तैरु
 च्छिष्टैश्चयवैतन्तस्यांयतोखिलं कालेकालेनचास्माकंकिंचिन्नैवोपतिष्ठति । श्रद्धयामानवैर्दंतंप्रभूतमपिशंकर
 शिवउवाच माघमासस्यैकृष्णयाचतुर्दश्यांसुरेश्वराः अहयास्यामिभूष्टरात्रौचैवदिवाकलौ लिंगेषुच
 समस्तेपुरस्थावरेषुचरेषुच संवसिष्यामिसिंदिग्धं सर्वपापविशुद्धये तस्यांरात्रौहिमपूजां यःकरिष्यतिमानवः
 मन्त्रैरैतैःसुरेश्रेष्ट विपाप्मांसभाविव्यति ॥ मन्त्राश्च ॥ ह्रांसद्योजातायनमः ह्रींवाग्देवाय नमः श्रधोराय-
 न्तेतत्पुरुषाय- ह्रींशानायनमः पंचवक्त्राणिसंपूज्य गंधपुष्पानुलेपनैः वस्त्रैर्दीपैश्चनैवेद्यस्ततोर्ध्वंसंप्रदापये
 त मन्त्रेणानेनमद्रक्तौ मांद्यात्त्वामनासिस्थित गौरीवल्लभदेवेश शर्वास्यशाशिशेखर वर्षपापविशुद्ध्यर्थ
 मर्घ्यैमिप्रतिगृह्यतां ततःसंपूजयेद्विभ्रंभेजनाछादनादिभिः दत्त्वाचक्षिणांतस्मैवित्तशाल्यविवर्जितः ततोजागरणं
 कुर्यात् द्वीतवादित्रिनिः स्वनैः धर्माख्यानगताभ्यश्चसलास्यस्तांडवादिभिः तांडवैरुदितैर्नृत्यैः तांडवोल्लीन
 णांतरैर्भवेद्बहुतनृत्येवेतिमेदिनीकोशात् एवंकरिष्यतेयत्रव्रतमेतत्सुरेश्वराः सर्वपापविशुद्ध्यर्थप्रायश्चित्तंभवि
 ष्यति तस्येतेशेयः तच्छुल्लुत्वात्रिदशाः सर्वेप्रणम्यशाशिशेखरं संप्रहृष्टान्प्रेष्टस्वानिस्थानानिभजिरे प्रेष
 यामार्त्तसहोर्ध्वनारदंमुनिसत्तमं प्रबोधनायलोकानांशिवरात्रिकृतेतदा । सोपिगत्वाधराष्टष्टवोधयामाससर्वतः
 शिवरात्रेस्तुमाहात्म्ययदुंकरूलपाणिना ततःप्रभृतिसंजाता शिवरात्रिर्धरातले तत्रतेकथयिष्यामिपुरावृत्तकथां
 तत्र यद्भूतनैर्मिपारण्येलुब्धकस्यापिकुचित्तं तत्रासीद्धुब्धकः कश्चिज्जातिमात्रानुकर्मतः व्यसेननाभिभूतात्मा
 परवितापहारकः नकदाचिद्गततेननदत्तनजपः कृतः केवलतुहंतंविंत्लोकानांचलसंश्रयात् कस्यचिच्चथकाल
 स्यशिवरात्रिः समागता । माघमासे सितेपक्षे सर्वपातकनाशिनी तत्रास्त्यायतनंपुण्यदेवदेवस्यशूलिनः तत्र

जगदणाराप्रारब्धहुभिर्जनैः नाराभिर्नरशार्दूल भूपिताभिः सुभूषणः अथासौचितयामासचौड्यचितोन्नजा
 भरः गच्छामियदिकाचित्स्वाभूपणैः परिभूषिता निष्क्रान्तावाह्यतश्चास्माद्वासान्यत्रयास्यति ततो गत्वासमादाय
 भूपणानिब्रजाम्यहं इति निश्चित्य मनसागतस्तस्य समीपतः कार्णिकारं समारुह्य स्थितो गुप्तस्ततो हि सः वीक्ष्य मा
 णोदिशः सर्वान् नारानिष्क्रमणोद्भवाः चौड्यकर्मप्रवृत्तस्य शीतार्तस्य विशेषतः स्वल्पापि निद्रानो जाता कापि नारी
 विनिर्गता ॥ तस्याधस्तात्ततोर्लिंगमनुद्भूतमवस्थितं एतस्मिन्नेव काले तु प्राद्वतस्तर्क्षिणदोषाः अस्मत्तच्चैव चौरा
 णां कामिनामसुखविहः ततो नराश्च नार्यश्च जग्मुः स्वस्वनिवेशनं उपवासपराः शांताः प्रणिपत्य महेश्वरं सोपि
 चौरोनिराशश्च्युत्क्षामः शीतविब्हलः अवतीर्य्य द्रुगात्तस्माद्भूम्याग्रं कचिदाश्रितः कालेन महता सोपि पंचत्वं समप
 द्यत. जातो जातिस्मरो भूत्वा दशाणां धिपतेः सुतः उपवासप्रभावेन जागरस्य फलादपि शिवरात्रौ तथा तस्य लिंगस्या
 पि प्रपूजनात् ततो राज्ञ्यं समासाधापितृपैतामहं महत् कारयानासर्लिंगस्य प्रासादं तस्य शोभनं वर्षे वर्षे समाग
 त्य शिवरात्र्यां प्रजागरात् उपवासपरो भूत्वा गीतवादित्रनिःस्वनैः धर्मास्थानकथाभिरथ सामस्तुतिभिरवथ
 पूर्वोक्तैर्नैः संपूज्य अर्घ्यं दत्त्वा विधानतः समर्प्य ब्राह्मणान् कर्मजगाम विषयनिजं कस्यचित्त्वथ कालस्य शिवरात्रिः
 समगता प्रासादे तत्र मुनयः प्राप्ताः शांडिल्यपूर्वकाः शांडिल्योथ भरद्वाजो यवक्रीतश्च गालवः पुलस्त्यः पुलहो ग
 र्ग्यं स्तस्य लिंगस्य चाग्रतः पूजयित्वा ततो देवं प्रणिपत्य ऋषींश्च तान् उपविष्टस्तु तस्याग्रे अश्रुना तो द्विजातिभिः ते
 तु तस्याग्रतश्चक्रुः कथा बहुविधान्प राजर्षीणां मतीतानां ब्रह्मर्षीणां विशेषतः अथ तस्मिन्कथंति वैतैः पृष्ठो ब्रह्मवा
 दिभिः कौतुका विष्टचित्तैश्च विरम्योत्फुल्ललोचनैः राजन्पृच्छामहे सर्वे वयं कौतूहलान्विताः यदि ब्रवीषि पिनः सत्यदेवता
 यतने स्थितः ॥ राजोवाच ॥ यदिज्ञास्यामि विप्रैर्ब्राह्मणैः कथयिष्याम्यं संशयं देवस्याग्रे तु संपूज्य सत्येनात्मानमालभे

॥ ऋषयुक्तुः ॥ सुलभो न परित्यज्य कस्माद्दानान्यनकशः जागरं कर्तुं कामोत्रस्वदेशादुपतिष्ठसि ॥ वर्षवर्षे सदा
 प्रातननत्वे विसि कारणं रहस्यं यदितेन स्यात्तद्वद्ब्रह्मिह त्वनराधिप सविहृदस्य स्थितकृताततः ॥ ग्राहसुदुर्भनाः ॥ रहस्यं
 परमहेतुदवाच्यं हि द्विजोत्तमाः तथापि कथयिष्यामि मदेवो यतो गतः सकथयामासं पूर्वदेहसमुद्भवः ॥ मलिं म्लुचक
 राननं वृत्ताहि नराधिपः चोदय भवेन देवस्य पूजनं जागरस्तथा उपवासविनाशना शिवरात्रौ पुरा भवत् ॥ जातिस्म
 रणसमुक्तं तेषां सर्वयथा तथे कथयामास भूपालो बृत्तांतं पूजनं नः ततस्तं मनयः सर्वे साधुवादान् पृथग्विधान् ॥ व्य
 यान्तं मत्स्यराजपुं सदा शोभिः समन्वितः रात्रौ जागरणं कृत्वा प्रजग्मुः ॥ स्वस्तिदा पुमान् ॥ सोऽपि राजा समभ्यर्चयत्
 देवतान् द्विजोत्तमान् जगाम स्वरूपं श्रुत्वा त्वारात्रिप्रजागरमाभट्ट उवाच ॥ शिवरात्रिः संमुत्पन्ना एव भूमि तले नृप एवं
 विधवमाहात्म्यं तथा अपरिजल्पितं तस्मात्सर्वत्र यत्नेन कार्या सा नृपसत्तमं ॥ कलिकाले विशेषेण यदीच्छद्व्रतिमात्मनः
 यद्देवनां शृणुयाद्वापि पठ्वा शिवसन्निधौ तनुजात्पातकात्सोऽपि मुच्यते ॥ नात्र संशयः नोऽस्ति गंगासमतीर्थेनास्थिदेवो ह
 रापमं शिवरात्रिं समनास्ति तत्र तस्य मयोदितं सर्वरत्नमयो मेरुः सर्वोऽश्वमेधं नभः सर्वधर्मयाराजन् शिवरात्रिः प्र
 काशिता गरुडः पक्षिणो यद्ब्रह्मतीनां सागरो यथा प्रधानं सर्वधर्माणां शिवरात्रिस्तथोत्तमा ॥ इति स्कंदपुराणे नागरखंडे
 शिवरात्रि व्रतमाहात्म्यं समाप्तम् ॥ अथ वार्पिका शिवरात्रि व्रतोऽद्यापनम् ॥ स्कंद उवाच ॥ व्रतस्योऽद्यापनं कर्म करोग्य
 किंच मानवैः कोविधिः कानिद्रव्यणि कथं कार्यं वद प्रभो ॥ इत्थं उवाच ॥ शृणु पुण्मख त्वेन लोकानां हितकाम्यया
 चतुर्दशाब्दकृतं व्यशिवरात्रि व्रतशुभं ॥ एकमर्कं चतुर्दश्यां चतुर्दश्यामुपोषणं संपाद्य सर्वसंभारान् मंडपं तत्र कारयेत् व
 स्त्राः पुष्पैः समाच्छन्नपद्मकूलैश्च शोभितं ॥ तन्मध्ये लेख्ये हि व्यालिङ्गतो भद्रमंडलं ॥ अथेवासवतो भद्रमंडपांतः प्रकल्प
 येत् शोभोपोमासं युक्तदीपैः सर्वत्र चोज्ज्वलं ॥ आचार्यं वरयेत् तत्र त्र्यम्बकं त्विग्भिः सहितं शुभं ॥ शिदरूपा श्रुते ज्ञेयाः

पञ्चाशद्वनपुष्पकैः अनुज्ञातश्चैतद्विप्रैः शिवपूजासमाचरेत् रुद्रनाम्नानमोतिनब्राह्मणानपि पूजयेत् अव्रणं स
 जलकुभतस्यापारितो विन्यसेत् सौवर्णराजतं वापि मृण्मयं वापि कारयेत् कुभोपरिन्यसेद्वनमुमयासहितं शिवं सौ
 वर्ण्यथैव शिवायैव यमसंस्थितं शुभे रत्नैराभरणैर्हम रत्नकृत्य प्रपूजयेत् वस्त्रद्युमेन संवेष्ट्य विल्वपत्रैः प्रपूज
 येत् पलेन वा तद्वनतद्वनं वा पापुनः उमामाहेश्वरं मूर्तिपूजयेद्दुर्गं भास्थिताम् अथ पूजा हृदि संविनये देवशु
 ब्रह्मदिकसन्निभं व्याघ्रचर्मपरीधानं चितयेदव्ययं हृदि इति ध्यानम् आगच्छ देव देवेश मर्त्यलोकाहितं च्छया
 पूजयामि विधानेन प्रसन्नमुमुखो भव इत्यावाहनं प्राज्यासनं कुरु प्राज्ञनिर्मलं स्वर्णनिर्मितं भूषितं विविधैः रत्नैः
 कुरु त्वपटुकासनं इत्यासनं गगादिसंवेतीर्थेभ्यो मया प्रार्थनया हतं तोयमेतत्सुखरूपं शेषाद्यार्थं प्रतिगृह्यतां इति
 पार्थ गघोदकेन पुष्पैश्चन्दनेन सुगंधिना अर्घ्यगृहाणे देवशर्मा किमेह्यचलोकुरु इत्यर्घ्यं गंगजलं समानीतं
 सुवर्णकलशस्थितं आचम्यतां महादेवत्रलोक्य व्याधिनाशन आचमनं स्नानं पंचामृतं दिव्यं पयोदाधिघृतं मधु
 शर्कराजलं संयुक्तं सर्वतीर्थोदकान्वितं स्नानं वस्त्रसूक्ष्मं दुकूलं च देवानामपि दुर्लभं गृहाण त्वमुमाकांतं प्रसन्नस्त्वं
 सदा भव श्रीवन्दचन्दनं दिव्यं मलयाचलसंभवं विलपनं मुरश्रेष्ठ गृहाण परमेश्वर इति गंधं यज्ञोपवीतं सहजं
 ब्रह्मणो निर्मितं पुरा आयुष्यं ब्रह्मवर्चस्यमुपवीतं गृहाणे इति यज्ञोपवीतं अक्षतान् ध्वजान् देवकुक्कुटाद्येन रं
 जितान् मुक्तारत्नयानन्यान् गृहाण सुरयुजित इत्यक्षराः माल्यादीनि सुगंधीनि मालत्यादीनि विप्रभो मया हता
 नि पुष्पाणि पूजार्थं प्रतिगृह्यतां इति पुष्पाणि वनस्पतिरं सोधपोगंधाड्यः सुमनोहरः आप्रयः सर्वदेवानां धूपोय
 प्रतिगृह्यतां इति धूपः आग्न्यचवर्चसंयुक्तं बन्धुना योजितं च यत् ईप्सितं भवर्देहि परत्र च शुभांगतिं इति नैवेद्यं इदं
 फलमया देवस्थापितं पुरतस्तवं तेन मे स फलावाप्तिर्भवेन्नमनिजन्मनि इति फलं पूर्णा फलमहा दिव्यनागवल्लीदलै

युतं कर्पूरादिर्मायुक्तं तावत्प्रतिगृह्यतां इति तावत् हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमवीजविभावसोः अनंतपुण्यफल
 दमतः शान्तिप्रयच्छमे इति दक्षिणा सोमं च सगणैश्च पूजयित्वा महेश्वरं ततो रत्नैः प्रतियानमर्धं दद्याद्यथा विधि
 ततः पारायणस्तोत्रैरात्रिशेषं नयेद्बुधः ततः प्रभातसमये कृत्वा संध्यादिकाः क्रियाः पुनः पूजां प्रकुर्वीत ततो होमं स
 माचरेत् तिलव्रीहियैश्चैव पापसेनच भक्तिः त्र्यंकं चैतिमंत्रेण ततो नमः शंभवेति च गौरीमिमिति मंत्रेण शत
 मष्टोत्तरद्वयं होमं च कुर्व्यान्मतिमान्विल्वपत्रैस्तुनाभिः पूर्णाहुतिं ततो दद्याद्धोमशेषं समापयेत् ब्राह्मणान्भो
 जयेद्भक्त्या पूजयेच्च चतुर्दशीं आचार्यं च सपत्नीं कंवस्त्रालंकारभूषणैः यज्ञोपवीतवस्त्रादि दद्यात्तेभ्यः पृथक् पृथक्
 गांसवत्सांसवसनानां लकारभूषितां दद्यादाचार्यं च वर्यां यशिवोमि प्रीयतामिति ततः सकुंभांतां मूर्तैः सवस्त्रां वृ-
 पभस्थितां सर्वालंकारसहितामाचार्याय निवेदयेत् शंभो प्रसीद देव श सर्वलोके श्वर प्रभो तव देव प्रदानेन म-
 म संस्तुमने रथाः व्रतमेतत्कृतं तन्मे पूर्णं वापुं मे वच सर्वं संपूर्णं तां तु प्रसादाद्भवतो मम इति संप्राथ्यतां न्विप्रा-
 न्प्रणम्य च पुनः पुनः अजैकपादादि देवेभ्यो दध्यात्कुम्भान् पृथक् पृथक् अजैकपादादिर्बुधयो भवः सर्व उमापतिः
 रुद्रः पशुपतिः शंभुर्वरदः शिव ईश्वरः महादेवो हरो भीमो नामान्ये वंचतुर्दश ॥ अथ प्रयोगः ॥ संकल्पपूर्वकं नां-
 दीश्राद्धांतं कृत्वा त्राचार्यस्य चतुर्दशं शस्त्रं त्विजां च वरणं कुर्व्यात् ततो मंडपमध्ये अलंगतो भद्रं च एकः पूर्वादिदिक्षु प्रत्ये-
 कं स्त्रीस्त्रीन्मध्यकलशदक्षिणोत्तरयोर्द्वावित्येवं चतुर्दशकलशान् महीधोरित्यादिकलशस्थापनविधिमारभ्य वरुण-
 पूजनं कुर्व्यात् ततो मध्यकलशेन दिनं तस्मिन्नुमामहेश्वरौ च सस्थाप्य चतुर्दशकलशेषु अलंगानि स्थापयेत् मध्यकल-
 शस्थ प्रतिमायामुक्तैः पौराणमंत्रैर्विदिकमंत्रसहितैर्यथा संभवो ऽडशोपचारैः पूजां कुर्व्यात् इतरकलशेषु प्रा-
 दक्षिण्येनाजपदेन म. आहिर्बुध्याय नम इत्यादिनाममंत्रैः पूजां कुर्व्यात् पात्रासंभवे आवृत्तिः पुष्पनिवेदनंति

आह्निकप्रकरणस्थायशिवपूजायामुक्तावरणपूज्यः पंचामृतादिगतविशेषाः शिवरात्रिप्रकरणस्थायथासंभवं
 द्रष्टव्याः ततोजागरणं प्रातर्नित्यक्रियति आचार्योहोमंसंकल्प्यतेयद्रसंस्थितमित्यादिसर्षपादिविकरणं
 पंचगव्यप्रोक्षणादिनाभुवंशोभ्याग्निप्रतिष्ठाप्यतद्भानति तदैशान्यालोकपालांतदेवता सहितग्रहपूजांविधाय
 तदैशान्यांविधिनास्थापितकलशेश्वरपूज्यं कलशस्थमुखे ऽदेवदानवसंवादे इत्यादिसंप्राप्त्यर्थं ॥ अग्नेःपश्चा
 दुपविश्यचादध्यात् चक्षुषीआज्यमित्यंतम् आदित्यादीनुद्दिश्याकर्मादिसमिच्चर्वाज्याहुतिषु अंगदेवतोद्देशकत
 दाहुतिचाष्टोत्तरशतादिचिकीर्षतसंस्थासंकीर्तनकार्यं प्रधानदेवतारुद्राष्टोत्तरशतसंस्थाकाभिर्वल्वसमिदाहुति
 भिस्तावतीभिः पायसाहुतिभिस्तावतीभिराज्याहुतिभिरुमानंदिनं अर्जैः रुपादमहिर्बुध्न्यभवंशिवंउमापतिरुद्रप
 शुपतिशंभुवरदंशिवंईश्वरं महादेवहंभीमंएताःषोडशदेवता एकैकयाज्याहुत्याशेषेणस्विष्टकृतामित्यादिततः
 स्थालीपाकविधिनापायसंश्रपयित्वागुरुंसेढं मादायाज्यभागंतियथान्वाधानंयजमानेत्यागेकृत्यथा त्यागं
 ग्रहतदंगोद्देश्यकंश्रुत्वजः कुर्युः प्रधानदेवताहोममाचार्यः कुर्यात् कद्रुद्रायेतित्रिभिस्त्रिभिरेकैकमष्टोत्तरश
 तंकुर्यात् एकैकंवापट्त्रिंशदाहुतयइत्येवमष्टोत्तरशतसमिद्धिः उमायै नदिनेऽअर्जेकपदेइत्यादिषोडशदेवता
 भ्यैएकैकयापायसाहुत्या स्विष्टकृदादिप्रायश्चित्तहोमोत्तरेणपूणाहुतिः ततःप्रणीतानियमनससर्वापरि
 स्तरंणविसर्जनान्यग्न्यर्चनानि ततोवरुणकलशोदकेनयजमानाभियेकः आचार्यार्थयेनुदानं ततोर्जेकपादा
 दिसंहितस्योमायुतश्रीरुद्रस्यग्रहाणांचोत्तरपूजातिश्रीरुद्रप्रतिमामाचार्यहस्तेप्रतिपाद्यसोपरस्कराश्वतुर्दशप्रतिमा
 अर्जेकपादादिनाममंत्रैः पूर्ववत्तैभ्यश्चतुर्दशविप्रेभ्यःप्रतिपाद्य व्रतमेतत्कृत्यन्मेपूर्णैवापूर्णमेववा सर्वसंपूण
 तांयांतुप्रसादाद्भवतांमेमितान्संप्राप्त्यैर्पूर्ववत्तांश्चतुर्दशविप्रांस्त्रोपवीतकुंडलादिभिः संपूज्यसाचार्यैस्तान्सं

भोजयित्वाचतुर्दशभ्यो यथाशक्तिदक्षिणादत्त्वं श्वराप्येकुर्यात् ॥ इति शिवरात्रिब्रतोद्यापनविधिः अथ
 मासशिवरात्रिनिर्णयः तदारभस्तु मार्गशीर्षिकात्तिकमाधचतुर्दशो पुष्या न्यतमचतुर्दश्याकार्यः तदुक्तमदनर
 त्नेस्कन्दपुराण आदौ मार्गशिरमासि दोषोत्सवदिने पिवा गृहीयान्माघमासेवाद्वादशवर्षमुपोषयेत् तथा दी
 पोत्सवमथासाधकृणायाचचतुर्दशी द्वादशस्वपिमासेषु प्रकुर्व्यादिह जागरं तथा कृष्णपक्षे शिवरात्रिमुपक्रम्य-
 यतः प्रतिचतुर्दश्यापूजायत्नेन मेरुता तथा जागरणरात्रौ सांनिध्यौ मेकृतं तथेति अस्य व्रतस्य वर्षसंस्थोक्ता तत्रैव
 एव द्वादशवर्षोत्ते द्वादशवर्षतपोधनानिति हेमाद्रौ कालोत्तरखंडेषु चतुर्दश्याब्दं कर्त्तव्यं शिवरात्रिव्रतं शुभाभिस्युक्तं
 अत्र चतुर्दशी बहु रात्रिव्यापिनी ग्राह्या तस्यां रात्रौ प्रतिध्यामपूजायाः जागरस्य च एकैकं वा पट्त्रिंशदाहुतं यद्वैत्यं
 वमष्टौ नरशतसमिद्धिः उमायै नंदिनेऽश्रजैकपदे इत्यादि षोडशदेवता एकैकया पायसाहुत्या स्विष्टकृदं
 दि प्रायाश्चित्तं होमं त्रिवालिदानपूर्णहुतिः ततः प्रणीतानियमनसर्पापरिस्तरणविसर्जनान्यग्न्यर्चनानि ततो
 वरुणकलशोदकेन यजनमानाभिपेकः आचार्यार्पायधनुदानं ततो जैकपादादिसहितस्योमायुतश्रीरुद्रस्य ग्रहा
 णां चोत्तरपूजां तैश्वर्यं रुद्रं प्रतिमामाचार्यहरते प्रतिपाद्य सोपस्कराश्चतुर्दशप्रतिमा अजैकपादानाममंत्रैः पूर्व
 वृत्तेभ्यश्च नुर्दशविप्रभ्यः प्रतिपाद्य व्रतमेतत्कृत्य न्मेषूणैवापूणीमेव वा सर्वसंपूर्णतां यातु प्रसादाद्भवतां मेमति
 तान्संप्राप्य पूर्ववृत्तांश्चतुर्दशविप्रान्वस्त्रोपवीतकुंडलादिभिः संपूज्य साचार्यस्तान्संभोजयित्वा चतुर्दशभ्यो यथा

शक्तिप्रतिपादनं चैश्वर्यं पूर्णं कर्त्तव्यं

इति शिवरात्रि व्रततोद्यापनविधिः अथ मासशिवरात्रिनिर्णयः

तद्वारं भस्ममागेशोपकारिकमाघचतुर्दशीपुष्यान्यतमचतुर्दश्याकार्यः तदुक्तं मदनरत्ने स्कंदपुराणे आदौ मागेशो
रे मासि देवापोत्सवदिने पिवा शुक्लपान्माघमासे वा द्वादशैव मुपोषयेत् तथा दीपोत्सवमथासाद्य कृष्णयाचचतुर्द
शी द्वादशैव पिमासेषु प्रकुप्यादिह जागरं तथा कृष्णपक्षे शिवरात्रिमुपक्रम्य यतः प्रतिचतुर्दश्यां पूजायत्नेन मे
कृता तथा जागरणं रात्रौ सन्निधौ मेकृतं तथेति अथ तस्य वर्षसंख्योक्ता तत्रैव एवं द्वादशवर्षाति द्वादशैव त
पौर्णमासीति हेमाद्रौ कालोत्तरखंडे पु चतुर्दशाब्दं कर्तव्यं शिवरात्रि व्रतं शुभमित्युक्तं अत्र चतुर्दशी विहुरात्रि
व्यापिनी ग्राह्या तस्यां रात्रौ प्रति यामं पूजायाः जागरस्य च विधानात् तयोः संकल्परात्रि साध्यत्वात् दिनद्व
ये रात्रौ संत्यर्धे रात्रि व्यापिनी ग्राह्या तुल्यैकदेशव्याप्तौ पूर्वा रुद्रव्रतेषु सर्वेषु कर्तव्या संमुखीति धिरिति ब्रह्म
वर्षात् जयायोगं प्रशस्त्या च कृत्य रत्नावली कालतत्त्वविवेचने दीक्षिताया दावप्येवं मदनरत्ने निर्णयसिद्धिमयू
खादां तु वार्षिकशिवरात्रि निर्णयइत्युक्तं यत्तु प्रदोषव्यापिनी ग्राह्याति तत्सत्यस्तविषयमिति दीक्षिताः मोक्ष
मांगरतानां च मुनीनामूर्ध्वरेतसां तेषामेव तु सांप्रोक्ता सामावास्या च तदुशीति विश्वरूपनिबन्धे अथान्यापि वार्षिक
शिवरात्रिकथा सूतउवाच कैलासशिखरासीनो देवदेवो जगद्गुरुः पंचवक्त्रो दशभुजस्त्रिनेत्रः शूलपाशधृक्
भस्मगन्ध्यालभोगाढ्यः शशांककृतशेखरः नीलजीमूतसंकाशः सूर्यकोटिसमः प्रभः क्रोडते भगवांस्तत्र गणै
सपरिवारितः विसृज्य देवताः सर्वास्तिष्ठते उभयासह द्वादशैव देवैश्च प्रहस्योत्कृष्टलोचनाः एकाकिनं सुरश्रे
ष्ठमष्टतत्र पार्वती पार्वत्युवाच कथयस्व महादेव यद्वाप्यं व्रतमुत्तमं भवेतां भवेदेवं देशत्रतानां विपयाः शु

भाः दानधर्माण्यनेकानितपस्तीर्थान्यनेकशः नास्तिभेनिश्चयोदेवश्रामिताहं व्यापुनः व्रतानामुत्तमदेव
 भुक्तिमुक्तिप्रदायकं तदहं श्रोतुमिच्छामि प्रसीद कथय स्वमे ईश्वर उवाच शृणु देवि परं गुह्यं व्रतानामुत्तमं व्रतं य
 न्न कस्यचिदाख्यातं रहस्यं मुक्तिदायकं येन वै कथ्यमानेन यमोपि विलयं व्रजेत् कथयामि व्रतं गोप्यं शृणुष्वेकम
 नाः प्रिये माघफाल्गुनयोर्मध्ये श्रामितायाचतुर्दशी शिवरात्री तिसाज्ञेया सर्वयज्ञोत्तमा दानध
 र्मेस्तपोयज्ञैः किंवा तीर्थशतैरपि शिवरात्रिसमं नास्तिकृत्वा स्नानसहस्रकं कृण्वाया कलिहन्त्री च यममार्ग
 विनाशिनी तेन यमपुरं यांति कृतायैः साचतुर्दशी ॥ देव्युवाच ॥ कथं यमपुरं त्यक्तानरः शिवपुरं
 व्रजेत् एतन्मे कौतुकं देव कथय स्वमम प्रभो ॥ शिव उवाच ॥ शृणु देवेशियावृताकार्योपारिणिकीशुभा
 यं मशासनहं त्रीच शिवस्थानप्रदायिनी कश्चिदासीत् पुरा काले निषादस्त्वामिषप्रियः प्रत्यंत देशवासी च त्र
 चिकित्स्योतिनिर्घृणः मृगयाव्यसनी तत्र कुटुंबपरिपालकः तत्त्वापीनोयनुधारी श्यामांगः कृष्णकंचुकः वदगो-
 धांगुलित्राणो वामबाहौ सचर्मकः धनुर्गृहीत्वा वामेतुदक्षिणे शरमुममं निर्गतो सौवनंदुर्गं निषादश्चामिषप्रियः
 जीवघातेन तेनैव कुटुंबपरिपालकः वनंगत्वानिरीक्ष्यैव दिक्षु मार्गमितस्ततः पदं च पदमार्गं च आश्रमे मृग
 सूकरात् इतश्चेतश्च घावत्स आमिषे लुब्धमानसः वनं च पर्वतं चैव भ्रममाणो निशागतः नम्रातं तेन नो किंचि
 न्मृगसूकरतितिरं निराशो लुब्धको भूत्वा तदा दृष्टं गतो रविः चितयत् जलमासाद्य तदग्रेजविधातकः जा
 लमधेयमहालिंगं तिष्ठेतानादिसंभवं विल्ववृक्षोमहादिव्यो जालमधेहि संस्थितं गृहीत्वा तस्य पात्राणि
 मार्गं शुद्ध्यर्थमाक्षिपत् लिप्तानि तानि पत्राणि वायुनाभ्याहृतानि च दक्षिणाशास्थितान्येव पल्लवैर्जालकैः सह लू
 तानि देवादनिलाङ्गिर्मूर्ध्नि चाक्षपत् लुब्धकेन कृतं पापमपानीतं च तत्क्षयं तद्विवाभोजनं तस्य ह्यामिषे लुब्धचेतसः

ततोऽश्रितयमानस्यननिद्रासमजायत तस्यगंधंसमाध्रायलुब्धकस्यवरानने नतिष्ठतिमृगाःसर्वेशरपांतभया
 दिताः निपादंमपितेदृष्टाराव्यतेसमुपस्थिते नानीतमानिपतेननिराशाःशिशवोगताः रुदंतिकरणैःप्राहुर्भो
 जेनदीयंतांचनः - ततस्तूष्णींपिताभूत्वाह्यधोवदनदुःखितः भोजनंचकृतंतेनयथादत्तंभार्ययाधर्मीनीनिपा
 दांसौधर्मवातांपरादुःखः - अकामजागरंत्राशिवरात्र्यांवरानने कृत्वासौकालपर्यंतैगृहीतोयमकिंकरैः यमे
 नहंतुमारव्यःजालपट्टिशधाराभिः शिवेनप्रेपितास्तावद्विमानगणकोटयः शीघ्रमानीयतांगत्वाशिवरात्रिउपोषकः
 यःपूर्वलुब्धकोभूत्वाकंसोतिप्राणिनांवधं इतिश्रुत्वावचोदिव्यगणास्तंतेनमुद्यताः स्तूयमानाःपरंदेवशिवंशान्तिनि
 र्गमयः याद्ववच्छतितेसर्वेतावपश्यतिलुब्धकं हन्यमानंलोहदडैर्वहुभिर्मिष्टिभस्तथा सर्वेकोलाहलंचक्रुरस्मा
 क्मितिगणाः - परस्परंयुध्यमानानचुस्तेयमकिंकराः किंकराज्जुः मुंचामोनत्विमंदुष्टपापिष्ठजीवघातकं यमं
 यावन्नपश्यंतशुद्धिश्चनभवेरातः - गणाज्जुः लुब्धकोयंपूर्वमांसोत्पापिष्ठायमकिंकराः अनेनशिवरात्रिस्तुकृता
 कामेनकांतनेः तस्माच्छिवाक्षयासर्वेयिमानंद्रुतमागताः यावच्छिवंनपश्यामोनमुचामोवयंह्यमु- ततोहंतुस
 मारव्यध्वंङ्गमुद्गरपट्टिशैः अष्टतंतमहद्बुद्धमन्योन्यजयकांक्षिणां भग्नगंधयः केचिकेचित्मच्छीसमाश्रिताः
 जर्जरीकृतदेहास्तुः क्रुद्धमानाः सुदारुणं आहित्राहीतितेराजन् गतास्तेयममंदिरं निपादोपिगणैर्नीतोय
 त्रदेवोमहेर्ध्वरः - दृष्टमात्रस्तुदेवेननिपादोगणतांगतः स्थितोसौदेवदेवस्यकुंडलाभरणोज्ज्वलः - तस्यदंसमहे
 शेनविमानंसार्वकामिकं - रुद्रकन्याशताकीर्णेषुप्पमालाकुलावरं नानातूर्यसमायुक्तसर्वरत्नोपशोभितं क्रीड
 तेसचिरकालंयावदाभूतसहस्रं - एवंसलुब्धकोभूत्वाक्रीडतोशिवशासने अयदूतावदंतस्तेधर्मराजानमग्रतः रुधि
 राणवर्ष्माभाभिन्नगात्राःसमंततः दृष्टास्तेधर्मराजेनकोसौकालेनयोजितः दूताज्जुः शृणुराजेन्यदस्माकं युद्धंशि

वगणैः सह नीतोसौपापकर्मपिनिपादोजीवघातकः अस्माभिर्गृह्यमाणस्तुगणैः शैवेयंहताः धर्मात्माक्रुद्धरूपस्तु
 चित्रगुप्तमथाब्रवीत् आमिपाशोसपापिष्टोलुब्धकोजीवघातकः कथंशिवपुरयातश्चित्रगुप्तविचारय निरीक्ष्यपुस्तकं
 तेननाकिंचित्सुकृतं धर्मेवुद्धिर्नतस्यास्तिधर्माधर्मनवदति एतन्मेलिखितंज्ञातसत्यंदेवदाम्यहं इतिश्रुत्वानि
 पादस्यचित्रगुप्ताच्छुभाशुभं नाहंचितां करोमिह जंतूनां पापकर्मणां गत्वानिवेदयिष्यामिनियोगंतुशिवान्नतः एवमु
 क्तागतः शीघ्रं यत्रास्ते शंकरः स्वयं दृष्ट्वा तं देवदेवं शंस्तोत्रमेतदुदाहरत् नमस्त्रैलोक्यनाथाय सृष्टिसंहारकारक
 कालकूटविनाशाय कामनिर्दहते नमः अशुद्धो देवदेवासौ निपादः पापकर्मकृत् मेरुमंदरतुल्यानि दुष्कृतानि बहून् य
 पि ईश्वर उवाच केनापरिधि तो धर्मः केन मानस्तु भार्दतः किमर्थं दंडमुद्रां वत्यक्ता ब्रूहि ममाग्रतः धर्म उवाच
 त्वद्गर्भे देवदेवं यत्त्वपापस्य चकारणात् मदीया किकरादेव घातिताः शक्तिमुद्गरैः जीवघाती निपादोसौ सर्वधर्मव
 हिः कृतः कर्मणोपाजितं येन निश्चितं मम शासनं अयोग्यस्त्वद्गर्भे देवगणे पुविनियोजितः तेनाहमागतो देवत्य
 क्तामुद्रां वदान्यहं शंकर उवाच निपादः पापकर्मव जीवन्प्राणिवधेरतः कदाचित्सर्वगत्वाना किंचिदासत्वां
 स्तथा सचिवित्वस्य पत्राणि गृहीत्वामार्गतोक्षिपत् कथंचिद्वैवसंयोगाद्वायुना शिवमूर्धनि निक्षिप्तानि प्रतराज
 कोमलान्यस्य कामतः शिवरात्रिः कृतो तेन जाग्रता मार्गहेतुना शिवरात्रिप्रभावेन सगतो ममाशासनं गृह्णतु महा
 धर्ममुद्रां दंडयथेच्छया पालनाय स्वधर्मस्य सत्यं सत्यमहायमं स्वगृहं गम्यतां शीघ्रं ग्राह्यमेतत्सदंडकं ताडय
 न्पापकर्मणो पालय न्वैसुधांभेण एवमुको धर्मराजो गतोसौ स्वगृहं शुभं एवं देवि मया स्यात्तं शिवरात्रि महाव्रतं
 देव्युवाच अकामाच्छुद्धो देवकृत्वा ह्यमरतांगतः आश्चर्य्यमेतदेव शमभाद्रुततमं महत् कामतः शास्त्रदृ
 ष्टेन यत्कर्तव्यं शिवव्रतं तदहं श्रोतुमिच्छामि प्रसादाद्वक्तुमर्हसि शिव उवाच शृणु देवि महामागो सर्वतश्चारुभा

विष्णी शिवरात्रिप्रभावश्चनकथ्यः पापकर्मणां माघमासेस्त्वयाकृष्णाफाल्गुनादौ चतुर्दशी सातुपुण्यातितिर्ज्ञेया
 सर्वपापप्रणाशिनी शांतात्माक्रोधहीनस्तुतपस्वीह्यनसूयकः तस्मै देयमिदं देवि गुरुपादानुगे सदा अन्यथा यो
 ददातीदं सद् तानरकं ब्रजेत् वर्षे वर्षे महादेवि नरो नारी पाति व्रता वक्षिया मिजगत्सर्वे कोमांभस्त्या प्रपूजयेत् शिवम्
 त्रैर्जपं कृत्वा होममर्चनपूर्वकं जागरशिखरात्र्यातु शिवं पश्येत्समाहितः मम भक्तोजने देवि शिवरात्र्यामुपोषकः गण
 त्वमक्षयं दिव्यमक्षयं शिवशासन सर्वकृत्वा तु भुजे भोगानमृतं संभवान् एवं द्वादश वर्षाणि शिवरात्र्यामुपोषकः यो मां
 जागरते रार्त्रामनुजः स्वर्गमारुहेत् श्रकृत्या मां न जानाति व्रतमेतदुदाहृतं शिवं च पूजयित्वा यो जागर्त्तुं चतुर्दशीं
 मातुः पयोधरसं न पितृत्सकदाचन यदीच्छेच्छाक्षयान् भोगान् दिव्यदेवसमोपमान् आगमोक्तविधिं कृत्वा प्राप्नोति
 सकलफलं आदौ मार्गेशिरे मासि दीपोत्सवादिने पिवा गृह्णीयान्माघमासे वा द्वादशैव मुपोषयेत् निशि जागरणं कृ
 त्वा दीपोद्योतितदिङ्मुखः गतिवाद्यविनोदेन पूजा जाप्ये सदा रतः एवं द्वादश वर्षं प्रति द्वादशैव तपोधनात् आचा
 र्यशिवशास्त्रज्ञां ह्येणां श्रविशेषतः श्रामत्र्यपरया भक्त्या गृहगत्वा तपोधनात् श्राचार्य्यभक्तियुक्तश्च गृहीत्वा चर
 णद्वयं आगच्छेत् गृहं तातकृतं त्यग्यं गृहं कुरु आमत्र्यनिशितानेवं प्रभाते विमले पुनः गृहीतो भयलिङ्गं तु स्थावरं जग
 म्पुनः घृतेनाभ्यज्य यत्नेन सुगन्धैर्मालिकादिभिः पंचामृतेन दिव्येन स्नाप्य चोद्धरणं नादिभिः स्नापयेद् द्वारि कुभानां स
 हस्रेण शतेन च पंचाशतार्द्धेन स्नापयेच्छीतलेन तु चंदनेन विलिप्याथ स्थावरं जगमंतथा शतपत्रैर्जोतिपुष्पैर
 चैर्यद्विल्वपत्रैः दीपान् दिक्षु च सर्वां सुप्रज्वाल्य सघनांस्तथा सघनान्सकर्पूरान् नैवेद्यमपि भक्ष्यांश्चक्षुरि खंडसंभ
 डकान् गुडाद्व्यान् लड्डुकारैश्च तथा बान् रुचिरं वहु निवेदयेदथैतानि गुरुदेव तपास्विनाम् देवांस्तु गुरुं पूज्य कृत्वा मंडल
 कं शुभं सुसूक्ष्माणि च वस्त्राणि शय्यां सोपापरकरामपि द्वादशैव तु गादद्यात्परिधानादिकं तथा अथवा दाक्षिण्यमेव प्रद

याजुह्यात्तिलान् दत्त्वातुभोजयेत्सर्वान्गुरुंश्चैवतपस्विनः पश्चात्क्षमापयेद्देवंप्रीयतामिमहेश्वरः सर्वैचवतयाचा
 र्यैश्चिवव्रतपरायणैर्दद्यादिति शेषः गंधादिविविधैः सर्वानन्यांस्तत्र समागतान् दक्षिणाभिश्चकुम्भैश्चनवान्नै
 श्वप्रपजयेत् तस्मान्नच्यवते स्थानात्कल्पकोटिशतैरपि अथातः कालपर्य्याये द्रष्टुयातिस्वयंभवं सहितोलोक
 पालैश्चविमर्तैः सार्वकामिकैः ततः पश्येन्महादेवं नानागणसमन्वितं तदष्टास्तौतिदेवेश शिवं त्रिभुवनेश्वरं न
 मस्तुभ्यंजगन्नाथं द्वाधैकृतशेखरं नमस्तेऽमयायुक्तभुक्तिमुक्तिप्रदायकं नमस्तेकालकालोद्यकलार्तितासिंशंकर
 शिवउवाच तुष्टोह तव भक्तस्य शिवरात्रिउपोषकं वरं ददाम्यहं तुभ्यं देवदानवदुर्लभ एताः कन्यामहादिव्यास्त्रि
 नेत्राश्चचतुर्भुजाः रूपयौवनसपन्नाः पानोन्नतपयोधराः हेमगौर्यैर्महतैजाः संयुक्ताः सूर्यसन्निभाः देवा
 गवस्त्रसंछन्नाश्चंदनागुरुचर्चिताः सर्वलक्षणसंयुक्ताः कुण्डलैर्द्योतिताननाः एवंविधामया दत्तामनास्विन्यः सुमध्य
 माः विमानकोटिसंयुक्ताः सर्वभरणभूषिताः क्रीडांकुरुमहाभाग गणस्त्वमपुत्रकः सर्वगामी भवाद्येहलोक
 लोकचरारः तुष्टोह तव भक्तस्य शिवव्रतपरस्मिन् रुद्रलोकैकपुयाः कन्यास्त्रिनेत्राश्चचतुर्भुजाः श्रुतीव भक्त्या भक्तैश्च
 यथाहमुमया सह तांभिः सार्द्धं महाभाग भुंक्ष्वभोगान्प्रयेज्जितान् कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानि च त
 दैते प्रेताभावेन शिवसांयुज्यतां व्रज सर्वव्यापी भवत्वं चलीयसे परमपदे परात्परतरनास्ति शिवरात्रि व्रतात्परम् न
 पूजयति भूतेश रुद्रं त्रिभुवनेश्वरं जंतुर्जन्मसहस्रेषु धृमतेनात्र सशयः यदा तद्भावसंयुक्तः सरुद्रगणोन्नजेतः स
 र्धं ग्रहेऽंकुरक्षेत्रे हिमवत्कुरुजंगले शिवरात्र्यां तथा भक्त्या दत्तमक्षयतां व्रजेत् अखंडितव्रतो यो हि शिवरात्रिमुपो
 पेयेत् स सर्वकाममाप्नोति रुद्रेण सह मोदते अर्णवाय दिभुज्यंति क्षीयंति हिमवानपि मेरुमंदरलंकाश्च श्रीशैलो
 विंध्य एव च चलते वैकटाः सर्वे निश्चलं हि शिवव्रतं अतस्तस्यां त्रयोदश्यां कृष्णायामेकभृङ्गुनरः मंत्रेणानेन गृहणीयः

त्रियमंभक्तिमात्रः शिवरात्रिव्रतं होतृत्वरिष्येहमहाफलं निर्विघ्नमस्तु मे चात्र त्वत्संसादाज्जगत्पते रात्रिप्रपद्ये जन-
 नीजगत्यावैसमाहितः ऋग्वेदप्रसिद्धावेतौ भद्रौ गृह्णीयाद्वाक्षणं श्रिवनियमं वेदविद्भिभोः शिवमिष्टानुगुरुदृष्ट्वा स्वा-
 चांतः शुचिरात्मवान् संकल्पैव व्रतं कुर्यात्पूर्वद्युः प्रातरेव च ततो ह्यश्वमेभंगे स्वगायत्र्या ह्यतं व्रितः स्नानं
 कृष्णतिलैः कुर्याद्गृहे चाथजलाभाये रम्यं निशामुखे गच्छेच्छिवस्यायतनं ब्रती दिनं तस्मिन् कुर्याच्छिवनाम्ना
 प्रपूजयेत् धूर्ध्वैर्वेद्यगंधैश्च त्वत्संगीतैः सदीपकैः शंखतूर्यनिनादैश्च कुर्यात्पुस्तकवाचनं द्वितीयप्रहरे च वना-
 स्नायै करमर्चयेत् पूर्वोक्तेन विधानेन पूजयेत् परमेश्वरं तृतीये प्रहरे देवं नाम्नामाहे भवतं तथा यमिचतुर्थे संप्राप्ते रुद्रं
 नाम्नां तु पूजयेत् य एवं भक्तिसंयुक्तो जागरं कारयेन्निशि सकलं फलमाप्नोति सत्यमेतद्वरानने उपः स्नानं जपो होमो
 भोजयेच्छिवं स्सलान् श्वेतान्कुम्भान् प्रदद्याच्च यथा शक्त्या सदक्षिणान् पूजयेद्वाह्मणान् भक्त्या ब्रते माहे श्वरे स्थितान्
 वाचयेच्छिवं वाह्मसंगच्छेच्छिवमंदिरं उभेतौ पुण्यकर्माणि नियतस्वर्गगामिनौ शिवव्रततीतदांस्थानं यः प्रठे-
 श्छिवसन्निधौ शिवलोकमवाप्नोति शिवेन सह मोदते ॥ इति स्कंदपुराणे ॥ इत्यन्या शिवरात्रिव्रतकथा ॥ अथ
 फाल्गुनामावास्याकृत्य साचयुगादिश्रमावास्या च माघस्येति मात्स्यात् 'दर्शेतुमाघमासं स्येति स्कंदश्च' श्रममाघो
 मांतमासेन ग्राह्यः अस्यां युगादित्वा दपि षडश्रद्धंकार्थं प्रकृतिपार्वणेन सह तत्रैव प्रयोगेऽपि शतभिषानक्षत्रयुक्तो यातु
 श्राद्धादिकं पितृणां महातृप्तिदं भवति तदुक्तं हेमाद्रौ विष्णुपुराणे माघासिते पंचदशी कदाचिदुपैति योगं सह वारुणेन
 श्रवणं कालः सपरः पितृणां न ह्यल्पपुण्यैरुपलभ्यते साविती अस्यामे पूर्वाभाद्रपदा युक्ता यां पितृणां श्राद्धे सहस्रद्युगंतं
 क्षिरिति तत्रैवोक्तं तत्रैव चैवाद्रपदां तु पूर्वोक्तोत्तदाय कियते पितृभ्यः श्राद्धे परां तु सिमवाप्नुवंति युगान्सहस्रं पितरं श्र-
 तेनेति यद्विचयं धनिष्ठा युक्ता तद्वर्षायुतं क्षिरित्युक्तं महाभारते युगादिमाघमावास्या प्रकरणे ॥ काले धनिष्ठाय

दिनामतीस्मन्भवंति भूपालतटापितृभ्यः ॥ इत्तज्जलोनाशप्रददति त्वाप्तवर्षायुतंतकुलजैर्मनुज्यैरिति, पूर्वाभाद्रपदेदा-
 योगेपाठांतरविशेषः ॥ अत्रवचद्विप्रापदातुपूर्वाकाले तदयाक्रियते मनुष्यैः ॥ अद्वैतदात्वापित्तमवप्यते तदुगसहस्रपित
 रंस्त्वदंतीति अत्रमाध्यन्तरपक्षस्येव शुक्लदिनस्यामाघासितत्वमुक्तं इदंच कुभाटित्यज्ञेयमिति हेमाद्रिः ॥ इदमन्वादि-
 रपि अस्याभिवामायां रुद्रादिपूजेत्तत्काले गफाल्गुनप्रक्रमे श्रीमोवास्यां पूर्जनीया रुद्रेश्वरिब्राह्मणास्तथाः मासोदने ॥ पोलि-
 काभिः पूज्याश्चाल्मास्वर्वाधैर्विरिति फाल्गुना मावास्याकृत्य फाल्गुनशुक्लप्रतिपत्तकृत्य नारदीये अथ फाल्गुनशुक्लादौ
 देवदेवगिरिप्रिय ॥ धूलिधूसरसर्वांगजैरुक्षेत्समाहितः ॥ कर्मणालौकिकेनापितस्य तुष्टो मे हे श्वरः ॥ स्वसायुष्यं प्र-
 द्दिशेति भक्त्या सम्यक् समर्पितः इमं मेव ॥ १ ॥ फाल्गुनशुक्लप्रतिपदमारभ्य द्वादशदिनपर्यंतं पयोव्रतमुक्तं श्रीभागवते
 ५४ मुस्कंधे ॥ तच्च तत्रैवान्वेष्टव्यम् ॥ फाल्गुनशुक्लद्वितीयायां प्रारभ्य वन्हिपूजाव्रतं ॥ तच्च शुक्लासुकृष्णसुचसर्वस्वे
 वद्वितीयापुत्रेक्तं ॥ नारदीये ॥ अथ फाल्गुलशुक्लायां द्वितीयायां द्विजोत्तम ॥ पुण्यैः शिवसमभ्यर्च्य सुश्वेतैरष्टगधिभिः पुण्यै-
 र्वर्तितं कंकृत्य मुष्पालं करणैः शुभैः ॥ नैवेद्यविधिविधौ पूर्वापनाराजनादिभिः ॥ २ ॥ प्रसाद्य प्रणमैश्चैव साष्टांगपतितो भुवि
 एवमभ्यर्च्य देवेशं मर्त्योऽव्याधि विवर्जितः ॥ धर्माधान्यसमायुक्तो जीवेद्वर्षं शतं भुवि ॥ यद्विधानं द्वितीयासु शुक्लपक्षगता-
 सुचं प्रोक्तं तदेव कृष्णासु कर्तव्यं विधि कोविदैः ॥ वन्हिरेव पृथक् सासुनानां रूपवपुर्धरः ॥ पूजयेत्तद्विद्वितीयासु ब्रह्म
 चर्यादि पूर्ववत् ॥ इति द्वादशमासगतो भयपक्षद्वितीयाकृत्यं अथ फाल्गुनशुक्लद्वितीयादि दिनद्वयगतद्वितीयाकृत्यं
 नारदीये ॥ फाल्गुनस्य सिते पक्षे तृतीयाकुलसौख्यदा पूजिता गंधपुष्पाद्यौ सर्वमांगल्यदा भवेत् ॥ सर्वो सुचतृती-
 यासु विधिः साधारणो मुनेः ॥ देवीपूजाविप्रपूजादानं होमो विसर्जनं ॥ इत्येवं कथितानीह तृतीयाया व्रतानि ते भक्त्या
 कृतानि चेष्टास्तदुद्यु कामान्मनोगतानि ति ॥ अस्यामेव भूषिका तृतीयाव्रतम् ॥ भविष्योत्तरे कथ्य उपवाच फाल्गु

नस्यसितपक्षोत्तरीयायामुपेयिता ॥ २ ॥ प्रातःस्थित्वा ब्रह्मचर्यं यततो न्यास्मिन्देने पुनः ॥ अतिनीभुवने गौरां पूजयेत्तद्ग-
 तातुं सा मंत्रेण नेन आयेत्तां पार्वतीं प्रतिमां शुभां ॥ मृगाजिनावृतकुचां जटा मुकटशोभितां ॥ गोधारथगतदीर्घारुद्र-
 ध्यानपरायणां ॥ पूजयेद्गंधकुसुमैर्दीपालं कंचदनेन ॥ केसरैर्मधुरैर्द्रव्यैः स्वर्णमाणिक्यपूज्यया ॥ भूपिकारुपिकादे-
 दीर्घाभूपिका ललितौ उमा तपोवनरता गौरां सोभाग्यमयप्रयच्छतुः ॥ कालिकां श्रीशुभादेविरुद्राणीपावतीं शिवा स्तुता ॥
 मया टांगभस्मापतिपुत्रा अप्रयच्छतुः ॥ दैर्भाग्यप्रशंभया तु सुप्रसन्नमनाः सदा ॥ अर्चयेद्यं कुलजन्मददालं परजन्मनि-
 श्रमे च गेत्तु पंगे पर्वेष्वेव स्थितां मृतं ॥ सुखदृष्टिस्पृशं रसंगी रीसौ भाग्यं मृच्छतुः ॥ एवमुच्चार्य मंत्रां श्रुत्वा न वती-
 संती ॥ पूजयेद्ब्राह्मणो कस्तुमंत्रं नु रूपाः सुवासिनीः ॥ जरकैः कुटुंबे अथ लवणैर्गुडसर्पिषा ॥ हृद्यै राद्वैः फलैः स्वर्णैर्मनो-
 ज्ञैः पुष्पवंधनैः ॥ कुसुमैः कुंकुमैर्गंधैः कालेयागुरुचंदनैः ॥ सिंदूरैणातिरक्तेन वस्त्रेणानाविधैः शुभैः ॥ अन्नै रनेकदेशोत्थैः
 पुष्पैः कस्तिलतंडुलैः ॥ इत्येवमादि नैवेद्यैः पूजयित्वा महोद्गमं ॥ प्रदक्षिणं ततः कृत्वा विप्राय च प्रदक्षिणां ॥ महाद्रुमं श्व-
 द्धवटादिपुष्पवृक्षं ॥ एतत्करोति ते पुत्रिदुहिता व्रतमुत्तमं ॥ ततः प्राप्स्यसि दुःप्रापैत्रै लोके यश्रीधरं पातं ॥ एतद्ब्रतं मया
 रूपांतं प्रोत्थितां भवतीः समाः ॥ व्याख्यातं कश्यपेनादौ रुक्मिण्यै व्रतमुत्तमं ॥ याश्चरिष्यंति ताः सर्वा भविष्यंति जि-
 रामयाः ॥ अंगप्रत्यंगसुभगा लोके दृष्टिमनोहराः ॥ स्थित्वा वर्षशतं मन्येत तोरुद्रं परं शुभं ॥ यास्यंति हं स्युः न रथा-
 किं किणी शब्दनादिताः ॥ तत्र गङ्गारामिण्यांति स्वभक्तान् वत्सरा न वदून् ॥ दिव्यभोगभुजो दृष्टाः सिद्धयष्टकसमन्विताः ॥
 अर्धमहार्घ्यमणि कुंकुमकेसरान्ध्रं स्रगंधमुखरालिकुलोपगतां ॥ देत्वा फलाक्षेतयुतं मधुपदपस्य गौरिव लोके प्र-
 हितां भवती ह नारी ॥ इति भविष्योत्तरे भूपितव्यानकेन शुचिनां सत्यभाषिणां ॥ स श्रीकंहरि मभ्यर्च्य रुद्रं वा ह्यु मया
 प्रदत्तं ॥ अथ फाल्गुना नक्षत्रां क्रमं ॥ १ ॥ अथ फाल्गुना नक्षत्रां क्रमं ॥ १ ॥ अथ फाल्गुना नक्षत्रां क्रमं ॥ १ ॥ अथ फाल्गुना नक्षत्रां क्रमं ॥ १ ॥

ज्यस्वयंवाभ्रीतवाग्यतः । गणेशाराधनपरोदानहोमपरां गणः । तिलैरेवकृतेसिद्धिप्राप्तुयात्तत्प्रसादतः । सो
वर्णीगजवक्रचंकृत्यासंप्रप्ययत्नतः । द्विजायपश्चादद्यात्तं सर्वसौभाग्यवृद्धये । यस्मिन्कस्मिंस्तुवामासेचतुर्थीरवि
वारयुक् । सांगारकावाविंश्रिंसाविशेषफलप्रदाः सर्वोसुचचतुर्थीपुशुक्काकृणासुनारदः । विघ्नेशएवसंप्रप्येदेवे
शोभक्तितपरेः । अथांगारकचतुर्थीविशेषकृत्यं । अंगारकचतुर्थीतुत्वात्वोत्तरवहांभिसि । अभ्यर्च्यंगारकेशानं
नमस्यंतिनरोनमाः । नतेपाग्रहपीडास्यात्कदाचिदपिकुत्रचिदिति । अंगारचतुर्थ्यामंगारकपीडानिवृत्तिर्भवती-
ति । अथमत्स्यपुराणोक्तमंगारकचतुर्थीव्रतम् । शुक्रउवाच चतुर्थ्या गारकादिनेयदाभवतिदानव मृदास्नानंतदा
कुर्वात्पद्मारागविभूषणैः । अग्निर्द्वीदिवोमंत्रजपतिष्ठेदुदुम्बुवः । शूद्रस्तूष्णींस्मरन्भीममास्तेभोगविवाजितः
अथास्तमितश्चादित्येगोमयेनोपलिप्यच प्रांगणंपुष्पमालाभिरक्षताभिः समंततः अभ्यर्च्याभिलिखेत्पद्मंकुंकु
मेनाष्टपत्रकं । कुंकुमस्याप्यभिवर्तुरक्तचंदनंमिष्यते चत्वारःकरकाःकार्याभक्ष्यभोज्यसमन्विताः तंडुलैरकशा
लीयैःपद्मरागैश्चसंयुताः । चतुःकोणेपुतांकृत्वाफलानिविविधानिच । गंधमाल्यादिकंसर्वतथैवविनिवेदयेत् सुव
णैःशृंगीकपिलामथाच्यर्च्यैःखुरैःकांस्यदुहांसवत्सा । धुरंधरंरक्तमतीवसाम्यधान्यानि सप्तावरसंयुतानिः यव
गोधूमशान्पंतिलकंशूरपामाकमुद्गानि । अंगुष्ठमात्रंरुपंतथैवसौवर्णमस्यायतबाहुदंडं । चतुर्भुजैहमयंनिविष्टंपात्रे
गुडस्यामलसर्पपायुते सामस्वरज्ञायजित्त्रिंशयापत्रायसामंभ्वानिसंयुताय । दातव्यमेतत्सकलंकुटंविनेद्विजा
यवैर्नैवचंदंभयुक्ते । अत्रभीममंत्रः । भूमिपुत्रमहातेज । स्वेदोद्भविपिनाकिनः । रूपार्थोत्वांप्रसन्नोहृद्गहाणाध्यन
भोऽनुते । मंत्रेणानेनदत्वाध्यंरक्तचंदनवारिणा । ततोर्वेयद्विजवरंरक्तमाल्यांवरदिभिः । दद्यान्मंत्रेणैतेनैवभो
मंगोमिथुनान्वितं । मौमपुर्वोक्तसुवर्णप्रतिभामयं । गोमिथुनंपुर्वोक्तमेव । पूर्वोक्तंगुणसंपत्तायब्राह्मणायदद्यादिति

शयार्चशक्तिौ दद्यात्सर्वोपरकरसंपुतां दद्यादिष्टमं लोके यच्चान्यदपि स्वगृहे तत्तद्वरापतेर्देयं तदेवाक्षयमि
 च्छेतेति अन्यत्रापि अंगारकदिने प्राप्ते चतुर्थी वा चतुर्दशी पष्ठिवर्षसहस्राणि तत्कर्त्वा विंदते फलमित्यनेनांगार
 कचतुर्थी व्रतमन्यतः फलक इत्यंगारकचतुर्थी व्रतं च चतुर्थी पूर्णपित्रेणेत्यादि सामान्यव्रतप्रकरणे पितृपुत्रे अथा
 नोपयुक्तौ भौमपूजाविधिर्लिरूप्यते आन्हांसः खइत्यनेन प्राणायामत्रयकृत्वा अस्य भौमव्रतस्य विरूपाक्षश्च
 निर्गम्यतीति भौमदेवता भौमदेवता भौमप्रात्यर्थिकनियोगः -
 अग्न्यादीन् शिरः प्रभृतिषु विन्यस्य षड्विजैः पडंगन्यासं विधाय जपमंत्रं शिवस्वेदं जहस्तपश्चैव
 दाशूलशक्तीर्वरधारयते अयं तीसमुत्तमेषासनसंघानंदनरक्तवस्त्रं तमीडि इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपू
 ज्यो वा हो वपुर्जां चिक्त्वा षड्भिर्यज्ञैः पडंगानि संपूज्यैकविंशतिकोणकोट्युपमं गलादीन् पूजयेत् भगलावनमः ॥ १
 भूमिपुत्राय नमः ॥ २ ॥ अणुहर्त्रे नमः ॥ ३ ॥ धनप्रदाय नमः ॥ ४ ॥ स्थिरास्मानाय नमः ॥ ५ ॥
 महाकायाय नमः ॥ ६ ॥ सर्वकर्मविरोधकाय नमः ॥ ७ ॥ लोहिताशायन
 मः ॥ ८ ॥ सामगर्वाकृपाकराय नमः ॥ ९ ॥ धरात्मजाय नमः ॥ १० ॥ कुजाय नमः ॥ ११ ॥ भौमपाय नमः
 ॥ १२ ॥ भूमिदत्ताय नमः ॥ १३ ॥ भूमिर्नदनाय नमः ॥ १४ ॥ अगारकाय नमः ॥ १५ ॥ यमाय नमः ॥ १६ ॥ सर्वरो
 गापहरकाय नमः ॥ १७ ॥ वृष्टिकर्त्रे नमः ॥ १८ ॥ वृष्टिहर्त्रे नमः ॥ १९ ॥ सर्वजामफलप्रदाय नमः ॥ २० ॥ इति
 द्वाह्ये इन्द्रादीन् वजादींश्च पूजयेत् ततो घूपादि विशेषपूजां समाप्य विशेषार्थे दद्यात् प्रदक्षिणं ततः कृत्वा विसृ
 ज्यै द्विजपुंगवै नैकामक्षारलवणमश्रीयाद्घृतसंपुतं यस्तु व्रतं पुमान्कुर्यादेवं गारकाष्टकं चतुरो वधातस्य त
 लुप्यप्रवदामिति रुधसौभाग्यसंपन्नः पुनर्जन्मनिजन्मनि वैष्णवो वा शिवाभक्तः सप्तदीपाधिभवेत् सप्तकल्प

सहस्राणि रुद्रलोके महीयते इत्यगारकचतुर्थाव्रतपूजा अगारकशुक्लचतुर्थ्या सुखचतुर्थ्याव्रतकथा भविष्योत्तरे ॥ सु
मंतुरुवाच ॥ सुखावहो शृणु सुखासौभाग्यकरणपरां चतुर्थीकुरुशादूलरूपसौभाग्यदां शुभां सुखव्रतं महापुण्यं
रूपाराग्यप्रदायकं सुसंक्षमसुंदरं धन्यं मिदं पुण्यं मुखावहं परब्रह्मफलदं वरं दिव्यं रूपप्रदायकम् ॥ वि
लासाचिवमाक्षेपहसितचोपेतशुभं सुखव्रतेन सर्वस्याच्छुभं कुरुकूलोद्वहं कृते ब्रते तु देवेश विघ्ने शशिवयोः सुते
यद्वाशुक्लचतुर्थ्या तवोराभौ मस्य वा भवेत् तदा सा सुखदाज्ञेया चतुर्थ्या वै सुखतिच ॥ पुरमैधुनमाश्रित्य स्थिताभ्यां
तुहिमाचके भौमो माभ्यामिहोराद्रकवेदुश्च्युतः क्षितौ मेदिन्या स प्रयत्नेन सुखं नैतु धृतो यतः जतिस्तस्यां महो
वोरोरकोरकसमद्रवः उमायाश्च विोत्पन्नस्तस्मादंगारकोद्वहं अंगदो गारकांतिश्च अग्रानां सुखदायकः सौभा
ग्यादि करोयस्मात्तस्मादंगारकोमतः भक्त्या चतुर्थ्या नि केनेयौ वैश्रद्धासमन्वितः उपोष्यति नरो राजन्नारीवानन्य
मानसा पूजयेच्च कुजभक्त्या रकपुष्पविलपनैः गणेशप्रथमं भक्त्या संपूज्य श्रद्धयान्वितः संतुष्टः प्रयच्छेत्तसौ भा
ग्यरूपं संपदम् पूर्ववृत्तं सकल्पः स्नानकृत्वा यथाविधि गृहीत्वा मृत्तिकां विदेमंत्रणानि भारत ॥ देवेस्त्वव
दितो पूर्वकृष्णेनोद्वरितो किल तस्मान्मे दह पाप्मानं यन्मया पूर्वसंचितं ॥ इदं मंत्रं पठन्वीर आदित्याय प्रदशयेत्
आदित्यराशेभिः पूतांगोजलकणोक्षिता दत्त्वा मृदं शिरसि तां सर्वांगे पुनियोजयेत् ॥ ततः स्नानं प्रकुर्वीत मन्त्र
पूर्वजलशुभं ययमापः स्थसं वषा देवदानवैः सविताः स्वदांडो जिह्जानां च जतूनां सुखयोनयः ॥ स्नातो हं
सर्वतार्थपुसर्वप्रसन्नवर्णपुत्र ॥ तथा काश्यादिक्षेत्रे पुमानं सादिसरस्सुच ॥ नदीपुदे वखाते पुस्नातो हेतुपुते पुवैध्याय
न्यपठान्नमंत्रं ततः स्नानं समाचरेत् ततः स्नातः शुचिर्भूतो गृहमागत्य च स्पृशेत् दूर्वाश्वत्थशर्मिस्पृष्टवागां
तुमन्त्रेण भवति ॥ दूर्वा नमस्ये मंत्रेण अश्वत्थशमयस्तथा ॥ गोदृष्ट्वा तु ततो देव्ये दद्याद्द्वारप्रदक्षिणां समाख्या

केन विभोऽर्थतः कुजसंयुताः संवत्संगारकचतुर्थधुसमान्यविधिनेपेप्यमानासुतिसृभित्सभिरतरितायां च
 तुर्थविशेषाधिपृष्टित्यर्थः दशसावर्णिकमुख्यदद्याद्द्विद्विधापिवा ॥ सौवर्णपात्रैरेप्येवाशक्त्यातामयेपिवा
 विशयलानिर्पात्राणिविशयल्यद्वयान्विता ॥ विशकर्षाणिवावीर्यतोहातनकारयेत् शक्त्याविद्यस्यभक्त्यानुप्रा
 त्रान्नामयेपिवा ॥ प्रतिष्ठाप्यकुजपात्रैरक्तचक्षोणवोदितं पुष्पमण्डपिकां कृत्वा दिव्यैर्धूपैश्च भूपिताः ॥ तत्रस्थपूजये
 द्वेवर्धमंत्रैः ॥ क्रमेण तु ॥ भक्ष्यभोज्यरत्नैश्च फलैरत्नैश्च संयुतैः ॥ वस्त्रैः प्रावरणैर्यज्ञैः शय्यापानद्वारासनैः छत्रैः पुष्पैर्ग
 धवैः ॥ शक्त्या त्रिचानुसारतः ब्राह्मणाय चतुर्दद्याद्दक्षिणासाहितं नृप ॥ वाचकाय महाहोगुणिने अये स नृप ॥ अंगार
 केषु संयुक्तं धिनु शीलं समन्विता ॥ अनेन विधिना दत्त्वा यथोक्तफलभागं भवेत् ॥ इति ते कथिता पुण्यानि धामानुत्तमा
 तिथिः ॥ यामुपेप्यनरैरूपं दिव्यं भागं प्रतिभारत ॥ कात्यात्रेयसमवीरजे तस्यार विसुप्रभं ॥ प्रतापे हरितुल्यं दुःसर्वतो
 वलं समन्वितं ॥ इदं रूपं परंप्राप्य याति भौमं सदो नृप ॥ प्रसादाद्विघ्ननाथस्य गणेशस्य गुणायते ॥ पठतां शृण्वन्तारं ज
 न्कुर्वतां च विशेषतः ॥ ब्रह्महत्यादिपापानि क्षीयन्ते नात्र संशयः ॥ इति भविष्यपुराण सुखांगारकचतुर्थोऽव्रतं ॥ एवमे
 व गणपतिचतुर्थी ॥ भविष्यपुराणे हेमाद्रौ चतुर्थीनुसदाराजन्निहाहरो व्रतान्वितः ॥ चतुर्थ्या च सदाराजनां वारं व्र
 तान्वितं इति निर्णयान्ते पाठः ॥ दत्त्वा तिलान्नं विप्राय स्वयं भुक्ते तिलोदनं ॥ दिवानि राहरो रात्रौ भुक्ते ॥ इति त्रिरोध
 परिहारः ॥ वर्षद्वये समाप्तिं हि व्रतस्य तु यदा भवेत् विनायकस्तस्य तुष्टोददाति फलं भाहितं ॥ इति भविष्यपुराण गणपति
 चतुर्थीव्रतं ॥ अथ कूर्मपुराणे कथं भवतुर्थीव्रतं भरण्या तु चतुर्थ्या तु शनश्चरदिने यमं ॥ पूजयेत्सप्तजन्मोत्थैर्मुच्यते पात
 केनर ॥ इति यमचतुर्थीव्रतं ॥ अथ फाल्गुनीदिचातुर्मास्यचतुर्थीव्रतं वाराहपुराणे अगस्त्य उवाच ॥ अथ विघ्नहर्षाजं क
 थ्यामि त्वानंदं ॥ अनेन संम्यक् कृतेन वनविघ्न उपजायते ॥ चतुर्थ्या फाल्गुने मासि गृहं तं व्रतं त्वदिदं ॥ नृकाहाराणां जेद्व

तुहरेतनतोमंत्रमदुरीरयेत् सर्वदेवमयदेविनिर्ऋतिस्त्वप्रजिता - तस्मात्स्थशामिवंदेत्तावदितापापहामव
ततोमोनेनवागत्यवंदित्वागृहदेवताः प्रक्षाल्यचमृद्रापादावायांतोमिहविशेत् होमंतत्रप्रकुर्वीतएतैर्भद्रपदैः शुभैः
शंभोवशर्वपुत्राय पार्वतीशसुताय च कुजायलोहितांगाय ग्रहेशंगारकाय च ओंकारपूर्वकैर्धैः स्वाहा
कारसमन्वितैः अष्टोत्तरशतवीर चार्द्धमर्द्धाद्धैर्मववा एतैर्मंत्रपदैर्भस्त्रयाकामतोऽकामतोपिवा खादि
रीभिः समिद्धिश्चआज्यमिध्र्येवैस्त्रिलैः भक्ष्यैर्नानाविधैश्चान्यैः शक्त्यभक्तिसमन्वितः कृत्वाहोमंततोवीरदेवं
संस्थापयेदितौ सौवर्णैराजतत्तान्मर्द्धदारुमयंतया भद्रदारुः सरलः गमियपात्रैरौप्येवा श्रव्यः कुकुमकेस
रेः अन्यैर्वैलोहितैर्भव्यैः पत्रैः पुष्पैः फलैरपि रक्तैश्चविविधैर्वीरअथवाभक्तितोर्वयेत् यावद्विसृज्यतेविंशतपुष्पं
वावीरभक्तिः तावद्विवर्द्धतेपुष्पं वातुः शतसहस्रकंयद्वाताम्ययेपात्रं वंशजमृणयेथवा धूजयेतुनरोभस्त्रयाशक्त्याकुं
कुर्मकेसरैः 'ओंअंगारकायनमः पदियोः कुजायनमोवदने भोमायनम रक्तदयोः मंगलायनमोवाङ्कैः । वज्राय
नमज्ज्वोः वक्रायनमोजंघयोः लोहितायनम शिखायां पुरुषाकृतिंकुजपात्रेऽभिर्भद्रपदैर्धयेत् भूमिपुत्रोमहातेजः
स्त्वेदोऽवपिनाकिनः रूपार्थत्वांप्रपन्नोस्मिगृहाणार्ध्वनमोऽस्तुते इत्यर्ध्वमद्वः महादेवांगसंभूतमेदिनगर्भसंम
व अंगारकमहाराजलोहितांगनमोऽस्तुते सुगंधपुष्पधूपार्घ्ये त्राह्मणोयः प्रपूजयेत् गुडोदनघृतक्षीरगोधूमान्
शीलतंडुलान् श्रवदयशक्तिदद्याद्ब्रै ब्राह्मणेभ्योजितैर्ब्रियः वित्तशाल्यंतुकुर्वीणो नामुत्रफलमाभवेत्
शतानीकउवाच अंगारकेणसयुक्ता श्रुतुर्थीनक्तभोजनैः उपोष्याकृतिसंस्थ्यास्तु उताहोसकृदेवहि सुम
तुर्तुवाच चतुर्थीतुचतुर्थीतुयदांगारकसंयुता चतुर्थीतुचतुर्थीतुव्यातिवधानशृणुमाह एकांश्रुतुर्थीशब्दस्तिथिपरः द्विती
यस्तत्संस्थांपरइत्यर्थः उपोष्याततत्रैवप्रदेयोविधिवत्कुजः यायाशुक्लाश्रंगारकंभूतार्थोसासौपाष्या उपोष्यन

तिलानांपारणस्मृतं तदेवाग्नौचेहोतव्यतदेयब्राह्मणेषुच तत्रमंत्रः दिव्यायशूरायगजनानादंष्ट्राकरालायनमः
 शिवाय नगात्मजादेहमलोद्भवायकुठारहस्तायनमोवराय ताघपात्रैः पायसाद्यै श्रुतुभिः सहितैरुप पंचमेनति
 लेः 'साद्वै' गण शांतिकरेणच निर्णयाम्हेतु आयसैः पंचभिः पात्रै रुपंतनवभिस्तथेतिपाठः मृण्मयानिदरि
 द्रस्तुविधिनानेनकारयेत् चातुर्मास्यव्रतंचैवकृत्वैवंपंचमेतथा अनेनमंत्रेणपूजां कृत्वा स्वाहंतितिलान्हुत्वातिला
 न्नब्राह्मणेभ्योदत्त्वास्वयमपितदेवाश्रीयात् सौवर्णगजवक्त्रं कृत्वाविप्रायदापयेत् इत्थंव्रतमिदंकृत्वासर्वविघ्नात्प्रमु
 च्यते निर्णयाम्हेतु एवंमासचतुष्टयेव्रतकृत्वा आपाढशुचतुर्थ्यासौवर्णविनायकदानमात्रंकुर्यादिति हयमेध
 स्याविघ्नैतुसंजातैःसगरः पुरा एतदेवचरित्वातुहयमेधंसमाप्तवान् एतदेवहरश्चक्रेत्रिपुरोयेनघातितः मयासमु
 द्रमयेनत्वैतदेवव्रतंकृतं अन्यैरपिमहीपालैरेतदेवपुराकृतं ततोनिर्वघ्नसिद्धिर्विघ्नोपशमनंपरं अनेनकृतमात्रे
 णसर्वविघ्नैः प्रमुच्यते ततोरुद्रपुरीयातिवाराहवचनंयथा विघ्नानितस्यनभंवतिगृहेकदाचिद्ध 'र्थकामसुखसिद्धि
 विधातकानि य सप्तसिन्धुशकलाकृतिकंतदंतविघ्नेशमर्चयतिनक्तकृतीचतुर्थ्या इतिवाराहपुराणोक्तमविघ्नविनाय
 कंव्रत' निर्णयाम्हेत वैनायकचतुर्थीव्रतम् मत्स्यपुराणे चतुर्थीनक्तभुद्रत्वाश्रब्दतिहेमवारणं व्रतवैनायकनाम
 शिवलोकफलप्रदं इदंव्रतंविशेषानभिधानाद्वादशस्वपिपुशद्रूपोभयचतुर्थीमात्रेविधेयमितिगम्यते एवमनो
 रपचतुर्थ्यादिविनायकव्रता निकुदचतुर्थ्यादिगौरीव्रतानिच तृतीयायुक्ततुर्थ्यमेवकार्थ्येणि अन्यानि
 नागचतुर्थ्यादित्रतानिपंचमीयुक्तायांचतुर्थ्याकार्य्येणातिसिद्धांतः पक्षद्वयगतास्वपिचतुर्थीषुतिथिपत्वेनगणेशः
 पूज्यः चतुर्थ्यागणनाथस्यसुकृत्वात् सर्वसुचतुर्थीषु दुर्ंदीराजगणपति यात्रोक्ता काशीखंडे कुर्या
 त्प्रतिचतुर्थीहयात्राविघ्नेशितुःसदा ब्राह्मणेभ्यस्तुतस्यवै देवाःस्यमोदकामुदेति...अथभविष्यपुराणोक्तंगणेश

शयतुर्धौत्रतः । ॥ ब्रह्मोवाच ॥ गणेशः पूजितः कुर्यात् चतुर्थ्यां सर्वकर्मसु आविर्भूतं सुरलोके पुनाति विष्टां प्रयच्छति
 कर्मस्य विदुषां विदुषां कुर्व्याच्च वनसंशयः । अतो भवति विद्वन्मविदुषां स्मरणमकुर्वतां । तेन कर्मकाले अवश्यं
 स्मर्त्तव्यः पूज्यश्च मूलभद्राः स्वसज्जाभिर्गमन्त्राश्च कीर्त्तताः । पूर्ववत्पद्ममध्यस्थः कर्त्तव्यश्च तृतीयेश्वरः । अत्र ति
 धीश्वरगणेशः अस्य मन्त्रः गणेशाय नमः । एभिरेव मन्त्राक्षरैः पङ्गादिन्यासः । गंधपुष्पोपहारैश्च यथाशक्ति विधी
 यते । पूजास्य विद्यशास्त्रेन कृतापि न फलप्रदा । आज्यधारासमिद्धिश्च । दधि क्षीरादन्नमाक्षिकैः पूर्वोक्तफलदोहोमः
 कृतः शान्तेन चेतसा इति भविष्योत्तरोक्तं सदा गणेशचतुर्थीव्रतं । अथ वर्षसाध्यगणपतिव्रतं । सूत उवाच । चतुर्थी न
 तर्भुंजीत स्नात्वान्धानुपोत्तम । रक्तांबरधरो भूत्वारक्तगंधानुलेपनः । रक्तवीतोगणाधीशं विनायकमथाचयेत् । रक्तच
 दनतोयेन स्नाप्य पूर्वविधानतः । विलिप्य रक्तगंधेन रक्तपुष्पैरथार्चयेत् । ततः सौगंधिकं धूपमाज्ययुक्तं संचंदन । नैवे
 द्यैश्चैव हारिद्रगुडखंडयुतं । एव सर्वस्वरं पूज्य विनायकमथास्तुवत् । इक्ष्वाकुरुवाच । नमस्कृत्वा महदिवंस्तोत्रेणै
 हंतं विनायकं महागणपतिं शूरभूर्जीतं जयवर्द्धनं । एकदंतं दिदंतं चतुर्दंतं चतुर्भुजं । त्र्यक्षं त्रिशूलहस्तं च रक्तेन चक्रं
 प्रदं । आं विक्रय शकुणैर्प्रचंडं दनायकं । आरक्तदण्डिनैश्च ववह्रिं कहुता प्रियं । अनार्चितो विघ्नकरः सर्वकार्येषु यो
 नूनां । तं न मामिगणाध्यक्षं भीममुग्रमासुतं । मदमंतं विरूपाक्षं भवकंसमुद्रवं । सूर्यकोटिप्रतीकांशभिन्नां
 जनचयप्रभं । बुधंसुनिश्चलं शांतं नमस्यामि विनायकं । नमोस्तु ब्रह्मरूपाय विष्णुरूपाय तेन नमोस्तु गजरूपाय ग
 जानां पतये नमः । मेरुमंदररूपाय नमः । कैलासवासिने । नमो विघ्नविनाशाय नमस्ते ब्रह्मचारिणे । जगत्स्तुताय देवा
 य नमस्तनुभ्यं विनायक । त्वया पुरातुर्वैपादवानां कार्यसिद्धये । गजरूपं समास्थाय त्वासिताः सर्वदानवाः । ऋषीणां देव
 तानां च कृताः सर्वे मनोरथाः यतस्ततः सुरैः सर्वैः पूज्यसे त्वं भवात्मज । त्वामाराध्य गणाध्यक्षं सर्वज्ञं कामरूपिणं । कामार्थे

रक्तकुसुमैरुक्तचंदनवारिभिः रक्तवर्धरोभूत्वाचतुर्थ्यामर्चयेज्जपेत् त्रिकालमेककालं वानियतो नित्यतः राजानं राजपुत्रं च राजमंत्रिणमेव च राज्यवासर्वविधेशं वशाकुर्व्यात्सराष्ट्रकं अविघ्नतपसामय कुरुविघ्नविनायकं मे
 यात्वं संस्तुतो भक्त्या पूजितश्च विशेषतः यत्फलं सतीर्थं पुंसर्वयज्ञेषु यत्फलं तत्फलं सर्वमाप्नोति स्तुत्वा देवं विनायकं वि
 पं मन भवेत्स्य न स गच्छेत्परमं वं च विघ्नो भवेत्स जातो जातिस्मरो भवेत् यद्दं पठति स्तोत्रं पङ्क्तिभिर्मसि संवलभेत् सं
 वत्सरेणासिद्धिं च लभेत् न त्र संशयः ॥ इति श्री नरसिंह पुराणे कर्णेशचतुर्थो व्रतं तदुपयोगि गणेशस्तोत्रं गणेशचतुर्थी
 व्रतं गणेशचतुर्थी व्रतं तदुपयोगि गणेशस्तोत्रं गणेशचतुर्थी व्रतं गणेशचतुर्थी व्रतं तदुपयोगि गणेशस्तोत्रं गणेशचतुर्थी
 नरोत्तमैः तत्केन कारणेनैव पृष्टानेन ब्रह्माभायः श्रीकृष्ण उवाच विनायकश्च सिद्धि लोका कस्य विनियोजितः गणानामा
 धिपत्ये च रुद्रेण ब्रह्मण तया तेनोपसृष्टो यस्तस्य लक्षणानि निबोध मे स्वप्ने वगाहे तेत्यर्थं तं मुंडं च पश्यति कपाय
 वा संसृज्यापि कव्यादांश्चाधिरोहति अत्यजैर्गर्भैरुष्टैः संहो वायाति नंदति ब्रजमानं तथा आनं मन्यते नुगत
 पुरैः विमानविफलारभोऽनष्टेसीदत्कचित्ततः पताका विहितछायां प्रयाति हतलक्षणाः करभारुद्धमात्मा
 नं महिषं खरं गन्तया यातुधानान्वितं यातं प्रासादोपरि धावनं पश्यते कुरुशार्दूलस्वप्नं तयि स्तुमानवः शंखलालान
 संयुक्तं करत्रैरविभूषितं तेनोपयुक्तस्तुनरो नराभ्यं लभेत्तथा कुमारी न च भर्तारमपत्यं गुर्विणी तथा आचार्यत्वं
 श्रोत्रिंशश्च नाशिष्यो ध्ययनं तथा वणिग्लभं न चाप्नोति कृपां पि कृपीवलः स्नायनं तस्य कर्तव्यं पूर्ववद्ब्रह्मविधिपूर्वकं
 गौरसंयत्पंककेन वस्त्रेणाच्छादितं स्यतु सर्वोपधैः सर्वगर्धैर्विलिप्तो गौरसस्तथा शुक्लपक्षे चतुर्थ्यां तु वारेण धिपणस्य तु
 तिथौ च वीरनक्षत्रे तस्यैव पुंस्त्वयं भद्रासनोपविष्टस्य स्वस्ति वाच्यं द्विजैः चत्वारः ऋग्भुजः सामाथार्वाण प्रवृणा
 स्तथा व्योमके शंतुं संपूज्य पार्वतीं भूमिं जता धिपणं छेदं पुंव वाकांत लक्ष्यं च भारत विधुतुं दं वाहुलेयं नरकस्य च

दारुणं कृष्णस्य पितरतातश्रवतारसितं तथा अश्वस्थानाद्रजस्थानाद्बल्मीकाद्दूदसंगमात् मृत्तिकासेव नरकंगुग्गु-
 लं वाप्सु निक्षिपेत् पंटाटतेपुकोणेपुचतुर्भिः कलशोद्भवान् चर्मण्यानडुहेरकेस्थाप्य भद्रासनं तथा सहस्राक्षं
 शतधारं मृद्विभिः पावनं कृतं तेन त्वामभिषिचामि पावमान्यः पुनंतु ते भर्गमिद्रश्च वायुश्च भगं सप्तपयोविदुः यन्मेके
 येषु दर्भानंयसीमंतयश्च मूर्धनि ललाटे कर्णयो रक्षणे रापस्तद्भ्रंतु सर्वदा स्नातस्य सार्धं प तैलं श्रावयेदुं वरेण तु
 जुहुयान्मूर्धनिकुशान् सव्येन प्रतियुह्य च सितस्त्वमसितश्चैव तथा शालकटंकटः सकृत्प्रांडः सपुत्रोवाचेति हास
 समन्वितैः नामभिर्वैलिमंत्रैश्च नमस्कारसमन्वितैः दद्यात्संतोष्य संतर्प्य कुशानां स्तीर्य सर्वतः कृताकृतानां
 स्तंडुलांश्च पल्लोदनमेव च मत्स्यान्पक्रांस्तथामापान्मासेमतावेदवत् पुष्पां न्वितं च गंधचसुरांश्च त्रिविधामपि मू-
 लं कं पुरिकां पां पास्तैर्वेदुरिकास्तथा दध्यन्नं पायसं चैव गुडापिष्टं समोदकं विनायकस्य जननीमुपतिष्ठेत्ततो विना-
 दूर्वांसर्षपपुष्पाणां दत्त्वा र्घ्यपूर्णं मजलिं रूपदेहि यशोदेहि मह्यदेह्यभयं शिवे प्रबलं कुरु मे वितं बलं च ज्ञाति सभवं
 ततः शुक्लान्नं रधः शुक्लमाल्यानुलेपनः भोजनं ब्राह्मणान् दद्याद्दक्षं युग्मं पुराण्यपि एवं विनायकं पूज्य ग्रहंश्चैव वि-
 धानतः कर्मणां फलमाप्नोति श्रियमाप्नोत्यनुतमां आदित्यस्य यदा सत्यं त्रिलोकस्वामिनस्तथा महागणपते श्रे-
 ष्ठं कुर्वन्मिद्धि न वापुयात् - विनायकं सत्यं वतानराणां स्नानं प्रशस्तं मिह विघ्नविनाशकारि - कुर्वन्ति ये विघ्नवदन्नस-
 देवतेषां कार्ग्याण्यं भट्टिफलं दानिनसंशयोत्र ॥ इति भविष्योत्तरे विनायकस्तपनचतुर्विंशतम् ॥ इदमेव वि-
 नीयं कं शांतिविधानम् फाल्गुणशुक्लपंचम्यां पितृपूजनं नागपूजनं च नारदीये पंचम्यां प्रतिमां संतुष्टु क्रेक-
 ण्योपिनारद - पितृणां पूजनं शस्तं नागानां च तदेव हि फाल्गुनशुक्लपक्षां पशुपतिपूजाव्रतं नारदीये फाल्गुणशु-
 क्लपक्षां तु देवं पशुपतिं द्विज - मृगमयं विधिना कृत्वा पूजयेदुपचारकैः संस्त्राप्य शतरुद्रेण एतत्पंचामृतैर्जलैः गंधै-

रालिप्यं शुभैरक्षतैः श्वेतपुष्पकैः विल्वपत्रैश्च घर्तूरकुसुमैश्च फलैस्तथा संपूज्य नानानैवेद्यैर्नाराज्यं विधिवत्ततः
 समाप्य प्रणिपत्यैनं ॥ कैलाशाया विसर्जयेत् एव कृतशिवार्चस्तु नरो नार्य्यथ वामुने इह भुक्ता वारान्भोगानं
 तेशिवगतिं लभेत् ॥ अथ दक्षिण हरपथं व्रतं स्कंदपुराणे पथीनामतिथिः पूज्या सामान्या दिवैरपि
 एकमेकेन केनैतथैवायाचितेन वा उपवासेन दानेनैतैलक्षारविजिताः । अथ हि भारुकरो देवो भगवान्भा
 स्करद्युतिः येन शैर्घ्येण दृश्येत तद्ब्रह्म कथाम्यहं गोपनीयं व्रतं दिव्यमिह लोको फलप्रदं आस्मिन्कृते व्रतैवैवदारि
 द्र्यं न भवेत्कुले पृथिविं समुद्दिश्य ब्राह्मणस्याहिभोजनं शाल्योदनचपयसि कृत्वा शर्करया युतं वर्तुलघृतसंयु
 क्तं वर्षमेकं प्रदापयेत् कुले तस्यैव ये जाता ये भविष्यति मानवाः अक्षयास्ते महात्मानो व्रतेन पुण्यपावना इहतस्यै
 यये संसृतिद्वारि ग्रंथं गच्छति ॥ इति दक्षिण हरपथं व्रतं पक्षद्वयगता सुसर्वासु ॥ पृथिवीतिथिपत्वेन स्कंदपूज
 येत् तदुक्तं पद्मां पूजागुहस्य चेति फाल्गुन शुक्ल सप्तम्यामर्कं पुटव्रतं नारदीये ॥ तपस्य शुक्ल सप्तम्यां व्रतमर्कं पुट
 भवेत् अर्कपूजैर्यजेदमर्कं पात्राणि आभूयात् अर्कं पात्राण्यपि पाठ पात्रपाठे तु अर्कं वत्सुवर्णपात्राणि तस्यार्थः पत्रपाठे तु
 पत्रवाहनपत्रयोरित्यभिधानात् अर्कवाहनादिरश्वप्राप्तिरिति फल अर्कनाम जपेत्पश्चादित्येवार्कं पुटव्रतं धन
 दंपुत्रद्वैतत्सर्वपापप्रणाशनं ॥ त्रिवर्गदमिति प्राहुः केचिदतद्व्रतं द्विज यज्ञव्रतं तथा ह्यन्ये विधिवद्बोमर्कमणा सर्वासु
 सर्वमासेषु सप्तमीषु द्विजोत्तम भास्कराराधनं प्रोक्तं सर्वकामिकमित्यलं अत्र विधिः खलोत्कायनम् इत्यनेन सूच्य
 संपूज्य ॥ अष्टम्यामर्कं पत्रप्राशयभुंजीति इत्यर्कं पुटसप्तमीव्रत अस्यामेव भविष्योत्तरे क्त त्रिवर्गेष्टदा सप्तमीव्रतं
 तदुक्तेमाद्री सप्तम्यां शुक्लपक्षे तु फाल्गुनस्येह योनरः जपेद्वलीति देवस्य नाम्ना त्रिपवणे च त्रिवर्गेष्टफलदद्यादि
 त्यादि तैनेव पूजनादिकं कर्तव्यमिति अस्यामेव भविष्यपुराणे कं कामदा सप्तमीव्रतं पितृमह उवाच ॥ फाल्गुने न

प्रपक्षस्य सप्तम्यां माधराधरः ३३ गोपितो नरो नारी समभ्यर्चयत मोहं सूर्यनामजपभक्त्या भावयुक्तो जितेन्द्रियः
अतिष्ठत्प्रभ्वं श्वैवसूर्यमेवानुक्तिमेतत् ततो न्यदिवसे प्राप्ते अष्टस्यानित्यतो रविः स्नात्वा सम्यक्समभ्यर्चयद्दद्या
द्देवाय दक्षिणां रतिमुद्दिश्य चैवाग्नौ कृतहोमकृतक्रियः प्राणिपत्यजगन्नाथमिति वाक्यमुदीरेयेत् यमाराध्यपुरादे
वीसा वित्रीकाममप्येव समेददानुदेवशः सर्वान्कामान् विभावसुः समभ्यर्चयद्दिवाकरं कामार्थमाप्तवान् राज्यं स
संदात्वा खिलान्कामान् प्रसन्नो मिदिवरूपतिः अष्टराज्यो भवेद्भूपः समभ्यर्चयद्भूपः समभ्यर्चयद्दिवाकरं कामार्थमाप्तवान् राज्यं स
मेकामान्त्रयच्छतु एवमभ्यर्चय पूजां तु निष्पाद्य हविशेषतः भुंजितं प्रयतः सम्यग्हविष्यं पतंगध्वजं फाल्गुने चैत्रवशा
त्तेज्येष्ठमासितथा परं चतुर्भिः पारणमसौरेभिर्नष्पादितं भवेत् करवीरैश्च चतुरो मासान्संपूजयेद्भवि कृष्णागुरु
देहद्वप्रांश्च गोशृंगजं जलं नैवेद्यं खड्गवेष्टांश्च दद्याद्दिप्रभ्य एव च ततश्च श्रूयतामन्यात्वा पाढादिषु या क्रियाः जाती
मुष्पाणिशस्तानि धूपगुगुलरेव च कुतपोदकमश्रीयन्नैवेद्यं पायसं म्रतं स्वयं देववाश्रीमाच्छिप्यं पूर्ववदाचरेत्
कुतपोदकं कुशोदकं कांति काऽपुमसे पुमो मन्त्रकायशोधनं महंगांधूपः सदिष्टः पूजार्कः तपलेस्तथा महंगांधूपो
भविष्योत्तरैरुक्तः कर्पूरकुंभं पुष्पगुरुचंदनं तथा शर्करा कुटमुद्दिष्टं महंगांसिहकं तथा महंगां गोयं स्मृतो धूपः त्रि
योदेवस्य दिक्पतेः पलासपुष्पमिति वीरमित्रोदये स्वरसः महंगां मांसी कासारैव नैवेद्यं चित्रशाख्यं विवर्जयेत्
संज्ञत्वेनैव सप्ताश्वः पूजितः प्रीयते ततः पारणतियथा शस्त्या स्थापितः पूजितो रविः प्रीणितश्चेत्सितान्कामान्
यादं व्याहृतान् रविः एषा पुण्यां पापं हरसप्तमी सर्वकामदा यथाभिलिपितान्कामान् ददाति गरुडध्वजः अपुत्रः पु
त्रमाप्नोति अधनोधनमाप्नुयात् रोगाभिभूतश्च रोग्यं कन्यां विदति सत्पतिः समागमं प्रवासाभिरुपोऽप्येतदमाप्नुयात्
सर्वान्कामान्वा

धनुर्देनसमीनरः। ह्येतल्लस्यान्नसदेहः प्रसादोद्गोपतेनरः। इतिकामदासप्तमीव्रतं रविवारयुतासप्तमीकल्याणसप्त
मीः विजयाचर्चिवति तस्यांश्रीः सूर्यसंपूज्य सोदंकुंभसकनकचूतपावंचदत्त्वा गृहक्षीरघृतादिभिः पायसेन द्वितीय
दिवसे विप्रान्संभोज्य स्वयंपायासंभोजनं कुर्यादिति कल्याणविजयासप्तमीव्रतं अथ सूर्याकस्यांचितः शुक्लसं
स्तन्याः मत्स्यपुराणोक्तं सप्तमीस्त्रयं सप्तमीस्त्रयं सप्तमीस्त्रयं सप्तमीस्त्रयं सप्तमीस्त्रयं सप्तमीस्त्रयं सप्तमीस्त्रयं सप्तमीस्त्रयं
इत्युच्यते जीतेत्युच्यते तस्योः सप्तमीमांसिनारद अथवा शुक्लसप्तम्यामेतत्सर्वं प्रशस्यते गोमयेनोपलिप्ताया
भूमिविकाशिवत्तदो तदुल्लेखं शाश्वतैश्चरुंगोक्षीरसंयुतं निर्वपेत्सूर्यरुद्राभ्यामातृभ्य इव विशेषतः कीर्ययन्सूर्यदेव
त्यस्यैवैवघृताहुती जुहुयाद्रुद्रसूक्तं कंदुद्रायेति नारद हेतव्याः समिधश्चावेतथैवार्कपलाशयोः यवकृष्णतिलैः
भक्तैर्व्याष्टशतं पुनः व्याहृतीभिरध्याज्येन तथैवाष्टशतं द्विजं हुत्वा स्नानं प्रकर्तव्यं मंत्रैस्तेरेवधीमता विप्रैरेवदवि
दुषाविधिवद्द्विपाणिनां स्थापयित्वा तु चतुरंकुभान्कोणेषु शोभनान् पंचमंचपुनर्मध्ये दध्यक्षतविभूषितं स्थापये
द्वर्णकुंभं सप्तैवेणाभिमंत्रितं मंत्रोयथा सप्तऋषयः प्रतिहिताः शरीरे सप्तरक्षितं सप्तमं प्रमाद सप्ताग्रः सप्ततो
लोकं मीयुस्तं जाग्रतो अस्वप्नज्योः सप्तमं सदा च देवो सौरेण तीर्थतोयेन पूर्णं रत्नसमं त्वितं सर्वान्सर्वेषां प्रधियुतानप
च सर्वजलान्वितान् पंचरत्नफलैर्युक्तान्वासोभिः परिवेष्टितान् सप्तधान्यसमायुक्तान्सप्तमृद्भिर्जलेस्तथा चतु
र्द्विपिचकुम्भपुतयगर्भेषु मध्यमं गृहीत्वा त्राह्मणस्तत्र सौरमंत्रानुदीरयेत् नारीभिः सप्तसंख्याभिरव्यंगंगीभिरत्र
च पुजितां भिर्यथा शक्त्या माल्यवस्त्रादिभूषणैः सविप्राभिश्च कर्तव्यं मृतवृत्ताभिपेचनं दीर्घायुस्त्वयं वालो
जीव पुत्रां त्विदं तथा आदित्यश्चंद्रमाः सार्द्धं ग्रहं नक्षत्रं मंडलैः शक्रः सलोकपालो वैवस्वतः विष्णु महेश्व
राः एतेन्ये च देवाः सदा पातुं कुम्भं रक्षतुं मां शोनिर्भाचराहुश्च मां बालग्रहाः कंचित् पातुं पीडं कुर्वतु बालस्य या

भूतुर्नर्नकस्य च ॥ ततः शुक्लांवरधराकुमारपतिसंयुता ॥ सप्तकंपूजेत्येत्स्त्रीणामाचार्य्यभार्ययासह- 'कांचनीच
 ततः कृत्वाताद्यपात्रोपरिस्थितां 'प्रतिमार्धमराजस्यगुरवेविनिवेदयेत् वक्ष्ये कांचनरत्नाद्यैर्भक्ष्यैः सघृतपायसैः
 पूजयेद्वाह्मणांस्तत्रवित्तशाल्यविवर्जिता भुक्ताचगुरुणाचेदमुच्चार्य्यपुत्रसंततिः दीर्घायुरस्तुवालोयंयावद्वर्धश्
 तं सुखी ॥ यत्किंचिदस्यदुस्सिततर्क्षितक्षिप्तं वडवामुखे ब्रह्मारुद्रोहेरिः स्कंदोविष्णुः शक्रोहुताशनः ॥ रक्षंतु सर्वदुष्टे
 भ्योवरदा सतु सर्वदा एवमाद्यानिचान्यानिवदतपूजयेद्गुरुं शक्तिः कपिलां दद्यात्प्रणिपत्यविसर्जयेत् गुरुं
 च पुत्रसंहिताप्रणम्यरविशकरो हुतशेषतदश्रीयादावित्यायनमोस्तुते इति मत्स्यपुराणोक्तं सहस्रमस्त्रिपन्न
 अथ सौरव्रतं पद्मपुराणे पक्षोपवासी सप्तम्यां समाप्ते हेमपंकजं गावश्च शक्तितो दद्याद्बोमांते घटसयुताः एतत्सौ
 रव्रतं त्रैलोक्यं लोकप्रदायकं इति सौरव्रतं अथान्यान्यपिसूत्र्यं प्रियाणि व्रतानि शाल्योदनतथा मुद्रास्तु
 भर्गधृतमेव च ॥ अपूपानाह पूर्णाश्च पयोदधितथा गुड एतैस्तु तृतांयातिभास्करो ब्रह्मेन सप्ततीः वर्षाणि भरतु
 अष्टनात्रकाट्यार्थविचारणा ॥ कुल्यकान्मसूरांश्च वल्ह्यांश्चाटकएव च शिविकुंदं तथा त्यम्लं राजमाघांस्तथैव च ॥ एता
 न्नाभास्करे दद्याद्यैश्छिद्रयमात्मनः सप्तम्यां न स्पृशेत्तैलनीलवंलं न धारयेत् न जाप्यामलकैः स्नायादित्यादिनि
 पेयास्तु हेमाद्रौ स्पृष्टा पक्षद्वयगता सुसप्तम्यसु सप्तमीपुतिथयपत्वेनादित्य पूज्य उक्तं च सप्तम्यां भास्करस्य चेति
 अथ फल्गुन शुक्लाष्टम्यां शिवयोः पूजाव्रतं नारदीये शुक्लाष्टम्यां फाल्गुनस्य शिवं चापिशिवं द्विज गथाद्यैः स
 म्यगभ्यर्चयेत् सर्वसिद्धीश्वरो भवेत् अस्यामेवाष्टम्यां शीतला व्रतमप्युक्तं त्रैव फाल्गुना परपक्षे तु शीतलामष्टमीदि
 ॥ पूजयेत्सर्वपक्वान्ने सप्तम्यां विधिवसितैः शीतले त्वं जगन्माता शीतले त्वं जगदिपिता ॥ शीतले त्वजगद्वात्री शीत
 लयैर्भमेतन्मः ॥ १ ॥ ॥ वदेहं शीतलां दीर्घीरासभस्यादिगं बरां ॥ मार्जनीकलशोपेतं विस्फोटकविनाशिनीं ॥ २

शीतलेशीतलेचेतिउजपेंतिजलेस्थिताः तेषांशीतलदेवीस्याद्विरफोटकशांतिदा ॥ ३ ॥ इत्येवशीतलामंत्रं
 यः समर्चयतेदिज तस्यवर्धभवेच्छांतिःशीतलायाःप्रसादतः सर्वमासोद्भवेपक्षोविधिवच्चाष्टमीदिने शिवचा
 यिशिवांप्राच्यर्च्यलभतेवांछितफलम् ॥ इतिशीतलाष्टमीव्रतम् ॥ अथान्नविरात्रोत्सवविधानं फाल्गुनशुक्ल
 प्रथमपक्षस्योक्तं ब्रह्मपुराणे स्वल्पान्नभुञ्जिष्ठम्यांसुस्नातैश्चस्वलंकृतैः लक्ष्मीसीतावसपूज्यगंधमाल्यादिभिर्भोद
 वा ततःप्रदोषसमयेदीपाःशतसहस्रशः नैर्युग्हेगृहेदेयाःसर्वदेवेभ्यएवच देवेभ्यश्चापितृभ्यश्चततोवाह्यस्व
 देशसनः दत्तमिष्टततोभोज्यंभक्षितव्यंस्ववधुभिः तृतीयेहनिमध्यान्देशोभर्तृधान्यराशिभिः गृहाणिभूषणीया
 नित्युदेनगृहाण्यपि सीतारामचंपूज्यगतित्वसमाकुलं पक्वान्निस्वदानंचतुत्रदेयंचयाचते नान्यत्किंचि
 त्प्राथित्यंलव्धंग्राह्यंप्रयुक्ततः इयंप्रदेष्टव्यापिनीग्राह्या तत्रैवदीपदानादेरुक्तत्वात् दितद्वयेतद्व्याप्तावव्या
 त्तौवापरेवशुक्लपक्षेतिनिर्णयव्याप्यात् अथफाल्गुनशुक्लपक्षेपुष्पनक्षत्रेसतिहरिपूजनं तत्र गौडा फाल्गुनेसि
 तपक्षस्थेषुष्पक्षेपूजयेद्दरं पद्ममष्टदलंकृतवानवम्यांवाचयेद्दरं दशम्यांवापिकर्तव्यंवल्लिकर्मतथात्सनःभगला
 लभनंकार्दम्यमुत्सवश्चविशेषतः ब्राह्मणेभ्योऽधनदेयंष्टुत्येभ्यश्चयथाक्रमं धान्यमंजनसुवर्णचवस्त्रमाभरणंतथा
 गोभूमिरनवेश्मानिदेयानिप्रयतात्मना संप्राप्तान्ग्राहयेत्सम्यङ्दन्तत्रग्लपयेन्मनः शय्यासेनचकर्तव्यंगंधपु
 ष्पाधिवासिते स्त्रियःपूज्याःस्त्रजःकार्थ्याः प्रहृष्टाश्चसुरक्षिताः निशायांकीडमानावैचत्येपुक्तभोजनाः अथ
 बुधःष्टमीव्रतं यदाष्टम्यांपूर्णयांबुधवारोभवति तदाकल्पोक्तविधिनैकभक्तव्रतकार्थ्यं तदुक्तंनिर्णयामृतभवि
 प्योत्तरे यदयादासिताष्टम्यांबुधवारोभवेत्किल तदातदाहिसंग्राह्यासैकभक्तोभूतेनप बुधाष्टमीतुसंपूर्णयथोक्त
 फलदायिनी संभ्याकाले तथाचैवप्रसुप्तेचजनार्दने बुधाष्टमीनकर्चव्याहतिपुण्यपुराकृतं अस्याः कथाविधा

नयभविष्ये श्रीकृष्णउवाच बुधाष्टमीव्रतं पार्थशृणुष्वकाश्रमानसः आसीद्भजाविदेहानामिथिनामसवैरिभिः
संग्रामेनिहतोवीरस्तस्य भार्यादरिद्रिणी ऊर्मिलानामवध्राममर्होवालकसंयुता परंपाकर्मकुर्वाणाताद्रेय
मानवचुरत् उपयेमेकुलीनत्वात्कन्यांश्यामलांयमः सप्तवासराह्निह्वाविहरस्वतितांपतिः उवाचसाचताने
वनिपिद्वापिप्यलोकयत् - ददर्शमातरंतेपुपच्यमानांमहाभटैः तांविपण्णायमः ब्राह्मचैर्यपापफलंविदं मातात
वानुभवतीत्यत्रोपायस्त्वयापुरा बुधाष्टमीव्रतंवीर्यैश्च्योसमर्पयतयाकृतेश्यामलया निःश्यापास्वर्गतोर्मिला
सातुभंतुस्समीपेचदृश्यतेद्यापिभारत बुधस्यपार्थ्वेनभसिमिथिराजसमीपगा विस्फुरंतीमहाराजबुधाष्टम्याः
प्रभावतश्चथातः संप्रवक्ष्यामिबुधाष्टम्याविधिंनृप यदायदासिताष्टम्यांबुधवारोभवेत्कचित् तदातदाहिसंग्रा
ह्याएकभक्ताशनैर्नृभिः स्नात्वानद्यांतुमध्याह्नेमृहत्वाकरकनवं जलपूर्णं सहेमानं कृत्वास्वद्यैः समन्वितं दद्या
द्विप्रायतंगत्वागृहं चैवक्रमेणतु अष्टम्योष्टविधातव्याविचित्राद्वैः पृथक्पृथक् प्रथमामोदकैर्भक्ष्यैर्द्वितीयागुणकै
स्तथा तृतीयाघृतपूरैश्चतुर्थान्वटकैर्नृप पंचमीशुभ्रकासारैः पृष्टिसौहालकैः शुभैः अशोकवर्त्तिभिः शुभ्रैः
सप्तमीचातिवाहयेत् अष्टमीफणितापूर्णैः खंडवैर्युधिष्ठिर एवक्रमेणकर्तव्याः सुहस्वजनवांधवैः सहै
कत्रस्थितैर्भोज्यभोक्तव्यप्रीतिपूर्वकं उपास्यानामिदं पार्थकीर्तयद्भिः शनैः शनैः सुहस्वजनवांधवैः सहै
आस्यानोपरमेपार्थभोजनंसहसात्यजेत् ततोभुक्ताबुधस्याग्नेत्राचम्यचसमाहितः विप्रायवेदविदुर्पेवाचकाय
प्रदापयेत् साक्षतंसहिरण्यंचजातरूपमयशुभं शोभितंचार्चतंगंधैः पुष्पैर्धूपैः सुगंधिभिः पीतवस्त्रैः समाछन्न
बुधंसोमात्मजाकृतिम् मापकेनसुवर्णस्यतदद्बोद्धेनवाकृतां बुधरूपंतुमत्स्यपुराणेउक्तं पीतमाल्यांवरधरः कर्ण
कारसमद्युतिः खड्गचर्मगदापाणिः सहस्रयोवरदोबुधः भक्तियुक्तस्तुकीर्तयद्बुधादेवंसमुच्चरन् उर्विविबुधायनम

ओं सोमात्मजाय नमः ॥ ओं दुर्बुद्धिनाशाय नमः ॥ ओं सुबुद्धिप्रदाय नमः ॥ ओं सौम्यग्रहाय नमः ॥
 ओं सर्वसौख्यप्रदाय नमः ॥ इमे पृजामंत्राः ॥ ओं बुधो यं प्रतिगृह्णाति ब्रह्मव्यदस्तु बुधः स्वयं दीयते बुधरूपेण तु ज्योतिःसं बुधो
 मम दानमंत्रः ॥ दुर्बुद्धिबोधदुरितनाशायित्वावयो बुधः सौख्यं सोमनसं नित्यं करोतु शशिनंदन इत्युच्चारयेत् ॥ हे
 त्वा तु दत्त्वामंत्रं पुरस्कृतं सप्तजन्मानि राजेंद्र भवेज्जातिस्मरो भुवि धुनधान्यसमायुक्तः पुत्रपौत्रसमृद्धिमान् दी
 र्घांशुर्वपुलान्भोगान्वहन् भुक्तामहीतले सतीर्थपुरे चैव ध्यात्वा नारायणं लभेत् मृतो सौस्वर्गमाप्नोति पुरंदरपुरीं न
 प यत्वा स्तोयावदासुष्टेयं पदाभूतं संख्यं एव मे पासमाख्याता गुह्या पार्थ बुधा एमी यांश्चुवा ब्रह्महा गोघ्नः सर्वपापैः
 प्रमुच्यते यो वा एमी प्राप्य बुधेन युक्तं भक्त्या च येच्छां शिशुतं करकोपरि स्थं पक्वान्नपानैः सहिरण्यवस्त्रं पश्यत्य
 सौम्यमं पुरं न कदाचिदेव ॥ इति भाविष्यो नरे बुधा एमी व्रतं ॥ अथ सोमाष्टमी व्रतं ॥ हेमाद्रौ भ
 विष्योत्तरे चारे सोमस्य चाष्टम्यां पक्षयोरुभयोरपि विधिवच्चंद्रचूडानं सोमं संपूजयेन्निशि सोमं मुमांसं हि
 तं शिवं पूजयेदतिशेषः इति सोमाष्टमी व्रतं अथाकाष्टमी व्रतं भविष्ये हेमाद्रौ यदाष्टम्यां शुक्लपक्षे रविवारो
 भिजायते उपोष्यासा प्रयत्नेन नक्तं न विधिवद्वृष अर्चयेद्देवदेवं शं सहदेव्यामहंभरं विशेषेण एव एवात्रा शिवस्य नयने
 स्थितं भां नु संपूजयेन्नत्स्या गंधपुष्पाक्षतैः शुभैः शिवं वासित पुष्पैस्तु रक्तपुष्पैस्तथां विकां पूजयेदतिशेषः इत्य
 काष्टमी व्रतं अथ शुक्रवारश्रवणयोगे महाव्रतं हेमाद्रौ शुक्रश्रवणयोगस्तु यदाष्टम्यां प्रजायते चतुर्दश्यामथो वत्स
 तदा व्रतमिव चरेत् ॥ चोपपितस्तु विधिना महास्नानं समाचरेत् तत्र शिवपूजनं कृत्वा रात्रौ जागरणं कृत्वा परेद्युः पारणं कु
 र्यात् इति कालांतरं शुकपाष्टमी व्रतं अथ रेवतीशानियोगे गोविश्वरूपपाष्टमी व्रतं हेमाद्रौ रेवतीशानियोग
 स्तु सिताष्टम्यां पदाभवेत् भूतायां वामहासेन विश्वरूपं व्रतं शृणु अत्र शिवपूजनं कृत्वा कुशोदकं तु प्राश्नीयाद्वा

त्रोजागरणंतथोतः इतावध्वरूपाष्टमात्रं एवंविश्वरूपवतुर्दृशित्रितमपिज्ञेयं अथाशोकाष्टमीव्रतं भानुरुवाच
 अष्टमीपुचसर्वोसुपूजनीयाप्यशोकिका अशोकलतिकापूज्येत्यर्थः गंधमाल्यनमस्कारदीपधूपान्नसंपदा त
 स्मिन्नहिन्याभुंकेनक्तमिदुविजिते कृष्णपक्षेइत्यर्थः भवत्यथविशोकासायत्रयत्राभिजायते अष्टमीपुचसर्वसुनचे
 च्छक्रोतिवैमुने प्रोष्ठपद्यामतीतायांस्यात्कृष्णाष्टमीद्विज तस्यामवश्यंकर्तव्यंव्रतपूजाययाविधि इत्यादि
 त्यपुराणोक्तं इत्यशोकाष्टमीव्रतं अथसुगतिव्रतं अष्टम्यांचनवम्यांचपक्षयोरुभयोरपि योव्दमेकनभुंजीतय
 ष्टिकाराधनेरतः सयातिपरमंस्थानंयत्रसाचंडिकास्थितेतिभाविष्योत्तरे चंडिकाष्टमीव्रतं अथोद्यापनविधिःतत्र
 कर्त्ताअष्टम्यां प्रातःस्नानादिनित्यनैमित्तिकेविधायमंडपादिशोभांकृत्वा पुनःसंध्यासमयेसायंसंध्यादिनिर्वर्त्य
 उद्यापनसंकल्पविधाय गणपतिपूजनादिकलशस्थापनांतकृत्वा तदुपरितीक्ष्णपात्रैरुक्तवस्त्रोपरिमंडूकादिपरत
 त्वांतंसंपूज्यसौवर्णोत्पिष्टदेवतासांगानराजनान्तोपचारैः संपूज्यरात्रौजागरणंकृत्वा नवम्यांपुनः पूजयित्वा वैदि
 केनमूलमंत्रेणवाष्टोत्तरशतसंख्ययाहोमविधायगंसुवर्णादियुतांत्वा आचार्यायमूर्तिसमर्प्यदंपतीः कुमारीश्रुसं
 पूज्य स्वयमपिभोजनंकुर्यात् इत्यष्टमीव्रतोद्यापनविधिः फाल्गुनशुक्लनवम्यांनंदानवमीव्रतं नारदीये फाल्गु
 तामलपक्षस्थनवमीयाद्विजोत्तम आनंदासामहापुण्यासर्वपापहरास्मृता सोपवासोर्चयेतत्रयस्त्वानंदाद्विजोत्तम
 सलभेद्वाधिताङ्कामासत्यसत्यमयोदितं एवमेवब्रह्मपुराणेपि आनंदानवमीव्रतंफाल्गुनामलपक्षेतुनवमीयामही
 पते आनंदासामहापुण्यासर्वपापहरास्मृता इत्यानंदानवमीव्रतं भविष्यपुराणेपि आनंदानं दिनींनंदा महा
 नंदामहीपते तथाचनवमीपुण्या पंचमीमिहतीस्मृता फाल्गुनामलपक्षेस्यनवमीयामहीपते आनं
 दासामहापुण्यासर्वपापहरास्मृता कल्केभक्तपंचम्यांपश्चानंकेतयान्पु अथाचितंचसप्तम्यामुपवासःपरेहनि

नवम्यामर्चनदानं पारणचसमचरेत् य एवं पूजयेद्भक्त्या नवम्यां विधिवद्गुणं सलभेद्वांछितान्कामान्नात्रकार्यो
विचारणा इति फाल्गुनशुक्लानंदानवमीव्रतम् ॥ फाल्गुनशुक्लदशम्यां यमपूजनव्रतमुक्तं नारदीये श्रं
त्यशुक्लदशम्यांतु चतुर्दशयमानयजेत् यमश्रधर्मराजश्रमृत्युश्रान्तकएव च वैवस्वतश्रकालश्रसर्वभूतक्षयस्तथा
जैतुं वरश्च दध्नश्च ह्रीं नीलपरमेष्ठिनौ वृकोदरश्च चित्रश्च चित्रगुप्तश्च तुर्दश गंधार्थैरुपचारैस्तु समभ्यर्च्यार्थतर्पये
त् तिलां वुमिश्रांजलिभिर्दध्नां प्रत्येकशस्त्रिभिः ततश्च दद्यात्सूर्यार्घ्यं तथा पात्रेण नारद रक्तचंदनसंमिश्रं तिलाक्षतप
वां वुभिः मंत्रश्च एहि सूर्य सहस्रांशो तेजोराशेजगत्पतेः गृहाणार्घ्यं मया दत्तं भक्त्या मामनुकंपय इति मंत्रेण दत्त्वा र्घ्यं
वित्रान्भोज्यचतुर्दश रौप्यं तु दक्षिणां दत्त्वा विमृज्या श्रुतिस्वयं एवं कृतविधिर्विप्रधर्मराज प्रसादतः भुक्ता भो
गांश्च पुत्रावैरिहिकान् देवदुर्लभान् विमानवरमारुथाय देहं तं विष्णुलोकभाक् इति नारदीयोक्तं यमदशमीव्रतं श्रय
यस्यां कस्यांचिद्दशम्यामारभ्य भविष्योत्तरोक्तमाशादशमीव्रतं युधिष्ठिरउवाच राज्याशयाराजपुत्रः कृप्य
र्थं चैकूपीबलः वाणिज्यार्थं विणिक्पुत्रपुत्रार्थं गुर्विणीतथा धर्मकामार्थं संसिद्धैलोककन्यावरार्थिनी यष्टुका
मोद्विजवैरोगी श्रेयो धैर्मवच विरज्रवासि त्रेष्ठे बाले दंतनिपीडिते कथयस्व प्रसादेन सर्वकामप्रदं व्रतं -- श्री
कृष्णउवाच श्रृणु ज्वेतन्महाराज व्रतानामुत्तमं व्रत एतेष्वन्येषु कर्तव्यमाशाव्रतमिदं तथा यस्माद्यस्य भवेद्वा
र्त्तिः कार्यं तेन तदा व्रतं शुक्लपक्षे दशम्यां तु त्वात्वासं पूज्य देवताः नक्तमाशास्तु पूज्या वै पुष्पालक्तचंदनैः गृहांग
णेलेखयित्वा यवैः पिष्टात्केन वा स्त्रीरूप आधिदैवस्य शस्त्रबाहनचिह्निताः आधिदैवस्य तत्तद्विष्णुपालस्येंद्रादे
स्तत्तच्छस्त्रैर्वाहनैश्च चिह्निता लेखायित्वेत्यर्थः दत्त्वा घृतान्नं वैद्यं पृथग्दीपांश्च दद्यापयेत् फलानि कालजातानि ततः
कार्यं निवेदयेत् आशाः स्वाशाः सदा संतु सिद्ध्यन्तां मे मनारथाः भवतीनां प्रसादेन सदा कल्याणमस्त्विति ए

धंसं पूज्यविधिब्रह्मत्वाविप्रायदक्षिणां श्रनेनक्रमयोगेनमासिमासिसमाचरेत् वर्षमेकंकुरुश्रेष्ठ ततः पश्चात्स
 मुचयेत् अर्वाक्षंसंवत्सरस्यापि रौप्याः पिष्टातकेनवा ज्ञातिबंधुजनैः साढैः स्नातः सम्यगलंकृतः पूज्याः
 प्राक्कक्रमयोगेनमंत्रैर्भग्नहंगणे त्वयिसन्निहितः शक्रः सुरासुरनमस्कृतः पूर्वोत्वेभुवनस्यास्यऐत्रिदिग्देवते
 नमः श्रन्नेः परिग्रहादाशैत्वमंग्रेयीतिपठ्यसे तेजोरूपापराशक्तिराग्नेयीवरदाभ्रव धर्मराजंसमाश्रित्यलो
 कान्संयमयत्यसौ तेनसंयमनीचासियाम्येमत्कामदामभव खड्गहस्तोतिविकृतोनिर्झरतिस्वांसमाश्रितः तेनतै
 क्रान्तिनामासित्वमाशांपुरयस्वमे त्वय्यांस्तेभुवनाधारावरुणोयादसांपतिः कामार्थमथधर्मार्थवारुणिप्रवणाभव अ
 धिष्ठितांसिपस्माखंवापुनाजगदायुना वायव्येत्वमतः शांतिं नित्ययच्छममालये धनेदेनाधिष्ठितवैप्रख्या
 तास्तन्मिहोत्तरा निरुत्तराभवास्मासुदत्वासद्योमनोरथम् ऐशानिजगदेशानि शंभुनात्वमलंकृता पूरय
 स्वधुमेदेविवां छितानिनमोनमः भुजंगाष्टकुलेनत्वंसंवितासियतोह्यधः नागांगनाभिः सहिताहिताः भवम
 मायवै सर्वलोकोपरिगतासर्वदात्वांशवायच सनकाद्यैः परिवृता ब्राह्ममांपाहिसर्वदा नक्षत्राणिवसर्वा
 णिग्रहास्तारागणास्तथा नक्षत्रमांतरोयांश्चभूतप्रेतपिशाचकाः सर्वेमेष्टसिद्धार्थंभवंतुप्रवणाः सदा एभिर्मे
 त्रैः समन्यच्यपुष्पधूपादिनांतथा वासोभिरभिसंछाद्यफलानिविनिवेदयेत् ततोर्विदिनिनादेनगीतवादित्रमंगलैः
 नृत्यतीभिर्वस्त्राभिर्जागरेणानि शोनयेत् कुंकुमाक्षतातंबूलदानमानादिभिः सुखं प्रभातेवेदविदुपेब्राह्मणायनि
 वेदयेत् श्रनेनविधिनार्सर्वक्षमाप्यप्राणिपत्यच भुंजीतमित्रसहितः सुहृदंधुजेनच य एवंकुरुतेपार्थदशमीत्र
 तमादरात् सर्वान्कामानवाप्नोति मनसोभिमता ब्ररः स्त्रीभिर्वशेषतः कार्य्यव्रतमेतद्युधिष्ठिर प्राणिवर्गेयतो
 नार्यः श्रद्धाकामपरायणाः धन्ययशस्यमायुष्यसर्वकामफलप्रदं कथितंमहाराजमयाव्रतमनन्तम् येमान

वामेनृजपुंगवकामकामाः संपूजयंतिदशमीपुसदादशांशं तेषांविशेषनिहितहृदयेभिकामानाशाःफलंत्यल
 मल्वंवहुर्नोदितेन ॥ इतिभविष्योत्तरेकमाशादशमीव्रतं - अस्याश्याश्विनशुक्लदशम्यांपुजामात्रमेवोक्तम्
 फाल्गुनशुक्लाहोमर्दक्यैकादशीनारदीये - फाल्गुनस्यासितेपक्षेएकादश्याद्विजोत्तम - उयोष्यमर्दकोभक्त्याद्वाद
 श्यांप्रातरर्चयेत् पुंडरीकाक्षमतुल्यरूपचारैस्ततोद्विजान् भोजयित्वावरत्रिनदद्योत्तभ्यश्चदक्षिणां - एवंकृत्वा
 विधानेनामलक्याःपुजनादिकं एकादश्यामस्यसितेव्रजेद्विण्णोःपरंपदमिति अस्याःकथा - ब्रह्मांडपुराणे
 मांधातोवाच आमर्दकोव्रतंब्रूहिमहापातकनाशनं सरहस्यंमनिश्रेष्ठगोसहस्रफलप्रदं ॥ वसिष्ठउवाच -
 श्रैत्र्यौदाहरतीमामितिहासंपुरातनं यथा मुक्तिमनुप्राप्तो व्याधोर्हि सापरायणः वैदिशंनानगरंरुष्टपुष्टजनान्वितं
 ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैश्चसमधिष्टितं रुचिरराजशार्दूलब्रह्मघोषेणनादितं ननास्तिकोनदुर्दत्तःकाश्चित्स्मि
 न्पूरेजनैः तत्रसोमान्वयोरराजाविख्यातश्चयथाशशी नान्नाचैत्ररथोनानामधर्मत्मासत्यसंगरः नागायुतव
 लःश्रीमान्सर्वशास्त्रार्थपारगः सुभिक्षक्षेममारोग्यतास्मिन्पुरवरेभवत् साधुसेवाराताःसर्वेतास्मिन्त्राज्यंप्रशास्य
 ति विष्णुभक्तानराराजनरान्नाजचैवविशेषतः ततःकालेनसंप्राप्तैकादशीपुण्यवर्द्धिनी - फाल्गुनस्यासितेपक्षे
 नास्नाह्यामर्दकीशुभा शुक्लामेकादशीराजशुक्लान्वजहुर्जनाः सर्वधर्मान्परित्यज्यहरिभक्तिपरायणाः तामवा
 प्यजनाः सर्वे सवालस्थविरानृप नियमंचोपवासंचभक्त्याचक्रमुदान्विताः महाफलंव्रतंज्ञात्वास्नानंचक्रुर्वहि
 जले ध्यौदेवालयंराजापौराश्चास्यमुदान्विताः पूर्णकुंभमवस्थाप्यछत्रोपानहेमवच पंचरत्नसमायुक्तंदि-
 व्यंगंधाधिवासितं दीपमालासमायुक्तमग्निहोत्रसमन्वितं तत्रजागरणंचक्रुर्जनाः सर्वस्वशक्तितः एत
 स्मिन्नेवकालेतुव्याधस्तत्रसमागतः क्षुधाश्रमपरिक्षीणो भयार्तोनिः श्वसन्मुहुः संप्राप्तोमलसंपृक्तो

महामारेणपीडितः कुटुवार्थेजीवघातीसर्वधर्मवहिष्कृतः जागरंतत्रसोपश्यदामर्दक्याःशुधान्वितः दीपमा
लांकुलंदृष्ट्वातत्रैवसानिवेशितः किमेतदितिसिंचित्यप्राप्तोविस्मयमात्रतां ददर्शकुम्भेतत्रैवदेवदामोदरंतथा
ददर्शमलकीदृक्षंतदधस्थांचदीपकां वैष्णवीचकथारम्यांपठतांशृण्वतानृणां एकादश्याश्चमाहात्म्यंशुश्रावक्षु
धितोपिसन् जाग्रतस्तस्यसाराव्विर्गतासर्वापितत्रवे ततःप्रभातसमयेविविशुर्नगरंजनाः व्याधोपिगृहमागत्य
बुभुजेप्रीतमानसः ततःकालेनमहताव्याधःपंचत्वमागतः एकादश्याःप्रभावेनरात्रिजागरणस्यच राज्यंप्रपदे
सुमहच्चतुरंगवलान्वितं जयतीनामनगरीतस्याराजाबृहद्रथः तस्यैवसुतोज्ञेनास्मासत्यरथोवली तेजसा
दित्यसंकाशःकांत्याचंद्रसमःसतुचतुरंगवलोपेतोधनधान्यसमन्वितः सहस्राणिदशशत्रोक्तमयुतंगणकोत्तमैः त
स्यराज्यंवभूवाथइतिभीतिविवर्जितं पराक्रमेशक्रसमःक्षमयापृथिवीसमः धर्मत्मासत्यवादीसविष्णुभक्तिप
रायणः एकदासगांयातोदैवान्मार्गपरिच्युतः नदिर्नैवचदिशोविवेदसमहीपतिः अथोपश्यत्परिश्रान्तोन्य
ग्रांधशाखिनावरं तस्यछायांसमाश्रित्यसुषुवापसमहीपतिः उपधानीकृतभुजःसौत्रिकाकयजनेवने श्रत्रांतरेस्ले
च्छगणःपर्वतांतरवासकृत् आययौतत्रयत्रासीद्वाजापरवलादर्नःधृतवैरास्तुतसर्वेस्लेच्छादैवोपपादिता.परिवार्य
नृपंतस्थुःसमंताद्भूतहेतयः हन्यतांहन्यतामेपरजास्माकंबिरोधकृत्अनेननिहिता.पूर्वपितरोश्चातरःसुता.पौत्रानो
भागिन्याश्चमातुलाश्चनिपातिताः निष्कासिताश्चस्वस्थानात्प्रापिताश्चद्विशोदश एवमुक्तातुतसर्वैराजानंहं
तुमुद्यताः पाशैश्चपाट्टिशैःखड्गैर्वर्णैर्धनुपिसाधितैः मुक्तानितैःशस्त्रदातानिमूरिनवैशरीरेप्रविशंतितस्य तेचापिसर्वे
हंतसंत्वंसंधा म्लेच्छावभूवूर्धुतदारुसघाःयदापिचलितुंतवनशक्तास्तेदुराशयाः शस्त्राणिकुठंतांजमुस्तीक्ष्णान्य
पिभृशैतदा दीनावभूवुस्तेसर्वेयतंहंतुंसमुद्यताः एतस्मिन्नेवकालेतुतस्यराज्ञःशरीरतः निर्गताकृत्यकातत्रसर्वा

भरणभूषिताः दिव्यगंधसमायुक्ताविमलावरधारिणी दिव्यमाल्यधराचारुभृकुटीकुटिलानना सविस्फूर्लिंगनेत्रा
भ्यांविमंतीपावकंमुहुः चक्रवेधराचैवकालरात्रिरिवापरा अभ्यधावतसंक्रुद्धाम्लेच्छानस्यंतदुःसहा निहताश्र
तयाम्लेच्छास्तेविकर्मपरायणाः ततोरजाविवुद्धःसंन्दध्वातन्महदद्भुतं हतान्म्लेच्छगुणान्दध्वासरजासमर्चितयत
इहकेनहताम्लेच्छाअत्यंतवैरिणोमम केनेदंचकृतकर्ममहदस्माद्धितार्थिना एतस्मिन्नेवकालेतुवागुवाचाशरीरि
णी शरणंकेशादन्योनोनास्तिकोपिमहीयते वनेरणेशतुजलान्धिमध्येमहार्णवैपर्वतमस्तकेवा सुप्तंप्रमत्तंवि
पमास्थितंवासपातिभक्तंखलुशाङ्गधन्वा इतिश्रुत्वासकुशलीवनोदेत्यनिजंपुरं राज्यंचकाररार्जैद्रः सभाया-
मुदितोवसन् वसिष्ठउवाच आमर्दकीव्रतराजन्येकुर्वतिनरोत्तमाः तेषांतिवैष्णवलोकंकनात्रकाग्याविचारणा
माहात्म्यश्रवणादस्याःसर्वपापैःप्रमुच्यते चकंपूजेयेद्भक्त्यावसुद्रविणभूपणैः ॥ इतिब्रह्मांडपुराणोक्ताफाल्गु
नशुक्लामर्दक्यैकादशीव्रतकथा अथास्यमिवगोविंदद्वादशीव्रतंभविष्योत्तरे श्रीकृष्णउवाच फाल्गुनामलपक्षस्यए
कादश्यामुपोषितः नरोवायदिवानारीसमभ्यर्च्यजगत्पतिं हरेर्नामजपेद्भक्त्याभावयुक्तोयुधिष्ठिरः संतिष्ठ
त्रचलंश्चैवहरिनामानुकीर्तयेत् ततोऽन्यदिवसेप्राप्तेद्वादश्यांनियतोहरिं स्नात्वासम्यक्समभ्यर्च्यदत्त्वावित्रायद
क्षिणां हरिमुद्दिश्यचैवाग्नौघृतहोमकृतक्रियः प्राणिपत्यजगन्नाथसतिवाणिमुदीरयेत् पातालसंस्थायसुधांयं
प्रसाद्यमनोरथान् यमभ्यर्च्योदितिः प्राप्ता सकलान्स्वमनोरथान् सवासुदेवःसकलान्प्रददातुमनोरथान्
एवंमभ्यर्च्यपूजांचनिष्पाद्यचहरेःस्वयं भुंजीतप्रयतःसम्यग्भविष्यपांडुनंदन फाल्गुनेचैत्रवैशाखौज्येष्ठमासंच
सप्तमं चतुर्भिःपारणमासैरभिर्नष्पादितंभवेत् रक्तपुष्पैस्तुचतुरोमासान्कुर्वीतचार्वनं प्रदेदञ्चजलंप्राश्यगोशृंग
क्षालनंजलं हविष्यान्नचनैवेद्यमात्मनश्चापिभोजनं ततश्चश्रूयतांपार्थआपाढादिपुयाक्रिया जातीपुष्पादिनिधूप

शक्रसर्जरसोद्भवः प्राश्यंदर्भोदकंचेयशाल्यन्नश्चनिवेदयेत् स्वयंतदेवचाश्रीयात्शोपपूर्ववदचरेन् कार्तिका
 द्विपुमासेपुगोमन्त्रकायशोधन सुगंधेच्छयाधूपूजाभृगारकेणच कासारचैत्रनैवेद्यतदेवाश्रीतचस्वय प्रति.
 मासचविप्रायदोतव्यादक्षिणातथा प्रीजनचेच्छयाविष्णोःपारणेपरणंगते यथाशक्तयायथाश्रीत्यावित्तिशाल्य.
 विर्वर्जयेत् सद्भवेनैवगोविंद पूजितः प्रीयतेयतः पारणाति यथाशस्त्य स्नापितः पूजितोहरि. प्रीणितश्च
 दिसर्तान्कामन्दद्यादव्याहृतान्नप दपतिप्रतिमांविष्णोः कारचित्तःसुशोभनां स्वर्णैकेनयथाशक्त्याशंखशङ्ख
 विभूषितां पुष्पवलयगच्छन्नांब्राह्मणायनिवेदयेत् द्वादशात्रप्रदातव्याःकुम्भाःसान्नजलान्विताःद्वादशाब्राह्मणांस्त
 त्रभोजयित्वाक्षमापयेत् 'छत्रोपानयुर्गोःसाईदक्षिणाभिश्चभारत एपापपहरात्रोक्ताद्वादशीफलमिच्छतां । य
 थाभिलषितान्कामानन्ददातिनृपमतम पूरयित्वाखिलाङ्कामान्यतश्चवमनोरथान् मनोरथद्वादशीयंततोलेके
 पुविश्रुता उपोष्यैतांत्रिभुवनंलब्धमिद्रेणैवपुरा आदित्यश्चेशितानुत्रान्धनमौशनसातथा धौम्येनाध्ययन्
 श्रष्टमन्यैश्चाभिमतंफलं राजर्षिभिस्तथावित्रैःस्त्रीविट्शूद्रैश्चभूतले यंकाममभिध्यायत्रतमेतदुपोषितं तत्तदा
 प्रीतिसिद्धिगंधविष्णोराशोधनाद्यतिः अपुत्रोलभतेपुत्रमधनोलभतेधन श्रेणाभिभूतश्चरोग्यं कन्याप्राप्नोति स
 त्पति समागमंप्रवसितैरुपोष्यैतामवाप्यते सर्वान्कामानवाप्नोति मनस्त्वग्र्यंचमोदते नापुत्रोनाधनोनेष्ट
 वियोगीनचनिर्गुण उपोष्येतद्व्रतमर्त्यैःस्त्रीशूद्रोवापिजायते सूर्यलोकेसहस्राणिपर्षणामयुतानिच भोगानभि
 मतान्भुक्तांसचतत्रयथेच्छया इहपुण्यवतान्दण्ठांधनिनांसाधुशीलिनां गृहेप्रजापतेराजन्सर्ववाधाविवर्जितःन
 द्वादशीमुपवसंतिमनोरथास्यानैवार्चयतिपुरुषोत्तममादिदेवं गोब्राह्मणावन्नमयतिनपूजयंतिप्रेतमनोभिलषितं
 कथमाप्नुवन्ति ॥ इतिभविष्योचरोक्कमनोरथद्वादशीव्रतं श्रौतवर्गोविद्द्वादशीव्रतं नारदीये श्रुतिसिंतायां

द्वादश्यांसौवर्णीप्रतिमाहरेः श्रम्यर्च्यगंधपुष्पाद्यैर्दद्याद्विदेवितथा द्विपक्षसंस्थान्विप्रांश्चभोजयित्वासदक्षिणां
 दत्त्वाविंशत्येत्परचात्स्वयंभुजीतवाग्यतः फाल्गुनेद्वादशीशुक्लायापुण्यार्कणसंयुता गोविंदद्वादशीनामसास्या
 द्वौविंदंभक्तिदा तस्यामुष्यविधिनाभगवंतंप्रपूजयेत् लिखितःपापनाशिन्याविधिर्योपिहिसंस्मृतः ॥ तन्माहा
 त्त्ययंत्रहंपुराणे फाल्गुनामलपक्षेतुपुष्यर्क्षद्वादशीयदि गोविंदद्वादशीनाममहापातकनाशिनी तस्यामुष्यवि
 धिवन्नरःसर्क्षोणकल्मषः प्राप्नोत्यनुत्तमांसिद्धिपुनरावृत्तिदुर्लभामितिर्दकायाद्वादशीचेतिद्वादश्येदकादश्यांरभे
 दामिप्रायेण किंवाद्वादश्यापुष्यनक्षत्रेसतितस्यामेवोपवासोपेक्षयेति अथैकादश्यांकरंठ्यभविष्ये फाल्गुनेमा
 सिशुक्लायामेकादश्यांजनार्दन व सत्यामलकीवृक्षेलक्ष्म्यासहजगत्पतिः तत्रसंपूज्यदेवेशंशक्तयाकुर्व्यात्प्रदाक्षिणं-
 उपोष्यविधिवत्कल्पंविष्णुलोकेमहीयत इतिगोविंदद्वादशीव्रतंहरिभक्तिविलासे फाल्गुनेद्वादशीशुक्लाया
 पुष्यर्क्षेणसंयुता गोविंदद्वादशीनामसास्याहोविंदंभक्तिदा तस्यामुष्यविधिनाभगवंतंप्रपूजयेत् लिखितः
 पापनाशिन्याविधिर्योपिहिसंस्मृतः ॥ अथनृसिंहपरिचर्योक्तमा मर्दकीकृत्यनियमेवपापनाशिनीद्वादशी
 तत्रव्रतग्रहणमंत्रः द्वादश्यांतुनिराहारःस्थित्वाहमपरेहनि भोक्ष्यामिजामदशेशशरणंमेववाच्युत ततआम
 लंकीमूलेसामान्यकलशस्थापनं पूर्वोक्तप्रकारेणस्थापिते कलशेताम्रैवैणवेवालाजान्वितेयात्रपोडशमाप त
 दर्धेर्धतर्दधीर्नमितसौवर्णपरशुरामं क्षत्रांतकरणघोरमुद्रहन्परशुकरे जामदग्न्यः प्रकर्तव्योरामोरोपासुणेक्षण
 इतिथ्यत्वा पोडशोपचारपूजाक्रमेण पचामृतस्त्रापितमुपवेश्यवस्त्रयुगंछत्रोपातद्युगंसमर्प्य भवतचंदनेना
 नुलिप्यतुलसीपुष्पैर्भ्यर्च्यविवयवपूजांकुर्यात् पादयोर्विशोकानयनमःजान्वोःसर्वरूपिणेनमः ऊर्वोहियग्रीवा
 यनंमः वाक्त्रिहिंगादायनमः उरसिर्वैकुण्ठायनमः चक्षुषोर्ज्योतिरूपिणे नासिकायांशोकनाशनाय- लला

देवामनायनम् भुवोरामाय. शिरसि सर्वात्मनेनमः स्वनाम्ना आयुधानिसंपूज्य धूपदीपादिदत्त्वाब्धं
 दद्यात् - अथार्घ्यमन्त्रः नमस्तेदेवदेवेशामदग्न्यनमोस्तुते गृहाणार्घ्यमयादत्तमालत्यासहितप्रभो ॥ १ ॥
 ततः परं शुरुं प्रार्थयेत् जादग्न्यनमस्तेस्तुक्षत्रियांतकराय च सर्वाण्यनिपापानिसप्तजन्मकृतान्यपि क्षयं
 यांतुमर्हन्मैवाद्यत्ससादाच्चभागव याचिकर्मनसपापज्ञानतोज्ञानतोपि वा आयुर्यशस्तथारोग्यं धनं धान्यं च
 सपदाः सौभाग्यं तव भक्तस्य सतानं विपुलं भवेत् सर्वान्कामानवाप्नोतु दिविसौख्यं निरतरं अतः चास्तु-
 मेवेशानभक्तिस्त्वच्चरणंबुजनाटनं हृषीकेशलक्ष्मीनाथसुरार्चितं रामराममहावाहोकार्तवीर्यविनाशन एतत्स
 र्वमयादत्तं ज्ञानज्ञेयतवाच्युत मामुद्धरजगन्नाथरुपां कृत्वाममोपरि अथ धात्रीमभिषिंचेत् तत्रमन्त्रः ॥ पितापिता
 महेश्रान्येऽपुत्राये च गोत्रिणः वृक्षयोनिं गताये च ये च कीटत्वं भागताः रौरेव न रं के ये च महारौरेव सद्भक्ते वियोगिनि
 च गताये च ये च वृक्षह्रां डमधगाः पिशाचत्वं गताये च ये च प्रेतत्वमागताः तेषां वन्तमयादत्तं धात्रो मूलसदापयः सर्वे ते ह
 सिमायां नुधात्रिमूलानि पेचनादिति ततोऽष्टोत्तरशतकृत्वो वाष्टाविंशतिकृत्वो वामलर्की प्रदक्षिणीकृत्य हरिनी
 राज्यजागरणं कृत्वा नित्यकर्मनिर्वृत्य गुरवे देवसपरिकरं निवेद्य ब्राह्मणान्संभोज्य स्वयं वंधुभिः सममश्री
 यात् - ॥ इति ब्रह्मपुराणे आमर्दकीपापनाशिनीद्वादशीव्रतम् ॥ अथास्यामेव फाल्गुनशुक्लद्वादश्यां नृसिं
 हद्वादशीव्रतं वाराहे ॥ दुर्वासा उवाच ॥ तद्वच्च फाल्गुने मासि शुक्लपक्षे तुद्वादशी उपोष्या प्रोक्तविधिना हरि
 माराधयेद्बुधः नरसिंहाय पादौ तु गोविंदायोदरं तथा कटिचिश्च भुजे पूज्य अतिरुद्धे पुरस्तथा कठच शितिकंठाय
 पिनाकेशाय वैशिरः असुरघ्नसनायेति चक्रं तोयात्मने तथा शंखमित्येव संपूज्य गंधपुष्पफलस्तथा तदग्रे स्थाप्य
 तु घटं सितवस्त्रयुगान्वितं तस्योपरि नृसिंहं तु सौवर्णं तथा च भाजने सौवर्णशक्तितः कृत्वा दारुवंशमये पिवारत्नगर्भे

घटस्थाप्यतत्संपूज्यविधानतः द्वादश्यावेदविदुषे ब्राह्मणाय निवेदयेत् गोविन्दं च संहारूपीति मंत्रः एवं कृतं फलं प्रा-
 संयपुरापांथे वनतु वत्सनाम्ना तु तत्तद्देहं प्रवक्ष्यामि महामुने तस्य व्रतं तं भगवान्नरसिंहस्तु तोष च क्रमादाच्च शत्रु-
 णां विध्वंसनकरमृधे तेनाश्रेण स्वकं राज्यं जितवान्नुपसत्तम राज्यस्थित्वा श्वमेधानां सहस्रं मकरोद्भिभुः अतएव व्र-
 त्फलं कार्ख्यं पदमागाच्च सत्तमः एषा धन्या पापहरा द्वादशी भवतो मुने कथितं यं प्रयत्नेन श्रुत्वा कुरुयथेच्छसि
 इति वारह्मिधरणीव्रतपुष्पाङ्गुनशुक्लिकादश्यां नरसिंहद्वादशी व्रतं अथ फाल्गुनशुक्लासु कृतद्वादशी व्रतं भविष्योत्तरे
 युधिष्ठिर उवाच यन्नतापायैर्वै पुंसां भवत्यामुष्मि कंकटापाययच्च भवति तदा चक्षुदूतम उपवासप्रभावचकृष्णा
 राधूनकाक्षिणः कथयेह महाबाहो न चतृज्यामिजल्पिते श्रीकृष्ण उवाच श्रूयतां पार्थ यत्पृष्ठः कौतुकाद्भवता यथा
 आमुष्मि कंकटापाययच्च तापाय जायते उपोषितप्रभवेण कृष्णाराधनकाक्षिणाम् कथयामि यथा पृष्ठं पूर्वमेव न
 रोत्तमः वैदिशानामनगरप्रस्थानं नृपसराज तत्र वैश्यो भवत्पूर्वशूरभद्र इति श्रुत भार्ययामातृदुहितृपुत्रपौत्रसम
 न्वितः प्रभूतभृत्यवर्गैश्च बहुव्यापारकारकः पुत्रपौत्रादिभिरणव्यासकमतिरेव च परलोकं प्रति मतिस्तस्य नासी-
 त्कथंचन चकारानुदिनसोऽथ न्याय्याभ्यां धनार्जनं सर्वथान्यत्र निःस्नेहपरस्वेष्वतितर्पितः न जुहोत्युदितेका-
 लेन ददात्यति तृणया वभूव चोद्यमस्तस्य पुत्रादिभरणे पर नित्यैर्नैमित्तिकानां च हानिचक्रे सकर्मणां तृष्णाभिभूतो
 राजेन्द्रस्ववर्गभरणार्हतः कालेन गच्छता सोऽथ मृतो विव्रवती तटे यातना देहभूते तो ग्रीष्मकाले भवन्नृप तं ददर्श महाभा-
 गो दिव्यज्ञानसन्वितः वेदवेदांगविद्विद्वान्विपतिनाम वैद्विजः भास्करस्यांशुभिर्दत्तैर्दत्तं मतिदारुणैः प्रत-
 सुवाल्लकामभ्येतृषां तान् पीडितः क्षुधार्तं शुष्ककंठास्यमूढोऽनीलितलोचन विक्रान्तजिनमर्गेण पुर्विस्फोटैः सर्व-
 तोऽत नित्श्रुसायासखेदेनैव पतंचासंमोदरं निजेन कर्मणा वद्वभसमर्थसमर्थं तं तादृशमथोदृष्ट्वा जडं भयो महामुनिः

विपीतः ॥ प्राहुराजेंद्रः कारुण्यार्थमिदवचः । जानन्नपि यथाप्राप्तं तदनुष्ठानजफलं जंतोस्तस्योपकाराय सर्वतोऽष्टाव
ग्रन्निव विपीत उवाच ॥ श्रयः सूर्याशुभिस्तप्तैर्वहुभिः ॥ पथिपांशुभिः उपप्यर्ककरैस्तैर्ब्रह्मपाचां तानिपीडितं अ
स्यस्तथाविधैर्घोरै रविपदैः सुदारुणैः ॥ कथयेह यथा तन्वा एकाकी दह्यसे कथं तस्यैतद्वचनं श्रुत्वा विपीतस्य सर्वेदं न
वेदुर्नारि उवाचेद कृत्वा दुःखस्य भेदकं शीरभद्र उवाच ॥ अशाश्वते शाश्वतघरे तु न दह्यामि दुर्मतिः ॥ धनापणग्रह
क्षेत्रपुत्रदशहतिरतः ॥ नालमनो हितारंभी तेन दह्यामि दुर्मतिः ॥ १ इदं करिष्याम्यपरं त्विदं कृत्वा त्विदं पुनः इतीच्छा
शतमुरुह्यो न दः ॥ २ शीतोष्णवर्षादि भवलोभात्सोढुं मया शुभं तदेव हि न धर्मार्थं तेन दः ॥ ३ जुहोमि यदितन्नास्ति ददा
मि यदि सीदति कुटुंबमतिमूढो ह तेन दः ॥ ४ पितृदेवमनुष्याणामदत्त्वा पोसिता हि मे तेनापि कपिवत्तैर्दह्यामि कोत्र दु
र्मतिः ॥ ५ पुत्रक्षेत्रकलत्रे पुममत्वा ह तेष तसा बहुसाधुकृतं कर्म तेन दः ॥ ६ ॥ मृतमपि धर्मं स्तस्मिन्नन्यायोपार्जनं
तमुपानूनमन्यपि वत्तैर्दह्याम्येकोत्र दुर्मतिः ॥ ७ ॥ न मया पूजिता गेहाग्निर्गत्वा द्विजसत्तमाः स्ववर्गहितकामेन ते
न दह्यामि दुर्मतिः ॥ यन्मन पूजिता देवाः कुटुंबोपोपितपरं एकाकी तेन दह्यामि येषुष्टोस्तान्यतो गताः ॥ ८ ॥ नित्यं
नेमि न्ति कर्म कृतं येषां नेमि कृतं ॥ एकाकी तेन दह्यामि तेन तस्यः कापिरम्यत ॥ यन्मे परिजनस्यार्थं कृतं कर्म फलं शुभं
एकाकी तेन दह्यामि गतास्ते फलभागिनः ॥ दारा पुत्राश्च भृत्याश्च पापबुद्ध्या मया भूताः एकाकी तेन दह्यामि गतास्ते-
फलभागिनः ॥ पुत्रदारादिभृत्यर्थे मया यापार्थं संचयाः कृतास्ते नान्यदह्यामि गतास्ते फलभागिनः कृतपापं मया
मुक्तमन्यैः सत्कर्म संचितं दह्यामि कोहमस्य तंगतास्ते फलभागिनः यन्ममत्वाभिभूतेन मया पापमपार्जनं तं न द-
त्तस्य कस्यापि न तं न तस्य हमाकुलः ॥ अंतर्दुःखेन दग्धो हं वहिर्दह्यामि भानुना नांतर्दुःखेन भानुर्मेपापं पंकद्विधा छि-
न्नतः ॥ कुतस्तस्मात्समुद्धारं पश्याम्यमुखसागरात् तस्य पापाद्वितुं मामाप्नुयान्मुनि सत्तमः विपीत उवाच ॥ अल्प-

कालिकमुद्धारंतवपश्याम्यसंशयः॥ प्रक्षीणंपापमेतत्तेसुकृतंचास्तितेपर
 सुकृताद्विपदांभद्रद्वादशीत्यमुपोषितः । सर्वतस्या प्रभावेनपापमत्यतदुजयं
 जलेम् । गतपापमयतस्या प्रभावोत्यतदुल्लेखः । नरा पापस्यकुरुतेजयंसुकृतकर्मणा सत्कर्मजयदाहोपाततोर्वै
 द्वादशीरुमृता योचेतद्देवनातेनभवतापरिवदितम् ततथानात्रसंदेहोममतापापहेतुकी पापमत्रकृतंभद्रप्रेत्यता-
 पायुजयते॥ आह्लादयेद्यथापुण्यमिहपुण्यकृतान्दृणां सीरभद्रंसमाश्वासययावितिमहामुनिः॥ सोप्यल्पेन-
 प्रिकालेनतुतोमोक्षमवाप्तवान् - उपवासप्रभावश्चकथितस्तेनरोत्तम येनाल्पैरेवदिवसेभूरिपापंगतक्षय तस्मा
 न्नरेणपुण्याययतितव्यनपातके । उपवासश्चकर्तव्य सदैवात्महितेपिणाः ॥१० युधिष्ठिरउवाच । ॥ अहो
 तिकृतपापानाविपाकोनरकस्थितै पुरुषैर्भुज्यतेशश्वत्तमोक्षवदसत्तम श्रीकृष्णउवाच जयेयतेतपुरुषः सदा
 सुकृतकर्मण जपायद्वादशीशस्तासदासुकृतकर्मणा फाल्गुनामलपक्षस्यएकादश्यामुपोषितः द्वादश्यांतुप-
 श्रेष्ठपूजयेन्मधुसूदनं एकादश्यांसमुत्तिष्ठन्विष्णोर्नामानुकर्तनात् पूजायांवासुदेवस्यभुजितसुसमाहितःकामक्रोधं
 चलोभंचदंभमोहचवर्जयेत् मानद्रोहादिदोषांश्चसर्वानात्ममदोद्भवान् भावेयद्विष्णुभक्तश्चंसारासारतांतथा
 एवंभावितचिचनप्राणिनांहितमिच्छता नमोनाराणयेतिवाच्यंतुस्वपतानिशि तथैवकुर्व्याद्द्वादश्यानांमन्त्रश्री
 चारणंहरेःसौवर्णताम्रप्राणिष्टम्भयान्यपिपांडव यवपात्राणिपूर्वतुदद्यान्मासचतुष्टयं आपाढादिद्वितीयांतुपारण
 यन्महीपते - तत्रापिघृतपात्राणिदद्याच्छूद्रासमन्वितः । कार्तिकादिषुमासेषुमघातपुतथातिलान् - दद्याद्विप्रा-
 यशस्याश्वप्रतिमासमुपोषितः - नामवयमशेषेणमासिदिनद्वयं तथैवोच्चारयेद्दद्यान्मासिर्मासियवादिकं
 प्रार्णम्यचरुपीकेशकृतपूजःप्रसादयेत् विष्णोममस्तेजगत प्रसूतेश्रीवामुदेवायनमोनस्ते नारायणत्वांप्रणतो-

स्म्यक्षित्यंजयोस्तुतेशाश्वतपुण्यराशेः प्रसीदपुण्यंजयमस्तुविष्णोर्जोवासुदेवार्द्धमुपैतिपुण्यं नारायणाञ्जुभि-
 मुपैतुपुण्यं प्रयातु चोशेषकुबुद्धिनाश विष्णोपुण्योद्भवोमेस्तुवासुदेवास्तुमेशुभं नारायणास्तुमेधर्मोर्जाहिप्रापमशेष
 तः अनेकजन्मजनितवात्ययौवनवार्द्धकैः पुण्यत्ववृद्धिमायातुयातुपापचयः क्षयं आकाशादिपुशब्दादौ-
 श्रोत्रादौमहदादिपु प्रकृतौपुरुषैवब्रह्मण्यपिचसप्रभुः यथैकएवधर्मात्मावासुदेवोव्यवस्थितः तेनसत्य
 नमेपापंनरकार्त्तिप्रदंक्षयं प्रयातुमुकृतस्यास्तुममानुदिवसंजयं पापस्यहानिः पुण्यस्यवृद्धिमेभ्योत्वनुरामं-
 एवमुच्चार्यविप्रायप्रदद्यात्कथितंनव भुजीतकृतकृत्यस्तुपारणेपारणेकृते पारणातिदुदैवस्यप्रीणनंशक्तितो नृप
 कुर्वीताखिलपाखंडेरालापंविवर्जयेत् एवमवत्सरस्यार्त्तेकाचर्त्नीप्रतिमाहरेः पूजयित्वावल्लपुण्यैर्धृतपात्रेणसंयुतां
 तांगांसवत्सांविप्रायदद्याच्छ्रद्धासमन्वितः विष्णवेतंचयत्पूर्वदैवान्पात्रभवेद्यादि तस्मिन्नहनिदातव्यंभोजनचा-
 निवारितं इत्येपाकथितापुण्यासुकृतस्यजयावहा द्वादशीनरकरपार्थयामुपोष्यनपश्यति नाशयेनचशस्त्रोणिन
 चलोहमुखाः खगाः भवत्यपापश्चपुनर्नरकगमनंकृतः नमोनारायणयेतिवासुदेवोक्तित्तियेत् नयातिनरकंम-
 त्यः । संक्षीणाशेषपातकः तस्मात्पापडिसंसर्गमकर्वन्द्वादशीमिमां उपोष्यद्वादशीमेतानंरंकयातिनकचित्पापं
 क्षिणोतिसुकृतस्यकरोतिवृद्धिप्रज्ञानयच्छतिनियच्छतिसर्वदोषान् याद्वादशीहसुकृतानि कृतानिधत्तेकस्मान्नतामुप
 वसातिविमूढचिन्ताः ॥ इतिभविष्योचारेसुकृतद्वादशीव्रतं फाल्गुनशुक्लत्रयोदश्यांधानदन्नतरंभः नारदीये । फा-
 ल्गुनेतुसितपक्षत्रयोदश्यामुपोषितः नमस्कृत्यजगन्नाथंप्रारभेद्वनदन्नं महाराजंयक्षपतिंगंधार्थैरुपचारकैः लि-
 खितवर्णकैः पट्टपूजयेद्भक्तिभावतः नरारूढगदाहस्तीशिविकासंस्थिततुवा एवशुक्लत्रयोदश्यांप्रतिमासंद्भिजोत्तम-
 संपूजयेत्सोपवासश्चैकभक्तोथवानरः ततोव्रततेसौवर्णसंपूज्यधननायकं निधायनिधिभिः साद्वै सौवर्णाभि

द्विजोत्तम उपचारैः पोटंशभिः स्त्रानैः पंचामृतादिकै नैवेद्यैर्विधैर्भक्त्यैः पूजयैः सुसमाहित ततो धेनुमलकृत्यैव
 स्रस्त्रगंगभूषणैः सवत्सांदापयेद्विप्रसम्यग्वेदविदेशुभां सभोज्यविप्रार्त्नौ नैवेद्यादशायत्रयोदश गुरुतमर्च्य
 वत्त्राद्यैः प्रतिमांतां निवेदयेत् द्विजेभ्यो दक्षिणां शक्यादत्त्वा न त्वा विसृज्य च स्वयं भुजीत मतिमानिष्टैः सह समा
 हितः एवं कृतेन त्रेते विप्रनिवेनतुः प्रसादतः मोढते भुवि विख्यातो राजराज इवापर इति विष्णुधर्मोक्तं धनदत्त
 ते मार्कण्डेय उवाच शुक्लपक्षे महाराज त्रयोदश्यामुपोषितः फाल्गुनानुसमारभ्य नित्य स पूजयेन्नरः यक्षराजं
 महाराजं धनदं निधितायक गंधमाल्यनमस्कारधूपदीपान्नसंपदा सुवर्णब्रह्मणैर्द्राया व्रतं तं प्रतिपादयेत् कृत्वा व्रतं
 वत्सरमेतदिष्टं येन पुराजन्मसु चिरं यथोष्य मानुष्यमासाद्य धनान्वितः स्यात्सौभाग्यमाप्नोति तथा विरोग इति फाल्गुन
 शुक्लत्रयोदश्यादि धनद व्रतम् सर्वासु त्रयोदशीषु प्रदोष व्रतम् तन्मार्गशीर्षे कृत्यानिर्णेयेद्रष्टव्य मार्गशुक्लचतुर्दश्यां
 दुर्गापूजाव्रतं नारदीये- अत्यशुक्लचतुर्दश्यां दुर्गासंपूज्य भक्तिः गंधार्थैरुपचारैस्तु विप्रान्संभोज्य भक्तिः एव कृत्वा
 व्रतं विप्रदुर्गायाश्चैकभोजनः लभते वांछितान्कामानि हानुमन्नचनारद ॥ अस्यामेव विष्णुधर्मोत्तरोक्तं माहेश्वरव्रतं
 मार्कण्डेय उवाच शुक्लपक्षादथारभ्य फाल्गुनस्य नराधिप पूजयेत् चतुर्दश्यां सोपवासो महेश्वरं गंधमाल्यनमस्कारधूप
 दीपान्नसंपदा - व्रतं तिच तथा दद्यादग्निष्टोमफलं लभेत् एतदेव व्रतं कृत्वा शुक्लपक्षे तु वत्सरं पौडरीकमवाप्नोति कुल
 मुद्धरति स्वकं चतुर्दशी द्वियै चैतल्लत्वा स वत्सरनरः मासिमासि तथा सर्वान्कामानाप्नोति निश्चितं आसाद्य कामान्सं
 महेश्वरानुतोष्य कालं सुचिरं च राजन् सायुज्यमाप्नोति महेश्वरस्य परात्परस्य प्रतिमस्य तस्येति अत्रैवं वृषभवाह
 नमुक्तं वीरिभित्तोदये अग्निपुराणे यश्चरेदब्दे भक्तं तु न कांशेव परोनरः पूजयेच्चतुर्दश्यां फाल्गुनस्य शिवयतः सं
 पूज्या विधिवद्भक्त्या वृषपं सर्वगुणान्वितं दद्यादग्निप्रायराजेंद्रशिवो मे प्रीयतामिति एताच्छिवव्रतं नाम महापातकना

शनं शिवरूपधरो नित्यां शिवलोके महीयते इति फाल्गुन शुक्ल चतुर्दश्यां शिवव्रतं फाल्गुन पूर्णिमायां सूर्यसोमपू
 जाव्रतं कृत्य तत्त्वार्णवे फाल्गुन्या मर्यामा जात आर्द्रायां कश्यपादिपि अत्रैव चानसूयायां जातः पूर्णकरः शशी
 तौ तत्र विधिना पूज्यौ प्राप्ते चंद्रोदये सति नृत्यं गतिं स्तथाद्यैः कार्यस्तत्र प्रजागर इति अत्रोपवाह्यव्रताभावात्
 ककार्यं इयमन्वार्द्राः अत्रापि गोविंदपूजां कृत्वा दोलोत्सवः कार्यः तदुक्तं स्याच्चितामणौ ब्राह्मे नरोदोलागतं द
 द्वगोविंदपुरुषोत्तमं फाल्गुन्यां संस्यतो भूवागोविंदस्य पुरव्रजेदिति अत्र दानां निवेशपमाह विष्णुः फाल्गुनी फाल्गु
 नीयुक्तं चेतस्या ब्राह्मणाय सुसंस्कृतं शयनं निवेद्य भार्या मनोज्ञां पुत्रवतीं द्वविणवतीं चाप्नोति नार्योपि एकपत्नी
 व्रतसुरूपं द्वविणशीलयुतं भर्तारमिति अत्र शयनं देयं मंत्रपाठो यथा यस्मादशून्य शयनं केशवस्य शिवस्य च श
 र्द्याग्रमाप्यशून्यास्तु तस्माज्जन्मनिजन्मनि अशून्य शयनं नित्यमशून्या श्रियमुन्नतिं सौभाग्ये देहि मे नित्यं शय्या
 दनेन केशव मत्स्यपुराणैर्भुवनदानमुक्त त्रिरात्रोपोषितो दद्यात् फाल्गुन्यां भुवनं शुभ आदित्यलोकमाप्नोति धाम
 व्रतमिदं स्मृतं अस्यां विष्णुधर्मोत्तरोक्त अशोकव्रतं मार्कण्डेयवाच अशोकपूर्णमासे तां शृणुष्व गदतो मम
 उपोष्य तु नराशोकं प्राप्नोति स्त्री तथापि वा फाल्गुनस्यामले पक्षे पूर्णिमा स्यान्नुपोत्तम मृज्जले न नरास्तात्वादत्वा शिर
 सि वैमृदं द्यूत्राशनततः कृत्वा कृत्वा च स्थण्डिलं मृदा पुष्पैर्गंधैः समन्वय्य भूधरं नामनामतः देवं चैव तथा देवी
 मशोकेति च कीर्तयेत् यथा विशोकां धरणीं कृतवांस्तं जनार्दन इत्यादि व्रतमेतत्ससाश्रित्य पारणं च याचिधिः स
 वैव्याधि विनिर्मुक्तोदशजन्मांतराण्यसौ विशोकः सर्वकल्याण भाजनं स्यान्न संशयः यथा त्वमेव वसुधेः स प्राप्ता
 निर्वृतः पट तथा स परमं लोके सुखं प्राप्स्यति मानवः एवमेतन्महापुण्यं सर्वशांतिप्रदायकं विशोकाख्यं व्रतं पुण्यत
 ल्कृतं एव महाव्रतं इति विशोकाख्यं महाव्रतं अथास्यामेव लक्ष्मीनारायणव्रतमकं हेमाद्रौ विष्णुधर्मोत्तरे पुलस्त्य

उवाच पंचदशशुक्लपक्षे फाल्गुनस्य नराधिप पाखण्डपतिताश्चैव तथैवात्यावसायिनः नास्तिकान्भिन्नवृत्तींश्च पा-
 पिनाश्चापि मालयेत् ॥ नारायणो गतमनाः पुरुषो जातिर्जितो द्विष ॥ तिष्ठन्नजं खलन्नश्वन्क्षते चूपि जनार्दन ॥ कीर्तये-
 त्सत्किर्याकाले ॥ सप्तकृत्वा पुनः पुन लक्ष्म्या समन्विते देवमर्चयेत्तज्जनार्दन ॥ संध्याव्युपरमे चेंदुस्वरूपं हरिमीश्वर-
 रं विवल्लभं च सचैत्यसंन्यगर्ध्येण पूजयेत् ॥ श्रीनिशाचद्रूपत्वं वसुदेवजगत्पते मनोभिलषितं देवपूरयस्वनमो नम-
 मन्नेत्रेण नैनदस्वार्धे देवदेवस्य शक्तिः ॥ नक्तं भुंजीत भौनेन तैलक्षारविवाजितं ॥ तथैवैत्रवैशाखे ज्येष्ठे च मुनिसत्तमे
 अर्चयेत्तैयथा प्रोक्तमासिमासि चतुर्दिने ॥ निष्पादितं भवे देवं पारणं दालभ्य भाक्तिः ॥ द्वितीयतत्र वक्ष्यामि पारणं
 त्रिविधमे ॥ आषाढे श्रावणे मासि प्राप्ते भाद्रपदे तथा ॥ तथैवाश्वज्येष्ठे च धर्मश्रिया सह ॥ सम्यक् क्रमसेद-
 त्वा भुंजीता र्धयथा विधि ॥ द्वितीयमिदमाख्यातृतीयमपि पारणं ॥ प्रतिपूज्यततो दद्याद्ब्राह्मणेभ्यश्च दक्षिणां ॥ प्रति-
 र्मासं प्रवक्ष्यामि प्राशनं कान्यशुद्धये ॥ चतुर प्रथममासान् पच गव्यमुदाहृतं ॥ कुशोदकं तथैवान्यदुक्तमासचतुष्टयं ॥ सू-
 र्य्यशुभं ततश्च जलं मासचतुष्टयं ॥ गीतवाद्यादिकं रात्रौ तथा कृष्णकथाः शुभाः ॥ कारयेद्देवदेवस्य पारणे पारणे गते
 जनार्दनं स लक्ष्मीकर्म च ये त्रयमतत ॥ स श्रीकश्च धरंतद्वृत्तं तीर्थभूतिकं शवं ॥ एवं स पूज्य विधिवत्सपत्नीकं जनार्दनं
 नाशोतीष्टा विद्योगार्त्तिं पुमान्योपि दद्यात्पिवा ॥ यावंति जन्मान्य सुखनाशोतीष्टा विद्योगतां ॥ देवस्य च प्रभाविनमरणे प्रा-
 तुते स्मृतं ॥ कुले संतस्फूर्ति धने भोगाभ्युक्ते यथेप्सितान् ॥ ॥ इति विष्णुधर्मोत्तरोक्तं फाल्गुन्यां लक्ष्मीनारायण-
 व्रतं ॥ अथास्यां फाल्गुनपुर्णिमायां ॥ होलिकापूजनं ॥ नारदयि फाल्गुने पूर्णिमायां तु होलिकापूजनं स्मृतं ॥ संचय-
 सर्वे कष्टानां पालानां च कारयेत् ॥ तत्राग्निविधिवद्बहुत्वारक्षोभैर्मन्त्रविस्तरैः ॥ अट्टकटाभयत्रस्तैः कृता त्वं होलिवालिः शो-
 अतस्त्वां पूजयिष्यामि भूतिप्रदायिनी ॥ इति मंत्रेण संदीप्य काष्ठादिक्षेपेण स्ततः ॥ परिक्रम्योत्सवः काव्यगी-

तवादिबन्ति स्वर्नैः होलिका राक्षसीचैष्यग्रहलादं भयदायिनी अतस्ताप्रदंहत्येवकाष्ठाद्यैर्गतिमंगलैः संवत्सर
स्येदाहोयं कामदोहोर्मतो गतः इति जानीहि विप्रद्रल्लोके स्थितिरनेकधा भविष्योत्तरेपि अयं पंचदशी शुक्ला
फाल्गुने संयनराधिप जल्पत्वशंकितालोका नृत्यंतु चह संतु च दारुजानि च खड्गानि गृहीत्वा समरोत्सुकाः योद्वा
रद्वयैर्यंतु शिशवं संप्रहर्षिताः संचयं शुष्ककाष्ठानां पलानां च कारयेत् तवाग्निविधि वदहुत्वारक्षोर्ध्वमिव विस्तरैः
ततः किल किलोशब्दैस्तालोशब्दैर्मनोरमैः तमाग्निं वि परिक्रम्य गायंतु चह संतु च जल्पतु स्वेच्छया लोकानिः शंकाय
स्य यन्मनः भगवहु विधैः शब्दैः कीर्तयेद्देशभाषया विस्तारं यथा गायं श्रुतस्य नाम सहस्रत्रक सर्वदुष्टापहो होमः
सर्वे रोगोपशान्तिं कृत् क्रियते स्याद्विजैः पार्थ तेन सा होलिका मता अस्यां निशागमे पार्थ संरक्षया शिशवांगृहे
गोमयैनी पलिते च संचतुक्के गृहाण आकारयेच्छिगून् प्राप्तान् बहुव्यग्रं करान् न रान्ते काष्ठखड्गैरसंस्पृश्यं गीतैर्हो
स्यं करैः शिशून् भक्षय च तेषां दातव्यं गुडपक्वान्नमेव च होलिका पूजने मंत्रः प्रागुक्तः होलिका प्रदीपनं प्रदीपकार्थं तथा
च पृथ्वी चंद्रोदये दुर्वासं सो वचनं निशागमे तु संपूज्या होलिका सर्वतो मुखैरिति तच्च भद्रायां सत्यां न कार्थं तथा
च भद्रायां दीपिता होली रात्रे भगं करोति वै नगरस्य न चेष्टा स्यात्तस्मात्तां परिवर्जयेदिति पुराण समुच्चय वचनात् तथा
च भद्रायां हितुं कर्तव्ये श्रावणी फाल्गुनी तथा श्रावणी नृपतिर्हति ग्रामदहति फाल्गुनी दिनाद्वात्परतोपि स्यात्फाल्गु
नी पूर्णिमा यदि रात्रौ भद्रावसाने तु होलिका दीपिका तदेति यदा तु पूर्वदिने चतुर्दशी प्रदीपयन्त्यापि नी परदिने च क्ष
यं शांस्तान्यान्हे प्रागेव समाप्यते तदा पूर्वदिने संपूर्ण रात्रौ भद्रसत्वात् तत्रैव तन्निषेधात् परे ह निप्रतिपद्ये कुर्व्या
त् सांध्यमात्रं यवास्याद्धितीयदिनसेयदा प्रतिपद्वर्द्धमाना तु तदा सा होलिका स्मृतेति निर्णयाम्भते भविष्यवच
नात् मंदनरत्ने तु एव्यं तु बन्हो वा न्हि परित्यजेदिति भविष्योक्तं बन्हो होलिकायां बन्हिं प्रतिपद्वर्जयेदित्यर्थः

तदेतद्भिन्नविपर्ययमिति तत्रैवोक्त अन्येतत्स्यांभद्रामुखल्येकोति प्रदोषव्यापिनीनस्याद्यदापूर्वदिनेतदा । भद्रा
मुखवर्जयित्वाहोलिकायाः प्रदीपनमितिनारदवचनात् निशागमेप्रपूज्येहंहोलिकासर्वदावुधेः तद्विवापूज्य
द्गर्वापूजितादुःखदाभवेदितिदोदासीयवचनात् यामत्रयोर्द्वयुक्ताचेत्प्रतिपनुभवेतिषिः - भद्रामुखपरित्यज्य
कार्याहोलोमनीपिभिरिति विद्याविनोदभिधानाच्च भद्रामुखविहायपूर्वदिनएवकार्येत्याहुः नाड्यस्तुपं
चपदमितिरत्नमालायाः अन्येच्च । राकायायामपूर्वार्द्धचतुर्दश्यांभवेद्यदि होलांभद्रावसानेतुनिशतिपिप्रदोष
येदितिभविष्योत्तरवचनात् यदातुपूर्वदिनेभद्रारहितः कालोनलभ्येत तदाउत्तरदिनेचसूर्य्यास्ताःपूर्वमेवपूर्ण
मासमाप्नोततदाभद्रापुच्छेकार्थं पृथिव्यांयानकार्याणिशुभानित्वशुभानितु तानिसर्वाणि सिद्ध्यतिविष्टिपुच्छेनसंश
यैदितिलल्लवचनात् विष्टिपुच्छेन्युत्तिषे - इष्वर्कनखनारीभ्योभद्रापुच्छेघटीत्रयं क्रमेणधवलवक्षव्युत्क्रमेणसिति
तरइति । इषु'५' अर्के'७' नख २० अस्मिन्नेवपलेयदोतरापूर्णमासीसादयामंत्रयपरिमिता । अधिकायाप्रति
पदोत्तरदिनेवृद्धिर्गामिनी - तदापौर्णमास्युत्तरत्रप्रतिपत्तदोषएवकर्तव्यम् ननुपूर्वरात्रौ विष्टिपुच्छइतिभविष्योत्तर
पूर्वोदाहृतवचनम् - एवंसतिताउत्तरदिनेपिकृत्स्नप्रदोषेतदेकदेशेवावर्त्तते सासुतरामुरा पूर्वोक्तं । पूर्वविद्धा
ग्रहोत्त्वमुत्तरत्रप्रदोषारूपशेषवृद्धभावेक्ष्येय नतुयदापूर्यरात्रिः सर्वाभद्राव्याप्त उत्तरदिनेप्रदोषश्रपूर्णमासीश
पयुक्तोपिचंद्रग्रहणक्रांतिग्रस्तोदयोवा तदा सर्वेभवेवर्णानांसूतंकराहुर्दशनइति शुचित्वाभिधानाचक्रकंधहोलि
कादीपनस्यादितिचेत् । उच्यते - स्नात्वाकर्षाणि कुर्वीतश्रुतमन्नचवर्जयेदिति स्नातोत्तरनित्यनीमितिकेत्याधिका
रात् काम्यानिनु ग्रहणात्पूर्वग्रहणोत्तरं नभवंत्येव तथाचज्योतिर्ग्रये त्रयोदश्यादितोवर्ज्यदिनानानवकं
वुधैः मांगल्येऽसमस्तेषुग्रहेणैवंचंद्रसूर्ययोः - द्वादश्यादितृतीयातोर्विध्वंस्येयस्मृतः - एकादश्यादिकः सौरेच

तुर्धतः प्रकीर्तितः ॥ खडग्रहतयोः प्रोक्तोऽभ्यन्त्रादिनत्रयमिति ॥ अस्यापवादस्तत्रैव नित्यनैमित्तिकजप्येहोमय
ज्ञक्रियामुच ॥ उपाकर्मणिचोत्सर्गग्रहवेधेनविद्यतइति होलिकानिर्णयः अथास्याहंजाविधान उमेधहो
लिकापूर्णमायांममस्परिवारस्यअसुषादिभयनिवृत्तिः पूर्वकानायासेनाकांक्षितसर्वमनोसिद्धिसकलनिवृत्तिनैमित्तिक
कचडोडोडुडालिकादीनांसापत्यानां प्रितिसहितस्वसतानरक्षार्थहोलिकापूजनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य तत्राधिवि
धिवत्प्रतिष्ठाप्य ततोऽग्निं सक्षेपविधिना चंदनादिभिः संपूज्य होमकुर्व्यात् तत्ररक्षोघ्नमंत्रैः सघृतलाजाहुतीनां
मष्टोत्तैरशतंजहुयात् रक्षोघ्नमंत्राश्च उररक्षोहणोवोवलगहनैवणवीमिदमहंतंवलगमुत्किरामिप्रियम्भेनिष्प्रोयम
मांत्योनिचखानेदमहंतंवलगमुत्किरामिस्वाहा ॥ १ ॥ यन्मेसर्वंधुर्मसर्वंधुर्नचखानेदमहंतंवलगमुत्किरामिध
न्मेसजातोनिचखातोऽत्कृत्यांकिरामिस्वाहा २ ॥ स्वराडसिसपलराडस्समभिमातिहाजनराडसि रक्षोहांसर्वरा
डसिमित्रहोस्वाहा ३ ॥ रक्षोहणोवोवलगहनोवनयामिवैष्णवानस्वाहा ४ ॥ रक्षोहणोवोवलगहनोवस्तृणांनि
वैष्णवान् ५ ॥ रक्षोहणोवोवलगहनाउपदधामिवैष्णवानस्वाहा ६ ॥ रक्षोहणोवोवलगहनोवनयामिवैष्णववैष्ण
वर्मसिवैष्णवस्वर्वाहा ७ ॥ यानः शक्नुमोऽररुषोधूर्तः प्रणङ्मर्त्यस्यरक्षाणोब्रह्मणस्पतेप्रत्युष्टंरक्षःप्रतिष्ठा
स्वाहा ८ ॥ अररतयोनिएष्टंरक्षोनेष्टा अरातयउर्वतरिक्षमन्त्रमि ९ ॥ रक्षोहाविश्वचर्षिणेरभिगोनिम्यो
हते १० ॥ त्रैणैसंस्थमार्सदत्स्वाहा ११ ॥ णिमित्रैर्दंशावृथालाजाहोमः अथवाष्टोरशतीः १२ ॥ प्रथममन्त्रेणस
र्वैरवा शतमष्टाक्षरपूर्वमष्टाविंशतिरेववा ततोविधिवदग्निं संपूज्य प्रार्थना ॥ असुपाभयं त्रस्तं कृतालां होस्मि
चालकं ॥ अतोमापाहिभीतिभ्यां मातिवापत्यमात्मनः १ ॥ आयुर्देहियशोदेहि शिशूनां कुरु रक्षणं शत्रूणांचक्षयेध
हिर्होलिकैर्ब्रूजितासदा इति पूजितं प्रार्थनामंत्रः ततोऽग्नित्रिपरिक्रम्य जलपंतुच हंतुच जलपंतुस्वेच्छया चैव वयस्य ॥

स्वयं च येन नः ॥ होलिके च नमस्तुभ्यं दुर्गातेजोविमर्दिनि ॥ सर्वोपद्रवशां त्यर्था गृहाणा ध्यानमोस्तुते ॥ इत्यर्थं दुर्गा
 उन्निप्रार्थयेत् ॥ येन मया शीतं भित्तेन निपिदा चरणकृतं ॥ तत्सर्वं क्षम्यतां वेद्वेयतः ॥ सर्वसहो भवान् ॥ अनेन मत्कुतेनामि
 पूजितेन अस्मिन्नेन्द्रोर्द्धं दुर्गाहोलिकादयः ॥ सर्वाः प्रीता भवन्तु ॥ तत्राच विधियुक्तेन होमेन भगवान्सर्वोपद्रवमक्षयकोवलिः
 प्रीयतां ॥ ततो दक्षिणा संकल्पं कृत्वा ॥ तिलकधारणविधाय हुतशेषधानादिसर्वैः प्राशसीयं ॥ तस्मात्प्राज्ञैर्गमनक्रीडाहा
 स्यात्तलोपादिकं रुचि विधेयं ॥ अथास्मत्कृतस्त्रुडोलिकापूजादिकर्मणो न्यूनानातिरिक्तदोषपरिहारार्थं मिदं दक्षिणाद्रव्यं
 ययानामगोत्राय दानं नुमहमुत्सृजे ॥ ततो विभूतिधारणमंत्रः वदितस्मिन्नेन्द्रेण ब्रह्मणः शंकरेण च ॥ अतस्त्वं पादिसंदिबि
 विभूतिभूतिदामव इति होलिकापूजा ॥ एवं होलिकापूजनविधाय ॥ दोलांगतंगोविंदं निरीक्ष्य पुमान् ॥ सर्वदोषप्रविमुक्तो
 भवतीत्याचारः ॥ तरोदोलांगतं दृष्ट्वा गोविंदं पुरुषोत्तमं ॥ फाल्गुन्यां संयतो भूत्वा गोविंदं मधुपुंजनेविति ॥ कृत्वा चाव
 र्यकर्मणि सतर्प्य भित्ते देवताः ॥ वंदयेद्दोलिकाभूतं सर्वदोषोपशान्तये ॥ अथ होलिकाकथा ॥ भविष्योत्तरे ॥ सुप्रिष्टिर
 उवाच ॥ किमर्थं फाल्गुनस्य तैर्पौर्णमास्यां जनार्दन ॥ उत्सवो जायते लोके देशश्चास्मै तथापुरे ॥ को ह्यस्यां पुण्यते देवो न्य
 र्मकं ब्रतादिकं ॥ किमस्यां पुण्यते कृष्ण एतद्विस्तरतो वद ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ आसीत्कृतयुगे पार्थरघुर्नृपः ॥ शू
 रः सर्वगुणोपेतः प्रियवादी बहुश्रुतः ॥ ससर्वाद्युधिर्वाजित्वा व्रशो कृत्य नराधिपान् ॥ न दुर्भिक्षं न त्रव्याधिनां कालमरणं
 तथा ॥ नाधर्मं च रते लोके स्तस्मिन्नाज्यं प्रशासति ॥ पौराः सर्वे समागत्य त्राहित्राहि त्रिचातुवन् ॥ अस्माकं च गृहे राजान
 दुर्बान् भित्तिराक्षसां ॥ दिवा रात्रौ समागत्य वांलां स्प्रिड्यते वलात् ॥ रक्षायां धूपदीपैश्च भेष्यैर्वर्जितराधिपः ॥ मंत्रज्ञैर्म
 जनाद्यैः स्सान्निध्यं तु नैवं शक्यते ॥ पौराणां तद्वच्च ॥ श्रुत्वा रघुर्विस्मयमागतः ॥ विधमा विष्टद्वयो वसिष्ठं त्राक्यमयमवतीत
 रघुरुवाच ॥ दुर्बेतिराक्षसैः किं प्रभावाद्भिजोत्तम ॥ क्रथमेवांनिहतव्यामयादुष्टांतकारिणी ॥ रक्षाणां त्र्योच्यते राजाष्ट

धिवीपालनात्पतिः । अरक्ष्यमाणः पृथिवीराजाभवतिकिल्बिषी । वसिष्ठ उवाच । शृणुराजन्परंगुह्यनाख्यातंकस्य
 चिन्मया । दुर्दानामेति विरूपांतराक्षसीमालिनः सुता । तपसाराधयामास नहादेवंप्रदं । प्रतिस्तामाहभ-
 गवान्वरवरयमुव्रते । यत्तेभिलपितंतत्प्रदास्येत्वा विचारतः । दुंडा प्राह महदेवं यादितुष्टुः स्वयं मम । तदा वध्यासु-
 रादीनामनुजानामहेश्वरः । मां कुरुष्व त्रिलोकेश शस्त्रघातैस्तथैव च शीतोष्ण वातवर्षासु दिवारात्रौ गृहांतरे । अभयं स
 र्वदा मे स्थास्व त्रसादं त्सुरेश्वर । एवमस्त्विति प्रोक्ता तां पुनः प्रोवाच शूलभृत् । उन्मत्तेभ्यः शिशुभ्यश्च भयं ते संभविष्य
 ति क्रुनुसंधीमहाभोगे मां पृथग्दये कृथाः । एवं दत्त्वा वरंतस्याः प्रेक्षं त्या भगवान्भवः स्वप्ने लब्धो यथा ह्यर्थस्तथैवांत-
 रधीयत । एवं लब्ध्वा वरंतस्मां द्राक्षसी कामचारिणी । नित्यं पीडयते वालान्समृत्स्य हरभाषितं । अडाडयानि गृह्णा-
 तिसिद्धमन्नकुटुंबिनां । गृहेषु तेन सालोके अडाडेत्यभिधीयते । एवं ते सर्वमाख्यातं दुंडाया श्ररितं मया । सांप्रतं कथ-
 यिष्यामि यै नोपायेन हन्यते । इयं पंचदशी शुक्ला फाल्गुनस्य नराधिप । शतकालांतं संप्राप्तौ प्रातर्मधुमविष्यति । अ-
 भयं सर्वलोकां दीयतां पुरुषोत्तमः । यथा ह्यशक्तितालोकारमंति च हंसति च । दारुजानि तु खड्गानि गृहीत्वा समरो-
 त्सुकाः । युध्यंतु बंधुभिः सार्द्धं शिशवः संप्रहर्षिताः । नानारंगमयैर्वस्त्रैर्वैदनागुरुमिश्रितैः । अंवीरं च गुलालं च मुखैः
 तां वलमक्षतं । वशोर्ध्वजलयंत्रं चर्मयंत्रं करैर्धृतं । गालिदानं तथा हास्यं ललनार्त्तं स्फुटं । वेपं संन्यासिनां काष्ठं
 नटानां योगिनां ध्रुवं । वेश्यानां योगिनीनां च मोहिनीनां च कारयेत् । तत्राग्निविधिवद्बहुत्वारक्षोर्ध्वमैत्रविस्तरैः । ततः
 किल किलो शब्देर्भृदं गैश्च विशेषतः । तमग्निविः परिक्रम्य गायंतु च संतु च । जल्पंतु स्वेच्छया सर्वे निशं काद्यस्यः
 जन्मनः । तेन शब्देन सांपापाहोमेन च निराकृता । अट्टघातौर्द्विभानां राक्षसीक्षये मप्यति । श्रीकृष्ण उवाच । तस्य
 तद्वचनं श्रुत्वा स नृपः पांडुर्नंदन । सर्वं च कारं विधिवद्बहुकं तेन धीमता । गता साराक्षसीनां शतेनोद्ये एण च कर्मणा । ततः

प्रभृतिलोकास्मिन्सादुताविमुखाभवत् सर्वदुष्टाप्रहोहोमः सर्वरोगप्रशातिदः कियतेस्याद्विजेः पार्थतेनसाहो
 लिकीमता शिशिरस्यातिमाहोषापोषणमासीद्युधिष्ठिर सदास्यात्फाल्गुनस्यतिपरमानंददायिनी अरुप्रानि
 शायमेपार्थसंदयाः शिशवोगृहे गोमयेनोपलिप्तेचसचतुष्केगृहांगे आकारयेत्तशिशून्प्राप्तान्त्वदुग्धव्यत्रक
 रात्रान् कृत्वासकाष्ठखड्गेभ्यस्तृणगीतपरान्शिशून् तथाचतेपादातन्यगुण्डपक्वाभेवच एवंदुडादिसंजा
 तसर्वदोषप्रशाम्यति बालानारक्षणकार्य्येतास्मिन्प्राशेनिशागमे युधिष्ठिरउवाच प्रभातिकजनैःकार्य्य
 सदसुखमभिप्सुभिः अदशेसाधवेमासिप्रतिपद्वास्करोदये श्रीकृष्णउवाच कृत्वावावस्यकर्मसंतप्येपि
 तदेवताः चदयेदालिकापालसर्वदुष्टोपशान्तये भदितेचचित्तेरभ्येउपलितेगृहांगे चतुष्कारयेच्छेष्टवर्णके
 आक्षतैःशुभैः तन्मयेस्थापयेत्पिठंशुक्वर्णिवरच्छदं अत्रपूर्णकलशंस्थापयेत्पचपल्लवैः साक्षतसहिरण्य
 चसितचंदनचर्चित आसनेचोपविष्टस्यब्रह्मघोषेणभारत अर्चयेच्चंदनेर्नारीअव्यगाशुभलक्षणा पद्मरांगोत्तरप
 दाश्चद्व्यशुकविकम्पणा वस्त्राध्यैशिरोत्तंसदधिदूर्वाक्षतान्वितं चर्वापयित्वाश्रीखण्डमापुरारोग्यवृद्धये
 वस्त्राध्यैभितिपादादारभ्यमूर्धानंचंदनेनचर्चयेत् तच्चंदनवर्वापयित्वाकींचिदवशेष्यतु पश्चाच्चप्राशयेद्बिहान्
 चतुष्टयसचंदनं मनोभवस्यसापूजाऋषिभिःसंप्रदांशिता तत्पितंवितवसंतादौचतुष्टयसचंदनं प्राशनम
 त्रश्च दूतमग्न्युवसंतस्यमाकंदकसुमंतव सचंदनंपिबाम्ययसर्वकामसमृद्धये अनंतरंदिजेद्राणांसतमाग
 धवादिना दद्याद्दानंयथाशक्त्याकामोमेप्रीयतामिति ततोभोजनंवेलायांभृतपाकेनतेनहि प्राशयेत्स्वयंपत्र
 ततोभुजीतकामतः एवंप्रकुरुतेपार्थशालोकंफाल्गुणोत्सव आनायोसेनसिध्येतितस्यसर्वमनोरथाः अधमश्चैव
 पापानिन्यातिनाशनसंशयः पत्रपात्रसमापुक्ताः सुखिनो नित्यमानवाः पुण्यापवित्रासापूजासर्वविघ्नविनाशिनी

एपातेकथितापार्थफाल्गुनीपूजितातिथिः वृतेतुषारसमयेपिचंपद्वश्यां प्रातर्वसंतसमयेसमुपस्थितं च प्राश्ये
 नुवृत्तकुसुमसहचंदनेनसत्याहप्राथम्यपुरुषःससखीसदास्यात् ॥ इतिभाविष्योत्तरफाल्गुनीपाणमातेवसतमहात्सवः
 अथप्रसंगात्सकलपाणिमासिनासाधारणव्रतान्युच्यते अथायुव्रतहमाद्रोगारुडं चतुदश्याशुचिःस्नात्वादतथाव
 नपर्वकं चरितब्रह्मचर्यकथयतवाक्कायमानसः पाणिमास्यातथाकृत्वादेवपूजासमारभतत्यादि पाणिमास्याम
 पिस्तात्वादेवाचिनादिकृत्वापोपितश्च रात्राचद्रादये अध्ययनकृत्वा ब्राह्मणसंपज्यहविष्यान्नादत्त्वास्वयतदेव
 भुजितइतिगारुडाकमायुव्रतं अथदेवाव्रतं पयाव्रतपचदइयामन्वातिगोयुगप्रदः लक्ष्मालोकमवाप्नोतिदेवी
 व्रतमुदाहृतं इतिपद्मपुराणेदेवाव्रतं उपोषतेचतुदश्यापाणिमास्यानाराधिपः पंचगव्यपिवपश्चाद्दिविष्याशी
 तथाभवेत् शक्रव्रतमिदंकृत्वाभासपाप्माप्रमुच्यते तस्मात्सर्वप्रयत्नेनभासिमसिमाचरेत् संवत्सरात्राप्य
 सुरद्रपूज्यस्ततोऽप्यराजामसिचिरमनुज्यः मानुष्यमासाद्यसुरद्रपूज्याराजोभवेद्वाह्विजपुगोवा
 लंकुचव्रतं अथेतासाद्वादशमासोपपाणिमसिनाप्रत्येकस्थानावशेषेणपुण्यतमत्वमृगगण्येण महामाघाप्रया
 नेतु १ नमिषफाल्गुनीतथा २ शालग्रामेमहाचक्रिकतोऽस्युःपुण्यहेतुका ३ गंगद्वारेतुवशाखी ४ ज्येष्ठी
 चपुरुषोत्तम ५ आपाढविकनखल ६ केदारआवणोत्था ७ वंदर्याचप्राष्टपदी ८ कुब्जान्त्रेतुमहाश्विनी ९
 पुष्करकांतकी १० कन्याकुब्जमागेशिरातथा ११ अयोध्यायामहापोषकृतोऽस्युस्तामहाफलाइति ॥
 महामागदिविकार्यामापस्यात्सामहाफलात् शालग्रामादिव्यातिरक्तस्थानज्वापमहाचक्र्यादिकमनतफलभवति
 तदहोगण्यः आसयाकथयतश्राद्धपञ्चदानयथावधि उपवासादुक्तयद्यतदनतफलस्मृतमिति मासनेक्षत्रयुक्ता
 स्तुमहात्रिआदिकामताः एतासालक्षणगार्ग्यण्युक्ता माससंलग्नहाक्रभ्यः कर्तव्याः संपादयन्तः

योगसातिथिर्महतीस्मृतिति शंकरगीतायामपि एकराशिगतौवालेयदागुरुनिशाकरो सापौर्णमासीमहतीसि-
 न्वापहरस्मृता तथाच पौर्णमासीपुसर्वासुमासार्क्षसाहितासुच दनानामिहदानानांफलं दशगुणं भवेदिति
 अथास्यांफाल्गुनपौर्णमास्यांलिङ्गपुराणदानमुक्तं मत्स्यपुराणे तत्राग्निर्लिङ्गमध्यस्थः प्राह देवीमहेश्वरः धर्मार्थका
 ममोक्षार्थमाग्नेयमधिकृत्यच कृतं तल्लिङ्गमित्युक्तं पुराणब्रह्मणास्वयं तदेकादशसाहस्रं फाल्गुन्यायः प्रयच्छति
 तिलधेनुसमापुक्तं सयातिशिवसाम्यतां इति लिङ्गपुराणदानं ॥ स्वस्ति श्रीरणविरसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणी
 र्नानाशास्त्रविचारसारसविस्मृदं संरक्षकः धर्माधर्मविभागकृद्द्रघुपतेः पादांबुजार्चरतो जीयात्पुत्रकलत्रमित्र-
 साहितः संपालयन्क्ष्मांचिरम् १ रणवीरसिंहभूषणकारिते कृत्यसागरे अभूत्फाल्गुनकृत्यानां रम्योरत्नसमुच्चयः २
 ॥ इति श्रीमत्सूर्यवंशावतंसरघुकुलतिलक श्रीरणवीरसिंहमहाराजकारिते कृत्यरत्नाकरे फाल्गुनमासकृत्यरत्न
 समुच्चयः ॥ ६४ ६४ ६४ ६४ ६४ ६४ ६४ ६४ ६४ ६४

॥ श्रीघुनाथमुद्रायनालये ॥
लालाशिन्यामल्लाधिकारेफाल्गुणमासोमुद्रितस्समाप्तिमगमत्
संवत् १९४२ ज्येष्ठ प्र. २६

मलमासप्रारम्भः

॥ श्रीरघुनाथोजयति ॥

अथ मलमासमुख्यप्रकीर्णव्रतानि भविष्योत्तरे श्रीरुवाच

देवदेवजगन्नाथभुक्तिमुक्तिप्रदायक कथयस्व प्रसादेन लोकानां हितं काम्यया मुनीश्वरावदतीह कृष्णद्वैपायनादयः
अदुर्तनैव लभ्येत दत्तं च वीर्यं पतिष्ठति यथावद्व्यागृह्यस्य पतिवशविनाशिनी तथा दानं विहीनस्य जन्म सर्वान् निरर्थकं
मलिम्लुचे तु संप्राप्ते क्रियाः कुर्याः कथं प्रभो श्रीभगवानुवाच क्षौरं मौजीविवाहादि व्रतं काम्योपवासकं मलिम्लुचे स
दात्याप्यगृहस्थनविशेषतः श्रीरुवाच अधिमासं च संप्राप्तोर्ककार्थं ब्रूहि मे प्रभो कस्योद्देशेन दातव्यं वद किंच प्र
दयेत् शृणु देवि महाभागे सर्वलोकरुहेतवे स्वयं दातां स्वयं भोक्तृयो ददाति द्विजातये नान्यो दातानभोक्ता च
इह लोके परत्र च ये च मासाः सप्तक्रांतास्तेषां स्वामी रविः स्मृतः असक्रांतास्तु ये मासास्तेषां स्वामी जनार्दनः
असक्रांतिसंप्राप्ते मासि दुश्य व्रतं चरेत् अधिमासस्याधिपत्यं ब्रूह वै पुरुषोत्तमः स्नानं दानं जपो होमः स्वाध्यायः
पितृ तर्पणं दिवा र्चनमथान्यच्च ये च कुर्वन्ति मानवाः अक्षयं तद्भवेत् सर्वं भोद्देशेन यत्कृतं मलमासो गतः शून्यो
यादौ देवि प्रमादतः दारिद्र्यपुत्रशोकं च पातकं च विगाहं मर्त्यलोके भवेज्जन्मेतेषां देवि भवेत्सदा यदा म
लिम्लुचे मासः प्राप्यते मानवैः प्रिये महोत्सवस्तदा कार्यं आत्मनो हितमिच्छता कृष्णपक्षे चतुर्दश्यं निवम्या
वासुरेश्वरि अष्टम्यां वाप्यकर्तव्यं व्रतं शोकविनाशनं यथालब्धोपहारेण मासे चास्मिन्मलिम्लुचे पुण्ये ह्यज्ञात रूपा

यकृत्वापोवाहिकाक्रियां गृह्णायात्रियमपश्चाद्वासुदेवहृदि स्मरन् उपवासस्थानं तस्य एकमक्तस्य भामिनि एकस्य नि।
श्रयंकृत्वा तु तौ विप्रात्प्रमत्रयेत् सपत्नीकान्सदा चोरांस्तुर्वृत्ताञ्छुभविपकान् श्रुताध्ययनं संपन्नाकुलीनानजति।
सम्भवान् ततो मया न्न समये लक्ष्म्या युक्तनार्दनम् स्यापयद्वज्रणकुभेदमेत्रौ द्विजोत्तमैः पूरयेत्परया भस्त्रया गोत्रिभिः।
सोपतामहः सोपतामहद्वयं ध्यानात्मनः साहितं गन्धतोयैतसंस्थाप्य पर्चा मूर्तयुतेन च चन्दनेन तु गन्धेन पुष्पैः।
नानाविधैः प्रिय मिष्टान्नैश्च नैवेद्यैर्धपादिभिः तादृजैः आच्छादयन्तु वस्त्रैश्च पातवस्त्रैर्विशेषतः घंठामृदंगानि चोपैः।
शश्वभरासमावृत्तैः आराति कव्रती कृत्वा कपूरगुरुचन्दनैः अलाम्भयेनैकैर्नापि फलस्य नान्यहेतवैः ताद्यपा।
त्रस्थितैस्तनूयैश्च दनाशतपुष्पकैः अर्घ्यदद्यात्सपत्नीकः प्रहृष्टेन तारात्मना मन्त्रेणानेन देवेशि ब्राह्मणैः सह मां स्मरन्।
एन नारी नारिकेलश्च फलेनानाविधैः शुभैः पंचरत्नसमायुक्तैर्जनुनीकृत्य भूतले आरोक्ष्य भाले हस्ताभ्यां श्रु।
ह्वाभ्यां समन्वितः अर्घ्यदानमत्रापि दैवदेवमहाभागं प्रलयेत्पत्तिकारकं कृष्णसर्वेशं भूतेशं भूतेशं जगदानंदका।
रकः गृह्णाध्यानिमिदं वक्रपांशुत्वाममोपरि प्रार्थनामंत्रः स्वयं भुवेन मस्तुर्भ्यं ब्रह्मणे भित्ते जसे नमोऽस्तुते।
श्रियानंदयां कुरु ममोपरि एवं संप्राध्यागं विदपूजयेद्ब्राह्मणैः सह सपत्नीकाञ्छुचिन्तां तानं लक्ष्मीनारायणौ स्मरन्।
पूजयित्वा विधानेन सपत्नीकं स्मरन् विभुं स्मर्तव्यो द्विज रूपेण पत्नीं श्रियमनस्मरन् परिधाप्य यथा शस्य।
वस्त्रालंकारकुंभैः द्राक्षाच्चैश्च कापितैश्च पुनसैः कदलीफलैः नारिकेलैश्च नारंगैः कृष्णमण्डिदाडिमैः प्रिये घृतप।
कान्नगोधूमेः शुभ्रैः सौहालिकैर्वटैः सक्षरैः घृतपूरश्च फाणितैः खंडमण्डितैः वृताकैर्कंठीशकैः शृंगवरैः समूलकैः अ।
न्यैश्च विविधैः शकैः स्यपाकैः पृथक् पृथक् भक्ष्यभोज्यैश्च लेह्यादिखंडकानि विशेषतः गोरसानि विचित्राणि वा।
सितानि धृतादिभिः अथान्यान्यापि देयानि दानानि विविधानि च वित्तशाठ्यनकर्तव्यमात्मनः श्रेयमिच्छता

यथावसरसंप्राप्तमुपविश्यमृदुव्रतम् । इदंत्वादुद्भोज्यमवदर्थप्रकल्पितं । याच्यंतीरोचितयश्चयन्मयापाचितं
 प्रभा धन्योस्म्यनुग्रहातोस्मिक्तसार्थचर्मदिरः । विसर्जयेत्ततोविप्रान्दत्वात्तुलुदक्षिणाः । पत्राणिपुष्पखडानि
 चणचिखादरशुभं । चतुर्भिर्मलितदेवितुलुममवल्लभं । एलावंगकंपूर्जतिं फलतजत्वचः । मृगनाभि
 मराचानिसरगांसनखास्तथा । योदंतीद्विजोग्रेभ्यः । सभवेत्सुभगेतरः । सुभगेचशुभाचारोऽङ्गभि
 भवनेशुभं । पुत्रसौभाग्यसयुक्तात्तुलुजायतेबला । पुत्रैस्तुकेशवःप्रातःपूरीशःसर्हावयाः । चूर्णेनशुल्क्या
 ह्यमलःखिदरेप्राचमन्मथः । चतुर्भिर्विभ्वरूपोसौयःपुण्णातिजगतत्रयः । परितोऽव्यसपत्नीकाहस्तेदद्याच्चदक्षि
 णांआसीमात्मनव्रज्यभुजितवधुभिःसह । असंक्रातव्रतेनारीयोंकरोतिजगत्त्रये । दारिद्र्यपुत्रशोकवैधव्येनैभविक्क
 चित् । नराण्यविद्योदिविद्यदिकुयन्मिल्लुच । मल्लुचप्राप्यनपूजितोयैःश्रीनिधिदेवःपरयैवभक्त्याऽकथं
 भवेत्तुसुखवसंपुत्राःसुहृत्सवक्वच्चभाया । इतिभविष्योत्तरेमलमासव्रतकथाः । ॥ । अन्यदपिकथनंकंदेवपुराणे
 आइश्वरउवाच । शृणुष्वदेविमाहात्म्यंमलमासस्यपार्वति । येचमासोःसंस्क्रातास्तेपांस्वामिरविस्तथा । असं
 क्रातास्तुयेमासास्तेपांस्वामीजनादनः । तमुद्दिश्यचयत्किंचित्सर्वलपवायदिवाचहुः । अक्षयतद्वक्त्रेकमुज-
 त्तानामपुतधुवमल्लुचतुसंप्राप्तयोगनकुर्यात्स्वशक्तिः । दानवाथव्रतंवापि विप्रभोजनमेवच । मल्लुचचतुदहेपुसया
 तिनिरयनरः । एकभक्तेनकैतन्तथायाचितनच । उपवासेनकुर्वतिमलमासप्रयत्नतः । दानवाथव्रतेषापीयेत्यशक्ति
 नाविद्यते । शरीरपापेनकृतेव्यतीथिसेवनं । शुश्रूषाद्विजमुत्थानांसर्वव्रतफलभेत् । सर्वव्यापीयर्थविष्णुःस-
 वभक्तक्रियापरः । मल्लुचेतथादानलोकद्वयसुखावहः । आदिषुवाच । भाग्यहीनस्तुयमत्याःपापवाहचरतिते । विवे
 क्रानास्तवैयपाकिकार्येवमल्लुच । निर्धनाश्चदराचाराःपरभाग्योपजीविनः । आइश्वरउवाच । दानेव्रते तथाभुक्ते

आयासकायशापणं सवस्यनास्ति सामर्थ्यं कृतव्याविप्रसवनं साधूनां सेवनं देविसर्वतीर्थफलप्रदं कृष्णेनेल-
 भ्यततीर्थसद्यावसाधुसेवनात् साधूनां दर्शनं चैव कार्त्तनं श्रवणं तथा मलमांससदादेविकर्त्तव्यं श्रेयं इच्छता पुण्यव्य-
 धनसंप्राप्ताः सपदाविधिगृहं ताभिः पुनः प्रकर्त्तव्यः सर्वैः पुण्यकर्मणां अभ्यायेन यथादेवियः प्राप्ताधनसं-
 क्षयः यथाकमक्षयात्वेह प्राप्यते पुण्यसचयः तस्मात्पणिसंप्राप्ते द्रव्यपात्रेषु कल्पयेत् यथावीजांकुरन्यायौ
 विद्वद्भिधमतत्परः विचार्यनिश्चयः प्राप्ता धर्मादर्थो न संशयः धर्मावीजं फलवार्यो फलं वीजसुरक्षितं कर्त्तुं
 व्यतस्य यत्ननं प्रगृहार्थं भवेत् वीजांकुरं ततो भक्षेद्यो न दद्याद्द्वन्द्वेन लक्ष्मीनारायणं पूज्य भोजयेच्च द्विजो
 समानं सकृच्चान्ययोनी पुंभ्युदायादिजसुखं इति देवीपुराणे मलमांसं त्रतम् ॥ अथ मलमांसत्रतवि-
 धानम् ॥ हेमाद्रौ पादौ देवशशकरदेवसर्वदेवनमस्कृतं पडानोमहातैजाः प्रणम्य पर्य्यष्टच्छति संक-
 दडवाच देवदेव महादेव सर्वधर्मप्रवर्तकं त्रतानि बहुपुण्यानि श्रुतानि त्वत्प्रसादतः न तृप्तिमाधिगच्छामि धर्मतत्त्वसुरश्वे
 र त्रतान्तरमहापुण्यकथयस्व महाप्रभो श्रीईश्वर उवाच शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि त्रतपापहरं शुभं यस्यानुष्ठानमात्रे
 एतच्छाभवति भास्करः दुः खहरति यत्स्त्रिप्रदद्यात्सौख्यमुत्तमं स्कंद उवाच किं त्रतकस्यैव दानं कस्य देवस्य पृ-
 जने केन चादौ पुराचीणितस्सर्वकथस्त्वनः श्रीईश्वर उवाच मलमांसत्रतं स्कंदसर्वपापहरं नृणां सांख्यमन्नदानं तु
 तुष्टये भास्करस्य च यस्यानुष्ठानमात्रेण पुत्रदौहित्रवात्ररः धनधान्यसमायुक्तः सर्वपापैः प्रमुच्यते श्रीसीतुरा
 महाराजानहयः पृथिवीतले धर्मप्रियस्तपोनिष्ठो देवपूजनतत्परः प्रजानां पालको नित्यमतिथीनां वर्षपूजकः ज-
 तेशक्रपदसौ यत्राक्षणात्ररवाहने योक्तुं कामारये देवा ह गस्थं मुनिपुंगव युक्ताः समारुहेऽस्मि यत्तदानीं मिद्रमर्थया मो
 हितं ननु तेनैव युक्ता ब्राह्मविदां वरः सपसर्पेति भूदेन ताडितं श्रमं निस्तदा कुडनमुनिना तं न शापितः कुंभयोनिना

संपूर्णभवेतिहेपापनहासर्पस्तदाभवत् राजाशातस्तदास्कंदसर्पत्वमतिदारुण महारण्येमहाप्राज्ञसर्वसंतोषवर्जितः
 देहभावेनतेनापिकृतास्तुपापराशयः एकदालुमहारण्येकृणैहपायनोमुनि आजगाममहाभागस्तस्यभा
 ग्येनचोदितः तयोस्तुसंगतमभूदरण्यतरुसंकुलतद्दर्शनात्ससस्मारपूर्वजन्मविबेष्टितं ततश्चविबह्लीभूत प्र
 णम्यशिरसामूर्तिं प्रणम्यदडवत्सर्पदवचनमब्रवीत् दयातवमहीष्टेपापिण्डक्षमप्रभो मादृशानंतुपापानां
 त्वमेवशरणंसदा अस्मादुःखात्त्रमुंचेहंकृपांकुरुमयिप्रभो इतिश्रुत्वावचस्तस्यसमुनि करुणान्वितः उवाचवच
 नंसर्पशृणुष्वन्नसोऽनिसत् पूर्वकर्मविपाकेनत्वयादु खमुपार्जितं सर्पडवाच तातकेनविमुंचेहमनंतदु खसागरात् मु
 क्तिर्धेवेद्विशोऽस्माकंस्येदकर्मणः फल व्यासउवाच पूर्वजन्मनिराजेद्रमलमासेसमागते नार्चितोभास्करोवि
 णुर्विधिनातकृतव्रतं तत्कर्मपरिपाकेनबुद्धिस्तेविप्रयोजनेशिविकायांसमभवच्छक्रमायासहायतः तस्मात्सर्वप्र
 मलेननृपलं व्रतमाचर यस्यानुष्ठानमात्रेणस्वपदंप्राप्त्यसेध्रुव केततावद्विधानेनकर्तव्यव्रतमीदृश किंदयंहि व्रतेचे
 हतत्सर्वकथयस्वनः व्यासउवाच विष्णुरूपंसहस्रांशुमलमासेप्रपूजयेत् पूजितेचसहस्रांशौविष्णुर्भवतिपूजितः
 मलमासस्तुमासानांमलिनः पापसम्भवः तस्यपापविशुद्ध्यर्थमलमासत्रंतचरेत् दिनैर्दिनेप्रदेयानिविविधानानि
 भक्तिर्दुःखदक्षिणावृतपक्रानिकांस्त्रपात्रमयानिच मंत्रः विष्णुरूपीसहस्रांशुः सर्वपापप्रणशानः अपूपान्नप्रदा
 नेनममयाप्यव्यपोहतु अधिमासेतुसप्राप्ते गुडसार्पपुतानिच दद्यादनेनमंत्रेण त्रयस्त्रिंशदपूपकान् त्रय
 स्त्रिंशदपूपानि दातव्यानिदिनैर्दिने साज्यानिगुडमिश्राणि अधिमासेनपूज्यमा यावतितत्राच्छिद्राणि अपू
 पसूयानिपार्थिव तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते चद्रांशुनिर्मलापूपाः शालितंडुलमिश्रिताः आहारः सर्व
 देवानांतेप्रकुर्वन्तिमंगल साहिरण्याऽव्यूताभ्यक्रांस्त्रयस्त्रिंशदपूपकान् अधिमासेतुसंपूज्यत्रयस्त्रिंशदपूपकान् उद्धि

श्रयापूषदानेन पृथ्वीदानफलं लभेत् मासाधिकेतुसप्राप्तयेवावत्संस्थानपूपकान् तावद्वर्षमवाप्नोति विष्णुलोकांसनातनं
 त्रयास्त्रिशदपूपैवाकांस्थपात्रे निधाय च सघृतसहिरण्यं च ब्राह्मणाय निवेदयेत् नारायणजं गङ्गीजं भास्करप्रतिरूपक
 व्रतेनानेन पुत्रांश्च संपदं चाभिवर्धयति इति प्रार्थना अत्राशक्तविषये विशेषः अधिमासे यदाराजनद्वादशी वाथ
 पूर्णिमा व्यतीपाते दिने वापि दद्यात्तं स्वशक्तिः साज्यपात्रान्हिसगुडां स्त्रियास्त्रिशदपूपकान् कांस्यपात्रे वि
 तिः क्षिप्य सहिरण्यान्सवस्त्रकान् उपानच्छत्रसयुक्तान्विप्राय विनिवेदयेत् इदं च सर्वाधिमासत्रताशक्तपरं
 तत्र मंत्रग्यस्य हस्ते गदाचक्रं गरुडोयस्य बाहनं शंखः करतले यस्य समे विष्णुः प्रसीदतु ॥ १ ॥ कलाकाष्ठादिरूपेणानि
 मेघघटिकादिना यो वंचयति भूतात्मा तस्मै कालात्मने नमः ॥ २ ॥ कुरु क्षेत्रमयं देशः कालः सर्वद्विजो हरिः पृथ्वी
 सममिमदानं गृहाण पुरुषोत्तम ॥ ३ ॥ नलानां च विदुषुर्बुधार्थपापप्रशमनाय च पुत्रपौत्राभिवृद्ध्यर्थं तव दद्यात्स्या
 मिभास्करः ॥ ४ ॥ मन्त्रेणानेनैव दद्यात्तत्रार्थस्त्रिशदपूपकान् अन्नदानात्परं दानं मलमासेन विद्यते गृहे तस्य
 स्थिरालक्ष्मीर्यो दद्यात्सूर्यसन्निधौ दारिद्र्यं न भवेत्तस्य रोगशोकविवर्जितः व्याधिभ्यो मुच्यते रोगी मूको वाचस्प
 तिर्भवेत् एवमु विधिनाराजं मलमासव्रतं चरेत् पुत्रपौत्रैः समा युक्तो मोदते पालयन्महीं ईश्वर उवाच इत्युक्त्वां समु
 निः स्कंदतैत्र्यांतरधीयत नहुषो मानसं सर्वव्रतमेतच्च कारह व्रतस्यास्य प्रभावेन सद्यो मानुपतांगतः पुनर्व्रतं च का
 रेदमु निवर्थादितं यथा विमानवरमारुह्य जगाम देवस्य मंदिरं तस्मात्स्कंदनरैः कार्यं व्रतमेतदनुत्तमं व्रतेन तोषितो दे
 वो भास्करो भक्तवत्सलः ददाति विष्णुलक्ष्मीं पुत्रपौत्रादिसंपदः इति पाद्मोक्तमलमासव्रतं अथाधिभासे जपना
 यमंत्रो ब्रह्मांडपुराणे पुरुषोत्तमोपाख्यानं मन्त्रराजमिदं विप्रशृणु मे वच्मि दुर्लभं सुराणामपि पृच्छरुलामुच्यते ब्रह्म
 हत्यया वर्गाद्योनकुलारूढः शक्तिविदुर्विभूषितः हेतः कृष्णो नमश्चातेन कुलीवरदासनः सर्वदेवैश्च शोर्विदुषु तो ग

रुडङ्गामिने वन्दिप्रियां तोमंत्राय कोटिदुष्कृतनाशकृत् सतारः षोडशाण्यमनुब्रह्मांडदीपकः लक्षमेकजपेदेनम् ।
सेस्मिन्मम दुर्लभे सितामधुतिलायैश्च जहुयात्रिजनानने देवतामुखे अग्रा वित्यर्थः तर्पणं ब्रह्मभोज्य च मार्जनादिद्वि-
शांशतः नारदोक्तपरित्रास्तच्छंदो न पुन प्रकीर्तितम् देवकी नदनः कृष्णे देवविजं शिवो दितः नमः शक्तिः सर्व
सिद्धये विनियोगः प्रकीर्तितः पड्दार्घभाजा कामेन पङ्गे गुण्य सेत्सुधीः जपत्रा विरतं मंत्र मनसा भव मोचन चतु
र्वर्गी लभेद्वा रोह्या नाया सेन सर्वदा छाँछीँ छूँँ छूँँ छूँँ इति पङ्गन्यासः सदा ध्यायन्निमं रूपं श्याम वर्णं चतुर्भुज-श
खचक्र गदा पद्म हस्तं शुवन भूषणं यथा उँछीँ छूँँ छूँँ छूँँ हांग रुडगा मिने स्वाहा इमं मंत्रं लक्षजपेत्
सितामधुतिलज्यैः पालाशार्ककपित्थादिसिद्धिदं शांश होमं कुर्यात् तर्पणमर्जन ब्राह्मणभोजनादिनां दिशांश
कल्पनाकार्या अथ व्रतविधिः मलमासस्य शुक्ल प्रतिपदि अथ वारुणा पक्षेत्रारंभं कुर्यात् अथ वारुणा पक्षे,
चतुर्दश्यां त्रयोदश्यां अष्टम्यां नवम्यां वाऽन्यतमा तिथौ कार्यं तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनः दारिद्र्यपापदुःखनाशपूर्
वं कस्तपुत्र प्राप्तिं अतुलसौभाग्यभोगासिद्धिद्वारा सवितरूप जनार्दन प्रतीत्यर्थं मलमासव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य-
आचार्यै र्यत्वा - 'मध्याह्ने सर्वतोभद्रस्य कलशोपरि हेमं लक्ष्मीयुतजनादिनं' पुरुष सूक्तमंत्रैः ५० षोडशोप
चारपूजां सामान्यपद्धतिक्रमेण कुर्यात् तत्र पुण्यपूजांते विशेषपूजां 'मत्स्यादिनाममंत्रैः कुर्यात् उँमत्स्याय-
नमः सहस्रशीर्ष्णोनमः देवाय नमः सहस्राक्षपादाय नमः हरये नमः लक्ष्मीकांताय नमः मुनीश्वराय नमः स्वयं-
भवे नमः अमितजे से नमः ब्रह्मप्रियाय नमः देवाय नमः ततोऽर्क्षो नाममंत्रैः पूजयेत् लक्ष्म्यै
नमः कमलार्ये नमः श्रिये नमः पद्मवास्यै नमः हरिवल्लभायै नमः क्षीराब्धितनयायै नमः इति गंगाक्षतफलैः
संपूज्य ततो धूपदीपम् नैवेद्यां तं संपूज्य अर्घ्यं दद्यात् तत्र मंत्रः 'पुराणपुरुषेशान सर्वशो कानि कूलन - अधिमास

ब्रवेत्प्रीत्यागृहाणाध्याश्रियासह पुराणपुरुपेशानजगद्धातःसनातनः सपत्नीकोददाम्यर्घ्यसृष्टिस्त्रित्यंतकारिणे-
 देवदेवमहाभागप्रलयोत्पत्तिकारक गृहाणार्घ्यमिमदेवदयांकृत्वाममोपरि इतिविशेषपूजा ततःसपत्नीक
 ब्राह्मणवस्त्रादिनासंपुज्य त्रयस्त्रिंशद्पूपांस्त्रयपात्रैर्निधायसघृतं सहिरण्णवायनं ब्राह्मणायातिवेदयेत्
 तत्रमंत्रः... मल्लाम्नासस्तुमासानामलिनःपापसंभवः तस्यपापविशुद्ध्यर्थमपूपांश्चदाम्यहं ॥ १ ॥ विष्णुरू-
 पीसहस्रांशुःसर्वपापप्रणाशन अपूपान्नप्रदानेनममपापंव्यपोहतु ॥ २ ॥ अधिमोसितुसप्राप्तेत्रयस्त्रिंशदपूपकाः
 चद्रंशुर्निर्मलापूपा शालितंडुलामिश्रिताः ॥ ३ ॥ आहार सर्वदेवानांतेमकुर्वंतुमंगलं अधिमोसितुसप्राप्तेत्रयस्त्रिंश-
 शतुदेवताः ॥ ४ ॥ उद्दिश्यापूपदानेनपृथ्वीदानफललभेत् ॥ ५ ॥ नारायणजगद्बीजभास्करप्रतिरूपक ब्रतेना
 नेनपुत्रांश्चसपदंचाभिवर्धय ॥ ६ ॥ अत्राशक्तस्य वेशपः अधिमोसेयदाराजनद्वादशीवापिपुष्पेणामाव्यतीपातद्वि-
 नवापिद्वयाब्दानंहिभक्तित साज्ययावचसगुडत्रयस्त्रिंशदपूपांस्तु कास्ययोत्रेविति क्षिप्यहिरण्येनसमन्वितान्
 उत्पानच्छद्वसपुष्पान्चिप्रायविनिवेदयेत् तत्रमंत्र यस्यहस्तेगदाचक्रगरुडोयस्यवाहनः शखःकरतलेयस्यसमेवि-
 ण्णुः प्रसीदतु कलाकाष्ठादिरूपेणनिमेषघटिकादिना योवंचयतिभूतानितस्मैकालाःमनेनमः कुरुक्षेमयोदेशः
 कालासर्वद्विजोपरि पृथ्वीसममिमानं गृहाणपुरुषोत्तम मलानांचविशुद्ध्यर्थंपापप्रशमनायच पुत्रपौत्रादिष्ट
 द्रुमैर्धृतुवृक्षास्यामिभास्कर अत्रत्रयस्त्रिंशदेवता श्रुयुक्ताः अष्टौवसव ८ एकादशरुद्राः ११ द्वादशादित्याः १२
 प्रजापतिर्विषट्कारश्च ततोऽग्निप्रतिष्ठाप्यश्रन्वाद्ध्यात् अत्रप्रधानम् इदंविष्णुःआकृष्णेन १० षोडशाक्षरोमं
 त्रं एतान्सितामधुतिलघृतपायसैर्हुत्वा ततस्त्रयस्त्रिंशदेवतानाममंत्रोहोमंकुर्यात् आपायनम् अश्वरायनम्
 सोसायनम् ध्रुवायनम् अनिलायनम् प्रत्यूषायनम् प्रभासायनम् ८ इतिवसवः वीरभद्रायनम्

शभवेनमः॥ गिरिशायनमः॥ अजेकपदेनमः॥ अहिर्वृन्ध्यायनमः॥ पिनाकिनेनमः॥ भुवनाधीशायनमः॥ कपा
 लिनेनमः॥ विशापतयेनमः॥ व्याणवेनमः॥ भर्गायनमः॥ ११ इत्येकादशरुद्राः॥ इद्रायनमः॥ विष्णवेनमः॥ भर्गायनमः॥ त्वष्ट्रेनमः॥
 वरुणायनमः॥ अशायनमः॥ अर्यस्त्रेनमः॥ रवेयनमः॥ पूरणेनमः॥ मित्रायनमः॥ यमायनमः॥ पर्जन्यायनमः॥
 इति द्वादशादित्याः॥ १२ प्रजापतयेनमः॥ वपटकारायनमः॥ इति त्रयस्त्रिंशतिदेवताः॥ ३३ अपूपदानेन गंधादिभिः पू
 जनीयाः॥ सधृतसहिरयंचत्राह्मणाय ददाम्यहं॥ अपूपस्य प्रदानेन विष्णुर्भूमी प्रीयतामिति एवं होमं समाप्य॥ छत्रोपा
 नेह भूषणाच्छादने युताः॥ शय्यापीठं गांच आचार्यः॥ यदत्त्वा॥ अन्यान्यपि यथाशक्ति दानान् दद्यात्॥ इति सोद्यापनं
 मर्ममसं व्रतम्॥ अथ मर्ममसंतिथि विशेषकृत्याभावचिंतयि समाख्यं कृत्यमुच्यते॥ तत्रादौ शुक्लकृष्णभेदेन तिथिध्या
 नादिह माद्रो॥ तिथयो ह्यधुने च्यते प्रतिपदं द्विभुजारुणा॥ भर्गो शक्तिपात्रासासितं पक्षादिनामता॥ बह्विदेवत्वादि
 यमपवाहना॥ शु० प्र० धूसरेऽरुणपक्षाद्याभासं संस्थाचतुर्मुखा॥ अक्षसूत्रं स्रुवं सूक्तं वाघ्रधरो चतुर्भुज इति॥ कृ० प्र० इ
 यमप्यग्निदेवत्वा अक्षसूत्रादिवरा॥ १ अथ द्वितीयाध्यानम्॥ द्वितीयो मासगोशु भ्रां पात्रपुस्तकधारिणी॥ द्वितीया
 कुमदाभासावुपस्थासाक्षकुडिकेति॥ इयं ब्रह्मदेवत्वाहं सवाहनादिरूपा॥ २ अधतृतीयाध्यानं॥ तृतीयां वृषगौरी
 शूलपात्रधरां सिता॥ तृतीया ताक्षगानिला शखपात्रधरां द्विदोः॥ द्विदोः द्विभुजा॥ इयं गौरी देवत्वा॥ ३ अथ चतु
 र्थाध्यानं॥ नीलोत्पलदलश्यामा चतुर्थी मूपकास्थिता॥ परशुविध्वती पात्रपातवत्त्वादि संयुता॥ शु० च० चतुर्थी वकुला
 भासामहि पर्याचतुर्भुजा॥ धत्ते क्षमालिकादंडचतुर्थीयाचंदष्टिणी॥ अस्यां गणपतिदेवत्वां मूर्षकवाहनादि मत्वं
 कृष्ण च॥ अथ पंचमीध्यानम्॥ ग्राहस्याचंद्रगोरास्यापंचमीसाक्षकुडिकेति॥ शु० प० पंकजं रक्षाप्रवालाभा फणामस्तकं भू
 पणा॥ क० प० इयं नगदेवत्वा॥ ४ अथ षष्ठीध्यानं॥ मयूरगारुणपंष्टी पात्रकंकुटधारिणी॥ शु० प० कृष्णपक्षे त्र्यक्षामयूर

गारक्तशक्तिकुटुधारिणी 'एकास्याद्विभुजापेष्टारक्तवस्त्रभूषणा नलिकुंतलकठासाजटासोन्धुभूषणा इयस्कंद
 स्वामिदेवत्या ६ अथसप्तमोध्यनि ताद्यवणासाज्यपात्रासप्तमहयगामता 'शुः सः नीलकुंतलकठासाजटाखं
 डेदुभूषणा इमस्थासप्तमोरीद्विभुजावज्जपात्रिणी कृ. सः इयसूयदेवत्या 'अयाष्टमीध्यानं घटापात्रधरागो
 स्थगोक्षरधवलामृशु. अ. प्रेतगाचाष्टमीरक्तकृष्णग्रीवासितांशुका अक्षखंडगंतथाखेटपात्रधनेचतुर्भुजैतिक. अ.
 इयशिवदेवत्या ८ अथनवमीध्यानम् नवमीसिंहगाशुआपाशपात्रपरशुभा शु. न. अक्षखंडतथाखेटपा
 त्रधनेचतुर्भुजा सप्तगानवमीनीलादष्टिणीपात्रतजनी कृ. न. इयदुर्गादेवत्या ९ अथदशमीध्यानं सिंहास
 नस्थिताशुभ्रादशमीपीतकुडला ज्ञानमुद्राभयचयेयपीतवस्त्राब्जमालिनी शु. द. कृष्णवर्णलुलयास्यादशमिदंड
 पात्रिणी इयधर्मराजदेवत्या १० अथैकदशीध्यानम् एकादशीवृषस्थातुनीलशुभ्रात्रिशूलिनी ताच्यवर्णार
 था रूढपात्रखेटासिपंकजा शु. ए. एकादशीमृगाजस्थातुलकंत्तरिकायुता सिंहननारुणगलातुदिनीलासि
 नीपेरति कृष्ण. ए. इयरुद्रदेवत्या ११ अथद्वादशीध्यानम् द्वादशीगरुडारूढामेघवर्णाब्जपात्रिणी आरंचक्र
 शु. द्वा. द्वादशीशुभ्रवस्त्रयनीलकुंतलभूषिता कृ. द्वा. इयहरिदेवत्या १२ अथत्रयोदशीध्यानम् चापवाणधरा
 गारमियूरस्यात्रयोदशी अशोकलिकोवाणचापपात्रात्रयादशी शु. त्र. मेवकांजासनाश्यामाहरिद्वस्त्रामडाल
 सा गंटापात्रधरागौरीनिधिस्थाचक्रयादशी कृ. त्र. इयशिवकामदेवत्या १३ अथचतुर्दशीध्यानम् उक्षस्था
 पाटलाभासाफलपात्रसुगमृता नलिकेठद्रुपाभलोचनयचतुर्दशी शु. च. द्विभुजातुरंगारूढाकृष्णवर्णाचतुर्द
 शा खड्गमल्लधारानीलकुडलाशुभ्रभूषणा कृ. च. इयशिवदेवत्या १४ अथपौर्णमासीध्यानम् शशिगापुणि
 माशुभ्रामौक्तिकभरणान्विता सुधापूणापंडाधारवामदक्षिणबाहुका इयचंद्रदेवत्या १५ अथामावास्याध्यानं

तद्वभ्रधरा नीलकुतला शुक्लभूषणी ॥ अमर्वास्या विधातव्या द्विदोभिरकतप्रभा दर्भोसनस्थिता चेयं दभ्रपिण्डधरा कृ
 शति ॥ इयपितु देवस्य ॥ ३ ॥ इति प्रतिपदादि समस्तध्यानानि ॥ सकलतिथिब्रतपुंथं सम्भवयोज्यानि ॥ अथाधिम
 सा तर्गतशुक्लैर्कादशी ब्रतकथा ॥ भविष्योत्तरे ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ भगवन् श्रोतुमिच्छामि ब्रतानां मुत्तमं ब्रतम् ॥ शुक्लप
 क्षाधिके मासे पुरुषोत्तमपूजनम् ॥ पुरुषोत्तममासस्य कथा ब्रूहि जनार्दन ॥ कोविधिः ॥ किं फलं तस्याः ॥ को देवस्तत्र पूज्यते
 अधिमसे तु संप्राप्तशुक्लाद्यैर्कादशी ब्रतम् ॥ कस्य दानस्य किं पुण्यं किं कर्तव्यं नृभिः ॥ प्रभो ॥ कथं स्नानं च किं पुण्यं किं दानं क
 स्य पूजनं ॥ किं च भोज्यं भोज्यं वा मासे त्रपुरुषोत्तमे ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ कथयिष्यामि राजेन्द्र त्वत्सहस्यकारणात् ॥ आधि
 मासे शुक्लपक्षेर्कादशैर्भावैः ॥ तस्या ब्रतस्य करणोत्कमला सन्मुखो भवेत् ॥ ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय स्मृत्वा च पुरुषो
 त्तमम् ॥ स्नात्वा च विविधानि नयमान् कारयेद्भृती ॥ गृहे त्वेकगुणं जप्यं नद्यां तु द्विगुणं स्मृतम् ॥ गवांगोष्ठे दशगुणं मयया गा
 रेक्षणीयम् ॥ पुण्यक्षेत्रेषु तथैषु देवानां चैव सन्निधौ सहस्रशतकोटी च फलस्याद्द्विजसंनिधौ ॥ पक्षे पक्षे महाराज येन रा
 विष्णुपूजकाः ॥ तेषां पापहरं पुण्यं ब्रतमेकादशी स्मृतम् ॥ दशम्यामेकं चैकादश्यामुपोषणं ॥ द्वादश्यां पारणं कृत्वा
 मुक्तिं भार्गो भवेन्नरः ॥ श्रद्धावाङ्कुरे ते यस्तु मलमासे तु कामदा ॥ वाञ्छितं लभते मोक्षं नान्यत्र कार्यं विचारणा ॥ पुरु
 षोत्तमो धिके मासि पूजनीयः ॥ प्रयत्नतः ॥ पौडशैरुपचारैश्च पूजयेत्पुरुषोत्तमम् ॥ कांस्यं मांसं समसूत्रं चणकं कद्रवा
 न्मधुं शाकं चैव परां च पुनर्भोजनं मधुनैवैषणवो ब्रतकर्त्ता च दशम्यां दशवर्जयेत् ॥ द्यूतं क्रीडां तथा निदां तालूदं तथा वनं
 परांपादं पशून्पाहंसांस्तस्यं तथा रातं ॥ व्यंग्यामं च प्रवासं च पुनर्भोजनं मधुनैवैषणं पिष्टपरां च द्वादश्यां शयनं दिवा ॥ अ
 ननं विधिं नाराजं कामदायेन वैकृता ॥ रात्रौ जागरणं कृत्वा पूजितं ॥ पुरुषोत्तमम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तम् ॥ सयाति
 परमं गतिं ॥ पठनीच्छ्रवणाद्वापि गोसहस्रफलं भवेत् ॥ इति श्रीभविष्योत्तरे अधिकं मासे शुक्ला कामदेकादशी ब्रतं कथा

अथाधिमांसस्य कृष्णपक्षे कमले कादशी व्रतम् शुधिष्ठिर उवाच ॥ श्रुता निबन्धुर्धर्माणि व्रतानि च जगत्प्रभो ॥ एकादशी व्रतं
 किंचिन्न श्रुतवैजनादित ॥ परत्वे कादशी ब्राह्मणमलमसेऽसितामयां कृत्वा मर्मांशुयात्परमं पदम् ॥ श्री
 कृष्ण उवाच ॥ शुक्लावाय दिवा कृष्णान्त्याज्यं कादशी विधेः ॥ कर्त्तव्या सा प्रयत्नमलमसेऽपि मोक्षदा ॥ एकादशी कलौ
 राजन्भवधविमोचिनी ॥ कामदां सर्वलोकानां भुक्तिमुक्तिविधायिनी ॥ रवि वारे च मंगल्ये संक्रांतौ च तथैव च ॥ एका
 दशी संज्ञां पोष्या पुत्रपौत्रविवाहनी ॥ मोक्षदं धनं दरं राज्ञि त्यमेकादशी व्रतं ॥ यथोक्तविधिना कृत्वा नराः स्युर्विष्णुमृतयः
 जीवन्मुक्तानं राजन् जायेते नान्न संशयः ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ जीवन्मुक्ताः ॥ कथं कृष्ण ॥ विष्णुरूपाः ॥ कथं हरे
 प्रपूरूपाश्च कथं ते परं कौतूहलं मे ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ एकादशी प्रकुर्वीत स्वशक्त्या येनरोत्तमाः ॥ संहस्त्रशतको
 टीनीयज्ञानां फलभागिनः ॥ श्रवत्यामभवं कश्चित् ॥ शिवथर्माद्विजोत्तमः ॥ तस्य पुत्राश्च पंचाशत्कनिष्ठः ॥ पापमु
 त्तिमान् ॥ पित्रार्थं वांधवैः सर्वैः परित्यक्तः स्वबंधुभिः ॥ वनं गतस्तवो देवाचार्यैः राजततः स्वयं ॥ क्षुत्क्षामः पूर्वेषु पुण्येन त्रिवि
 ष्यां त्त्तानमाचरेत् ॥ ऋषीणामश्रमांस्तत्र विचारक्षुधादितः ॥ हरि मित्रमुनेस्तव चाश्रमं सददर्शहं ॥ उपोषिता च
 कमलां पूजितः ॥ पुरुषोत्तमः कथां श्रुत्वा श्रुतिमुक्तिविधायिनी ॥ व्रतं कृतं च तैः सांध्यैः स्थित्वा शून्यालयं तदा ॥ नि
 शीथेऽसमनुप्राप्ते कमलां स्वयमागतां ॥ वरं गृह्णाण भो विप्र कामदायाः प्रभावेतः ॥ विप्र उवाच ॥ कात्वं कस्यासि रंभोरुप्र
 सन्नार्चकं धर्मम् ॥ इन्द्रस्य शंकरस्यापि चंद्रस्यै प्रभांतया ॥ गांधर्वाकिन्नरीवापित्वं समीनां स्तिभूतले ॥ लक्ष्मीं रुवाच ॥ प्र
 सन्नाहं स्वयं जातो वकुठादिह मागतां ॥ प्रपिता हरिणा शीघ्रं कमलां व्रतं करणं तं ॥ पुरुषोत्तमं मांसस्य शुक्लपक्षे तु या
 स्मृता ॥ तस्या व्रतं त्वया चीरणं प्रयागे मुनि सान्निधौ ॥ व्रतस्यास्य प्रभावेण वंशगाहनं संशयः ॥ तव वंशे भविष्यति तं हरि
 वांसं रसेवकाः ॥ हरिपूजार्तामर्त्याः पुराणं श्रवणरताः ॥ इति ब्रह्मसूत्रम् ॥

॥ विप्रउवाच ॥ प्रसन्नायदिभेदेविप्रव्रतविस्तारतोवद यत्कथासुप्रवर्तितसज्जनापठिताजनाः ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥
 श्रोन्दृणांपरमश्वाध्यपवित्राणामनुत्तमं दुस्वप्ननाशनं पुण्यं ग्रहपापहरं शुभं योनरः श्रद्धया युक्तो श्लोकं श्लोकार्धं
 मेव च पाठेन श्रवणेनैव कुलकोटिं समुद्धरेत् मार्गशीर्षे हि मासानां पक्षिणं गरुडो यथा नदीनां च यथा गंगाति
 थिष्वेकादशी तथा श्रद्धापिनिर्जराः सर्वभारते जन्मलिप्सवः समर्चयन्ति विबुधानां रायणपरायणाः हरिनाम
 पराः पंचपूजाभक्तिपरायणाः ते कृतार्थाः कलियुगे सत्यं सत्यं वदाम्यहं शुक्लावाय दिवा कृष्णाय दत्वा त्वेकादशी भवेत्
 गृहस्थानां नुपूर्वाया यतीनां मृगारासदा एकादशी द्वादशी च रात्रि शेषे त्रयोदशी तत्र क्रतुशतं पुण्यं त्रयोदश्यानुपा
 रणे अचस्थित्वानिराहाराः सर्वभोगविजितः श्वेताभक्ष्ये पण्डरीकाक्षशरणे भवभावच्युत व्रतं कृत्वा प्रयत्नेन माध
 वायनिवेदयेत् गीतायैः पुराणैश्च स्तुतिभिर्जागरं चरेत् पंचासृतेन संस्तुप्य हरिं पापैः प्रमुच्यते ततः प्रातः समु
 त्थाय स्नात्वा विष्णुं समर्चयेत् अज्ञानतिमरांधस्य व्रतेन निने केशव प्रसादसुमुखो भूत्वा ज्ञानद्वष्टिप्रदो भव एवं विज्ञा
 प्य देवेशं देवदेवं चक्रिण ब्राह्मणभोजयेद्भक्त्या दद्यात्तेभ्यश्च दक्षिणां कृत्वा पच महायज्ञान् भोक्तव्यं वंधुभिः सह
 एवं प्रयतः कुर्यात्पुण्यमेकादशी व्रतं सयाति विष्णुभवनं पुनरावृत्तिदुर्लभं इत्युक्त्वा कमला तस्मै वरं दत्वा दिव
 युयौः धनधान्यसमायुक्तो विप्रोऽसौ भवत्तदा ॥ एवं यः कुरुते राजन्कमलैकादशी व्रतं श्रुत्वा पठित्वामर्च्यो हि वि
 ष्णुसायुज्यमाप्नुयात् इति ब्रह्मांडपुराणे अधिकमासे कमलैकादशी व्रतकथा ॥ नारदाया
 दिसकलपुराणसदभोक्ता एकादशी कल्पो विधीयते तत्रादौ विष्णुभवनद्वारे ध्वजारोपणव्रतम् ॥ नारदीये ॥
 सनक उवाच ॥ अन्यद्व्रतप्रवक्ष्यामि ध्वजारोपणमुत्तमं सर्वपापहरं पुण्यं विष्णुप्रीणनकारणं च कुर्याद्दि
 प्णुभवेन ध्वजारोपणमुत्तमं ॥ संपूज्यते विरंच्यादौः किमन्यैवं बहुभाषितैः हेमभारसहस्रं तु यो ददाति कुटुंबिने

तत्फलत्वरूपमात्रस्याध्वजरोपणकर्मणः ॥ ध्वजारोपणतुल्यस्यादंगास्नानमनुतमम् ॥ अथवातुलसीसे
वाशुभ्याल्लग्नपूजनं ॥ अहोपूर्वमहो पूर्वमहो पूर्वमिदं द्विज सर्वपापहरं कर्मध्वजरोपणसंज्ञितं यानिकाया
णि सर्वाणि ध्वजारोपणकर्मणि ॥ तानि सर्वाणि वक्ष्यामि शृणुष्व गदतो मम ॥ कान्तिकस्य सिते पक्षे दशस्यासंयतो
नरैः ॥ स्नानं कुशोत्पलनेन दंतधावनं पूर्वकं एकादश्यां ब्रह्मचारी स्वयं नारायणं स्मरन् धौतां वरधरः शुद्धो
विप्रनारायणश्रुतः ॥ तदा प्रातः समुत्थाय स्नात्वा त्रिम्ययथा विधिं नित्यकर्मणि निर्वर्त्य पश्चाद्विष्णुसमर्पयेत्
चतुर्भिर्ब्राह्मणैः कृत्वा कृत्वा च स्तिवाचनं नांदीश्राद्धं प्रकुर्वीत ध्वजारोपणकर्मणि ध्वजस्तंभोच्चगायत्र्या प्रोक्षयेद्ब्रह्म
संयुतोः सूर्यचरैर्नैतयं च हिमांशुतत्पटञ्चयेत् ॥ धातारं च विधातारं पूजयेद्ध्यजदंडके हरिद्राक्षतगंधाद्यैः शुक्लपुष्पैः
विशेषतः ॥ ततो गार्ग्यं च त्रुत्थां डिलचोपलिप्य वै आधायार्घ्यं स्वर्गहोक्ता माज्यभागार्द्रिकं क्रमात् जुहुयात्पा
यसं चैव सांख्यमष्टांशं प्रथमं पौरुषं सूक्तं विष्णोर्नृकं मित्रावर्ती ततश्च वै न ते यायस्वाहेत्यष्टादुतीस्तथा सोमो
धेनुमुदृत्यं च जुह्याच्च ततो द्विज सौरमंत्रान्जपेत्तत्र शातिसूक्तानि शक्तिः रात्रौ जाग्रणं कुर्यादुपकंठहरेः शुचि
ततः प्रातः समुत्थाय नित्यकर्मसमाप्य च गंधपुष्पादिभिर्देवमर्चयेत्पूर्ववत्क्रमात् ततो मंगलवाद्यैश्च सूक्तपाठैः सु
शोभनैः ॥ नृत्यैश्च स्तोत्रपाठैश्च गीतवाद्यैर्नयेद्ध्यजं पादपेद्धारदेशो वा शिखरे वा मुदान्वितः सुस्थिरं स्थापयेद्द्विप्र
ध्वजं सुस्तंभसंयुतं गंधपुष्पाक्षतैर्देवगंधार्घ्यैर्मनोहरैः ॥ भक्ष्यभोज्यादिसंयुक्तैर्नैवेद्यैश्च हरि रयजेत् एवं देवा
ये स्थाप्य शोभनं ध्वजमुत्तमं प्रदक्षिणमनुब्रज्य स्तोत्रमेतदुदरिरेत् ॥ नमस्ते पुंडरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन
नमस्ते स्तुह्यपि किं महामहा पुरुष पूर्वं जः येन दमाखिलं जातं यत्र सर्वं प्रतिष्ठितं लयमेत्यति यत्रैव तत्र पद्मो रस्मि के शव
नजानंति परं भावं यस्य ब्रह्मादयः सुराः योगिनो यं न पश्यंति तं वेदं ब्रह्मरूपिणं यन्मखाद्वा ह्यजाता यद्वा होरं भवन्नृपाः

वैश्वदेवस्यैः सजातावैः ॥ पश्चांशुद्राश्वजाज्ञेरे ॥ मायासंगममात्रेण ॥ वदंति पुरुषजनाः ॥ स्वभावविमलं शुद्धं
 निर्विकारं निरंजितं ॥ क्षीरादिशायिने देवमनंतमपराजितं ॥ सद्रक्तवत्सलं विष्णुभक्तिगन्धनमास्पृहं ॥ प्रथिव्या
 दीर्घभूतानि तस्मात्त्राण्यर्ण्यद्विभ्रानि च ॥ सूक्ष्मसूक्ष्मानि येनासंस्त्वदे सर्वतो मुख ॥ यद्वा परमं धाम सर्वलोकोत्तमो-
 त्तमं ॥ निर्गुणं परमं सद्धं प्रशतोऽस्मि पुनः ॥ श्रविकारमजं शुद्धं सर्वतो व्यासमीश्वरं ॥ यमामनंतं त्रियोगीशं सर्वका-
 रणकारणं ॥ यो देवः सर्वभूतानां तस्मात्स जगन्मयः ॥ निर्गुणः सच्चिदानंदः समे विष्णुः प्रसीदतु ॥ जगदितायै दे-
 वः ॥ तान च यंति विबुधाः समे विष्णुः प्रसीदतु ॥ ज्ञानिनां कर्मिणां चैव तथा भाकिमतां नृणां ॥ फलदे-
 वः ॥ त्रिविधेशः समे विष्णुः प्रसीदतु ॥ यद् इदं कीर्तयेन्नित्यं स्तोत्राणामुत्तमं ॥ त्रयं सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं सराच्छति-
 इति स्तुतवान्मे द्विष्णुं ब्राह्मणं श्रुत्वा प्रपूजयेत् ॥ आचार्यपूजयेत्पश्चाद्वा क्षिणावसुतादिभिः ॥ ब्राह्मणभोजयेत्पश्चाद्वा
 तस्या विज्ञानुसारतः ॥ पुत्रमित्रकलत्राद्यैः स्वयं च सह वंधुभिः ॥ कुर्वीत पारणवित्तनारायणपरायणः ॥ युस्त्वैतच्छ्र-
 मं कुर्वीत ध्वजारोपणमुरागं ॥ तस्य पुण्यफलं वक्ष्ये मृग्युष्वसुसमाहितः ॥ पटो ध्वजस्य विघ्नैर्द्रवावच्चलति वायुना ॥ ताव-
 त्ति पापजालानि नश्यंत्येव न संशयः ॥ महापातकमुक्तो वा मुक्तो वा सर्वपातकैः ॥ ध्वजं विष्णुगृहे कृत्वा मुच्यते सर्वपातकै-
 र्यावद्विभाति तिष्ठेत् ध्वजो विष्णुगृहे हि ॥ तावद्युगसहस्राणि हारं सामीप्य भाग्भवेत् ॥ आरापित ध्वजं दृष्ट्वा यो भि-
 नंदति धार्मिकाः ॥ तेऽपि सर्वविमुच्यन्ते ह्यतिपातकसंचयः ॥ आरापित ध्वजं विष्णुगृहे धुन्वन् परस्वकं कर्तुः सर्वपापं,
 पापानि धुन्वन्ति तमिमांशतः ॥ यस्त्वारोप्य ध्वजं विष्णुगृहे हिनित्यमुपाचरेत् ॥ सद्वयानेन दिव्यातिविसुमातिर्यथा-
 इति नारदीयपुर्वभागे ध्वजारोपणव्रतम् ॥ अथ कथा ॥ नारद उवाच ॥ भगवन् सर्वधर्मज्ञः सर्वशास्त्रार्थपरंगः ॥ सर्वक-
 र्मविरहितः पंचयौक्तं ध्वजधारणम् ॥ यस्तु वै सुमतिर्निर्मध्वजो रोरपकरो मुने- ॥ त्वयौक्तं तस्य चरितं विस्तरेण

समादिशः सर्वकडवाचः शृणुष्वेकमनाः पुण्यमितिहासपुरातनं ब्राह्मणाकथितमह्यं सर्वपापप्रणाशनं आ-
सीत्पुण्यकृतयुगसुमतिनामभूयतिः सोमवेशाद्भवः श्रीमान्सप्तद्वीपकनायकः धर्मोत्तमसत्यसंपन्नः शुचिर्वैश्वेयति-
थिप्रियः सर्वलक्षणसंपुक्तः सर्वसंपाद्विभूषितः सदाहरिकथासेवीहरिपूजापरायणः हरिभक्तिपराणाचशु-
श्रूयन्निरहंकृतिः पूज्यपूजापरो नित्यं समदर्शगुणान्वितः सर्वभूताहितः शान्तो धर्मज्ञः कीर्त्तिवर्धनः तस्य भा-
ग्यमहाभागा सर्वलक्षणसंयुता पतिव्रतापतिप्राणानाम्नासत्यवतीमुने तावुर्भोदंपतिनित्यहरिपूजापरायणी
जातिस्मरौ महाभागैः सत्यज्ञौ सत्परायणौ श्रद्धदानरतौ नित्यं जलदानपरायणौ तडागारामवप्रादीनसंख्या
तन्वितेननुः सातु सत्यवती नित्यं शुचिर्विष्णुगृहे सती नृत्यतापरिसंतुष्टामनोज्ञामंजुवादिनी सोपिराजामहाभा-
गोद्वादेशीद्वावशीदिने 'ध्यजमशेषयत्येवमनोज्ञवहुविस्तरं एवं हरिपरं नित्यं राजानंधर्मकोविदं प्रियांसत्य-
वतीं चास्य देवा अपि सदास्तुवन्' त्रिलोके विभ्रुतौ ज्ञात्वा दपती धर्मकोविदौ आययौ वहुभिः शिष्यैर्द्रष्टुकामो विभो
डकः तमायां तमुर्निश्चत्वा सतुराजविभांडकः प्रत्युद्योयो सपत्नीकः पूजाभिर्बहुविस्तरं कृतातिथ्यक्रियाशान्तकृ-
तासनपरिग्रहः नीचासनस्थितो भूयः प्रांजलिर्वाक्यमब्रवीत् राजोवाच भगवन्कृतकृत्योस्मि त्वदभ्यागमने न वै
सतामागमनं संतः प्रशंसति सुखावहं यत्र स्थान्महतां प्रेम तत्र स्युः सर्वसंपदः तेजः कीर्त्तिर्धनं पुत्रा इति प्राहुर्विपश्चित्तः
तत्र वृद्धिमुपायाति श्रयां स्युः नुदिनमुने यत्र संतः प्रकुर्वन्ति महतीं करुणां प्रभो योमूर्द्धनि धारयेद्ब्रह्मन्महत्पादजलं रजः
सस्नातः सर्वतीर्थेषु पुण्यान्मानात्र संशयः मम पुत्राश्च दाराश्च संपञ्चयं समापता ममाज्ञापय विप्रैर्द्रुकिं प्रि-
यं करं वाणिते विनयावनतं भूपं स निरीक्ष्य नरेश्वरः स्पृष्टशङ्करेण तं प्रीत्या प्रस्युवाचातिहर्षितः विभांडक उवाच ॥

राजन्यदुक्तभवतातत्सर्वैस्त्वत्कुलोचितं विनयावनतः सर्वो बहुश्रेयो भेदिह धर्मश्चार्थश्च कामश्च मोक्षश्च नृप
 सत्तम - विनयाच्छ्रयते मर्त्यैर्दुर्लभं किमहात्मनां प्रीतोऽस्मितवभूपालसन्मार्गपरिवर्त्तनः स्वस्ति ते सततं
 भूयाद्यत्पृच्छामि तदुच्यतां पूजावहुविवाः सति हरितुष्टिविधायिकाः - तासु नित्यं ध्वजारोपेव तैस्ते स्वसेदोद्यतः
 भार्यापितवसां ध्योऽर्चनित्यं नृत्यपरायणा किमर्थमेतद्वृत्तान्तं यथावद्वक्तुमर्हसि राजोवाच शृणुष्व भगवन् सर्वय-
 त्पृच्छामि वदामि तत् - आश्चर्य्यभूतलोकानामावयोश्चरितत्विह - अहमास पुरा शूद्रो मामलिनिर्नाम सत्तम - कुमा-
 रैर्निरतो नित्यं सर्वलोकाहितरतः पिशुनो धर्मविद्वेषी देवद्रव्यापहारकः गोघ्नश्च ब्रह्महाचौरः सर्वप्राणिवधेस्तः
 नित्यं निष्ठुरवक्ता चाप्रोवेश्यापरायणः एवांस्थितः कियत्कालमनाश्रितमहद्वचः सर्वबंधुपरित्यक्तोऽहः खीवनमु-
 पागतः मृगमांसाशनो नित्यं तथापांथविलुपकः एकाकी दुःखबहुलो निदाघार्तः पिपासितः - जीर्णे दंवालये वि-
 ष्णोरपश्यं विजनेवने हंसकारंडवाकीर्णतत्समिपेमहत्सरः - पर्थतवनपुष्पाघादितत्तन्मुनीश्वर अपि वं तत्र पानीयं
 तवोरे विगतश्रमः फलानि जग्ध्याजीर्णानि स्वयं क्षुद्धिनिवारिता तस्मिन् जीर्णालये विष्णोर्निवासं कृतवानहं जीर्णे
 स्फुटितसंधानंतस्य नित्यमकारिप परैस्त्वृणेश्च काष्ठौघैर्यदहं सन्त्यक् प्रकल्पित स्वसुखार्थं तु तद्भूमिं यालिनामुनी-
 श्वर - तत्राहं व्यापवृत्तिस्थो हत्वा बहुविधान्मृगान् आजीवं वर्त्तयन्नि त्यवर्पाणां विश्रुतिस्थितः - अथेयमागतासा-
 धीर्विभ्यदे शसमुद्भवा निपादकुलजाविप्रनाम्नाख्याता चकोकिला बंधुवर्गपरित्यक्ता दुःखिता जीवविग्रहा - क्षु-
 त्पृथग्मपरिश्रान्ता शोचन्ती स्वकृतं त्वघं देवयोगात्समायाता धर्मता विजनेवने - श्रीऽष्टमतापादितवाद्ये स्वतेचा-
 धिप्रपीडिताः - इमां दुःखार्दितां दृष्ट्वा जातामिव पुलादया दत्तं मया जलं चास्यैव न्यमूलफला निच - गतश्रमत्वि-
 त्ब्रह्मन्मया पृष्ठाय धृतं - श्रवेदयत्स्व वृत्तान्तं तच्छृणुष्व महामुने अहं को किल नीनाम्ना निपादकुलं संभवा - दारुक

स्य संतो वाहं विध्य पर्वतवासिनी । परस्वहारिणी नित्यं सदापैशून्यं नादिनी । पुंश्रुलीत्येव मुक्ता नुवंधुवर्गैः समुज्झिता
 कियं कालं ततः पस्याधृता हं लोका निदिता । 'देवात्सोपिगतो लोकयमस्यात्र विहाय मां' - कांतारो विजनेनैव काश्रमतीदुः
 खपीडिता । 'देवाच्च तस्मिन्निधिप्राप्ता जीविता हं लब्धुना इत्येवं स्वकृतं कर्म मह्यं सर्वं निवेदितं' - 'ततो देवा लयेतस्मिन्दं
 पती भ्रावमाश्रितौ' - स्थितौ वधाणिदं शच आवां मां स फलाशिनौ एकदामघपानेन प्रमत्तौ निभंरमुने ॥ तत्र देवा ल
 येरात्रौ मादिरा मां स भोजनत्रयं वखावस्त्रा परिज्ञानौ नृत्यं चक्रि व मोहितौ प्रारध्व कर्म भोगांत मावां युगपद गतौ यम
 दुतास्तं दद्याता पाशहस्ताभयंकराः । नेतु मां वामघवतां सुघोरां यमयातनां ततः प्रसन्नो भगवांन् कर्मणा मम मानंदं
 देवां वसथं संस्कारं संचितेनाकृतात्मनः । सदूतान् प्रपेयामास स्वभक्तावनतत्परः । तेदूतं तदेव देवस्य शंखचक्रगदाधराः
 सहस्रसूयं संकाशाः सर्वे चारुचतुर्भुजाः । किरीटकुण्डलधरा हरिणो वनमालिनः । दिशो वितिमिरा विप्र कुर्वतः स्वे
 न तेजसां भयंकरां पाशहस्तान्दंष्ट्रिणो यमां कैकरान् आवयो ग्रहेण प्राप्ता न चूः कृष्णपरायणाः । विष्णुदूता ऊचुः
 भो भो क्रूरा दुराचारा विवेकपरिवर्जिताः । मुचध्वमेतौ निष्पापौ दंपती हरि वल्लभौ । विवेकस्त्रिपुलोकं पुंसं पदामादिका
 रणं । अपापे पापवीर्यं स्तुतं विद्यात्पुरुषाय यमदूता ऊचुः । युष्माभिः सत्यमेवोक्तं किं त्वेतौ पापि सत्तमौ । यमेन
 पापिनो दंडयास्तन्नेष्यामो यमांतिकं । श्रुतिप्रणिहितो धर्मो ह्यधर्मस्तद्विपर्ययः । धर्माधर्मविवेको यंतन्नेष्यामो यमांति
 कं । एतच्छृणुं स्वातुकुं पिता विष्णुदूतामहौ जसः । अत्युच्चस्तूयमवरानधर्मममानिनः । विष्णुदूता ऊचुः । 'श्रहो कष्टं-
 धर्मदृशामधर्मैः स्पृशते सभां' । सम्यग्विवेकशून्यानां निदानं ह्यापदां महत् । तर्केण स्वविकृटेण नरकाध्यक्षतां गताः ।
 युयं किमर्थमद्यापि कर्तुं पापानि सोद्यमाः । स्वकर्मक्षयपर्यंतं महापाता किं नोपि च । तिष्ठति न रेकघोरया वज्राकर्तार
 कं । पूर्वसंचितपापानामदृष्टानिष्कृतिवृथा । किमर्थं पापकर्मणि करिष्यथ पुनः पुनः । श्रुतिप्रणिहितो धर्मः सत्यं स

त्यनसंशयः कित्वाभ्यांचरितान्धर्मोन्नेवक्षामोयथातथ ॥ एतौपापविनिर्मुक्तौहरिशुश्रूषणरतौ ॥ हरिणाभ्य-
र्च्यमानौचमुचध्वमाविलंबितं ॥ एपाचनर्तनचक्रतथैषोध्वजरोपणं ॥ अंतकालेविष्णुगृहेतननिष्पापतांगतौ ॥ अं-
तकालेतुयन्नामश्रुत्वोक्तापिचैवसकृत् लभतेपरमंस्थानंकिमुशुश्रूषणरतः महापातकयुक्तोवाह्युपपातकैः
कृष्णसेवीनरैतेपिलभतेपरमांगतं ॥ यतीनांविष्णुभक्तानांपरिचर्यापरायणाः ॥ तेद्रुताःसहसायांतिपापिनोपि
परांगतं ॥ मुहूर्त्तैर्वामुहूर्त्तार्थैस्तिष्ठेद्वरिमदिरं सोपियातिपरंस्थानंकिमहोमासवत्सरान् उपलेपनकर्तारैरसं-
मार्जनपरायणैः ॥ एतौपरिगृहेनित्यंजीर्णशीर्णधिरोपकौ जलसेचनकर्तारौदीपदोहरिमंदिरे कथमेतौमहाभा-
गीयार्तनाभोरामहंतः ॥ इत्युक्ताविष्णुद्रुतास्तेछिन्वापाशास्तदैवहि आरोप्यावांविमानागूं ययुर्विष्णाः ॥ पुरपदं
तत्रसामीप्यमापन्नौदेवदेवस्यचक्रिणः ॥ दिव्यान्भोगान्भुक्तवन्तौतावत्कालमुनीश्वर ॥ दिव्यान्भोगान्विष्णुलोकेभु-
क्तायार्तमहीमिमां अत्रापिसंपदुल्लाहरिसेवाप्रभावतः ॥ आनिच्छयाकृतेनापिसिवेननहरेर्मुने ॥ प्राप्तमीदृक्कफ-
लविप्रदेवानामपिदुर्लभं ॥ इच्छयाराध्यविश्वेशभक्तिभावेनमायवं प्राप्स्यावःपरमंश्रेयइतिहेतुर्निरूपितः ॥ अत्रशे-
नापिपुष्पकर्मकृतस्यात्सुमहत्फलं जायतेभूमिदेवेंद्रकिपुनःश्रद्धयाकृतं एतदुक्तनिशम्यायसमुर्नद्रोविभांडकः
प्रणम्यदंपतीतौतुप्रययौसतपोवनं तस्माज्जानौहिदेवपदेवदेवस्यचक्रिणःपरिचर्यातुसर्वेषांकामेधेनूपमास्मृताह
रिपूजार्तानांनुहरिरिवसनातनः ॥ इदंतिपरमंश्रेयःसर्वकामफलप्रदः ॥ यइदंपुण्यमाल्यानसर्वपापप्रणशानं
पठेच्चशृणुयाद्वापिसोपियातिपरांगतिम् ॥ इति श्रीनारदायैषुर्वभोगध्वजरोपणव्रतकथा ॥ ॥ ॥

अथ वर्षसाध्यं पचाहकादशीव्रतं नारदीये

मनातनउवाच - अन्यद्वतंप्रवक्ष्यामिशृणुनारदतत्त्वत दुर्लभंसर्वलोकेषुविख्यातंहरिपंचकम् नारीणांचनराणांच
सर्वदुःखानिर्वारण धर्मकामार्थभोक्षणाप्रापकंमुनिसत्तम सर्वाभीष्टप्रदंचैवसर्वव्रतफलप्रद । मार्गशीर्षसितेपक्षे
दशम्यांविजितौद्रियः कुर्यात्स्नानादिकंकर्मदत्तधावनपूर्वकं कृत्वा देवाचनं सम्यक् तथा पंचमहाध्वरान्, एकादशीभ
वेत्तस्मिन्दिनोर्नियममास्थितः ततः प्रातः समुत्थाय एकादश्यां मुनीश्वर स्नानं कृत्वा यथाचारं हरिमेवाचयेद्द्रुहं स्ना
पयेद्देवेवेशं पंचामृतविधानतः अचयेत्परयाभक्त्या गंधपुष्पादिभिः क्रमात् धूपैर्दोषैश्च नैवेद्यैस्तंबूलैश्च प्रदक्षि
णीः, संपूज्य देवदेवेशं मिमंभत्रमुदरयेत् नमस्ते ज्ञानरूपाय ज्ञानदायनमोस्तुते नमस्ते सर्वरूपाय सर्वासिद्धि
प्रदायिने एवं प्रणम्य देवेशवासुदेवजगत्पार्ते वक्ष्यामि एनमंत्रेण उवाच संसमर्पयेत् पंचरात्रं निराहारो ह्यद्यप्रभु-
तिकेशव - त्वदाज्ञायाजगत्स्वामिन्ममाभीष्टप्रदोभव एवं समर्च्य देवेशमुपवासंजितेन्द्रियः पौर्णमास्यां प्रकर्तव्यमे
वं विष्ण्वर्चनमुने । एकादश्यं पौर्णमास्यां कर्तव्यं जागरं तथा पंचामृतादिपूजा तु सामान्यदिनपंचके क्षीरेण स्ना
पयेद्विष्णुपौर्णमास्यां च शक्तिः ॥ तिलहोमस्तु कर्तव्यं स्तिलदानं तथैव च ततः षष्ठे दिने प्राप्ते निर्वर्त्य स्वाश्रमाक्रियां
संप्राश्य पंचगव्यं च पूजेद्विधिद्वारं ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्विभवे सत्यवारितं ततोऽस्य वंधुवर्गेण स्वयं भुजीत
वाग्यतः ॥ एवं पौर्णमासि पुनार्कान्तिके तौ पुनारद शुक्लपक्षे व्रतं कुर्यात्पूर्वाक्षविधिनारः एवं सवत्सरं कुर्यात् व्रतं
पापप्रणार्शनं पुनः प्राशम गर्गशीर्षे कुर्यादुद्यापनं व्रती एकादश्यां निराहारो भवेत्पूर्वमिव द्विज ॥ द्वादश्यां पं
चगव्यं च प्राशयेत्सुसमाहितः ॥ गंधपुष्पादिभिः - सम्यग्देवदेवं जनार्दनं अभ्यर्च्योपायनं दद्याद्ब्राह्मणाय
जितेन्द्रियः प्रायसं तिलसंमिश्रघृतयुक्तं फलान्वितं सुगंधजलसंयुक्तं पूरणं कुंभसदाक्षिणं वस्त्रेणाच्छादितं कुंभं

पंचरत्नसमन्वितं दद्याद्दध्यात्मविदुषे ब्राह्मणाय मुनिश्चर सर्वोत्तमस्सर्वभूतेश सर्वव्यापिन्सनातन परमा
 ब्रह्मप्रदानिनसुप्रीतो भवमाधव अनेनोपायनदत्त्वा ब्राह्मणभोजयेत्ततः शक्तितो वंधुभिस्सार्द्धस्वयं भुंजीत वाग्यतः ब्र
 तमेतत्तु यः कुर्यात्तद्विपरिचयसंज्ञितं नतस्य पुनरावृत्तिर्ब्रह्मलोककदाचन ब्रतमेतत्प्रकर्तव्यमिच्छद्भिर्मोक्षमुरामं
 समस्तपापकांतारदावानलसमप्रभं गवांकोटिसहस्रेषु तदुत्पलमाप्यते तत्फललभ्यते पुंभिरेतस्मादुपवा
 सतः - यस्त्वेतच्छृणुयाद्ब्रतयानारायणपरायणः समुच्यते महाधोरैः पातकानां च कोटिभिः इति नारदीयपुराणो
 कं हरेर्पचकब्रतम् अथ ध्वजरोपणप्रयोगविधिः तत्र कार्तिकशुक्लदशम्यां नियमान्वितः एकादश्यामुपाषितः
 विष्णुकीर्तनश्रवणादिपरो भवेत् द्वादश्यां याविधिस्नात्वा नित्यकर्म्मनिर्बन्त्य सकल्पकुर्यात् तिथ्यादिसंकीर्त्य
 आखिलपापक्षयसकुलाभीष्टसिद्धिपूर्वकं विष्णुसामयुज्यकामे विष्णुद्वारे ध्वजारोपकरिष्ये ततः पुण्याहवाचनादिकृ
 त्वा आचार्य्यर्धग्विजश्रवृत्वा तैः सह देवालये विष्णुषोडशोपचारैः पुरुषसूक्तेन सपूज्य ततः श्रुत्यञ्चस्तभोगाय
 त्र्यात्रोक्ष्य ध्वजयुक्तौ कृत्वा तत्र वैतन्यं धातारं विधातारं च नाममैत्रेयावाह्यसपूज्य ध्वजं वहरिद्राक्षतगधपुष्पादि
 भिः पूजयित्वा शुद्धभूमौ स्थंडिले निप्रतिष्ठाप्य अन्यादध्यात् अत्र प्रधानविष्णुं अष्टोत्तरशतं पायसाहुतिभिः सूर्य
 वैतन्यं हिमं शं धातारं विधातारं च अष्टाष्ट संख्यया पायसाज्याहुतिभिः भोषेण स्विष्टकृतमित्यादि होममंत्राः षोडश
 पुरुषसूक्तेन विष्णोर्नुकं इरावतित्यैतैरादशमंत्रैः षडान्वृत्याष्टोत्तरशतं होमः उदुत्यजातवेदसं सूर्यस्वसामाध्यनिशरी
 ररक्तमिति सूर्यस्य सोमो धेनु रिति सोमस्य धातुधाताददातुनो गायत्री शानो जगतस्पतिः सनपुण्येन खनविधा
 तु योनं पितृजनिता यो विधाता योनः ततो अभ्यासजनातइति ततः सौरमंत्रान् शांतिं सूकानि च पठित्वा जा
 गरणादि नारात्रिनिर्नयेत् ततो देवं स्वमन्त्रैः संपूज्य सूक्तपाठैः स्तोत्रपठनैर्नैत्यं मंगलवाद्यघोषैः सह देवं प्रदक्षिणीकृत्य

देवालयेष्वजौसमानीय देवस्यद्वएदेशशिखरंवास्थिरिकूला ध्रुवसंकपठित्वा तौसंपूज्य
 उपप्रार्थयेत् देवशसर्वलोकेशमहापुरुषपूर्वज यत्रैवसंकलजातयत्रसर्वप्रतिष्ठित
 पत्नोस्मिकेशवं १ नजानामिपरंभावं यत्रब्रह्मादयः सुराः योगिनेयनपश्यतितवंदेब्रह्मरूपिणम् २ यन्मुखं
 ब्राह्मणजनायद्वाहोरभ्रवृषाः वैश्यायस्योरुतोजाताः पद्मांशद्रोव्यजायत ३ मायासंगममन्त्रिणवदंतितु
 रुपंत्वयं त्वंभावविमलंशुद्धंतिर्विकारंनिरंजनं एकोविष्णुर्महद्भूतं पृथग्भूतान्यनेकशः त्रैलोक्यं व्याप्यस
 र्वीत्या समेविष्णुः प्रसीदतु योदेवः सर्वभूतानां मंतरात्माजगन्मयः निर्गुणः परमानंदः समेविष्णुः
 प्रसीदतु चतुर्भिश्चतुर्भिश्चद्वाम्भ्यांपंचभिरेवच हूयतेवपुनर्द्वाभ्यांतस्मैयज्ञात्मनेनमः ८ परेशः परमानंदः
 परात्परतरः प्रभुः चिद्रूपीश्चतुर्दिज्ञेयः समेविष्णुः प्रसीदतु ८ ज्ञानिनार्कमिणांचैवतथाभक्तिमतां नृ
 णां शक्तिददातिवैश्वात्मा समे विष्णुः प्रसीदतु ९ यदंकीर्तयेन्नित्यंस्तोत्राणामुत्तमोत्तमः सर्वपापविनिर्मु
 क्तः प्रसूयस्युज्यमानुयात् इतिपठित्वा ततोद्वादशब्राह्मणान्सदेन्नसंभोज्यदक्षिणादिनाप्रतोष्या शिषोःगृही
 त्वाभुजित १० इतिध्वजारोपणव्रतम् एवमेवशिवादीनामपि तत्रगरुडस्थानेवृषादिवाहनपूजा अथक् कु
 दुब्राभेत्यादिसूक्तपाठः इतिनारदीयौक्थ्वजारोपणव्रतविधानम् अथहरिपंचकव्रतम् विष्णुधर्मोत्तरे तत्र
 व्रतग्रहणविधिः शुक्लद्वादश्यांरुणद्वादश्यांवा मार्गोदिमासेवाश्रवणार्धेभ्रवति तद्विंशत्यारभ्यकार्यमेकस्मि
 न्मासंपंचउपोषणानि श्रवणयुतेकादशीद्वयंप्रारभ्य अमायांपूर्णिमायांवाविष्णुसंपूज्यउपवसेत् एवंसंव
 त्संपूर्णान् श्रतेवद्यापनंकुर्यात् तद्यथा तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनः पंचमहापातकोपपातक क्षयपूर्वक
 विष्णुलोकप्राप्तिसिद्धाराश्रीविष्णुप्रीत्यर्थंआचरितस्यवर्षपर्यंतंविष्णुपंचकव्रतस्य पूर्णतासिद्ध्येतदुद्याप्तनंकरित्ये इति स

कल्प्यः - आचार्यार्थादिद्वराणां तिस्रस्तोत्रे तदुपरिसौवर्णाविष्णोः पचप्रतिमाः मंत्रपंचकेन प्रतिष्ठापयेत् ।
 तत्र क्रमेण मंत्रः - त्रिंशतिपदानि श्रवणक्षकलशे १ तद्विष्णोरिति शुक्लैकादश्याः ८ कलशे २ तद्विष्णोः सौ-
 विप्रपुत्रो पूर्णिमायां कलशे ३ अतो देवति कृष्णैकादश्यां कलशे ४ इदं विष्णुरिति अमायां कलशे ५ ततः
 क्रमेणः कलशपचके द्वादशतत्र देवताः परितः आवहयेत् गोवर्धनाय १ अर्जुनाय २ पुंडरीकाक्षाय
 ३ देवतुल्याय ४ वेदगर्भाय ५ यज्ञाय ६ पुरुषाय ७ सुब्रह्मण्याय ८ जयाय ९ शौरये १० त्रैकु-
 ठाय ११ गुरुद्वज्याय १२ इति श्रवणक्षेदेवता १२ केशवाय १ नारायणाय २ माधवाय ३ गोवि-
 दाय ४ विष्णवे ५ मधुसूदनाय ६ त्रिविक्रमाय ७ वामनाय ८ श्रीधराय ९ हर्षकिंशाय १० प-
 द्मनाभाय ११ दामोदराय १२ इति शुक्लैकादश्यां देवता १२ विष्णवे १ शशिने २ शशिकाय ३ च-
 द्वाय ४ सोमाय ५ उडुपाय ६ मनोरमाय ७ अमृताय ८ पावनाय ९ हिमकृते १० निशाकराय ११
 आभ्यायनाय १२ इति पूर्णमायां देवता १२ सकर्षणाय १ वासुदेवाय २ प्रद्युम्नाय ३ अनिरुद्धाय ४
 पुरुषोत्तमाय ५ अधोक्षजाय ६ नारसिंहाय ७ अच्युताय ८ जनार्दनाय ९ उपेन्द्राय १० हरये ११
 कृष्णाय १२ इति कृष्णैकादश्यां देवताः १२ महाधिराय १ जगन्नाथाय २ वेदेन्द्राय ३ देवकीसुताय ४
 वसुधैवकुतू ५ गदापाणये ६ सुरेशाय ७ सुलोचनाय ८ चार्वंगाय चक्रपाणये सुरसिंहाय १ असुरांतकाय २
 इति अमायां द्वादश देवता १२ एवं पंचकलशेषु षोडशोपचारैः पूर्वोक्तमंत्रैः संपूज्य षष्टिनाम्नि षष्ठिनमस्कारान्
 कृत्वा सत्रं निनयेत् जगत्पूज्यं प्रातः अग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्र प्रधानं विष्णुघृताक्तं प्रायसति
 लद्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः १ श्रवणदेवताघृताक्तं पायसद्रव्यैः २ पूर्णिमादेवताघृतपा-

यसां न्या ३-कृणैकादशीदेवताः पंचामृततिलोदनैः ४ श्रमादेवताश्चतिलयुक्तगुण्डोदनैः प्रत्येकैककया
न्याहुस्त्याग्रह्मादिदेवताश्चैकैककयाज्याहृत्यायक्षे ततश्चाचार्यसंपूज्य व्रतपूर्तयेगांचदद्यात् विभवेसतिसस्यवती
भूमिचदत्वा अन्यत्र पंचब्राह्मणेभ्योगोमेदं पुष्परागवैडूर्यनलं माणिक्यचेतिपंचरत्नयुताः पंचांगुलीयभूष
णानिदक्षिणापुरःसरं सहिरत्नानीतिमंत्रेणदत्त्वा पष्ठिब्राह्मणान्परमानेनसंतप्यश्वाशिषोगृहत्वाभुंजीत एव
कृतेपंचमहापातकादिभ्योमुक्तोभवति इतिविष्णुपंचकव्रतोद्यापनम् अथमासोपवासव्रतम् अन्यद्व्रतंपरंबश्ये
तेच्छृणुष्वसमाहितः सर्वपापहरंपुण्यसर्वलोकोपकारकं आषाढेआवणेवापितथाभाद्रपदेपिच तथात्राश्विन
केमासिकुर्यादेवव्रतं द्विजएतेष्वन्यतमेमासिशुक्लपक्षेजितेन्द्रियः प्रातर्देशम्यांस्नार्यातिदतधावनपूर्वकं नित्यंदेवा
र्धनंकुर्याद्विधिवत्सुसमाहितः एकादश्यां ब्रह्मचारीभूमिशायीजितेन्द्रियः प्राशयेत्पंचगव्यंचस्वपेद्विष्णुसमीप
तः॥ ततःप्रातः समुत्थायनित्यकर्मसमाप्यच श्रद्धयापूजयेद्विष्णुवंशीक्रोधविर्जितः विद्वद्भिः सहितोविष्णुमर्च
यित्वायथोचितं संकल्पंतुततःकुर्यात्स्वस्तिवाचनपूर्वकं मासमेकंनिराहारोह्यथप्रभृतिकेशव मासंतिपा
रणंकुर्यादेवदेवतवाज्ञया तपोरतनमस्तुभ्यंतपसांफलदायकं ममाभीष्टपदेदेहिसर्वविघ्नान्निवारय एवंसम
र्प्यदेवस्यविष्णोर्मसव्रतंशुभं ततःप्रभृतिमासतंनिवसेद्वरिमंदिरे प्रत्यहंस्नापयेद्देवंपचामृतविधानतः दीपंनिर्
तरंकुर्यात्तस्मिन्मासेहरेर्गृहे प्रत्यहंस्नादयेत्काष्ठमपामार्गसमुद्रवं अपामार्गदतधावनम् क्षुत्तृटनिवृत्यर्थंकुर्यात्
तुतःस्नार्यातिविधिवन्नारायणपरायणः ततस्तंस्नापयेद्विष्णुपूर्ववत्प्रयतोचयेत् ब्राह्मणभोजयेच्छत्स्याभक्तियुक्तः
सदक्षिणं स्वयंचवंधुभिःसार्धंभुजीतप्रयतेंद्रियः एवमासोपवासांश्चव्रतीकुर्यात्तत्रयोदशं वर्धातेवेदविदुषमां प्र
दद्यात्सदक्षिणां भोजयेद्ब्राह्मणांस्तत्रद्वादशैवविधानतः शत्स्याचदक्षिणांदद्याद्ब्राह्मण्यभरणानिच मासो

पवासितयः कुर्यात्सयतद्वयः भक्त्यासोमस्यज्ञस्याद्विगुणफलमश्नुते चतुःकृत्वः कृतयेनमासकमुनसत्तमः
 सलभपरमपुण्यमष्टात्रिंशदसंभवं पंचकृत्वोत्रतमिदं कृतयेन महात्मना अस्याग्निष्टोमजपुण्यद्विगुणप्राप्नुयान्नरः
 मासोपावासपटकयः करोति समाहितः ज्योतिष्टोमस्यज्ञस्य फलसोऽष्टगुणलभेत मासोपावासान्यः कुर्व्यादष्ट
 कृत्वामनोश्चरः नरमथास्ययज्ञस्य फलपचगुणलभेत यस्तु मासोपावासांश्च नवकृत्वः समाचरेत् गोमिधमखं
 जपुण्यलभेत त्रिगुणनरः दशकृत्वस्तु यः कुर्यात्परां कुमुनिं सत्तमः सत्रहमेव यज्ञस्य त्रिगुणफलमश्नुते एकादं
 शपराकाशयः कुर्यात्सयतद्वयः सयातिहरिसारूप्यसर्वभोगसमन्वितः एवं द्वादशकृत्वः पिसायुज्यलभते नरः
 त्रयोदशपराकाशयः कुर्यात्त्रयतनरः सयातिपरमानंदयत्र गंतवान् शोचते मासोपावासांस्त्रिगुणस्त्रानपः
 रायणाः धर्ममार्गप्रवक्तारो मुक्ता एव न संशयः अवीरांश्चिन्तयन्ति भिन्नहचारिभिः मासोपावासाः कर्त
 न्येव नैथश्च विशेषतः नारीभिः पुरुषैर्वापि त्रतमत्सु दुलभ कृत्वा मोक्षमवाप्न्येत योगिनामपि दुर्लभं गृहस्थैर्वा
 नप्रस्थो वा त्रतीवाभिस्तु रवच भूवावापि त्रतमत्सु दुलभ इदं पुण्यं त्रतास्थानं नारायणपरायणः शृणु
 याद्वाच्यद्वापि सर्वपापैः प्रमुच्यते इति नारदः पुराणे मासोपावासत्रतविधानम् अथैकादशी त्रतमाहात्म्यः सन
 कउवाच इदमन्यत्र वक्ष्यामि त्रतत्रैलोक्या विश्रुतः सर्वपापप्रशमनं सर्वकामफलप्रदं ब्राह्मणक्षत्रियविशिशूद्रा
 णां चैव योपिता मोक्षार्थं कुर्वतां भक्त्या विष्णोः प्रियकरद्विज एकादशी त्रतनाम सर्वार्थोष्ठप्रदं नृणां कर्त्तव्यं सर्वथा विप्रवि
 ण्णप्रीतिकरयतः एकादश्यां भुजीत पक्षयोरुभयोरपि यो भुंक्ते लोकपापी सः परत्र नरकं व्रजेत् उपवासफलं प्रप्नुजद्वा
 दुक्तिवतुष्टयं पूर्वापरादिने रात्रावहारात्रतु मध्ये एकादशीदिने यस्तु भोक्तुमिच्छति मानवः स भोक्तुं सर्वपापानि रू
 द्धया लनसशयः प्रवहश्चाम्भ्यामकाशी हादश्यां वमनोश्चरः एकादश्यां निराहाराय दिमा किं भोप्सति यानि कानि

चपापनिवृत्तहत्यादिकानि च ॥ अन्नमाश्रित्यतिष्ठति ततानि विप्रहरोदने ॥ ब्रह्महत्यादि पापानां कथंचिन्निष्कृतिर्भवेत्
 एकादश्यां तु यो भुङ्क्ते तस्य नैवास्ति निष्कृतिः ॥ महः पातं कथुको वायुको वा स र्यपातकैः ॥ एकादश्यां निराहारः स्थित्वा
 याति परां गतिं ॥ एकादशी महापुण्या विष्णोः प्रियतरातिथिः ॥ संसेव्या सर्वथा विप्रैः संसारच्छेदालिप्सुभिः ॥ दश
 म्यां प्रातस्तथा यदुत्तं धावनं पूर्वकं स्नापयेद्विष्णुं पूजयेत्प्रयतं द्विजः ॥ एकादश्यां निराहारो निगृहीतं द्विजो भवेत्
 शयितस्तन्निधौ विष्णो न रीयण परायणः ॥ एकादश्यां तथा स्नात्वा स पूज्य च जनार्दनं ॥ गंधपुष्पादिभिः सम्यक् कृतं तत्स्त्वे
 वमुदीरयेत् ॥ एकादश्यां निराहारः स्थित्वाद्याहं परेह नि ॥ भोक्ष्यामि पुडरीकाक्षरणं मे भवाच्युत ॥ इमं मंत्रं समु
 ज्जार्य देवदेवस्य च क्रिणः ॥ भक्तिर्भवेत्तु तृष्ठात्मा उपवासं समर्पयेत् ॥ देवस्य पुरतः कृत्वा जागरणं नियतो व्रती ॥ गीतवा
 ये अन्त्ये श्च पुराणश्रवणादिभिः ॥ ततः प्रातः संमृत्वा यद्वा दश्यां दिवसे व्रती ॥ स्नात्वा च विधिं विष्णुं पूजयेत्प्रयतं द्विजः
 पंचाश्रुतं संस्त्राप्य एकादश्यां जनार्दनं ॥ द्वादश्यां पयसा विप्रहरि सारूप्यमभ्युते ॥ अज्ञानतिमिरांधस्य व्रतेनानेन
 केशव ॥ प्रसादं सुखं भूत्वा ज्ञानं दृष्टिं प्रदो भव ॥ एव विज्ञाप्य विप्रैः द्रमाधं सुसमाहितः ॥ ब्राह्मणान् भोजयेच्छस्य
 दद्याद्देदं क्षिणांतया ॥ ततः स्वधुभिः सार्धं नारीयण परायणः ॥ कृतपंचमहायज्ञः स्वयं भुंजितवागयतः ॥ एवं यः प्र
 यत्तं कुर्यात्पुण्यं मे कदाशी व्रतं ॥ स याति विष्णुं भवं न पुनरावृत्तिदुर्लभं ॥ उपवासव्रतपरो धर्मकार्यपरायणः ॥ चंडा
 लान् पतितान् श्रवणे सेवकपि कदाचन ॥ नास्ति कान्निभन्नमर्यादान्वपुलीपतिमेव च ॥ अयाज्ययाजकै च वनालपेत्सर्वदा व्रती
 कुंडां शिनगां यं कंच तथा देवलकां शिन ॥ भिपंजं काव्यकर्तारं देवीद्विजविशोधिनं ॥ परात्नलो लुपंचैव परस्त्रीनिरतं तथा
 व्रतोपवासनिरता वा इमां त्रैणापि नाचयेत् ॥ इत्येवमादिभिः शुद्धो वशी सर्वहितरतः ॥ उपवासपरो भूत्वा परां सिद्धि
 मवाप्नुयात् ॥ नास्ति गंगा समतीर्थं नास्ति मातृसमो गुरुः ॥ नास्ति विष्णुसमो देवस्तपो नाना शनात्परः ॥ नास्ति क्षमा

समातिनास्ति॥ कांतिर्मम धनं॥ नास्ति ज्ञानसमो लाभो न च धर्मसमः पिता न विवेकसमो वंधुर्न कादश्याः परं व्रतं॥ अत्राप्युदहरन्ती ममिति हासं परांतनं॥ संवादं भद्रशीलस्य तत्पितुर्गालवस्य च॥ पुरा हि गालवो नाम मुनिः सत्यपरायणः॥ उवाच नर्मदातीरे शतांदांतस्तपोनिधिः॥ बहुदक्षसमाक्रीणं गजवल्लीनिपेविते॥ सिद्धचारणं गंधर्वयक्षं चोद्धरां न्विते॥ कंदमूलं फलैः पूर्यमाणं निरुदनिपेविते॥ गालवो नाम विप्रं द्रेणि वासमकरोच्चिरं॥ तस्याभवद्भद्रशील इति स्थापितः सुतो वशी॥ जातिस्मरेण महाभागो नारायण परायणः॥ बालक्रीडनकाले पिभुद्रशीलो महामतिः॥ मृदाच विष्णुं प्रति मर्कटं पूजयते क्षणैः॥ वयस्यान्वाधयञ्चापि विष्णुः पूज्यो नरैः॥ सदा एकादशी व्रतं वैवर्कतं व्यमपि पंडितैः॥ एवं ते वो धिं तांस्तैर्न शिशवोऽपि मुनींश्चर॥ हरिं मृदुवनिर्माय पृथक्संभूय वामुदा॥ अर्चयति महाभागा विष्णुभक्तिपरायणाः॥ नर्मस्कुर्वन् भद्रमतिं विष्णवे सर्वपांजगतं स्वस्ति भवेदित्यब्रवीति च॥ क्रीडाकाले मुहूर्तं वामुहूर्तो धर्मथापिवा॥ एकादशीति संकल्प्य व्रतं यच्छति केशवं॥ एवं सुचरितं दृष्ट्वा तनयं गालवो मुनिः॥ अष्टच्छद्भिस्मया विष्टः स मालिङ्गयतपोनिधिः॥ गालव उवाच॥ भद्रशील महाभाग भुद्रशीलोऽसि सुव्रत॥ चरितं मंगलयते योगिनामपि दुर्लभं॥ हरिं पूजां परो नित्यं सर्वभूतहिते रतः॥ एकादशी व्रतपरो निषिद्धाचारवर्जितः॥ निद्विद्वो निममः शतो हरिभ्या न परायणः॥ एवं मे तां दृशी बुद्धिः कथं जाता भक्तस्य ते॥ विनापि महतां सेवां हरिभक्तिर्हि दुर्लभा॥ स्वभावतो ज नस्यास्य त्रिविधा कामकर्मसु॥ प्रवर्तते न तव त्स कथं तेलोकि कीकृतिः॥ सत्संगेऽपि मनुष्याणां पूर्वपुण्यातिरेकतुः जायते भगवद्भक्तिस्तदहं विस्मयं गतः॥ पृच्छामि प्रीतिमापन्नस्तद्भवान्वक्तुमर्हति॥ सनक उवाच॥ भद्रशी लो मुनि श्रेष्ठः॥ पित्रं वसुविकल्पितः॥ जातिस्मरः सुचिं तां लाहृष्टः॥ ग्रहसिताननः॥ स्वानुभूतं यथा वृत्तं संपिप्रेन्न्यवेदयत्॥ भद्रशील उवाच॥ शृणु तां तं मुने श्रेष्ठं ह्यनुभूतं मया पुरा॥ जातिस्मरत्वा ज्ञाना मि मे न परिभाषितं॥ एतच्छ्रु

त्वामहोभागो गालो विस्मयान्वितः । उवाच प्रीतिमापन्नो भद्रशालं महामती । गालव उवाच । कस्त्वं पूर्वमहोभाग
 किमुक्तं च येन ते । कस्य वा केन वा हेतोस्तत्सर्वं कुम्हसि । भद्रशाल उवाच । अहमासं पुरा तां ताराजा सोमकुलो
 द्वयः । धर्मकीर्तिरिति स्यात्तोदात्रेण शासितः । नववर्षसहस्राणि महीं कृत्स्ना मपालयम् । अधर्माश्च तथा धर्मो
 मया तु वहे कृताः । ततः श्रिया प्रमत्तो ह वै बहु धर्ममकारिणम् । पाखंडजनसंसर्गात् पाखंडचरितो भव । पुरा जितानि
 पुण्यानि मया तु मुबद्ध्यपि । पाखंडे बाधितो ह तु वेदमार्गं समुज्जितः । मखाश्च सर्वे विध्वस्ताः कूटयुक्तिविदामया । अध
 र्मे निरतं मां तु दृष्ट्वैतदेशजाः प्रजाः । विरक्ता दुःखिता भूत्वा भावमन्यत सर्वशः । मृगयायां भिरतो भूत्वा ह्येकदा प्रावि
 शन् । स संयो ह वेन तत्र हत्वा बहू विधान्मृगान् । क्षुत्तृणपरिवृतः श्रोतरे वा तीरमुपागमं । रवेरुत्तीक्ष्णतपक्कातो
 रेवायास्तान्माचरः । अदृष्टमैन्य एकां कोपीड्यमानः क्षुधाभृशं । समंतास्तत्र ये केचिज्जनास्ततीरवासिनः । एकाद
 शत्रितपरां ये दृष्टानि शानुखे । निराहारश्च तत्राहमेकाकी तज्जनैः सह । जागरंकृतवांश्चापि सेनया सहितो निशे
 श्च अश्वमपरिश्रान्तः क्षुत्पिपासां प्रपीडितः । तत्रैव जागरति ह तावत्पंचत्वमागतः । ततो यमभटवद्बो महदंष्ट्राभयं
 करः । अनेकं क्षणमापन्नः । प्रापितो हं यमांतिकं । दंष्ट्रां करालवदनमपश्यं यममूर्जितं । अथ कालश्चित्रगु
 र्माहूय दमभापतः । अस्यां शिक्षां विधानं च यथा वददं पीडितः । एवमुक्तं चित्रगुप्तो धर्मराजेन सत्तमः । चिरं वि
 चारयामास पुनश्च दमभापतः । असौ पापं परतः सत्यं । तथापि शृणु धर्मपः । एकादश्यां निराहारः । संवैपापैः
 प्रमुच्यते । एष रेवा तटे स्थेन निराहारो रेवोदने । जागरंचोपवासं च कृत्यानि स्यात्पातांगतः । यानि कानि च पा
 पानि कृतानि सुबद्ध्यपि । तानि सर्वाणि नष्टानि ह्युपवासप्रभावतः । एवमुक्तो धर्मराजश्चित्रगुप्तो न धीमता न नामदं
 उवद्भूमो ममात्रेतातकपितः । पूजयामास मां तत्र भक्तिभावेन धर्मराट् । ततश्च स्वभटान् सर्वान्समाहूय दमव्रवीतः

धर्मराज उवाच - शृणु धर्मद्वयोद्भूताहितवदध्यात्म्यनुत्तमम् ॥
 धर्ममार्गगतान्मर्त्यानायध्वसमातिकं । ये विष्णुभ
 क्तिनिरताः भवन्ति ॥ कृतज्ञा एकादशीव्रतपराविनितोद्रियाश्च
 त किल तांस्त्यजध्वं - नारायणाच्युतजनादनकृष्णविष्णोपदेशपद्मजपितः शिवशंकरेति नित्यं वदं त्यखिललोक
 हिताः प्रशान्ता दूराद्भूतास्त्यजततान्ममैपशिक्षाः नारायणार्चनकृतान्दहरिभक्तिभाजः स्वाचारमार्गेनिरतान्गुरुसे
 वकाश्च नित्यान्नदाननिरताश्च सुदीपपालान्दूतास्त्यजध्वमनिशहरिनामसकान् पाषडसंगरहितान्निघ्नजभ
 किनिष्ठान्सगलोलुपनरांश्च तथातिथेयान् - शोभहरीचसमबुद्धिमतस्तथैवदूतास्त्यजध्वमुपकारपरांजनानां
 येवजिताहरिकथामृतसेवनेन नारायणस्मृतिपरायणमानसैश्च - विप्रैर्द्रोणदजलसेवनतोपकृष्टास्तान्पापिनोमम
 भटायुहमानयध्वम् - ये भोक्तृतातपरितर्जनशीलिनश्च कर्भद्विपोहितजनाहितकर्मणश्च देवस्वलोभनिरतान्
 जननाशकर्तृन्तानानयध्वमपरांशर्वममाद्यदूताः - एकादशीव्रतपराद्मुखमुग्रशीलं लोकापवादानिरतं परनिदकं च
 आमस्यनाशनपरंपरैर्युक्तं दूता समानयता विप्रधनेषु लब्धं ये विष्णुभक्तिविमुखा प्रणमन्ति नैव नारायणाहि शरणां
 गतपालकं विष्णुलभं च न हियाति नराः सुमुखस्तानानयध्वमतिपापपरां न स ह्य एव श्रुतमया तत्र यमेन परि
 भाषितं मयानुतापदग्धेन स्मृतं तत्कर्म निदिष्टं असत्कर्मनुतापेन सद्धर्मश्रवणेन च तवैव सर्वपापानि निःशेषानि गता
 नि भे पापशेषाद्विनिर्मुक्तं हरिसारूप्यतांगतं सहस्रसूर्यसंकाशं प्रणामयमश्च मां एव दृष्ट्वा विस्मितास्ते यमदूताभ्यो
 लब्धाः विश्वासं परमं चक्र्य मेन परिभाषिते ततः स पूज्यमां कालो विमानशतसंकुलः सद्यः संप्रेषयामास ताद्विष्णो
 परमं पदं विमानकोटिभिः सार्धं सर्वभोगसमान्वितैः - कर्मणा तेन विप्रैर्विष्णुलोकं मयोपितं - कल्पकोटि सहस्राणि
 कल्पकोटिशतानि च स्थित्वा विष्णुपदं पश्यन्तं द्रुलोका मुपागतः तत्रापि सर्वभोगाढ्य सर्वदेवनमस्कृतः - तावत्कालं

दिविस्थित्वा ततो भूमिमुपागतः । अत्रापि विष्णुभक्तानां जातो ह भवतां कुले । जातिस्मरत्वा ज्ञानामि सर्वमेतन्मनी
 श्वरं । तस्माद्विष्वक्च नो योगं करोमि सह बालकैः । एकादशीव्रतमिदमिति न ज्ञातवान्पुरा । जातिस्मृतिप्रभावेन त
 द्ज्ञातं सांप्रतमया । अवशेनापि यत्कर्म कृतं तस्य फलत्विदं । एकादशीव्रतं भक्त्या कुर्वतां मुत प्रभो । तस्माच्चरिष्ये
 विषदं शुभं मेकादशीव्रतं । विष्णुपूजां चाहरहः परमस्थानकांक्षया । एकादशीव्रतं ये तु कुर्वन्ति श्रद्धयानराः । ते यांति
 विष्णुभवनं परमानन्ददायकं । एवं पुत्रवचः श्रुत्वा स तुष्टो गालवो मुनिः । अवाप परमां तुष्टिम न सा चातिहासितः । मज्जन्म
 सफलजातमदंशः पावनीकृतः । यतस्त्वमदृहे जातो विष्णुभक्तिपरायणः । इति संतुष्टचित्तस्तु तस्य पुत्रस्य कर्मणा
 हरिपूजाविधानचयावत्समबोधयन्त । इत्येतन्मुनिश्चेष्टयथावत्कथितं मया । सकोचविस्तराभ्यां चाकिमन्यच्छो
 तुमिच्छसि ॥ इति नारदपुत्रो एकादशीव्रतमाहात्म्यम् ॥ अथ त्रिस्वशैकादशीमाहात्म्यम् पद्मप
 राणे नारद उवाच । त्रिस्वशास्त्र्यव्रतं ब्रूहि सर्वेश्वरविशेषतः । यच्छ्रुत्वा मुच्यते लोके कर्म बन्धनतः क्षणात् । श्रीम
 हादेव उवाच । सर्वपापघशमनमहादुःखविनाशनं । शृणुकृष्णवतारत्वं त्रिस्वशास्त्र्यमहाव्रतं । कामदं स स्पृहानां तु
 निस्पृहानां तु मोक्षदं । त्रिस्वशास्त्र्यं व्रतं विप्रशृणुष्व गदं तोमम । प्रत्यक्षमर्चितं तेन काले काले च केशवः । त्रिस्वशां कीर्त्ति
 तानित्ययः करोति महामुने । न पुनश्चरणे चरणे । सर्वपापघयो भवेत् । त्रिस्वशानाममात्रेण क्षीयेते पापसंचयः । ना
 गर्भेन पुराणाद्यर्चनेनैव स्वस्तीर्थकोटिभिः । बहुभिर्व्रतसंधैस्तु पूजितोऽस्त्रिदशरूपि । मोक्षो भवति विप्रैर्ब्रह्म त्रिस्वशानं कृता
 यदि । मोक्षार्थं देवदेवेन सृष्टाव वृष्णो दातिथिः । द्विजानां दुःखदं सांख्यं कलिकाले विशेषतः । अनिग्रहाच्चैर्द्रियाणां
 स्थिरत्वं मानसेन हि । विषयो विप्रप्रयुक्तानां प्राणधारणवर्त्तिनां । कामभोगप्रसक्तानां त्रिस्वशामोक्षदायिनी । मया
 चैव पुरा प्रोक्ता चतुर्वक्त्रस्य सागरे । क्षीरोद्रे प्रणतानां तु कथ्यमाना तु चक्रिणा । त्रिस्वशां ये प्रकुर्वन्ति विषयेरपि निजिताः ।

तेषामपि मया दत्तं नक्षत्रं विवर्जितम् । 'कुरुष्व त्वं मुनिः श्रेष्ठः' त्रिष्टुषां मोक्षदायिनीं ॥ बहुभिर्मुनिर्न सधैश्चक्रेयं
 चर्महामुने । कान्तिकेशु कृपयतु त्रिष्टुषां जायते यदिति ॥ सोमनसो जनापि हत्याकोटिर्विनाशिनी - यस्याऽप्योषणं
 कृत्वा हन्यायुक्तं महेश्वरः । हस्तां ब्रह्मकपालं तु तत्क्षणात्पतितं भुवि कलिकल्मषपापौर्ध्वमुक्तं देवी त्रिमार्गगा उप
 देशं नमो धनं वस्य त्रिष्टुषां संपोषणात् विलययति विप्रैर्द्रुपापेष्वन्येषु काकाया जीवोपदेशं च कस्य हत्या न मु
 चि संभवा विनष्टां मुनिमुख्यं द्रुविष्टुषां संपोषणात् न प्रयोगेन काश्यां तु गोमत्यां कृष्णसन्निधौ मोक्षो भवेति
 विप्रैर्द्रुविष्टुषां यद्विदुः कृताः मरणाच्च प्रयोगे तु मुक्तिः काश्यां तैव तु स्नानमात्रेण गोमत्यां मुक्तिर्भवति शाश्वती
 गृहपि जायते मुक्तिस्त्रिष्टुषां संपोषणात् विपयैर्वर्तमानस्य कामभोगान्वितस्य च निवृत्तिविषयस्यापि मुक्तिसंख्ये
 न दुर्लभा तस्मात्कुरुष्व विप्रैर्द्रुविष्टुषां मोक्षदायिनीम् ॥ नारद उवाच ॥ कीदृशं तन्मुनिः श्रेष्ठः त्रिष्टुषां ख्यं महा
 व्रतं मुक्तिदं दद्विजातीनां त्वया श्रोतुं ममाधुना ॥ महादेव उवाच ॥ जाह्नव्ये ग्रैपुरा विप्रः त्रिष्टुषां माधवेन तु प्राची
 सरस्वती तीरे कथिता त्वनुकंपया ॥ जाह्नव्युवाच ॥ कलिकल्मषपापौर्ध्वं ब्रह्महत्यायुतैरपि कलिकाले हपी केशस्ना
 नं कुर्वति मज्जले तेषां पापशतैर्धौर्महदेकलुपीकृतं कथं यास्यति मे देव पातकगुरुदुष्कृतं प्राचीमाधव उवाच क
 थयां निनसं देहो माणुत्रिरोदनं कुरु श्रीमत्स्थलं च मे स्थानं प्राचीं देवी ममाग्रतः वहते ब्रह्म तनया दृष्ट्वा ग्रैच सुरेश्वरि
 स्नानं कुरुष्वानित्यं त्वं तत्र पृता भाविष्यसि यत्र ब्रह्म मुता प्राची तत्राह नानात्र संशयः । तीर्थकोटि शतैर्युक्तः सुरैः सह व
 साम्यं हं पवित्रं मास्त्रियं स्थानं हत्याकोटिर्विनाशनं संतुष्टेन मया दत्तं च स्मात्प्राणाधिकासि मे तत्र न श्यति पापा
 नियत्र प्राची सरस्वती । विशेषं तेन मां ग्रैतु कलिकाले तु जान्हवि तीर्थकोटि सहस्राणि नित्यं तिष्ठंति जान्हवि प्राची
 सरस्वती तीर्य सवर्देवमंजया ब्रह्मावधात्सुरापानात् गोधाक्षपलीवधात् ब्रह्मदेव स्वहरणान्मातापित्रोरपूज

नान् चक्रैर्वदुद्रोहादभक्षस्यभक्षणात् । सर्वपापस्यकरणात्प्राचीब्रह्मसुतामुने व्यपोहयतिपापानिसकृत्स्ना
 नेमाग्रतः कुरुत्स्नानं सुरश्रेष्ठविपापात्वंविष्यसि जान्हव्युवाच ॥ नाहशक्रोमिदेवेशं भ्रातृगंतुं नित्यमेव हि कथं न
 श्यतिपापानिकथंयस्वेवमाधवं । प्राचीमाधवउवाच नशक्रोपियदांगंतुतत्रत्वं नित्यमेव हि तदान्यत्संप्रवक्ष्यामि
 यस्मान्मत्पादसभवा । सरस्वत्यधिकायाचतर्थकोटिशताधिका भस्वकोट्यधिकायापित्रिस्फशाक्रियताशुभे
 जपहोमाधिकायावच्चतुर्वर्गफलप्रदा साख्ययोगापिसायाचत्रिस्फशाक्रियताशुभे यस्मिन्मासेसमायातिसि
 तावार्यदिवासिता । करव्यासासारिच्छ्रेष्ठकृतेपापात्प्रमुच्यते जान्हव्युवाच कीदृशीत्रिस्फशादेवमाख्याहिसु
 माधव ईदृशीमहिमायस्यत्वयाप्रोक्ताममाधुना दशम्येकादशभिद्रादिनैकस्मिन्यदाभवेत् त्रिस्फशाभावये
 द्वेवअन्यथावदसिप्रभो प्राचीमाधवउवाच आसुरीत्रिस्फशादेवियात्वयापरिकीर्तिता वर्जनीयाप्रयत्नेनयथा
 नारीरजस्वला । यथारजस्वलासंगोदूषितोज्ञानवर्तिनां तथेवदशमीपुक्तमहिंनदूषितवृणां हत्यायुतशतं
 हतित्रिस्फशासमुपोषिता । एकादशीद्वादशीचरात्रिशेषेत्रयोदशी त्रिस्फशासातुविज्ञयादशमीसयुतानिहि
 कृत्वापापप्रमुच्येतत्रार्यश्रितः कर्तैर्नर । दशमीवैधजं दोषनलभामिसुरापगे ॥ १५ ॥
 भुक्तं हालाहलतेनस्त्वविष्टाभक्षणाकृत दशमीमिश्रितेयनकृतमेकादशीव्रत इतिमत्त्वानकर्तव्यमहिंनदशमीयुत
 जन्मकोटिकृतं पुण्यं संतानं याति संक्षयं पातयेत्स्वकुलान्स्वगोत्राण्येद्रौ रवादिपुण्डहं शोधयित्वा तु कर्तव्यो मम-
 वासरः वृषोत्थाज्यैविनावौवान्श्रवणादिपुसयुतः । जन्मपुण्यक्षयं याति एकादश्युपवासिनां सवृद्धौ तु विशेषे-
 ण संदेहे समुपस्थिते । ममाज्ञया च कर्तव्याद्वादशीवल्लभामम-जान्हव्युवाच करिष्येहं जगन्नाथा त्रिस्फशां वचना ।
 तत्र सर्वपापविनिर्मुक्तं विष्यामि तवाज्ञया । श्रीभगवानुवाच स्वस्थानं गच्छ भद्रं ते माभी कार्या कदाचन । तत्र

देविसरिच्छेष्टेनपापं सक्रमिष्यति स्नात्वासरस्वतीतीयेथर्चयित्वातुमाधवं । प्रणमंतिजगन्नाथं प्रयांतिपरमार्गांति
 जान्हव्युवाच विधानमेब्रूहिब्रह्मन्सर्वयेनकरोम्यहं प्रसादयामिदेवेशपरमानन्ददायिन श्रीभगवानुवाच दा
 मोदरोहैममयः कार्यवित्तानुसारतः पात्रं ताधमयं कार्यं तैलैस्तुपरिपुरितः सजलतुघटशुभ्रपंचरत्नसमन्वित
 वेष्टितपुष्पमालाभिः कर्पूरागुरुवासितं न्यसेद्दामोदरपश्चात्त्रापायित्वाविलेप्यच परिधानततः कार्य्यपुराणसमु-
 दीरितं - पुण्यैः कालोद्भवैः शुभैस्तुलसिपत्रकोमलैः छत्रं तु विष्णवे दद्यात्पादुकेन वसयुते नैवेद्यानि मनोज्ञानि फ-
 लानि सुबहून्वपि उपवीतं तु तात व्यंसो रारीयं दृढनवं वैष्णवं दाययं दंडं स्व रूपं सोन्नतं शुभं दामोदराय वै पादौ
 जानुनीमाधवाय च गुह्यं कामप्रदायेति कटिं वा मनमूर्त्यै हृदये ज्ञानगम्याय कंठं वै कुठगामिने । सहस्रबाहवे बा
 ह्वक्षुपीयोगरूपिणे संपूज्य विधिविद्भक्त्या दद्यादर्ध्यं विधानतः शुश्रेण नारिकेलं न शंखोपरि स्थितेन च । सूत्रेण
 वेष्टितैव हस्तयोरुभयोरपि स्मृतो हरसि पापा निघादिनि त्यजनादं न दुःखप्रदुर्निमिद्यानि मनसा दुर्विचिंतनं न
 रक्तं भयं देवभयदुर्गति संभवं भयमस्मान्महादेव ऐहिकं पारलौकिकं । तेन देवेश मारक्ष्य हाणार्थं न मोस्तुते स
 दाभक्तिर्मेव वास्तुदामोदरतोपरि धूपं दीपं च नैवेद्यं कुर्यान्निराजनं त शिरोपरि मुनिश्रेष्ठश्चा मये द्वा रं जहरे ;
 कृत्वा विधानमेतद्धि पूजयेत्स्वगुरुं ततः दद्याद्ब्रह्माणि शुभ्राणि सोष्णीपं चैव कंचुकं ॥ उपानहौ च छत्रं च मुद्रिकां च कमं
 डलं । भाजनं चैव धान्यं च सप्तधान्यं सदाक्षिणं - ततः संपूज्य देवं शं कुर्याज्जागरणं हरेः । गीतं नृत्यं समायुक्तमुपचार-
 समन्वितं निशांतं देवदेवेश दत्त्वा चार्ध्यं विधानतः भूभिः कृत्वा दिकु कुर्याद्भुज्या द्वाह्मणैः सह अनेन विधिना ब्रह्म
 न्त्रिस्त्रिंशत्संभवं त्रतं य करोति नरो भक्त्या शृणुष्वक्ष्यामि तत्फलं गंगावगाहने ब्रह्मन्वाराणस्यां च यत्फलं मन्वं
 तरसहस्रैस्तु त्रिस्त्रिंशत्करणे हितं प्राचीयामुनस्त्रानेन वर्षं कोटिपुण्यफलं तत्फलं समवाप्नोति त्रिस्त्रिंशत्तृत्तरः

यत्फलं तु कुक्षेत्रे मयि ग्रहणकोटिभिः । हेमभारशतैर्दत्तैस्त्रिंशत्पञ्चाशत्करोति । पापकोटिसहस्राणि हत्वा कोटिश-
तानि च । एकैर्नवोपासेन प्रदहेत् त्रिंशत्पञ्चाशत्करोति । त्रिंशत्पञ्चाशत्करोति । विनिर्गच्छति विप्रप्रेमहा-
पापशतानि च । स्वयंकृष्णं न कथितं पाराशर्यममाश्रितः । प्रकाशयन् ब्रतं चेदालिखत्वा वेणवे द्विजे । पापौघैश्चेत्येत-
स्यापितस्य मुक्तिर्भविष्यति । पुण्यैरवाप्यते विद्वन्संत्सरशतैरपि । त्रिंशत्पञ्चाशत्करोति । विनिर्गच्छति विप्रप्रेमहा-
लोचनं त्रिंशत्पञ्चाशत्करोति । कुक्षेत्रे त्रिंशत्पञ्चाशत्करोति । विनिर्गच्छति विप्रप्रेमहा-
विनासुतैः । कृतायेस्त्रिंशत्पञ्चाशत्करोति । विनिर्गच्छति विप्रप्रेमहा-
तमः ॥ । अथ नित्यैकादशी ब्रतं भविष्योत्तरः । युधिष्ठिर उवाच । एकादशी ब्रतं देवानि त्वयैवैकान्यमेव वा । कथं वा क्रि-
यते देवान्यमाश्रयन् क्रिदृशाः कृत्वा वा किं फलं जंतुः प्राप्नोति पुरुषोत्तम । अकृत्वा वा किमाप्नोति पापैर्यैर्मधुसूदनः । ए-
तत्सर्वसंसासेन प्रसादाद्ब्रह्म हंसि । श्रीकृष्ण उवाच । अहं ते कथयिष्यामि शृणु पांडुकुलद्वह । नित्यमेतद्व्रतं नान्य-
कं कुर्यात्सर्वद्वारेण । सर्वोत्थमाणां सांगान्यसर्वधर्मेष्वनुत्तमं । एकादशी ब्रतं परं नास्ति पुण्यतमं भुवि । अपि पापसह-
स्राणि कुर्वन्नापि संदानरः । एकादशी तिथिं स्यंगेषु गोष्यसंख्येयं भवेत् । रंतीह पुराणानि श्रुतयः स्मृतिभिः । सह-
नभोक्तव्यं नभोक्तव्यं संप्राप्तं हरिवासे । भोक्तव्यं नभोक्तव्यं संप्राप्तं हरिवासे । नभोक्तव्यं नभोक्तव्यं संप्राप्तं
प्राप्तं हरिवासे । वाल्म्ये च कृतं पापौघं धनुसं यतचेतसा । नभोक्तव्यं नभोक्तव्यं संप्राप्तं हरिवासे । नभोक्तव्यं नभोक्तव्यं संप्राप्तं
यैस्वर्गं जिगीषते हितैरैः । नभोक्तव्यं नभोक्तव्यं संप्राप्तं हरिवासे । नभोक्तव्यं नभोक्तव्यं संप्राप्तं हरिवासे । नभोक्तव्यं नभोक्तव्यं संप्राप्तं
कैर्गोमांसं भक्ष्य पापमाप्नोति मानवः । शुक्लावाय विवाकृष्णां समुष्य सुखी भवेत् । भुजेत्सुरापानसमं पापमाप्नो-
ति मानवः । यथा शुक्ला तथा कृष्णा यथा कृष्णा तथा कृष्णा । विभेदं मनयोः कुर्वन् विद्यायां जायते कामिः । यथा गोतिलवि

प्राणां कृष्णत्वं दूषणं तथैकादशो राजन्नुपोज्यापक्षयोर्द्वयोः । उभयोः पक्षयोरान्नैकादश्याद्विजन्मवान् यो
 भुंकेतरुजन्मासौ प्रेत्य च डालतां ब्रजेत् ब्रह्मचरिगृहस्थो वावानप्रस्थो वा वायतिः । 'एकादश्यां तु भुजानो भुंक्ते गोमां
 समेव हि' ब्रह्मघ्नस्य सूरपस्य स्तेयिनो गुरुतल्पिनः सर्वेषां निष्कृतिः प्रोक्त नैकादशयन्नभोजिनः । विष्णुरहस्य
 पि 'यदाच्छेद्विष्णुसायुज्यां श्रियसंपदमात्मनः' एकादश्यां भुंजीत पक्षयोः रुभयोरपि । यानि कानि च पापानि
 ब्रह्महत्यासमानि च । अन्नमाश्रित्य तिष्ठति स भ्रातृहरिवासरे । 'तानि सर्वाण्युपाश्नाति भुंजानो हरिवासरे' नेह शं
 पावनं लोकैरानामिह विद्यते यादृशपद्मनाभस्य दिनं पातकहानिदं । 'अश्वमेधसहस्राणि वाजिपेयशतानि च
 एकादशयुपवासस्य नार्हति योऽंशी कलां' एकादशैर्द्रव्यैः पापं यत्कृतं भवति क्वचित् । एकादशपुपवासेन तत्सर्वं विल
 यं ब्रजेत् । एकादशी स मर्कटि चिंत्वा पत्राणान विद्यते स्वर्गमोक्षप्रदाह्यो पाराज्यपुत्रप्रदायिनी । 'सुकलत्रप्रदाह्य
 याशरिरारोग्यदायिनी नगंगायमुनाभूपनकाशीनचपुष्करं' न चापि कौरवं क्षेत्रं न रेवानच देविका यमुना च
 ब्रह्मा गाचतुल्या हरिदिने न तु श्रनायासेन राजेंद्रप्राप्य तैवैष्णवपदं चिंतामणि समाह्योपाह्य क्षयस्यानिधेः समा
 कल्पपादपतुल्या यथेदं वादोपमा तथा नारदीये मांघातारं प्रति विशोक्तम् । 'एकादशीं समुत्थेन वह्निना पातकैर्धनं
 भस्मतां याति राजेंद्रप्राप्य तैवैष्णवपदं तत्रैव ब्रह्माणं प्रति यमोक्तम्' एकादशयुपवासी यः समात्यक्ता हरिं ब्रजेत्
 कुलत्रपंसंभूतस्य आत्मना सह पद्मज' तत्रैव मोहिनीं प्रति यमोक्तम् । 'एकयाह्यपि वा मोरु एकादश्या सुचीर्णयाः ह
 त्यायुतविनश्येत् सर्वयज्ञफलभेत् । 'अत्रायं शास्त्रार्थः ॥ एकादश्यां भुंजीत पक्षयोः रुभयोरपि । भोजननिषेध
 रूपविधिश्च व्रणात् । तथा चैकादशीमुपवेसेदित्युपवासविधिश्च व्रणाच्च । 'एकादश्यामुपवासो विधीयते स चाहोरात्र
 व्याप्य भोजनाभावे दोषाभावाविशिष्टः । 'स चोपावृत्तस्तदोपेभ्य इत्यादि परिभाषितः । 'तस्य चाकरणे निदाश्रव

एतत् करणाच्चजीवितपुत्रफलकामाद्यधिकारिकः । तत्र च । संक्रांत्यामुपवासं च कृष्णेकादशिवासरे । चंद्रसू-
 र्यग्रहे च वनकुल्यात्पुत्रवान्गृही । इंदुक्षये कसंक्रांतादेकादश्यासिते तरे । उपवासनकुर्वीत यदीच्छेत्संतीति ध्रुव-
 संक्रांत्यामुपवासेन पारणेन युधिष्ठिर एकादश्यांतुकृष्णायां ज्येष्ठपुत्रो विनश्यति । इत्यादि स्मृत्या पुत्रवतां गृह-
 स्थानां कृष्णेकादश्युपवासो निषिध्यते । तथा च शयनीवोधिनीमध्ये धाकृष्णेकादशी भवेत् । सैवोपागृह-
 स्थेन नान्याकृष्णाकदाचनेत्यादि भविष्येत्तरवचने नान्यासामष्टकृष्णेकादशीनां गृहस्थमात्रप्रतिनिधेः सिद्ध-
 हरिशयनाल्लिगितादिविष्णुवचनेनापुत्रगृहस्थानां तत्फलकामनोदये च तत्सृष्टहरिशयनाल्लिगितासुकृष्णासु-
 अधिकारइति निर्गलितं अतएव एकादश्यां न भुजितपक्षयोरुभयोरपि वनस्थयति धर्माय शुक्लामेव सदा गृहाति वि-
 ण्णुर्धर्मवाक्यात् शुक्ले गृहस्थानां नित्यातत्रैव यानि कानि च पापानि त्यादयोऽर्थवादाः शतशः संत्येयं अथ कान्यान्ये-
 कादशीव्रतानि तत्र नरसिंहपुराणे एकादश्यां नरश्रेष्ठ उपवासो विधीयते नरसिंहं समभ्यर्च्य सर्वपापैः प्रमुच्यते
 सर्वपापैः प्रमुच्यते इत्यर्थवादानुक्तिरभिधीयते श्रीभगवद्वाक्यं मच्छयने मदुत्थाने मत्पार्श्वपरिवर्तनं पयोमूलं फ-
 लाहारीहृदि शल्यममर्पति तस्मादवश्यमत्रोपोषणविधातव्यमिति वाक्यार्थः ब्रह्मपुराणे एकादश्यामुभेपक्षे
 निराहारः समाहितः स्नात्वा सम्यग्विधानेन धौतवासाजितेंद्रियः स्तोत्रैर्नानाविधैर्दिव्यगैर्वैद्यैर्मनोह-
 रैः दंडत्राणि पातैश्च जयशब्दैस्तथोत्तमैः एवं स पूज्य विधिवद्ब्राह्मकृत्वा प्रजागर कथया गीतकान्विष्णोर्गायतो द्वि-
 ष्णुतत्पराः नारदोऽप्येमां धातारं प्रतिवासिष्ठः एकादशीसमृत्थेन वन्हिना पातकैर्धनं भस्मतां याति राजेंद्र प्रा-
 प्य ते हरि मदि रं रात्रौ जागरं कृत्वा समुपोष्य हरेर्दिनं दशैव मातृके पक्षे दशैव पितृपक्षके । त्रिध्यायाद-
 शपक्षे च पुरुषान्नुद्धरेन्नरः आत्मना सह राजेंद्र नयते वैष्णवं पदं ते द्वादहावो नित्यं नित्यनागारिवाहनाः स्वग्विनः

पतवासाश्च प्रयाति हरि मंदिरं ॥ वाराहपुराणे ॥ १३ ॥ एकादश्यां निराहारो भुक्ते द्वादशी दिने ॥ शुक्ला वायुद्विवारु
 णात्तद्व्रतवर्णवमहत् ॥ एतद्विद्वन्सुघोराणि हतिपापानि पाथिवं ॥ अत्र द्वादश भोजनं श्रवणात् ॥ द्वादशी पारणपथ्यं त
 मिदव्रतं ॥ तत्रैव भविष्यपुराणे ॥ १४ ॥ पारणत्रयोदश्यां ॥ यः करोति नाराधनं ॥ द्वादश द्वादशीं हतिनात्र कार्थावि
 चारणा ॥ स्कंदपुराणे ॥ यद्वा भवेदतीवाधो द्वादशी पारणादिने ॥ प्रातरवतं दानं कुर्यात्कर्ममाध्याह्निकं च यत् ॥ देव
 लोपि ॥ सकृदतिथ्यमानं तु पारणतु भवेत्कथं ॥ आदिस्तु पारणं कुर्यात्पुनर्भोजनं दोषभाक् ॥ पारणाद्योग्यद्वादश्यलाभे
 वायुपुराणे ॥ कलाप्येकादशी यत्र प्रतो द्वादशी न चेत् ॥ पुण्यं क्रतुशतस्योक्तं त्रयोदश्यां तु पारणं ॥ अत्रत्रकानि वि
 त्रियमानि ॥ ब्रह्मपुराणे ॥ कस्य मांससुराक्षो द्रव्यलोभा वितथभाषणं ॥ व्यायामं च विवासां च देवास्त्वग्भ्रमं यजनं ॥ शि
 लापिष्ठमसूरचद्वादशे तानि वै रणवाः ॥ द्वादश्यां वै जयेन्नित्यं ॥ सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ पुनर्भोजनं मध्यानं भारमा
 यामभयं ॥ उपवासफलं हन्याद्विवादिनां च पंचमी ॥ बृहस्पतिरपि ॥ दिवा निद्रा पराश्रमं च पुनर्भोजनं मेथुने ॥ क्षौद्र
 कास्यामि पतद्वादश्यामठवर्जयेत् ॥ एकादश्यां श्राद्धं सति श्राद्धशेषभोजनं प्रतिपत्तिरंगं ॥ तथंथा ॥ श्राद्धं कृत्वा
 तुया मोहाभ्रमुक्तं यकदाचनं प्रकृतं तद्वेच्छादं पितृहाचोपजायते ॥ तस्मै तपितं दहारं विनैव श्राद्धे सिद्धिरनन्यगतिकस्वा
 तदाजिघ्रादिति संप्रदायविदः ॥ उपवासोऽयं विदः ॥ श्राद्धं नैमित्तिकं भवेत् ॥ उपवासं तदा कुर्यादाजिघ्रोत्यित्यसे
 वितमिति ॥ वाराहपुराणवचनात् ॥ उपवासोऽयं शक्यो ॥ एकमेकनेकनतथं वा याचितेन च ॥ उपवासं न भक्षयेत् ॥ नैवेद्यां दशिको
 भवेदिति ॥ व्रतस्यानित्यतापादनं ॥ अत्राप्यशक्यो प्रतिनिधेयः ॥ अंसां मध्यं शरीरस्य व्रतं च संमुपस्थिते ॥ कारयेदमं
 पत्नीवापुत्रवा विनयान्वितं ॥ आंतरभाग्नाशिष्यब्राह्मणदक्षिणादिभिः ॥ उपवासोऽत्र तर्थाजपहोमादि कंच यत् ॥ वि
 त्रैः संपादितयस्य संपन्नतस्य तत्फलमिति ॥ काम्यव्रतविधिमाह विष्णुः ॥ मार्गशुक्लकादश्यां समुपोषितो द्वा

दशभगवत्वासुदेवमभ्यचयत् पुष्पधूपानुलेपनदीपनवधवाङ्मिह्राह्मणतपैर्व्रतमेतत्संवत्सरं कृत्वा पोषेभ्यः पू
 तोभवति यावज्जीवकृत्वा श्वेतद्वीपमवाप्नोति उभयपक्षं द्वादशीष्वेवंसंवत्सरं कृत्वा स्वर्गलोकं यावज्जीवं कृत्वा वि
 ण्णलोकं अत्रयद्यपि एकादश्यामुपोषित इत्युक्तं तथापि द्वादशीपूजायाः प्रधानस्यानुरोधात् यत्र द्वादशी द्विद्वितीया
 तत्र पूर्वदिने एकादशी व्यतिरिक्तेनोपवासः कर्तव्यः पूजाहोमादितु वासुदेवपदेनैव श्रुतिवलात् इदं तु प्रतिशुक्रद्वा
 दशीवत्सरांतमेकयावज्जीवमपरं त्रयुभयद्वादशीवत्सरांतमेकयावज्जीवं परमिति चतुष्टयं काम्यचेदं फलश्रवणात्
 श्वेतद्वीपश्च वैष्णवोपभोग्यः क्षीराब्धितीररूपः स च भारतीयनारायणोपाख्यानैः प्रपचितः अत्र पूजा च
 उनिभो भगवते वासुदेवायेत्यनेन नमो तस्मात्स्वाह तिनहोमः कार्यः होमिवहो हूतयः ब्राह्मणा अपि बहवो
 भोज्याः उभयत्र बहुत्वानुरोधात् मत्स्यपुराणे द्वादशद्वादशीर्यस्तु समाप्तोपोषणैः पुनः गोवत्सकांचनैर्विप्रा
 भोजयेद्व्रक्तितोदप रस्यपदमवाप्नोति विष्णुव्रतमिदं स्मृतं अत्र द्वादशद्वादशी शुक्लाः समाप्येत्यर्थः विष्णुः
 पितृमातृपतिभ्रातृस्वसृगवादिभूजानां अष्टार्थमुपोष्यापि स्वयंच फलभागं भवेत् अत्रानुक्तं पठको वायुपुराणे
 उपवासानपेधनकिचिद्वक्ष्यप्रकल्पयेत् नदुष्यत्युपवासनु उपवासफलं भवेत् तथा प्रोक्तं नक्तं विष्यान्नम
 नोदनं वाहविस्तिलाक्षरिमथावुचाज्यं यत्पचगव्यं यदिविपांयुः प्रशस्तं मद्योत्तरमुत्तरं च एतेपांस
 मलत्वंपि अधिकारिश्रुतं यत्र व्रतवशेपस्ताद्विपयत्वं तथैव द्वादशीव्रतस्य विष्णवादीदृशनात् देवीपुराणे कैशवं
 १ नारायण २ माधवं ३ गोविंदं ४ विष्णुं ५ मधुसूदनं ६ विविक्रमं ७ वामनं ८ हृषिकेशं ९
 पद्मनाभं १० वासुदेवं ११ दामोदरान् पूजयेत् युधिष्ठिर उवाच परिलुचं स्य मांसस्य कावा एकादशी भवेत् किं
 नाम कोविधिस्तस्याः कथयस्व जनानां श्रिकृष्ण उवाच मलमासस्य यापुण्यां प्रोक्तानां स्याच पद्मिनीः सोपोषिता

प्रयत्नेनपद्मनाभपुरनयेत् ॥ मलमांसमहापुण्याकीर्तिताकल्मषापहा ॥ तस्याःफलकथयितुंनशकश्चतुराननः॥
 रदायपुरात्राक्तविधिनत्रितमुत्तमम् ॥ प्राद्वन्याःपापराशिभ्रभुक्तिमुक्तिफलप्रदं ॥ श्रुत्वावाप्यंमुरारस्तुप्रोवाचातिमु
 दान्वितः ॥ युधिष्ठिरोजगन्नाथविधिपत्रच्छधमेवित् ॥ श्रुत्वांराज्ञस्तुवचनंप्रित्युफुल्लान्बुजेक्षणः ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्या
 मिमुनीनामप्यगोचरं ॥ दशमीदिवसेप्रतिव्रतारंभोविधीयते ॥ कास्थमांसमसूराश्चचणकान्कोद्रवांस्तथा ॥ शाकं
 मधुपरात्रचदशस्यादशवर्जयेत् ॥ हविष्यान्नचभुजातंश्रक्षारलवणं तथा ॥ भूमिशायीब्रह्मचारीभवेद्ब्रह्मदशमीदिने ए
 कादशीदिनेत्राप्त ॥ प्रातरुत्थायसादरं ॥ विधायचमलोत्सर्गनंकुर्व्याहंतधावनं ॥ गंडूपान्द्रादशान्कृत्वाशुचिर्भूत्वा
 समाहितः ॥ सूर्योदयेशुभतीर्थस्नानार्थप्रव्रजेत्सुधीः ॥ गोमयमृत्तिकागृह्यातिलान्दर्भान्शुचिस्थलात् ॥ चूर्णैरामल
 कीभूतैर्विधानांस्नानमाचरेत् ॥ उद्धृतासिंहराहणंकृष्णेनंशतबाहुना ॥ मृत्तिकेब्रह्मदत्तासिकाइयपेनाभिमंत्रिता ॥ त्वं
 मेकुरुपवित्रांगलान्नेत्रशिरोरुहे ॥ हरिपूजनयोग्यमामृत्तिकेकुरुतेनमः ॥ सर्वोपधिसमुत्पन्नगोवोदरमधिष्ठितयवि
 त्करणभूमौणवपतुगोमयं ॥ ब्राह्मणंविनसंभूताधावीभुवनपावनी ॥ संस्पृष्टापावयांगमोनिर्मलंकुरुतेनमः ॥ देव
 देवजगन्नाथशंखचक्रगदाधर ॥ देहिविष्णोममानुजानवतीर्थवर्गाहने ॥ वारुणांश्चजपेन्मंत्रान्स्नानंकुर्याद्विधान
 तः ॥ गंगादितीर्थसंस्मृत्ययत्रकुञ्जलशये ॥ पश्चात्संमार्जयेद्वात्रंविधिनानृपसत्तम ॥ मुखेष्टेचहृदयेवाहोशिरसि
 चाप्यधः ॥ परिधायसुखंवासोशुक्लंशुचिहस्तं ॥ ततःकुर्याद्धरेःपूजामहापापंविनश्यति ॥ संध्यामुपास्थविधिना
 तपयित्वापितृन्सुरान् ॥ हरेर्मंदिरमागम्यपूजयेत्कमलापतिं ॥ स्वर्णमापकृतंदेवराधिकासहितंहरिः ॥ पार्वत्यास
 हितंदेवपूजयेद्विधिपूर्वकं ॥ कुभोपरिपूजयेत्तदेवंताघपात्रेथमृगमये ॥ दिव्यवस्त्रसमायुक्तेक्षिद्र्यगंधानुवासिते तस्यो
 परिपूजयेत्पावताचरौप्यहिण्ययं ॥ तस्मिन्संस्थापयेद्देवविधानांपूजयेत्ततः ॥ संस्नाप्यसलिलैःश्रेष्ठैर्गंधपूपादिवा

सितः ॥ वदनांगुरुकपूरैः पूजयेद्देवमीश्वरं ॥ नानाकुसुमकस्तूरीकुंकुमेनासितां वृजैः ॥ तत्कालजातैः कुसुमैः पूजयेत्पर-
मेश्वरं ॥ नैवेद्यविधिः शक्त्या तथा नाराजनादिभिः धूपैर्दोषैः सकपूरैः पूजयेत्केशवं शिवं नृत्यगीततदत्रेतु कुर्याद्भक्तिपुरः-
सरं ॥ नालयेत्पितृतात्पर्यापान्तास्मिन्नहनिनस्पृशत् ॥ नाहतां हि वेदेद्वाक्यं सत्यपूतं वचो वेदतः ॥ रजस्वलान्पश्येत्तानि नद-
द्वाह्मणं गुरुं ॥ पुराणं पुरतो विष्णोः शृणुयात्सहवैष्णवैः ॥ निर्जला सा प्रकच्य व्यायाच शुक्लमल्लुचैर्जलपानेन वा कुर्या-
दुद्योगं हरेण नान्यथा ॥ रात्रौ जागरणं कुर्याद्दीपतवादित्रसंयुतं ॥ प्रथमे प्रहरे पूजानारिकेलार्चमुत्तमं ॥ द्वितीये श्रीफलै-
श्च वत्ततैर्विजयपूरकैश्चतुर्थे पूजयेत्पूर्वैर्नारंगैश्च विशेषतः ॥ प्रथमे प्रहरे पुण्यमग्निष्टोमस्य जायते ॥ द्वितीये वाजपेयस्य तद्-
तीयहयमेधजं ॥ चतुर्थे राजसूयस्य जाग्रतो जायते फलं नातः परतरं पुण्यं नातः ॥ परतरा विद्यानातः ॥
परतरं तपः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥
एकुर्याच्चैव तसूयं दद्यात् ॥ सूर्योदये शुभ्रतो यैः गत्वा स्नानं समाचरेत् ॥ स्नात्वा तानि च छानियेनाकारिहरे व्रतम् ॥ एव जागर-
दितेन विधिना भोजयेद्वाह्मणाञ्छुभान् ॥ कुमादिकं च त्सर्वं प्रातिमं केशवस्य च ॥ पूजयित्वा विधानेन ब्राह्मणाय स-
मर्पयेत् ॥ एवं विध्नत यो वै कुरुते भुवि मानवं ॥ १ ॥ सफलं जायते तस्य व्रतं मुक्तिफलप्रदं ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं तत्पटोदं-
त्वयान्दप ॥ मल्लिङ्गुर्चस्य मांसस्य शुद्धाया विधिमुत्तमम् ॥ १ ॥ पद्मिन्याः प्रीतियुक्तो यः कुरुते व्रतमुत्तमम् ॥ व्रतानि तेन ची-
णानि सर्वाणि नृप नदन ॥ कृष्णायामलमांसस्य विधिस्तस्यापि तादृशः ॥ परमासातु विज्ञेया सर्वपापक्षयकरी ॥ अ-
त्र ते कथं विष्णुमिदं कथामेकामनारं मां ॥ नारदाय पुलस्त्येन विस्तरं निवेदिताम् ॥ कार्त्तवीर्येण कारायां निक्षिप्तं विद्व-
रावणे ॥ विमोचितः पुलस्त्येन याचयित्वा महोपति ॥ तदा श्रयैतदा श्रुत्वा नारदो दिव्यदर्शनः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥
स्यापुलस्त्यं मुनिपुंगवं ॥ दर्शानेन विजिताः सर्वदेवाः सर्वासवाः ॥ कार्त्तवीर्येण विजितः कथं रेण विशारदः ॥ नारदस्य

वचःश्रुत्वापुलस्त्योमुनिरब्रवीत् । शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिकार्तवीर्यसमुद्भवम् पुरात्रेतायुगेराजनमहिष्मत्याम्
 हन्तरः हेहयानांकुलेजातःकृतवीर्योमहीपति सहस्रं प्रमदास्तस्यनृपस्यप्राणवल्लभाः नतासांतनयंकिंचिल्ले
 भेराज्यधुरधरं यजन्देवान्पितृन्सिद्धान्प्रचिकित्सामहत्तरान् तेषांवाक्याद्गतं कुर्वन् नलं धस्तनयस्तदा सुतवि
 नातदारज्यनसुखायमहीपते' क्षुधितस्ययथाभोगानभवंतिसुखप्रदाः विचार्यचिन्तेदृष्टपतिस्तपस्तप्तुमनोदधे
 तपमैवसदासिद्धिर्जायतेमनसंप्सिता इत्युक्त्वासौसार्थश्चधीरवासाजटाधरः तपस्तप्तुगतः सद्योगृहेन्यस्यसु
 मंत्रिणं निर्गतं दृष्ट्वैविक्षयपद्मिनीप्रमदोत्तमा हरिश्चंद्रस्यतनयाइक्ष्वाकुकुलसंभवा पतिव्रताप्रियदृष्ट्वास्त
 पस्तप्तुकृतोद्यमं भूषणाणिपरित्यज्यचीरमेकसमाश्रयत् जगामपतिनासार्धपर्वतेगंधमादने गत्वातत्रतप
 स्तेपेवर्षाणामयुतं नृपः नलंभेतनयंराजाध्यायन्देवगदाधरं । अस्तिस्त्रायुमयंकांतं दृष्ट्वासाप्रमदोत्तमा अनुस
 यांमहासाध्वोपप्रच्छविनयान्विता भर्तुः त्रतपत साधिवर्षाणामयुतं गतं तथापिनप्रसन्नोभूत्केशव कष्टनाशनः
 व्रतंमममहाभागैकयस्वयथातथं येनप्रसन्नोभगवान्ममभत्सप्राजायते येनमेजायतेपुत्रश्चक्रवर्तीमहत्तरः
 श्रुत्वातस्यान्तुवचं पतिव्रतपरायणा यंप्रव्रजंतं नृपतिं स्वयंप्रव्राजदीक्षितं तदात्रोवाच संतुष्टापद्मिनीपद्मलोचना
 स्नात्वा मल्लिच्छेषुभुमासद्वादशसंभित द्वात्रिंशद्दिनैश्च प्रवतिमासः पूर्ण शुभानने तन्मध्येद्वादशीयुग्मपाद्मिनी
 परमातथा उपोष्यात्तत्कर्तव्यविधिनाजागरे समम् शांघ्रप्रसन्नोभगवान्भविष्यतिसुतप्रदः इत्युक्त्वाक
 थयत्सर्वमयापूर्वादितनृपं । विधिं व्रतस्य विधिवत् प्रसन्ना कर्दमां गजा श्रुत्वा व्रतं विधिं सर्वैर्यथोक्तमनुसूयया चक्रे
 राज्ञी च तत्सर्वं पुत्रप्राप्तिमभीप्सती एकादश्यां निराहारा सदाजाता च निर्मला जागरेण युतारात्रौ गीतं नृत्यं समन्विता
 पूर्णव्रतैश्चैशीघ्रं प्रसन्नः केशवः स्वयं वभापे गरुडारूढांबरवरयंशोभने श्रुत्वा वाक्यं जगद्वातुः स्तुत्वा प्रीत्या शु

चिन्मिता । यद्यविद्यं वरूहि मम भर्तुर्न हारं । पद्मिन्यास्तद्वचः श्रुत्वा कृष्णः प्रीतः प्रियंवदां । त्वया हंतो पितो भद्रे
 प्रत्युवाच जनार्दनः । मलिच्छुचश्च मांसोऽसौ नान्यो मे प्रीतिदायकः । तन्मये कादशीरम्या मम प्रीतिविवर्धना सा त्व-
 योपोपिता मुद्गुययोक्तविधिना शुभे तेन त्वया प्रसन्नो हं कृतोऽस्मि सुभगानने । तव भर्तुः प्रदास्यामि वरं यन्मनसोऽपि सत
 इत्युक्तान् पतिं प्राह विष्णुर्विश्वानाशनः । वरवरय राजेन्द्र ये ते मनसि काक्षितं । सतोपिता हं प्रियया तव सिद्धिं चि-
 कोपया । श्रुत्वा तद्वचनं विष्णोः प्रसन्नो नृपस रामः । वज्रे सुत महाबाहु सर्वलोक नमस्कृतम् । न देवैर्मनुर्नौ गेदस्य दा-
 नं वराक्षसैः । जेतुं शक्यो जगन्नाथ विना त्वां भधुसूदन । इत्युक्तो वादामि युक्ता तत्रैवांतरधीयत । नृपोऽपि सुप्र-
 सन्नात्मा हृष्टः पुष्टः प्रियायुतः । समायात्स्वपुंरं मन्य न रानी मनोरमं । स पद्मिन्यां सुतल्लेभ कर्तव्यं महाबल न तेन स-
 दृशः कश्चित् त्रिपुलोकैः पुमानवः । तस्मात्पराजितः संख्ये रावणो दशकंधरः । न तजेतुं समर्थोऽस्ति विपुलोऽप्येकपुष्पकश्चन
 विना नारायणं देवं चक्रं पाणिगदाधरं । न तयोर्विस्मयः कार्यो रावणस्य पराजये । मलिच्छुचप्रसादेन पद्मिन्याश्चा-
 प्युपोषणात् । दरो देवाधिदेवेन कर्तव्यो महाबलः । इत्युक्ता प्रययौ विप्रः प्रसन्नेनंतरात्मना । श्रीकृष्ण उवाच ॥
 एतत्ते सर्वमाख्यातं पृच्छो हं त्वयानघ । मलिच्छुचस्य मासस्य शुद्धायाः । संभवो महान् । ये करिष्यंति मनुजास्ते
 यास्यति हरेः पदं । त्वमेवं कुरु राजेन्द्र यदि चेष्टमभीप्ससि के शक्यस्य वचः श्रुत्वा धर्मराजो तिहापितः । चक्रे त्रतं विधाने
 न वंधुभिः परिवारितः । ॥ 'सत उवाच' ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं पृच्छो हं पुराद्विजः । पुण्यं पवित्रं परम किं भूयः
 श्रोतुमिच्छसि । एवं विधये पितृ तं मनुष्याभक्त्या करिष्यंति मलिच्छुचस्य । उपोपिता येऽस्तु सुखप्रदा वीया शुक्लपक्षे
 भुवि तेऽपि धन्या । श्रोष्यति यत्तस्यैव धर्मस्य भक्तिप्यशो भजो मनुजाः प्रशस्ताः । ये वै पृच्छंति कथां समग्रं तैवेव
 मिष्यति हरेर्निवासं । इति श्री आधिकशुक्ला एकादशी समाप्ता ॥ १॥ अथ आधिककृष्णा एकादशी कथा ॥ युधिष्ठिर

उवाच ॥ "मल्लिभुवस्यमासस्यकृष्णाकाकथ्यतेविभो- किनामकोविधिस्तस्याःकथयेत्स्वर्गपते ॥" श्रीकृष्ण
 उवाच ॥ परमेतिसमाख्यातापवित्रापापहारका- भुक्तिमुक्तिप्रदान्दृष्टांस्त्रीणांचापियुधिष्ठिर- पूर्वांकाविधिना
 कार्यायिकृष्णैकादशीजनैः पूजयेत्परयामस्त्यानाम्नादवनरोचमं अत्रोक्तयथियुष्यामिक्तयामेतां मनोरमां कां
 पिल्पनगरेजातामुनीनामथतःश्रुताः आसीद्विजवरःकश्चित्सुमेधानामधार्मिकः- तस्यपत्नीपवित्राख्यापातिव्र
 त्यपरायणा- 'कर्मणांकेनचिद्विप्रोऽधनधान्यविवाजतः- नुकापिलभतेभिक्षायाचन्नपिपरान्वहून्- नभोज्यलभ
 तेतादृङ्गनं वस्त्रनैवमंडनं- रूपयौवनमार्धुयनारीशुश्रूषतेपते- अतिथिपूजयेत्कापितदासाक्षुधितागृहे- इष्टत्ये-
 वविंशालाक्षीचांमल्लान्मुखपंकजा विलोक्यभार्य्यासुदतीकर्पतीस्वकलेवरं- नभर्तारंक्वचिच्चैवनास्त्यन्नमितिभापते-
 त्रिवांयंत्राह्मणश्चिरोभोग्याः प्रमवंधन- निन्दन्भार्य्यस्वकविप्रःप्रोचेवाक्यं प्रियंवदा- कांतिकरोमिकिकार्थिनमया
 लभ्यतेधनं याचयामिनरान्भव्यन्नयच्छंतिचमेधनं- किंकरोमिक्कगच्छामित्वामेकथयशोभते- विनाधनेनसुश्रो-
 णिगृहकार्यनसिद्ध्यति- देह्याज्ञांपरदेशायगच्छामिधनलब्धये- यस्मिन्देशेचयत्त्राप्यंभग्यंतत्रैवलभ्यते उद्यः
 मेनेविनासिद्धिःकर्मणानोपलभ्यते तस्माद्बुधःप्रशंसतिसर्वेषुभोग्यं श्रुत्वाकांतस्यवचनंसांश्रुनेवाविवक्षणा
 प्रोवाचप्राजलिंभूत्वाविनयानतकधरा- त्वत्तोनास्तिस्विज्ञातात्त्वयाज्ञाताव्रीम्यहं- हतैपिणोनराद्रयुःशश्वत्सा
 धुंक्षसांध्यपि पूर्वदत्तंहिलभ्येतयत्रकुत्रमहीतले- विनादानंनलभ्यतमेरीकनकपर्वते- पूर्वदत्ताहियाविद्यापूर्व
 दत्तंहियद्धनं- पूर्वदत्ताहियाभूमिरिहजन्मनिलभ्यते- यद्वात्रालिखितंभालेतत्रैवलभ्यते- विनादत्तोकिंका
 पिलभतेनैवकिंचनं- पूर्वजन्मनिविप्रैर्द्रनमयानत्वयाकचित्- सत्पात्राणांकरेदत्तंस्वल्पंभूर्यपिसद्वनं- इहदेशेप
 र्वापिदत्तं सर्वत्रलभ्यते- अन्नमात्रंतुविश्वेशोविनादनेनयच्छति- तस्मादत्रैवविप्राग्युथात्वंभवतामया- भव

द्विनानतिष्ठामिक्षणमात्रमहामुने । नमातानपिताश्रतानश्चश्रूश्वशुरोजनः । नसत्कुर्वतीतांकेपिस्वजनाश्रापरे
 कुतः भर्तृहीनांविनिर्दितादुर्भेगतिवदतितां तस्मादत्रस्थिरोभून्वाविहरस्वयथासुख भवतोभाग्ययोगेनप्राप्ति
 आत्रभविष्यति भ्रुत्वातस्यास्तुवचनंस्थितस्तवविवक्षणः तावत्त्रसमायातःकौण्डिन्योमुनिसत्तमः दृष्ट्वासमा
 गतंरुष्टःनमेधाद्विजसत्तमः सभार्यःसहसोत्थायनमामाशिरसासकृत् धन्योस्म्यनुगृहीतोस्मिसफलंजीवितं
 मम यदृष्टोस्मिमहद्भाग्यादित्युवाचमुनीश्वरं दत्त्वासुविष्टरंस्मपूजयामासतद्विजं भोजयित्वाविधानेपप्र
 च्छप्रमदोत्तमा विद्वन्केनप्रकारेणदारिद्र्यस्यक्षयोभवेत् विनादरांकथंलभ्येद्धनंविद्याकुटुविनीं मामेभ्रषा
 परित्यज्यगंतुकामोद्यवर्तते । अन्यदेशेपरान्लोकान्याचितुंपरपरां रक्षितोस्तिमयाविद्वन्हेनुवाक्यैर्महत्तरैः
 नादंतलभेत्किंचिदित्युक्त्वासनिवारितः ममभाग्यान्मुनीन्द्राद्यत्वमत्रैवसमागतः त्वत्प्रसादाद्वरिद्रमेशी-
 प्रंनश्यत्यसंशयं केनोपायेनविभ्रेद्रदारिद्र्यनश्यतिध्रुवं कथयस्वरूपासिधोव्रतंतीर्थजपादिकं श्रुत्वातस्याः
 सुशीलायाभापितंमुनिपुगवः प्रोवाचप्रवरंचित्तंविचार्यव्रतमुत्तमं मलिम्लुचेमहाभागिव्रतानामुत्तमं व्रतं सर्व-
 पायोपशमनंदुखदारिद्र्यनाशनं परमानामविख्याताविष्णोस्तिथिरनुत्तमा मलिम्लुचेतुयाकृष्णाभुक्तिमुक्ति-
 फलप्रदा । तस्यामुपोपणकृत्वाधनधान्ययुतोभवेत् विधिनाजागरे साकंगीतवादित्रसंयुत धनदेनपुरावीर्ण-
 व्रतमेतत्सुशोभनं । तदाहृष्टेनरुद्रेणधनमामधिषःकृतः । हरिश्चद्रेणचकृतपुराकृतंमुतेनवै पुनःप्राप्ताप्रियाते-
 नराज्यनिहतकंटकं । तस्मात्कुरुविशालाक्षिव्रतमेतत्सुशोभनं विधिनाविधियुक्तेनसमंजारणेनच । इत्यु
 क्ताताद्विधिसर्वकथयामासवाडवः । प्रीत्यापरमस्तुष्टस्ततोभक्त्याप्रसादितः पुनःप्रोवाचतंचिप्रपंचरात्रव्रतंशुभं
 यस्यानुष्ठानमात्रेणभुक्तिर्मेकिञ्चाप्यते । परमादिवसेप्रातःकृत्वापुर्वाह्निकंविधिं । कुर्यात्सुनियमान्शक्त्यापंच-

रात्रव्रतादरात् प्रातः कृत्वा निराहारायास्तिष्ठेद्दिनपचकं सगच्छेद्ब्रह्मणवस्थानापितृमातृप्रियायुतः एकाशनस्तु
योभयाद्दिनानापचकनरः भोजितेनाविधेनासदवासुरमानुषं पूणकंभृतोयेनयोददातिद्विजातये दत्ततेनवस-
कलेब्रह्माडिसचराचरं तिलपात्रतुष्येदद्याद्ब्राह्मणायविपश्चिते तिलसंख्यावसेत्स्वर्गेसनरोनाकमडले घृतपात्रतुष्यो
दद्यात्स्त्रात्वापचदित्तरः समुक्ताविषुलान्भोगान्सूर्यलोकमहायते ब्रह्मचर्येणयास्तिष्ठेद्दिनानापचकनरः सस्वर्गमु-
जतेभोगान्स्वर्गयामिः सममुदा एवविधंव्रतंसाध्विकुरुत्वंपतिनाशुभे धनधान्ययुताभत्वास्वर्गायास्यतिसुव्रते
इत्युक्तासात्रतचक्रकैः दिन्येनयथोदितं भर्तृनासमभावयुतास्त्रात्वासासिमलिभ्लुच पंचरात्रव्रतेपणपरायाः
प्रियसंयुतासापश्यद्वाजभवनदाद्यातनूपनदन दत्त्वा नवीनभवनं दिव्यवस्तुसमन्वितम् वासयामासविधिनवि-
धिनात्रैरितास्वयं दत्त्वाग्रामवृत्तिं हरं ब्राह्मणाय समेधसे प्रसन्नस्तपसाराजासस्तुत्वास्वर्गहययो मलिभ्लुचस्यमा-
सस्यपराया परमादरात् कृष्णाहुपोषणात्सद्यः पंचरात्रव्रतेनच सर्वपापविनिर्मुक्तः सर्वसांख्यसमान्वितः
भुक्ताभोगान्प्रियासाधेभूतविष्णुपुरययो यैकरिष्यतिमनुजाः परायाव्रतमुत्तमं पंचरात्रभवपुण्यमयावकुनशा
कथ्यते पुष्कराद्यानितीर्थानिगंगाद्यासरितस्तथा धेनुमुख्यानिदानानितेनचीणानिसर्वथा गयाश्राद्धकृतंते
नपितरः परितोपिताः व्रतानितेनचीर्णानिव्रतखंडोदितानिचै द्विपदांब्राह्मणः श्रेष्ठेर्गौर्वरिष्टाचतुष्यदां देवा
नांवासवः श्रेष्ठस्तथामासोमलिभ्लुचः मलिभ्लुचेपंचरात्रमहापापहररश्मत् पंचरात्रेचपरमापद्भिनीपापशो-
षिणी साप्यशक्तैः प्रकर्तव्यायाशक्त्याविचक्षणैः मानुषजनुरासाधनस्नातोयैमलिभ्लुचः तेजन्मघातिनो नू-
नन्तोपोष्यतिहरादिन चतुराशीतिलक्षाणिकामतेयोनिसंकटे प्राप्यतेमानुषजन्मदुर्लभपुण्यसचयैः तस्मा
कार्थ्यैः प्रयत्नेनपरमायाव्रतंशुभम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ एतत्सर्वमाख्यातयत्पृष्टाहत्वयानघमालिभ्लुचस्य

मासस्य परमायाः समुद्रव तत्सर्वतः समास्यतः शृणुष्व वाहितोऽप श्रुत्व तद्यदुपातिनादितद्विप्रायद्विजमनुनात
थाकरोच्च भक्त्या सोऽपि विभुविदुर्भाश्च भोगान्निता सोऽसुरवरमादिरसुष्ठु भेष्यं वभुविमनुजामलिम्लचस्य
सन्नाताः शुभविधिना व्रतचरति तेभुक्ता भुवि विभवसुरद्रतुल्यगच्छयुस्त्रिभुवनवदितस्य गहम्

इति श्रीअधिकमासकृष्णक दशोपरानामाहात्म्यम्

अप्राप्तिप्रिया चतुर्दशी व्रतम् भविष्योत्तरे श्रीकृष्ण उवाच
ताशुभा नष्टस्तदा हव्यवाहः पुनरभित्व मासवान युधिष्ठिर उवाच कथमग्निः पुरानष्टो देवकाये ह्युपस्थिते के-
नामिदं शतैर्न कथं हि विहितो नलः एतद्वदस्व देवेश स वै हि विदितव श्रीकृष्ण उवाच पुरासुरामहाराज तार-
केण पराजिताः श्रष्टच्छन्विष्व कर्माणि तारकाकावधिष्यति उवाच स चिरध्यात्वा रुद्रो मां शिशुसंभवः गंगास्वा-
हाग्निजोऽस्य शिशुर्देव्यधिष्यति एतच्छ्रुत्वा ततो देवाय त्रशभुः सहो मया प्रणम्य ते तं ब्रूहि यदुक्तं ब्रह्मणा तदा
प्रतिपन्नं हि रुद्रेण उभयासाहितं न च प्रयत्नमकरात् तत्र यदुक्तं मम रस्ततः दिव्यवपशं तस्मात्प्रगतः कालोऽयम्युने न
चाप्युपरमस्तत्र तप्यारोसात्कथंचन भयचसुमहरेऽपि देवानां समजायत रुद्रो मां स भवो वै भविष्यति महाबलः स
देव्यान् दानवगणान्वधिष्यति न संशयः केन कालेन भवितारतो वरतिरेतयोः एतद्विचित्र्यं ब्रूहि ततो देवस्तत्रानिला-
नलो गतो तोचो मया दृष्टा समस्यो विपमस्यथा अशपन्नं तदा देवादेवान्स वांच्चिलज्जिता यस्मान्मे जनितं विघ्नं म-
पत्यार्थं दिवोऽकसैः तस्मादपुत्राः सर्वेऽपि भविष्यन् संशयः उदतिस्तदा देवा लज्जिता विदिवोऽकसा अग्ने गृहाण-
वीथी मे संप्रतः सुचिरं हियत एवमुक्तो हि रुद्रेण नष्टोऽग्ने देवसकुलात् नखस्थानां देवस्थानस्य स्थानं चानिलं दे-

वाह्यन्वयेण्यलमकुर्वन्नाग्निदेशेन कृमिकोटपतंगाश्चपप्रच्छास्त्रादिवोकसः । ह्योभिकाभिकावह्निषुऽमाभिलक्षि-
 तः क्वचित् हेगजाः सात्विकान्नृतयदिवोविदितानलः । गजाः प्रोचुरितोवन्हः शोघ्रशरवनगतः शशापाग्निगजा-
 निज्ज्वविगुणवोभविष्यति शप्त्वाविनिगताश्चाग्निर्वनात्तस्मादद्भुतगतः देवाश्चानुग्रहचक्रस्तेपासानुग्रहास्थिताः
 सज्ञायेष्टयाप्रोक्तवित्तवाभविष्यति अनुग्राह्यचतान्देवाअपृच्छच्छुकाशारकाः ताजुचुर्वशमध्यग्निगत्वापश्यत
 नेपुणनष्टः शशापतानग्निर्विपरीताभविष्यथ सदेवजिह्वायुष्माकवदताचास्पृष्टाक्षरः देवेनगृहीतास्तास्तेह्रियमाणाः
 भविष्यति दृष्ट्वाचिविवुधाः सर्वेपक्षिणपक्षिणवरः जीवजीवकनामानाभोभोसत्यवदस्त्वनः क्वचिदृष्टस्त्वया
 वह्निर्वनेस्मिन्चरतासदा नभद्रवाप्यभद्रवाकिमिदंचवचोब्रवीतः भूयोभूयोपिष्टृथ्यनान्यसोच्चोरचद्विरः तु-
 एस्तदाब्रवीद्वह्निश्चिरजीवददामिते यस्मान्नकिंचिदुक्तेतस्माच्चित्रतनूरुहः जीवजीवपुनर्जीवयावदिच्छात
 वायुपः द्वितीयतेवरदग्निजीवजीवकशोभनः व्यक्तमानुषावाचारुफुटार्थाचभविष्यति कश्चिद्यदितवाधस्ता
 इदं ज्ञानकरिष्यति सप्तधायोडशाब्दाभः क्षणास्ततोभविष्यति मांसयश्चत्वदीयवैभक्षयिष्यत्यनिदितं अ-
 जरश्चामरश्चैवसर्वकालभविष्यति एवदत्त्वावरास्तस्यवह्निर्वशमथाविशत् विवुधाः प्राप्यतत्रैवमपश्यन्वशम-
 ध्यगः ऊढमणाज्ञातकल्मषज्ञत्वांसहृष्टमानसाः तुष्टावंशमथोचुस्तेदेवास्त्रिभुवनेश्वराः ऊढमणांकुलोभू-
 त्वात्राग्निगर्भधरिष्यसि यागृहीवैष्णवोयाष्टब्रह्मचारीचौष्टिकः पंचाग्निपालनेपुण्ययद्यदृष्टवैदवादिभिः
 वह्नुकल्मषयष्टितप्राप्नोतीहद्विजोत्तमः वश्यानुग्रहकृत्वादेवावह्निर्मथाब्रुवन् दिदृक्षमानस्तनुतेनाग्नि-
 र्भायाः प्राक्षिपज्जले दह्यमानेज्जितवतीगंगाशरवेनचतः तत्रजातोकुमारोसौगंगाग्निहरसंभवः
 शक्त्यजधानतदुत्तारकदत्ससत्तम एतत्तेसर्वमारूपात्मभेदनाशस्यकारणम् ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥

यदाग्निशदेवानिकेनाश्रित्वतदाकृतं भूयोपिकेनकालेनश्रग्निरश्रित्वमाप्तवान् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 उत्थागिरिसर्वरमासीद्वातिकरामहान् अहविधातपोभ्यवैतथाध्यायश्रुतेनच उतलथ्येनैवमुक्तस्तुश्रगिराः
 प्राहतमान गच्छवाब्रह्मसदननिश्चयस्तत्रनोभवेत्तागत्वाब्रह्मसदनमरीचिप्रमुखोद्भजे उपेतचान्धमनि
 भिब्रह्मराजपिसरमेः उतलथ्यप्राहसब्रह्मकान्तपीस्तप्तमानसः ज्यायान्वैकोधमोस्माकमिति नौकथ्यतारंफुट
 अथोवाचमुनोब्रह्मतातुभोकुहमानसो आनयध्वदुतंगत्वाविधुधान्भुवनेश्वरान् ततोविवादंपश्यामिभवंतातेः
 समेत्यच ततस्तासाहतागत्यक्रुपन्देवान्समानयत् लोकपालान्महेन्द्रादीन्सयमान्वरुणानिहो स्वाध्यान्म
 रुद्रणान्विध्वान्पृन्धुवात्रिनारदान् गधर्वाङ्किन्नरान्यक्षान्राक्षसान्देत्यदानवान् नायातस्तत्रतिग्माशुः
 सर्वान्यसमागताः दृष्ट्वाचिविधुधान्सर्वोब्रह्माप्रोवाचतान्पूनी आनयध्वमितिः सूर्ध सान्नावान्यनवापुनः
 एवमुक्तोगतस्तावदुतलथ्यः सूर्यमंडलं सगत्वाप्राहमत्तडशीघ्रमेह्यकंससदं सउतलथ्यमथोवाचकथब्रह्मन्ब्र
 जान्यह तपिष्यतिचकोह्यब्रभुवनमयिनिगते एवमुक्तमुनिः प्रायाद्यत्रदेवसमागमः आबचक्षेचयत्रो
 केभास्त्वतातपनप्रति उवाचागिरिसब्रह्मात्वमेनशाघ्रमानय सतथाकोगतस्त्वत्रयत्रासौतपतेरविः एह्येहि
 भगवन्सूयतपिष्यिभुवनेष्वह एवमुक्तगतः सूर्यो यत्रदेवसमागमः स्थित्वामहूर्तेप्रावाचकिवाकार्यमुपस्थि
 तं पृष्ठतमवमार्तदब्रह्माप्रावाचादर गच्छशाघ्रनदहतिभुवनयावदगिराः दग्धप्रायस्तुगोलोकावन्तेक
 ण्णपिगलः पाटलोहरितः शोणः शकद्वीपः कुरुद्वीपिकेचद्वीपसपत्नः द-
 ग्धमगिरिसासर्वभूयोपिप्रदहिष्यति यावन्नसर्वदहतिभुवनतददगिराः गच्छतावदितः शीघ्रस्वस्थेनितिष्ठभांस्कर
 एवमुक्तोथतपनःस्वस्थानमधिरूढवान् विसृष्टवानगिरिससकाशममृताशिना गत्वागिराउवाचदब्रूताकिंकरवाण्यह

देवाङ्गाङ्गिरसं प्राहुस्तेजोराशिमकल्मषः संप्रणम्योचुराग्निं त्वं कुरुतां वन्महीतले पूर्वययाग्निः कृतवान्त
 थात्वमपि सन्म यावदाग्निं प्रपश्यामः कासौ नष्टः कतिष्ठति एवमुक्तः स देवैस्तु अग्निं त्वं कृतवान्स्तदा देवैर्देष्टव्यं
 दाहाग्निस्तैस्तसर्वानिवेदितं देवकार्थं कृतैस्मिन्देवा वह्निं यथाब्रुवन् अग्ने अग्निं त्वं कुरुष्व त्वमङ्गिरास्तु यथापुरा एव
 मुक्तः सुरैर्वह्निं श्रितयामास दुःखितः केन मे पश्यते तेजः केनाग्निं त्वं कृतं विह अयाग्ने गिरसं दद्वति जेराशिं मकल्मषं मु
 चाद्यः मुचमेस्थानं वचस्तोपकरं शृणु अहंततनयः श्रेष्ठो भविष्ये प्रथमो मुने उहस्पतीति नाम्ना विवृतथान्येव हवः सुताः
 एवमुक्ते मुनिस्तुष्टो वहुन जनयस्तुतान् बन्हीन्सो जनयामास पुत्रान्पौत्रांस्तथाङ्गिराः अवाप पुनराग्निं त्वमग्निर
 स्याति यो नृप सर्वमेव चतुर्दश्यां संजातं हव्यं वाहनं हव्यं वाहनं देवानां भूतानां गुह्यं चारिणा तेनष्टेयं तिथिस्तस्मै
 रुद्रेण प्रतिपादिता पूजितेयं तिथिर्देवैर्दिवि स्थैश्च नृपैरपि बलिमाधातुमन्वाद्यैरन्यैश्च नहुपादिभिः प्रियाशंखह
 तानां च सत्रामेयत्रकुत्रचित् अज्ञातं तिथयो ये च व्यालैश्च पापिहसिता नदीप्रवाहे पतितोः समुद्रे पर्वते ध्वनि ये च वै
 पतितानां च तोषाग्निदहे नृताः उद्धव्यातिनो ये च येव चालमहं नो जनाः तेषां शस्तं चतुर्दश्यां आद्धं सर्वसुखप्रदम् आद्धा
 निर्वचं दद्यान्निदानानि सुबहून्पि प्रभूतफलभोज्यानि उपतिष्ठति तान्नरान् एवतिथिरियं राजन्नाग्ने यो पठ्यते द्विजैः
 अस्यामनोरथययं समुद्दिश्य ह्युपोपति ददाति तस्य तद्वन्निहः साग्ने संवत्सरं गते चतुर्दश्यां निराहारः समभ्यर्च्य
 त्रिलोचनं पुष्टपथुपादिनैवेद्यैरात्रौ जारणेन च पंचगव्यं निशि प्राश्य स्वपेद्भूमौ विमत्सरः इयमाकांथवाभुक्ता
 तलशरवि वज्रितं होमः कृष्णातिलैः कार्यः शतमष्टोत्तरं नृप अग्नये हव्यवाहाय सोमायाङ्गिरसे नमः ततः
 प्रभाते विमले स्नाप्यपंचामृतैः शिवं पूजयित्वा विधानेन होमं कृत्वा तथैव च उदरि येन मन्त्रमेनं कृत्वा शी
 रसि चाजलि नमस्त्रिमूर्तेयै तु भ्यनमः सूर्याग्निरूपिणे पुत्रान्यच्छमुखं यच्छमोक्षं यच्छनमोस्तुते नरिराजनंततः

कृत्वा भोजयित्वा द्विजान्मान् शक्तिदक्षिणादत्त्वा पश्चाद्भुजतेवाग्यतः एवं संवत्सरस्यति कृत्वांसि
 त्रयोदशदिनं सोपकारयेद्देवत्रिनेत्रशुलपाणिनं दयस्कथगतसोमासितवस्त्रयुगान्वितं चंदनेनानुलिप्तानं सि
 ततमाल्योपशोभितं स्यापयित्वा तत्राघ्राह्मणायानवेदयेत् सर्वकालिकमेतत्तेकथितं त्रुतमुत्तमं संवत्सरसं
 मासिहत्रतस्यतुयदाभवेत् चोणेत्रतोस्मिन्यत्पुण्यतन्निबोधजनाधिप कालगेतवहुतिथेतीर्थचमरणभवेत् मृतंश्च
 दिव्यदहस्योदिव्यालंकारभूषितः दिव्यनारागणवृत्तो विमानवरमास्थितः दिविदेवैः परितः क्रीडते त्रिपुरोच्चिर-
 इहागत्यचकालेति जातो जातौ नृपो भवेत् दातायज्वाकृतीदक्षो ब्रह्मण्यो ब्राह्मणाप्रियः श्रीमान्प्रिसमाधिमान्पुत्रपौत्र-
 समन्वितः पत्न्यगणसमायुक्तश्चिरभद्राणि पश्यति यदुल्लभाभुवि सुरो रगजगमानां कामानामयगुणेन पुं-
 ताः सदेव तानाप्नुवन्ति शिवभूततिथौ सुरेशसंपूज्यसोमतिलकाविधिवन्मनुष्यः इति भविष्योत्तरेशिवाम्नि-
 प्रियचतुदशोत्रतमः अथ पूर्णिमा व्रतनारदीय सनक उवाच अन्यद्व्रतं वरवक्ष्ये शृणुष्व मुनिसत्तम सर्वपा-
 पहरपुण्य सर्वदुःखनिवहणं ब्राह्मणक्षत्रियविशाखाद्रौ णायोपिता तथा समस्तकामफलदं सर्वव्रतफलप्रदं दुः-
 स्वप्ननाशनं धन्यदुष्टग्रहनिवारणं सर्वलोकैः पुर्विख्यातं पूर्णिमा व्रतमुत्तमं येन चोर्णेन पापानां राक्षसिकोऽटिः प्रण-
 श्यति मार्गशीर्षे सितपक्षे पूर्णायां नियतः शुचिः स्नानं कुर्याद्यथाचारं दंतधावनं पुर्वकं शुद्धां वरधरः शुद्धो
 गृहमागत्य वाग्यतः प्रक्षाल्य पादावाचं स्मरन् नारायणशुभं नित्यं देवाचनं कृत्वा पश्चात्सं कल्पपूर्वकं लक्ष्मी-
 नारायणदेवमर्चयेद्भक्तिभावतः आवाहनासनाद्यश्च गंधपुष्पादिभिर्भित्तौ उर्ध्वमो नारायणायैति पूजयेद्भक्तिरूप-
 रः गतिं वाच्यं श्रुत्वा श्रुत्वा पुराणपठनादिभिः स्तोत्रैरापयेद्देवं व्रतं कृतुं समाहितः देवं स्य पुरतः कृत्वा ष्ठांगु-
 लचक्रं अरश्चिमात्रं तत्राग्निस्थायं पद्मद्वयमागतः अर्ज्यभागां तपयितुं कृत्वा पुरुषसूक्ततः वरुणायैतिलैश्चापि

घृतेन जुह्यात्तथा^{११} । एकवारद्विवारं वा त्रिवारं वापि शक्तिः 'होमं कुर्यात्प्रयत्नेन सर्वपापनिवृत्तये' प्रायश्चित्तादि
 कर्तव्यं स्वगृह्योक्तविधानत् होमसमाप्य विधिवत् शान्तिं सूक्तजपेद्बुधः । पश्चाद्देवं समागम्य पुन पुजां प्रकल्पये
 त^{१२} । तथोपवासं देवाय ह्यर्पयेद्रक्षिसयुतः^{१३} । पूर्णमास्यां निराहारः^{१४} । स्थित्वा देवतावाज्ञया^{१५} : भोक्षामि पुंडरीका
 क्षपरे^{१६} निहारणभव^{१७} । इति विज्ञाप्य देवाय मध्यं दद्यात्तथैव । जानुभ्यामवनीगत्वा शुक्लपुष्पाक्षतान्वित क्षीरादा
 एव संभृत आग्निगोत्रसमुद्रव^{१८} गृहाणार्घ्यमर्यादित्तरौहिण्यासाहितप्रभो^{१९} । एवमर्घ्यं प्रदार्थयेदोः^{२०} प्रार्थयेत्प्राञ्जलि
 स्थितः^{२१} । तिष्ठन् पूर्वमुत्तौ भूत्वा पश्यन्निदुचनारद नमः शुक्लांशवेतुभ्य द्विजराजाय ते नमः^{२२} । रोहिणीपतये तु भ्यं
 लक्ष्मीभ्रात्रे नमोस्तुते^{२३} । ततश्च जागरं कुर्यात्पुराणश्रवणादिभिः जितेंद्रियश्च संशुद्धः पाखंडालो कुवार्जितः त
 त^{२४} । 'प्रातः' प्रकुर्वीत 'स्वाचारं च यथाविधि पुन' स पूजयेद्देव^{२५} यथाविभवविस्तरं ब्राह्मणान्भोजयेद्ब्रह्म
 ततश्च प्रयत्नो नर वंधुभृत्यादिभि सार्धं स्वयं भुजतिवाग्यत^{२६} । एवं पौपादिमासे थ पूर्णमास्यामुपोषितः^{२७} । आ
 चैयेंद्रकिं स्युक्तो नारायणमनामय^{२८} । एवमवत्सरकृत्या कार्त्तिक्या पूर्णिमादिने । मङ्गपंकारयेद्दिव्यचतुरस्त्रसुमंगल
 शोभितं पुष्पमालाभिः पताकाध्यजराजितं । बहुदोषसमाकीर्णः^{२९} किंकिणीजालशोभित दर्पणैश्चामरैश्चैव
 कलशैश्च समावृतं^{३०} । तन्मध्यं सर्वतोभद्रं पंचवर्णविराजितं । जलपूर्णततः कुभं न्यसेत्तस्योपरि द्विज । पिधाय
 कुंभं वस्त्रेण सुसूक्ष्मेण विशोभित^{३१} । हेमनावारजतेनापि । तथा ताघेण वा द्विज । लक्ष्मीनारायणं देवं कृत्वा तस्योप
 रित्यसेत्^{३२} । पंचाशतेन संस्त्राव्या^{३३} भ्यर्च्य गथादिभिः कृमात्^{३४} । भक्ष्यभोज्यादिनैवेद्यं^{३५} भक्तिः सयते द्वियः जा
 गरं च तथा कुर्यात्सम्यक् श्रद्धासमन्वितः^{३६} । परेऽपि प्रातर्विधिवत् पूर्ववाह्निर्भूमे चैत आचार्याय प्रदातव्या प्रतिमा
 दर्शनां न्विता ब्राह्मणान्भोजयेच्छत्तया विभवे सत्यवारितं^{३७} । तिलदानं प्रकुर्वीत यथाशक्त्या समाहितः^{३८} कुर्याद

शौचविधिवत्तिलहोमविचक्षणः एवं कृत्वानर सम्यक् लक्ष्मीनारायणव्रतं इह भुक्ता महाभोगान्पुत्रपौत्रसमन्वितः
 सर्वपापविनिर्मुक्तः कुलायुनममन्वितः प्रयाति विष्णुभवनं योगिनामपि दुर्लभं इति नारदीयपुराणे पूर्णिमाव्रतम्
 अथ प्रतिपदादि तिथिपुक्रुत्य विशेषो भविष्योत्तरे ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ तिथिकृत्य मिदानीति कथयामि युधिष्ठिर
 सर्वपापप्रशमनं सर्वविघ्नविनाशनं मानसं वाचिकं वापि कर्म भजयद्घभवेत् सर्वप्रशममायाति दानेनानेन पाण्डव
 अरण्ये कार्तिके चैव वैशाखे फाल्गुने तथा सितपक्षात्प्रभूतितद्वातव्यपुण्यवर्धनम् विस्रज्ज्वासाहायस्तु पात्रप्राप्ति
 स्तथैव च दानकालः स देवैकथितस्तत्त्वदर्शनाभिः तीर्थवायते गोष्ठ्यह्नीत्वा नियतात्मवान् यो ददाति नर श्रेष्ठत
 दानस्याय कल्प्यते अग्निमिद्विचहत्वा च प्रतिपद्यामित्युतं हविष्यं सर्वधान्यानि प्राप्नुयादामितं धनं प्रतिपत्सु द्वि
 जान् पुण्यपूजयित्वा प्रजापतिं सौवर्णमरविदं च कारयित्वाष्टपत्रकं कृत्वा चौदुवरे प्राप्नुयैः सङ्घट्टतु पूर्वकं पुष्पैर्धूपैः
 पूजयित्वा विप्राय प्रतिपादयेत् - अनेन विधिना दत्त्वा कमलं मलालयाम् ईप्सितां ह्यभेतैकामानिष्कामो ब्रह्मचा
 र्यान् ब्रह्माणच द्वितीयायां संपुण्य ब्रह्मचारिणं । भोजयित्वा च विद्यानां सर्वासां पारगो भवेत् वह्निं पज्यद्विती
 यायां भूर्भुवः स्नरितक्रमात् तिलाज्येन शतहुत्वा दत्त्वा पूर्णहुति ततः वैश्वानरस्तु सौवर्णस्थापयेत्ताम्रभाजने गुडाज्य
 पूरितैराजस्तोत्रपूणं घटोपरि पूजयित्वा वस्त्रमाल्यैर्भक्ष्यभोज्यैरेकधा ततस्तद्वाह्मणे दद्याद्वाह्निर्मे प्रीयतामिति या
 वज्जन्मकृतास्थापान्मुच्यते नात्र संशयः । मृतो वह्निं हपुरं याति प्राहेद नारदो मुनिः तृतीयायां च विज्ञेयशधनाढ्यो जाय
 ते भृशः । कयादिदं यवहरेण लाभो बहूगुणो भवेत् । तृतीयायां महाराज गौरीं स्वर्णमयीं शुभां स्थापयित्वा ताम्र
 पात्रे लवणोपरि विन्यसेत् वस्त्रपुष्पैः पूजयित्वा नैवेद्यां विनियेद्य च - ततस्तु ब्रह्मणे दद्याद्दण्डपार्थने निवेदयेत् रक्तवस्त्र
 युगं च्छन्नकुंकुमेन विभूषितं पुष्पैर्धूपैः सनैवेद्यैः पूजयित्वा द्विजातये दत्त्वा यत्फलमाप्नोति पार्थतत्केन गण्यते प्रासादा

यत्र सौवर्णा नद्यः गायसर्कमाः गंधर्वाप्सरसोऽन्यत्र तत्र तयातिमानवाः स्वर्गादिहैत्यसंसारसुरूपसुभगो भवेत्
दाता भोक्ता बहुधनपुत्रपौत्रसमन्वितः नारी वातदुर्णैर्युक्ता भवतीह न स शयः गणेशपूजितकुर्याच्चतुर्थ्यसर्वक
र्मसु अविघ्नं विदुषे विघ्नकार्ये चास्य न कर्हि चिन् चतुर्थीवारणहं मं पलादूर्ध्वसुशोभनं कारयित्वां कुशयुतं तिलद्रोणो
परिस्थितं वस्त्रैः पुष्पैः पूजयिष्यामि नैवेद्यं निवेद्य च ततस्तत्राह्मणेन्द्रस्वागणेशप्रीयतामिति काव्यारंभे पुसर्वेषु
तस्य विघ्नं न जायते चारणाः सप्तजन्मानि भवंति मदविह्वलाः वरुणैर्द्रुसमोलो कैवल्यविजयी भवेत् ४ ना
गानि द्व्यवपवम्यां न विषैरभिभूयते स्त्रियवालभेत पुत्रं श्रियच परमांलभेत् ५ पवम्यापन्नं गंस्वर्णैस्त्वैनेकेन का
रयेत् क्षीराज्यपात्रमध्यस्थं पूज्यविप्राय दाययेत् द्विजसंपूज्यवसुभिः प्राणिपत्यक्षमापयेत् इह लोके परैश्चैव दा
नमेतत्सुखावहं नागोपद्रवशां त्यर्थं सर्वदुष्टानि वह्णं प्रायश्चित्तमपि प्रोक्तं नागदुष्टस्य शंभुना संपूज्य कारिणे
यंचा द्विजः पद्भ्यां प्रजापते मेधावीरूपसंपन्नो दीर्घायुर्कोविद्वर्धनः पद्भ्यां शक्तिसमोपेतं कुमारं शिशुं विवाहनं कार
यित्वा यथाशक्ति हेममालाविभूषितं तंडुलद्रोणशिखरे वा सोभि पूज्यशक्तितः नमस्कृत्य ततो दद्याद्ब्राह्मणाय कुटुं
बिने शुद्धो ब्राह्मणतामोति ब्राह्मणश्रेष्ठलोकभाक् ६ सप्तम्यां पूज्य ऋक्षशचित्रभानुं दिवाकरं सूर्यलोकमवाप्नोति
सूर्येण सह मोदते गंधर्वास्तुष्टिमायां तदनिना नेन पांडव ७ अष्टम्यां पूजितो देवगोभूतावरुणहरः ज्ञानं द
दाति विपुलकामान् स यच्छते गुणान् सत्युहाज्ञानं दशैव पापहृत् प्रपूजितः ८ अष्टम्यां दृष्टपभ्यै वष्टे गंगाध
रंधुरं सितवस्त्रसुगच्छन्नं घंटाभरणभूषितं दद्यात्प्राणम्यविप्राय प्रीयतां दृष्टपभ्यजः प्रदक्षिणांततः कृत्वा अत्र
तस्तमनुब्रजेत् दानेन निनज्येति शिवलोकं सुदुर्लभं वृषस्कंधे प्रतिष्ठति भुवनानि चतुर्दश तस्माद्दृष्टप्रदानेन दशा
भक्तिभूरियं ८ दुर्गासंपूज्य दुर्गाणि न वम्यांतरतीच्छताः सत्रा मेव्यवहारे च सदा विजयमादिशेत् न वम्यां कां

चन्तिहंकारयित्वा स्वशक्तिः मुक्ताफलं कृतं तं लवत्वावगाठत इह ॥ तत्प्रवरयेत्यसर्वाङ्कामानवाप्नुयात्, कान्ता
रायनदुर्गेण चौरव्यालाकुलेपयि हिंसकान्तं न हिंसति दानस्यास्य प्रभावतः मर्त्येति विपुरं याति पूज्यमानः सुरासुरैः पुण्य
क्षयादिहागत्य राजा भवति धार्मिकः ९ दशम्यां धर्मराज इक्ष्वाकुर्व्याधिरोधुर्वं नरकादपमृत्योऽश्च समुद्धरति मानवम्
१० दशम्यां नृपशादूलदेशेऽप्यर्णनिर्मिताः लवनेन गुडक्षीरनिष्पावावुल्लैस्तथा गव्यत्रयं तंडुलैश्च मापात्रेन स
मन्विताः संपूज्य वस्त्रपुण्यार्घ्यार्द्धजायप्रतिपादयेत् अनेन विधिनार्यस्तु पुमांस्त्रीवाथवापुनः निर्वापयति राजेन्द्र
तस्य पुण्यफलं शृणु इह कामानवाप्नोति प्रीत्या स्वर्गमर्हयते सफलास्तस्य सर्वांशायाः काचिन्मनसा कृता ततः
स्वर्गादिहागत्य कुलमहातिजायते एकादश्यां यथोद्दिष्टा विश्वेदेवाः प्रपूजिताः प्रजापशून् धनं धान्यं प्रयच्छति महीं
तथा ११ एकादश्यां हारैर्मर्त्यैः कारयित्वा हिरण्मय यथाशक्त्वा तां च पात्रघृतेन परिपूरितं पचाग्निं निरतं विप्रं
पुराणज्ञं विशेषतः दत्त्वा किं बहुनोक्तेन विष्णुलोकं मर्हयते १२ द्वादश्यां विष्णुमिक्षाचसर्वदा विजयी भवेत् पूज्य
असर्वदेवानां यथा गोपतिगोहरः गोवृषमाहं पहेम सप्तधान्यानि यानि च पुण्याणि च यि वित्राणि गंधाश्चाञ्चावचां
स्तथा यथाशक्त्याप्यलकृत्य वस्त्रेणाच्छाद्य तन्नरः द्वादश्यां द्वादशैः शैलानि ब्राह्मणेभ्यो निवेदयेत् एकस्य त्रामह
राजतः फलत्वं निशामय इह कौर्त्तिं परांप्राप्य भुक्ता भोगान्यथेप्सितान् अतो विष्णुपुरीं याति पूज्यमानोऽप्सरो
गणैः कर्मक्षयादिहागत्य राजा भवति धार्मिकः यज्ञयाजी दानपतिर्जि विष्णुशरदांशतं कामदेवं त्रयोदश्यां सर्व
श्र्वयसमन्वितः बहुपुत्रो बहुधनस्तथा स्यान्नात्र संशयः १३ त्नापयित्वा ब्राह्मणांस्तु त्रयोदश्यां त्रयोदश तान्त्र
छाद्य नैवेद्यैर्गंधपुष्पैस्तथाप्येत भोजयित्वा तु मिष्टान्नं दक्षिणां विनिवेदयेत् प्रेतनाथाय रौद्राय तथा वैवस्वता
य यमाय च नमस्तेस्तु नमस्ते कर्मसाक्षिणे उच्चार्य्य श्रद्धया युक्तः प्राणिपत्या वि सर्जयेत् यः करोति महाराज पूजा

मेतामिनोरमा यमायसुखमर्थः स्थित्वा व्याधि विवर्जितः यममार्गनतापंचदुःखमाप्नोत्यसौ पुमान् न पश्याति त्रैतु
 मुखं पितृलोकं सगच्छति कर्मक्षयादिहागत्य सुखी च पुत्रवान् भवेत् दृष्टे श्वरं चतुर्दश्या सर्वैश्वर्यसमन्वितः बहुपुत्रो बहु
 धनो नरः स्यान्नान्न संशयः १४ माहेयं च शुभकुंभं चतुर्दश्यां पयोधृतं सुवर्णेन च संयुक्तं न ववस्त्रा विभूषितं घंटा
 भरणशोभाद्व्यवृषभेन समन्वितं यो दद्याच्छिवभक्त्या यत्राह्मणाय कुटुंबिने एतद्वत्त्वा नरश्रेष्ठ शिवलोके महीयते तत्र
 स्थित्वा चिरं कालं क्रमादेत्यमहीतले आरोग्यधनसंयुक्तो कुलमहति जायते सर्वकामसमृद्धार्थो यावज्जन्म शतत्रय
 १४ पौर्णमास्यां च यः सोऽनं पूजयेद्भक्तिमान्नरः सर्वैश्वर्यसमायुक्तः कतिमानभिजायते १५ पौर्णमास्यां वृषोत्स
 र्गकारयित्वा विधानतः चंद्रराजतनिष्पन्नपलेनैकेन शोभनं पूजयेद्ब्रह्मकुमुदेवं विनिवेद्य च दद्याद्विप्राय स
 त्कृत्य वा सैलं कारभूयैः मन्त्रेणानेन राजेंद्रतन्निवो धन्योपात्तमक्षरोदाणं वसंभूतत्रैलोक्यगणदीपकः उमापते
 शिरोरत्नशिर्वयं च्छनमोनमः दानेनानेन नृपते भ्राजते चंद्रवाहिवि अप्सरोभिः परिवृतो यावदाभूतसंज्ञवं १६
 पितरः स्यदिने पिंडारघाः कुर्वन्ति सर्वदा प्रजावृद्धिधनं रक्षां मानुष्यं फलमेव च ३० अत्र पितृव्रतं हेमाद्रौ वारहे स
 गौर्दो ब्राह्मणसुष्टास्तमूचुः पितरस्तदा वृत्तिना ब्रूहि भगवन्कवर्त्तमहेव य ब्रह्मोवाच अमावस्यादिनवोस्तु
 तस्यां कुशतिलोदकैः तर्पितामानुषैस्त्वादिपरंगच्छतान्यथा तिलोदयास्तथैतस्यामुपोष्य पितृभक्तिः चिरस्य
 तस्य संतुष्टावरं यच्छतमाचिरं तस्मादस्यातिथौ विद्वान्दानमेतत्समाचरेत् उपवासं विनाप्येते भवंत्युक्तफलप्रदाः
 पूजया जपहोमैश्च तोषिताः शक्तिः सदा इति दानान्यमूनि विधि विष्णु कर्मशो नरेन्द्र्यच्छति यो द्विजवराय विशुद्धसत्त्वाः
 ते ब्रह्मविष्णुभुवनेषु सुखविहृत्य यां त्यक्तां साहाशिवेन न संशयोमे इति श्रीभ्राविष्योत्तरोक्तं सकलतिथिकृत्यानि अथ
 प्रतिपदादि तिथिनां दिवता पूजादि मन्त्राः त्वन्नो अग्ने इत्यस्य हिरेण्यस्तूपकृषिस्त्रिष्टुपुच्छदः त्वन्नो अग्ने वरुणस्य वि

द्वान्देवस्य हेडोऽश्रवांसि सौष्टाः यजिष्ठो वहतमः शोशुवन्तो विश्वेदोपांस्तु प्रमुमुग्ध्यस्मत् । आशस्तु स्वर्णवर्णाभः
 सप्तर्षिः सप्तहस्तकः स्वाहा । सखो मे पवाहं शस्यन्नद्वुक्त्वादिधृक् अग्नये नमः । द्वितीयायां ब्रह्मा ब्रह्मयज्ञानमित्यस्य
 गीतमोवाग्मेदयं श्रुत्वा पिबिष्युः पृच्छदः । ब्रह्मा देवता । ब्रस्तयज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वितीयायां सुरुचो वेन आवः सुबुध्य उप
 मां अर्थं विष्टां शतं श्रयो निमसतं श्रविष । ब्रह्मणे नमः । प्रध्वासनस्योजटिलो ब्रह्माध्येयश्चतुर्मुखः अक्षमालांस्तुव
 विश्वेषु स्तं कंचकमंडलुं वासः कृष्णाजिनंतस्य पार्श्वे हंसस्तथैव च २ तृतीयायां गौरी गौरी मिमायेति दीर्घतमम्
 पि । विष्टुच्छंदः गौरी देवता गौरी मिमायसलिलानि तस्यैकपदी द्विपदी च छपदी अष्टापदी नवपदी वभ्रवुवी
 संहत्वाक्षपरमेव्योमन् -- गौरी शंखं दुवर्णाभां शर्वरी शनिपेवितां कृष्णपद्मासनासीनां साक्षसूत्रकमंडलुं १। वरदा-
 ज्ञानरूपांतां सर्वमालयप्रियां सदा गौर्व्ये नमः ३ चतुर्थ्यां गणपतिः गणानां त्वेत्यस्य गृह्यस्तु सप्तदशपिर्जगतीच्छंदः
 गणपतिर्देवता - गणानां त्वागणपतिर्ह्वामहे प्रियाणां त्वाप्रियपतिर्ह्वामहे निधीनां त्वा निधिपतिर्ह्वामहे
 वसोमम आहमजा निगर्भधमात्वमजासि गर्भं पाशां कुशकल्पलतां विपाणं धञ्चतुण्डाहितवीजपूरः । रक्तस्त्रिभुज
 स्तरुणुदुर्गौ लिहो रोज्वलो हस्तिमुखो वताहः । गुणपतये नमः ४ पंचम्यां नागाः नमोस्तु सर्पेभ्य इत्यस्य प्रजापति
 ऋषिः अनुष्टुप्छंदः सर्पा देवताः नमोस्तु सर्पेभ्यो ये केचन पृथिवीं ननु ये अंतर्निक्षेपेदिति न्यः सर्पेभ्यो नमः । सर्पा
 रक्ताग्निनेवाश्च द्विभुजाः पीतवस्त्रकाः फलकासिधराः छदणाभोस्त्वत्फणविभूषिताः सर्पेभ्यो नमः । पद्मास्कंदः
 यदस्कंद इति मेघातिथिऋषिर्गायत्रीछंदः स्कंदो देवता यदस्कंदं पृथिवीनायमान उच्यते समुद्रादुतवापुरीपात् श्ये-
 नस्य पक्षाहरिणस्य बाहु उपस्तुत्य महीजातते अर्वन् । वराभयकरः साक्षाद्विभुजः शिखिवाहनः । किरीटीकुंडली-
 देवो दिव्याभरणभूषितः । कुमारः पण्मुखो ध्येयः । शिखंडकविभूषणः । पताकवैजयंत्या च शक्तिश्च वतुवामयोः

कुमारायनमः ॥ ६ ॥ सप्तम्यारविः आरुणेतिहिरण्यस्तूपरुपिर्गायत्रीछंदः ॥ सूर्योदेवता आरुणेणर
 जसार्वभौमोनिवेशयन्नमृतंमर्त्यं चहिरण्ययेनसवितास्थे ॥ नादेवोयातिभुवनानिप्रयन् पद्मासनः पद्मकरः
 पद्मगर्भसमद्युतिः ॥ सप्ताभ्यथसंस्थश्चाद्भिभुजः स्यात्सदारविः ॥ सूर्योयनमः ॥ ७ ॥ अष्टम्याशिवः
 अंबकभितिवशिष्टरूपिर्गायत्रीछंदः ॥ रुद्रोदेवता - अंबकंयजामहेसुगंधिंष्टिवर्धनं ॥ उर्वारुकमिववंधनान्मृत्यो
 र्मुक्षीयमामृतात् ॥ पंचवक्त्रोवृषारूढःप्रतिवक्रंविलोचनः - कपालहस्तःखट्वांगीचंद्रमौलिःसदाशिवः ॥ शिवाय
 नमः ॥ ८ ॥ नवम्यादुर्गा ॥ अश्वेश्वालिकेइत्यस्यप्रजापतिऋषिः ॥ अनुष्टुप्छंदः ॥ दुर्गादेवता ॥ अं
 वेअंगिकेअंवालिकेनमानयातकश्चनससत्यश्चकः ॥ सुभद्रिकांपीलवासिनी ॥ १ ॥ कालाधामांकटाक्षैररि
 कुलभयदामौलिवर्द्धदुरेखां - शंखचक्ररुपांत्रिशिखमपिकरैरुहहंती ॥ त्रिनेत्रां ॥ सिंहस्कंधाधिरूढांत्रिभुवनमालि
 लंतेजसांपूरयतीं ॥ ध्यायेदुर्गांजयाख्यांत्रिदशपरिवृतांसेवितांसिद्धिकामैः ॥ दुर्गायै नमः ॥ २ ॥ दशम्यायमः
 यनयेतिविवस्वान्ऋषिः ॥ त्रिष्टुप्छंदः ॥ यमोदेवता ॥ यनायत्वामस्वायत्वामूर्ध्वरंयुत्वातपसे ॥ देवस्त्वामसाविता
 मध्यान्तंमुष्टयिव्याःसंक्षुचर्ममृच्चरशदः ॥ धर्मरंजायनमः ॥ १० ॥ एकादश्यांबिभ्वेदेवाः ॥ उमासश्रवणी
 तिमंधुच्छं ॥ १ ॥ ऋषिर्गायत्रीछंदः ॥ विभ्वेदेवता - उमासश्रवणीधृतोविभ्वेदेवासश्रागताः ॥ द्वाभ्यांसोदाशुपः
 सुतं ॥ विभ्वेदेवाश्रवर्षेपिदक्षिणांणपाणयः ॥ ध्यातव्यावामपाणौतुशरासनयुताःसदा ॥ २ ॥ विभ्वेभ्योदेवेभ्यो
 नमः ॥ ११ ॥ १ ॥ द्वादश्यांबिष्णुः ॥ इदंविष्णुरित्यस्यैः ॥ मेधातिथिद्रुपिर्गायत्रीछंदः ॥ विष्णुर्देवता ॥ इदं
 विष्णुर्विचक्रमेवधानिदधेपदंसमूहमस्यपाशुंमुरे ॥ विष्णुःकौमुदकीखड्गपद्मशंखकरःक्रमात् ॥ १ ॥ प्रदक्षिणंदक्षि
 णाधःकरादोरभ्यनित्यंशः ॥ २ ॥ विष्णवेनमः ॥ १ ॥ त्रयोदश्यांकामः ॥ १ ॥ उक्तामगायत्र्याःसर्मोहनऋषिर्गायत्रीछंदः

कामेदेवताकामार्चनेविनियोगः ' पुष्पवाणायचिद्देहकामदेवायधोमाहितन्नोत्तमंग प्रचोदयात् ' नमोस्तु पुष्प
 वाणायजगदाह्लादकारिणे ' मन्यथायजगन्नत्ररतिप्रातिप्रदायिने आप्यायस्वेतिचंद्रमवेणचंद्रपूजावा ॥ १३
 चतुर्दश्या.शिवः श्रवणकामितिमंश्रस्यवासेष्टऋषिर्गायत्रीछंदः ' शिवोदेवताशिवार्चनेविनियोगः श्रवणकयजम
 हे ० पंचवक्रोद्युषारूढः प्रातिवक्रात्रिलोचनः कपोलहस्त.खट्वांगीघट्टमोलिः सदाशिवः १४ श्रमायाः पितर.उदीरिते
 तिमंत्रस्यशंखऋषिः स्वधोदेवता त्रिष्टुप्छंदः पितृगणमर्चनेविनियोगः उदीरितात्पारासउन्मध्यमाः सौम्या-
 सश्रसुंयइयुरद्युक्तंज्ञास्तेनोर्वतुपितरोहवेषु ३० पूर्णिमायाः शशी आप्यायस्वेतिमंत्रः श्रतः श्रतांवरधरोदः
 शाश्वः श्रंतभूषणः ' गंदापाणिर्द्विधाहुश्रुकन्तव्यावरदः शशी अथमलमासव्रतानि युधिष्ठिरउवाच कथंवाचरितं-
 ब्रह्मन्मलमासव्रतादिक ' तत्सर्वं ब्रूहिमेविसर्वलोकहितायच ' मार्कंडेयउवाच ' विस्तरेणाचनफलंकविभिर्नैवश
 क्यते ' ' वंक्तुंजनार्दनस्यदर्किपुनः प्राकृतैर्जनैः ' प्रातिपत्तिथिमारभ्यमासेमेकजनार्दनं श्रवणेद्वधपुष्पाद्यैः पायसे-
 नससर्पिषा विप्रांस्तुभोजयेत्पश्चादक्षिणाभिश्चतोषयेत् एवंव्रतंमासेमेककुर्वाद्वा नैर्विचित्रकैः अतेभूतदिनेप्रा
 सेउपोष्यसुसमाहितः पुण्येह्निप्रातरुत्थायकुर्वात्पूर्वाह्निकाक्रियां ' गृहीत्वानियमं पश्चाद्वासुदेवहृदिस्मरन्
 त्रिजिज्ञाशब्दीनिरतान्ततोविप्रांन्निमंत्रयेत् ' सपत्नीकान्सदाचारान्सुरूपंश्चसुविद्यकान् ' वेदाध्ययनसंपन्नान्
 कुलीनज्ञातिसंभवान् ' ततोमध्याह्नेवलायांकृत्वामाध्याह्निकीः क्रिया ' पुष्पमंडपिकारुत्वाविचित्रैस्तोरणादि-
 भिः ' तस्मिन्सुशोभितेसर्वमडलेतूर्यादिते ' सुलक्षणांलिखेत्तत्रसर्वतोभद्रमंडल ' स्थापयेद्वद्रणकुंभंपंचरत्नसम
 ण्वतं ' तस्योपरिन्यसेत्पात्रंदेवंतत्रप्रपूजयेत् आदौस्वस्त्ययनकृत्वापूजांतवंसमारभेत् ' प्राणानायम्यविधिवन्म
 नः संकल्पपूर्वकं उपचारैः षोडशभिः पूजयेच्चजनार्दनं ' गंधतोयेनसंस्नाप्यशुभैः ' पंचामृतैस्तथा स्थापयेद

व्रणकुम्भवस्त्रयुग्मेनुवोष्ठनं ॥ ततस्त्रिशच्चनामानिपूजयेच्चयथावीधिः ॥ जिष्णुंविष्णुमंहोविष्णुहारिं ॥ कृष्णमधोक्षजं
 केशवं मोधवं राममच्युतं पुरुषोत्तमं गोविंदं वामनं श्रीशं श्रीकण्ठं ॥ विश्वसाक्षिणं नारायणं ॥ मधु-
 रिपुमनिरुद्धं ॥ त्रिविक्रमं वासुदेवं जगद्योनिं शेषतल्पगतं तथा ॥ संकर्षणचक्रप्रद्युम्नद्वैत्यारिं विश्वतोमुखं ॥ जना-
 र्दनं धराधारं श्रीधरंचसमप्येत ॥ कुम्भस्थितेकांस्थपात्रे पूजयेच्चजनार्दनं ॥ आच्छाद्यवस्त्रयुग्मेनपीते
 नचयथावीधिः ॥ विष्णवेचततोदद्यादुपवीतेचशोभने चंदनेनसुगंधेनूपुष्पैर्नानाविधैर्नपं ॥ धूपैर्नानाविधै-
 र्दोषैःपूजयेच्चयथावीधिः ॥ मिष्टान्नैःश्वेतनैर्वेधैर्नागवाह्मदलान्वितैः ॥ घण्टासदंगानिघोषैःशखध्वनिसमन्वितैः ॥ आ-
 र्तिकंप्रकुर्वीतकर्पूरागुरुचंदनैः ॥ प्रदक्षिणनमस्कारान्मंत्रपुष्पयथावीधिं तावपात्रस्थितं तोयंचंदनाक्षतपुष्पकैः
 अर्धपदद्यात्सपत्नीकःप्रहृष्टनोतरात्मना नारंगैर्नालिकैलैश्चफलैर्नानाविधैःशुभैः ॥ पंचरत्नसमायुक्तंजानुनीस्था-
 प्यभूतले ॥ आरोप्यजालेहस्तौचश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तशुभं सूर्याधिदैवते ॥ देवदेवमहादे-
 वप्रलयोत्पत्तिकारकं गृहाणार्घ्यमयादतंकृपां कृत्वा ममोपरि ॥ स्वयंभवेनमस्तुभ्यंब्रह्मणेमिततेजसे नमोस्तुते
 प्रियानंतब्राह्मणानां दयांकुरु एवंस्तुत्वजगन्नाथंगंधपुष्पपोपहारकैः ॥ पूजयित्वाजगन्नाथंचतुर्पुत्रहरेषुच नया
 जागरणंकुर्यात्कीर्तनंश्रवणादिभिः ॥ ततःप्रांतात्समेयश्रमावास्यादिनेनृषः ॥ विष्णुचपूजयेद्भक्त्यापश्याद्भोमंसमा-
 धरेत् ॥ संमित्रिलाज्यचरुणापायसेनहुनेनूप अतोदेवेतिपटकेनअयुतंवासहस्रकं पूर्णाहुतिततःकृत्वाहोमशेषंसमाप-
 येत् ॥ गुरोःपूजांततःकुर्याद्वसुधायादिसप्तकैः ॥ प्रदद्याद्विनुनासाहं प्रतिमांचतथानृषः ॥ दयस्त्रिशदपूपांश्चकांस्यं
 पात्रसमन्वितान् ॥ प्रदद्याद्गुरवेराजन्धृतशर्करयासह अधिमासेतुसंप्राप्तेपुष्पमृत्यैजनार्दनं ॥ उद्दिश्यापुपदा-
 नैर्नधृतैर्नसहैरुक्मकं ॥ विष्णुप्रीत्यैप्रदद्याच्चैष्टवीदीनफलंलभेत् ॥ त्रयस्त्रिशदपूपांश्चदानाहोचचदिनोदने

सुवर्णगुडसंयुक्तान्कास्यपात्रेनिधाय च ॥ १ ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेपापमुत्तयैजनाहंनं ॥ २ ॥ उद्विश्यापूपदानेनघृते-
 नसंहरुक्मुकंविष्णुप्रीत्यैप्रदद्याच्चष्टध्वीदानफलंलभेत ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेशुभसूर्याधिदैवते नरकोत्तारणा ॥
 यैर्वमयादत्तंप्रदीयते ॥ ३ ॥ त्रयस्त्रिंशदुपांश्व्यूतशर्करयासह ॥ ४ ॥ सदक्षिणामयातुभ्यंकांस्यपात्रेणदापिता ॥
 दत्तादिवाकुरोदेवोऽष्टहतिचिदिवाकरः ॥ ५ ॥ दानेनानेनविद्वंसूर्योमेप्रीयतामिति ॥ प्रीयतां देवदेवेशाब्रह्माशं-
 भुजनार्दनीः ॥ ६ ॥ तेषांप्रसादात्सकलाममसंतुमनोरथाः ॥ गृहाणपरमाग्नेनकांस्यपात्रंप्रपूरितं ॥ स्यूतगुडसं-
 युक्तंप्रीतोभवदिवाकर ॥ ७ ॥ त्वयादत्तमिदंप्राप्तंपरमाग्नेनपूरितं ॥ स्यूतंप्रतिगृह्णामिप्रीयतांमेदिवाकरः ॥ ब्राह्म-
 णान्पूजयेत्पश्याद्ब्रह्मलंकारचंदनैः ॥ अपूपदानंदद्याच्चकांस्यपात्रसमन्वितं ॥ धेनुंभवत्सांदद्याच्चब्रह्मलंकारभूषि-
 तां ॥ कांस्यदोर्ध्वोरोप्यसुरीदक्षिणासहितान्द्रप ॥ नत्वातुवाचयेद्विप्रान्सफलंवास्तुमेव्रतं ॥ ऋत्विग्भ्योवासासीद-
 यात्त्रयस्त्रिंशच्चकुम्भकान् ॥ ८ ॥ कांस्यपावसमायुक्तानपूजयन्घृतसंयुतान् ॥ वटकैःसहरजैर्द्रव्यथाशक्त्याचदक्षिणां
 ब्राह्मणभोजयेत्पश्याच्छर्कराघृतपायसैः ॥ द्वादश्यामलमासस्यक्षेययातिशुभंनिहवा ॥ दुर्बलेनापिकर्तव्यत्रयस्त्रिंश-
 वंपूपकः ॥ ९ ॥ मलमासेतुसंप्राप्तेएकास्मिंश्चभुभेदिने ॥ निष्कंचनेनदातव्यंघृतशर्करयासह ॥ मासानांमलमासोऽयंम-
 लिनपापसंभवः ॥ तस्यपापस्यशांत्यर्थमन्नदानं करोति यः ॥ यावत्तैचैवच्छिद्राणिअपूपादिपुपांडवः ॥ तावद्वर्षस-
 हस्राणिस्वर्गलोकेमह्ययते ॥ मलमासव्रतंनारीयाकरोतीहभारत ॥ दारिद्र्यंपुत्रशोकतनुवैधव्यलभेतसा ॥ यइदंघ-
 र्मेसर्वस्वंकुर्याच्छोकैःपुराकृतं ॥ ब्रह्महत्यादिपापघ्नप्राप्तुयौहोणवंपदम् ॥ एवंप्रार्थयेच्चगोविंदंपूजयेद्ब्राह्मणान्नव ॥ सप-
 त्नीकान्शुचिस्नात्वालक्ष्मीनारायणौस्मरन्पूजयित्वाविधानेनभोजयेद्घृतपायसैःभोजयित्वाविधानेनसत्नीकंस्म-
 रन्निभुं ॥ स्मर्त्तव्योद्विज रूपेणपत्नीरूपेणवैद्विज ॥ १० ॥ परिधाययथाशक्त्यावत्ब्रह्मलंकारंकुम्भे ॥ ११ ॥ द्राक्षाभैश्चक्रपित्ये

श्रुपनसैः कदलीफले नारिकेलैश्चनारंगैः कूष्माण्डैर्दोडिमीफले उर्वारुकैः कर्कटैश्चशृंगवेरैः समूलकैः अन्यैश्चविभिर्धैः
 शार्करचैः पेष्यैश्च पृथक् पृथक् घृतपक्वान्नगोधूमैः शुभैः सौहालिकैर्वटैः शर्कराघृतपूरैश्च फाणितैः खडमडितैः भक्ष्यभोज्यै
 श्रलेह्यादिकदुकानिविशेषतः गोरसानां विचित्राणि वासितानि इलादिभिः अन्यान्यपि च दानानि देयानि विविधा,
 निच वित्तशोधनकर्तव्यमात्मनः श्रेयइच्छता यथावत्सरसप्राप्यपरिवेश्यमुदुवन् इदं स्वादुइदमोज्यभवद
 र्थविचिंतये याच्यतां रोचते यच्च यन्मयापचितं प्रभो धन्योऽस्म्यनुग्रहेति स्म पावितं मम मंदिरं विसर्जयेत्ततो वि
 त्प्रान्दत्वात् बलदक्षिणे आसीमांतमनुब्रज्य भुजीतं वंधुभिः सह अंसं क्रांतुं व्रतं नारीयाकरोति हरिप्रिय दारिद्र्य
 पुत्रशोकचवैधव्यनभवेत्कदा एव विधोऽपि पुरुषो यदि कुर्यान्मालिं लुचे मलिं लुच प्राप्य न पूजितो यैः श्रीनाथदेवैः
 पूर्यैव प्रसत्या कथं भवेच्छ्रेयसुखं च संपत्युन्नः सुहृत्स्वजनाश्चापि भार्या कदाचिन्नकृतं पापैर्मेलमासन्नंतनरैः तेषां
 पापिष्ठतानि त्यत्र ह्यहत्यापदे मार्कण्डेय उवाच एतदेकथितं पार्थगुह्याद्गुह्यतरं परं वाजपेयः क्रतुफलं श्रुतावका
 लभेद्भुवम् ॥ इति श्रीभविष्योत्तरपुराणे मलमासव्रतोद्यापनम् ॥ स्वस्ति श्रीरणवीरसिंहधरणीपालो वदान्याम्रणी १
 ११ रणवीरसिंहभूषकारिते कृत्यसागरे मलमासादिसंकीर्णकृत्यरत्नसमुच्चयः - २ अथ सक्रांतिव्रतानि ॥ तत्रा
 धौधान्यसक्रांतिव्रतम् स्कंदपुराणे - नदिकेश्वर उवाच अथात संप्रवक्ष्यामि धान्यव्रतमनुमं यः कृत्वा हि न
 रैराजन्सर्वोन्कामानवाप्नुयात् अयनो वापुर्वै च वस्तानं कृत्वा विचक्षणः उपचारैः पूजेच्च ध्यात्वा देवि देवाकरः करि
 ष्यामि ब्रतदेव च व्रत्स्यात्वात्परायणः ॥ तदविघ्नेनेमया तु त्वत्प्रसादाद्देवेश्वर इत्युच्चार्यो लिखेत्पद्मं कुमुदेनाष्टपद्मक
 भास्करं पूर्वं पत्रे तु आग्नेय्यां तुरवितुया विवस्वत तथायाम्यनैर्ऋत्ये पुष्पं तथा ५ ॥ आदित्यं वारुणे पत्रे वायव्ये तपनं
 तथा ६ ॥ मार्तण्डमिति कोवेरैश्चैशान्ये भानुमं च येत एवं चक्रमशोभ्यर्च्यो विश्वात्मा सर्वदेवशर्जैः कृतजलिपुटो भूत्वा स्व

धर्मदद्यात्समंत्रकं । उं कालात्मासर्वभूतात्मावेदात्मासर्वतोमुखः । व्याधिशोकजामृत्युसंसारभयनाशनः । इत्य
 धर्ममंत्रः । पुष्पैर्धूपैः समभ्यर्च्य शिरसाः प्रणिपत्य च । रविभ्यात्वाततो दद्यात्तथान्यप्रस्थं द्विजातये । एवं संवत्सरे
 पूर्णकुप्यादुद्यापनक्रियां । अर्घ्यपात्रां हंसौ वर्णकारयेत्पटले शुभं । द्विभुजं पूजयेद्भानुरक्तवस्त्रयुगान्वित
 धान्यद्रोणेन सहितं तर्धेन स्वशक्तिः । स्वर्णशृंगैरीष्यसुरां कांस्यदेहापयस्विनीं । रविरूपं द्विजं ध्यात्वा तस्मै
 वेदविदे तथा विद्यापात्राय विप्राय तत्सर्वं विनिवेदयेत् । अग्निष्टोमसहस्राणां फलं प्राप्नोति मानवः । सप्तजन्म
 सहस्राणि धनधान्यसमन्वितः । निर्व्याधिर्नोरुजो धिमान् रूपवानपि जायते । इदं व्रतं वर्षात्मकं । तत्र व्रतविधिः
 संक्रांतिदिने प्रातः शुक्लतिलैः स्नात्वा गोमेयनोपलितशुद्धदेशे । कुंकुमादिनाष्टदलं पद्मं विरच्य । पूजासमग्रसिंघा
 य सकल्पं कुर्यात् । तिथ्यादिसंकीर्त्यं ममाग्निष्टोमादिफलप्राप्तिपूर्वकं सप्तजन्मसु । धनधान्यपुत्रपौत्रादिसमन्वित
 निर्व्याधिर्निरुजत्वादि सिद्धिद्वारा श्रीसवितरूपपरमेश्वरप्रीत्यर्थं धान्यसंक्रांतिव्रतं कारयेत् । इति संकल्प्य गणेशं
 पूज्य । पूर्वनिर्मितपद्मकर्णिकायां । विश्वात्मने नम इति नाममंत्रेण बाह्यपूजयेत् । अष्टपत्रेषु पूर्वादि क्रमेण देवतांश्चा
 वाहयेत् । भास्करं १ रावं २ विवस्वंतं ३ आदित्यं ४ तपनं ५ मार्तण्डं ६ भानुं ७ पूषणं ८ मध्यविद्वात्मानं
 आवह्य संपूज्य चाति । अर्घ्यदानमंत्रः कालात्मन् सर्वदेवात्मन् विश्वात्मन् विश्वतोमुखव्याधिमृत्युजराशोकसंसारभय
 नाशन । ततः प्रस्थमितं धान्यं सदक्षिणं । ब्राह्मणाय दत्त्वा मौनं स्वयं भुञ्जीत । पुत्रवतोगृहिण उपवासनिषेधात्
 संवत्सरं ते उद्यापनं कुर्यात् । उक्तमण्डले पूर्ववदेवता । आवाह्य । सुवर्णादिपात्रेणाध्यंदत्त्वा संपूज्य । द्रोणपरिमित
 धान्यं तदधार्थं वा । आचार्य्याय दत्त्वा पीठसहितां गांच दत्त्वा । ब्राह्मणान्संभोज्य स्वयं भुञ्जीत । अन्नहोमादिसामान्य
 विधिना कार्थं । इति धान्यसंक्रांतिव्रतं । अथ रूपसंक्रांतिव्रतम् । स्कादि । अथान्यदपि तेष्विचित्रं रूपसंक्रांतिव्रतं

संक्रांतिवासरैस्तैस्तान् कृत्वा विचक्षणः ॥ हेमपात्रे वृत्तं कृत्वा हिरण्येन समान्वितं ॥ स्व रूपं वीक्ष्य तत्पात्रे ब्राह्मणा
यनिवेदयेत् एकभक्ततः कृत्वा भक्त्या चैव समान्वितं ॥ व्रतांते कांचनं दद्याद्घृतधेनुसमन्वितं ॥ अश्वमेधसहस्रा
णां फलमाप्नोति मानवः ॥ रूपयौवनसंपत्त्या आयुराग्रेभ्यः संपदा ॥ लक्ष्मीचविपुलाभोगाद्भुनक्तीह न सशत्रुः ॥ सर्व
पापविनिर्मुक्तः स्वर्गलोकं गच्छति ॥ अस्याविधिः ॥ तिथ्यादिसंक्रांत्य आत्मनः कर्मनीय रूपप्राप्तिपूर्व ॥ श्रीपर
मेश्वरप्रीत्यर्थं रूपसंक्रांतिव्रतकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य ॥ पूर्ववत्तलिखितपद्येभानुंसंपूज्य ॥ कांस्यपात्रे सघृतेस्वरूपं
वीक्ष्य पात्रब्राह्मणाय दद्यात् ॥ एवं प्रतिसंक्रांतौ कुर्यात् ॥ वत्सरतिउक्तमंडले सौवर्णेभानुंसंपूज्य ॥ कांस्यपात्रस्थं य
तं हिरण्यसहितमाचार्योपदत्वा गांच दद्यात् ॥ फलभूयस्त्वकामो घृते धेनुमपि दत्त्वा ॥ ब्राह्मणाभोजयिवास्वयमपि
भुजीत ॥ इति स्कंदे ॥ करूपसंक्रांतिव्रतं २ ॥ अथ भोगसंक्रांतिव्रतम् ॥ तत्रैव संक्रांतिदिवसं प्राप्य धोपितस्तु समा
कुर्यात् ॥ कुंकुमं कमलवैवांसिंदूरं कुसुमानि च ॥ सुगंधानि च द्रव्याणि तांबूलं शालितं तुलान् ॥ तंडुलान् फलसंयुक्तांस्तथा
भ्यो दद्याद्वा द्विचक्षणः ॥ दद्यात्सहृष्टमनसा मिथुनेभ्यः प्रयत्नतः ॥ भोजयित्वा यथाशक्ति वस्त्रयुग्मं प्रदापयेत् ॥ एवं स
वत्सरस्यातिरवि संपूज्य पूर्ववत् ॥ धेनुसदक्षिणां दद्यात्सपत्नीकद्विजातये ॥ स्यात्सुखी सर्वमर्थं पुभोगी जन्मनि जन्मनि
अस्य विधिः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोऽनेकविधभोगप्राप्तिपूर्वकं श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं भोगसंक्रांतिव्रतकरिष्ये ॥ इ
तिसंकल्प्य ॥ पूर्ववत् भानुपद्मैः संपूज्य त्रिभ्यो अधिकानि मिथुनानि संपूज्य ॥ दायनानि ॥ कुंकुमजलसिंदूरसुगंधि
पुष्पतांबूलशालितंडुलदक्षिणायुतानि दत्त्वा भुजीत ॥ वत्सरतिपूर्वांकमंडले सौवर्णेभानुंसंपूज्य ॥ द्वादशभि
धुनेभ्यः पूर्वोक्तवस्त्रयुग्मं सहितानि सौभाग्यद्रव्याणि दत्त्वा ब्राह्मणाय गांच दत्त्वा भोजयेत् ॥ इति संक्रांती कंभोगसंक्रां
तिव्रतं ॥ अथ लवणसंक्रांतिव्रतं ॥ तत्रैव ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि लवणसंक्रांतिमुत्तमं ॥ ३ ॥ संक्रांतिवासरं प्राप्य स्नानं

कृत्वा शुभैर्जलैः । ५ । वत्सालं कारसंभूतं भक्तिभावसमन्वितः ॥ ५ ॥ कुंकुमेन लिखेत्पद्ममष्टपत्रं सकांशकं । भास्करं पूजयेत् ।
इत्तया धान्यं प्रस्थसमन्वितः । तदग्रे लवणपात्रं सगुण्डं स्थापयेद्बुधः । पूजितस्त्वं यथा शक्त्या प्रसीद मम भास्कर
लवणं सगुण्डं शय्या ब्राह्मणाय निवेदेत् । एवं संवत्सरे पूर्णैर्भानुं कुर्वाद्बिम्बं । रक्तवस्त्रयुगच्छत्रं रक्तं च दनार्था चितं
कुमलं लवणपात्रं । धेन्वा सार्धं द्विजातये । प्रदद्याद्भानुमाद्विश्या विश्वात्मा प्रीयतामिति । एवं कृत्वा तु यत्पुण्यं प्राप्य
ते भुवि मानवैः । तत्केन गदितुं शक्यं वर्षकोटिशैतरेपि । लवणाचलदानस्य फलं प्राप्नोति मानवः । सर्वकाम
समृद्धात्मा विमानवरमास्थितः । सूर्यलोके वसेत्कल्पं पूज्यमानः । सुरासुरः । आयास्य विधिः । तिथ्यादिं
कीर्त्यनिक विधिसुखप्राप्तिपूर्वकं पूर्य लोके प्राप्तिश्री परमेश्वरप्रीत्यर्थं लवणसंक्रांतिव्रतं करिष्ये । पूर्ववत्पद्मे भास्करं सं
पूज्यः । तदग्रे सगुण्डं लवणपात्रं निधाय देवं प्रार्थयेत् । पूजितस्त्वं मया भक्त्या प्रसीद मम भास्कर । व्रतं संपूर्णं तां या तु त्व
त्प्रसादाद्बिवाकुर । ततः सगुण्डं लवणयुतं पात्रं दत्त्वा । ब्राह्मणान्भोजयेत् । वत्सरंति पूर्ववदुयापनं कुर्यात् । इति
लवणसंक्रांतिव्रतम् । ४ । अथ तेजःसंक्रांतिव्रतम् । शालितंडुलसमुत्कृष्टं करं कारयेच्छुभं । तन्मध्ये दीपकं स्थाप्य प्र
ज्वलंतं स्वतेजसा । तन्मध्ये मोदकं स्थाप्य ब्राह्मणाय निवेदयेत् । अर्घ्यपूर्वोक्तवत्कुर्यादेकभक्तं च पूर्ववत् । संवत्सरे
तु संपूर्णं कुंकुमादुयापनं बुधः । शोभनं दीपकं कर्तव्यं सुवर्णं नुनारं दत्त्वा । ताम्रेण करं कर्तव्यं तन्मध्ये दीपकं न्यसेत् । कपि
लासहृदा तं व्याकरकेण द्विजातये । अत्र विधिः । आत्मनोऽति तेजस्त्वप्राप्तिपूर्वकं सविता देवता प्रीत्यर्थं तेजःसंक्रां
तिव्रतं करिष्ये । इति संकल्पपूर्ववत्कर्मलेखनं । ब्राह्मणं संपूज्य दद्यात्संवत्सरांते । सौवर्णं भानुमंडलं संपूज्य । पुरतः शालितंडुलं
तत्पादे दीपं प्रज्वलितं कृत्वा । ब्राह्मणं संपूज्य दद्यात्संवत्सरांते । सौवर्णं भानुमंडलं संपूज्य । पुरतः शालितंडुलं
एकं केमुवर्णं निमित्तं दीपकं कृत्वा । ब्राह्मणाय दत्त्वा कपिलांगां च दत्त्वा द्विजान्भोजयेत् । इति तेजःसंक्रांतिव्रतम् । ५

अथसौभाग्यसंक्रांतिव्रतम् पूर्ववद्भानुमभ्यर्चयत्तथाचवसुवासिनीः पूर्ववत्भोगसंक्रांतिसुवासिनीश्चसंपूज्याः
सौभाग्याष्टकसंयुक्तं वल्लभं विप्रायवेदविदुषेभ्यस्त्यातस्त्यतिपादयेत् एवंसंवत्सरेपूणेकृत्वाब्राह्म
एवाचनं पर्वतंलवणंशुक्लायथाविभवसारतः लवणपर्वतश्चत्थातममध्यमकानिष्टकृत्वेत्यर्थः कांचनंकमल
कृत्वाभास्करचवकारयेत् मधपुण्यादिनापूज्यविप्रायप्रतिपादयेत् सौभाग्याष्टकंतु इक्ष्वोरानिजातद्वि
प्यावाश्रयसोमनाः धान्यकंजीरकं चैवकीसुंभकुं तथा लवणचाष्टमं प्रोक्तं सौभाग्याष्टकमुच्यते अथ्यवि
विः ओमद्यात्मनोऽनुलसौभाग्यप्राप्तिपूर्वकं भानुदेवप्रीत्यर्थं सौभाग्यसंक्रांतिव्रतरिण्ये । इतिसंकल्प्यः पूर्व
वत्पद्मभानुसंपूज्य गांचसंपूज्य सपत्नीकायाद्विजाय सौभाग्याष्टकयुक्तं वल्लभं यमसहितं वापनंदं च । अल
वणमानीभुंजीत वत्सरातिसौवर्णभानुमंडलसंपूज्य तत्पुरतः यथाशक्तिलवणावलं कृत्वाकांचनकमलं कृत्वा संपूज्य
मंभिसंहितं विप्रायप्रतिपादयेत् इतिसौभाग्यसंक्रांतिव्रतम् ६ अथतावलसंक्रांतिव्रतम् अथान्यत्संप्रव
क्ष्यामितावलव्रतमुत्तमं तावलचंदनाख्यचप्रगृह्याद्वा द्विजोत्तमात् एवंसंवत्सरेपूणरात्रौ रात्रौ ततः परं तावलं
भक्षयेद्विप्रेः कारयेद्वेवतारं वत्सरातिचकमं कृत्वा चैतुकांचनं पूणेकोशचकुर्वीत तथानंतफलाप्तये चूणी
भांडचक्रवर्तिपूगप्रस्फोटनं तथा मुखवासादिपूणानां भांडानि चाद्विजपेभ द्विजदंपत्यमावाह्यसर्वोपरं करंसंयुतं
दत्तं च तपूजे यद्द्रव्यापदं सैर्भोजयेद्विजान् उपकल्पितचयार्त्तिकचिह्नं द्वाहणाया निवेदयेत् एवक्रमेण यानां रीतावलू
रूप्यव्रतोत्तमं धनपुत्रश्रयोपार्श्वमोदतेस्वगृहसदा अत्रविधिः तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनो भ्रात्रासिंहं अंतुलमुख
प्राप्तिपूर्वकं सविष्टप्रीत्यर्थं तावलसंक्रांतिव्रतकारिण्ये इतिसंकल्प्य पूर्ववत्पद्मभानुसंपूज्य ततोद्विजदंपती चंदना
दिनासंपूज्य तस्मै एलावलवगजातीपत्रककोलखादिराप्रत्येकमिदं निधाय रौप्यं मयचूर्णं पात्रपूगप्रस्फोटनं च पूगी

फलानि नागवल्लीदलानि च । सति मा मध्यस्थानि भित्तानि कानि चित् । नागवल्लीदलानि चरो ज्योतिषादिपात्रे
 निधाय सकल्पपक्वदद्यात् । दानमन्त्रः । तावत् श्रुत्वा क्रमब्रह्माविष्णुशिवात्मकं । प्रदानाद्देवदेवेशपुणः सन्तु ममो
 रथाः । इति दत्तवागचदस्वावाह्ये शान्भोजयत् । अथ प्रकारान्तरेण तावत् ब्रतभविष्ये । तत्र ग्रंथे ह्येव विधिः । ० श्रीषादि
 शुद्धशय्याचानुमास्य ब्रतं । तत्र तिथ्यादिसकाल्यतावत् ब्रतस्य पूर्ववत् फलावाप्तये चानुमास्येतावत् ब्रतकरीष्ये । इति
 सकल्पपठि फलानि शयनागकन्यायुग्मं नृपुरुषसूक्तेन संपूज्य । तदग्राद्वज्रसंपत्नीकवसंपूज्य । सौपंस्करीतां
 बलवीति द्वयदेवाय द्विजोयवदत्वाग्रणमेत । एवं प्रतिदिनं । अतः कातैकशुक्लकादश्यापौर्णमास्यां वा उद्यापनं कुर्व्यात्
 तद्यथा । अथेत्यादि तिथ्यादिसकाल्यात्मनः । अनेकदानफलप्राप्तिसकलभोगयुतनारायणं प्रीत्यर्थं । आचारितवातु
 मस्य तावत् ब्रतवापनं करिष्ये । इति सकल्प्यगणेशपूजनादि विधाय श्रावार्थं वृणुयात् । अथाचार्यः पूर्ववत् सेंडले
 ब्रह्मादिद्वताः । संस्थाप्य तदुपरिकलशरीप्यमथ शेषे हाटकानि भित् । नारायणं नगकन्यायुतं । सहस्रशीर्षं विमं
 त्रं एतस्यार्प्य । ततः पूर्वादिदिनं । ब्रह्माणशुद्धौ । क्षेत्रपालचतुर्त्तन्मंत्रैरावाह्य । पुरुषसूक्तेन पंचामृताभियेकपुरः
 सरपूजयत् । नानावधमध्यभाज्ययुतपायसापहारं निवेदयत् । देवाग्रे शतसंख्यापूगानि च यथाशक्ति विनागं फणापुतं
 च संस्थाप्य देवस्तोत्रं स्तुवात् । ततो दशनवानताम्रपात्राणि क्रमुकपूगं पुकानि रोग्यमया निवातां च तच्चूर्णपात्राणि
 शप्य मयानि च तत्तद्द्रव्यपूरितानि । पक्षशुपनवकनिधाय । वस्त्रद्वयेन संवेष्ट्य सप्तधान्योपरि देवाग्रनिधाय । तत्र दे
 वनागरूपव्यात्वाप्राथम्ये । नवनागमहारजपल्यास्तव प्रपूजनात् । इज्जितदेहिमं कंमं सर्वसौख्यप्रदो भवततो
 गतिवाद्यपुराणपठनादिभिर्जागरणनरात्रिनीत्वा । प्रातर्देवसंपूज्य । आग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वाद्ध्वात् । तत्र प्रधा
 ननारायणं । अतादिव तमत्र एण्डलमिभ्रतमाज्यपायसचद्रव्यपाण्ड्योत्तरशतसंख्याकां हुंतिभिर्ब्रह्मादिदेवताश्रके

क्रयदुस्त्यायक्षः एवहोमसमाल्यः दपतनवकं वस्त्रादिना संपूज्य पूर्ववत्स्थापितं शूर्पनवंकं नवब्राह्मणेभ्ये दीयते । ततस्तैभ्यो नवगोदा-
 तत्र मंत्रः तबिलश्रुकरभद्रब्रह्मविष्णुशिवात्मकं अस्य प्रदोनाद्वेशसिफलमस्तु वाञ्छितं । ततस्तैभ्यो नवगोदा-
 नानि तेदभावमाल्यत्रादिणा त्वेन देवदेव प्रायेत् । तबिलदानमाहात्म्यात्प्रोतो भवजनादिनं संपूर्णैकुरुमे-
 देवा उचितं पुरुषोत्तमं ततः पठिमाचार्याय च देवत्वाकापिलागांच देत्वा ब्राह्मणभोजनपुरःसरं स्वयं भुजित इति
 तबिलव्रतम् ७ अयमनोरथसंक्रांतिव्रतम् गुडनपूणकुंभचसंवत्सरं स्वशक्तिः संक्रांतिगं सरदेया
 ब्राह्मणाय कुटुंबेन एव संवत्सरे पूणैस्वयत्तयोद्यापनचरेत् गुडनपर्वतं कुत्वा वस्त्ररत्नैश्च भूषितं । अयने चोत्तरे
 दद्याद्विज्ञाशठ्पेन कारयेत् ययकामयेत कामततं तत्रातिपुष्कलं अथ विशोकं संक्रांतिव्रतविधिः तिथ्यादिस-
 कीर्यात्मनो विशोकत्वं समन्वितः पुत्रपौत्रादिवृद्धिद्वारा श्रासवितृदेवताप्रोत्यर्थं विशोकं संक्रांतिव्रतं करिष्ये इति सं-
 कल्प्य पद्मे पूजयेत् भास्करं तमडलहं भास्करं तच्च पात्रे संपूज्य - गुडपूणकुंभसंदाक्षिणं दद्यात् । गु-
 यगुडपूणकुंभसदक्षिणं दद्यात् अथातः सप्रवक्ष्यामि विशोकं संक्रांतिमुत्तमां - अयने विपुलैश्चैव व्यती
 दपर्वतेन सह पठिकापिलासहितं दद्यात् वत्सरं तिमडलहं भास्करं तच्च पात्रे संपूज्य - गुडपूणकुंभसंदाक्षिणं दद्यात् । गु-
 पातो भवेद्यदि एकभक्तं दद्यात् कुर्याज्जलदानं प्रपूर्वकं काचन भास्करं कृत्वा यथाविभवशक्तिः स्नापयेत् पचगव्ये
 नगंधपुष्पैस्तु पूजयेत् संछादयत् कवस्त्राभ्यां ताभ्यां पात्रे निधयेत् भास्करं यनमः पादौ जघेधतुरवेयनमः
 आदित्याय नमो जानउवादि न कराय च अयं मूणै च कटिपूज्य - मानवै चोदरे तथा नमः पूणै च वाहुभ्यां मय्य
 म्णैव पुनस्तनौ विवस्वत नमः कंठमुखपूज्य सहस्रं शवे - प्रभाकराय च दक्षिणे स्तेजो रशे नमः शिरः । वरु-
 णाय नमः केशान्पादां पूजयेद्द्वारि - अर्धे च पूर्ववत् कार्यं ब्राह्मणाय निवेदयेत् - एवं संवत्सरे पूणैकं च नंदि

वाकरं सपद्महस्तसंपूज्य यथाविभवशक्तिः कारयेत्पूजेयद्रक्तैरेवेष्येत तेतोहोमप्रकुर्वीतसूर्यमंत्रे-
णनारदं द्वादशकपिलादद्याद्द्विखालकांस्संयुता अशक्तः कपिलार्भकावित्तशाल्याविवर्जितः आयुरारोग्यमैश्वर्यं
भाष्यपुत्रसमन्वितः इतिविशोकसंक्रांतिव्रतम् ॥ १९ ॥ अथायुःसंक्रांतिव्रतं अयान्यांसंप्रवदयामि-
आयुःसंक्रांतिमुत्तमां संक्रांतिदिवसेपूर्ववत्समन्व्यादिवाकरं कांस्थेक्षीरंघृतदद्यात्सहिरण्यंस्वशक्तिः प्रथमकृष्ट
कप्रदानेनपूजामेवप्रकीर्त्तता सक्षीरं सुरभीजातं पीयूषमसार्पयुक् आयुरारोग्यमैश्वर्यमंतोदेहिदिवाकरः इति
मंत्रः अनेनविधिनावर्धसर्वदद्यादाद्रित उद्यापनादिकसर्वधान्यसंक्रांतिव्रतं निर्व्याधिश्चवदीर्घायुस्तेज-
स्वाकीर्त्तनांस्तथा अपस्युभयं नास्तिजवेच्चरदांशत अयधनसंक्रांतिव्रतम् हेमाद्रौस्कांदे संक्रांतिदिव-
सेपूज्यभास्करतुविधानतः कलशंनिर्ब्रण्णाहंवारिपूर्णेनिधापयेत् मुवर्णपुरुषं कृत्वाप्रतिमासंतुदपयेत् विधि-
नानेनवर्षातेप्रीयतामेदिवाकरः पूजाविधानंसर्वतुधान्यसंक्रांतिव्रतं सौवर्णकलशं कृत्वासूर्य्यचोपरिविन्ध्यसेत
हस्तेसुवर्णघटितं पंकजवैनिवेशयेत् गोदानतत्रातव्यमेवंसंपूर्णतां व्रजेत् यतात्माशतसाहस्रंधनयुक्तो भवेन्नरः आयु
रारोग्यसंपन्नः सूर्यलोकमहीयते इति धनसंक्रांतिव्रतम् उमद्यात्मनो विपुलधनप्राप्तिपूर्वकं आयुरारोग्यपुत्रपौत्रा
दिकामनया धनसंक्रांतिव्रतकरिष्ये पद्मेवारिपूर्णेकलशनिधाय सुवर्णपात्रेभानुंसंपूज्य सुवर्णधेनुसाहितं पीठं द्विजाय
दत्त्वा स दन्नेन द्विजान्भोजयेत् शेषधान्यसंक्रांतिव्रतम् ॥ ११ ॥ अथरुद्रपुराणोक्तमाज्ञासंक्रांतिव्रतम् ब्रह्मोवाच
आज्ञासंक्रांतिमाहात्म्यं शृणु स्कंदविधानतः यां कृत्वा सर्वलोकेषु आज्ञावान्जायते नरः संक्रांतिदिवसे पुण्ये प्रा
रभेन्नियमं व्रती पद्ममण्डलं कृत्वा कुमेन सुशोभन पूजयेन्मंत्रमुच्चार्य्य विधिवद्गुरुं सन्निधौ आज्ञांतिजस्करींष्ट
ष्टप्रभादीं जितयशस्करीं आज्ञां सर्वत्रगां देवममदेहिनमोस्तुते संपूज्यैवं कुमेन दद्याद्द्विप्राये भोजनं उद्यापने

तुच्छं शुभं सौवर्णीसरथं तथा ॥ एकवक्त्रं च सज्जाश्वं मरुणेन समन्वितं ॥ यः कुर्याद्द्विधिनानेन आज्ञासंक्रान्तिमुत्तमं ॥ आ-
ज्ञास्यं स्विच्छित्तिलोके सूर्यभक्तं श्रृंजयते ॥ इति स्कांदे आज्ञासंक्रान्तिव्रतम् ॥ १२ ॥ ॥ अथापापसंक्रान्तिव्रतम् ॥
नंदिकेश्वर उवाच ॥ १ ॥ देव्याभ्यं पापसंक्रान्तिशृणुस्कंदविधानतः ॥ संक्रान्त्या नियतो भूत्वा तिलैः भूतैः समन्वितैः ॥ अ-
रुं कंधे धमानं च प्रतिमां संनिवेदयेत् ॥ वर्द्धमानं शरावम् ॥ भवेणानेन तु स्त्रीयोद्धा किं भावसमन्वितः ॥ भक्तिरतः करुण-
स्वर्तदाकारं चृत्तिः भवो विधासः ॥ तिलोमां पातु पापेभ्यस्तद्वेद्यप्रसादतः ॥ त्वंचमारक्षेदेव शवाङ्मनः काश्च कल्प-
येत् ॥ उवाच पुनर्वेदं स्वसौवर्णीमापकेन तु ॥ द्विभुजा प्रतिमा कार्या रजतेनाथ कारयेत् ॥ देवस्य सूर्यस्य स्वस्वर्णमास-
केण संमितेति शेषः ॥ अथवा ॥ अयं च शकाशकविषयत्वेन व्यवस्थितो विकल्पः ॥ तिलधेनुः प्रदातव्या व्रतो स्मिन्ना-
मसं शीयः ॥ सर्वपापं प्रणेशाय आपुरो गम्य हेतवे ॥ एतत्सर्वं पुरात्रोक्तं ब्रह्मणा विष्णुवैतथा ॥ विष्णुरिन्द्राय जगदे-
तं धो मांशं भवैव्रते ॥ शंभुश्चैव न मां चष्टे मया प्रोक्तं तव भो ॥ सर्वसंक्रान्तिदिवसे श्राभे द्भक्तमुत्तमः ॥ दक्षिणोत्तरसं-
क्रान्तेः सर्वास्त्विति च केशव ॥ अध्रुवत्वाच्छरीरस्य योगपदं प्रशस्यते ॥ न चात्र विधिलोपः स्यात्स्ववैकृतुदेवतं नानादेवब्र-
ह्मनां तु एककालं प्रशस्यते ॥ इति स्कंदपुराणोक्तं मपापसंक्रान्तिव्रतम् ॥ १३ ॥ अथ कीर्तिं संक्रान्तिव्रतम् ॥ नांदिकेश्वर उवाच-
कीर्तिं संक्रान्तिमाह्वार्य शृणुस्कंदविधानतः ॥ संक्रान्तिवासरे प्राप्य रविचिबुल्लिखेद्बुविः तस्य मध्ये स्मितं देवपूजयेत्सू-
र्यं व्रततः ॥ यथा विभवसुरेण ततो विप्राय दक्षिणः ॥ प्रतिमां संतुष्टैश्चैतं वस्त्रयुग्मं प्रदद्यात् ॥ उवाच पुनरुपैष्यं प्रपूजयेत्सू-
र्यं व्रतं प्रदेयते ॥ अथैतं वस्त्रयुग्मं च्छत्रं वा हाणयिष्येति वेदयेत् ॥ एवं कृते पराकीर्तिर्जायते च विद्वाद्भवतु ॥ फलं न शक्यते
वंक्तुं गीष्पतेरपि जिह्वया ॥ विमला कीर्तिराज्यं वजायते मोक्षसंशयः ॥ आयुरारोग्यसंपन्नो जीवेद्द्वयशतं तुर ॥ इति
स्कंदपुराणोक्तं कीर्तिव्रतम् ॥ १४ ॥ ॥ अथोत्तरायणदक्षिणां यने संक्रान्तिमारभ्यं कर्तव्यं शीलव्रतम् ॥ पलस्त्य उ-

दद्याच्छवपुरं याति विप्राय घृत-
 पायम् । एतच्छीलव्रतं नाम शीलारोग्यमुखप्रदम् । इति पद्मपुराणोक्तं शीलव्रतम् । १५ । अथ राग्यव्रतम् । १६ । कृष्ण उवा-
 च । उत्तरेत्ययने प्रासेयुत प्रस्थेन यो हरिः । स्नापयित्वा ब्राह्मणाय वडवांसं प्रयच्छति । सर्वपपविनिर्मुक्तम् । सूर्यो-
 लोके वसेच्चिरम् । ततो भवति भूपालः प्रजानंदं विवर्धनः । राज्यव्रतमिदं प्राकं परं तुष्टिकरं हरिः । इति भविष्योत्तरांश-
 संख्यव्रतम् । १७ । अथोत्तराण्येयुतस्तर्पणव्रतम् । पुलस्त्य उवाच । अयने चोत्तरे प्राप्ति यः स्नापयति के शवम् घृतप्रस्थे
 न पापं सर्वं सकलं च यो हतिः । कपिला विप्रमुखा यददास्य नृदिनं च यः । ज्ञानं देवस्य यच्छति ये घृतं तो गरायणे । ते-
 योति विष्णुसायं सर्वपपविनिर्मुक्ताः । इति विष्णुधर्मोत्तरांशे कृतस्तपनव्रतम् । १८ । अथ वृत्ताकल्याणव्रतम् । भवि-
 र्योत्तरे । १९ । वृत्ताकल्याणव्रतम् । संवत्सरं वापणमासां न्नीलमासां न्वासां समाहितः । अस्त्येवापण-
 नः । वृत्ताकल्याणव्रतम् । इति । २० । कृतवानुपूर्वमापि मासमैकं सेवयत् । स्यं न पश्य-
 ति पुरं पुरुषं । कदाचित् । अथ तस्य विधिः । २१ । अथ भुरण्यमिमांसायां वा एकरात्रोपवासं कृत्वा । धिद्विदेवतां हूय । गोधा-
 पुं पधूपदीपनैवेद्यां । त्रिभुरण्यमिमांसायां वा पूजयेदिति संबन्धः । २२ । आवाहनप्रकारमाह । दर्भपाणिर्गोधोदककुम्भा-
 हूयेत् । २३ । यमराजमर्वाहयामि । कालमावाहयामि । निलमावाहयामि । चित्रगुप्तमाह । २४ । वेवस्वतमावाह । २५ ।
 स्यमाह । २६ । परमेष्ठिनमर्वाहयामि । ततोऽग्निमुपसमाधाय । २७ । तिलाज्यं जुह्यात् । २८ । अमरान् जायस्वाह । २९ । कालाय
 स्वाहा । ३० । नोलाय स्वाहा । ३१ । चित्रगुप्तायः । ३२ । वेवस्वताय स्वाहा । ३३ । मृत्यवे स्वाहा । ३४ । परमेष्ठिने स्वाहा । ३५ । अग्निर्मुधैत्या-
 हुतैरिष्टैर्त्तरं शीतं जुह्यात् । ३६ । प्रायश्चित्तं हुत्वा । ३७ । ब्राह्मणः स्वयमितरेषामाचार्यः । अथ स्वशक्त्या । ३८ । सोऽपि वृत्ताकल्या-
 नप्रायश्चित्तं । ३९ । कृष्णांगारुपं च तथैव कर्णवैष्णवी गुलीयके च त्रयोपानहौ कृष्णवस्त्रयुगं । कृष्णकंबलं च दद्यात् । ४० । ब्राह्मणा-

नभोऽग्राशिपोवाचयेत् ॥ अनेनविधिनार्यनुद्यंताकंसंप्रयच्छति ॥ त्रीन्मासान्वापणमासंवावर्धयेत्कंवातप्रक्षयेत्
 शय्येनविधिं कृत्वा जन्मवर्धित्यागयः करोति स विष्णुलोकं प्रयाति ॥ पुंढरीकाशुमेधेफलमाप्नोति ॥ सप्तजन्मसह
 स्त्राणि ताकपट्टे सहियते ॥ सप्तजन्मांतरं यावद्यमलोकं न पश्यतीति ॥ जन्मावधिवृताकत्यागपक्षेपि ॥ होमादिं कृत्वा
 र्धवेदेय ॥ इति वृताकत्यागविधिः ॥ १८ ॥ अथ शत्रुनाशनव्रतम् ॥ विष्णुधर्मोत्तरे ॥ रामप्रतिपुष्टरुतवाच ॥ कृत्वा प्र
 वासेऽयान्पदैर्गुणिकानुसैदवाहि ॥ पूजयेद्वासुदेवं तु कुंकुमनसुगंधिना ॥ श्वेतैश्च कुसुमैर्हयैर्धूपं दद्याच्च गुग्गुलुं ॥ ध्रुवे
 नदीपंथे धावन्नैतं यवच निवेदनीयं देवाय तथा सर्वं निवेदयेत् ॥ होतव्याश्च समिद्धो तथैवासुरसुपपा ॥ आसुरसा
 र्धपो रंजिका ॥ आयुधानि च दयानि ब्राह्मेणैव श्रद्धाक्षिणा ॥ कर्मैतदुत्कृष्टं पुनाशकादिकार्यं सदा शत्रुघ्ना एवमाशी
 कृत्यैतद्गम्यं रिपुनाशमाशु प्राप्नोति मर्त्यो न हि संशयोत्र इति शत्रुनाशनव्रतम् ॥ १९ ॥ अथ मौनव्रतं शिवधर्मे ॥ तदिके बुद्ध
 रउवाच ॥ शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि मौने सर्वार्थसाधकं मौनव्रतं महापुण्यं हुंतव्रतविवर्जयेत् ॥ पुंसां भोजनकाले तु हुंका
 रोऽप्येव निर्गतः ॥ सर्वमेव मृशमांसं तस्मान्मौनविवर्जयेत् ॥ कर्मणामनसा वाचा परा हि सा विवर्जयेत् ॥ मौनस्यास्या
 प्रभावेण ऋषयस्त्रिदिवं गताः ॥ श्रुद्धमेकवस्त्रमौनयः पण्मासमधापि वा ॥ मासत्रयं समायुक्तो मासमेकं तथैव च ॥ मासा
 र्धं तु पुनर्दुष्यार्धवसानद्वादशायवा ॥ पटपंचवाधं त्रीण्येकमौनं भुंजीत यत्नतः ॥ असमासे तु व्रते तस्मिन्मौनव्रतसमा
 हितः ॥ लिंगचंदनं कृत्वा पङ्गेन तु प्रोक्षयेत् ॥ पङ्गं यथा ॥ गोमूत्रं गोमयसार्पः क्षारं दधि च रोचना ॥ पङ्गे गमेत परमं
 मंगलं सर्वदा गवामिति परिभाषितं ॥ गोरोचनां समांभ्यलब्धगधैस्तु पूजयेत् ॥ धूपं च गुरुकंदं दद्याद्भस्मस्कारांस्ततः
 पुनः ॥ करं पदं शिरोभिस्तु प्राणिपत्या विजयेत् ॥ आत्मवित्तानुसारेण हेमघंटाप्रदापयेत् ॥ शिवाग्रतो निब्रवीया
 चिच्छिवं स्यातीति वल्लभा ॥ कांस्यलोहमर्थावापि एकां वा शक्तिं तस्या ॥ शिवस्य पुरतो वैद्यं शिवभक्तं ॥ अभोजयेत् ॥ प्राप

[illegible]

सतप्यवान्द्विजुगोवांश्च कुर्मान्पुनर्द्विजुगोवांश्च कुर्मान्पुनर्द्विजुगोवांश्च कुर्मान्पुनर्द्विजुगोवांश्च कुर्मान्पुनर्द्विजुगोवांश्च
रः सवस्त्राः खलुहं मृगैः ॥ गोवोवायाः सप्तसर्कास्यदेहाभाल्यां वराचतुरोप्यशक्तः ॥ द्वेधान्ययुकेनपि लामथ
कोनिवेदयेद्ब्राह्मणपुंगवयः ॥ हर्मचिदद्यात्पुर्णिविशेषयान्नकर्षेप्यमथवापितास्वां सशेषशेषनगसाहितपैथिम
शक्तोवसुधाविधाय सुवर्णशेषोप्येस न प्रदद्यात् ॥ पेटां पिठनिर्मताः नवितन्ताब्जं पुरुषोवकुर्म्यकुर्वन्नधोयातिनसश
योत्रां चोवर्भहद्भ्रमुर्वाः सुरेशः पुंश्चोचसता उधियुतेहतिष्ठत् ॥ तावत्संगंधैर्गणैरशेषैः संपूज्यतेनारटनाकपुष्टे ॥ त
तत्रकर्मक्षममप्यसंख्यैर्पापिपिपः स्यात्कुलं शीलपुक्तः ॥ नक्तस्य एतेससखसभायर्भ्रमेतुप्राप्तव्यवंदितांष्टि इति
पठतिशृणोति योतिमत्स्यविधिं मखिलं रवि संक्रमेणपुण्यं ॥ मतिमपि चंददाति सोपिवेवेरमरपतिप्रमुखवर्तस्तुसः
स्यात् ॥ इति मत्स्यपुराणोक्तं संक्रांतिव्रतौ चापनम् ॥ अथवारव्रतानि ॥ नदिके अरुवज्जः ॥ येत्वादित्यदिने ब्रह्मपूज
यतिदिवाकरं ॥ स्नानदानादिनातेपांकिं फलस्य द्विहिम ब्रह्मोवांच येत्तादित्यदिने प्राप्ते श्रीबहुर्वर्तिमानवाः ॥ सप्त
जन्मानि न प्राज्ञाः समवाति विरोगिणः ॥ नक्तकुर्वति येतत्रमानवास्तं समाश्रिताः ॥ जपमानाः परं जप्यमादित्यहृदय
परं आरोग्यनिहंसं प्राप्यसूपलोकं व्रजति ॥ उपवासं तूर्कूर्वति येत्त्वादित्यदिने सदाः ॥ जपंति ये महाभक्ता तैलभति
यथेति सतं ॥ अहोरात्राणैकैर्नात्रात्र नियमेन च ॥ जपमानो महाभक्ता मीप्सितं लभते फलं ॥ विशेषेणादित्यादिने ज
पमानो नोपाधिपः ॥ पंडितं महाभक्तां गच्छेद्भैरवोचनपदं ॥ तं समाश्रिता आदित्यमाश्रिता इत्यर्थः ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
रवि संक्रमेण चेत्स्याद्रावि वारो न राधिप ॥ सज्जो हृदयो नाम आदित्यहृदय त्रिधः ॥ तत्र भक्तं समाश्रित्य देवसंपूज्य
ततः ॥ गत्वा चायतने भानोरादित्याय तने स्थितः ॥ जपेदादित्यहृदयं सख्यया एतं बुधः ॥ योत्र संपूजयेद्ब्रह्मं तस्या
श्रवांसं भन्विताः ॥ सकामांलभते सर्वानादित्याद्बुदे स्थितान् आदित्यहृदय मत्र ॥ घृणि सुयं आदित्यो महाभक्तां ह्रीं स

इति मन्त्रः । खर्वोत्कायनमइति पदशरमत्र हूँ ह्रास सूच्याय इति केचित् । यो वैसूयेति नेभस्तथाभानुसंपूच्य श्रद्धया-
 नैकैकरोति पुरुषः स योत्ये मरलोकता । इदं ब्रतमेकदिनसमाप्य मितिरत्नाकरः तथा च आदित्य उवाच यो ब्रतमेकं प्रकु-
 र्यात् नैकं ममादिने रतः । ब्रह्मचारी जितक्रोधो रममाणे न परः स्वर्गः । संवत्सरं ते च मृगान्मद्भकाश्चैव वै द्विजान् । भोज-
 यित्वा ततो ब्रूयात् प्रायतामि देवाकरः । मृगान् दिव्य ब्राह्मणान् । एवं भक्ति समायुक्तो मम लोकसगच्छति । न च मानुष्य-
 कलोकमध्रुव प्राप्नुयाच्चरः । इत्यादि त्वं वारं न कदा दिव्रतानि । अथादित्य वारत्रतविधिः सौरधर्मं तत्रादौ मासपक्षाद्यु-
 ह्मि रूपं मम समस्त रोगानिरासार्थमायुष्यादिसकल मनाभिलषितकामना सिद्ध्यर्थं श्रीसूर्यनारायण प्रीत्यर्थं यथाशक्ति
 सयनारायण पूजन सहितमादित्यं ब्रतं महं कारिष्ये । तां च पात्रैरुत्तमैः नष्टदलं कृत्वा तत्र देवं पूजयेत् । ध्यानम् तेजो-
 रूपसहस्रांशुसत्ताश्चरथ गरवि । ह्रिभुजं वरदं पद्मलांछनं सर्वकामदं ध्यायामीति शेषः । आगच्छ भगवन्सूर्यमंडल-
 स्मिन् स्थितो भव । यावत्पूजा समाप्येतावत्सर्वं त्रिधा भव । आवाहनम् हे मासं नमंहादि व्यंनानां रत्नविभूषितं आ-
 सनं गृह्यतां देवि देवाकरं नमस्तुते । आसनं गंगाजल समानीतं परमं पावनमहत् । पाद्यं गृहाणे देवेश धामरूपेण
 मोस्तुते । पाद्यं ३ । सोमसूर्याभिरूपां ब्रह्मविष्णुस्वरूपिणः । अर्घ्यमजलिना दत्तं गृहाणे परमं श्रवणं । अर्घ्यं १ । ४
 गंगादितीर्थज तोचजातं पुष्पं श्रवासितं । तां च पात्रैः स्थितं दिव्यं गृहाणा च मनीयकं । आचमनं ५ । जान्हवी
 जलमत्यंतं पवित्रं करुणं । स्नानार्थं च मथानीतं स्नानं करुण गत्पते स्नानं ६ । स्नानं ते आचमनं पूर्वोक्तमंत्रेण । ७
 शुद्धं वस्त्रयुगे देव रक्तं वण्टुकूलकं । तव भक्त्या मर्यादा तं गृहाण कमलाकर । वस्त्रं ८ । नमः कमलहस्ताय विश्वरूपा-
 य तनयः । उपवीतं मया दत्तं गृहाण त्रिदेवाकर । यज्ञोपवीतम् ९ । कुकुमागुरु कस्तूरी सुगंधश्च दत्तादिभिः । रक्तं च
 दनं युक्तं तु गंधद्वयं प्रभाकर । गंधम् १० । जंपाकं देवकुसुमं रक्तोत्पलमनुतमं । पुष्पाणि गृह्यतां देव सर्वकाम प्रदो भवे

पुष्पाणि ॥ १७१ ॥ देशांगगुणैर्धूपकालांगुरुसमन्वितं ॥ आग्नेयसर्वदेवानामिमं धूपं गृह्णाते ॥ धूपः १७२ ॥ कापो
 सर्वत्रिकायुक्तैर्गोधूतैर्नसमन्वितं ॥ दीपगृहाण देवशत्रैलैक्यं तिमिराणहं ॥ दीपं १७३ ॥ पायसधृतसंयुक्तं ज्ञानपक्वा
 न्नसमं वै नैवेद्यं गृह्णात दिवं शांतिकुरुजंगं तपते नैवेद्यं ॥ १७४ ॥ कर्पूरवासितोयं मंदाकिन्याः समाहृतः ॥ आचमय तां जगत्त
 थं प्रसीद परमेश्वर ॥ आचमनं १७५ ॥ इदं फलं मया दत्तं स्थापितं पुरतस्तव ॥ तेन मे स फलावाप्तिर्भवेज्जन्मनिजन्मनि
 फलं ॥ १७६ ॥ एलांलवंगकर्पूरखादिरादिसमन्वितं ॥ तां ब्रूलं गृह्णात दिवं स्वस्वाभरणमुद्रामं तां ब्रूलं ॥ १७७ ॥ यानि
 कानि च पापानि जन्मसंतरं कृतानि च ॥ विलयं यांतु तानि हं प्रदक्षिणपदे पदे ॥ १७८ ॥ तां च पात्रे स्थितं
 तोयं फलपुष्पसमन्वितं ॥ गृह्णाण धैर्यं मया दत्तं सर्वकामप्रदो भव ॥ १७९ ॥ नमः पंकजहस्ताय नमः पंक
 जमालिने ॥ नमः पंकजनेत्राय भस्कराय नमः ॥ नमः स्कारः ॥ २० ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमवीजं विभावसोः
 अर्चने पुण्यं फलदमंतः शांतिं प्रयच्छ मे ॥ दक्षिणा ॥ २१ ॥ वज्रमाणिक्यवैडूर्यमुक्तविद्रुममेव च ॥ पुष्परागेण
 संयुक्तं हेमपुष्पगृहाण मे ॥ सौवर्णं पुष्पम् ॥ २२ ॥ पंचवर्त्तिसमायुक्तं सर्वमंगलदायकं ॥ नीराजनं गृह्णातु नि
 त्रौ मे संप्रसीदतु ॥ नीराजन ॥ २३ ॥ तंडुलैर्पूरितं पात्रं हिरण्येन समन्वितं ॥ रक्तवस्त्रयुगोपेतं ब्राह्मणाय निवेदयेत्
 दायनदानं ॥ २४ ॥ यस्योदये स्याज्जगतः प्रबोधो यः कर्मसाक्षी भुवनस्य गोप्ता ॥ कुष्ठादि व्याधौ घविनाशको य
 स भस्करो मे दिशति निहन्त्यात् ॥ इति प्रार्थना ॥ अथ कथा ॥ मां धातो वाच ॥ २५ ॥ भगवन् ज्ञानिनां श्रे
 ष्ठं कथं यस्व प्रसादतः ॥ त्वद्भक्ताच्छ्रेतुमिच्छामि व्रतं पापप्रणाशनं ॥ सर्वकामप्रदं चैव सर्वार्थमाय विनाशनं ॥ पूजार्घ्ये
 दानं संहितं नैवेद्यं प्रार्थनान्वितं ॥ एतत्कथं यस्व त्वं प्रसन्नो यदि मे प्रभो ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ शृणुराजन् प्रवक्ष्यामि यद्ब्रह्म
 व्रतमुत्तमं ॥ सर्वकामप्रदं पुंसां कुष्ठादि व्याधिनाशनं ॥ भानोस्तुष्टिं करं राजन् भुक्तिमुक्तिप्रदायकं ॥ यस्योदये सुरगणा

मानसिर्वाः संचरणीः । दोनवीमीनवेगणाः कुर्वतिसततार्चनः । येस्योदयेर्जुसर्वपांप्रबोधोद्यपसत्तमः ॥ तस्यदे-
 वस्यवक्ष्यामि व्रतं रोजनं साविस्तरं । पूजां ध्येयं प्राशनं दानं चैव शृणुत चकतः सर्वतीर्थेषु प्रतुण्यं सर्वयज्ञेषु यफलं । सर्व
 दानं नैवेद्यं सायंत्युपसर्गं प्यजे ॥ प्रातः स्नानेन यत्पुण्यं तत्पुण्यं रात्रि विद्यासरेः । मार्गशीर्षादिमासेषु द्वादशस्वपिभू-
 पते । सुद्युष्टं व्रतं करिष्यामि यावद्द्विद्विंशति ॥ इति व्रतग्रहणम् ॥ ततः प्रातः
 संसृष्ट्यां यंत्रं दद्याद्विमेले जले । स्नात्वा सितपत्रे हवा निपटं श्रवणं सुधाधिपः । उपलिप्य शुचौ देशे सूतत्रसमापयेत्
 विंलिख्य तत्र पद्मं तु द्वादशं संस्कारं क ॥ तां च पत्रं तथा पद्मं च कचंदनवारिणा । ततः संपूजयेद्देवं दिननाथं सुरेश्वरं
 मां सेमं सिचये रं जं न्विशेषांस्तान् गुरुं देवं । मार्गशीर्षे यजेन्मित्रं नारिकेलार्घ्यं मुशमं । नैवेद्यांतं दुग्धादेयः साज्याश्च
 संगृह्णां स्मृताः ॥ पत्रत्रयं तुलस्यास्तु प्राशयतिष्ठेजितंद्रयः । दद्याद्विप्राभ्यो ज्योतु दक्षिणां सहितं नृपः । पौषे विष्णुं
 सैमं ध्येयं नैवेद्यं कुरु शरंतथा । बीजपूरेणैव वार्धं प्राशय चूतदलत्रयं । दद्याद्द्यूतं तु विप्राय भोजनेन सभन्वितं । माघे
 वरुणं नीमं । संपूज्या ज्योतिर्लान्गुडः । भोजनं दक्षिणां दद्यान्नेवेद्यं जातिकाफलं । अर्धं तेनैव दत्त्वा तु प्राशय मुष्टित्रयं
 तिलान् । फाल्गुने सूर्यं मन्मथं जवीराधं निवेदयेत् । पलत्रयं दधि प्राश्य नैवेद्यं सघृतदधि । दधितं डुलदानं च भो-
 जनेनैव ददाति । चैत्रे मां नु संपूज्य नैवेद्यं चूतनूरिकाः । फलं तु दाडिं प्रोक्तं प्राश्य दधि पलत्रयः । विप्राय भोजनं दद्यात्
 निमंष्ट्रं त्रितुलं क्षिणम् । वैशाखे तर्पणं पुण्यमापाद्यं सघृतं तथा । अर्धं दद्यात्तु द्वादशभिः प्राशने गोमयं स्मृतं । कुरुमा-
 न्मार्गं नैदानं च सघृतं वैसदक्षिणां । ज्येष्ठे द्रव्यं जेह्दीमान्नेवेद्यं चकरं भजः । अर्धं च सहकारेण प्राशयं तोयं जलित्रयं
 दद्यादं नैव सार्ग्यं कर्तुं भोजनं ब्राह्मणाय तु । आपाढेरिवर्मिष्य च दद्याच्चिभिरकं तथा । चिभिरकं बालुकमिति भाषया प्र-
 सिद्धं ॥ विप्रार्थं भोजनं दद्यात्प्राशनेनैव चित्रयं । गभांस्तत्रावणे मांसि नृपुंसो फलं भवच्च । मुष्टित्रयं च सकृन्नां प्राशते

समुदाहृतं विप्रायभोजनं दद्याद्दक्षिणासाहितं नृपयमं श्राद्धपदे पूज्यकृष्णमादृतं तुल्यज्यक्तुं गोमूत्रं प्राशयेत्
तथा ब्राह्मणभोजनं हिरण्यरेतसाभिषेकं वंशकर्करासहतं दण्डिमुल्लोप्य वानुप्राशयद्वापलत्रं
विप्राय परयाभक्ष्याभोजने शाहिराकरा दिवाकरा कात्तिकेच रुभायाः फलमेव च प्रायश्चित्तं वेदपा-
यसंप्राशयेत्तर्गने एवं व्रतं समाप्यैतच्च दुद्यापतमाजरेत् ततो गुरुग्रहे गत्वा गृहीतमाचरणकुम्भौ जयापन-
करिद्वये हमागुष्ठममवेशमनि मापकेन मुवर्णस्य प्रतिमाकाश्यद्वये राधोरौप्यमुद- कार्यः सुवोपलुक्त-
रसयुतः कृत्वा द्वादशपवनकुमलं रक्ततुलैः स्थापयेद्वर्णकुम्भं पंचरत्नसमन्वितं तस्योपरि न्यसेत्पान-
ताम्रतुलपूरितं रक्तवत्तममालम्बपुष्पमालाविभूषितं पंचासृतेन स्नयनमभ्युशारशपूर्वकं प्रतिष्ठाञ्जतु कृत्वा
पूजयेद्देवस्य आरेयेत् चंदनैः कुसुमैरन्यैर्विविधैः कालसंभैवैः श्रवण्डपद्वयैः चक्रमंडलमपानहो वर्द्धनीजितयतः कृत्वा
पयेद्देवस्य त्रिधौ बृद्धनीघटि घटीतु वृद्धनीतिमेदिनीकोशात् सज्ञाया वस्त्रयुग्मं च कौसुमं च महीपते प्रतिप्राप्ति-
पुंसंपूज्या सूर्याद्वादशनामभिः मित्रो विष्णु सवरुणः सूर्यो भानुस्तथैव च तपनैर्द्रो रवि पूज्योगभस्ति शम्भु-
स्तथा हिरण्यरेतादिनकपूज्या एते यथाक्रमं मध्ये सहस्रकिरण संपूज्य सज्ञाया सहपूगी फले धूपदो पेषं च निवे-
द्य संयुतं नारिकेलं चैवार्धदद्याद्देवस्य भक्तित मेव न नितरा जैर्द्रव्रतस्य परिपूर्ते तु सः सहस्रकिरणसंव्या-
धि विनाशनः गृहाणार्धमया दत्तं संज्ञया साहितो रेवे इत्यर्घ्यमंत्रः तत आरात्तिकं कृत्वा पूजा सांक्रान्त्यमेव च सां-
कल्प्यं च ततः श्राद्धं कार्द्वैवसूर्यैर्देवत ब्राह्मणभोजयेत्तथ तस्या मिष्टान्नैर्द्वादशप्रभो देवस्य भोजनं देयं परमांजनं
समन्वितं ततस्तु दुक्षिणा देयां समभ्यर्च्य त्वगादिभिः उपहारादितत्सर्वं गुरुवे प्रापिदयेत् गुरुतत्रैव सतो ज्य-
ब्राह्मणं च विभजयेत् मंत्रहीनं क्रियाहीनं विधिनिवृत्तम् तत्सर्वं पूर्णं तां यातु भूमिदेव प्रसादतः श्रुतं नृप्यगु-

रुविप्रः निज्ञानं तु समापयेत् ॥ १८ ॥ इदं श्रवणं धुभिः सह नैव दत्तं दिवाकरं ॥ १९ ॥ एवं यः कुरुते मया विनशाख्यविवर्जितः स
 धैर्यं तं महाराजतत्त्वं पुनश्च फलं शृणु ॥ २० ॥ ब्राह्मणो भवेत् विद्याक्षेत्रियो राजस्य माश्रयात् ॥ २१ ॥ वैश्याधनसमृद्धिं च शूद्रः सुख
 मवाप्नुयात् ॥ २२ ॥ अपुत्रो लभते पुत्रं कुमारी लभते पतिं ॥ २३ ॥ गौर्गोमयं च तरेणाद्वेभुमुयं तं बंधनात् ॥ २४ ॥ ययं विप्रतृप्तकामः स
 तस्यैव भवति ध्रुवः ॥ २५ ॥ इदं शृणु याद्वत्तया एषेका ज्योतिरधिपः ॥ २६ ॥ सर्वान् कामानवाप्नोति प्रभावाद्वास्त्वितोदपः ॥ २७ ॥ इति सा
 र्वभौमं सूर्यव्रतम् ॥ २८ ॥ अथास्य प्रयोगः ॥ २९ ॥ डोमयेति तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनोऽखिलपापक्षयपूर्वकरो गुरुक्षयपुत्रलाभा
 दिपूर्वकाभीष्टकामसिद्धयर्थव्यात्मकं सूर्यव्रतं करिष्ये ॥ इति संकल्प्य ॥ गोमयेनोपलितभूमौ पत्रं गृह्णादशारं पद्मवि
 लिखं ॥ ३० ॥ तत्र तत्रात्र पात्रं निधाय तन्मध्ये रक्तचंदनादिना पद्मं विलिख्य ॥ तत्र वक्ष्यमाणरीत्या सूर्यपूजयेत् ॥ मर्ग
 शीर्षादिमासेषु क्रमेण देवतानामर्धनैवेद्यं भक्षणं दानं च ज्ञेयं ॥ तत्रादौ मार्गशर्पे ॥ मित्रोऽयं तं सः ॥ तारिके लाघर्यं ॥ सा
 ज्यगुडतंडुलनैवेद्यं ॥ तुलस्याः पद्मत्रयभक्षणं ॥ साज्यगुडभक्तदानं ॥ ३१ ॥ पौषे ॥ विष्णवे नमः ॥ वीजपूरार्घ्यं ॥ पलत्र
 यदृतस्य नैवेद्यं ॥ प्राशयं च तदत्रयं ॥ ३२ ॥ माघे ॥ वरुणाय नमः ॥ पूर्णाफलार्घ्यं ॥ तिलगुडनैवेद्यं ॥ मुष्टित्रयतिलप्रा
 शनं ॥ सगुडतिलकुडवदानं ॥ ३३ ॥ फाल्गुने ॥ सूर्याय नमः ॥ जंबीरार्घ्यं ॥ सघृतदधि नैवेद्यं ॥ पलत्रयं दधिप्राशनं ॥ दधित
 डुलदानं ॥ ३४ ॥ चैत्रे ॥ भानवे नमः ॥ दाडिमार्घ्यं ॥ घृतपूरिकानैवेद्यं ॥ पलत्रयदुग्धप्राशनम् ॥ मिष्टान्नदानं ॥ ३५ ॥ वैशाखे ॥ तप
 नाय नमः ॥ द्राक्षार्घ्यं ॥ घृतमन्ननैवेद्यं ॥ गोमये प्राशनं ॥ माषान्नदानं ॥ ३६ ॥ ज्येष्ठे ॥ इन्द्राय नमः ॥ सहकारार्घ्यदानं ॥ करभक्त
 अंजालित्रयप्राशनं ॥ दधोदनदानं ॥ ३७ ॥ आषाढे ॥ रवेय नमः ॥ जातिफलार्घ्यं ॥ पृथुकनैवेद्यं ॥ दानं च ॥ ३८ ॥ श्रावणे ॥ गुरु
 स्तेऽये नमः ॥ त्रपुसीफलार्घ्यं ॥ यवसक्तुनैवेद्यं ॥ तदेव पलत्रयप्राशनं ॥ अथवा यथेष्टभोजनदानं च ॥ ३९ ॥ भाद्रपदे ॥ यमाय नमः
 कर्मांडार्घ्यदानं ॥ तंडुलज्यनैवेद्यं ॥ पलद्वयगोमूत्रप्राशनं ॥ तंडुलाज्यदानं ॥ ४० ॥ आश्विने ॥ हिरण्यपूरतंसनम् ॥ दाडिमार्घ्यं

शर्कराभक्तनैवेद्यं शर्करापिलत्रयप्राशनं शर्कराभक्तदानं ११ कार्तिकेदिवाकरायनमरंभाफलार्घ्यदातृप्रायस्तेवष्ट
मन्तेदेवप्राश्नीयात् ॥ १२ ॥ एवंवर्धमात्रत्रतचरित्वा ॥ अतर्मागेशीर्षापररुखिवारे उद्यापनेकभ्यात् ॥ त
द्या ॥ आर्चाद्यैर्गुणैर्विधायैः सर्वतोभद्रकलशप्रतिष्ठाप्य ॥ तदुपरिरक्ताक्षतयुतं ॥ तामयपुणैपात्राधिधाय
तत्रद्वादशारकमलविरच्य ॥ तमध्यैरोप्यमयंरथप्रतिष्ठाप्य ॥ तदुपरिहैमंसासहितसहस्रकिरणं ॥ आरुणे
नेतिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्यपरितोद्वादशकमलेषुद्वादशमासाधिपान् ॥ क्रमेणपूजयेत् ॥ तद्यथा ॥ ओमित्रं ॥ १ ॥ वि
ष्णु ॥ २ ॥ वरुण ॥ ३ ॥ सूर्य ॥ ४ ॥ भानु ॥ ५ ॥ तपनं ॥ ६ ॥ इंद्र ॥ ७ ॥ शर्व ॥ ८ ॥ गभस्ति ॥ ९ ॥ यम ॥ १० ॥ हिरण्यं ॥ ११ ॥ दि
वाकरं ॥ १२ ॥ आवाह्य ॥ रक्ताक्षतपुष्पादिभिः ॥ संपूज्य ॥ परमान्नैवेयं दद्यात् ॥ विशेषार्घ्येनारिकेलयुतं दद्यात् ॥ मन्त्र
ओं नमः ॥ सहस्रकिरणसर्वव्याधिविनाशनं गृहाणार्घ्यमयादत्तसंज्ञायासहितोरखे एवंपूजां समाप्नुयुत ॥ ततः
सूर्यदेवतैश्चादंकत्वा ॥ तत्रमासाधिपानांमभिः ॥ पिंडदानं पूजासहितं कुर्यात् ॥ १ ॥ सूर्याय नमः ॥ २ ॥ धावे नमः ॥ ३ ॥
वरुणाय नमः ॥ ४ ॥ माधवाय नमः ॥ ५ ॥ हरये नमः ॥ ६ ॥ रुद्राय नमः ॥ ७ ॥ भर्गाय नमः ॥ ८ ॥ स्वर्ण
रेते से नमः ॥ ९ ॥ अर्घ्यमणे नमः ॥ १० ॥ भानवे नमः ॥ ११ ॥ भोस्कराय तमः ॥ १२ ॥ एष पिंडो नमः ॥ पूजति ॥ आवा
र्यैः आग्निप्रतिष्ठाप्य ॥ अन्वाद्यात् ॥ सज्ञासहितं भास्करं पात्रे सद्रव्येण ॥ अष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः परिवार
देवतात्रह्णादेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्षे ॥ इति होमं समाप्य ॥ ततोद्वादशब्राह्मणपूजां कृत्वा दशनामभिर्वस्त्रद
क्षिणादिभिः संपूज्य ॥ आचार्याय पीठं गच्छत्वा ॥ परमाग्नेन ब्राह्मणान्संतर्पयेत् ॥ इति सौरपुराणं कंसोद्यापनमा
दित्यंत्रतम् ॥ अथाश्विनानादिरविवारेषु आश्लादित्यंत्रतम् ॥ स्कंदि स्कंद उवाच ॥ शृणु दिव्यं परंपुरं पुण्यमादित्याराधनं
परं ॥ यत्कृत्वा सर्वकामानां सकलं फलमाप्नुयात् ॥ समुद्रतीरे विप्रशपुरीद्वारावती शुभा ॥ वासुदेवो यदुत्तुरयत्र राज्ञ्य

अशासति 'दुर्वास-शंकरस्यांशआजगमिमावलोकि तु - कृष्णेन पूजितस्तत्र अर्घ्यपाद्यासनादिभिः ॥३॥ भोजनं तु सत्य
 इत्यर्थमिलयितुमुने' सपूजितः संकृष्णे तयार्घ्यं च्छस्यसीमुनिः - सांनेन हसितस्तस्य सुतोत सहसा किल ॥४॥ कृद्धो
 पिमुं हि सादूलः कोपसंहतवान्स्वयं 'पूजितेन मे ये दात्राणि पकर्तुं कथं क्षणः - स गच्छानारदं प्राह साक्षेन हसितो रिम्भो
 प्रभासे च तस्तस्य काश्चैशिशोपापनत्वया इत्युक्तो नारदः प्रायद्वारिकां कृष्णसन्निधौ स्तवकैस्सन्तुष्टो यस्वमम देव कि
 नंदन - देवयात्रामिपं कृत्वा हस्यश्वरथसंकुलं नारदेनैव मुक्तस्तु तथैव कृतवाद्भु - इति ते तु वलस्याह्नावसां वः प्रा
 दृश्यते' मयैवानीच तेशां द्वारवत्यास्तवांतिकं गत्वैव मुक्तो निनादो जाववतिसुतः स शृंगारस्तथातितामकर
 ध्वजदर्शनः गत्वा लिङ्गयुवयुवद्वंद्वं गोप्य - कृष्णपरिअहाः नारदः प्राह भगवन् दुश्चरिजंतवानघ - कुक्षेन गौरिपुत्रा
 शत् कुटी भवनराधिप एवमुक्तस्तथापुत्र कुष्ठरोगातुरो भवत् सांवः प्रणन्याह पितः - किमर्थं शपितस्त्वया स्व
 आर्त्सयाज्ञानदृष्ट्या तु विचारय विनिश्चिय - ध्यानादुर्वासो ज्ञात्वा विक्रिया मवकारण अनुग्रहो स्या पुत्रकार्यं स्ते
 स्वजने शुभे 'आदित्यस्य व्रतं वैवकुष्ठविनाशनं सांव उवाच कथं तात मया कार्यं व्रतं सर्वफलप्रदं किं विधानं
 चैकमत्रा किदनां किंच पूजनं श्रीकृष्ण उवाच मासमाश्रयुजं प्राप्य यदार्चि विदं भवेत् तदा व्रतं सिद्धिदा ह्यं नैः
 स्त्रीभिर्विशेषैः पूतः यावत्सर्वसंस्तव द्विधिमो जेन पुत्रकः गोमयेन क्षितौ कुर्यान्मंडलं वतुलपुनः रक्तपुष्पैरक्षताभिः
 च्येत तत्र प्रदापयेत् 'मंत्रेणानेन भास्वंतमाचार्यः प्रतिवासर यथाश्याविमलाः सर्वा सूर्यभास्वरभानुभिः तथा श्याः
 संकलामहं कुरु नित्यं ममाशुता इत्यर्घ्यमत्रः एवंतमर्चयेत्तावद्योवर्धसमाप्यते समाप्ते तु व्रतं तव त्स कुर्यादुद्योग
 ने विधि गोमयेनानुलिप्तायां भूसौमंडलमालिखेत् रक्तचंदनरेखाभिः कुकुमेन विशेषतः - तन्ममध्ये द्वादशदलम्
 अंसंकारयेद्बुधः । सिंधुरपूरितदलजपाकुसुमपूजित तन्मध्ये स्थापये (कुभप्रवालांकुरसन्निभं शालितुंडलसपुष्पं

शर्कराचंदनान्वितं तस्योपरिन्यसेत्पात्रंताम्रराक्षसाविनिर्मितं सौवर्णभास्करं कृत्वा पद्महस्तंस्वशक्तिः रक्त
 वस्त्रयुगोपेतं पात्रोपरि निवेशयेत् अथ पंचासृतेनादौ जपाकुसुमलेपनैः रक्तपुष्पैस्तु नैवेद्यः फलैः कालोद्भवैस्तथा
 पूजयेज्जगतामीशं धूपदीपैस्तथोत्तमैः ॐ सूर्याय नमः १ वरुणाय-२ माधवाय-३ धात्रे-४ हरये-५ दुर्गाय-६
 सुवर्णरेतसे-७ अर्यम्णे-८ दिवाकराय-९ भानवे-१० तपनाय-११ हंसाय नमः १२ इति द्वादश
 नामभिः पूजा कार्थवैव्रतिभिः सदा नमोनमः पापविनाशनाय विश्वात्मने सप्ततुरंगमाय सामर्ग्य
 जुर्धामनिधौ विधात्रे भवाधिपोताय नमः सवित्रे इत्यर्घ्यम् एवं संपूज्य भानंतु नक्तं भुजीत वाग्यतः आचार्य
 पूजयित्वा तु वस्त्रैराभरणैः शुभैः तस्मै तां प्रतिमां कुंभं सहिरण्यं प्रदापयेत् प्रीयतां भगवन्देवो मम संसारता
 रकः ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्द्वादशाब्नादिविस्तरैः तेभ्यस्तु कलशान् दद्याथाशु सत्यातु दक्षिणां एवंयः कुरु
 ते स म्यग्व्रतमेतदनुत्तमं आशादित्येति विख्यातस्य गुण्यफलं महत् निर्वर्धाधिरति तेजस्वि पुत्रपौत्रसमन्वि
 तः भुक्त्वा च विपुलान्भोगानमरैश्चापि दुर्लभान् देहांते रवि सायुज्यं प्राप्नुयादनुमोचनं प्राप्स्यसे परमाशुद्धिं
 विमुक्तः कुष्ठरोगतः आशाभंगेन तस्यास्ति कदाचिदपि जन्मनि एतस्मात्कारणाद्ब्रह्मसकुरुष्व ब्रतमुत्तमं एत
 च्छरुत्वा वचः सांबः पित्रा कृष्णेन भाषितं व्रतं चरित्वा संप्राप्तः सर्वसिद्धिं सुदुर्लभां इदंयः शृणुयाद्ब्रह्म
 श्रावयेद्वापि मानवः तावुभौ पुण्यकर्माणौ रविलोकमवापतुः इति स्कंदपुराणोक्तमाशादित्यव्रतम् अथ प्रयो
 गः आश्विनाद्यरविवारमारभ्य प्रतिवारं वर्षपर्यंतं कुर्यात् तत्रादौ तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनः सकल रोगनि
 र्वासनपूर्वकपुत्रपौत्रधनधान्यसकलाभीष्टसिद्धिकरश्रीसवितृप्रीत्यर्थं आशादित्यव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य गोम
 धेनोपालिसंभू रक्तचंदनादिना वर्तुलं मंडलं विरच्य तत्र माशाधिपदेवमावाह्यः षोडशोपचारैः संपूज्य रक्त

पुण्याक्षतादियुक्तं सजलं तद्यथा त्रैलोक्यं भूमौ जानुनीनिपात्य दद्यात् तत्र मंत्रः यथा शाविमलाः सर्वो स्तवभा
 स्करभानुभिः तथा शाविमलामहं कुरु नित्यं ममार्थतः ततो नमस्कारः नमोस्तुते पापविनाशनाय विद्वा
 त्मने स तत्तुरंगाय सामं गन्तुं धामनिधे विधात्रे भवा विधे पोताय नमः सवित्रे अनेन मंत्रेणा शाधिपनाम मंत्रे
 एवांपुजाकांक्षी एवं प्रतिभानुत्वारं वर्षपर्यंतं चरित्वा अत्रे शाधिनाथरवि वारे उद्यापनं कुर्यात् तत्र पूर्वोक्त
 संकल्पति आचार्यवृत्त्वा सर्वतोभद्रैरकवस्त्रवोष्ठं तं तद्यथा तत्र प्रतिष्ठाप्य तत्र ताभ्यं पूर्णपात्रं निधाय
 तंत्ररक्ताक्षैर्द्वादशारं कलं विरच्य तन्मध्यै रौप्यरथस्थं हंसं सवितारं आकृष्टेनेति मंत्रेण संस्थाप्य परितः पु
 र्वोक्तान् द्वादशमासाधिपानं संस्थाप्य उक्तप्रकारेण पूजयित्वा ततः आग्नं प्रतिष्ठाप्य होमं कुर्यात् तत्र प्रथा
 नम् सविनारपायसद्रव्येण अष्टोत्तरशतसंख्याकं हुतिभिः मासाधिपद्वयदशदेवताः ब्रह्मादिदेवताश्च
 कैयं ज्योत्स्नायक्ष्यं होमं समाप्य पूर्वोक्तद्वयमासाधिपनामभिर्द्वादशब्राह्मणान्संपूज्य तेभ्यः शालितंडुल
 संभवं पक्वान्निर्वोपूरितान् रक्तकलशान् रक्तवस्त्रवोष्ठितान्सदक्षिणान् दत्त्वा आचार्याय पीठव्रतपूर्तये गांवदत्त्वा
 सद्रव्यं न ब्राह्मणान्नं पयित्वा आशिषो गृहीत्वा स्वयं भुंजीत अत्र पायसपूरितं तद्यथा पात्रदानं मुक्तं होमोप्युक्तं एवं कृते
 सर्वव्याधिमुक्तो भवति इति स्कंदपुराणोक्तं सोद्यापनमाशादित्य ब्रतोद्यापनविधिः अथ भविष्योत्तरादादित्यपी
 षाशांति व्रतं अतः परं प्रवक्ष्यामि रहस्यं ह्येतदुत्तमं येन लक्ष्मीं धृतिस्तुष्टिः पुष्टिः कान्तिश्च जायते आदित्यवारं
 हस्तेन पूर्वं गृह्यविषयः मंत्रोक्तविधिना सर्वकुर्व्यात्पुजादिं करवे प्रत्येकं सप्तनकां कृत्वा भक्तिपरो नरः तत
 स्तु सप्तमे प्रातः कुर्व्याद्ब्राह्मणवाचनं भास्करं शुद्धसौवर्णं कृत्वा यत्नेन मानवः तद्यथा विस्त्वा पथित्वारक्तपुष्पैः प्रपू
 जयेत् धृतं तं स्नापयित्वा बलडुकान् विनिवेद्य च होमो घृततिलैश्चैव समाभिधश्चाकर्कवृक्षजाः मंत्रेणानेन विदुषे ब्राह्म

एतन्निवेदयेत् आदिदेवनमस्तुभ्यं सप्तसप्तदिव्यकार
 रजैर्द्रुह भवेदारोग्यमुत्तमं द्रव्यसंपत्सुखप्राप्ति
 सदांशुतां सूर्यपीडासुघोरामुक्ताशांतिः शुभप्रदा
 ल्मीकीयेरां मायणेषु दुष्काण्डे ततो युद्धपरिश्रान्तसमरे चितया स्थितं रावणचक्रतोदृष्टायुद्धावसमुपस्थितं देवतै
 श्चैर्मम गन्धर्व पुमभ्यगतोरविः उपगम्या ब्रवीद्राममगस्त्यो भगवांस्तदा अगस्त्य उवाच रामराम महाबा
 हो भूषणगुह्यं सनातनं येन सर्वानरीन्वत्सममरे विजयिष्यसि आदित्य इदं पुण्यं सर्वशत्रुविनाशनं जयावहं जप
 न्नित्यं मक्षयं परमं पदं सर्वमंगलमांगल्यं सर्वपापप्रणाशनम् चित्ताशोकप्रशमनं चायुर्वर्द्धनमुत्तमं लोअस्य श्री
 आदित्य इदं यस्तोत्रं तस्य अगस्त्येऋषिर्नुष्टुप छंदः परंब्रह्मरूपी भगवान्नादत्यो देवता निर्विघ्नतया ब्रह्मविद्या
 जपादिसिद्धिर्विनीयैः अथ करपङ्कगन्यासः रश्मिमंतं १ समुद्यंतं २ देवासुरनमस्कृतं ३ विवस्वतं ४ भा
 स्करं ५ भुवनाधिपं ६ अथ ध्यानम् ध्येयः सदासवितुर्मंडलमध्यवर्ती नारायणः सरसि जासनसन्निविष्टः
 कैयूरचान्मकरकुण्डलान्करीटी हारीहि रणमयं पुर्णतशंखचक्रः १ पद्मासनः पद्मकरो द्विबाहुः पद्मद्युतिः सप्ततु
 रंगवाहः दिवाकरो लोकगुरुः करीटीमयि प्रसादां विधातु देवः १ २ इति ध्यानम् रश्मिमंतं समुद्यंतं देवासुर
 नमस्कृतं पूजयस्व विवस्वतं भास्करं भुवनेश्वरं सर्वदेवात्मको ह्यपस्तेजस्वी रात्रिभ्रातृभवनः एष देवास्सुरगणा
 ल्लोकान्पाति गभस्तिभिः एष ब्रह्मा च विष्णुश्चाशिवः स्कंदः प्रजापतिः महेंद्रो धनदः कालो यमः सोमो ह्यपां पतिः
 पितरो वसवः साध्याश्चिन्मरुतो मनुः वायुर्वेह्निः प्रजाः प्राणः क्रतुः कर्वा प्रभाकरः आदित्या सविता सूर्यः स्वर्गः
 पृथंग्भस्तिमान् सुवर्णसहशो भानुर्हर्मरता दिवाकरः हरिश्चः सहस्रा वैः सप्तसप्तभि रश्मिमान् तिमिरान्

धनः शुभं स्वच्छं धाम तद्विकोशुभात् ॥ हिरण्यगर्भः शिशिरस्तपनो हस्करोरविः ॥ आग्निगर्भो दितेः पुत्रः शंखः शिशिरना
 शनः ॥ व्योमनाथस्तमो भेदी ऋग्यजुः सामपारगः ॥ घनदृष्टिर्पांमित्रो विध्यवीथिष्वंगमः ॥ आतपीमंडलीमृत्युः
 पिंगलः सर्वतापनः कविर्विष्णोर्महतेजस्कः सर्वभवी द्रवः ॥ नक्षत्रग्रहताराणामधिपो विश्वभावनः ॥ तेजसामपि-
 तेजस्वी द्वादशमन्त्रमोस्तुते ॥ नमः पूर्वोद्योगिरेयपश्चिमायाद्रयेनमः ॥ ज्योतिर्गणानां पतये दिनाधिपतये नमः ॥ जया
 यजय भद्राय हर्यश्वाय नमोनमः नमोनमः सहस्रांशो आदित्याय नमोनमः नम उग्राय यवीराय सारंगाय नमोनमः
 नमः पद्मप्रबोधाय प्रचंडाय नमोस्तुते ब्रह्मेशानः ॥ ज्युते शायशूरायादित्यवर्चसे ॥ आस्वते सर्वभक्षाय रौद्राय पुरुषे नमः
 तमो ग्राय हिमग्राय शत्रुग्राया मितात्मने कृतग्राय पदेशाय ज्योतिपां पतये नमः सतचामीकराभाय हरये विश्वकर्माणे
 नमस्तमोभिनिग्राय रुचये लोकसाक्षिणे ॥ नाशयत्येवैभूतं तमेव सृजति प्रभो ॥ पालयन्ने प्रतपति वर्ये त्येष गमस्तिभिः ॥ ए
 पसुप्तेषु जागर्गिभूतेषु परिनिष्ठितः ॥ एषैवाग्निहोत्रं च फलं वैवाग्निहोत्रिणां ॥ देवाश्चक्रत वश्वैव कृतूनां फलमेव च
 यानि कृत्यानि सर्वेषु परात्मा परमः प्रभुः ॥ १२५ ॥ इति सूर्यनामामानि ॥ एनमापत्सु कृष्टेषु कान्तारेषु भयेषु च कीर्तय
 म्पुरुषः ॥ काश्चिन्नावसीदति राघव ॥ पूजयस्वैनमव्यग्रो देवदेवं जत्पतिं ॥ एतत्त्रिगुणितं जप्त्वा मुद्देषु विजयिष्यसि
 अस्मिन्क्षणे महोवाहो रावं णिनिहियसि ॥ एवमुक्ता ततो गस्त्योजगाम स यथागतं ॥ एतच्छ्रुत्वा महति जानष्टु शो
 को भवंतदा ॥ धारं यामास कंठाग्रं राघवः प्रयतात्मवान् ॥ आदित्ये प्रेक्ष्य जप्त्वेदं परं हर्ममवाप्तवान् ॥ त्रिराचम्य शु
 चिर्भूत्वा धनुरादाय वीर्यवान् ॥ रावणे प्रेक्ष्य हृष्टात्मा जपार्थं समुपागमत् ॥ सर्वयत्नेन महता वृतस्तस्य वधे भवत् ॥ अथ
 रविरवदन्निरीक्ष्य राममुदितमनाः परमं प्रहृष्यमाणः ॥ निशि चरपति संशयविदित्वा सुरगणमध्यगते वाचस्त्वेरति ॥ इ
 त्यापैराप्राप्येणुद्वकाडिपटुनरशततमः सर्गः ॥ १०६ ॥ अथापरं सूर्यस्तोत्रं ॥ महाभारेते वनपर्वणि ॥ धौम्य उवाच ॥

सूर्य्यार्धमाभगस्त्वष्टापूर्वाकः सवितारविः भगस्तिमानजः कालो मृत्युर्धाता प्रभाकरः पृथिव्यापस्तथातेजः खवा
यश्च परायणं सोमो वृहस्पतिः शुक्रो बर्धगा रक एव च इंद्रो विवस्वान् दीप्तिशुः शक्ति शौरिः शनैश्चरः ब्रह्मा विष्णु
अरुद्रः अस्केदेवि श्रवणो यमः वैद्युतो जाठरश्चाग्निर्धनस्तेजसां पतिः धर्मध्वजो वेदकर्त्ता विदांगो वेदवाहनः "कृतं
त्रेताद्वापरं अकालिः सर्वो मरुतः अथः कलाकाष्ठामुहूर्तांशपक्षो मासः ऋतुश्च यः सवत्सरकरोऽव्ययः शालचक्रं विभावसुः
पुतयः शाश्वतो योगीन्द्रोऽव्ययः क. सनातनः लोकाध्यक्षः सुराध्यक्षो विद्वक्कर्मात्मो नृदः वरुणः सागरांश इव
जो मूर्तो जायते नो रिहा भूतांशो भूतपतिः सर्वभूतनिधेयवितः स्रष्टा सर्ववर्तको वह्निः सर्वस्यादिकरो व्ययः अनंतः क
पिलो भानुः कामदः सर्वतो मुखः जयो विशाखे वरदः सर्वधातुनिधेयवितः मनः सुपर्णो भूतादिः शीघ्रगः प्राणधारणः ध
नर्वतरि धूमेकेनुरादि देवो दितेः मृतः द्वादशात्मारविः श्वपिता माता पिता मह स्वर्गद्वारं प्रज्ञाद्वारं मोक्षद्वारं त्रिवि
ष्टपं वेदकर्त्ता त्रिशतात्मा विद्यात्मा सर्वतो मुखः चराचरात्मा भूतात्मा भैत्रेणवपुषा न्वितः १०८ एतद्वैकीर्त्तनं प
श्चसूर्य्यमितेजसः नाम्नामष्टशतं प्रोक्तं शुक्रेण सुमहोत्तमः शुक्राच्च नारद प्राप्य धौम्येन तदनंतरं धौम्या
द्युधिष्ठिरः प्राप्य सर्वाङ्कामानवात्तवान् सुरपितृगणयक्षसेवितमसुरनिशाचरसिद्धनंदितं वरकनकहुताशनप्रभं
त्वमपि नमस्वाहिताय मास्करं सूर्य्यो देयं पठते समाहितः स पुत्रलाभधनरत्नसंचयं लभेत् जातांस्मरतां सदा
नरैः स्मृतिं च मे धाम पिबिदते पुमान् इमं स्तव देववरत्यो नरः प्रकीर्त्तयेच्छुद्धमना समाहितः समुच्यते पातक
राशि सागरात् लभेत्तं कामान्मनसा योऽपि तान् इत्यारण्यपर्वणे सूर्य्यस्तवः इत्यादि त्यवारव्रतं विधिदः अथा
दित्यनक्तं त्रतं भविष्योत्तरे युधिष्ठिर उवाच यदाराग्यं करं पुंसां यदनतफलप्रदं - तद्व्रतं ब्रूहि गोविंद सर्वपापप्र
णाशनं श्रीकृष्ण उवाच यत्तु विश्वात्मकं धाम परं ब्रह्म सनातनं सूर्य्याग्निं चंद्ररूपेण तत्त्रिधा जगति स्थितं तमा

राधेयपुमान्कनप्रशोतिकुरुन्दन तस्मादादित्यवारेणसदान्नफाशनोभवेत् उत्पद्यतेयदाभीकभानोरुपरिश
 श्वतो तदारभ्यसदाकार्यनक्तमादित्यवासरे पूर्वोक्तविधिनाराजपूजयित्वाद्विजोत्तमान् आशादित्यव्रतोक्तं
 विधिर्नैत्यर्थः ततोस्तसमयेक्षानोरकचन्दनपंकजं विलिरूप्यद्वादशदलपूजयेदर्कनामभिः सूर्येतिप्रथमपूज्यपू
 वतश्चैत्रभाकरं दिवाकरं तथाग्रय्यां विवस्वतमतः परं भगवतुर्नक्षत्रेदेवं वरुणपार्श्वे च मेदले माहेन्द्रमारुतदलेत
 यादित्यमशोचरे शान्तिमीशानुभागेतुनमस्कारेणविन्यसेत् कार्णिकार्यापूर्वदलेसूर्यस्यतुरगान्यजेत् दक्षिणेयजमा
 नं नमोर्तिष्ठपाद्विचमेदले उत्तरेणरविदेवकर्णिकार्यांचभास्कर अर्धदद्यात्तटापार्थसातिलारुणचंदनं फलाक्षतपु
 ततद्वादिमंत्रमुदीरेत् कालात्मासर्वभूतात्मावैदात्मासर्वतोमुख यस्मादग्नादुरूपंस्त्वमतः पाहिप्रभाकर आग्निमीले
 नमस्तुभ्यमिपेत्वोर्जिवभास्कर अग्नआयाहिवीतेत्वं शन्नोदेवीनमोस्तुते अर्घ्यदद्याद्विद्वान्यथाशितैलविवर्जितः
 भूजतिभावितमनाभास्करं संस्मरन्मुहुः प्रागेतस्मिन्शनैचान्हितैलाभ्यंगंविजयेत् वत्सरतितारयित्वाकां
 चर्चकमलारामं संकल्पयित्वा पुरुषं संपद्दद्यादनेनविधिनाव्रतनायकाय अर्घ्यंगरूपयजितैर्द्विपायकुटुंबि
 नेनित्यमनुव्रताय नमोस्तुश्रुक्कसामयजुर्विधात्रेजगत्प्रवोधायात्रजगत्सावित्रे त्रयीमयायन्निगुणात्मनेचत्रैलोक्य
 नाधायनमौनमस्ते इत्यनेनविधानेनवर्षमेकतुयोनरः नक्तमादित्यवारेणकुर्यात्सन्निरुजेभवेत् धनधान्यसमां
 युक्तपुत्रपौत्रसमन्वितः मर्त्यास्थित्वचिरंकालसूर्यलोकमवाप्नुयात् कर्मसंक्षयमवाप्यपार्थिवः शोकदुःखत्रय
 रोगवर्जितः स्यादमित्रकुलकालसन्निभोधर्ममूर्तरपितेजसायुतः याचभर्तृगुरुदेवतत्परावेदमूर्तिर्दानकमा
 चरेत् सापिलोकंममरेशपूजितायातिकौरवरवेनसंशयः यः पठेत्तथाशोणितिवानरः पश्यतीदमथवानुमोदयेत्
 सोऽपि शक्रभुवनैर्दिवौकसैः कल्पकोटिशतमेकमिडयते इतिभविष्योत्तरादित्यनक्तविधिः ॥

अथ सोमवारव्रतानि । तत्रादौ चंद्रपीडाशांतिकरं सोमवारनक्तं व्रतं भविष्ये ।

तद्वाच्यं त्र्यसृगं सोमवारविचक्षणः । तद्वत्तहस्तार्कवत् । आगमोक्तविधानां कुर्यात्तपूजादिकं विधौ । सप्तमे तु ततः प्रातः कुर्याद्वाह्मणभोजनं । सप्तमे नक्तं प्रातइत्यर्थः । कांस्थपात्रे तु संस्थाप्य सोमं रजतसंभवं श्वेतवस्त्रयुगच्छत्रं श्वेतगंधः सुपाजितं पादुकापांनं हच्छत्रं भोजनासनसंयुतं । होमघृततिलैः कुर्यात्सोमनाम्ना च मंत्रं वित् । समिधोष्ठोत्तरं शतमष्टौ विंशतिर्यथा । होतव्यामधुसर्पिर्भ्यां दध्ना च घृतेन च । दध्ना घृतेन वभिन्नो होमः । समिधः पालाशयः । राजतशोभनं कृत्वा त्राक्षिणा यनिवेदयेत् । तत्र मंत्रः महोदयो जातिमल्ली पुष्पगोक्षीरपांडुर । सोमसोम्यो भवास्माकं सर्वदा तनूनां नमः । एवं कृते गृहाह सोमस्यः । सोमस्तुष्टिकरो भवेत् । संतुष्टोऽत्र सुतेतस्मिन् सर्वे सानुग्रहाः । इति चंद्रशान्तिं करं सोमं चारुं व्रतम् । अथ चंद्रस्तोत्रं । तत्रादौ ध्यानम् । श्वेतांबरः श्वेतविभूषणश्च श्वेतद्युतिर्दंडधरो द्विबाहुः । चंद्रा मृतास्नावरदः । कुरीटो गृहपि प्रसादं विदधातु देवः । हिमगोक्षीरचर्णाय शंखकुंदनिभा यचवालं चंद्राय चंद्राय पूर्णचंद्रमंगलनमः । नमः शचंद्राय सोमाय नमः । कुमदुर्वाधवे । विअहिताय शुक्लाय शुक्लांबरधराय च । त्वमेव सर्वलोकास्य चाप्ययं न करः सदा । क्षीरोद्भवाय देवाय नमः । शंकरशेखरयुगानां युगकर्ता त्वं निशानां च निशापतिः । संवत्सराणां मासानां मृतूनां च तैथेयच ग्रहाणां च त्वमेको हि रोहिणीपते नमः । इदं तु पठते स्तोत्रं प्रातस्तथा यथो नरः । तभयं विद्यते तस्य कार्यसिद्धिर्भाविष्यति । दिवा वा यादृद्वारा त्रौदुःखं च सति यो नरः । अहो रात्रं कृतं पापं तत्क्षणादेव नश्यति । ॥ इति चंद्रस्तोत्रम् ॥ अथ शिवप्रीतिकरं सोमवारव्रतं स्कंदपुराणे ॥ नारद उवाच ॥ । अधान्यदपि मे ब्रूहि ये न हि प्राप्नुयादपदं । श्राविच्छन्ना शिवभक्तिः । पुत्रसौभाग्यसंपदः । ॥ तदिकेभ्यश्च उवाच ॥ । सोमवारव्रतं तु पुण्यं क

ध्यमाननिबोधमे ॥ आवर्णैर्वैशाख्येष्टेवामार्गशीर्षके ॥ प्रथमेसोमवरेचण्ड्रीयाद्वतः ॥ तमं यदाश्रद्धा-
 भवेकतुःसोमवारद्वतंप्रति ॥ तदावापिपुरस्कृत्यश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ सुस्नातशृंगुचिर्भूत्वाशुक्लावरधरःशुचिः
 कामक्रोधादाहकारद्वेषपश्यान्वर्जितः ॥ आहरेत्श्वेतपुष्पाणिमालतीमालिकादिकं ॥ श्वेतपद्मानिदिव्यानि
 वपकानितैर्वैच ॥ कुमुदोत्पलजैःपुष्पैःपद्मैश्चशशतपत्रकैः ॥ आचार्येणोमयासार्धशंकरलोकशंकरं ॥ मायोद्भवेनः
 धूपनपूजयेत्पार्वतीपतिं ॥ अन्यानियान्यमीष्टानितानिसर्वाणिदापयेत् ॥ नागपुष्पैश्चधूपश्रपूजयेत्पार्वतीपतिं ॥ का-
 मिकेनतुमंत्रेणव्यापकेनमहेश्वरं ॥ पूजयेन्मूलमंत्रेणश्रवकेनततः ॥ पर भवायभवनायायमहादेवायधीमहि ॥ उग्रा
 यचोग्रनाथायशर्वायशामौलये ॥ रुद्रायनीलकंठायशिवायभवहारिणे ॥ शंकरायनमोज्ञेघोशिवाधेतिचजानुनी
 शूलपाणिनमोगुह्येकद्व्यांशंभुप्रपूजयेत् ॥ गुह्येखयंभुनामानंपूजयेत्पार्वतीपतिं ॥ महादेवायइतिचपूजयेन्नाभिमे
 डले ॥ उदरेविश्वेकैत्रेतिपार्वत्योः ॥ सर्वतोमुखं स्थाणुतनौचसंपूज्यनीलकंठायकठतः ॥ मुखेसंपूजयेद्देवश्रीकंठा-
 यशिवायचत्रिनेत्रायनमोनेदेवमुकुटेशशिभूषणं ॥ ननेदेवाधिदेवायसर्गिपूजयेद्विशुं ॥ एवंसंपूज्यदेवेशमुपहारै-
 रनोरमैः ॥ यथाविभवसौख्यंतस्यपुष्पफलशृणु ॥ सोमवारेयजतेयेपार्वत्यासहशंकरं ॥ तेलभस्मक्षयांल्लोकान्पुन-
 राद्यन्तिदुर्लभान् ॥ एकमेकस्ययत्पुण्यं कथयामिसमासतः ॥ सप्तजन्मार्जितं पापमेवोदेवदानैः ॥ नश्यत्तैवैक-
 भुक्तेनोत्रकोट्यपि विचारणा ॥ मौसिकस्यतुयत्पुण्यं शृणुयत्नेननारद ॥ आभाज्योजातभाग्यःस्यदुर्भगःसुभगोभ-
 वेत् ॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रान्धनार्थीलभतेधनं ॥ कन्यार्थीलभतेकन्यारूपलावण्यशालिनीं ॥ ययंचितयतेकाममर्तं-
 प्राप्नोतिमानवः ॥ इहलोकंचिरस्थित्वाभुक्ताभोगान्मनोरमान् ॥ विमानवरमारुह्यलोकैशेवमहीयते ॥ यथात्मा
 नंतथादेवयथादेवंतथागुरुं ॥ तोपयच्चपरंभक्तयतिनपुणंभवेद्व्रतं ॥ उपवासोन्नयोदेवंसमाचरंतिमानवः ॥ यदाचितं

चवित्तं च जायते पुरुषस्य वे तदेवोद्यापनं कुर्व्याद्व्रतसंपूर्तिहतेवे चलंचित्तं चलंचित्तं बलजीयितमेव च एवज्ञात्वा प्रप
 लेन व्रतस्योद्यापनं चरेत् उमा मेहेश्वरो हेमौद्यपन्नसमन्वितौ यथाशक्त्या प्रकर्तव्यो वितशाख्यं न कारयेत् मं
 डलकारयेद्व्यलिङ्गोद्भवसमुद्भवकलशपयसागूणैश्चेतवस्त्रयुगान्वितं ताघपात्रवेणुपात्रं कुभयोरुपरिन्यसेत् स्था-
 पेन मण्डले दिव्यं कलशं कनकोज्वलं तस्योपरिन्यसेद्देवमुभया सहितं शिवं पूर्वोक्तेरवमत्रस्तु पूजयेत्पावतीपार्तिं ना
 नापुष्पैः फलोद्वैतानारत्नैः समचयेत् श्वेतवस्त्रयुगेन वनाममत्रैर्महेश्वरं उपवीतं सोमरीयं भक्ष्याणि विविधानि च
 अन्यानि अप्यभीष्टानि तानि चान्या निरूपयेत् रात्रौ जागरणं कुर्व्याद्व्रतिवादित्रनिःस्वनैः स्वगृह्योक्तविधानेन
 कृत्वाग्निस्थापनं ततः ततो होमं च शर्वाद्यैर्मन्त्रैः काव्योष्ठभिः सदा पलाशशमीसमिद्धं जुह्यादधिकं शतं आप्याप्यस्वे
 तिमंत्रेण पृथग्ययुतस्तदा यवत्रीहितिलाज्येन पूर्णैर्पृथक् पृथक् पूर्णाहुतिं ततो दद्यात्कृत्वा स्विष्टकृदादिकं
 होमं तिवं गुरुं पूज्य सपत्नीकंसमाहितः वस्त्रैराभरणैः श्रेष्ठैर्गृहोपकरणादिभिः श्वेतागौः कपिला वापि सुशीला च
 पयस्विनीं सवस्त्रारत्नपुच्छाचघटावस्त्रविभूषितां दक्षिणासहितादि याशि वोमप्रीयतामिति धेनुवैजगतामाता-
 नित्यं विष्णुपदे स्थिता सवत्साचनयादत्ता शिवो मे प्रीयतामिति ब्राह्मणभोजयेद्बिद्वास्त्रयोदशशुभनान् व-
 त्त्रालंकारछायां सदाक्षिणास्त्रयोदश घटादेवांशपान्नैर्भक्ष्यभोज्यसमन्विताः सफला वस्त्रसंयुक्ता यज्ञसूत्रसम
 न्विताः पूजितं तु ततो देवदेवोपकरणानि च आचर्या यततो दद्यात्प्राणिपत्य - पुनः पुनः इमं देवं गृहाण त्वं सर्वो
 परं कुरु संयुतं परिपूर्णव्रतं मे स्यात् शिवो मे प्रीयतामिति तत्र ग्रहणं मन्त्रः गृह्णामि देवदेवेश त्रयाणां जगतां गुरुं शा
 तिरस्तु शिवं चास्तु व्रतस्या विकलं फलं यद्भक्त्या देवदेवेश मया व्रतमिदं कृतं दानं वाथ क्रियां हानीं परिपूर्णतद-
 स्तु मे इति संप्राप्त्यर्थं तदेव द्विजयैव पुनः पुनः भुज्यात्सह धर्मात्मा शिष्टैरिष्टैश्च बंधभिः श्रनेनैव विधानेन यद्द-

व्रतमाचरेत् यथाचितयत्कामतत्प्राप्नोतिमानवः ॥ दातासुखीचर्तजेस्वात्रिपुलोकैकपुजायते ॥ विमानवरमारु-
 ह्यसामलोकमहायते ॥ मननाचशतयात्तवद्वत्रमोदते ॥ शिवलोकततांगत्वाशिवेनसंहोदते ॥ क्रीडतेशंभुरू-
 पं पुनुरावृत्तदुर्लभं ॥ कृष्णनाचारतपवसामवारव्रतं शुभं ॥ नृपेरन्येस्समाचीणमास्तिकेधर्मतपरैः ॥ इति
 पठतिरहस्यः शृणोताहनित्य ॥ त्वनवदतिइत्यंश्रद्धयान्यस्यलोकसकलकलुषहनिवधमानो गणायः ॥ शिव
 विमलावमानयातशिवपुरसः ॥ इतिस्कंदपुराणसाध्यापनसामवारव्रतम् ॥ अथान्यद्वपसाध्यसोमवारव्रतम्
 स्कंदपुराण ॥ इश्वरउवाच ॥ अथव्रताविधानंहिकथेयामिसमासतः ॥ यथाभवतिमनुजाः सिद्धिस्सर्वार्थकामदा ॥ व्यु-
 त्कृताकाशकेमासिशुक्लमागोदनेभवत् ॥ प्रथमः सोमवारस्तुतनकेनप्रपूजयेत् ॥ यदाश्रद्धाभवेत्कलुस्सोमवारव्रतं
 प्रतितदसुखकारयित्वाब्राह्मणाद्यः समाचरेत् ॥ मार्गमाधेतथाचैत्रशुद्धयात्सोमवारकं ॥ अस्मिन्मासेप्रारभेततस्मि-
 न्नयापयद्वात् ॥ सुस्नाताथशुचिभूत्वाशुक्लावरधोरनरः कामक्रोधाद्यहंकारद्वेषशून्यवर्जितः ॥ आहरेच्छतपुष्पाणिमालि-
 कामालतातया ॥ भवत्पद्मानिदिव्यानिचंपकावल्गपाटलाः ॥ कुदमंदर्जैः पुष्पैः पुष्पांगशतपत्रकैः ॥ अर्चयेच्चंदनेनाथदि-
 व्यधूपनधूपयेत् ॥ अन्यानियान्यभूषणानिनिर्वाणदापयेत् ॥ पूजयेद्भक्तिभावनेनसोमनाथंजगत्पतिं ॥ कामिकेनतु-
 मत्रप्रणपकनमहेश्वर ॥ निवेदयेत्सर्वमवशुभमत्रवरशुभं ॥ उर्ध्वमोदशभुजायात्रिनेत्रायचात्रिशूलिने ॥ भवत्व-
 पमारुढायसवाभरणभाषिताय ॥ उमादहाधसंस्थायनमस्तसवमत्तये ॥ अनेनदनुमंत्रणपूजाहिमंतुकारयेत् ॥
 सिद्ध्यति ॥ सर्वकल्याणमनसाचितानिच ॥ पूजयेन्नकेवलायामृक्षाणां दर्शनेनतु ॥ प्रदायभोजनपूर्व-
 ब्राह्मणायसुभक्तिः ॥ एताद्विधिसमायुक्तोरागद्वेषविवर्जितः ॥ एकभक्तस्ययत्पुण्यकथयामिसमासतः ॥ श-
 तजन्मान्जातमापमभयेदवदानवैः ॥ नश्यतेत्येकभक्तेननात्रकार्याविचारणा ॥ मांसस्यैकस्ययत्पुण्यभृणुतत्वेनसु-

नृदिः श्रीगणेशाय नमः । गुरुं दुर्गासुभाभवंतु । पुत्रार्थं भवेत्पुत्रानंदं । त्रिदोषं न वान्भवेत् । गृहे तस्य वरारोहे सो
 रूपा निविधानि च । तदंशोधनं भाग्यं स्याद्विग्रहनिःक्षितिचरं । अर्धमेव सहस्रस्य फलं प्राप्नोति मानवः । स्वर्गे
 भुक्त्वा वरान्भोगान्जायते मानवोत्तमः । नक्तानि सोमवारं तु पेषमासे महेश्वरिः । तेषां पुण्यफलं वक्ष्ये संक्षेपेण तवा
 ज्ञतः । अग्निष्टोमस्य यज्ञस्य फलं शतगुणं भवेत् । तत्फलं लभते विभक्तिभावं समन्वितः । माघस्यैव तु मासस्य सो
 मवारपञ्चम्यात् । स्नापयेन्मधुगुग्धाभ्यां तथैव क्षुरसंनतु । द्विजहत्यादिपापानि । तानि सर्वाणि नाशयेत् । विशुद्ध
 तजस्रं चिक्ते जायते त्यंत निमलः । बहुस्वर्णस्य तपुण्यं दुर्लभं यत्सुरेश्वरिः । लभते नात्र संदोषमभक्तिप्रचोदितः । प्रा
 लोने कथं यिष्यामि सोमवारफलं शुभं । कृतेन केतु कल्याणगुणां स्ते विस्तरं ॥ १ ॥ गवां लक्षस्य दत्तस्य च द्रसूयं ग्रहे
 प्रियं । फले मस्याधिकं तत्र लभते नात्र संशयः । चैवे पिशुणु कल्याणि मंदं ददतो वयः । सोमवारं तन केन कृतेन सु
 रमुंदरिः । यत्फलं लभते नारी लक्षैकेन तु पार्धति । गंगोदकस्य नीतस्य सोमनाथस्य सन्निधौ । घृतस्य मधुनो वापि
 शतं धाहि कृतं फलं । गुग्गुलो अथ तथा पंचसहस्रं परमेश्वरिः । तत्पुण्यं च भवेत्तस्य मानवस्य न संशयः । वैशाखे कारयेन्न
 के सोमवारं न संशयः । वैशाखे कारयेन्न के सोमवारं न संशयः । पूजयेच्छेत्तपुष्पैश्च तथा लब्धैः सुरेश्वरिः । अपूपपाहि
 प्रदातव्यः । कदली फलसंबयाः । एकचित्तं भावेन निमलेन यशस्विनिः । कन्यानां वरयोग्यानां सहस्रेण वरानने
 दत्तानां विधिर्वै विनराणारूपशालिनां । एतद्दत्तं न यत्पुण्यं लभते मानवो भुवि । तत्फलं लभते तत्र सोमवारं त्रतेन तु
 ज्येष्ठे मासि महादेवि सोमवारं त्रत्यनु । त्रीण्यस्यैव द्वे वपुष्यं तत्सर्वं कथयामि ते । गवां मुवण्णगुणां पुष्करविधिव
 त्रिष्वेदं दत्त्वा दशसहस्राणां फलं प्राप्नोति मानवः । पदं चलभूते पुण्यं दुर्लभं देवदानवैः । ईशस्य कल्पमतुलं कीदृते तत्र
 मुंदरिः । आपाढे सोमवारस्य भावितात्मा चरेद्भूतं । विधिपूणं तु कल्याणि भूतः शृणु वदामि ते नरमेधशतैकेन विधियुक्ते

नयः फलं - तद्वेत्मानवेदे विपुण्यं सर्वशुभान्वितं साधितुं नैव शक्यते देवि नक्तं मिदं ततः तस्माद्भूतिमिदं सारयतः
 कष्टेन सिध्यति श्रावणे तु महदेवं सोमवारेण पूजयेत् रात्रौ तु भोजनं कुर्यान्मदकौटिल्यवर्जितः भवेद् राजवरः
 प्राणी जीवमानो महेश्वरः इह लेतादृशी चेष्टा परत्र कथयामिते - अश्वमेधशतस्यायं पुण्यप्राप्नोति मानवः ममलो
 के सर्वमर्तिपावञ्च द्रव्यं कंठारकाः भद्रं च भावसंयुक्तः पूजयेत्परमेश्वरं पुण्यं चानुत्तमतस्य शृणु देवि विशेषतः ग-
 वां कोटिप्रदानस्य तत्सन्नां सुशीलिने यत्फलं तत्समाप्नोति मानवो नात्र संशयः आश्विनैकययिष्यामि आग्नि-
 द्यौर्मफलं शतं रसधेनुसहस्रस्य गुडधेनुशतस्य च सूर्यग्रहे कुक्षेत्रे ब्राह्मणे वेदपारगे दत्तस्य फलमाप्नोति मान-
 वो नात्र संशयः कार्तिके वरुणं देविका मिकमोक्षदायकं स्मरणत्वापसंघानां भेदकं परमेश्वरं सोमवारव्रतधरा-
 विधिं विपूजयेच्छिव - नक्ताशीश्रद्धया युक्तो दयासत्यसमन्वित दत्तस्य वेदपारहोतरथानां च शतस्य च वाजिभिः शु-
 द्धचित्तैश्च प्रगुक्तैश्च महात्माभिः चतुर्वेदेषु विप्रैः पुत्रदत्तस्य च यत्फलम् तत्फलं भवेदे विमानवो भक्तिं संयुतं व्रतां
 ते प्रीतिं आङ्कुष्यार्द्राण्यसोर्न चतुर्भुजं त्रयोदशघटांश्चेतवस्त्रयुग्मसमन्वितान् सपूर्णानि सुभद्रैश्च श्वं शपात्राणि पा-
 वति - तेषामुपरि यत्नेन स्थापयेत् त्रिदशेश्वरं सघृतेन सुगन्धेन सुस्निग्धेनोज्ज्वलेन च भक्तेन घृतपक्वैश्च भुङ्क्ष्यात्कयूतैस्त-
 र्था ब्राह्मणानर्थसंभोज्य भाक्तियुक्तेन चेतसा त्रयोदशघटांश्च दद्याद्वा द्वाश्वेतामनरेमा यथोक्तेन विधानेन विप्रावस्त्रवि-
 चित्रिताः उपानहयुताः कार्यार्थं श्रित्तत्त्वानुसारतः दद्यात्स्वाचरसंपन्नस्त्वाचार्यमुपवेशयेत् नगुरोः सदृशी
 मातानगुरोः सदृशपिता संसारदुद्धरेद्धोराद्गतदानोपदेशतः गोस्वामीपुजितो यस्मात्पार्वत्पासाहितप्र-
 भुः तस्मात्संपूजयेद्भक्त्या गुरुभार्य्यासमन्वितं आचार्यं प्रथमे तत्र पूजया पादसेवया दद्याद्ब्रह्माणि दिव्य
 निमुवर्णाभरणानि च - अमूल्यानि चरत्नानि ग्रामक्षेत्रपुराणि च नगराणि गृहं दिव्ययज्ञान्यदपि सुंदरि वाहनानि

विचित्राणि गजवाजिरथादिकं अन्यानि यान्यभीष्टानि तानि सर्वाणि दापयेत् । गौगुरोः संप्रदातव्या सवस्त्रातुस्व
रूपिणी स्वर्णशृंगीरौर्गर्ग्यपुष्पाकराकस्य पावोपदेहिनी तांश्चष्टुसुशोलाचस्त्रप्रावृतेदं हका श्रम्यच्ये विधिं
इयां हृतं संपूणेति च सप्तधान्यं यथा शस्त्यादापयेत्प्रयतो ब्रती दपि दानं प्रकर्तव्यं गुरवे ज्ञानदायिने एव
गुरुं प्रणम्याथ शस्त्या दद्याच्च दाक्षिणां शस्त्या दद्याच्च तत्सर्वं पुराय दुपक कल्पितं ततस्तत्परिचिनदि विममदर्शनं हेतुं
नीं सुगंधधृतसमिश्रं धूपैः कृशर पायसैः धारिकाशोकवर्त्ताभिः पूरिका मंडकैस्तथा दधिदुग्धं समोपेतं
भोजनं दापयेत्सुधीः तपस्विनो ब्राह्मणाश्चालिंगमूर्तिश्चतुर्विधं ममं रूपं मिदं यस्मात्तस्मात्पूज्यं चतुष्टयं शिवां कितेश्च
शास्त्रज्ञां देशिकैर्धर्मचिंतकैः जटामुद्रादिसंयुक्तैर्भस्मोद्भूतविग्रहैः ब्रह्मचर्यरतैः शांतिलोभिमत्सरवर्जितैः ईदृशैः
शिवपार्त्रैश्च भुक्तैः फलमनुगमं भोजनं ते पुदातव्यं तां वलमुखं वासकं श्वेतचंदनं कर्पूरं दत्त्वा तांश्च विमंजये
त् शक्त्या तु भोजनं दत्त्वा यथा विरानुसारतः कृपणानाथदीनानां सुहृदां यो वर्तामिणि एवं विधिं समायुक्तो गच्छेत्तप
स्मपदं भोगान्मुक्ते सर्वलोके एतः कोटिगुणां स्तरेत् कन्याभिर्विष्टितो दिवस्वेच्छयारभते प्रिये मम लोके वसेत्ताव
द्यं विदीर्भितं संप्लवं मम वीर्यबलोपेतस्त्रिनेत्रः शूलपाणिकः माहात्म्यात्सोमवारस्य श्रिते मुक्तिमाप्नुयात् पूर्वकृष्णे
न संक्षोभेतां यो वै पद्मयोगिना देवदानवगंधर्वपिशाचोर्गोराक्षसैश्च विभिः क्षितिर्पिस्तद्वत्स्वायं भुवमुखैः प्रिये अन्ये
श्च मानवैः शुद्धैरास्तिकैर्धर्मतत्परैः नदं यदुष्टचिताय बुद्धिहीनाय कर्हि पितुं शास्त्रधर्मद्विषेधे विडम्बकं जनाय तु
आचार्ये देवप्राणाययतीनां ब्रतशालिनां वन्हैवदमुतीर्याणां निदकां यनवैकाचितं आर्त्तनापिनं तत्प्राज्यं व्रतं
परमदुर्लभं व्रतत्यागान्महादोषा इति ज्ञात्वा समाचरेत् गुरोः समीपे कुर्वीत व्रतमेतन्न संशयः अन्य-
था गुरुहानिः स्यान्न फल जायत व्रतं सदेहः सर्वकार्ये गुरुहानिरूप्ये भवेत् तस्मात्सर्वप्रयत्नेन गुरुमेव स-

त्राश्रयेत् ॥ अथ सक्षिपतवक्ष्ये व्रतमाहात्म्यमुत्तमं ॥ ये चरन्ति नरादेर्विस्त्रियः स्वामिसुभाविताः ॥ तेषां जन्मसं-
 हृत्वा पेनशेको जायेत किंचित् ॥ न दारिद्र्यं न रोगाश्च सततिच्छेद एव च ॥ कुलकोटिसमुद्धृत्य स्थापयेद्द्रुमं इत्यंश-
 णोति माहात्म्यपथ्यमानं व्रतस्य तु ॥ श्रावयेद्भक्तियुक्तं रुरुद्रस्यानुयरो भवेत् ॥ किमाणं तु यः पश्येद्भ्रतमेतन्मम प्रियं
 भक्तियुक्तं नरः ॥ श्रुत्वा यश्च वानुप्रमोदते ॥ मतिं ददाति यश्चापि स याति परमं पदम् ॥ इति स्कन्दपुराणे सोमवारव्रतं ॥ अथ
 सोमवारनक्षत्रे सामान्यं नूजाक्रमो लिख्यते ॥ तत्रादौ देशकालौ संकीर्त्य ॥ आत्मनोऽशेषपापक्षयपूर्वकं सत्पुत्रप्राप्ति-
 न्धा न्यैश्वर्यादिगुणैरुपयुज्या सिद्धरा ॥ अनुकामनया सोमवारव्रतं कारये ॥ इति संकल्प्य ॥ ध्यायेन्नित्यं महेश-
 मिति ध्यानं पठित्वा ॥ अथ वा चतुर्बाहुं द्विबाहुं वा विनेत्रं वा हिलोचनं ॥ कुंडलालंकृतार्द्धेन्दुशेखरभरणान्वितं ॥ महादेवं
 समीपं च्छहस्रगोचर्योजगत्पते ॥ इमं याकृतां पूजां गृहाण सुरसत्तम ॥ शिवरूपेण मस्तुभ्यं शिवायै सततं नमः ॥ न
 स्तत्र ब्रह्मरूपेण जगद्भ्यं नमोस्तुते ॥ इत्यावाहनम् ॥ उक्तं नमः पद्मवक्त्राय दशबाहुविनेत्रिणे ॥ श्वेतवृषभमालारूढश्वेताभर ॥
 भूषितः उमादेहाधर्षसमुक्तसर्वमूतनमो नमः ॥ इति पूजा मंत्रः ॥ कारोस्वरमयं दिव्यं नानाभाणि गणान्वितं ॥ आसनं देवदेवेश
 गृहाणानंतशक्तिकं ॥ इत्यासनं गंगादि सर्वतीर्थैर्भ्यः सन्नातीतं निदंभया ॥ तोयमेत्सुखस्पर्शपाद्याधिप्रतिगृह्यतां ॥ इति
 पांचांगं वरपण्यं ज्ञपुरुषप्रजापालनतत्पर ॥ नमः सदात्मदेवाय गृहाणा ध्वन्यं नमोस्तुते ॥ इत्यर्घ्यं स पाटलो शीरकं पूर्वासा-
 तं स्वादुशीतलं ॥ तोयमाधमनीयार्थानमलं प्रतिगृह्यतां ॥ इत्याचमनीयम् ॥ मधुपर्कमिदं पुण्यं मधुरत्रयसंयुतं ॥ दधियु-
 कं शुभं देवप्राश्यतां कृपया प्रभो ॥ इति मधुपर्कम् ॥ मंदाकिन्याः समानीतं हंभाभिरुहवासितं ॥ स्नानार्थं ते मयानीतं
 शुभस्वीकृत्यतां प्रभो ॥ इति स्नानं ॥ स्नानं पंचाश्रुतं चापि पयोदधिघृतमधु ॥ शर्करासलिलोपेतं गृहाण परमेश्वर
 इति पंचाश्रुतं स्नानं ॥ पूर्वोक्तमंत्रेण शुद्धं स्नानं ॥ पुरुषसूक्तं नकार्यं ॥ शुभं कपूरसंयुक्तं नक्त्याणकारकं ॥ पुनराचम्य

तद्विगंगजलमिदं प्रभो ' इति पुनराचमनं राजतत्रह्यसूत्रं चार्चनं चोत्तरीयकं यज्ञोपवीतं परमं नमस्ते प्रति
 गृह्यतां शुश्रूषस्व गुणं यस्माद्देवानामिति वल्लभं पार्वत्या सहितो देवप्रीयतां वस्त्रदानतः इति वस्त्रं मलयाचलसं
 भूतं च न सारं समन्वितं हृदयानंदनचारुचंदनं प्रतिगृह्यतां इति चंदनं रजितान्कुमुदभेदीनां खंडितान्गणितान् ब्रह्मवान्
 गृह्णाणं पूजां कृपया स्वक्षतान् वृषभभ्यज इत्यक्षताः पुष्पाणि सुरभीषणं ब्रजपालस्य दीर्घनिर्वै प्रभो मया हतानि चित्रा
 णि पूजार्थं प्रतिगृह्यतां इति पुष्पाणि अमृतोद्भवं श्रीवृक्षं शकरस्यातिवल्लभं विल्वपत्रं प्रयच्छामि प्रीतो भव मे हेश्वर
 त्रिदला त्रिगुणाकारं त्रिनेत्रं त्रिविधा युध त्रिजन्म पापसहारा विल्वपत्रा शिवापणं इति विल्वपत्रं तुलस्य स्मृतनामा
 सिसदा त्वं केशव प्रियं करोमि शिवपूजार्थं वरद भव मे सदा इति तुलसीपत्राणि दूर्वासि शत पर्वासि शत मूलाणि
 तं कुरा शतहरतिपापानि शतापुष्यप्रवृद्धये इति दूर्वा दशांगो गुग्गुलुधूपः सुगंधः सुमनोहरः आध्रियं सवद
 वानांधूपं यः प्रतिगृह्यतां इति धूपं श्रज्यसद्वा तिसयुक्तं वह्निना योजितं मया दीपं गृह्णादेव शैवै लोभ्यति मित्रा पहं
 इति दीपं अन्नचतुर्विधं स्वादुरसैः पद्भिरसमन्वितं नैवेद्यं लह्यचोष्ये च देवेश प्रतिगृह्यतां इति नैवेद्यं कर्पूरवा-
 सितं तोयं मदकिन्या समाहृत आचम्यतां महो देव शुभपानीय कुरु इति पुनराचमनं पूर्णफलं सकर्पूरं नागवल्ली
 दलैर्युतं खदिराक्षूणैः सहितं तावत् प्रतिगृह्यतां इति तांबूलं हिरण्यगर्भं गंधस्थं हेमवीजं विभावसौः अनंतपुष्पं फ
 लदं मतः शांतिप्रयच्छ मे इति दक्षिणा इदं फलं मया देव रथापि तु रते स्तव तेन मे सफला वाप्तिर्भवेज्जन्मनि जन्मनि
 इति नारीकलंदत्वा दक्षिणादानं कुर्यात् तत आवरणपूजां कुर्यात् प्रागादिक्रमेण ओं ब्रह्मणे नमः विष्णवे नमः
 स्कंदाय नमः महाकालाय नमः शूलैः नमः उमायै नमः महेश्वराय नमः नदिकेश्वराय नमः ८ ओं शर्वा
 यक्षिणि मुर्ते नमः भवाय जलमूर्ते नमः रुद्राय अग्निमूर्ते नमः उग्राय वायुमूर्ते नमः भीमाय आकाशमूर्ते नमः

पशुपतये जैमनिमूर्तेये नमः भद्रादेवाय सोममूर्तेये नमः इत्येतादेवता आवाहनाद्युप
 चारे संप्रियाः तत आर्घ्याय स्वस्मै नमते इति मन्त्रेण शान्त्या च क्रमावाह्यं पंचोपचारैः सोमाय नमः इति संपूज्य ततः
 प्रार्थनां कुर्वन्ति - ओं नमः पंचवक्त्राय दशबाहु त्रिनेत्रिणे श्वेतवृषभमालारूढश्चेतामर एभिर्वित
 सर्वमूर्तेन मननम् अहिमांकुपया देवशरणागतपालक ततः पुष्पाणि गृहीत्वा अंगपूजाकार्यं तत्प्रकारेण यथा
 देवाधिदेवाय नमः पादयोः पूजयामि शंकराय नमः अघयोः शिवाय नमः जान्व्योः शूलपाणेय नमः गुहफयोः शंभवे नमः
 केव्या त्वयं भूवे नमः गुह्ये महो देवाय नमः नाभौ विश्वकर्त्रे नमः उदरे सर्वतो मुखाय नमः पार्श्वयोः स्थाणवे नमः
 स्तंभयोः नीलकंठाय नमः कंठे देवाय नमः मुखे त्रिनेत्राय नमः नेत्रेषु शर्वाय नमः ललाटे शशिभूषणाय नमः
 शिरसि देवाधिदेवाय नमः सर्वांगे तत उभाभ्यां करभ्यां जलिमादाय लोकाल्मन् सर्वभूतात्मन् कैलाकाष्टा
 दि संभव जन्म मृत्युं जरा व्याधिसंसारभयनाशन नमस्ते देवदेवेश नमस्ते सुरसत्तम नमस्ते सर्वलोके शनमस्ते
 अहिमोसदा मे त्रहोनिं क्रियाहि नमो किं न च शंकर भगवंस्त्वत्प्रसादेन संपूर्णचानुमेव त क्षमस्व देवदेवेश शिव
 शंकर शान्तं वरं देहि सुरश्रेष्ठ दासो ह सर्वदा तव इति नमस्कारसाहितां पुण्यां जलिं दद्यात् तत उभाभ्यां हेश्वररू
 पो द्विजं पतिं संपूज्य ब्रह्मोत्तरखंडोकां वंद्यांगदसीं मतिन्यादिरूपां सोमवारकथां श्रुत्वा गीतवाद्यदि महोत्सवै
 र्जागरणैः नाराद्विनयत् इति सोमवारनक्तत्रत पूजाविधि इदं ब्रतं च श्रावणैश्चैत्रैश्च शैब्येष्टे च मार्गशीर्षिके एषाम
 न्यतमे माससु शुक्लपक्षे विशेषतः इंदुवारयुताष्टम्यां वा ग्राह्यं अर्घवाच्चैत्रादिमासेषु प्रतिनासं प्रथमे सोमवारं यावज्जी
 वमिदं कार्यं अर्घवाष्टवर्षपर्यंतं कार्यं तदेतच्छ्रावणं कुर्यात् तथा उत तत्सदयेति तिथ्यादिसंकीर्त्यं श्रात्मनो श
 र्पणं पक्षयपूर्वकं संपुत्रपौत्रप्राप्तियेन धनान्यासं पत्यारोग्यराज्यवृद्धिभिलाषितां सिद्धिं द्वारा श्रीसोमेश्वरमहादेव ग्रीत्यर्थं

यथाविधिसमाचरितसोमवारव्रतस्यसंगतासिद्धयेतदुद्यापनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य आचार्यादिवरणविधाय
 चतुर्दशपशोभितमंडपांतरेष्टादशांगुलोत्सेधावितस्तिद्वयविस्तृतां समचतुरस्रामृदावेदिकांविधाय तत्रशु
 क्तंतदुल्लैःपोडशारंकमलंविरेच्य अथवापंचरंगशोभितं यथाशक्तिलिंगतोभद्रविरेच्य तत्रमंडलोक्ताब्रह्मादि
 देवताश्चावाह्यतदुपरिअक्षतपुजे श्वेतवस्त्रयुगोपंतकलशंप्रतिष्ठाप्य तदुपरिसाक्षतपूणपात्रंनिधाय तत्रहैमंशि-
 वंभ्यंयुक्कमितिमंत्रेण हैमंगौरीचगौरीमिमय इतिमंशेपुरतःराजतवृषभं इमारुद्रायइतिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्य
 परितः पूर्वादिकक्रमेण अनन्त १ शिव २ उग्र ३ त्रिमूर्ति ४ रुद्र ५ श्रीकठ ६ शिखंडिनं पुनराग्नेया
 दिपुं दिनुं गणेशं सादृकाः दुर्गा क्षेत्रपालं लोकेशंश्च तत्तन्नाममंत्रैर्दिकैर्वाप्रतिष्ठाप्य पूर्वोक्तांसाव
 रणां सर्वोपचारपूजां कृत्वा रात्रिजागरणदिनानि त्वा प्रातःश्रमिप्रतिष्ठाप्य अन्वाहय्यात् तत्रप्रधानसोमं
 शिवं सर्ववृक्कमितिमंत्रेण पलाशसमिद्धिः आप्यायत्स्वितिमंत्रेण पृथुदाल्येन त्वंसोममितिमंत्रेण यवव्रीहिपायस
 तिलाल्पद्रव्यैः प्रत्येकं अष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः परिवारेदवताब्रह्मादिदेवता श्रैकैकयाज्याहुत्यायक्षयेक
 व्रतगौरीहोमं पृथक् नेच्छति एवंहोमसमाप्य ततःपोडशत्रयोदशब्राह्मणान्दक्षयमाणानामभिसंपूज्य ता
 वतःफलपक्वान् पुरितान्यदान् अभावेतंदुल्लैरेवपुरितान्दक्षिणायुतान्दद्यात् तत्रपोडशनामानि सोमेश्वर
 १ स्तयेशानः २ शंकरो ३ गिरिजाधिपः ४ महेशः ५ सर्वभूतेशः ६ स्मरारिः ७ स्त्रिपुरांतकः ८ शिवः ९
 पशुपतिः १० शंभुः ११ त्र्यंबकः १२ चंद्रशेखरः १३ गंगाधरो १४ महादेवो १५ वामदेवश्च १६
 पोडश त्रयोदशपक्षेण भवः सर्वः रुद्रः पशुपतिः उग्रः महान् भीमः ईशानः सद्योजातः वामदेवः अघोरः
 तत्पुरुषः ईशानः पुनरावृत्त्यादिति १३ त्रयोदश एवंसंपूज्य ततःपीठं चतुर्तयेधवलां यथाविधिआ

चाय्यपदत्वा । सति संभवे सोपकर्णाशय्यामिदत्वा । आशेषोऽहं विद्वा । सदन्नेनान्यातापित्राह्वयान् । यथा
 शक्तिभोजयित्वा । स्वयं बहुयुतो भुजोत । इति सोमवारनक्तत्रतोद्यापनविधिः । अथ प्रभासखंडोक्तसोद्यापनसो
 मवारव्रतम् । तत्र त्रिकृतपूजमनोयास्मिन्वापूर्वोक्तमासि शुक्लपक्षे अष्टम्यां सोमवारे । प्रातः पालाशोद्रेकाष्टनदंत
 धावनं विधाय । शरीरशुद्धिं निर्वृत्य । स्नात्वा सध्यादिनित्यसमाप्य । सुसमेभूतलेसकलं । सामग्रीं संपृथक् कदली
 स्तंभवितानध्यजचारम् । सोभितसम्यक्संमार्जिते शुद्धे साधारणे भूमौ । कलेशं च दनदध्यादिभिर्विहिश्वाचितं । धा
 तुमपमृगमयानि धाय । शुद्धजलेन पूर्य । आद्यादिपंचपल्लवांश्चिह्नय । फलरत्नवल्लयुतविधाय । तदुपरि रा
 जतवृषभस्य उदमयासाहितं सोमनाथं शिवं साविर्णिधाय । श्वेतं वल्लयुगोन्वितं सर्वाभरणं भूषणं भूषितं विधाय । श्रुपे विधा
 अष्टावश्वरान् । अष्टे दिक्षु निधाय । नानाफलपुष्पपक्काशोभितं रंघयित्वा । उन्नमस्तपंचवक्राद्यदशबाहु
 विनिर्गणे । रवेतवृषभमालं रुद्धं वेताभरणं भूषितं । उमादेहाधेसयुक्तं सर्वमूत्यनमोनमः । इत्यनेन मंत्रेण । आया
 हतासनः । पायं । अर्घ्यं । मधुपर्कः । आचमनीय । स्नान । वस्त्र । यज्ञोपवीत । गंध । अक्षत । पुष्प । विल्वपत्र
 तुलसी । दुर्वादलं । धूपं । दीपं । नैवेद्यः । पुनराचमनीयं । फलं । तांबूलं । नीराजन । चामरं । प्रदक्षिणा । द
 क्षिणां पुगफलं दत्त्वा । वज्रपूरयुतार्घ्यदानांतं विधाय । अनुक्तं ऽष्टोत्तरशतं नृणां । विल्वपत्रतिलाज्यैरष्टोत्तरशतं
 हुत्वा । पुजेन माग्यं । अनुक्ते काले । प्रदोषे चित्सृज्य । रात्रौ दमशय्यायां च दन्तं प्राश्य । सोमनाथं हृदि ध्यायन् स्व
 पेत । पुनः प्रभाते देवपूजादिकं निर्वृत्य । ब्राह्मणान्संभोज्य तैरनुज्ञातः स्वयं भुजोत । एव कृते ऽष्टादशकुष्ठान् निधत्ति
 भवेत् ॥ १ ॥ पुनर्द्वितीयां सोमचारं करं जदंत धावनं विधाय । स्नात्वा नित्यं कर्म निर्वृत्य शैष्यं च पश्येष्टासहि
 तं सोमनाथं । उष्ट्रपयनमः । उन्नमस्तपंचवक्रायेति मंत्रेण मोक्षार्णवं नमस्तर्पणार्णवे । अत्रान्तर्गतम् ।

पूज्य ॥ ताराफलपुताद्वत्वाविसृज्यमधुप्राश्यस्वपेत् ॥ पुनःप्रभातेनित्यकर्मसमाप्यदेवंसंपूज्यभुंजीत ॥ एवं
 वेद्वितीयेतुगोलक्षफलंभवति ॥ ३॥ पुनस्तृतीयेत्रापामागंदतकाष्टविधायनित्यकर्मसमाप्य ॥ वृषभस्थसि
 बिसहितमेकवक्रसौवर्णनिधाय ॥ पूर्ववज्जातिपुष्पैः संपूज्यद्वारिमफलेनार्घ्यदत्त्वा ॥ अगुरुंप्राश्यस्वपेत् ॥ पुनःप्रभा
 तेनित्यंनिर्वत्तंभुंजीत ॥ एवंकृतेपूर्वांकफललभेत् ॥ ३॥ पुनश्चतुर्थेसोमवारेखादिरंदतधावनविधाय ॥ नित्य
 निर्वर्त्यवृषभस्थसूक्ष्मायुतंगौरीशंदमनपुष्पैः संपूज्य ॥ नारिकेलार्घ्यदानं कृत्वा ॥ देवंविसृज्यशर्करांप्राश्यस्वपेत्
 पुनःप्रभातेनित्यंनिर्वर्त्यभुंजीत ॥ पूर्वांकफललभेत् ॥ ४॥ पुनःपंचमसोमवारेपुष्पलंदतधावनविधायनित्यंनि
 र्वर्त्य ॥ वृषभस्थपुष्पतिपुष्पगण्डीपसौवर्णनिधाय ॥ पूर्ववत्कुंदपुष्पैः पूजयेत् ॥ आक्षयार्घ्यफलदत्त्वारामौक्तिकोद
 कप्राश्यस्वपेत् ॥ त्रतनित्यंनिर्वत्तंभुंजीत ॥ अभ्येधफललभेत् ॥ ५॥ पुनःषष्ठसोमवारेवजयंत्यादंतकाष्ट
 विधाय ॥ अलभैर्नारिकेलार्घ्यफलदत्त्वा ॥ वृषभस्थद्वारिपुष्पसौवर्णनिधाय ॥ पूर्ववत्संपूज्य ॥ जाति
 फलार्घ्य ॥ अलभैर्नारिकेलार्घ्यफलदत्त्वा ॥ रात्रौकपूरप्राश्यस्वपेत् ॥ प्रातेनित्यंसमाप्यभुंजीतपूर्वांकफललभे
 तः ॥ ६॥ पुनःसप्तमसोमवारेमल्लिकादंतकाष्टविधायनित्यंसमाप्य ॥ दीप्यायुतसवाहनं ॥ सर्वज्ञसौवर्णनि
 धायपूर्ववत्सालतीपुष्पैः संपूज्य ॥ जंबीरफलार्घ्यफलदत्त्वारत्रौलवंगप्राश्यस्वपेत् ॥ प्रातेनित्यंसमाप्यभुंजीत
 यक्षोक्तफललभेत् ॥ ७॥ पुनरष्टमसोमवारेयाज्ञिककाष्टेदंतकाष्टविधायनित्यंसमाप्य ॥ अमोघायुतमी
 श्वरसौवर्णनिधाय ॥ पूर्ववत्तरुवृक्षपुष्पैः संपूज्य ॥ कंदलीफलार्घ्यदत्त्वा ॥ रात्रौदुग्धपीत्वास्वपेत् ॥ प्रातेनित्यंस
 माप्यभुंजीत ॥ अग्निष्टोमफललभेत् ॥ ८॥ न ॥ गंगास्तानेकनेसस्थकोटिधातुफलस्मृतं ॥ दशहेमसहस्रा
 णांकुरुक्षेत्रेवर्गहे ॥ ब्राह्मणेवद्विदुषेपदत्त्वाफलमश्नुते ॥ तत्फलकोटिगणितमस्मिन्नाचरितेव्रते ॥ राजानांविशते

दत्ते लक्षे धुरयवाजिनां यत्फलं कोटिगुणितं सोमवारं व्रते कृते गुणैर्धूपनं कृत्वा कोटिशो यत्फलं भेत् तत्पु
 ष्यं तु भवेत्तस्य सोमवारं व्रते कृते सर्वं श्रव्यं समा युक्तः शिवतुल्यपराक्रमः रुद्रलोके वसेत्सावद्राह्मणः प्रलयविधिं त
 तो व्रतकर्त्तान्वेमे सोमवारं उद्यापनेच्छुः मंडपस्थं दिलं वा होमार्थं प्रागुदीच्यां विधाय चतुर्दशपताकाध्यजशोभि
 रंतोरणयुतं च विधाय मधेलिं गतो भद्रं तन्मध्यस्थाष्टपत्रेषु अष्टौ कलशान् वस्त्रवेष्टितग्रीवान् सपल्लवपंचरत्नफल
 सहितान् विधाय तदुपरि पूर्ववाभाशक्तियुता यवामायनमः ॥ १ ॥ आग्नेये ज्येष्ठाशक्तियुता यज्येष्ठा यनमः २
 दक्षिणे रोद्रीशक्तियुता यत्तद्व्रायनमः ॥ ३ ॥ नैऋत्ये कालीशक्तियुता यत्कालायनमः ॥ ४ ॥ पश्चिमे कलवि
 करिणीशक्तियुता यत्कलविक्रणायनमः ॥ ५ ॥ वायव्ये बलविकरणीशक्तियुता यत्बलविकरणा यनमः ॥ ६ ॥
 उत्तरे बलप्रधुसनीशक्तियुता यत्बलप्रमथनायनमः ॥ ७ ॥ ईशाने सर्वभूतदमनीशक्तियुता यत्सर्वभूतदमनायनमः ८
 इत्यष्टपत्रेषु संस्थाप्य मध्ये कर्णिकायां मधुपूरितं सुवर्णपात्रं निधाय तदुपरि सुवर्णशय्यामा स्तीर्य उपरिवितानमा
 ब्धय तत्पश्चैर्धूपकसत्तूलकं छत्रवशपात्रचामरदर्पणा दीपमालाधूपदिसहितं संस्थाप्य तत्पूर्वे उमाशक्तियु
 ता यत्सोमनाथायनमः ॥ १ ॥ आग्नेये ज्येष्ठाशक्तियुता यत्सूक्ष्मनाथायनमः ॥ २ ॥ दक्षिणे सिद्धिशक्तियुता
 यत् एकनाथायनमः ॥ ३ ॥ नैऋत्ये सूक्ष्माशक्तियुता यत्गौरीसनाथायनमः ॥ ४ ॥ पश्चिमे विभूतिशक्तियुता य
 त्गणाधिपायनमः ॥ ५ ॥ वायव्ये भद्राशक्तियुता यत्सुरूपनाथायनमः ॥ ६ ॥ उत्तरे दीप्तिशक्तियुता यत्सर्वज्ञ
 नाथायनमः ॥ ७ ॥ ईशाने श्रमोघाशक्तियुता यद् ईश्वरायतनमः ॥ ८ ॥ इति प्रति सोमवारकृतपूजनुप्रतिमायां क
 लशोपरि पूजयेत् कर्णिकास्य स्वर्णशय्यास्थप्रतिमायां उमनोन्मनीशक्तियुता यत् श्रीसोमेशाय महाप्रभावाय
 सर्वाशिवायनमः इति मध्ये पूजनं तत्रक्रमः पूर्वप्रतिष्ठा ततो ध्यायेन्नित्यं महेशमित्यादि ततो दशो

पचारेः सर्वेषां पूजा 'पाद्य' १ अर्घ्य २ आचमनं ३ स्नानं ४ वस्त्रं ५ गंधः ६ श्रद्धाः ७ पुष्पं ८
 विल्वपत्रं ९ धूपः १० दीपः ११ नैवेद्यं १२ इत्यादिसर्वोपचारपूजां क्रमेण ध्यानपूर्वकं कुर्यात् मध्येऽस्व
 र्णशय्यास्थं देवं प्रतिष्ठाप्य 'शक्तोऽयं तुः पृष्ठिः शक्तो वां शक्तोऽयं शक्तोऽयं' इति नैवेद्यप्रत्यापो
 शानांति कृत्वा 'आचार्योऽयं क्षितिर्भूतेन मम इत्याद्यष्टमूर्त्तिपूजाविधाय पर्य्यैके समुपवेश्य वस्त्रालंकारछत्रचामर-
 तांबूलदक्षिणादिषु पुष्पमालासमर्पणांति कृत्वा 'ओं नमः पंचवक्त्रा पदशबाहुत्रिनेत्रिणे श्वेतवर्णमभारूढश्चेताभरण-
 भूषित उमादेहाय संयुक्त सर्वभूतेन मोनमः इति मंत्रेण अष्टोत्तरशतं हुत्वा उद्यापनांगं च हुत्वा 'ओं श्रनंताय नमः १ सूक्तं
 शायनमः २ शिवेशाय नमः ३ एकपादेशाय नमः ४ एकरुद्रे शायनमः ५ त्रिमूर्त्तेशायनमः ६ श्रीकंठेशायनमः ७
 वामदेवाय नमः ८ मध्येऽसदा शिवाय नमः ९ इति पंचोपचारैः संपूज्य 'नीराजनं कृत्वा जपं समाप्य स घृतपायसं-
 भयं निःश्लिष्टं पंचांशं दधिकं शतहयपलेजपूर्णपात्रं विधाय 'एष्टुं कंसं स्थाप्य श्रीसदा शिवाय सावराण्य बलिं स
 मर्पयेत् इति जलं दत्त्वा पुष्पांजलिं च दत्त्वा रात्रौ पंचगव्यं प्राश्य 'सोमेश्वरं हृदि ध्यायन् गीतं वादित्रैः कथा-
 श्रवणं स्तोत्रसहस्रनाम्नां पाठादिभिर्जागरणं चरेत् पुनः प्रभाते स्नात्वा नित्यकर्म समाप्य कांडानुसमये तपदर्शानुश-
 येन वा संपूर्य्य संप्राथम्यं विसर्ज्य च अज्ञानाद्यदि वा ज्ञानाजपपूजादिकं मया कृतं तदस्तु सफलं कृपया तव शंकर स्व
 स्य शक्त्यानुसारेण व्रतमेतत्कृतं शिव कृतं तदस्तु सफलं प्रसादात्तव शंकरः इति देवं विसर्ज्य 'ततो यथासक्ति भ
 त्त्या ब्राह्मणान्संपूज्य 'क्षीरखंडादिनिर्मितभक्ष्यभोग्यैरनेकविधैः संपर्ज्य प्रत्येकवस्त्रयुग्मदक्षिणायुतानवप्रति
 माः सोपकरणाश्चाचार्याय पौराणि कृदिनवभ्योदद्यात् गाश्च अन्यभ्यो दीनानां येभ्योऽपि तदंते वंधुयुतो भुंजीत ए
 धं त्रीणि व्रते सम्यक् कर्त्तव्यं धनधान्यसमायुक्तः पुत्रदारसभन्वितः न कुले जायते तस्य दारिद्र्यो दुःखितो

पिवा श्रुत्रोलभेतपुत्रान्वध्यापुत्रवतोभवेत् काकवध्यातथानारीमृतवत्साचदुर्भगा कन्नाप्रसूतयाकार्यर्यरेणि
 भिस्तुविशेषतः एवंकृतेविधानेतुदहपातेशिवत्रजेत् कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच भुक्तेसौविषु
 लान्भोगान्यावदाभूतसंप्लव इतिस्कादिप्रभासखडेसोद्यापनंसोमवारत्रत अथश्रावणमासिसोमवाररेवेददार
 नार्थपुंजनमुक्तम् शिवरहस्ये तस्यकेदारनाथस्यश्रावणसोमवासरे पूजाकार्यविशेषणसाधनैर्विविधैः शुभैः
 सोमवारत्रतकार्यप्रयत्नेनयथाविधि शक्तेनोपपण्णकार्यमयवानिनिशोभजनमिति अथाभिनवचंद्रार्धदान
 विधिर्भविष्ये ॥ श्रीकृष्णलवाच ॥ पर्यपार्थिवद्युतश्रीमुखपंकजस्रवेः शृणुष्वभिनवस्यैदोरुदयेर्ध्व
 विधिपरं रेवद्वादशभिर्मसैर्वारुण्यादृश्यतेशशो प्रदोपसमेयरजन्नध्यैदद्यात्तदाविधोः द्वितीयायांसि
 तेपक्षेसंध्याकालेह्युपस्थिते सस्याप्याभिनवचंद्रभूमोगोमयमंडले रोहिणीसहितंचंद्र चदेननःशुशोभनं
 राजतेवाथकांस्येवाभाजनेश्वेतंतुलैः पुष्पचंदनधूपश्च दीपाक्षतजलैः शुभैः दूर्वाकुररत्नवरैर्दध्रावस्त्रै-
 र्चपांडुरैः मंत्रणानेनराजेंद्र क्षत्रियः सपुत्रोहितः नवोनवोमासिमासि जायमानः पुनः पुनः आप्या
 यस्वसेमेतुतोमराजनोस्तुते अनेनविधिनाचार्यसर्वकामफलप्रदं यःप्रयच्छतिर्कोतियमासिमासिसमाहितः
 सकीर्त्यायशसाकांत्याधृत्याचभुविमानवः पुत्रपौत्रैःपरिवृतोर्गोधान्यधनसंकुलःस्थत्वावर्षंतंमर्त्यततः सोमपुरं
 जेत् तत्रास्तेदिव्यवपुषाम्भुजभोगान्मनोरमान् वरस्त्रीभिः सदात्यर्थयावदाभूतसंप्लव धर्म्यसमृद्धिमतुलांयदि-
 वांछसिखंमासानुमासमिहमद्वचनकुरुष्व सोमस्यसोमकुलनंदनपुष्पधूपैरध्यैप्रयच्छविधानाभिनवोदितस्य-
 इतिभविष्योत्तरेभिनवचंद्रार्ध्यदानविधिः अथभौमवारत्रतानि तत्रादौभौमपांडाशांतिकरं भौमवारत्रतंभवि-
 ष्ये अथातःसप्रवक्ष्यामिरहस्यह्यतिदुर्लभं येनलक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिःपुष्टिःकांतिश्चजायते स्वात्यामंगारकंग-

ह्यक्षमायां नक्तभोजनः क्षमायां भूमावित्यर्थः क्षपयेन्नक्तभोजनेनयानत् वीरगैत्रोदये सप्तमेत्वथसंप्रातेह
 मताच्चैवेत्येत रक्तपत्रपुगाउन्नकुंकुमेनानुलोपितं नैवेद्यं शुद्धकासारंधूपुष्पाक्षतादिभिः होमंवृत्तितलैः कुर्या
 ल्कनान्नाचमत्रचित् समिधोत्तरशतमष्टाविंशतिरेवच होमयेनमधुसार्पभ्यां दध्नाचैववृत्तेनच खादिर्यः समिध
 स्त्वत्रहोतव्याविधिपिवतया मंत्रेणानेनतदद्याद्वासाणायकुदुविने कुजकुप्रवोपित्वं मगलः परिपठ्से अमंग
 लंनिहत्याशुसंचदायच्छमंगलं एवंप्रतेन्नैवेद्यं दौषः शांतिमवाप्नुयात् कर्तव्यंभौमपीडासुतस्मात्प्रयतमा
 नसेः पद्मपुराणे भौमोपमीश्वरादत्रष्टयिव्याजनितीमहान् रूपेणैवसदारम्योवरदानाद्विद्वौकसां अस्यैवदि
 वसेप्रसिद्धाद्यपात्रंशोभनं परिपूर्णं गुणैर्वैभवंभक्तप्रदापयेत् व्रततिदापयेद्धन्योक्तविधिसंयुतां ब्राह्मणायसुरू
 पायअव्यगायजितात्मने अथव्रतविधिः भौमयारेऽश्रुणोदयेवलायां अपामार्गेणदत्तधावनंविधाय आचम्य तिलाभ
 लरूपेणैनयादौ गृहेवास्तात्वारकवस्त्रं परिधाय रक्तोत्तरीयचपरिदध्यात् ततस्ताम्रपात्रैरक्ताक्षतपुष्परक्तचंद
 नानिनिक्षिप्य अग्निर्भूमिंतिमंविष्णाध्यमंछांतरशतवारदद्यात् ततोऽग्न्यहमागत्यरक्तगोवृषगोमेयेनोपल्लिसेशुद्धभूत्र
 देशेषुत्रधनार्थं ऋणमोक्षकामैवापूजामारभेत् तत्रविधिः होमयेत्यादिमासपक्षाद्युल्लिख्य ऋणव्याधिनाशधनपु
 त्राशयासयेभौमव्रतंकरिष्ये व्रतांगत्वेनभौमपूजनचकरिष्ये होमचकुजतेभक्त्याकरिष्ये व्रतमुत्तमं ऋणव्या
 धिचिनाशापघनसंतानहेतवे पात्रोपरिस्थितभौमपूजयेत् तत्रादौभौमपूजार्थं यंत्रकल्पनप्रकारमाह त्रि
 कोणेष्वंशुसूत्रपंचपात्रिभजेततः तृतीयरेखाचिह्नार्थांछयेत्समभागतः आधरेखाग्रयुगलेतृतीयाचिन्हयो
 न्यसेत् द्वितीयाग्रसमाकृष्यतृतीयाचिन्हयोन्यसेत् पुण्यरेखातृतीयांतुसमभक्तासमांशतः तुर्योचिन्हद्वये
 नापत्रिभिश्चिन्हैस्तुपचमी तृतीयाग्रप्रकुर्वीतपंचम्यामध्यचिन्हते तुर्योत्रेयोजपेत्सम्यक्पंचम्याचिन्हयोद्व

यो चिन्हैस्तुपचर्मदधात्सूत्रयुग्मविचक्षणः एवमेकाधिकासम्यक्कोणानांविशतिर्भवेत् तृतीयानुर्ययोर्भध्या-
 स्थितिचिन्हैर्गृहेचयेत् देवंतदग्रतोमंत्रात्रिकोणेदक्षिणाक्रमात् मंगलाद्यान्तास्पूर्वात्रिमेतानेकविंशतिः एक-
 विंशतिकोष्ठेषुनामंत्रान्समालिखेत् नाममंत्रायथा मंगलो १ भूमिमिपुत्रश्च २ ऋणहर्ता ३ धनप्रदः ४ स्थिरा
 सनो ५ महाकायः ६ सर्वकर्मवरोधकः ७ लोहितो ८ लोहिताक्षश्च ९ सामगानांकृपाकरः १० धरात्मजः ११ कुजो
 १२ भौमो १३ भूमिदो १४ भूमिन्दनः १५ अंगारको १६ यमश्चैव १७ सर्वरोगापहारकः १८ वृष्टिकर्ता पहर्ता च २०
 सर्वकामफलप्रदः २१ तनूजाप्रकर्तव्यापुत्रसंतानहेतवे पूजाप्रकारमाह एहिमेभगवन्भौमं अंगारकमहाप्रभा-
 त्वयिसर्वसमायातंत्रैर्लोकायंसवराचरं भौममावाहयिष्यामि तेजोमूर्तिदुरासदं रुद्ररूपमतिदेश्यवक्रं च
 रुधिरत्रियं अग्निर्मूर्धेति मंत्रेण गायत्र्या मंगलस्य वा अस्या गायत्रीयथा अंगारकाय विद्महे शक्तिहस्ताय धीम
 हि तन्नो भौमः प्रचोदयात् अथ पञ्चाविधिः मंत्रमहोदधौ मार्गशीर्षे वैशाखे वा शुक्लपक्षे भौमवारे अरुणो
 दयकाले अर्पामार्गकाष्ठे नंदं तधावनं विधाय नद्यादौ न्नात्वारक्तवरूपं परिधाय मासपक्षाद्युद्धिरूप ऋणछेदा
 यपुत्रावाप्तये च भौमव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य प्रार्थयेत् अथ देवशते भक्त्या करिष्ये व्रतमुत्तमं ऋणव्याधि
 विनाशाय धनसंतानहेतवे ततः कर्ता स्वदेहे न्यासं कुर्यात् पादौ मंगलाय नमः जानुनी भूमिपुत्राय नमः ऊर्वौ
 ऋणहर्त्रे नमः कटिदेशे धनप्रदाय नमः गुह्ये स्थिरासनाय नमः उरसि महाकायाय नमः श्रामबाहौ सर्वकर्मवरो
 धकाय नमः दक्षिणबाहौ लोहिताय नमः गले लोहिताक्षाय भुखे सामगानांकृपाकराय नासिकयोः धरात्म
 जायः नेत्रयोः कुजाय ललाटे भौमाय भ्रुवोर्भेद्ये भूमिदाय मस्तके भूमिन्दनाय शिखायामंगारकाय स
 र्वगैर्यमाय न्कवचैः सर्वरोगापहारकाय मस्तकादिपादं तवृष्टिकर्त्रे पादादिमस्तकांतं वृष्ट्यपहर्त्रे सर्वदिक्षु सर्वकाम

फलप्रदायनमः नाभौ आरायनमः वक्ष्यसि वक्तायनमः भूद्विनिभूजिायनमः अथ करपङ्गन्यासः उँ अंगुष्ठा
 भ्यां नमः हँ तर्जनीभ्यां स्वाहा हं मध्यमाभ्यां वषट् सः अनामिकाभ्यां हुं खं कनिष्ठिकाभ्यां वाँ वापट् स्वः करतलक-
 रपृष्ठाभ्यां फट् एवं हृदयादिपङ्गन्यासोऽपि अथास्य भौमनंत्रस्य विरूपाक्ष ऋषिर्गायत्री छंदः भौमोदेयता इति
 वैदिकमंत्रेऽपि अथ घटायनम् रक्तमाल्यांबरधरः शक्तिशूलगदाधरः चतुर्भुजो धिपगमोऽवरदस्स्याद्वरासुतः
 रुद्ररूपमनिर्देश्यं वैक्त्रेण लाघिरिग्रियं उज्जयिन्यां समुपसृज्य भौममावाहयाम्यहं अग्निं दूद्वैतिमंत्रेण भौमगायत्र्या च
 अंगारकाया विद्महे शक्तिहस्ताय धीमहि तन्नो भौमः प्रचोदयात् इति आसनादिपुष्पांतं पूजं कृत्वा यंत्रस्थे
 कार्यशक्तिकोटिष्वेकविंशतिनाभं त्रैरेकविंशत्यंगानि पूजयेत् तद्यथा मंगलायनमः पादौ पूजयामि भूमिपुत्रा
 यजानुनी- ऋणहर्त्रे ऊरू- धनप्रदाकटिदेशं स्थिरास्तनाय गुह्यं- महाकाया चरः सर्वकर्मावरोधकाय वामबाहुं
 लोहिताय दक्षिणबाहुं सामगानां कृपाकराय मुखं- धरात्मजाय नासिकां कुजाय नेत्रे- भौमाय ललाटं- भ्रू-
 मिदाय भ्रूमध्यं- भूमिंदनाय मस्तकं- अंगारकाय शिखां पू- यमाय सर्वांगं- सर्वरोगापहारकाय कवचं- वृष्टि-
 कर्त्रे मस्तकादिपादांतं पू- वृद्धयपहर्त्रे पादादिमस्तकांतं- सर्वकामफलप्रदायं- सर्वदिक्षु सर्वांगपूजयामि मंग-
 लो भूमिपुत्र अस्माद्येकविंशतिनामपाराय कृत्वा कवचं पठेत् शिखायां मंगलः पातु भूमिपुत्र अमूर्द्धनिललाटे ऋ-
 णहर्ता चक्षुषोश्च धनप्रदः स्थिरासनः श्रोत्रयोश्च महाकायश्च नासिके आस्यदंतोऽष्टजिह्वासु सर्वकर्माविरोधकः
 हनूने लोहितः पातु लोहिताक्षश्च कंठके स्कंधयोरुभयोरेक्षेत्साभगानां कृपाकरः धरात्मजो भुजोरक्षेत्कुजोरक्षे
 त्करद्वयं भौमो मे हृदयरेक्षेद्भूमिदस्तु तयोदरे भूमिंदनको नाभौ गुह्ये त्वंगारकोऽवतु ऊरुममयमोरक्षे जान्वोरो
 गापहारकः-- जंघयोर्वैष्टिकतां च अपहर्ता च गुल्फयोः पादांगुष्ठां च पादौ च सर्वकामफलप्रदः शक्तिर्मे पूर्वतो

रक्षेच्छूलंरक्षेद्वदक्षिणे पश्चिमैन्धनुःपातुउत्तरचशरस्तथा ऊर्ध्वपट्टाननःपातुचाधस्तात्पृथिवीमम एवंय
 स्तशरीरोपिपुजयेद्भूमिनंदनं अस्तजमरुणवर्णरक्तमाल्यांगारगरुणकमलमालामालिनंविश्वबंधं अति
 लालितकराभ्यांशक्तिशूलेवहंतंभजतधराणिभूतुंगलमंगलानां इतिध्यात्वा आग्निर्भूद्वादेवः ककुदित्यष्टो-
 शरशतंजपेत् अंगारकायविद्महेशक्तिहस्तायधमाहितन्नोभौमः प्रचोदयात् इतिगायत्रीजपतिस्तात्र-
 पठेत् मंगलोभूमिपुत्रश्चऋणहर्ताधनप्रदः स्थिरासनोमहाकायः सर्वकर्मावरोधकः लोहितोलो-
 हिताक्षश्चसामगानांकृपाकरः धरात्मजःकुजोभौमोभूमिदोभूमिनंदनः अंगारकोयमश्चैवसर्वरोगापहार-
 कः वृष्टिकर्तापहर्ताचसर्वकामफलप्रदः एतानिकुजनामानिनिर्त्ययःप्रयतःपठेत् ऋणंनजायेततस्यसंतानं
 वर्धतेसदा एकविंशतिनामानिपठित्वानुदीनांतिके रूपवान्धनवाँश्चैवजायेतनात्रसंशयः एककालंदि
 कालंवायःपठेत्सुसमाहितः एवंकृतेनसंदेहोऋणहर्ताधनीभवेत् इतिस्तोत्रम् धरणीगर्भसंभूतं विद्युत्कां
 तिसमप्रभं कुमारंशक्तिहस्तंचमंगलंप्रणमाम्यहम् ॥ इतिनमस्कारः ॥ ततःखंदिरांगारेणरेखात्रयंकृत्वा
 अंगारकमहीपुत्रभगवन्भक्तवत्सल त्वानमस्यामिनिःशेषंऋणमाशुविनाशय ऋणरोगादिदारिद्र्यपापक्षुत्ता
 पमृत्यवः भयक्लेशनस्तपापानश्यंतुममसर्वदा ऋणदुःखविनाशायपुत्रसंतानहेतवे मार्जयाम्यसितारेखा
 स्तिस्रोजन्मत्रयोद्भवाः दुःखदौर्भाग्यनाशायसुखसंतानहेतवे कृतेरेखात्रयंवाभपादेनमार्जयाम्यहं ततःप्रा
 र्थनांकुर्यात् ऋणहर्त्रेनमस्तुभ्यंदुःखदारिद्र्यनाशक सुखसौभाग्यधनदोभवमेधरीसुत तत्तत्कांचनसंका
 शतरुणार्कसमप्रभ सुखसौभाग्यधनदऋणदारिद्र्यनाशक ग्रहराजनमस्तेस्तुसर्वकल्याणकारक प्रसादा
 तवदेवेशसदाकल्याणभाजन देवदानवगंधर्वयक्षराक्षसपन्नगाः प्राप्नुवंतिशिवंसर्वेसदापूर्णमनोरथाः प्रसादं

कुरुभैभौमसौभाग्यमंगलप्रद वालः कुमारकोयस्तु सभौमः प्रार्थितो मया उज्जयिन्यां समुपन्नो भौमो भौमश्च
 तर्भुजः भरद्वाजकुले जात शूलशक्तिगदाधरः वरदो मे पमारूढः स्कंदप्रायस्तादृशप्रभः स्योनाष्टयिर्वीमत्रिणद
 लेयाम्यप्रतिष्ठितः भूमिपुत्रो महतेजा कुमारोरक्तवस्त्रकः ज्वलदंगारसदृशो भौमः शांतिप्रयच्छतु इति पूजामं
 त्राः प्रसीदन्मदेवेशविघ्नहर्त्तप्रेनप्रद गृहाणार्घ्यमया दत्तममशांतिप्रयच्छवै भूमिपुत्रमहातेजः स्वोद्वहपि
 नाकिनः सुतार्थनीप्रपन्नात्वांगृहाणार्घ्यं नमोस्तुते रक्तप्रवालसदृशं जंशं पाकुसुमसन्निभं महीसुतमहाबाहो गृ
 हाणार्घ्यं नमोस्तुते एवमेकं विशतिवारमेकां विशतिनामभिरर्घ्यं शक्त्या दद्यात् प्रदक्षिणाविधातव्यास्तावत्यो ध
 रणीसुते इत्यर्घ्यदानां तैतावंत एव नमस्काराश्चर्याः पुनः स्तोत्रं पठित्वा वायनदानं दद्यात् तिलगुडसहिता
 नेकं विशतिं तुलान् गोधूमान्नफलदक्षिणासहितानेकं विशतिं विप्रयोवा एकस्मै विदुषे दद्यात् तत्र दानमंत्रः
 मंगलाय नमस्तुभ्यं सर्वमंगलकारक वाये न च संतुष्टो मंगलः प्रीयतामि त्वाय न दद्यात् ततः पुष्पांजलिं करस्तु
 वीतधरणीसुतं ध्यात्वा तच्चरणं भोजं पूजासांगत्वासिद्धये धरणीगर्भसंभूतं विद्युदग्निं समग्रं कुमारं शक्तिह
 स्तं तं मंगलं प्रणमाम्यहं ऋणहर्त्रे नमस्तुभ्यं दुःखदारी रघुनाशिने न भ्रासिद्योतमानाय सर्वकल्याणकारिणे देव
 दानवगंधर्वपक्षराक्षसपन्नगाः सुखं यांति यतस्तस्मै नमो धरणिमूने यो वक्रगतिमापन्नो नृणां दुःखं प्रयच्छति
 पूजितः सुखसौभाग्यं तस्मै क्षमासूने नमः प्रसादं कुरु मे नायं मंगलप्रदं मंगलं मे पवाहनरुद्रात्मन पुत्रान्देहि धनं
 यशः एवं संस्तूय संपूज्य गृह्णीयाद्वाप्स्यशायः गुरवे दक्षिणां दत्त्वा भुञ्जीतान्नं निवेदितं प्रतिभौमदिनं कुर्यादिव
 संवत्सरावधि तिलैर्विधापयेद्दोमं शताब्दं भोजयेद्भुजान् माहेयमूर्त्तौ सौवर्णासुरभिमाचार्याय निवेदयेत् मंडल
 स्थे परेभ्यर्च्य सुतसौभाग्यसिद्धये एवं व्रतपरानारीत्राप्नुयात्सुभगान् सुतान् धनाप्यैरुणनाशाय व्रतं कुर्यात्पुमा

नपि अग्निमूर्द्धन्तिमन्त्रतुवेदिकं ब्राह्मणो जपेत् । तथांगारं कगायत्रो सर्वाभीष्टप्राप्तसिद्धये अंगारकाय शब्दतिविद्व-
 हे पदमुच्चरेत् शक्तिहस्ताय च पदं धीमहीति ततो वेदं तन्नो भौमः प्रचो वणौ दद्यादिति प्रकर्त्तयेत् इति मन्त्रमहोदधिप्र-
 णीतं भौमवारत्रतम् अथ कथा भविष्योत्तरे श्रीकृष्ण उवाच चटुक्कं ययिष्यामि सर्वकामार्थसिद्धये ग्रहाणां नाधिप-
 भौमं पूजेयद्भौमवासरे मंगलो भूमिपुत्रश्च ऋणहर्त्ता धनप्रदः स्थिरासनो महाकायः सर्वकर्मावरोधकः लोहितोलो-
 हिताक्षश्च सान्नागानां रुपाकरः धरात्मजः कुजो भौमो भूमिदो भूमि नदनः अंगारको यमश्च सर्वरागापहारकः दृष्टिक-
 र्तापहर्त्ता च सर्वकामफलप्रदः एतानि कुजनामानि नित्यं यः प्रयतः पठेत् ऋणं जायते तस्य धनं प्राप्नोत्यसंशयं विकोणं
 तु सदा कुर्व्यान्मथ्यै विवंप्रकल्पयेत् कुं कुमेन सदा लोखं रक्तचंदनकेन वा कोणिकोणानि संपाद्य त्रीणि नामानि भूमिप-
 थ्यारं वक्रं भूमिजं तुरकगंधैः प्रपूजयेत् स्थापयेदङ्गुलं कुंभे जलपूर्णं सचक्रके रक्तधान्ये स्तुनैवेद्यैः रक्तैः रक्तोत्पलैस्तथा
 रक्तपुष्पैश्च गंधैश्च धूपदीपादिभिस्तथा मंगलपूजेन द्रव्यैश्च मंगले हनि सर्वदा ऋणैश्चैवाः प्रकर्त्तव्या अंगोररणतदंग-
 तः तास्तु प्रमार्जयेत् पराद्वा मपादेन संस्पृशन् एकविंशतिनामानि पठित्वा तु तदंतिके रूपवान् धनवान् धैवज-
 यते नात्र संशयः एककालं द्विकालं वा चः पठेः सुसमाहितः एवं कृते न संदेहो ऋणं हित्वा सुखी भवेत् पूजितो देव-
 देव्यो मंगलो मंगलप्रदः उज्जयिन्यां समुपन्नो भौमो भौमश्च तुर्भुजः भारद्वाजकुले जातः शक्तिशूलगदाधरः
 वरदो मेयमा ५ संदप्रायस्तद्विततप्रभः स्थानाष्टयिर्वाति मंत्रेण दलेयाम्ये प्रतिष्ठितः भूमिपुत्रो महातेजाः कु-
 मारो रक्तयस्त्र ६ ज्वलदंगः रसदृशो भौमः शांतिप्रयच्छतु पूजामंत्राः प्रसीदे देवदेवेश विघ्नहर्त्तुर्धनप्रद गृहा-
 णार्थं यमादन्तं मम शांतिप्रयच्छे पूजितो देवदेवेश मंगलो मंगलप्रदः गौतमेन पुराष्टो लोहितांगो महाप्र-
 हः गौतम उवाच कथयस्व महाभाग गुह्यं पूजनमुत्तमं मन्वमारो धनदानं सर्वपापप्रणाशनं रूपं सुवर्ण-

तथा राधाएगपुत्रपुत्रपुत्र धर्मपूज्यगणपत्यापत्यपुत्रपुत्रमं धर्मार्थकाममोक्षाणां कालैर्न वफलप्रदं सर्वपापप्रशमनं सर्वव्याधि विनाशनं सर्वसौभाग्यदं द्रव्यहत्यापातकनाशनं सर्वयज्ञफलपुण्यसर्वकामफलप्रदं तपसांजपदानां फलैर्यनतुल्यते तद्वत्तद्ब्रह्मिभेदेव लोहितांगमहाग्रह यस्मिन्नाराधितेत्यर्थः सर्वसौभाग्यवान् भवेत् मंगलउवाच शृणुविप्र महाभाग सर्वज्ञऋषिगौतम ब्रतंचपूजनंदानं यद्व्रतं भुवनत्रये आसीत्पूर्वहिसर्वज्ञो ब्राह्मणो विदपारगः तस्य भाग्यं सुनंदा च नान्नाख्याता सुलोचना तस्यापत्यं न संजातं वृद्धत्वे बृद्धभायतः तेनान्यस्य सुता पुण्या गृहीत्वा योपिताशुशं ब्राह्मणस्य कुलजाता सु रूप संयुता सर्वलक्षण संपन्ना प्रयत्नेनैव गौतम जन्मांतरे तया चाहेन कभावेन पुजितः तां पुत्रौ स्वगृहे नीत्वा ब्राह्मणीपर्यपालयत् नित्यं निष्टीवते स्वर्णमृगैः कनकाकृतैः स्वर्णेन तेन विप्रो सौधनाढ्यो बलगर्वितः कोटिकोटौ श्वरो जातो राजते भूमि मंडले वैयः कतिपयैर्विप्रसाकन्या रूढयौवना दृष्ट्वा नंदकविप्रिण दशवर्षतपस्विनी विवाहार्थं च विप्रेण दत्ता सोमेश्वरस्य च वेदोक्तविधिनो न विवाहमकरोत्तदा वैयः कतिपयै स्तां तु कन्यां सुप्रौढयौवनां आदाय श्वशुरगृहं निगंतः शुभवासरे ततः स्वदेशमार्गेण ब्रजं निवप्रोप्य हर्निशं निशां ते चाध्यनिघोरैरप्ये पर्वतमस्तके सुनंदं च वने तस्मिन्नतिलोभेन भावितः मार्गे चलति विप्रो सौधाति तु विट्पतिं स्वकं विट्पतिर्जानाता तेनासौधाति तो विप्रश्चौररूपेण साहसात् पतिं मृतंच संदृष्ट्वा सानरीभयपीडिता पतिना सह विप्रेण मरणे कृतनिश्चया यावत्प्रक्षिप्य काष्ठानां मध्ये च बहुताशनं पतिं देहमुपादाय चिक्षेप चिति मध्यतः पतिं ब्रह्ममयं देवं ध्यायंती सापेदपदे पतिं प्रदक्षिणीकृत्य चितायाश्च समीपतः स्थिता यावत्प्रविशति तदा ह म वदंचतां तस्मिन्काले चतुष्टाहं याचस्व वरमुत्तमं ब्राह्मण्युवाच यदितुष्टोसि भेदे वतदाजीवतु मे पतिः मंगलउवाच अजरोप्य मरो वापि भर्ता तव भविष्यति अन्यं ब्रुहि महासाध्यं त्रिभुवनोत्तमं ब्राह्मण्युवाच यदितुष्टोसि भेदे व ग्रहाणाम्

धिपप्रभो येत्वापेक्षसमालस्यरक्तचंदनचर्चितं रक्तपुष्पैश्चसंपूज्यप्रत्युपैभौमवासरे वैधव्यव्याधिशोकंवरज
 चौरभयतया सर्पाग्निग्रहसंवाधिवियोगस्वजनैःसह माकुरुष्वमहोपत्रयदितुष्टोसिमप्रभो मंगलउवाच एकाविं
 शतिभौमाश्चचरेद्रत्नमाजितद्वित्रियः एकाहारेणचान्नचतुर्द्वीपान्वितेष्टहे अर्घ्यतुसफलमंत्रवेदपाराणिकरपि स्व
 शस्त्याभोजनंविभ्रदातव्यंसाहिरण्यक युवानरकवृषभंसर्वोपस्करसंयुतं दद्यादितिशेषः तेषांपीडाग्रह
 भवानभवेत्तुक्दाचन भूतेवेतालशाकिन्यःप्रभवंतिनहिसकाः एकाविंशतिभौमाश्चकतंव्याएकभावतः
 आपदोविलयंयाते मुखंचैवप्रवर्धते यःशृणोतित्रतंविप्र मानवः सयतैर्द्रियः तस्यमासकृतंपापंविलयं
 यातितत्क्षणात् सदानियमसंपुक्तः प्रत्युपैभौममास्थितः यावज्जीवतंपुण्यंकरोतिभुवनत्रये सुसमृद्धाभवं
 द्विप्रः पुत्रपौत्रस्तुर्वाद्धतः अंतैचापिरंस्थानंयत्सूयादयोग्रहाः एवमुक्तातदातत्रमंगलोपदिंवगतः इदं
 व्रतंतवारुपातंसर्वसौख्यप्रदायकं इदंव्रतंकरिष्यतितेपापिडानजायते स्त्रीभिर्व्रतंप्रकर्तव्यंपुरुषैश्चविशेषतः
 तेषामुक्तिर्नसंदेहः स्वर्गवासोनिर्देशयः इतिभौमवारव्रतकथा अथोद्यापनविधिर्भविष्ये ॥ गौतमउवाच ॥
 उद्यापनाविधिंसम्यङ् ममद्रूहिप्रसादतः येनज्ञातेनजगतउपकारोमहान्भवेत् ॥ मंगलउवाच ॥ विज्ञेयो
 मंडपस्तास्मिन्नष्टहस्तप्रमाणतः स्थंडिलंमध्यतःकार्यमेकहस्तप्रमाणतः स्थंडिलंतुप्रकर्तव्यमारक्तंरक्तशालिना
 पूर्वोक्तानिचानामामिमंडलेपूजयेत्ततः तन्मंडलंतुकर्तव्यंपत्रैर्विंशतिभिर्द्विज द्वारोपद्वारसहितवीथिकाकरकैर्धृतं
 पूजातत्रप्रकर्तव्यारक्तचंदनपूर्वका जपापुष्पंश्रदातव्यंव्रतोद्यापनसिद्धये कुंभेप्रतिमास्थाप्यासौवर्णासास्व
 शक्तिः रक्तवस्त्रेणसंछाद्यपूज्यांपूर्वोक्तमंत्रतः अष्टोत्तरशतंहोमंपूजातिकारयेद्बुधः जपायाः कुसुमानंतुघृत
 स्यतुयंयावि धीनिलाक्षतानामाचार्यऋत्विगिर्भवेदपारगैः अभिर्भूद्धतिमंत्रेणरक्तशालेयकैस्तथा शांतिकंतुत्र

कर्तव्ययथोक्तेनविधानतःपद्ममध्येकार्णिकायाममूर्त्तिमताद्रितं पूजयेद्यजमानस्तुशेषनामानिमध्यतः मंगलाययेजे
 त्पदौभूमिपुत्रायजानुनी ऊर्वोश्चक्रुणहर्त्रेचकटिदेशेधनप्रदं स्थिरासनंगुह्यदेशमहाकायायचोरसिर्षकामप्रदा
 नेतुवामबाहुंप्रपूजयेत् लोहितेदक्षिणवाहौलोहितास्थायकंठके आस्येसंपूजयेन्मन्वांसामगानांकृपाकरं धरा
 त्मजनासकार्याकुंजचनयनद्वये भौमंललाटपट्टेचभूमिजायनमोक्षवौ भूमिंदननाम्नाचमूर्द्धनिमांपूजयेत्ततः अं
 गारकंशिखायांतुयमंकवचदेशतः सर्वरोगापहर्त्तारमस्त्रेमांपूजयेत्सदा आकाशेष्टिकर्शिरंतद्वसोरमघस्तथा
 सर्वांगेषुचपूज्येस्मि सर्वकामफलप्रदःएवंपंचोपचरेणपूजातिव्रतपारणात् आच्छिद्रयाचनीयंभुक्तियुक्तेनचेतसात्रा
 चार्य्यऋत्विजोब्रूयुर्व्रतंसंपूर्णमस्त्विति व्रततिपूजयेद्विप्रंगुरुपत्नीसमन्वितं रक्तवस्त्रंपरीधाज्यंपदंदद्याद्यथो
 चितं पदंभोजनभाजनादि शय्यांसोपस्करांचैवभोजनंविविधं तथा भस्त्र्यादद्यादनङ्गाहंव्रतंतिममनुष्ठये
 ऋत्विजोपितृदापूज्या प्रीत्यर्थेचात्यशक्तिः भोजनाछादनार्थेअस्त्कारौर्विविधैर्गिरा इत्थमुद्यापनंयेत्तुर्वीति
 व्रतकारका तेषांपीडाकदाप्यस्यग्रहस्यनभविष्यति भूतवेतालशाकिन्ध्यःप्रभवंतिनहिसकाः लङ्कणंचभवेत्ते
 नङ्गुःखंचभवेद्बुवं येषांसंतानवांछास्यात्तेलभंतवहूंसुतान् इत्युक्त्वांगोत्तमस्याग्नेद्विप्रान्नोमहाग्रहःव्रतंचरति
 येलोकाःपीडिताविपदांगणैः आपदोविलयंयतिसर्वस्तेतपांतुतक्षणात् सदानियममारूढःप्रत्यूषेसुसमाहितः
 यावज्जीवंव्रतंपुण्यं करोतिभुवनत्रय सुसमृद्धाभवेद्विप्रःपुत्रपौत्रैःप्रवर्धते अतेयातिपरंस्थानंयत्रसूर्यादयोग्रहाः
 कृतस्यसततंसम्यक्व्रतस्यास्यप्रभावतः यावज्जीवंनशक्नोतिव्रतंकर्तुर्नरोयदि उद्यापनंविधायैवभोक्तव्यंव्रतिभि
 र्नरैः उद्यापनंनुशास्त्रोक्तंकर्तव्यंसुसमाहितैः अशक्तोब्राह्मणानुज्ञांगृहीत्वातुविसर्जयेत् अन्यथाकुरुतेयस्तुकु
 ष्टोचांधःप्रजायते तस्मात्सर्वप्रयत्नेनब्राह्मणानुज्ञाव्रतं कर्तव्यंतुसुसंपूर्णमुद्यापनसमन्वितं धरामराणांच

नेरवस्थितादिवोक्सस्तीर्थव्रतैः समेताः नलंघयेच्चापिवचांसितेषां श्रेयोभिकार्मीषुरुपाविजानन् इति श्रीभविष्यो
 त्तरोक्तसोद्यापनं भौमवारव्रतम् अथ प्रकारांतरेण सोद्यापनं भौमव्रतपूजनम् तव प्रातरपामार्गदंतधावनं तिला
 मलकचूर्णेन गिहर्तनं नद्यादे स्नानं संध्यामुपास्य रक्तचंदनपुष्पाक्षतैस्तस्मात्पत्रैर्नैकविंशति नामभिरर्घ्यदानम्
 भौममंत्रेण तद्वायव्याचाटोत्तरशतवारं जपः गृहमागत्य रक्तसुराभिगोमयेन भूमिलेपनं तत्र रक्तचंदनेन त्रिकोणम्
 डलं कृत्वा तत्र गोधूमप्रस्थोपरि तावकलशोपरि तत्र तावमयं भूजपत्रमयैकविंशतिकोष्टात्मकं पत्रं पूर्वोक्तयं
 त्रोद्धारोक्तं ध्वजं निधाय आचम्य संकल्पं कुर्यात् उत तत्सत् अथ आत्मनः ऋणदुःखापहतिपूर्वकं धनधान्यपुत्रपौत्रा
 द्यर्भाष्टासिद्धिद्वारमंगलश्रीस्य मंगलव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य गणेशपूजापूर्वकं पुण्याहवाचनादिविधा
 यपूजान्मारभेत् तत्रादौ प्रार्थना अथ देवेश ते भक्त्या करिष्ये व्रतमुत्तमं ऋणदुःखादिनाशाय धनसंता
 नहेतवे श्रीभीष्मकुरुदेवेश मगपूष्णोन्मनोरथान् ततो भूतशुद्धादिकृत्वान्यासान् कुर्यात् मंगलायनमः शि
 खायां भूमिपुत्राय मूर्ध्नि- २ ऋणहर्त्रे ललाटे ३ धनप्रदायने वयोः ४ स्थिरासनाय कर्णयोः ५ महा
 कायाय नासिकयोः ६ सर्वकर्माविरोधकाय मुखे ७ लोहिताय स्तनयोः ८ लोहिताक्षाय कंठे ९ सामगानां
 कृपाकराय स्कंधयोः १० धरात्मजाय बाह्वोः ११ कुजाय हस्तयोः १२ गोमाय हृदये १३ भूमिदाय उदरे
 १४ भूमिर्नदनाय नाभौ १५ अंगारकाय कट्यां १६ चमाय ऊर्वोः १७ सर्वरोगापहारकाय जान्वोः १८ वृ
 ष्टिकर्वेजं धयोः १९ वृषपहर्वे गुल्फयोः २० सर्वकामफलप्रदाय पादयोः २१ ततो मां मीं मूं भूं मीं मः
 इति करपङ्कगन्यासः स्वामभोगे कलशाराधनम् तत्पाश्चिमतः स्वामि त्रिकोणपट्कोणवृत्तचतुरस्रमंडले
 साधारमर्घ्यपात्रे गंधपुष्पाक्षतयुतेन जलेनापूर्य्य मूलेन गायत्र्या वाष्टवारमभिमन्त्र्य तद्वक्षिणे त्रिकोणे साधारं सजलं

पूर्णपादं संस्थाप्य गंधपुष्पाक्षतादिदत्त्वा मूलनः। एवारमभिर्मंत्र्य तद्वक्षिणोत्रिकोणसाधारमर्ध्वपात्रस्थ
 जलं किंचिन्निक्षिप्य धेनुमुद्रां प्रदर्श्य प्रोक्षणीपात्रस्थजलेनात्मानं पूजाद्रव्यंच प्रोक्ष्य देवं ध्यायेत् पिगाक्षं
 रक्तवर्णसुरतरुदलभं रक्तवत्सेणयुक्तं मेयारूढं त्रहं द्रह्मलक्षिसलयैः पूजितं सुप्रसन्नं ध्यायेदेतान् प्रधानं
 वरदकरपुतंगूलशोकिगदांतु भौमैश्च श्रव्यैः संधुनिधिनिकरविभुं मंगलं चितयामि ॥ १ ॥ एहो हि भगवन् भौ
 मस्थाने चात्र स्थिरो भवत्वयि सर्वमिदं श्रेतं त्रैलोक्यं स चराचरं उज्जयिन्यां समुद्रतश्च लक्ष्मिगदाधर भारद्वाज
 कुलोत्पन्नस्कंदविद्युगादित्प्रभ यावत्पूजासमाप्येत तावत्वं सुस्थिरो भव इमं मया कृता पूजा गृहाणा वरदो भव
 र्दोहां श्रौं न्लं मंगलायनमः श्रयं मूलमंत्रः श्रंगारकाय चिह्नं हे भूमिपुत्राय धीमहि इयं गायत्री श्रग्निर्मूर्धैति वैदि
 को भवः मंगलायनमः मंगलसांगं स परिवारमावाहयामि इति पंचवारं मंत्रत्रयं पठेत् ॥ १ ॥ भूमिपुत्राय आसनं
 २ ऋणहर्त्रे पावं ३ धनप्रदाय आचमनं स्थिरासनाय श्रव्यं मंगलाय दधिमुसर्पिपुतं मधुपर्कमहाकायाय पु
 नराचमनं ५ ऋणहर्त्रे पांचामृतस्नानं ६ ततो गंधादिभिः संपूज्य पुरुषसूक्तेन श्रग्निर्भयेकं कुर्यात् सर्वकर्मवरो
 धकाय शुद्धोदकस्नानं ८ ततः पूर्वस्यापितकलशे प्रतिष्ठापयेत् परितः पूर्वादि क्रमेण परिवारान् स्थापयेत् पूर्वं
 शक्तिं १ श्रग्निं शूलं २ दक्षिणे धनुः ३ नैऋत्यां शरं ४ पश्चिमे गदां ५ वायव्ये वरदं ६ उत्तरे पद्मानं ७
 ईशान्यां शिपिवीं ८ आवाह्यसहैव पूजयेत् लोहिताय वस्त्रं लोहिताक्षाय उपवीतं सामगानां कृपाकराय गंधं
 परात्मजाय पुष्पं अथ एकविंशतिकोष्ठेषु श्रंगान्येकविंशतिनामभिः पूजयेत् मंगलायनमः पादौ पूजयामि भूमिपु
 त्राय शूलौः ऋणहर्त्रे जंघे - धनप्रदाय जानुनी - स्थिरासनाय ऊरू - महाकायाय कटिं सर्वकर्मवरो धकाय नाभिं
 लोहिताय उदरं - लोहिताक्षाय हृदयं - सामगानां कृपाकराय करौ पू - धरात्मजाय बाहु - कुजाय स्कंधौ भौमाय कंठं

भूमिदायहनुं भूमिनंदनायमुखं अंगारकायनासिकां यमायकर्णां सर्वरोगापहारकायचक्षुधी दृष्टिकर्त्रललाटं
दृष्टपहवैमूर्द्धनिं सर्वकामफलप्रदायिशिखांयूजयामि ततो नानापरिमललेपांपणं कुजायधूपं भोमायदीपं भक्तिदा
यगुडमिश्रं गोधूमान्ननेवयं सोपस्करं वा भूमिनदनायफलं अंगारकायतांबूलं यमायदक्षिणां सर्वरोगापहारकाय
नीराजनं वृष्टिकर्त्रं पुष्पांजलिः वृक्षपहर्वेत्रं प्रदक्षिणा सर्वकामफलप्रदाय नमस्कारः भूमिपुत्रमहतेजःस्वे
दोद्भवपिनाकिनः धनार्थत्वांप्रपन्नोस्मि गृहाणार्घ्यं नमोस्तुते अनेन मंत्रेण रक्तपुष्पाक्षतरक्तचदनताम्रपात्रस्थ
जलेन एकैकं विंशतिनामभिरर्घ्याणि दद्यात् डोंमंगलाय नम इदमर्घ्यं समर्पयामि एवं भूमिपुत्राय नम इत्युच्यते कवि
शतिनाम्नामूहः काव्यः ततो जपं कुर्यात् अस्य श्रीभोममंत्रस्य ब्रह्मात्रक्षिपुच्छंदः मंगलो देवता महेश्वर इ
ति राक्तिः मम ऋणमोचनाद्यभोष्टसिद्ध्यर्थमेकशताधिकद्विसहस्रपरिमितजपमहं करिष्ये डोंमार्मोममौमः श्री
नेन मंत्रेण करपडगन्यासो विधाय पिंगाक्षरकंदेह निस्त्यादित्यात्वा २१०० मूलमंत्रजपं कृत्वा अंतर्पूर्ववत् करय
डंगन्यासं कृत्वा कवंचं पठेत् शिखायां मंगलः पातु भूमिपुत्रस्तु मूर्द्धनि ललाटे ऋणहर्ता च चक्षुषोस्तु धनप्रदः स्थि
रासनः श्रवणयोर्महाकायस्तु नासिके श्वास्यदंतोष्ठजिह्वासु सर्वकामवरोधकः हनौमालोहितः पातु कंठे लोहितलोचनः
स्कंधयोर्भूभोरक्षेत्सामगानां कृपाकरः धरात्मजो भुजौ पातु कुजोरक्षेत्करद्वये भौमो मांहृदये पातु भूमिजस्तु तथा-
दरे भूतं दनोयनाभौ च कट्यामंगारको वातु सक्थिनी मेयमोरक्षे ज्ञान्वारोगापहारकः जंघयोर्दृष्टिकर्ता च अपह
तोच गुल्फके पादंगुष्ठौ च पादौ च सर्वकामफलप्रदः शक्तिर्पूर्वतोरक्षेच्छूलरक्षतु दक्षिणे पाञ्चमे माधनूरक्षे दु
दरे च शरस्तथा ऊर्ध्वपदाननः पातु चाघस्तात्स्थिवीसदा य एवं कवंचं जपत्वा पश्चाद्भूमिसमाचरेत् डोंमयेत्यादि
संकीर्त्यं मंगलव्रतांगभूतकृतजपदशशेन हवनं करिष्ये इति संकल्प्य देवाग्रे शुद्धमृदा त्रिकोणं स्थण्डिलं कृत्वा

स्वगृह्योक्तविधिनाऽग्निप्रतिष्ठाप्य श्रन्वादिध्यात् श्रवखादिरादिसामिधोहोमद्रव्यं तवप्रधानंमंगलगुडाज्य
 मिश्रित तिलद्रव्येणकृतजपदशांशेनयक्ष्येमूलमंत्रेणजहुयात् खजूरौफलनपूर्णाहुतैर्हुत्वा गायत्र्याविदिक
 मंत्रेणापिपयाशक्तिहुत्वाहोमशंपसमापयेत् अत्रैकविंशतिनाममंत्रैरपिखजूरौफलहोमोविधायते ततो
 गायत्रौपठित्वामंगलंतपयामोत्याद्येकविंशति नामभिस्तर्पणं कार्य्यं उंअनृणाअस्मिन्ननृणापरस्मिस्तृ
 तीयेलोकैश्चनृणस्याम यद्वयानाउतापितयानासवांन्यथा अनृणाअक्षोयेम इतिमंत्रपठित्वामार्जनं
 कुर्यात् ततोवायनदानं मंगलरूपिणेद्विजायदंपाद्यमित्यादिसंपूज्य तांबूलदक्षिणासहितानेकविंश
 तिसंख्याकान् गुडमिश्रिततिललडुकान्दद्यात् तत्रमंत्रः ॥ मंगलायनमस्तुभ्यंसर्वमंगलकारक वाय
 नेनचसंतुष्टाममकामान्प्रपूरय अनेनवायनदानेनऋणहर्ताभौमःप्रीयतां ततःखदिरांगारकेणऋणत्रय
 संक्षिकास्तिस्त्रोरेखाःकार्याः ताश्चवामपादेनमार्जयेत् तत्रमंत्रः ॥ दुःखदौर्भाग्यनाशायधनसंतानहे
 तवे मार्जयाम्यासितारेखास्तिस्त्रोजन्मत्रयोद्भवाः ततोमंगलोभूमिपुत्रश्चेत्यादिःसर्वकामफलः एतानि
 कुजनानानित्यंयःप्रयतःपठत् ऋणंनजतेतस्यधनंयच्छतिवाञ्छितं ततउचिष्टब्रह्मणस्पतेइतिमंत्रेणोत्था
 प्यविसर्जयेत् कथांश्रुत्वाब्राह्मणभोजनपुरःसरं सगुंडगोधूमान्नमौनंभुजीत एवमुक्तप्रकारेणप्रतिभौमवासंरं
 एकविंशतिकुर्यात् ततोद्वाविंशतितमेभौमवासरे उद्यापनंकुर्यात् तद्यथाउतस्तत्त्रयेत्यादितिथ्यादिपंचांगस्मृ
 त्वा अंभीष्टकामनासिद्ध्यर्थमाचरितयत्भौमव्रतं तस्यसंपूर्णताफलावाप्तयेभौमव्रतोद्यापनंकरिष्ये ततोद्वताचार्यः
 उक्तविधिना सर्वतोभद्रस्यकलशप्रतिष्ठांतंसामान्याविधिंकृत्वा ततोहमंमंगलंपूर्वोक्तपूजाविधिनासंपूज्य सुव
 णेषुष्यैःमंगलायनमइत्यादिविशेषपूजांकृत्वा पुराणपठनादिनाजागरंकुर्यात् प्रातःआग्निप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात्

अत्रप्रधानंमंगलगुहाज्यामिश्रिततिलद्रव्येणअष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिर्मूलमवेणगायत्र्यावावर्दि केनापि एकविंशतिमंत्रैः परिवारदेवताश्चतैवद्रव्येण अष्टाष्टसंख्याकहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैक्याज्याहुत्यायक्ष्ये मंगलोभूमिपुत्रश्वेत्याद्याएकविंशतिदेवतास्तासानामंत्रेणहोमः एवंहोमंसंपाद्य पूर्वोक्तैकविंशतिनामभिरैकार्वाशतिद्विजान्संपूज्यैकविंशतिकलशान्दद्यात् तत्रमंत्रः मंगलःप्रतिगृह्णतुमंगलोवैददाति च मंगलस्तारकोभाभ्यामंगलायनमेनमइतिदत्त्वा आचार्यैरक्तवस्त्रादिनासंपूज्य तस्मैपीठव्रतपूतयेरक्तांसुरारिंरक्तवृभंचदत्त्वा विभवेसतिसोपस्करांशद्यांचदत्त्वा सदननेभूदेवाभ्यस्तर्प्य दक्षिणाभिःप्रतोज्य आशीषोगृहीत्वा इष्टजनैः सहभुंजीत इतिसोद्यापनंभैमवारव्रतम् अथमंगलगौरीव्रतम् तत्रादौकामक्षाप्रकृत्यतत्रापिश्रावणेमासिप्रत्यहं विधिवज्जनैःपूजाकार्य्याविशेषेणसर्वथाभीमवासरे इतिमंगलगौरीव्रतंभविष्ये उमद्यतिथ्यादिसंकोत्थंआत्मनोऽशेषपापक्षया वैधव्यपुत्रपौत्राद्यनेकनानाविधभागप्राप्तिपूर्वकगौरीलोकप्राप्त्यर्थंपंचवर्षात्मकमंगलगौरीव्रतं श्रावणेमासिशुक्लपक्षप्रथमेभीमवासरे मंगलगौरीव्रतांगत्वेनपूजनंकरिष्ये पंचवर्षात्मकाचरितमंगलगौरीव्रतफलसंपूर्णतावाप्तयेचतुर्दद्यापनंकरिष्ये ततोर्गौरीतिलकोक्तैकलिंगतेभद्रमंडलेकलशोपरिहर्मगौरीप्रतिमगौरीमिमयेतिभूत्रेण सर्वमंगलमंगल्येइत्यादिपौराणिकभूत्रेणचप्रतिष्ठाप्य ताभ्यामेवमंत्राभ्यांश्रीसुक्तेनवापूजयेत् परितःपिष्टजान्दमरुकाकारान् षोडशतंतुवर्तियुतान्षोडशदीपान्प्रज्वाल्य समानसाग्रान्योडशपर्वयुतान् दूर्वांकुरान्समर्प्य सौभाग्यवस्तुजातिसमर्प्य कथाश्रवणादिभिःशांत्रनयेत् प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् अत्रप्रधानंगौरीफलाक्षताविल्वदलौप्रतिद्रव्यं अष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिर्ब्रह्मादिदेवताश्चैक्याज्याहुत्यायक्ष्ये इतिहोमंसंपाद्य ततःषोडशाष्टौचतुरोवादंपतीन् अभविष्कंवासंपूज्य सौभाग्यवस्त्रदक्षिणा

नांवलफलादियुतंपकान्नपरितंवशपात्रं उद्यापनमिदंदेवइतिमंत्रं पठित्वा तेभ्योदत्त्वा ततश्चाचार्य्यसंपूज्य
 रौप्यपात्रसौवर्णवर्तिसंयुतंप्रज्वालितदीपंकृत्वा आचार्य्यायदत्त्वासोपस्करपीठं तत्रतर्पयैगांचदत्त्वा परमाग्नेन
 भेदेवान्संतप्याशियोग्यहीत्वा मौनीइष्टजनैस्सहभुजीत इतिसोद्यापनंमंगलागौरीव्रतम् अथबुधव्रतंभ
 निष्ये अथातःसंप्रवक्ष्यामिरहस्यह्येतदुत्तमं येनलक्ष्मीधृतिस्तुष्टिःपुष्टिःकांतिश्चजायते विशाखासुबुध
 सप्तत्रतनकान्यथाचरेत् बुधेहमंशुत्वास्थापितंकांस्यभाजने शुक्लवस्त्रयुगच्छद्वंशुक्लमास्त्यानुलेपनं गुडोद
 नोपहारंदुग्धाह्मणायनिवेदयेत् तत्रमंत्रः बुधवंबुद्धिजननोधनदःसर्वदानृणां तत्त्वावबोधंकरुपेसोमपुत्रनमो
 स्तुते होमंयूततिलैःकुर्याद्बुधनाम्नाचमंत्रवित् समिधोष्टोत्तरशतनष्टाविंशतिरेववा होतव्यामधुसर्पिभ्यां
 दध्नांचवयूतेनच अत्रसमिधो अपामार्गस्यग्राह्या बुधशान्तिरितिप्रोक्ताबुधैकृतनाशिनी बुधदोषेतुक्तव्ये
 बुधशान्तिकपोष्टिके इतिभविष्योत्तरोक्ताबुधशान्तिः अथबुधस्तोत्रम् उन्नमोबुधायविज्ञायसोमपुत्रायेतनमः
 रोहिणीगर्भसंभूतंकुमच्छविशोभन सोमंप्रियसुतो न कशास्त्रपारगवित्तम रोहिणेयनमस्तेस्तु निशाकामुकसू
 नवे पीतवस्त्रपरीधानसुवर्णैस्तग्विरजित सुवर्णमालाभरणस्वर्णदानवरप्रद नमोप्रतिमरूपायबुधानांप्रिय
 कारिणे विष्णुभक्तिमेतुभ्यमुदराजप्रियंकर इत्येतत्स्तोत्रमुत्थायप्रभतेमानवस्तुयः बुधस्यपठतेनित्यंबुद्धि
 भाक्समवेन्नरः इतिबुधस्तोत्रम् अथगुरुवारव्रतं अथातःसंप्रवक्ष्यामिरहस्यह्येतदुत्तमं येनलक्ष्मीधृतिस्तु
 ष्टिःपुष्टिःकांतिश्चजायते गुरुचेवानुराधायांपूजयेद्भक्तितो नरः पूर्वोक्तविधियोगेनसप्तनकान्यथाचरेत् हेमैहमम
 येपात्रेस्थापयित्वाबृहस्पतिं पीतांबरयुगाछन्नंपीतयज्ञोपवीतिं पादुकोपानहच्छक्रकमंडलुविभूषितं
 भूपितंपीतकुसुमैःकुंकुमेनानुलेपितं धूपदीपादिनैवेद्यैःफलैश्चंदनखंडकैः खंडसाद्योपहारंश्चगुरोरग्नेनिवेदयेत्

प्रार्थनामंत्रः धर्मशस्त्रार्थतत्त्वज्ञानविज्ञानपारग विवृधातिहराचत्यदेवाचार्यनमोस्तुते होमिधृतातलिः कुर्या
 दुरुनाम्नाचमंत्रवित् समिधोष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिरष्टवा होतव्यामधुसर्पिभ्यां दध्नाचैवधृतेनच पिप्पल्यः
 समिधोज्ञेयाः शास्त्रांतरनियोगतः एतद्व्रतमंहापुण्यसर्वपापहरं शिवं तुष्टिपुष्टिकरं नृणां गुरुवैकृतनाशनं विप
 मस्थे गुरोः कार्यो जीवशांतिरियं बुधैः इति भविष्योचरोक्तगुरुवारव्रतम् अथ गुरुस्तोत्रम् दंडाक्षसूत्रधारी चक
 मंडलधरः सदा हस्त्यारूढश्चतुर्बाहुः पातु मां वाक्पतिः सदा चराचरं गुरुं स्तोमि गुरुं सर्वोपकारकं यस्य संकीर्णनादे
 वक्षणादिष्टं प्रजायते बृहस्पतिः सुराचार्य्यो नीतिज्ञो नीतिनायकः गुरुर्जीवोत्थवागीशो वेदवेद्याविदां वरः सौम्यमू
 र्तिः सुधाद्वष्टिः पीतवासाभितामहः अश्वेतनादीर्घश्मश्रुर्हमांगः कुंकुमच्छविः सर्वज्ञः सर्वदः सर्वः सर्वपूज्यो ग्रहेश्वरः
 सत्यधामाक्षमाशी लोग्रहपडानिवारकः पंचविंशतिनामानि गुरुं स्मृत्वा तु यः पठेत् आयुरारोग्यमैश्वर्य्यं धनधा
 न्यसमन्वितं जीवेद्द्वर्षशतं साग्रं सर्वव्याधि विवर्जितः कर्मणामनसा वाचा यत्यापसमुपाजितं तदेतत्पठनादेव
 दहत्याग्निर्विंधनं गुरोर्दिने च ये च स्तुपीतवत्त्वानुलेपनैः धूपदीपोपहारैश्च विभ्रभोजनपूर्वकं पंडाशांतिर्भवेत्तस्य
 स्वयमाह बृहस्पतिः अथ गुरुशांतिः स्कांदि पिप्पलादो वाच गुरुपूजां प्रवक्ष्यामि यथा कान्तां ब्रह्मणा पुरा लोकानां
 मुपकाराय सर्वोपद्रवशांतये कन्याविवाहकाले तु शुद्धिर्यस्यानविद्यते ब्राह्मणस्योपनयने यस्य स्याद्दुःस्थितो गुरुः एभिः
 पूजागुरोः कार्यो विधिवद्भक्तिभावितैः मंदंतीकामपुण्याणि पदं पालाशसर्पपाः मंदं तीयथिका कामोदमनं च विशेषतः
 गुडूची वस्त्यपामार्गीवडंगं शंखिनीवचा सह देवो विष्णुक्रांता सर्वोपध्वः शतावरी कुंभस्यापरिभागे तु स्थापयि
 त्वा बृहस्पतिं सौवर्णपात्रे सोवर्णीं प्रतिमां त्र्युधिष्ठिरं कारयेत्तु यथा शक्त्या वित्तशाला यथा विवर्जितः पीतवस्त्रयुगा
 च्छन्नां पीतयज्ञोपवीतिनीं पूजयेद्ग्रंथं पुष्पाद्यैस्ततो होमं समाचरेत् समिधोश्चतुश्चस्य होतव्याष्टोत्तरं शतं तिल

ब्रौह्मैर्षोमश्रुहोतव्यंतुयथाक्रमं बृहस्पतेइतिमंत्रेणऋषिछंदसमन्वितं मंत्रेणनेनजुह्याद्धान्यपूर्वचयन्ततः ततो
 होमावसानेनपुजयित्वाबृहस्पतिं पितृगंधैस्तथापुष्पैर्धूपदीपैश्चभक्तिः दध्योदनंचनैवेद्यफलतांबूलसंयुतं मंत्रे
 णानेनकौतयसमभ्यर्चय्युधिष्ठिर नमस्तोगिरसानाथवाक्पतेथवृहस्पते क्रूरग्रहःपीडितानाममृतायनमोनमः
 पूजयित्वासुराचार्य्यपश्चादध्यनिवेदयेत् गंभोरदृढरूपांगदेव्यसुमनाःप्रभो नमस्तेवाक्पतेशांतगृहाणाध्य
 बृहस्पते इत्यर्घ्यमंत्रः अर्घ्यदत्त्वासुरेशस्यजपंहोमसमापयेत् भक्त्यायत्तेसुराचार्य्यहोमपूजादियत्कृतं तत्त्वं
 गृहाणशांत्यर्थंबृहस्पतेनमोनमः मंत्रेणनेनसंकल्प्यपश्चत्संप्राथयेन्नृप जीवोबृहस्पतिःसूरिराचार्य्योगुरुरंगिराः
 वाचस्पतिर्देवमन्त्रीशुभंकुर्यात्सदामम इतिप्रार्थना एवंसंप्राथयेद्देवमाचार्य्यचप्रपूजयेत् सर्वोपस्करसंयुक्तं
 प्रतिमांतांयुधिष्ठिर प्रणम्यवज्रायुक्तामाचार्यानिवेदयेत् अथाचार्य्यस्तुनियतोवेदवेदांगपारगः यजमा
 नंसपत्नीकंशांतचित्तजितोद्वियं कुभोदकंगृहीत्वातुमंत्रैःप्रार्थयेत् इदमापोथमंत्रेणसामग्रीतिऋचंतथा
 याजोपधोरश्चावतीःकूष्माण्डैश्चाभिषेचयेत् पश्चात्सभोजयेद्यद्विप्रान्यथाशक्त्याद्युधिष्ठिर एवंकृत्वागुरोःपूजांस्वर्वा
 न्कामानवाप्नुयात् संक्रांतावपिकौतयतथास्याभ्युदयेनवा कुर्वंबृहस्पतेःपूजामभीष्टफलमाप्नुयात् संक्रांतगु
 रोः राश्यंतरसंक्रमे इतिभविष्योत्तरोक्तंगुरुपूजाव्रतम् अथस्कंदपुराणे गुरुस्तोत्रम् बृहस्पतिःसुराचार्य्योदया
 वान्शुभलक्षणःलोकाप्रियोगुरुःश्रीमान्सर्वज्ञःसर्वदोषभुः सर्वेशःसर्वदातुष्टःसर्वगःसर्वपूजितःअक्रोधनोमनिः
 श्रेष्ठोनीतिकर्ताजगत्प्रियःविश्वात्माविश्वकर्ताचविश्वयोनिरयोनिजः भर्भुवःस्वःपिताचैवभर्ताजीवोमहाबलःपंचविं
 शतिनामानिपुण्यानिशुभदानिच प्रातरुत्थाययोनित्यंकीर्तयेत्सुसमाहितः वियद्व्रतोपिभगवान्प्रीतस्तस्यष्टह
 स्पतिः नंदगोपगृहपच्चविष्णुनापारकीर्तं पठेनुयोगुरुस्तोत्रंचिरंजीवीनसंशयः गोसहस्रफलंपुण्यंविष्णुर्वच

नमब्रवीत् वृहस्पतिः सुराचार्यः सुरासुरसुपुजितः श्रीभीष्टफलदाः श्रीमान् शुभग्रहनमोस्तुते इतिस्कंदपुराणो
 कंगुरुस्तोत्रम् अथशुक्रवारव्रतम् अतः परंप्रवक्ष्यामिरहस्यं ह्येतदुत्तमं येन लक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिः पुष्टिः कांतिश्च जा
 यते शुक्रज्येष्ठासुसंप्राप्य पूजयेन्नक्रभोजनैः पूर्वोक्तक्रमयोगेन द्विजानां तर्पणेन तु सप्तमे त्वथ संप्राप्ते सौवर्णकारये
 त्सितं रौप्ये वा कांस्यपात्रे वा स्थापयित्वा भृगोः सुतं संपूष्य परयाभस्त्याश्वेतवस्त्रानुलेपनैः अग्रे तस्य प्रदातव्यं
 पायसं घृतसंयुतं दद्यादनेन मन्त्रेण ब्राह्मणाय विचक्षणः भार्गवो भृगुशिष्यस्त्वं श्रुस्मृतिविशारदः हत्वा ग्रह
 कृतान्दोधानां पुरारोग्यदेव भव इति भविष्योत्तरोक्तं शुक्रवारव्रतं अथ शुक्रस्तोत्रम् नमः शुक्राय देत्यानामा वा
 र्योऽयनमोनमः काव्यायोऽशनसे तुभ्यं भार्गवाय नमोनमः वृषपर्वार्चितायाय देत्यानुग्रहकारिणे कवये देत्यद
 नुजासुरवंदितमूर्तये देवयानीकृते दासीकृतासुरसुताय च दानवाधिपगोप्त्रे च दृणीकृतसुराय च मायाधिपत
 ये तुभ्यं नीतिशाल्मप्रयोगिने भृगुगोत्रे वरिष्ठाय गीर्वाणैर्विदिताय च श्वेतवस्त्राय श्वेताय श्वेतपुष्पप्रियाय च शशांक
 तुल्यमहसे भृगूणां पतये नमः इत्येवं शुक्रनामानि शुक्रवारतुल्यः पठेत् स सर्वशाल्मनिपुणः शुक्रस्य स्यात्प्रसादतः
 इति शुक्रस्तोत्रम् अथ शुक्रशान्तिः वृद्धवसिष्ठोक्ता शुक्ले चास्तंगते यात्रागुरावस्तमुपागते तयोवात्येवार्धकेच
 सायात्राभय रोगदा प्रतिशुक्रं प्रतिबुधं प्रतिभौमं च गार्हता तीर्थयात्राविधौ तेषां प्रतिशुक्रो न विद्यते काश्यपे पु
 वसिष्ठे भृगुगुञ्वांगिरसेषु च भरद्वाजे पुवस्तेषु प्रतिशुक्रो न विद्यते अन्येषां सन्मुखे दोषः प्रातिशुक्रस्य सर्वदा कृत्वाशा
 तं प्रयत्नेन पश्चात्सर्वसमाचरेत् उपोष्य गुरुवारं च वा च्छुक्रो दयं व्रतं रजतेन च शुद्धेन कारयेत् प्रतिमांभृगोः उ
 पचारान्निवेद्याथ शुक्रं अन्यदित्यूचा तन्मंत्रेण जपं कुर्यात्सम्यगष्टोत्तरं शतं क्षीरगंगाक्षतैः पुष्पैर्मत्स्याचार्य
 निवेदयेत् दैत्यमं व्रीदिवादर्शी चोशनाभार्गवः कविः श्वेतोऽथ मंडलीकाव्यो विधिज्ञो भगवन्नमः दत्वेत्यर्धं प्रयत्नेन

प्रार्थयैच्चैवभक्तिः त्वपूजयानयाशुक्रसन्मुखत्वसमुद्भवं दोषंविनाशयक्षिप्रंरक्षमतिजसांनिधे देवज्ञा
 यततोदात्तात्प्रतिमांश्चेतगोयुतां एवंकृतेनदोषःस्यात्प्रतिशुक्रसमुद्भवः मात्स्येपिविशेषउक्तः श्रयातःशृणुभूपा
 लप्रतिशुक्रप्रशान्तये यात्रारंभेवसानेचतथाशुक्रोदयेसति शुक्रपूजाप्रकर्तव्यातांनिशामयभारत राजतेवा
 यसौवर्णेकांस्यपात्रेथवापुनः शुक्रपुष्पांवरयुतेश्चेततडुलयुरिते निधायराजतंशुक्रंशुचिमुक्ताफलान्वितं महा
 श्वेतगवायुक्तंसांमगायनिवेदयेत् सहतेनसवत्सांगांदत्वाविप्रायप्रार्थयेत् नमस्तेसर्वलोकेशनमस्तेभृगुनंदन
 कवेसर्वार्थसिद्धयैगृहाणार्धनभोस्तुते दत्त्वैवार्धतुर्कैतेयप्रणिपत्यविसर्जयेत् यावच्छुक्रस्यनकृतापूजासौहालि
 कैःशुभैः पोलिकानिश्चयोगैर्मस्तडुलैश्चणैरपि तावत्फलकंयलंप्रत्नीभिःकामार्थसिद्धये एवंशुक्रोदयेकु-
 र्वन्यात्रादिपुचभारत अथवामौक्तिकान्येवसुवृत्तानिमहांतिच भार्गवांगिरसौचित्यतान्येवप्रतिपादयेत्
 भक्त्यामौक्तिकदनेनयेज्ञनकुलनंदन कुरूपंतादृशपुंसांनकदाचित्प्रजायते येभार्गवोदयमवाप्यसवस्त्रपुष्पंकु-
 र्वित्यनन्यमनसोंगिरसश्रपूजां तेषांनृणांप्रवसतांप्रतिशुक्रजातं विघ्नंनसंभवतिभारतपुण्यभाजां इति
 शुक्रशान्तिविधानम् अथशुक्रवारेवरलक्ष्मीव्रतम् तच्चकर्कटशशित्सूयैश्चावणस्यांतिमशुक्रवारेकार्ग्यमिति
 कथायामुक्तंतत्रपूजाविधिः औमद्योतितिश्यादिसंकीर्त्यात्मनोमृपावादादिजनितकुष्ठादिरोगनिवृत्तिपूर्वकधनसं-
 पत्पुत्रादिलाभार्थंश्चावणांतिम शुक्रवासरेवरलक्ष्मीप्रीत्यर्थं पूजनंकरिष्ये इति संकल्प्य पूजार्थंशृंह-
 तोरणरंगमालादिभिरलंकृत्य तत्रगृहस्थपूर्वभोगेज्ञान्यांवाभूमौप्रस्थमितान्तंडलान्निक्षिप्य तदुपरिकल-
 शंमुवर्णपंचरत्नफलवस्त्रादियुतंसंस्थाप्य तत्रचतुर्भुजहैमौप्रतिमांसंस्थाप्यपूजांकुर्यात् क्षीरसागरसंभूता-
 क्षीरवर्णसमप्रभा क्षीराणवसंमंत्रदधानाहरिवल्लभा ब्राह्मीहंससारूढासुकमंडलधारिणी विष्णुते-

जाधिकेदेविसमागच्छवरप्रदे इत्यावाहनम् १ मासेश्वरिमहादेविआसनतेददाम्यहं महैश्वर्यसमायु-
 क्तं नत्माणिब्रह्मणः प्रिये इत्यासनम् २ तोथोर्कर्महादेव्य पापसंहारकारकैः श्रद्धेयगृहाणदेवे-
 शिदेवानामुपकारिणि इत्यर्घ्यम् ३ कुमारशक्तिसंपन्नाकाराशिखिवाहनापाद्यंददाम्यहंदेविवरदेवरलक्षणे
 इतिपाद्यम् ४ वेष्णवीविष्णुसंपुकाश्रसंख्यायुधारिणि आचम्यतादेवपूज्येवरदेसुरमार्दिनि इत्याचमनम्
 ५ स्नानंपंचामृतैः शुद्धैः रत्नापयिष्ठेहरिप्रियेवरदेशक्तिसंभूते वरंदेहिहरिप्रिये इतिपंचामृतस्नानम्
 ६ गंगाजलंसमानितंसुगंधिद्रव्यसंयुतं स्नानार्थंतेमयादत्तगृहाणपरमेश्वरि इतिस्नानम् ७ रजताद्रिसमं
 दिव्यंक्षीरसागरसन्निभं चंद्रप्रभासमदिव्यंरत्नतेददाम्यह इतिवस्त्रं ८ मांगल्यमणिसंपुक्तंमुक्ताफलसमं
 न्वितं दत्तमंगलसूत्रंतेगृहाणसुरवच्छेभ इतिमंगलसूत्रं ९ यज्ञोपवीतमिति यज्ञोपवीतंसौवर्णदद्यात् सुवर्णभूषणं
 दिव्यंनानारत्नसुशोभितं त्रैलोक्यभूषणेदेविगृहाणाभरणंशुभं इत्याभरणम् १० रक्तगंधमुगंधाढ्यमष्टगंधसम-
 न्वितंददास्यामिदेविवरदेरुद्रिदक्षिमेदेविप्रसीदमे गंधं ११ महाब्रीहिसमुद्रतानक्षतानपिषोडश मुक्ताविशेषजमुखान्
 गृहाणपरमेश्वरि इत्यक्षताः १२ नानाविधानिपुष्पाणिनानावर्णयुतानिच पुष्पाणितेप्रयच्छामिभक्त्यादेविवरप्रदे
 इतिपुष्पम् १३ अथांगपूजा वरलक्ष्म्यनमः पादौपूजयामि कमलवासिन्ध्वनमः गुल्फौपू- पद्माल
 ययैजघेपू. अथैनमः जानुनीपू. इंदिरोयेनमः ऊरूपू. हरिप्रियायेनमः नाभिपूज. लोकनादि
 नमः स्तनौपू. शंखनिधयेनमः हस्तौपू. विधात्र्येनमः कंठपू. धात्र्येनमः नासांपू. पद्मनि-
 धयेनमः नेत्रपू. भार्गव्येनमः कर्णौपू. क्षीरसागरजायेनमः ललाटपू. श्रीवरलक्ष्म्येनमः शिरःपू.
 श्रीमहालक्ष्म्येनमः सर्वांगपू. धूपद्रास्याम्यहंदेविगोधूतेनसमन्वितं प्रयच्छामिमहादेविभक्तानांवरदे

शुभेतिधूपं १४ आज्यंसद्वातैस्युक्तं वह्निना प्रतियोजितं दीपं गृहाण वरदे त्रैलोक्यतिमिरापहे इति दीपं १५
 नैवेद्यं परमाप्तं ते दद्यात्प्रितिकरं शुभं भक्ष्यं भाज्यादिसंयुक्तं सर्वतृप्तिकरं परं इति नैवेद्यम् १६ कर्पूरनागवल्लीच
 क्रमं कुंकूर्णसंयुतं वरलक्ष्मि गृहाण वंतां वृत्ते ददाभ्यहम् इति तां वृत्तं १७ सुवर्णसर्वधातूनां श्रेष्ठं देवि प्रकीर्तितं
 ते भक्त्या ददाग्नि वरदे स्वर्णं दद्यात्प्रदेहि मे इति सुवर्णं दक्षिणा १८ नीराजनं समांगल्यं कर्पूरं एणसमान्वितं च
 ब्राह्मणं हि स दश प्रभेदं विनमोस्तुते इति नीराजनम् १९ सर्वंगलमांगल्यं सर्वपापप्रणाशिनि डारकं ते प्रय
 च्छामि सुप्रीता हरिवल्लभे इति डोरकार्पणं २० करिष्यामि त्रतं देवि त्वद्भक्त्या त्वत्परायणः श्रियं देहि यशो दे
 हि सौभाग्यं देहि मे शिवे इति डोरकं वधनम् २१ क्षीराणं वसुतालक्ष्मी चंद्रस्यैव सहोदरि गृहाणा ध्येयमहालक्ष्मी
 देहि तुभ्यं नमोस्तुते इति पुराणं २२ श्रोतृक्षस्य इलं देवि महादेव प्रियं सदा चित्त्वपत्रं प्रयच्छामि पवित्रं ते सु
 तिमंलं इति चित्त्वपत्रं २३ इह जन्मनियत्पापं स तज्जन्मान्तेरे नुच निवारय महादेवि लक्ष्मी नारायण प्रिये इ
 ति त्रदक्षिणा २४ दामोदरि नमस्तुभ्यं नमस्त्रैलोक्यनायके हरिकतिनमस्तुभ्यं त्र्याहिमां परमेश्वरि इति नमस्का
 रः २५ क्षीराणं वसुद्रुते कर्मलं कर्मलालये प्रयच्छ सर्वकामांश्च विष्णु वक्षस्थालालये इति त्रत समर्पणं २६
 छत्रचामरमांदोलन्यजनदं पण तथा गीतादि त्रनृत्यैश्च विष्णु वक्षस्थालालये इति छत्रादिसमर्पणं २७ शु
 क्रवरिसमभ्यर्च्य क्षमप्य च महेश्वरि वरलक्ष्मि महादेवि सर्वकार्यप्रदायिनि इति क्षमापनं २८ प्रयच्छ पुत्र
 कामांश्च विष्णु वक्षस्थलेन धे पुत्रान् देहि यशो देहि सौख्यं सौभाग्यं मे वच त्रैलोक्यजननि त्र्याहिवर देभक्तवत्सेल
 इति प्रार्थना एकविंशति पक्षात्तृप्तशर्करां युतं इंद्रिरे प्रीयतां देवि अतः शांतिं प्रयच्छ मे इति वायनं ३०
 इंद्रिराप्रतिगृह्णाति इंद्रिरा वै ददाति च इंद्रिरा तारको भाभ्यामादि राये नमो नमः इति वायनग्रहणं मंत्रः ३१ इ

तिवरलक्ष्मीपूजाविधिः अथकथा सूतउवाच कैलासशिखरेरम्येसर्वदेवनमस्कृतेगौड्यसिंहमहादेवोद्विष्यर
 क्षीर्वनोदितः जितोसिंजितेत्याहपार्वतीप्रमेश्वरं सोपित्वंचजितेत्याहसुविवादस्तयोरभूत् चित्रनेमिस्त
 दाष्टोमृपांवादमभापत् तदाकोपसमाविष्टागौरीशापंददौतदा कुष्ठोभवमृपावादिन्चित्रसेनहतप्रिय नान्
 तेनसंमपांपकापिष्टुंश्रुतावपि चित्रनेमिर्विशेषज्ञः सत्यंवदतिनोमृपा प्रसादः क्रियतांदिवि देवीमाहवृध्वजः
 प्रसादसुमुखीतस्मैविशापंचजगदसा यदासरोवररम्यकरिष्येति तपः शुचिः ततः स्वर्गणिका सर्वाः वक्ष्यंति
 त्वासमाहिताः तदांभवान्विशपांः स्यादित्युक्तः सपपातह ततोदैनैश्चकतिभिश्चित्रनेमिः सरोवरे कुटीभूत्वावसं
 स्तत्रददशस्वर्विलासिनीः देवतापूजनेयुक्ताः पप्रच्छप्राणिपत्यताः किमेतद्भेदमहाभागाः किंपूजायांतुवां
 छितं किंचास्माभिरनुष्ठयनिहामुवसुखातये इतिव्रतीचित्रनेमिश्चक्रप्येवंसुलोचनाः येनास्माद्विरिजाशापा
 न्मोक्षयसेचिरदुःखितः ताज्युः क्रियमाणेते व्रतमेतदनुत्तमं वरलक्ष्मीव्रतं दिव्यं सर्वकामसमृद्धिदं यदार
 वोक्कुलीरस्येमासिचश्चावणोत्तमे गंगायुमनयोर्योगस्तुंगभद्रासमस्तदा तस्मिन्नेवश्वावेणमासिशुक्लतितुभृगोर्द
 ने प्रारब्धवंधपव्रतंतत्रमहालक्ष्म्यायतात्मभिः सुवर्णप्रतिमांकुर्याच्चतुर्भुजसमन्वितां पूर्वगृहमलंकृत्यतोर-
 णैरंगवल्लीभिः गृहस्यपूर्वादिग्भागे ऐशान्यांचाविशेषतः तं हलान्प्रस्थसंख्याकान्भूमौ निक्षिप्य पूजयेत् संस्था-
 प्य कलशंतत्रतीर्थतयैः प्रपूरयेत् फलानिपरिनिःक्षिप्य सुवर्णतत्रानि क्षिपेत् पल्लवांश्चापि निःक्षिप्य वस्त्रेणा-
 च्छाद्य यत्नतः प्रतिभांस्थापयेत्तत्र पूजयेच्च यथाविधि अग्न्युत्तारणपूर्वतु शुद्धस्नानं यथाक्रमं पंचामृतेन स्नपनं का-
 रयेन्मंत्रपूर्वकं शुद्धस्नानं पुनः कृत्वा देवीसूक्तेनैव ततः अष्टगंधैः समभ्यर्च्य पल्लवैश्च समर्चयेत् अथ त्वय टवि-
 त्वादि च तदा डिममालती एते पापं त्रमादाय एकं विशतिं संस्थया नानाविधानि पुष्पाणि मालत्वादीनि वैततः धूप-

दीपैर्महालक्ष्मीपूजयेत्सर्वकामदां पायसंसर्वमन्त्रं च सर्वभक्ष्यैश्च संयुतं एकविंशतिसंख्याकैरूपैः पूजयेच्छ्रियं दे-
 व्यै सर्वसम्पत्प्राप्तये वरं संवृणुयात्ततः एवं संपूजयित्वा तां त्रिवृत्तया श्रेयो षोडश उपचारैर्वहुविधैर्नातासम्माननेस्तथा
 नृत्यगीतादिसहितं देवीं संप्रार्थयेच्छ्रियं उमासरस्वतीमाताशचीचप्रियवादिनी एताभिश्च कृतं सम्यग्गतं सर्वं
 समृद्धिदं पूजावसानपर्यंतं चित्रनेमिरभूततः होमधूपसमाग्रायघृतदीपप्रभावतः गतकुष्ठस्वर्णतेजाः शु-
 चिस्तद्गतमानसः तस्मिन्नेव व्रते सम्यङ्मनःसंधाय सर्वदा पंचवायनकंदत्वाकांशृण्वीतवाग्यतः तथामौनं
 गृहीत्वा तु आरतिपरिकल्पयेत् व्रतं प्रकुर्वतां हस्तादेकं पूगफलं तथा पर्णकंचूर्णसहितं वर्द्धनीयं प्रयत्नतः आरक्त-
 मांसि संजते कुड्यार्धद्वयं नोचेन कव्रतं कर्तव्यं सर्वदा शुभमिच्छता अनेन क्रमेणैव संगृहीयात्प्रयत्नतः श्र-
 हंत्यस्यां करिष्यामि व्रतं सर्वसमृद्धिदं इत्युक्त्वा सर्वदेव्यस्ताः कारयामासु तत्क्षणान्न सुवर्णनिर्मितं देवीवल्लालका-
 रं संयुतां पूर्वोक्तैर्निधानेन पूजां कृत्वा प्रयत्नतः पंचवायनकंदत्वाकृत्या तेषां यथाक्रमं विप्राय वटवै चैव देव्यै
 च व्रतचारिणे मुयासिन्यै तत्स्वैकमार्पितं चित्रनेमिना एधं सम्यक् क्रमेणैतान्दत्वावायनपंचकं ततो गृहं गतं तेन दे-
 वीं नित्वा यथाक्रमं ततो ह्यनुज्ञां संप्राप्य भक्षयित्वा ततो व्रतीनां गवल्लीदं लंत्वेकं क्रमुं चूर्णं विजितं भक्षयि-
 त्वा तु यैकांते प्रभाते तं निरीक्ष्य च आरकं यंतो जाते व्रतस्यास्य प्रभावतः श्रद्धां गतपापैः स्मिदेवी दर्शनमागतः
 एवं सम्पगृत्रतं चीर्णं कृतं यन्मे यथाश्रुतं चित्रनेमिं व्रतं कृत्वा कैलासं शंकरालयं गत्वा प्रणम्य देवेशं देवीं सादरपूर्वं
 कम् पार्वती च तदा प्राह चित्रनेमे स्वपुत्रवत् पालनीयो मया त्वंहि सत्यमित्यवधार्यतां चित्रनेमिस्तदा प्राह पा-
 र्वती हरयच्छभां तव पादौ वज्रं दृष्टं वरलक्ष्मीं प्रसादतः महादेवस्ततः प्राह चित्रनेमिं शुचि व्रतं अद्य प्रभृति कैलासे
 भुंक्ष्व भोगान्यथेप्सितान् पश्चाद्व्रतं तसि वैकुण्ठव्रतस्यास्य प्रभावतः पार्वत्या यत्कृतं पूर्वं पुत्रलाभार्थं यातया दृष्टं च

तिवरलक्ष्मीपूजाविधिः अथकथा सूतउवाच कैलासशिखरेरम्येसर्वदेवनमस्कृतेगौड्यासिंहमहादेवोद्वैयर
क्षार्चनोदितः जितोसिलंजितेत्याहपार्वतीपरमेश्वरं सोपिल्वंचजितेत्याहसुविवादस्तयोरभूत् चित्रनेमिस्त
दाष्टोमृग्यावादमभापत तदाकोपसमाविष्टागौरीशापंददौतदा कुटोभवमृपावादिन्चित्रसेनहताप्रिय नान्द
तेनसमंपांपंकापिष्टश्रुतावपि चित्रनेमिविशेषज्ञः सत्यंवदतिनोमृया प्रसादः क्रियतादेवि देवोमाहवृषध्वजः
प्रसादसुमुखीतस्मैविशापंचजगादसाः यदासरोवरेरम्यकरिष्येतितपः शुचिःततः स्वर्गणिका. सर्वाः वक्ष्यंति
त्वासमाहिताःतदाभवान्विशारपां. स्यादित्युक्तः सपपातहं ततोदिनैश्चकतिभिश्चित्रनेमिः सरोवरे कुटीभूत्वावसं
स्तत्रददर्शस्वर्विलासिनीः देवतापुजनेयुक्ताः पप्रच्छप्रणिपत्यताः किमेतद्गोमहाभागाः किंपूजायांतुवां
छितं किंचास्माभिरनुष्ठयन्निहामुवसुखाप्तये इतिव्रतांचिवनेभिश्चक्रप्येवंसुलोचनाः येनास्माद्विरिजाशापा
न्मोक्षयसेचिरदुःखितः ताज्जुः क्रियमाणंते व्रतमेतदनुत्तमं वरलक्ष्मीव्रतंदिव्यंसर्वकामसमृद्धिदं यदार
वोकुलीरस्थमासिचश्रावणोत्तमे गंगायमुनयोर्वोगस्तुंगभद्रासमस्तदा तस्मिन्वैश्रावणेमासिशुक्लतितुभृगोर्द
ने प्रारब्धव्यं व्रतंतत्रमहालक्ष्म्यायतात्मभिः सुवर्णप्रतिमांकुर्ध्याञ्चतुर्भुजसमन्वितां पूर्वगृहमलंकृत्यतोर-
णैरंगवल्लीभिः । गृहस्यपूर्वादिग्भागैर्येनान्यांचविशेषतः तंडलान्प्रस्थसंस्थाकान्भूमौनिक्षिप्यपूजयेत् संस्था-
प्यकलशंतत्रतीर्थतोयैःप्रपूरयेत् फलानिपरिनिःक्षिप्यसुवर्णतत्रानि क्षिपेत् पल्लवांश्चापिनिःक्षिप्यवेस्त्राणा-
च्छाद्यत्यन्तः प्रतिमांस्थापयेत्तत्रपूजेच्चयथाविधि अग्न्युत्तारणपूर्वतुशुद्धस्नानंयथाक्रमं पंचामृतनस्त्रपनंका-
रयेन्मंत्रपूर्वकं शुद्धस्नानंपुनःकृत्वादेवीसूकेनवैततः अष्टगंधैःसमभ्यर्च्यपल्लवैश्चसमर्चयेत् अश्वत्थवटवि-
ल्वादिचूतदाडिममालतीएतेपांपत्रमादायएकविंशतिसंख्यया नानाविधानिपुष्पाणिमालत्यादीनिवैततः धूप-

दीर्घमहालक्ष्मीपूजयेत्सर्वकामदां पायसं सर्वमन्नं च सर्वभक्ष्यैश्च संयुतं एकविंशतिसंख्याकैरपूपैः पूजयेच्छ्रियं दे-
 व्यै सर्वसमर्प्याथ वरं सदृणपाततः एवं संपूजयित्वा तां त्रिवलाद्यैश्च षोडश उपचारैर्वहुविधैर्नानासम्माननैस्तथा
 नृत्यगीतादिसहितदेवीसंप्राथयेच्छ्रियं उमासरस्वतीमाताशचीचप्रियवादिनी एताभिश्च कृतसम्यग्ग्रतंतं सर्व
 समृद्धिदं पूजावसानपर्यंतं चित्रनेमिरभूततः होमधूपसमाधाय घृतदीपप्रभावतः गतकुष्ठस्स्वर्णतेजाः शु-
 चिस्तद्गतमानसः तस्मिन्नेव त्रेते सम्यङ्मनःसंधाय सर्वदा पंचवायनकंदत्वा कथां शृण्वीत वाग्यतः तथामौनं
 गृहीत्वा तु आरतिपरिकल्पयेत् व्रतं प्रकुर्वतां हस्तादिकं पूगफलं तथा पूजैकं चूर्णसहितं वदनीयं प्रयत्नतः आरक्त-
 मासि संजाते कुर्व्याद्विमतमनुत्तमं नो चेन क्व व्रतं कथं सर्वदा शुभमिच्छता अर्चनैव क्रमेणैव सगृहोयात्प्रयत्नतः आ-
 हंत्य स्यां करिण्यामि व्रतं सर्वसमृद्धिदं इत्युक्त्वा सर्वदेव्यस्ताः कारयामासुत क्षणात् सुवर्णनिर्मितां देवीं वस्त्रालंका-
 रं संयुतां पूर्वोक्तेन विधानेन पूजां कृत्वा प्रयत्नतः पंचवायनकंदत्वा कृत्वा तेष्वप्यो यथाक्रमं विप्राय वदवै चैव देव्यै
 च व्रतचारिणे मुवासिन्यै ततस्त्वेकमर्पितं चित्रनेमिना एवं सम्यक् क्रमेणैतान्दत्वा वायनपंचकं ततो गृहं गतेन दे-
 वीं नत्वा यथाक्रमं ततो ह्यनुज्ञां संप्राप्य भक्षयित्वा ततो व्रती, नागवल्लीदीलंत्वेकं क्रमं कंचूर्णं विजितं भक्षयि-
 त्वा तु वै कतिप्रभाते तं निरीक्ष्य च आरक्तं चेतो जाते व्रतस्यास्य प्रभावतः अद्यां हं गतपापेऽस्मि देवी दर्शनमागतः
 एवं सम्यग् व्रतं वर्णि कृतं न मे यथाश्रुतं चित्रनेमि व्रतं कृत्वा कैलासं शंकरालयं गत्वा प्रणम्य देवेशं देवीं सादरपूर्वं
 कम् पार्वती च तदा प्राह चित्रनेमि स्वपुत्रवत् पालनीयो मया त्वां हि सत्यमित्यवधार्यतां चित्रनेमिस्तदा प्राह पा-
 र्वती हरवच्छभां तव पादां बुजंष्टं वरलक्ष्मीप्रसादतः महादेवस्ततः प्राह चित्रनेमि शुचि व्रतं अद्य प्रभृति कैलासे
 भुंक्ष्व भोगान्यथेष्टितान् पश्चाद्भ्रातासि वैकुण्ठवनस्यास्य प्रभावतः पार्वत्या यत्कृतं पुत्रलाभार्थं यातया दृष्टञ्च

पमुखस्तत्रततश्चमुनहाव्रतम् नदिश्चविक्रमादित्ये राज्यं प्रातंतदाज्ञया नदिश्चकांतयाहीनः कांतालब्धाप्र
 सादतः तद्याचैतद्गतं कृत्स्नं कृतैवपुत्रहेतुतः पुत्रंचमुपवेसापेवैलोक्यभरणशमं इहमानुपलोकैहिब्रतं-
 चीर्णसुविस्तरं तदाप्रभृतियेनेदं वरलक्ष्मीव्रतं शुभं व्रतं पुण्यं नरोवापिकुर्याच्चैवतथांगना भक्त्या करोति वि-
 पुलान्भोगान्प्राप्यश्रियं व्रजेत् व्रतानामुत्तमं पुण्यं वरलक्ष्मीव्रतं शुभं तत्कृत्वा च नरो नारीतौ वरानां व्रतसंशयः य-
 इदं शृणुयादित्यं श्रावयेद्वासमाहितः धनधान्यमवाप्नोति वरलक्ष्मीप्रसादतः इति भविष्योत्तरे वरलक्ष्मी
 व्रतम् इति शुक्रवारव्रतानि अथ शनिवारव्रतानि भविष्योत्तरे ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथातः संप्रवक्ष्या
 मिरहस्यं धेतुदुत्तमं येन लक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिः पुष्टिः कांतिश्च जायते मूलेन सूर्यतनयं गृहं त्वाभरतर्षभ तस्मिन्दिने
 पूजनीयं ग्रहात्रितयमादरात् शनैश्चरश्चराहुश्चकेन्द्रं च केतुमाद्रूप होमं वृतांतलैः कुर्यात्तद्ग्रहनाम्ना तु मंत्रवित्
 प्रथमाष्टोत्तरशतनष्टाविंशतिरेव वा होतव्यामधुसापिर्भ्यादध्ना चैव धृतेन च यथाक्रमं शमीदूर्वाकुशानां सन्निधः
 स्मृताः सप्तैव संप्राप्तेन केसूर्यसुतस्य च ग्रहास्त्रयोपि कर्त्तव्याराजन् लोहमयाः शुभाः लोहपात्रे स्थि-
 ताः सर्वे सौवर्णे वा कुरुद्ध व्रतं तिष्ठति शेषः कृष्णवस्त्रयुगच्छन्नान्द्यादेकैकशः क्रमात् तत्र शनिरूपं तु
 कृष्णवासास्तथा कृष्णाः शनिः कार्यः शिराततः दंडाक्षमालासंयुक्तः करद्वितयभूषितः काष्णाय सरथे कार्य-
 स्तथैवाष्टुरंगमे राहुकेत्वोः स्वरूपं तु मत्स्यपुराणे करालवदनः खड्गचर्मशूलवरप्रदः नीलासिंहास-
 नयुतोरारुहः प्रशस्यते धूम्राद्विवाहः सर्वगादिनो विकृताननाः गृध्रासनगतानि त्यंकेतवः स्युर्वरप्रदा-
 इति मृगनाभ्यासमानाभ्यो धूपं कृष्णागुरुं तथा दत्त्वा कासारनैवेद्यं ब्राह्मणायोषपादयेत् शनैश्चरनमस्तु-
 भ्यं नमस्तेराह वे तथा केतवे नमस्तुभ्यं सर्वशांतिप्रदो भव एवं कृते भवेद्यत्तु तन्निवोधद्विजोत्तम यदि भौमो रवि-

सुतोभास्करोराहुणासह केतुश्रमद्वैनिष्ठितिसर्वपीडाकराग्रहाः श्रनेनकृतमन्त्राणसर्वेशाम्यंत्युपग्रहाः यए
वंकुरुतेराजासदाभक्तिमन्वितः तस्यसानुग्रहाः देवाशार्तिवच्छंतिभूतैः सूर्यः शशीकुजबुधोगुरुशुक्रसौरीन् ह
स्तादिऋक्षसहितानुदितक्रमेण संपूज्यहेमघटिताद्धिजगुंवायदत्त्वापुमानुग्रहणेननपीडयेतत्र शशीति
द्वितीयार्येप्रथमा शनैश्चरंराहुकेतूलाहप्रात्रव्यवस्थितान् कृष्णागुरुः स्मृतो धोपेदक्षिणात्वात्मशक्तिः इति भविष्यो
त्तरोक्तं शनिव्रतम् श्रीकृष्णउवाच कदाचिदाश्रमपदं पिप्पलादस्य नारदः जगाम कामचोरेण पथ्यदन्नवनीतलं
तथातिथेयं श्रेयोशीर्षी पिप्पलादोय नारदं विहितायां सपथ्योयायोगज्ञंतमया ब्रवीत् मुनेवनेचिरं कालमालंघ्य स्थितवा
नहं श्रथास्यवृक्षमक्षीणछायं स्थानमनुत्तमं कृतं तौमां बिहायैह मदीयोपितरो मुने तमाह नारदः पूर्वं सर्वलोकानलः
शनिः पीडयामास वसुधां सर्वेषां सुधारिणां रोगांश्च कारदेहे ह पुष्टहे पुचधनक्षय तदापुराण्यरण्यानि पारिश्रम्यफ
लादिकं आदाय कायपोपायसायमायाति तेपिता क्लीवभावं पुरस्कृत्य शनैश्चर समाक्षितः त्वां बिहाय सचापत्सुगत
इदं तत्ततः क्वचित् एवमुक्तः शिशुः क्रोधाज्ज्वलन्निवहुताशनः आलोक्य गगनाद् द्रूमौ पातयामास वैशानिं पतमानो गि
रेः शृंगोलग्नः खजो बभूव ह धरण्यापतितं दृष्ट्वा भास्करात्मजमातुरं ननत्तौ भुजमुक्षिप्य नारदो हृष्टमानसः हृष्टो
देवांस्तथा हूय दर्शयामास तशनिं अथ देवास्तदा प्राप्ता ब्रह्मरुद्रेन्द्रपावकाः तत्कृते सात्वयामासुः क्रोधमुग्धं मुनिं च ते
त्वस्ति ते स्तुमहाभाग पिप्पलाद महामुने अतस्त्वं पिप्पलादे तिलोके कुर्यात्तिगमिष्यसि अतस्त्वां पूजयिष्यति
स्नात्वा पुष्पाक्षतादिभिः गृहाश्रमपदे रम्यक्षिपेयुर्भुवि भाविताः सप्तजन्मानुगं सौर्यपुत्रपौत्रानुगामिनो ते
पांलक्ष्मीर्नंदूरस्याभिव्यक्तिकदाचन स्मरिष्यति चेयपि त्वां पिप्पलादेति नामतः तेषां शनैश्चरकृतानपीडा-
पि भविष्यति क्षमस्वास्थमहाभाग निर्दोषाय ग्रहाग्रणीः वरवृक्षनमस्कारैः शांतिं भवति पूजितः अतोर्थमस्य

द्विवसेस्नानमभ्यंगपूर्वकं काष्ठ्येदंयनुविप्रायतैलमभ्यंगहेतवे यस्तुसंवत्सरंयावत्प्राप्तिशनिदिनेनरः तैलं
ददातिविप्राणांस्वशस्यान्यजनस्यतु ततःसंवत्सरस्यतिप्राप्तेतस्यदिनेनरः तैलंददातिविप्राणांस्वशस्या-
न्यजनस्यतु ततःसंवत्सरस्यतिप्राप्तेतस्यदिनेपुनः लोहघटितंशौरं तैलंकुंभेविनिःक्षिपेत् लोहवा
मृगमयेवाथकृष्णवस्त्रयुग्च्छदं कृष्णगोदाक्षिणायुक्तं कृष्णकंकवलशायिनं तिलतैलेनचस्नानंकृष्णपुष्पैस्तिर्लो
दनेः पूजचित्वासूर्यपुत्रं ब्राह्मणायनिवेदेयत् कृष्णाय द्विजमुख्ययेतरस्मैतदभावतः मंत्रेणानेनब्रह्मर्षिशत्रो
देवीतिभक्तिः इतरेपातुवर्णानांशृणुमंवां द्विजोत्तम क्रूरावलोकनवशाद्भुवनंशयतिग्रहोदुष्टः तुष्टोधन
कनकमुखंददातिनःशनेश्चरःपातु यःपुराश्रष्टराज्यायनलायप्रददौकिल स्वप्नेतस्यनिजराज्यंसेमैशौरिःप्रसीदतु
केशनीलांजनप्रदंयमंदचेष्टाप्रसारिणं छायामातैडसंभूतंतमामिशनैश्चरं नमोर्कपुत्रायशनेश्चरायनीहार
वर्णजनमेचकाय ध्रुत्वारहस्यंभवकामदश्चफलप्रदोभैभवसूर्यपुत्र नमोस्तुप्रतराजायकृष्णदेहायवैनमःशनेश्चरा
यैवेतद्वच्छुद्धबुद्धिप्रदायिनैयएवंनामभिःस्तौतितस्यतुष्टोददात्यसौ तदोयंतुभयंतस्यस्वप्नेपिनभविष्यति एवमुक्त्वा
सुराःसर्वेप्रतिजगमुर्यथागतं शनैश्चरोवेधसापिग्रहत्वेनप्रतिष्ठितःपिप्पलादोपिब्रह्मर्षिर्ब्रह्मज्ञांपरिपालयन् शनै
श्चरंतुसंपूज्यतुष्टावरचितांजलिःकौणस्थःपिंगलोबध्नःकृष्णोरौराद्रांतकोयमः शौरिःशनैश्चरोमंदःप्रीयतमिग्रहोत्तमः
शनैश्चरमितिध्रुत्वापिप्पलादोमहामुनिःज्वलन्खैवैविमानस्योदृश्यतेधापिमानवैःइदंशनैश्चरास्थानंयथाप्यंतिस्
माहिताः तेषांक्रूरश्चश्रेष्ठशनिपिंडानजायते कृष्णायसेनघटितांग्रहजमुत्तैलोहिनिधायकलशेति तैलपूणेयात्रा
ह्मणायरविजं प्रददातिभक्त्यापीडाशनैश्चरकृतानहिवाधेतं इतिभाविव्योत्तरेशनित्रतं अथान्यदपि शनित्रत
विधानम् मदनरत्नेस्कंदपुराणे आबणेमासिसंप्राप्तेशोभनेशननिवासरे लोहरूपंशनिंकृत्वास्त्राण्यपंचामनेनवै

पुष्पेरष्टविधैर्धूपैः फलैश्चैव विशेषतः नामभिः पूजयेदतैः क्रमेण ग्रहसप्तमं कोणस्थः पिङ्गलो बभ्रुः कृष्णो रौद्रौ तको
 यमः सौरिः शनैश्चरमंदः पिप्पलादेन संस्तुतः शन्नो देवीति मंत्रेण वैदिकेन च पूजयेत् पूजयित्वा च नैवेद्यं ततः कु
 र्यात्क्रमेण तु समापनं प्रथमे द्वितीये पायसं शुभं तृतीये त्वं वलीकार्यार्थं चतुर्थे पुरिकाशुभा प्रथमादिशब्दैः शनि
 वासराः शुक्लादि कृष्णांतथावणमासगता उच्यन्ते तप्ततंडुलपिष्टकृत्या वागूर्वलीति प्रोक्ता अथ दशरथकृतशनि
 स्तोत्रं स्कंदपुराणे श्रीपार्वत्युवाच द्वादशाष्टमजन्मस्थे शनौ सर्वश्रेष्ठे किं कर्तव्यं नरैः स्वामिन् विधानं क्लेशशां
 तये शंकर उवाच रघुवंशेति विख्यातो राजा दशरथः पुरा चक्रवर्त्तिसंविज्ञेयः समृद्धीपाधिपः स्मृतः कृत्तिकांति शनि
 ज्ञात्वा देवैर्ज्ञात्वा पितोहिंसः रोहिणीं भेदयित्वा तु शनिर्यास्याति संप्रतं शाकटो नाम भेदोयं सुरासुरभयंकरः
 द्वादशाब्दं तु दुर्भिक्षं भविष्यति सुदारुणं एतच्छ्रुत्वा ततो वाक्यं मंत्रिभिः सह पार्थिवः चिंतयामास किमिदं
 भयं करमुपस्थितं देशाः सुनगरग्रामा अयभीताः समंततः पृथ्व्याः सर्वतो लोकाः क्षयस्तपांस
 मागतः आकुलं तु जगत्सर्वं पौरजानपदादिकं पत्रच्छप्रयतो राजा वसिष्ठमुखां निद्विजान् दशरथ उवाच स
 माधानं किमत्रास्ति ब्रूत मे ऋषि सत्तमाः वसिष्ठ उवाच प्रजारक्ष्याः प्रयत्नेन तस्मिन् भिक्षुतः प्रजाः अ
 साध्यः खलु यैर्गोयं ब्रह्मविष्णुशिवैरपि इति संवित्यननसासाहसं परमं ययौ समादाय धनं दिव्यं दिव्यायुध
 समान्वितः रथमारुह्य वेगेन गतो नक्षत्रमंडलं सपां योजनानां तुल्यं सूर्योपरि स्थितं रोहिणीं पृष्ठमासाद्य
 राजा दशरथस्तदा रथं तुकाचो दिव्यं नृणिरत्नविभूषिते हंसवर्णैर्हयैश्चैकमहोक्तु समन्विते दीप्यमानेन
 हारलैः किरीटमुकुटोज्ज्वलः व्यराजत तदा काशोद्धितः य इव भास्करः आकर्ण्य चापमाकृष्य संहारास्त्रं प्रयोज
 यत् कृत्तिकांति शनिः स्थित्वा प्राविशत् किल रोहिणीं दृष्ट्वा दशरथं चाश्वेन तस्थौ स भुक्टीमुखः संहारास्त्रं श

निदंष्ट्रसुरासुरनिघ्नदं हसित्वा तद्गयात्सौरिरिदं वचनमब्रवीत् शनिरुवाच
यं करं देवानुरमनुष्याश्च सिद्धा विधाधरो रगाः मया विलोकिताः सर्वे भस्मतां वज्रजंति ते तुष्टो हंत वरा
जैर्द्रुतपसा परोपेण च वरं ब्रूहि प्रदास्यामि मनसा यद्भीप्सितं दशरथ उवाच रोहिणि भिदयित्वा तु न गंतव्यं
त्वया शने यावितं तु मया सौरिना न्यमिच्छामि ते वरं एवमस्त्विति तं चोक्त्वा वरं दत्त्वा शनिः स्थितः प्राप्य
चापि वरं राजा कृतकृत्या भवत्तदा द्वादशाब्दं च दुर्भिक्षेनाभवच्च कदाचन एव वरं तु संप्राप्तो हृष्टरो मासपार्थिवः
रथोपरि धनुः स्थाप्य भूत्वा चैव कृतांजलिः ध्यात्वा सरस्वतीं देवीं गणनां धिनायकं राजा दशरथः स्तोत्रं सौरि
दमभाकरोत् दशरथ उवाच नमः कृष्णाय नीलाय शितिकंठानि भाय च नमो नीलमयूखाय नीलोत्पलनिभाय च नमो नि
र्मासि देहाय दर्धशमश्नुजटाय च नमो विशालनेत्राय स्थूलरोम्णे नमो नमः नमो दीर्घाय शुष्काय कालदंष्ट्र नमो नमः
नमस्ते कोटराक्षाय दुर्निरीक्षाय वै नमः नमो घोराय रौद्राय भोपणाय करालिने नमस्ते सर्वभक्ष्याय बलीमुख नमोस्तु ते
सूर्यपुत्र नमस्तेस्तु सर्वातर्पण नमोस्तु ते नमः कालाग्निरुद्राय कृतांताय च वै नमः नमो मंदगते तुभ्यं निस्त्रिंशाय नमो
नमः तपसा दग्धे हाय नित्यं योगरताय च ज्ञानचक्षुर्नमस्तेस्तु कश्यपात्मजसूदन तुष्टो ददासि वैराज्यं रुष्टो वै
हरसि क्षणात् देवासुरमनुष्याश्च सिद्धिं विधाधरो रगाः त्वया विलोकिताः सर्वे द्यमया शुभ्रजंति ते ब्रह्माशक्रोम
नुर्येव ऋषयस्सप्ततारकाः क्षष्टराज्याः पतंत्ये तत्तव दृष्ट्या विलोकिताः देशाश्च नगरग्रामादि शैचैव द्रुमास्तथा त्व
या विलोकिताः सर्वे नाशं यांति समूलताः प्रसादं कुरु मे सौरि वरार्थं तव संस्थितः एवंस्तु तस्तदा सौरिर्ग्रहराजो महा
बलः शत्रुवीच्य शनिर्वाक्यं हृष्टरो मासपार्थिवं शनिरुवाच तुष्टो हंत वरा जैर्द्रुतपसा परोपेण च वरं ब्रूहि प्रदास्या
मि त्वेच्छया रघुनंदन दशरथ उवाच प्रसन्नस्त्वं ददासौरि वरं ब्रूहि ममेप्सितं अद्य प्रभृति सौरि ते पांडाकाः प्रयानक

स्याच्च देवासुरमनुष्याणां पशुपक्षिशरीराणां शनिरुवाच ग्रहाणां सग्रहे ज्ञेयो यस्तु पीडाकरः स्मृतः अदेयो हि
 वरो यस्तु तुल्यं चैवं ददामि ते त्वया त्रैलोक्ये मे स्तोत्रं येषु पठिष्यसि त्विमानवः एककालं द्विकालं वा पीडां मुचामि तस्यैव
 देवासुरमनुष्याणां सिद्धिविधाधरक्षसां मृत्युस्थानगतो वापि जन्मस्थानगतो वापि वा यः पुनः श्रद्धया युक्तः शुचिस्नातः
 समाहितः भक्त्योपचारैः संपूज्य प्रतिमालोहजामम माद्वेन तु विशेषेण स्तोत्रं प्रणयेत् पूजयित्वा जपस्तोत्रं भू-
 त्वा चैव कृतं जलिः मापो दन्तिलोमि श्रद्धया लोहं च दक्षिणां कृष्णां गण्डुपं भवापि दद्याद्दिप्रायधीमते तस्य पीडा न चैवाहं
 करिष्यामि कदाचन गोचरे जन्मलेभवाद्दशास्त्वत्तदंशसु च रक्षामि सततं तस्य पीडा मन्यग्रहैः कृताम् श्रनेनै
 व विधानेन पीडामुक्तं जगद्भवेत् वरद्वयं तु संप्राप्य राजा दशरथस्तदा स्वस्थानं च ततो गत्वा प्राप्सकामो भवन्नृपः
 इति स्कंदपुराणे दशरथकृतं शनिस्तोत्रम् ॥ अथान्यदपिशनिः स्तोत्रम् शौरिः शनैश्चरो मंदो यमः खजो
 महीरुहः छाया सुतश्चरविजः पातंगिश्चांतको नलः सुरारिर्ज्वरहंता चरक्ताक्षो दडभृत् तथा कृतांतः सस्यघा-
 तो च क्षयः कालो नलाप्रियः इति विंशतिनामान त्रिसंध्यः पठेत्सदा शनैश्चरभयं तस्य स्वप्ने प्रपि न भविष्यति गर्गे
 श्रीकौशिके श्वे विपप्य लोदो महामुनिः शनैश्चरकृतान्दोषान्नाशयति न संशयः इति विंशतिशानिनामात्मकं श-
 निस्तोत्रम् अन्यच्च कोणांतको रुद्रयमो यवभुः कृष्णः शनिः पिंगलमंदसौरिः नित्यं स्मृतो यो हरते च
 पीडां तस्मै नमः श्रीरविनंदनाय १ नरनरेंद्राः पशवोगर्जेन्द्राः सरोसूपाः कोटपतंगभृगाः पाण्ड्ये
 तिसैर्विविपमास्थिते च तस्मै नमः श्रीरविनंदनाय २ सुरासुराः किंपुरुषा गजेन्द्रगंधर्वविद्याधरपन्नगा
 इव पाण्ड्ये तिसैर्विविपमास्थिते च तस्मै नमः श्रीरविनंदनाय ३ देशाश्च दुर्गाणिव नानि येन ग्रामाश्च देशाः
 पुरपत्तनानि पीडयंति सर्वे विषमास्थिते च तस्मै नमः ४ स्रष्टास्वयं भूभुवनत्रयस्य त्राणहरिः संहरेण मे शः एक

स्त्रिधाऋग्यजुःसाममूर्तौ स्तस्मै नमः श्रीरविन्दनाय ५ प्रयागकूलयमुनातेचसरस्वतीपुण्यजलेगयायां यो
 योगिभिर्धैर्यैरशरीरसूक्ष्म स्तस्मै नमः श्रीरविन्दनाय ६ अन्यप्रदेशात्स्वगृहं प्रविष्टाय दीयवारसुखिनो न
 राः स्युः गृहागतायेन पुनः प्रयाति तस्मै नमः श्रीरविन्दनाय ७ तिलैर्यवैर्माषगुडान्नदानैर्लैहिन
 नीलांबरदानतो वा श्रीणातिमंत्रैर्नजवासरेण तस्मै नमः श्रीरविन्दनाय ८ शन्यष्टकं यः पठति प्रभा
 ते नित्यं स भृत्यैः पशुबाधैश्च करोति राज्ञ्यं भुवि भूरि सौख्यं प्राप्नोति निर्वाणपदं तथाति ९ इति शनिस्तो
 त्रम् ॥ अन्यच्च स्कांदे ततः कृतां जमलिः भूत्वा स्तुतिं चक्रे स बालकः पिप्पलादो द्विजः श्रेष्ठः प्रणिप
 त्य मुहुर्मुहुः नमोस्तु कोणसंस्थाय पिंगलाय नमोस्तु ते नमस्ते वै ध्रुवपाय कृष्णाय च नमो नमस्तै रौद्रदेहाय नम
 स्ते चांतकाय नमस्ते यमसंज्ञाय नमस्ते सौर्यविभो नमस्ते मंदसंज्ञाय शनैश्चर नमोस्तु ते प्रसादं कुरु देव शदीन
 स्य प्रणतस्य च शनैश्चर उवाच परितुष्टोऽस्मि ते वत्सस्तो वेणो नमसां प्रतं वरं वरय भो वत्स येन यच्छामि वांछितं
 पिप्पलाद उवाच अद्य प्रभृतिवै पीडावालानां रविन्दन त्वया कार्थ्या न हाभाग न स्वकीया कथंचन यावद्वर्षाष्टकं
 जातं मम वाक्येन सूर्यज स्तोत्रेण निनयेन्यस्त्वांस्तु या त्प्रातरुपस्थितः तस्य पीडानकर्तव्या देयो लाभो महः ग्रह अधार्धा
 ष्टसाप्तिके योगे गतावत्कंसस्थितो नरः तव वारं तु संप्राप्तये यस्ति लालोहं संयुतान् भक्त्या ददाति नो तस्य पीडा कार्थ्या
 त्वया विभो कृष्ण गां यस्तु विप्राय तवोद्देशेन यच्छति अधार्धाष्टसाप्ति की पीडा तस्य कार्यो त्वयान च शमीसमि
 द्विर्यो होमं तवोद्देशेन निर्वपेत् तथा कृष्ण तिलैर्भैव कृष्ण पुष्पा नुलेपनः पूजां करोति यस्तु भयं धूषैव गुग्गुलं दहेत् कृ
 ष्ण वस्त्रेण सर्वेष्म तस्य त्याज्या त्वया न्यथा सूत उवाच एवमुक्तः शनिस्तेन वाढा मि त्येव जल्प्य च नारदं समनुज्ञाप्य
 जगाम निजं सभ्रयं इति शनिव्रतविधानं अथ स्कंदपुराणे काशनिपूजाविधिः श्रावणे मासि शुक्लपक्षस्य प्रथमे

शनिवारेकार्याः तत्रविधिः प्रातःशर्माकष्टेनदंतधावनं कृत्वा तिलतैलाभ्यंगविधाय नद्यादौस्नात्वा
 नित्यकर्मनिर्वृत्य पूजासामग्रीसंपाद्य शर्मास्तदभवेन्नश्वत्यमूलंगत्वा तत्रमृदवैदिकांविधाय तस्याध
 नुयाकारंमंडलविलिख्य कृष्णतिलैद्रोणमितैःपरिपूर्य तदुपरिकृष्णायसार्निर्मितां महिपासनोद्दि-
 भुजादंडयाशधरां शनैश्चरमूर्तिनिधायकृष्णवस्त्रवेष्टितां कृत्वा एवपीठिकांमंपाद्य संकल्पंकुर्यात् ॥
 तयथा उमद्येति तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोऽखिलदुःखदौर्भाग्यनिरसनपूर्वकइहजन्मनिजन्मांतरेच सुख-
 सौभाग्यपुत्रपौत्रधनधान्याद्यसिद्धिद्वाराशनैश्चरप्रतीत्यर्थंशनिवारव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य तद्वादीगणे
 शपूजनादिविधाय शनिप्रतिमायांप्राणप्रतिष्ठांकृत्वाध्ययेत् शनैश्चरदीर्घदेहदंडपाशधरं तथा पिं-
 लंसूक्ष्मदेहंवाध्यायामिरविन्दनं इतिध्यात्वा शमश्चिरितिमंत्रेणशन्तेदीवीतिऋचाशनैश्चरायनम इतिना
 ममंत्रेणवापुजामारभेत् तिलतैलेनपुरुषसूक्तेनशनिसूक्तेनच अभिषेकंकुर्यात् कृष्णवस्त्रेणसप्ततंतुभिश्च
 वेष्टयेत् एवंपूर्वोक्तमंत्रैश्चावाहनासन पाद्याध्याचमनीयमधुपर्कपुनराचमनीय स्नानंपंचामृतस्नातशुद्धस्नानेन
 अथैवाकेवलेनतिलतैलेनवस्त्रानंकारयित्वा वस्त्रयज्ञोपवीतगंधपुष्पांतपूजयित्वांगपूजांकुर्यात् उक्तीणस्था
 यनमपादोपूजयामि पिंगलायगुल्फोपूज वभ्रवेजानुनीपूज कृष्णायजघेधूप शैवायऊरूपूज श्रंतका-
 यगुह्यपूज यमायकटिपू शौरेयेनाभिपूजयामि शनैश्चरायहृदयपू मंदायकंठपू पिप्पलादंसरतुताय
 मुले चरणगात्रायश्रोत्रपू स्पूलरोम्णेने तपसादग्धदेहाय भ्रूमध्यंपूजयामि नित्ययोगरताय ललाटेपूज्ञा
 नेनेत्रायिशिरःपूज काश्यपाय शिखांपू अर्कसूनेनमः सर्वांगपूजयामि ततोधूपं दीपं नैवेद्यं पुनराच
 नीय फलंतांबूलं दक्षिणांचदत्त्वा सप्तप्रदक्षिणा सप्तमस्कारांकृत्वास्तुवात् नमःकृष्णायनीलायशि

तिकंठानिभाय च नमस्तेमदसंज्ञाय शनैश्चरनमोस्तुते ततो नारदप्रोक्तं स्तुतं त्रपठेत् । इति स्तुत्वा, विप्रसंपूज्य
 प्रथ्यतिलात्रं वायनं सदाक्षिणां दद्यात् । कृष्णवर्णः कृशांगश्च नीलजीमितसन्निभः शनैश्चरः सूर्यसुतः सशौरिः
 प्रीयतां नमः शनैश्चरे दक्षतादिं प्रतिगृह्णाति चांतकः स एव तारको भाभ्यां शानिरूपाय नमः ततस्तं विसृ
 ज्य गृहमागत्य तिलमिश्रमिष्टान्नं ब्राह्मणाय दत्त्वा स्वयचभुजति ॥ इति शनिव्रतविधिः ॥ एवमुक्तं प्रका
 रेण त्रयादिशुच्छनिवारपर्यंतं कृत्वा असामर्थ्यं तु श्रावणशनिवारेषु कृत्वा श्रुते उद्यापनं कुर्यात् तत्रादौ पूर्वो
 कं संकल्पं पठित्वा पूर्वोक्तपीठे सौवर्णशमोपवेषु हेमशनैश्चरं द्विभुजप्रतिष्ठाप्य सप्ततंतुनिर्मितं रुक्मोत्तरपिं
 वत् सप्ततकचसंघर्ष्य पूजयेत् ततः स्थण्डिले श्रद्धिं प्रतिष्ठाप्य श्रन्वा दद्यात् तत्र प्रधानशनैश्चरशमीसमिद्धि
 स्तिलाज्यद्रव्यैः प्रत्येकं अष्टोत्तरसंख्याकाहुतिभिर्ब्रह्मादिदेवताश्रकैकया ज्याहुत्यायक्ष्ये ततः सप्तद्विजान्संपू
 ज्य तेभ्यो दक्षिणायुतानि सप्ततिलपात्राणि दत्त्वा आचार्य्याय पीठांगं च दत्त्वा प्रार्थयेत् नमस्ते कोणसंस्थायी पंग
 लाय नमोस्तुते नमस्ते वश्रुरूपाय कृष्णाय च नमोस्तुते नमस्ते रौद्रदेहाय नमस्ते चांतकाय च नमस्ते यमसंज्ञाय
 नमस्ते शोरेयविभो नमस्ते मंदसंज्ञाय शनैश्चर नस्तुते नमस्ते घोररूपाय पिप्यलादे न संस्तुत नमश्चर्येणांग
 त्राय स्थूलरोम्णे नमो नमः तपसा दग्धदेहाय नमस्ते योगधारिणे नमस्ते ज्ञानेन त्रायकाश्याय पार्कसूनवे प्र
 सादं कुरु देवेश दीनस्य प्रणतस्य च इति स्तुत्वा अतिलमिश्रितपक्वमेन भूदेवान्संतर्प्य शिषो गृह्णात्वा प्रणमेत् नी
 लांजनसमाशास्रविपुत्रं यमाग्रजं अलायामार्तडं संभूतं तं मामभिशनैश्चरं चतुर्भुजं मदगतिं शूलिनं गृध्रवाहनं कि
 रीटिनं धनुष्मंतं चितयामि शनैश्चरं इति शनिवारसोद्यापनं सौरिकविधानम् अथ सूर्यारुणसवादां कंशनिपू
 जाविधानम् श्रीसूर्य उवाच पादहीनस्तथा कृष्णः शनिः कार्यः शरीरतः दंडाक्षमालासंयुक्तः करद्वित

पभूपितः कास्यासन्नेरथेलोहमेवेचाष्टुरगमे पूजयित्वाशनिदेवनित्यंगंधादिभिस्ततः प्रदद्याद्विद्वि
 दुपेसर्वदोषापनुत्तये । अधोमुखंशनेरूपकत्वास्वर्णमयशुभ वरयेद्ब्राह्मणांविज्ञान्वत्स्वाभरणकांचनैः संपूज्य-
 मगधपुष्पाद्यैः षोडशैरुपचारकैः संस्थाप्यकलशपूर्णनीलचैलपरावृत्ते केटिलक्षायुतंजप्त्वाशानिमंत्रप्रय-
 त्ततः तदग्रेहोमयेद्यत्नात्स्वयह्योक्तविधानतः मापैस्तिलैःसर्षपैश्चयूतेनापिशमीफलैः जपोपकल्पितां
 दद्यादक्षिणांचाहिरण्यौ पूर्णोहुतिततःकुर्यात्कत्तांशुचिरलंकृतः बलालोधतिलैः कृष्णाशतपुष्पघनांजनैः
 सलजैः ह्रस्वमंकुर्याद्धौहपात्रशतस्थितैः शनिदोषोपशान्त्यर्थयजमानःप्रयत्नतः कृष्णांगांविधिवंद्यात्क
 पितां वापयस्विनीं १ सालंकारांमुवर्णांत्वांशानिप्रीतिकरांशुभां ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्छस्त्र्यादद्याच्चद-
 क्षिणां १यएवंकुरुतेसूतशानिशांतिविधानतः नतस्यदुरितंकिंचिच्छनैश्चरसमुद्भवम् जन्माष्टद्वादशेतुथिद्विती
 येचपदस्थितः महाविघ्नकरःसौरोदुटांगस्योपिभावत छेत्रोसहासनेर्देवेशकर्मोश्रितेतथा राज्यभंगप्र
 दोजन्मात्पंचमेपुत्रविघ्नकृत् सर्वमेतत्फलंष्टष्टष्टाचापिवतुर्विधः नकिंचिद्भयमात्रातिशयिभोगप्रभावत राज्य
 भ्रष्टालभेद्भ्रज्यंशस्त्रीस्यात्सर्वतोभृश अथलोहमयसर्वमष्टांगलामितं शुभं लिखित्वातुनराकारंपादहनिमधो
 मुखं स्नापयित्वातुलेननीलचैलपरावृत्तं संस्थाप्यतेलपात्रेतुशनिमंत्रेणयत्नतः एवंसंपूजयेन्नित्यंशनिवारोवि
 शतः जप्त्वाहुत्वाप्रयोगतिब्राह्मणायसमर्पयेत् श्रनेनविधिनायस्तूसूर्यपुत्रंपूजयेत् तुष्टियातिनसदे
 होपीडामुक्ताशैश्वरः इतिसूर्यार्णवसवादेशनिपूजाविधानम् तत्रैवराहुकेतुपूजाविधानमपिदृश्यम् एव
 सूर्य्यादीनामपितत्रैवज्ञेयमितिदिक् अथराहुस्तोत्रम् उैनमस्तेदेत्यरूपायदेवारिप्रणमाम्यहं नमस्तेभद्ररू
 पायधोररूपायुवेनमः त्वं ब्रह्मावरुणाकाशौत्वविष्णुस्त्वंहरिःशिवः मर्त्यलोकेभवान्प्रीतिसुसारजनतारकः

कूटपर्वतदुर्गाणिनगराणिपराणि च यस्यक्रोधवशाद्भस्मोभावतिक्षणमात्रतः धूधवर्णोमहाभौमो रक्ताक्षः
 पिङ्गलोत्पन्नः क्रूरग्रहस्तथाराहुर्पमरूपोमहाबलः यस्यस्थानेपचमेस्तिपट्टचैवतृतृयके दशैमकादेशेच
 यतस्यश्रेयःकरोति च गोदानंभूमिदानंचअन्नं वस्त्रंचदपयेत् अस्यस्तोत्रस्यमहात्म्याद्राहुपीडाप्रशाम्भ्यति
 इतिराहुस्तोत्रम् ॥ अथकेतुस्तोत्रम् ॥ धूम्राद्विवाहवःसर्वगदिनोविकृतानना गृह्णासनगतानित्यं
 केतवःस्युर्वरप्रदाः नमोद्योरस्त्वरूपायमहाद्योरस्त्वरूपिणे नमआनंददेशायजगदानंददायिने नमोभक्तजना
 नंददायिनेविश्वभाविने विश्वशायमहेशायकेतुर्रूपायतेनमः नमोरौद्रायसर्वार्थवरदायाचिदात्मने अक्षाय
 विनिवासायनमःसंकटनाशिने त्रिपुरेशायदेवायभैरवायमहात्मने नमोचित्वायचित्वायनमश्चैतन्यरूपि
 णे नमःशर्वायसर्वापदर्शनीयायतेनमः नमोचित्यस्त्वरूपायमहाभैरवरूपिणे नमोनमोमहादेवव्यापिने
 परमात्मने नमोलांगूलरूपायचंद्रसूर्यग्रहाय च ममआपद्दिनाशायभूयोभूयोनमोनमः अग्निपुत्रोगहोतेज केतुःसर्व
 ग्रहांतकः क्षोभयेद्यःप्रजःसर्वाःसंकेतुःप्रीयतांमम इतिकेतुस्तोत्रम् अथतिथिनक्षत्रयोगेवारव्रतानि कालांतराग
 मेनक्षत्रतिथियोगेनतिथीनांग्रहयोगतः पुनरेवप्रवक्ष्यामिव्रतानिनृपथास्थित रोहिण्यांचंद्रवाररेणाष्टमीयोगेयदा
 भवेत् अथवासोमसंवोगेविशेषाःषुज्येष्ठौशिं पायसचृतसंश्लुक्तंशिवायविनिवेदयेत् धूपदीपोपहारैश्चपूर्वव
 त्पूजयेच्छिवं घृतस्वप्राशनंकार्प्यसर्वकाप्रदं व्रतं आदित्यरेवतीयोगश्चतुर्दश्यांयदाभवेत् तथाष्टम्यांमघायांगेशि
 वंसंपूज्यपूर्ववत् तिलास्तुप्राशेनश्रीकाश्चादित्यव्रतमीरितं आरोग्यजायतेतस्यपुत्रवधुजनैःसह इत्यादित्यव्रतम्
 अभिनीभौमसंयोगश्चतुर्दश्यांयदाभवेत् अपठमीभरणीयोगस्तदाभौमव्रतंभवेत् संपूज्यपरयाभक्त्यागिर्वंपचो
 पचारतः रक्तोत्पलप्राशनानुसाध्याज्यंप्राप्तुयान्नरः इतिभौमव्रतम् रोहिणीवधुसंयोगश्चतुर्दश्यांयदाभवेत्

अष्टम्यांवाहसेनद्वयव्रतसमागमः शिवपूज्योविधानेनमहास्नानपुरःसरं महाव्रतीसमोपेतप्राशयेत्पाथसघृतं
 पुत्रार्पणद्वारपशवोवर्धेततस्यनान्यथा इतिवृधव्रतम् रेवतीगुरुसंयोगश्चतुर्दश्यांयदाभवेत् आष्टम्यांतिप्यसंयो
 गादुरुव्रतमिदंभवेत् प्राशनंकापिलाज्यंतुब्राह्मक्षिरसमाश्रितं वागीशत्वमवाप्नोतिव्रतस्यास्यप्रभावतः इति
 गुरुव्रतम् श्रवणभार्गवयुतंचतुर्दश्यांयदाभवेत् शुक्रव्रतसदादेविपुनर्वस्वष्टमीयदा संपूज्यपरमेशानंयथावि
 भवविस्तरैः प्राशनंमधुनश्चाक्रकर्तव्यसंयतात्मना महाफलमवाप्नोतिव्रतस्यास्यप्रभावतः इतिशुक्रव्रतम् ॥
 भरणीशानियोगस्तु चतुर्दश्यांयदाभवेत् आर्द्रायोगेयदाष्टम्यांतादमंदव्रतंभवेत् शिवंसंपूज्याविधिवत्प्राशनंसस्य
 मेवहि शानिरैकादशस्थोहिफलंयच्छातिशोभनं विरुद्धस्थोहिदृष्टश्चतयेदव्रतमाचरेत् हेमरूप्यप्रवालंच
 सुवर्णमौक्तिकंतथा शंखंसतारलोहंचक्रमाद्यत्नेनधारयेत् यथासंवदतोवस्त्रमाचार्यायप्रयत्नतः इतिशनिव्रतं
 इतिधिनक्षत्रयुक्तानिवारव्रतानि अथनक्षत्रव्रतानि अश्विन्यामश्विनाविष्वादीर्घायुजायतेनरः व्याधिभिर्मुच्य
 तेक्षिप्रमत्यर्थव्याधिपीडितः १ भरण्यांयममभ्यर्च्यकुसुमैरसितैःशुभैः गंधादिभिस्तथाशुद्धैरपमृत्युर्विमुच्यते २
 अनिलंकृतिकायांतुवृद्धिसंपूजितःपरं रक्तमाल्यादिभिर्दद्याद्घृतहोमेनचभुवं इष्टःप्रजापतिःप्रीतइष्टान्दद्या
 त्पशूंस्तथा रोहिण्यादेवशादूलगोजाविहयकुजरान् ४ मृगशीर्षितथासोमंजयमारोग्यमेवच ५ आर्द्रायां
 चशिवपूज्यपशून्विजयमश्नुते सितैःपद्मादिभिर्दिव्यैर्देवंतपाथसांशुभं शिवदैवतामितिसंवधः ६ पुत्रान्पुन
 र्वंसौदाद्याच्चरुणापूजितादिति ७ तिज्येवृहस्पतिर्वृद्धिददातिविपलंघनं ८ भोगान्गंधादिभिर्नागाश्रच्छेपायां
 सुखावहाः तर्पिताश्चप्रयच्छंतिभक्षार्थमधुरैःशुभैः ९ रक्षाविपादिदोषेभ्यः प्रीताःकुप्युःसदैवहि मघा
 सुपितरःसर्वे हव्यैःकव्यैश्चपूजिताः प्रयच्छंतिघनंधान्यं भृत्यान्पुत्रान्पशूंस्तथा १० पूर्वार्थांविजयंदद्या

द्रगदेवः सुपूजितः ११ भक्त्याप्रपूजितोदद्यादुत्तरार्थांतरार्थमा भर्त्तरमोप्सितनार्थ्यपुंसश्चरयोषितं
 इहजन्मानिचापुण्यंरूपद्रविवेणसंपदः १२ पूजित सविताहस्तविश्वेतजोनिधिः सदा वस्त्रैःपुण्यादिभि
 र्चवददातिविपुलधन १३ राज्यंतुष्टाचचित्रायांनि.सपत्नंप्रयच्छति १४ इष्टसंपजितः स्वात्यां तथावायुर्वरं प
 रं १५ इन्द्राग्निविशाखायांपितरकैः प्रपूज्यतु धनराज्यंतुल्येहेतेजस्वोनिवसेत्सदा १६ रक्तोभन्नमनुराधा
 स्विहंसंपूज्यभक्तिः प्रियोभवंतिसर्वपांचिरजीवित्वमाप्नुयात् १७ गुणैःसर्वैश्चसंपूर्णःकर्मणाचधनेनच ज्ये
 ष्ठ्यामिन्द्रमभ्यर्च्यमानवःसंप्रजायेते १८ मूलेननिश्चंतिर्मिष्ट्वाभर्च्यैश्चपललादिभिः पूर्ववरफलमाप्नोतिस्व
 स्थानेचध्रुवोभवेत् १९ अप्यष्टांबुजैःश्वेतैर्हृतापूर्वांसुपूर्ववत् संतापान्मुच्येतोक्षत्रशरीरान्मानसात्तथा आ
 पाढासुतथाविश्वानुत्तराषाढयोगतः विभ्रान्संपूज्यपुष्पाद्यैःस्वर्गमाप्नोति मानवः २१ अरणेतुस्तिर्विष्णुर्ध्रुवैर्ध्रुवै
 र्दशभुजैःसंपूज्यश्रियमाप्नोतिपरविजयमेवच २२ धनिष्ठासुवसूनिष्ठानभयंजायेत्कचित् महतोपितथाश्वेतर्षी
 घर्षुषादिभेभुभैः२३ वरुणशतभिर्द्वचर्च्यव्याधिर्मुच्यतैर्वनरःआतुरःपुष्टिमाप्नोतिस्वास्थ्यमैश्वर्यमेवच २४ अजं
 भाद्रपदायांतुशुद्धस्फटिकसन्निभ संपूज्यमुक्तिमाप्नोतिनात्रकार्यविचारणा २५ उत्तरायामहिबुध्न्यं परांशांतिम
 चाप्नुयात् अहिबुध्न्यसंपूज्येत्यनुभगः २६ रेवत्यापूजितःपूपाददातिविविधान्पशून् सितैःपुष्पैःस्थितिंचैवधृ
 तिविजयमेवच २७ एतैर्वैतसमारूपायज्ञाःसंक्षेपतोमया नक्षत्रदेवतानांचसाधकानांहितायै भक्त्यावित्ता
 नुसारेणभवंतिफलदाःस्मृताः शतुमिच्छेद्यदान्यत्रकार्यप्रारभ्यमेवच नक्षत्रदेवतायज्ञकृत्वातत्सर्वमाचरेत् ए
 र्वंक्रुतेहितस्सर्वयात्राफलमवाप्नुयात् क्रियाफलंचसंपूर्णमित्युक्तभानुनास्वयं यज्ञाभावेजपंकुर्यात्किंक्रियांकुर्वन्
 येप्सितां तदेवतामंत्रजपं इतिनक्षत्रदेवतापूजाव्रतानि अभ्युक्तपुरुषव्रतम् भाविष्योत्तरे युधिष्ठिरउवाच

सुरूपताननुप्याणांस्त्रीणांचयदुस्तनम कर्मणाजायेतकेनतत्समाख्यातुमर्हसि सुरूपाणांसगात्राणांसुवेपाणांत
येवंच न्यूनंतथाधिकंचापियथानांगंप्रजायते समस्तैःशोभनैरंगैर्नराःकेचिददूतम काणाःकुब्जाश्चजायंतैन्न
टितश्रवणस्तथा नराणांयोपितांचैवसंस्तंगसुरूपता कर्मणायेनभवतितत्सर्वकथयस्वमे लावण्यगतिवा
कंपानिसतिरूपेमहानते कुर्वत्यभ्याधिकांशोभांसमस्तःपरमोगुणः वाक्यलावण्यसंस्कारविलासललितागतिः
विदंबनाकुरूपाणांहास्यायेवप्रजायते रूपेहिकारणीभूतकर्मणाप्रयतोभवेत् तस्मात्तन्मेसमाचक्ष्वकर्मयश्च-
त्स्वरूपदम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सम्यक्पृष्ठत्वयाहीदमुपवासाश्रितंनृप कथयामिधात्रोक्तंवसिष्ठे-
नमंहात्मना वसिष्ठमुपिमासीनंसप्तर्षिप्रवरंरिजं पप्रच्छारुंधतौचैवयैवभवतामम् तस्यास्तुपरिपृच्छं-
त्याजगादमुनिसनमः यत्तच्छृणुष्वकैतियममेदंवदतोखिलं ॥ वसिष्ठउवाच ॥ श्रूयतांयदहंपृष्ठस्त्वयै-
तद्वरवर्णिनि सुरूपतानृणांयेनयोपितांचैवजायते अनाराध्यतुगोविंदमनाराध्यचकेशवं रूपाधिका-
गुणाःकेनप्राप्यतेन्येनकर्मणा तस्मादाराधनीयोग्रेविष्णुरेवयशस्विनि पारमप्राप्तकामेनरूपसंपत्समादिकं
यस्तुवांछतिधर्मज्ञोरूपसर्वांगसुंदरं नक्षत्रपुरुषस्तेनसंपूज्यःपुरुषोत्तमः नक्षत्रांगंयताहारःसंपूजयतियोच्युतं
भक्त्यायोपिन्नरोवापिस्वरूपांगः प्रजायते योपिताहिपरंरूपंवांछत्याजगतःपतिः स एवाराधनीयोभ्रमनक्षत्रां
गोजनार्दनः अरुंधत्युवाच नक्षत्ररूपीभगवान्पूज्यतेपुरुषोत्तमः मुनेयेनविधानेनतत्समाख्यातुमर्हसि वसि-
ष्ठउवाच चैत्रमासात्समारभ्यविष्णोःपादानुपूजनं यथाकुर्वीतपूजांतुतान्निशामयसुव्रते नक्षत्रमेकमेकंवैस्त्रातःस
न्यगुपोपितः नक्षत्रपुरुषस्यांगपूजयेतविचक्षणः मूलेपादौतथाजघरोहिण्यामर्चयेच्छनैः जानुनीचांश्चनीयो-
गेभ्रापादेचोरुसंज्ञिते फाल्गुनीद्वितयेगुह्यकृत्तिकासुतयाकटिं पार्श्वेभाद्रपदायुग्मेकुक्षौवैरेवतीपुच अनुराधा

खुरः पृष्ठघनिष्ठासुतयानखान् पुण्येमुखतथास्वातौदंताभ्यां भूजयेते आस्यशताभयागामघायोगेनुनासि
 के मृगोत्तमगेनयनेपुजयेद्भक्तियोगतः चित्रायोगेल्लोटचभरणोपतथाशिरः सपूजनीयं विद्वद्भिराद्रायांचत
 थाशिरः उपोपितोनरः कृत्वास्नानमभयगपूर्वकं वर्जनीयप्रयत्नेनरूपघ्नतद्विनिर्दिशेत् पूजयेत्तच्चनक्षत्रनक्ष
 त्रस्यचैवतं सोमनक्षत्रराजानस्वमंत्रैः पूजयेद्बुधः प्रतिनक्षत्रयोगेनरूपघ्नतद्विनिर्दिशेत् पूजयेत्तच्चनक्षत्रद्वे
 नंदद्यात्स्वशक्तिः अंतरायिसमुत्पन्नेसूतकाशौचकारिते उपोष्येवोपावेशेन्ननक्षत्रपुरुषपुनः एवंमघावसानंतुव्रत
 पारसमाप्यते समाह्वेचत्रेतदद्याच्छय्यांसोपस्करांशुभां नक्षत्रपुरुषैर्मपूजयेत्तत्रभक्तितः ब्राह्मणब्राह्मणचिव
 वल्लालकारभूषणैः शय्यायांतुसमासीनौपूज्यौमाल्यानुलेपनैः सप्तधान्ययथालाभंगांसवत्सांपयस्विनीं छ
 त्रोंपानद्युगचैवघृतपात्रंतथैवच मंत्रेणानेत्तंविप्रायसुशीलायनिवेदयेत् यथानविष्णुभक्तानां वृजिनजायते
 क्वचित् यथास्वरूपतारोग्यं सुखसंपदिहास्तुते यथानलक्ष्म्याशयनतवशून्यं जनाहंन शय्याममाप्यशून्या
 स्तुतयाजन्मनिजन्मनि एवंनिवेद्यतत्सर्वप्रणिपत्यक्षमापयेत् शकिहीनस्तुगंदद्यादंघृतपात्रसमून्वितां नक्ष
 त्रपुरुषाख्योयथावत्कथितस्तव यावानार्घ्यत्रकुरुतेसम्यक्सशृण्वतीसती अंगोपांगानि नैवास्याः पादादी
 न्यखिलान्यपि सुरूपाप्यभिजायंतेसतज्जन्मांतराणिवै सर्वाणिचैवभद्राणिशरीरारोग्यमेवच सततिमनसः
 प्रीतिरूपंचातीवशोभनं बाह्यार्घ्यतथाकार्त्तियच्चान्यदपिवाञ्छति ददातिनक्षत्रपुमान्पूजितश्चजनाहंनः व
 सिष्टेनयथाख्यातं सर्वतत्ते निवेदितं नक्षत्रपुरुषंपनामब्रतानामुत्तमोत्तमं येपादजानुजघनोरु नितंबभारान्
 रुक्मैः प्रकल्प्यसुतंतुपुरुषोत्तमस्य संपूजयंतिजितकोपमनोविकाराः कैतेयतेननुभवंतिसुरूपदेहाः इतिभ
 विष्योसरोक्तंनक्षत्रपुरुषांगपूजाव्रतम् अथमत्स्यपुराणेक्तनक्षत्रपुरुषव्रतम् ॥ सूतउवाच ॥ कैलासशिखरासीन

मष्टच्छन्नारदःपुरां त्रिशूलिनमनंगारं मंगनाधधरहरं नारदउवाच
ग्यसंपदा संपुक्तसत्त्वान्विद्यणोऽपुनान्भक्तःकथंभवेत् नारीचाविधवासर्वगुणसोभाग्यसंपदा क्रमान्मुक्तिप्र
ददिवन्नर्तकिन्निदिद्वेज्यतां ईश्वरउवाच मन्यकपृष्ठत्वयाब्रह्मन्सर्वलोकितावहं श्रुतसर्वनयज्ञान्यैस्तद्गतं
शुणुनारद नक्षत्रपुरुषनामव्रतनारायणाचनं पादादिकुर्वन्नद्विधिय द्विष्टे नैमानुकीर्तनं प्रतिमांवासं
देवस्य मूलद्वर्थायभिपूजयंत वैत्रमासंभूमासाद्य कृत्वाब्राह्मणवाचनं मूलनमोविश्वधरायथेति पा
दावनंतायचरोहिणीपु जंधेहिपूज्येवरदायचेतिद्विजानुनीचाश्वकुमारकक्षे पूर्वोत्तरां पादगतेतथोरूनमैःशेवा
येत्यथपूजनीयौ पूर्वोत्तराफाल्गुनीपुहृदज्जंमेदुनमः पंचशरायपूज्यं कर्टनमःशाङ्गधरायदेवंसंपूजयेन्नारद-
कृतिकासु तयार्थेपेद्वाद्रपदाद्वयेचपार्थनगःकोशिनिसुदनाय कुक्षिद्वयनारदरेवतीपुदोभोदरायेत्याभि
पूजनीयंऋक्षेनुराधासुचमाधवायनमस्तथोरस्यलमेवपूज्यं पृष्ठंघनिष्टासुचपूजनीयमघौघविध्यंसकरायतद्वत्
श्रीशंखचक्रासिगदायरायनभोविशाखासुभूजोभिपूज्या हस्तेग्रहस्तोमधुसूदनायनमोभिपूज्यद्रुतैकटभारे
पुनर्धर्वांगुलिपूर्वभागाः सामामधीशायनमोभिपूज्यः भृङ्गनक्षत्रदिने नखाग्निहंसपूजयेन्मत्स्य
शरीरधातुः कुम्भस्यपादौ शरणंत्रजामि ज्येष्ठासुकर्णेहरिश्चनीयः श्रोत्रेवराहायनमोभिपूज्य जनादे
नस्यश्रवणेनसम्यक् पुण्यमुत्तदानवसूदनाय नमोऽष्टासिहायचपूजनीयं नमोनमःकारणवामनायत्वा
तीपुदंताग्रमार्थाचनीयं आस्यहरेर्भागवनेदनायसंपूजनीयंद्विजवारुणेन नमोस्तुरामायमघासुनाम्नासंपूजनी
ग्रंधुनंदनस्य मंगोत्तमगितयेनेहिपूजयेन्नमोस्तुतरामविष्णुताक्ष बुद्धायशांतायनमोललाटेचित्रासुसंपूज्यत
मोमुरारिः क्षिरोभिपूज्यंभरणीपुर्विष्णोर्नमोस्तुविश्वेश्वरकल्किरूप आर्द्रासुकेशःपुरुषोत्तमस्यसंपूजनीयाहरेय

नमस्ते उपोषितश्चक्षेदिनेषु शस्त्रासंपूजनीयाद्भिजगुं गवास्तु पूर्णत्रैतसेवगुणान्वितायवाग्रपशीलाय च सामगाय
होमोविशालाय तवाहुदंडां मुक्ताफलैर्द्रोपलवजयुक्तां शुडस्य पूर्णकलशेन विष्टामर्वाहरेर्वस्त्रगवासेहव शय्यांतथो
पस्करभाजनादि युक्तां प्रदद्याद्भिजगुं गवाय यद्यास्त्रियां किंचिदिहास्ति देयं दद्याद्भिजायात्महिताय सर्व मनो
रथान्नः स फलोकुरुष्वहिरण्यगर्भाच्युतरुद्ररूप सलक्ष्मीकंसभार्य्यचकांचनं पुरुषोत्तमं शय्यांदद्यान्नमंत्रे
एतं ग्रंथेदं विवर्जितं यथानविष्णुभक्तानां वृजिनं जायते क्वचित् तथा शुपरमारोग्यं वसुदद्याच्च केशवः यथान
लक्ष्म्या शयनतव शून्यं जनार्दन शय्यामप्यशून्यास्तु कृष्णजन्मनि जन्मनि एवं निवेद्य तत्सर्वं वस्त्रमाल्यानु
लेपनं नक्षत्रपुरुषज्ञाय विप्रायाथ वि सज्येत् भुंजीता तैल लवणं सर्वं क्षेप्स्वप्युपोषितः इति नक्षत्रपुरुषमुपोष्य
विधिवत्स्वयं सर्वान्कामानवाप्नोति विष्णुलोकं महयति ब्रह्महत्यादिकां किंचिदिहामुत्र च यत्कृतं आत्मना वा
थपितृभिस्तत्सर्वं शमाप्नुयात् इति पठति शृणोति चातिभक्त्या पुरुषपरो ब्रतमंगनाय कुर्ष्यात् कलिकलुपान् विवारण
नराणां सकलभूतिफलप्रदं च विष्णोः इति मत्स्यपुराणे क्तं नक्षत्रपुरुषव्रतम् अथैव सौरनक्षत्रपुरुषव्रतम् मत्स्य
पुराणे नागदंडवाच उपवासेष्वशक्तानां तदेव फलमिच्छतां अनभ्यासेन रोगित्वा किमिष्टफलमुच्यतां ईश्वर
उवाच उपवासेष्वशक्तानां न कर्मभोजनमिष्यते आस्मिन् व्रते तदाप्यत्र श्रूयतां द्विजससम आदित्याशोधनं नामय
थावच्छंकरार्चनं ये पुनक्षत्रयोगेषु पुराणज्ञाः प्रचक्षते यदाहस्तेन सप्तम्यामादित्यस्य दिनं भवेत् सूर्यस्य वा यसं
क्रांतिस्तिथिः सा सार्वकामिकी उमामहेश्वरस्यार्चा पूजयेत् सूर्यनामभिः 'सूर्याश्चां शिवलिङ्गं च नागृहीतू
जयेदतः उमापतेरवे श्यापि न भेदः क्वचिदिष्यते यस्मात्तस्मान्मुनिश्चेष्टगृहीशं कर्म च येत् हस्तैस्तु सूर्याय नमोस्तु
पादावर्क्या चिचिवा सुचगुल्फदेशं स्वाती पुंजं धेनुं पुरुषोत्तमस्य धात्रे विशाखा सुचजानुदेशं तथानुराधा सुनमोऽभिपूज्य

मरूदयदैवसहस्रभानोः ज्येष्ठास्त्वनंगायनमोस्तुगुह्य

पूर्वोत्तरापादयुगेचना

भित्तिष्टनमः सप्ततुरंगमाय तीक्ष्णांशेवचश्रवणे

नकुक्षिस्तनौधानिष्ठासुविकर्त्तेनाय वक्षस्थलध्वांतावि

नाशानायजलाधिपक्षेपरिपूजनीयम् पूर्वोत्तराभाद्रपदद्वयेववाहूनमश्रुडकारायपूज्यो

साम्नामधीशायकरद्व

पंचसंपूजनीयं द्विजरेवतीच नखानिपूज्यानिताथग्विनीपु नमोस्तुसप्ताश्वधुरंधराय

कठारधास्त्रभरणी

पुष्टं दिवाकरायेत्याभिपूजनीयं श्रीवाग्निऋक्षेवदर्नेशुभंतसंपूजयेन्नारदरोहिणीपु

मृगोत्तमांगेदशनाः पु

रारेः संपूजनीयाहरयेनमस्ते नमः सवित्रेइति शंकरेतुनासाभिपूज्याचपुनर्वसौच

ललाटमंभोरुहवल्ल

भायपुष्यक्षेकेवदशरिधारिणे साय्येणमौलिविधुघत्रियाय मघासुकर्णावितिगोगोशं

पूर्वासुगो

ब्राह्मणतंदनायेनेत्राणिसंपूज्यतमानिशंभोः

विश्वेश्वरायेतिवपूजनीयंनमो

स्तुपाशांकुशपद्मशूलिन्कपालसर्पेन्दुधनुर्धराय

इत्या

दिचत्वारितुपूजायैत्वाविश्वेश्वरायेतिशरोभिपूज्यं

इत्ये

वंद्विजनकानिकृत्वादद्यात्पुनर्वसौ

संस्थाप्यपात्रेविप्रायसाहिरण्यप्रदा

पयेत् सप्तमेवथसंप्राप्तेपारणेत्यधिकंभवेत् चन्द्रेशतसंप्राप्तेपारणेनारदव्दिके

ब्राह्मणान्भोजयेद्वत्तयागुड

क्षीरघृतादिभिः कृत्वाथकांचनंपद्ममष्टरंगदलांछित

सोपधानांस

विश्वेशसुवर्णरचितांश्रिया भाजनोपानहच्छत्रचामरासनदर्पणैः भूषणैरपियुक्तांतांफलवस्त्रानुलेपनैः तस्यानि

धायत्पद्ममलंकृत्यगुणान्वितं कपिलांबस्त्रसंयुक्तामतिशीलांपयस्विनीं हेमशृंगारोप्यसुरांसवत्सांकांस्यदेहनीं

दद्यान्मंत्रेणपूर्वाह्नेइतिवाचमुदीरयन् यथैवादित्यशयनमशून्यतवसर्वदाकांत्याधृत्याश्रियाराज्ञातथामेसंतुसिद्धयः

यथानदेवाश्रयांसंबदन्यपरमंविदुः तथामामुद्राशेष
दुःखसंसारसागरात् ततः प्रदाक्षिणिकृत्य संप्र
णम्यविसर्जयेत् शय्यासनादितत्सर्वद्विजस्यसदनंनयेत्
नैतद्विशालायनदाभिकायकुतर्केदुष्टायसमत्सराय
प्रकाशनीयं व्रतमिदुर्लभैर्लेश्यापिनिदामधिकां करोति भक्तायशांतायचगुह्यमेतदोख्ययमानंदकरंशिवस्य इदं
महापातकह्नराणामप्यक्षरंवेदविदोवदंति स्वबंधुषुत्रैश्चबलैश्चयुक्ताः पत्नीभिरानंदयितुः सुराणां ना
भ्यतिरोगंनचशोकदुःखं याचापिनारिकुरुतेतिभक्त्या इदंवासिष्ठेनपुरार्जुनेनकृतंकुवेरेणपुरंदरेण संकीर्त्तना
दप्यखिलानिनाशमायांतिपापानिनसंशयोस्ति इतिपठतिभृणोतिवायइत्यंराविशयनंपुरुहूतवल्लभः स्यात् अ
पिनरकगतान्पिह नशयानांभिवमातयतीहयः करोति इतिमत्स्यपुराणोक्तमादित्यशयनंनक्षत्रपुरुषव
त् अथयोगव्रतानिहेमाद्रौ भविष्योत्तरे विष्णुभादिप्रयोगेषुभुभवेदेकाशनोनरः योददातिक्रमात्पार्थधृतं
१ तैल २ फले ३ क्षवः ४ यव ५ गोधूम ६ चणक ७ निष्पावान् ८ शालितंडलान् ९ लवंगं १०
दधिदुग्धं च १२ वस्त्रं १३ कनकमेव च १४ कंवलं १५ गां १६ वृषं १७ छत्र १८ मुपानद्युग
मेव च १९ कर्पूरं २० कुंकुमं २१ चैवचंदनं २२ कुसुमानि च २३ लोहं २४ तांब्रं च २५ कांस्यं
च २६ रौप्यं चेति २२ युधिष्ठिर स्नातः स्वशक्त्याविधिवत्सर्वपापैः प्रमुच्यते नविद्योगमवाप्नोति यो
गव्रतमिदंस्मृतमिति विष्णुभादियोगव्रते प्रातः स्नात्वाएकाशनव्रतं कुर्यात् घृतादिदानंदद्यात् अत्र
पुजोद्यापनादिसाधारणपूजोद्यापनादिक्रमेणकार्त्तव्यं विशेषस्तुव्यतीयातयोगव्रतैश्चैवः अथव्यतीपातव्रतम्
वाराहपुराणे धरण्युवाच यस्त्वयोकोव्यतीपातस्तस्य कर्मवदस्वयत् कस्यपुत्रः कथंपुज्यः पूजिते तत्र किं फलं वाराह
उवाच यदावृहस्पते भार्यातारांजग्राहशीतगु. मित्रलात्प्राहंतसर्थस्यजभाख्यावृहस्पतेः चक्रंचंद्रो नतद्वाक्यं हित

शिक्षासमन्वितं यदा रुष्टस्वदादित्यो दीप्तिदृष्ट्याभ्युदक्षत तावत्सोमोऽपि रुष्टोऽस्य ततो न्योन्यमेवेक्षतां उभयोर्दृष्टि
 संपाते क्रुद्धयोऽसौ मसूर्ययोऽउद्यदास्यो भवद्बोहः पुरुषः पिंगलेक्षणः दृष्टोष्टदीर्घदशनो भृकुटीकुटिलाननः कपिलः शम
 श्रुके शांतो लंबधूः सफुरोदरः शिखालोदीर्घजिह्वश्चसूर्याग्निमसन्नेभः सभोक्तु कामखेलोत्थरवीं दुष्यनिवारितः
 क्रोधधुधेनां वाधेन कत्रैते पात्यते मया रवींदूकचतुः कोपदृष्टेनो विधातादतिपाताद्भवानभूत व्यतीपातस्ततो भी
 मं भवान्भुवि भविष्यति यस्मिन्कालेऽवदुत्पत्तिस्तदा कल्याणकारिणः व्यतीपाताय भद्रं त्वयि यः पापकारकः तदन्नं
 क्षुधितो भुंक्ष्व तत्र कोपो निपात्यतां व्यतीपात उवाच नभोवां पितरो मेऽस्तु क्रोधापातः स भोजनः दत्तोऽप्रवक्ष्यामधु
 ना प्रसादः क्रियतां मम राविचंद्रावब्रूवतुः स्नानदानजपहोमपूजनं यस्त्वदीय समये समाचरेत् तस्य पुण्यमिह ते प्रसादतो
 नंतमस्तु सुतनेस्त्वनुग्रहः त्वत्काले तव विधाति पूजनं यस्तस्येष्टं भवतु भवेत्स भद्ररूप पुत्रा युर्धन सुखकीर्तिभोगरूप्य
 रोगयाव्यंगुणिजनवच्छेदेष्टपूर्वं वाराह उवाच एतस्मात्कारणं द्रुमैर्व्यतीपातोऽर्च्येते नरैः आर्चिते च फलं यस्यात्तदुक्तं च
 समासतः विस्तरेणार्चनं फलं गदितुं केन शक्यते यथाऽर्च्यते व्यतीपातः स विधिः श्रूयतामिह शुभे व्यतीपातदिने विगा
 हयेत्संपंचगव्येन महानदीजलं उपावेशेऽप्येवमानजापको जपेत् शूद्रो व्यतिपाते तेन मः छादिते तान्नपात्रेण शंकराप्
 रिते घटं कांचनाजे प्रतिष्ठाप्यैह मम दृष्टं जंनं अष्टभुजमष्टादशभुजं अस्योत्पत्तिं वाक्ये ददशभुजत्वश्रवणात् उत्स्य
 त्तिवाक्यानुसारित्वाच्च विनियोगवाक्यस्य यथा भगवद्गीतासु चत्वारो मनवस्तेऽथेत्यत्र चत्वारः शब्दुर्देशेऽर्थः गंधपुष्पाक्ष
 तैर्धूपदीपवस्त्रानिवेदनैः भर्ग्यैर्भोज्यैः फलैश्चित्रैर्मार्गसिर्गशिरैर्चयेत् नमस्तेस्तु व्यतीपातसोमसूर्यसुतप्रभो यद्दाना
 दिदत्तं किंचित् दत्तं न तमिहास्तुते इत्युक्त्वा पंचरत्नादयं स पुष्पाक्षतमंजलिं प्रक्षिपेत्तक्षणादेव सर्वपापशयो भवेत् यदि
 द्वितीये च दिने व्यतीपातो भवेत्स हि तदा पूर्णोपवासस्तदद्यात्तत्सकलंगरोः पारणं व्यतिपातान्ते कथं तं प्राश्य गोमयं

अथैकस्मिन्दिनेधात्रिव्यतीपातोभवेद्यादि तत्रवहितदात्वाऽपवांससमाचरेत् कुठ्यादेवमासिमसिव्यतीपाताल्ल
 योदश चतुदशोत्तमसंक्रुथ्यादुद्यापनंबुधः व्यतीपातायस्वाहेतितिक्षीरवृक्षसामिच्चरुं आज्यक्षीरतिलानांचहोत
 न्येवैशांशत शर्करापूर्णकुभंचसहसोपस्करपरं शय्यामुपस्करैर्युक्तांप्रदद्याद्व्रतदेशिने वंदेव्यतीपातमहंम
 हांतं रवौदुसुनंसकलेष्टलब्धये समस्तपापस्यममक्षयोस्तुपुण्यस्यचानंतफलंममास्तु इतिसमप्यंगुरु परि
 पूर्यतेकटककुंडलकठविभूषणैः सकलेभवममर्ष्ययथोदितयदुपलभ्यामिहश्रुतन्नाहि धेनुंपयस्विचर्नीदद्यात्सु
 वर्णावरंदक्षिणां तस्मैशय्यांसिमासाद्यसारदारुमयोदढां दत्तपत्रचितारम्यंहिमपद्मैरलंकृतां हस्तूलीप्रति
 च्छन्नंशुभंगडोपधानिकां प्रच्छादनपटायुक्तंधूपगंधा धिवासितां तांवलंकुंकुमक्षोदकर्पूरगुरुचंदनैः दीपको
 पानहच्छत्रेप्रदद्याच्चाभारोसनं देहतिर्सूर्यलोकायविमानैरत्नसप्रभैः अप्सरोगणसभैर्गणैरनृत्यगीतविलासिभिः
 गत्वां कल्पवृक्षशतंभोदेतत्रिदशार्चितः तदंतराजराजः स्याद्रूपसौभाग्यभाग्भवेत् कीर्त्याद्योगुणपुत्रायुरारो
 ग्यधेनधान्यवान् प्रतापाज्ञामहैश्वर्ययुक्तोभोगिवहुश्रुत जनसौभाग्यसंपन्नोयावजन्माष्टकायुतं दशैशतगुणदानं
 तच्छतंघ्नदिनत्रयेयशतघ्नतच्चसक्रांतौशतघ्नविपुवेततःयुगादौतच्छतगुणमयनेतच्छताहत सोमग्रहेतच्छतघ्नतच्छतघ्न
 रविग्रहे आसंख्येयव्यतीपादानेवदोविदुःव्यतीपातवैधृतौचदानस्यांतोनविद्यतेव्यतीपातोर्विशेषेणसहिशक्तः
 प्रकीर्तितःउत्पत्तौलक्षणकोटिगुणंभ्रमणताडिकायांतु श्रुतुदगुणितंपतनेजपदानाद्यक्षयंपतिते जन्मद्वाविशनाड्
 योभ्रमणत्वेकविंशतिः व्यतीपातस्यपतनंदशसप्तस्थितिर्विदुःसमर्पितंयद्यातिपातकालेषुनःपुनस्त्वद्रविशीतरश्मा
 प्रयच्छतःकल्पशतांबुदानिविवर्द्धेततश्चहिर्हयतेकाचित् तस्मान्महिव्यत्यतिपातपूजांकुरुष्वचेत्पुण्यमनंतमिष्टं यदि
 स्थिरत्वंतवाच्छित्तचेत्समस्तधारित्वमभीप्सितंते गणयित्वाव्यतीपातेतत्कालंवेत्तियोनरःसर्वपापहरेतस्यभवते

भानुभेश्वरो पठतिलिखतियः शृणोति चैतत्कथयति पश्यति कारयत्यवश्यं रविशशिदिवमाप्यसोऽपि देवैश्चरस
 मयं परिपुज्यमान आस्ते इति वाराहपुराणे कंव्यतीपातयोगव्रतं अथ व्यतीपातव्रतांतरं भविष्ये युधिष्ठिर
 उवाच येन व्रतेन चोर्णेन पश्येद्यमशासनं परिपृच्छास्य हं ब्रह्मन्यापघ्नं व्रतमुत्तमं तद्व्रतं ब्रूहि विप्रैर्कृत्वा जगति
 देवेषु मां कंडेय उवाच शृणुराजन्व्रतामिदं हयैश्च न पुराकृतं तेनैव राज्ञा तद्वचं सूकराय वदुः खिने एकदा मृग
 यासक्तो हयैश्चोरांजस्रगः श्रान्तश्चरन् वने राजन् दृष्ट्वा तवैव सूकरं दग्धपादकटिं चैव दग्धश्रोत्रमुखोदरं दृष्ट्वा त
 याविधितनूंकुपांचक्रेदया परः केन कर्मविपोकेन अत्र स्यात्प्राप्तवानयं अहो कष्टमहो कष्टशूकरेणेह भुज्यते अत्र
 श्यमनुसन्तं व्यंकृतं कर्म शुभाशुभं इत्युक्त्वा तस्वरूपेण राजा तं प्राह सूकर इत्यतीकमवस्थानं तन्मम ब्रूहि सूकर त
 च्छरुत्वानृपतेर्वाक्यं निश्चसन् सूकरो ब्रवीत् स्मृत्वा पुराकृतं कर्म प्रत्युवाचा यतं नृप राजन्नासमहं पूर्ववैदयो निश्चस
 खभवं आशाकृद्बोदिताहमाश्रितेभ्यश्च किंचन श्रुताश्चैव होधर्माः पुराणश्रुतिचोदिताः तथापि पापबुद्ध्या हनकरो
 म्यात्मनो हतं आशापाशमनुप्राप्ता भग्नशस्ते विनिर्गताः कृतंतु पापमेवाहनं किंचित्सुकृतं कृतं एकदा तु द्विजः किञ्चिद्ब्र
 तीपति गृहं मम आगतो याचते मां च नां किंचिद्व्रतवानहं ततश्च कुपितो विप्रो मम शापमया ददात् आशाभि
 देहोत्पेयद्वन्ममांगानि पृथक् पृथक् तथैव तव चांगानि दावाग्निः पुरुपाधम अरण्ये निजं लेदं शोनिर्जनेन्द्रमुवर्जते तत्र
 शूकरयो नौ त्वं प्रसूतिसमवाप्नुहि प्रसादितो मया विप्र पुनरप्युक्तं वास्तदा ज्ञानित्वं शूकरत्वेऽपि इत्युक्त्वा यजगाम
 सः तेन शापेन राजेंद्र शूकरत्वमवाप्तवान् अहं दुःखी तु संजातो निर्जने निर्जले वने राजो वाच केन त्वमुच्य
 तपापान्ममाच देवह शूकर केन शक्योऽसमाकर्तुं तव पापस्य संक्षयः शूकर उवाच श्रूयतां मम राजेंद्र मुक्तिः स्या
 येन कर्मणा व्यतीपातव्रतं नाम कृतं राजंस्त्वया पुरा यथामातासु तस्यैव ह सर्वथा हितकारिणी तथाराजन्व्रतामिदं

मिहलोकेपरत्र च ॥ यथैवभ्युदितः सूर्यसमग्रचतमोदहेतु इदं व्रतं तथैव सर्वपापं व्यपोहति सकृत् स्मृतो यथा वि
 ण्णुर्दृष्ट्वा परमनिर्वृतिं ददात्येव न संदेहस्तथा व्रतमिदं शुभं शतमिदुक्षयेदानं सहस्रं तु दिनक्षये विपुत्रे शतसा
 हस्रं व्यतीपाते त्वन्तकं व्यतीपातव्रतस्यास्य विधानं शृणुत त्वतः मोघेनाफाल्गुने वा पि मासेष्यस्मिन् यथापि वा
 व्यतीपातदिने यस्मिन् प्रारभेद्भूतमुत्तमं तिलपूर्णं शरावचसङ्गुर्वेष्येत् एवं द्वितीये दातव्यं तृतीये तु समापयेत्
 संवृत्तं पायसं चैव दातव्यं चोत्तरत्रये एवं संवत्सरस्यांते देवस्यार्घ्यं तु कारयेत् शंखचक्रगदापाणिपद्महस्तं हिरण्य
 म् ॥ वस्त्रपुष्पमेनं सर्वेष्ट्यपुनयेद्गुरुद्वयं गोक्षिरेणैव संपूर्णं कांस्यभाजनमुत्तमं स्थापयेद्देवदेवस्य स्थानं तत्रैव क
 ल्पयेत् शय्यां च सन्निधौ तस्य स्थाप्य देवमनुस्मरेत् अनन्तशयनं देवमन्तं फलदं भुंज्यते लक्ष्म्या समन्वितं वि
 षणुं भक्त्या संपूजयेद्गुरुं वैदिकैर्नैवमंत्रेण जातीपुष्पैः समर्चयेत् पायसेनैव नैवेद्यं देवाय प्रार्थयेद्ब्रह्मा व्यतीपातव्र
 तं देवतवानन्तसमापितं भवत्वनन्तफलदमजन्मनि जन्मनि देवदेवं हृषीकेशं प्रार्थयित्वा ततो ब्रह्मा तत्सर्वं गुरवे
 दद्यात् श्रोत्रियाय कुटुंबिने ब्रह्मोपदेष्टुं विदुषे ब्राह्मणाय विशेषतः भूमिवाथसुवर्णैवा दक्षिणा तु विधीयते ब्राह्मणा
 न्भोजयित्वा तु व्रतमेतत्समापयेत् इदं व्रतं त्वया देव गृहीतं पूर्वजन्मनि स्वर्गपवर्गदंष्ट्राणां चानन्तफलदं शुभं मु
 च्येयं किं त्विष्यात्स्माच्छ्रुत्वा त्रसंशयः तेनैव मुक्तो ह्यर्थश्च श्रुत्वा कथमब्रवीत् मया कृतमिदं पूर्वतः फलं ते द
 दाम्यहं एवमुक्त्वा नृपश्रेष्ठः शक्राय फलं ददौ तत्क्षणात्तेन पुण्येन शक्रेण मुक्ता किल्विष मुक्तः शक्रदेहात्स सर्वो
 भरणं भूपतिः दिव्यं विमानमास्थाय वाक्यं चेदमुवाच ह हे जनाः किं न जानीध्वं व्यतीपातव्रतोत्तमं इत्युक्त्वा स्व
 र्गः सोऽथ राज्ञो वै पश्यतस्तदा तं दृष्ट्वा विस्मितो भूत्वा राजां पि श्रद्धयं व्रतं ततो राजा पुरंगत्वा व्रतं च कारयज्जनान्
 सर्वेऽश्न कृत्वांस्तत्र व्यतीपातव्रतं शुभं ततो राजान्ये चिरं कृत्वा देवदेवस्य चाक्रिणः हयैश्च प्राक्षवांस्तेन विष्णोः स्तत्परमं

पदं श्रुतस्त्वं कुरुराजेंद्रं व्यतीपातव्रतात्तमं सर्वपापक्षयकरनृणामहसुखप्रदम् । इदं यः कुरुते मर्त्यः श्रद्धाभावसम
 न्वितः सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकमवाप्नुयात् ययातु पुत्रकामिन्याकृतं सालभते सुतान् स्त्रीकामिने हतद्वत्सलमे
 न्नारीमनुत्तमां व्यतीपातव्रतमिदं व्यतीपातदिने पठेत् । ज्ञानवान्धनवान् श्रीमानिहिवचमुखी भवेत् यइदं शृणुया
 द्भक्त्या विष्णुलोकं महीयते इति नारदीयपुराणे कंठ्यतीपातव्रतम् अथ व्रतविधिः तत्र मार्गशोर्पादि शुभ
 मासे यदा व्यतीपातयोगः तद्दिने नद्यादौ व्रती स्नात्वा पावमानादिजप्त्वा संकल्पं कुर्यात् तद्यथा उभेद्येत्या
 दि संकीर्त्यात्मनः निरतिशयैहिकसुखप्राप्तये सकलपापक्षयपूर्वकं दिव्यविमानारोहणीतनृत्यविलासिअप्सरा
 गणवीज्यमानसकलभोगयुतकल्पकोटिसूर्यलोकनिवासोचरं पुत्रपौत्रादिसकलसंपत्सहितमहदैश्वर्यादिगुणयुक्त
 राजराजन्यकामो यथाभिलषितं कामे व्यतीपातयोगव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य गणेशपूजादिसर्वांगनिर्वर्ध
 शुद्धभूमौ पंचरंगोपेतकलेकलशस्थापनप्रकारेण शर्करापरितंतामकलशं प्रतिष्ठाप्य तत्र ताद्यमेये पूर्णपात्रे कांच
 नेनाज्जेष्टादशभुजं कांचनं वतीपातस्वरूपं नाम मंत्रेण प्रतिष्ठाप्य पूजयेत् षोडशोपचारपूजां पुरुषसूक्तमंत्रैः सा
 नान्यपूजावत्कुर्यात् ततः पंचरत्नान्वितपुष्पांजलिं दद्यात् तत्र मंत्रः नमस्तेस्तु व्यतीपातसोमसूर्यसुतत्र
 भो यद्वा नादिकृतं किंचित् दनं तमिहास्तुते इति दत्त्वा यथाशक्तिसुवर्णपुष्पादिसमर्प्य पुराणपठनादि नारात्रिं
 नयेत् तद्दिने उपवासं भवकुर्व्यात् प्रातः स्नात्वा नित्यं निर्वर्त्य दिवं संपूज्य तत्पीठं सुवर्णसाहितं तस्मै दत्त्वा ब्रा
 ह्मणपुरस्सरः स्वयं भुंजीत एवं मां सिमां सिव्यतीपातदिने व्रतं त्रयोदशं व्यतीपातपथं व्रतं कृत्वा चतुर्दशं व्यतीपाते
 कुर्याद्दद्यापन्नं नरः इति कथायामुक्तम् तद्यथा पूर्वोक्तसंकल्पति आचरितव्यतीपातव्रतस्य सांगता पूर्वकथयथोक्तफ
 लसिद्धये व्यतीपातव्रतोद्यापनं करिष्ये इति संकल्प्य आचार्यं कृत्वा सर्वतोभद्रकलशेताभयं पूर्णपात्रं शर्करासहि

तानियाय तद्वाष्टादशभुजं सौर्वण्येन्यतीपातविग्रहं संपूज्य अग्निं प्रतप्य अन्वाद्ध्यात् तत्र प्रधानं व्यतीपातं
पायससघृततिलपूगो फलद्रव्यचतुष्टयेन प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकां हृतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकया ज्याहुत्वा
यक्षे एवं होमं संपाद्य ततः आचार्यं संपूज्य तस्मै सोपस्करां शय्यां पीठं च दद्यात् तत्र मंत्रं वेदव्यतीपातमहं
महांतरं यो दुःसूनुं सकलेष्टसिद्धौ समस्तपापस्य मम क्षयोस्तु पुण्यस्य बृद्धिर्मम सर्वदास्तु इति दत्त्वा व्रतपूर्तये गां च
दत्त्वा ब्राह्मणान्भोजयेदिति अथ प्रकारं तरेण नारदायिपुराणोक्तं व्यतीपातव्रतविधानं उमद्यात्मनः सक
लपापक्षयपूर्वकां भीष्मोद्भयनंतरं वंष्णुसायुज्यकामः व्यतीपातव्रतं कारिष्ये व्यतीपातदिने प्रातः स्नानादिकृत्वा
पंचरंगोपेतव्यांगोक्षीरपूरितकांस्यभाजनं चतुर्भुजं चक्राद्याधुघोषैतं सौर्वर्णपद्महस्तलक्ष्म्यान्वितं विष्णुरारा
टमसीति मंत्रेण संस्थाप्य जातीपुष्पादिना पुरुषसूक्तेन संपूज्य शंकरोपेतपायसोपहारं निवेद्य देवं प्रार्थयेत्
व्यतीपातदिने देवत्ववसवं समर्पितं भवत्वं नत फलदं मज्जन्मनिजन्मनि ततो द्विजं संपूज्य तिलपूर्णशरां वसं
गुडं समुवर्णं दत्त्वा सोपस्करां शय्यां पीठां च दत्त्वा ब्राह्मणान्भोजयित्वा भुंजत इति व्यतीपातपुरःसराणि यो
गव्रतानि व्यतीपातयोगे ब्रह्मांडदानमुक्तं नारदायिमत्स्यपुराणं च ब्रह्मा ब्रह्मांडमाहात्म्यमाधिकृत्या ब्रतीः पुनः
तद्ब्रह्मांडपुराणं तु ब्रह्मणा समुदाहृतं यो हि दद्याद् व्यतीपाते ऊर्णां वस्त्रयुगान्वितं राजसूयसहस्रस्य फलमाप्नोति
मानवः इति ब्रह्मांडपुराणदानं अथ वचादिकरणव्रतानि शुक्लप्रतिपदायाः परार्धमारभ्य ववादि सप्तकरणा
नि प्रातिपत्तिथिभागद्वये करणद्वयं भवति तानि च वव'वालव' कौलव' तैतिल' गर' वणिज' विष्टिरिति सप्तचकर
णानि एतानि च करणपक्षचतुर्दशी पूर्वाध्यावद्भवति कृष्णचतुर्दशी परदलादारभ्य शुकुनिकरणं भवति अमा
वास्यादलद्वयं चतुष्पदनागार्ये करणे भवतः शुक्लप्रतिपदायाः पूर्वार्धे किंस्तु वक्रकरणं भवति अथैषां व्रतविधानं

हेमाद्रौ माघशुक्लपक्षे प्रतिपदे उत्तरभागे नवकरणोपवासः कलशेताम्रपात्रं निधाय तत्र कर्पमिति सुवर्णप्रतिमा
यान् च्युतं गंधादिभिः पूजयित्वा अष्टाक्षरमंत्रं जपेत् एवं षड्वारं व्रतं कृत्वा सप्तमे उद्यापनं कुर्यात् सप्तब्राह्म
णान् भोजयित्वा दाक्षिणां दद्यात् एवं बालाद्यादि विष्टोत्तेषु सप्तकरणेषु पुन्रव्रतं कुर्यात् एवं कूतं राजसूयाश्वमेधयोः फलं
भवतीति अथ भविष्योत्तरं कंभद्राव्रतं युधिष्ठिर उवाच भद्रानामेति काप्येपाकं यं वापूज्यते नरैः कथावि
धानं किं तस्याव्रतस्य मम कथ्यतां श्रोतुं उवाच सुतानां षड्देवस्य छायायां जनिता पुरा शनैश्चरस्य भगिनी
सा सौंदर्यं भयं करी सा जातमात्रा भुवनत्रस्तुं संसृज्यते नित्यं पितृदि कार्थ्ये पिकाश्च नित्यपुरःस्थिता विघ्नं क
रोति त्वपतो भुजानस्य स्थितस्य च सर्वविघ्न करी रौद्रासमाजोत्सवनाशिनी नित्योद्देग करी पार्थिवनाशयति या
जगत् तां तु दुर्विनयासत् षड्देवो दिवाकरः चिंतयामास कस्यापि यच्छाम्येनां सुमध्यमां कन्यां दुर्विनयाद्वेह
पितादोषेण गृह्यते तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कन्यां दद्यां वज्रानता चित्येवमशुभां भद्रां यस्य यच्छति तारविः जनय
त्येव विलपं सुरारक्षसाकिन्नरं मण्डपं मण्डपारं भविनाशयति तत्क्षणात् सविता चिंतयामास कस्येयं प्रतिपाद्यतां
विरूपादुष्टहृदयाहं भास्यात्रिपादिका ऊर्ध्वरोमामहादंष्ट्रां स्वच्छाचारविहारीणी दत्ताप्येपातु सौख्या
य भवतीह नार्किंचन एवं चित्कं यन्देव आस्तेयावाहिवरपतिः तावत्तया जगत्सर्वं दुष्टयासमभिद्रुतं अथाज
गानसवितुः पार्थ्वे ब्रह्मांडं संभवः उपालंभं दौचाथ विष्टे दौष्ट्यमशेषता भास्करस्तमुवाचे दंस्वयं भूभुवनेश्वरः भ
वान्कर्त्ता चहतां च कस्मादेवं प्रभाषते एवमुक्तस्तदा ब्रह्माभास्करेणामितद्युतिः उवाच विष्टिमानाद्यश्च्युभेदमयोदित
करणैः संहवत्तं स्वववालवकौलवैः सप्तमे द्विदिनं प्राप्ते यदग्नीष्टं कुरुष्व तत् यावाप्रवेशमांगल्यकृषिवाणिज्यकादिकं
भक्षयस्वाभिमुखगान्त्रानुन्मार्गं गामितः नो द्वेजनीयो हि जनो भवत्यादिव सत्रयं पूज्यासुरासुराणां त्वं दिवसाहं भ

विषयति उल्लङ्घ्यये प्रवर्तते भद्रां त्वां निभयानराः तेषां विनाशय शुभं कार्यं सुनिश्चितं एवमुक्तागतो ब्रह्माभद्रा
 पिभुवनत्रयं वध्नामोद्गात हृदयाग्रीपयती सुरासुरान् एवमेषा समुत्पन्ना विष्टिरिष्टविनाशिनी निवेदितेयं कौतयेत
 स्मृतां परिर्वर्जयेत् सिंह ग्रीवा सप्तभुजा त्रिपदा पुच्छसंयुता खरोत्तमांगवदना प्रेता रूढा कशोदरी ज्वलच्चक्षुःसदधती
 हस्तैः पाशासिक्तिकाः नरमुंडाश्च मालांश्च मुद्राः सप्तविधा स्मृताः सजलजलदवर्णादीर्घनासोष्ट्रं दृष्टा विपुलहनुकपो
 लापिडकोद्भजं वा अनलशतसहस्रं चोद्भिरंती समंतात्पतन्ति भुवनमध्ये कार्यनाशाय विष्टिः १ भानोः सुतो केशुराताग्र
 जाता कृशांगयष्टिः सततं कुंचला देवैर्नियुक्ता करणांतं संस्थापिष्टिस्तु सर्वत्र विवर्जनीया २ मुखस्या द्वाटिकाः पं
 चदंतुकठेयदा स्थिते हृदि चैकादशप्रोक्ताश्च तस्त्रोनाभि मंडले पंचकट्या तं विज्ञेयाः पुच्छेति स्त्रो जयावहाः मुखे कार्यं
 विनाशाय ग्रीवायां घननाशिनी हृदि प्राणहरा ज्ञेयानाभ्यां तु कलहादहा कठ्या मयं परिभ्रंशो विष्टिपुच्छे नृपोत्तम यमानिले दुक्रूरे
 पृथिव्यां यानिका र्व्याणि अशुभानि शुभानि च तानि सर्वाणि सिद्ध्यति विष्टिपुच्छे नृपोत्तम यमानिले दुक्रूरे
 शयाम्यवा त्रेद्रं क्रमात् संख्या समान प्रहरैर्विष्टुष्टमुखं यतः करालं निदिरीशं द्रासुमुखी दुर्मुखी
 तथा १ त्रिशिराभै रवीहंसी त्वष्टा भूतास्तु विष्टयः धन्या त्वधोमुखी भद्रा महामारि खरानना कालरात्रिर्महारा
 त्रिविष्टिश्च कुलपुत्रिका भैरवी च महाकाली असुराणां क्षयं करी द्वादशैतानि नामानि प्रातरुत्थाय यः पठेत् न च
 व्याधिभयं तस्य रोगी रोगात्प्रमुच्यते ग्रहाः सर्वे नुकलास्युर्न च विघ्नादि जायते रणे राजकुले धृतं सर्वत्र विजयो भ
 वेत् यश्च पूजयेत् नित्यं शास्त्रोक्त विधिनारः तस्य सर्वार्थसिद्धिस्तु जायते नात्र संशयः तस्मान्नरेण कौतयेवर्ज
 नीया फलार्थेनायेनोपवासविधिना व्रतेन च युधिष्ठिर पूजिता तोपमाया तितदेव कथयामि ते यस्मान्दिने भवेद्भ
 द्रातस्मिन्नहनि भारत उपवासस्य नियमं कुर्यान्नारीनरो यवा यदि रात्रौ भवेद्द्विष्टिरेकभक्तं दिनत्रयं कार्यं स्ते

नोपवासः स्यादिति पौराणिकाविदुः प्रहरस्योपरियदादिवाविष्टिः प्रजायते उपवासस्तदा काव्यं एकभक्तमती
 न्यथा सर्वौषधिजैः शुद्धैः सुगंधामलकैस्तथा नद्यातडागैश्च गृहे स्नानं सर्वत्र शस्यते देवान्पितृन्समभ्यर्च्यते
 तोदभर्मयीशुभां विष्टिं कृत्वा पुष्पधूपैर्नैवेद्यादिभिरर्चयेत् होमनामभिर्विष्टिः शतमष्टोत्तरं नृप भुंजीत दत्त्वा वि
 ायति लान्पायसमेव च सैतलं कशरं भुक्त्वा पशुचान्द्रं जीतकामतः छायासूर्यसुतेदविष्टिदृष्टार्थनाशिनी पूजि-
 तासिमया भक्त्या भद्रे भद्रप्रदा भव उपोष्या विधिननेन दशसप्तया क्रमात् उद्यापनंततः कुर्यात्पूर्ववत् पूज्यमान
 वीं स्थापयित्वा यस्य पीठे कशरान्नं निवेदयेत् परिधायं कृष्णयुगंस्तु त्वामंत्रेण तां पुनः ब्राह्मणाय पुनर्दद्याच्छोहं तै
 लतिलांस्तथा कृष्णांसवत्सांगा मेकांतैश्च कृष्णकंबलं दक्षिणां च यथाशक्त्या दत्त्वा भद्रां विसर्जयेत् य एवं कुरुते
 पार्थसम्पन्नभद्राव्रतं नरः विघ्नो न जायते तस्य काव्यं रं भेकदा च न राक्षसावापि शाचावापुतनाशाकिनी ग्रहाः नर्प-
 दयंति तं मर्त्यो भद्राव्रतमाचरेत् न चैव वियोगः स्यान्न हानिस्तस्य जायते देहांति याति स पदं भास्करस्य न संशयः
 सूर्यात्स जातिभयदा भगिनी शयने र्यामस्यान्धमस्यति रपाकरणक्रमेण तां कृष्णभः सुरमुखीं समुपोष्य विष्टिमिष्टार्थ
 सिद्धिं मधुधोपिनरोभ्युपैति ॥ इति भविष्योत्तरोक्तं भद्राव्रतम् अथ तत्रैवोक्तं भद्राव्रतं तन्म ॥ कृष्ण उवाच ॥
 अथान्यदपि त्वेव चिन्मिष्टि व्रतमनुत्तमं यत्कृत्वा विष्टितो न स्याद्भयं कापि यिष्टि र सुकरं सुगुणं चेष्ट सर्वकामार्थदं नृ
 णां परंप्रीतिकरं भानोः सर्वविघ्नोपशान्तिदं मार्गशीर्षे मले पक्षे च नृश्यामारभेद्बुधः संपूज्य ब्राह्मणं श्रेष्ठं विष्ट्या दौ भ
 रतर्षभ प्रागुक्तं पूज्यत दिर्वीमं त्रमेतदुदा रयेत् भद्रे भद्रायेत भद्रं करिष्ये व्रतामि त्यहं निर्विघ्नं कुरु मे देविकाव्यं
 सिद्धिं विभावय सुस्नातः पूज्यतामेवं ब्राह्मणं च स्वशक्तिः ततो भुंजीतराजेंद्रा यवद्भद्रा न जायते अथ चान्ति
 पि भद्राया कामतो काम्यतः शुचिः नार्कचिद्भक्षयेत्प्राज्ञो याद्भद्रा प्रवर्तते अनेन विधिना पार्थ प्रतिभद्रं समाच

रेत् नरोवायेदिवानारीसर्वकामार्थसिद्धये संवत्सरेतुसंपूर्णेप्रतिमांकारयेद्वुधः लोहशिखामयीवापि
 दारुजांचस्वशक्तिः शक्त्याचोपापनंकृत्वास्थापयित्वायाविधिपूजयेद्भक्तमान्विमोत्रोभिरुदारधीः पूजि
 तसिंयापुर्वभिद्रेणधनदेनच विष्णुनाशंकरेणयथात्वांपूजयाम्यह निर्विघ्ननार्थसंसिद्धिर्यथातेपांकृ
 तापुरा तथामपापिभक्तस्यभद्रेत्वंभद्रदाभव अज्ञानादथवादप्यात्त्वामुल्लङ्घ्यकृतंहीयत् तत्क्षमस्वाशु
 भोमातर्दानस्यशरणार्थिनः इतिकुड्याद्यथाशक्त्याविनशाख्यविवर्जितः अशक्तःपरकोयांवापूजयित्वानरा
 धिप आभावेलेखजांकृत्वाविधिनिष्पादयेद्वुधःएवंहीकुरुतेयस्तुभक्त्याभद्राव्रतंनरः भद्रायामपिकाथ्याणित
 स्यसिद्ध्यंत्यसंशय इहलोकेसुखंभुक्तादीर्घायुर्ध्याधिवर्जितः ततोस्त्वर्गतिप्राप्यमोदतेसुरराडिव एतत्पुराम
 हेंद्रेणचार्णवृत्रजिघांसया विमानार्थिकुर्वरेणनीतंयत्त्रिदशारिणा शंभुनाविपुरांतायपांचजन्यायविष्णुना भ
 द्रासुभद्रंभवतीहेतृपांयेभक्तिपूर्वकमिदंव्रतमादरेण भद्राभिधानमभिधायमनोनुगंयेकुर्वतितेवृजिनमेवनचानुवर्तित
 इतिभविष्योनरोक्तद्वितीयभद्राव्रतम् स्वस्ति श्रीरणवीरसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणीनानाशास्त्रविचारसार
 रसवित्सद्वंदसंरक्षकः धर्मार्थमविभागकृतद्रुपतेःपादांबुजार्चरतोजीयाःपुत्रकलत्रमित्रसहितः संपालयन्क्षां
 चिरम् १ रणवीरसिंहभूपेशकारितेकृत्यसागरेअभूत्संक्रांतिवारादिकृत्यरत्नसमुच्चयः इतिश्रीमत्सूर्यवंशावतं
 सरघुकुलतिलकश्रीरणवीरसिंहमहाराजकारितेकृत्यरत्नाकरसंक्रांतिवारादिकृत्यरत्नसमुच्चयः समाप्तः

नन्दिकेश्वर उवाच ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि व्रतपथमनुत्तमां रुद्रणाभिहितां दिव्यां महापातकनाशिनीं न
 क्रमब्धं चरित्वा तु गवासा र्धकुटुंबिने हेमचक्रांश्च शूलवदद्याद्विप्राय वा ससौ शिवा रुद्रौ न तोस्मोति शिवलोके मही
 यते एतदेव व्रतं नानमहापातकनाशनम् ॥ इति देवव्रतम् ॥ यस्त्वेकभक्तेन समाक्षिपेद्देमवृषान्वितां दत्त्वा
 तिलमयीं धितुं स पाति शांकरपदं एतच्छिवव्रतं नाम पापशोकविनाशनम् ॥ इति शिवव्रतम् २ यस्तु नीलोत्पलं
 हेमं शंकरापात्रसंयुतं एकांतरितनकाशो समातं वृषसंयुतं स पदं वैष्णवं यातिलोलाव्रतमिदं स्मृतम् ॥ इति ली
 लाव्रतम् ॥ ३ आपाढादिचतुर्मासभ्यगं वर्जयेन्नरः भोजनोपस्करं दद्यात्सयातिभुवनं हरेः जनप्रीतिकरं
 नाम प्रीतिव्रतमिहोच्यते ॥ इति प्रीतिव्रतम् ॥ ४ वर्जयित्वा मधौ यस्तु दधिक्षीरघृतैश्च वान् दद्याद्वस्त्राणि
 सूक्ष्माणि रसपात्रैः सुसंवृतं संपूज्य विप्रमिथुनं गौरीमप्रीयतामिति कल्पविष्णुपदे स्थिता विशोकः स्या
 त्सुमान्नृपः एतत्कामव्रतं नाम सदाशोकविनाशनम् ॥ इति कामव्रतं नाम गौरीव्रतम् ॥ ५ आघाढादौ ब्रतीय
 स्तु वर्जयेन्नरकर्तनं वार्त्ताकांश्च चतुर्मासानथ सर्पिघटादिकं कार्त्तिकया तं स्तुन हं मंत्राह्मणायानि वेदयेत् सरुद्र
 लोकमाप्नोति रुद्रव्रतमिदं स्मृतम् ॥ इति रुद्रव्रतम् ॥ ६ वर्जयेद्यस्तु पुण्याणि हेमं तेशिशिरवतू पुष्यत्रये तु वा
 रुण्यां कृत्वा शस्त्याथ कांचन दद्याद्विकाले वलायां प्रीयतां शिवकेशवो दत्त्वा परंपदं याति सौम्यव्रतमिदं स्मृतं
 इति वारुण्यां सौम्यव्रतम् ॥ ७ ॥ फाल्गुनादि तृतीयायां लवणं यस्तु वर्जयेत् समातेशयनं दद्याद्गृहं चोपस्करान्वि
 तं संपूज्य विप्रमिथुनं भवानीप्रीयतामिति गौरीलोके वसन्ति तस्यौ भाग्यव्रतमुच्यते ॥ इति सौभाग्यव्रतम् ॥ ८

संध्यामौननरः कृत्वा समातेघृतकुम्भकं वल्लयुग्मंतिलघंटां ब्राह्मणाय निवेदयेत् सारस्वतपदं याति पुनरावृ
 त्तिदुलभं एतत्सारस्वतं नाम रूपविद्याप्रसाधकम् ॥ ९ लक्ष्मीमभ्यर्च्य पंचम्यामुपवासी
 भवेन्नरः समतिहेमकलशंदद्याद्देनुसमन्वितं सर्वेषां वपदया तिलद्वमीवान्स्याच्च जन्मनि एतत्संपद्गतं नाम सर्वपाप
 प्रणशनं इति संपद्गतम् १० कृत्वोपलेपनं शंभोरग्रतः केशवस्य च यावददंडं पुनर्दद्याद्देनुं कालघटान्वितां
 जन्मायुतं शतायुः स्यात् शतः शिवपुरं ब्रजेत् एतत्सर्वव्रतं नाम सदापापविनाशनम् इति सर्वव्रतम् ११ अश्वत्थं भास्क
 रं गंगाप्रणम्यैकत्रवारं गतः एकभक्तं नरं कुर्व्याददंडं मेकं विमत्सरः व्रतं तं विप्रमिथुनं पूज्य धेनुत्रयान्वितं दृक्षहि
 रणमयं दद्यात्सोऽथ मेघफलं लेभेत् एतत्कीर्तिव्रतं नाम भूरि कीर्तिफलप्रदं इति कीर्तिव्रतम् १२ घृतेन स्नपनं कुर्व्या
 च्छभैर्विकेशवस्य नाराक्षताभिः समं कुर्व्यात्पद्मं गोमयमंडले समं तिहेमकमलं तिलधेनुसमन्वितं शुद्धमष्टांगु
 लंदद्याच्छिवलोके महीयते सामगायततश्चैवसानव्रतमिहोच्यते इति सामव्रतम् १३ नवम्यामेकभक्तं च
 कृत्वा कन्याश्वशक्तिः भोजयित्वा समादद्याद्देनुं कान्चनवाससी हेमसिंहं च विप्राय दत्त्वा शिवपदं ब्रजेत् जन्मा
 दुंदुमरूपः स्यात् शत्रुभिश्चापराजितः एतद्द्वारव्रतं नाम नैवारीणां मुखप्रदं इति वीरव्रतम् १४ यावत्समाभवेद्य
 स्तुपंचदश्यां पयोव्रतः समाप्ते श्राद्धकृद्दद्याद्वावः पंचपयस्विनीः वासांमिच पिशंगानि दधिकुं भयतानि च सयाति
 वैष्णवल्लोके पिच्छाणां तारयेच्छतं कल्पांतराजः स्यात्पितृव्रतमिदं स्मृतं इति पितृव्रतम् १५ चैत्रादिचतुरो
 मासान् जलदद्यादयाचितं व्रतं ते मणिंकंदद्याद्दन्नवस्त्रसमन्वितं तिलपत्रं हरिण्यं च ब्रह्मलोकं महीयते कल्पां
 ते भूपतिभूयादानंदं व्रतमुच्यते इत्यानंदव्रतम् १६ पंचाशतेन स्नपनं कृत्वा संवत्सरं प्रभोः वत्सरांते पुनर्दद्यात्सु
 वर्णविधिवन्नरः विप्राय दद्यात् शंखचसपदं यातशांकरं राजा भवति कल्पांतं घृतिव्रतमिदं स्मृतम् इति घृतिव्रतं १७

अर्चयितापुनर्मासमव्दतिगोप्रदोभवेत् तद्वद्वेमसृग्दयात्सेभ्यमेघफललभेत् आर्हि साद्रतामिदुक्तं कल्पतिभू
 यतिर्भवेत् ॥ इत्यहिंसाव्रतम् ॥ १८ माघमास्युग्रसित्तानंकृत्वादापत्यमर्चयेत् भोजयित्वा यथाशक्त्यामा
 ल्यवस्त्राविभूषणैः सूर्यलोकेवसेत्कल्पसूर्यव्रतमिदं स्मृतम् ॥ इति सूर्यव्रतम् ॥ १९ आपाढादिचतुर्मासंप्रातः
 स्नायीभवेन्नरः विप्रप्रभोजनंदत्वाकार्तिक्यांगोप्रदे भवेत् सर्वेषां पदं याति विष्णुव्रतमिदं स्मृतम् ॥ इति विष्णुव्रतम्
 ॥ २० अयनादयनं यावद्ब्रजं येऽप्युषसिर्षी तदंतं पुष्पदानानि घृतधेन्वा सहैव तु दत्त्वा शिवपदयाति विप्रा
 यघृतवाससी एतच्छीलव्रतं नाम शीलारोग्यफलप्रदम् ॥ इति शीलव्रतम् ॥ २१ सध्यादीपप्रदो यस्तु समातैला वि
 ब्रजयेत् समासेदीपिकां दद्याच्चक्रशूले च कांचने वस्त्रयुग्मच विप्राय सतेजस्वी भवेदिह रुद्रलोकमवाप्नोति दीपो ब्रतमि
 दं स्मृतम् ॥ इति दीपव्रतम् ॥ कार्तिकादि तृतीयायां प्राश्य गोमूत्रयावकं नक्तं च रेदव्दमेकस्मात्तं गोप्रदो भवेत् गौरी
 लोके वसेत्कल्पंतो राजा भवेदिह एतद्ब्रजं व्रतं नाम सदा कल्याणकारकम् ॥ इति भद्रव्रतम् ॥ २३ वज्रं ये चैत्रमासि पुसदा
 गधानुलेपनं शुक्तिगंधभृतां दत्त्वा विप्राय सितवाससी वारुणं पदमाप्नोति हव्रतमिदं स्मृतम् ॥ इति हव्रतम् ॥ २४
 ब्रूशार्वेपुष्पलवणवर्जं पित्तानुगोप्रदः भूत्वा विष्णुपदे कल्पं स्थित्वा राजा भवेदिह एतत्कातिव्रतं नाम कांति कीर्ति फ
 लप्रदम् ॥ इति कांतिव्रतम् ॥ २५ ब्रह्माणं कांचनं कृत्वा तिलराशि समन्वितं अहं तिलप्रदो भूत्वा ब्रह्मसंत
 र्ध्यसंद्दिजं सपुण्यविप्रदां पत्यौ माल्यवस्त्राविभूषणैः शक्तिस्त्रिपलादूर्ध्वं विश्वात्मा प्रीयतामिति पुण्येक्षिपद्य
 शयनं ब्रह्मयात्यपुनर्भवं एतद्ब्रह्मव्रतं नाम निर्वाणफलदं नृणाम् ॥ इति ब्रह्मव्रतम् ॥ २६ यश्चोभयमुखो दद्यात्प्रभूतक
 नकावृतां दिनं पयो व्रतस्तिष्ठेत्स याति परमं पदं एतद्देनुव्रतं नाम पूनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ इति धेनुव्रतम् ॥ २७
 अहं पयोव्रतः स्थिताकांचनं कल्पपादं पलादूर्ध्वं यथाशक्त्या तडुलसूयं संयुतं दत्त्वा ब्रह्मपदं याति कल्पवक्षव्रतं स्मृतं

अतिकक्षपवृक्षव्रतं २८ शक्तितत्त्वपलादूर्ध्वमहौकृत्वाचकांचनौ दिनपयोव्रतास्तिष्ठेद्द्रुद्रलोकैकमहीयते धराव्रतानि
 दंप्रोक्तंसप्तकल्पशतानुग इति धराव्रतम् माघे मास्यथ चैत्रवागुदधेनुप्रदो भवेत् गुडव्रतस्तृतीयायां गौरीलोकैकमहो
 यते महाव्रतमिदं नाम परमानंदकारकं इति महाव्रतं ३० पक्षापवासीयोदयाद्विप्रायकपिलाह्वयं स ब्रह्मलोकगा
 भ्रातिदेवासुरसूगजितं कल्पति राजराजः स्यात्प्रभात्रतमिदं स्मृतं इति प्रभात्रतम् ३१ वत्सरं त्वेकभक्ताशीस
 भक्ष्यजलकुंभदः शिवलोकैव सेत्कल्पं प्राप्तिव्रतमिदं स्मृतं इति प्राप्तिव्रतम् ३२ नक्ताशीस्त्वष्टमीपुस्त्याहत्सरां
 ते च गोप्रदः पौरंदरं पदं याति सुगतिव्रतमुच्यते इति सुगतिव्रतम् ३३ यश्चैधनानि विप्राय वर्षादि चतुराश्रतून्
 धृतधेनुप्रदो ते च स परं ब्रह्म गच्छति वैश्वानरव्रतं नाम सर्वपापप्रणाशनं इति वैश्वानरव्रतम् ३४ एकादश्यांचन
 काशीयश्चक्रं विनिवेदयेत् समं तैर्वैष्णवं होमं स विष्णोः पदमाप्नुयात् एताद्विष्णुव्रतं नाम कल्पति राज्ञ्यभाग भवेत्
 इति विष्णुव्रतम् ३५ पायसाशीसमतिदुदद्विप्राय गोयुगं लक्ष्मीलोकैव सेत्कल्पमेतद्वै व्रतं स्मृतं इति देवीव्रतम्
 ३६ सप्तम्यां नक्तभुग्दद्याददं तैगां पयस्विनीं समूर्यलोकमाप्नोति भानुव्रतमिदं स्मृतम् ॥ ३७ ॥ चतुर्थ्यां
 नक्तभुग्दद्याददं तैहेमवारणं व्रतं वैनायकं नाम शिवलोकफलप्रदं इति विनायकव्रतम् ॥ ३८ ॥ यश्चोपवासी
 सप्तम्यां समं तैहेमपंकजं गाश्च स्वशक्तिदद्याद्भ्रतं तैहेमसंयुताः एतत्सौरव्रतं नाम सूर्यलोकफलप्रद इति सौ
 रव्रतम् ३९ द्वादशद्वादशीं यस्तु समं तैपोपिता पुनः गोवत्सकांचनो विप्राणू जयेद्भक्तिनरः परमं पदमाप्नोति हरिव्रत
 मिदं स्मृतम् इति हरिव्रतम् ॥ ४० ॥ चतुर्दश्यांचनकाशीसमां तैगोयुगप्रदः शैवपदमवाप्नोति वृषव्रत
 मिदं स्मृतम् इति वृषव्रतम् ॥ ४१ ॥ कृच्छ्रकुत्वा गोप्रदः स्याद्भोजनं शक्तिः परं विप्राणां शांकरं याति
 प्राजापत्यामिदं व्रतम् ॥ इति प्राजापत्यव्रतम् ॥ ४२ ॥ चतुर्दश्यांचनकाशीसमां तैगोयुगप्रदः

शैवंपदमवाप्नोति त्रैयवकमिदं व्रतम् ४४ सप्तरात्रोपितो दद्याद्भृशकुंभद्विजायच धृतव्रतमिदं प्रा
 हुर्व्रह्मलोकफलप्रदम् इति धृतव्रतम् ४५ आशाकाशैः समंदद्यात्वेन मंत्रं पयास्वर्नो शक्रलोकैव सेत्कल्पमिदं मि
 द्रव्रतं स्मृतम् इतींद्रव्रतम् ४६ अनग्निपकमश्नाति तृतीयायां तु योनिरः गां दत्वा शिवमभ्ययति पुनराद्यति वर्जितं इ
 दमानदकृणु सांश्रेयो व्रतमिदं स्मृतम् इति श्रेयो व्रतम् ४७ हेमं पलद्वयादूर्ध्वरथमभ्यगुगान्वितं एतत्कृत्वोपवासी
 स्याद्विकल्पशतं वसेत् कल्पति राजराजः स्यादश्वव्रतमिदं स्मृतं इत्यश्वव्रतम् ४८ तद्देमरथदद्यात्कात्तिकयां
 संयतो नरः सत्यलोकैव सेत्कल्पसहस्रमथ भूपतिः भवेदुपोषितो भूत्वारथव्रतमिदं स्मृतम् इति हरिरथव्रतम् ४९
 मुखवासपरित्यज्य समाते गोप्रदो भवेत् यक्षाधिपत्यमाप्नोति सुमुखव्रतमुच्यते इति सुमुखव्रतम् ५० चांद्रा
 यणंतु यः कुर्यात्क्षेमचंद्रं निवेदयेत् चंद्रलोकफलप्रदं चंद्रव्रतमिदं स्मृतं इति चंद्रव्रतम् ५१ ज्येष्ठपंचतपाः सायहेमघे
 नु प्रदोदिवं यात्यष्टमे चतुर्दश्योरौद्रव्रतमिदं स्मृतं इति चंद्रव्रतम् ५२ सकृद्वितानकंदद्यान्तृतीयायां शिवालये समां
 ते धेनुदेयायाति भवानी व्रतमुच्यते इति भवानी व्रतम् ५३ माघमास्यां द्रवांसः स्यात्सप्तम्यां गोप्रदो भवेत् दिविकल्पमु
 पित्वे हरराजस्याद्भुवनत्रये इति भुवनव्रतम् ५४ त्रिरात्रोपोषितो दद्यात्फाल्गुन्यां भुवनं शुभं आदित्यलोकमाप्नो
 ति धामव्रतमिदं स्मृतम् इति धामव्रतम् ५५ त्रिसंध्यं पूज्यं दत्त्वा रुपवासी विभूषणैः ददेद्द्वानमवाप्नोति मोक्षं मद्रव्रता
 दिह इत्येन्द्रव्रतम् ५६ दत्त्वा सितद्वितीयायां भिक्षालंबणभाजनं समाते गोप्रदो याति विश्रामं शिवमंदिरे कल्पाति राज
 राजः स्यात्सोमव्रतमिदं स्मृतम् इति सोमव्रतम् ५७ दशम्यामेकभक्ताशीसमाते दशधेनुदः दिशश्च कांचनी दद्याद्भ
 द्वांडाधिपतिं भवेत् एतद्विश्वव्रतनाम महापातकनाशनम् इति विश्वव्रतम् ५८ पंचपंचदशीः स्थित्वा एकभ
 केन मानवः संपूज्य पूर्णमर्दिवालं स्थित्वा चंदमेन च ततः पंचघटान् पूर्णान्पयोदधिघृतेन च मधुना सितखंडेन

ब्राह्मणयोपपादेत् पंचकुम्भप्रदानेन भूतानां तृष्टिरस्नुते एतत्पंचघटना-व्रतं तृष्टिप्रदायकं इति पंचघटव्रतम् ५९ यातुनारीपि वेत्तोऽप्यजलधारां निपातयेत् समतिघृतसंपूर्णं ददद्द्वर्दनिकान्वां एतद्वाराव्रतं नाम सर्वं रोगाहरं परं कांति सौभाग्यजननं सपत्नीदर्पनाशनम् इति धाराव्रतम् ॥ ६० ॥ यः पठेच्छृणुयाद्वापि पठि व्रतमनुत्तमं सन्वतरशतं सोऽपि गंधर्वाधिपतिर्भवेत् पठिव्रतं नारदपुण्यमेतत्तद्वोदितं विश्वजनीनमन्यत् श्रीतुं वेच्छातदुदीरया शुश्रूषे पुर्णैर्वाक्यनीयमन्यत् इति मत्स्यपुराणोक्तं व्रतं तृष्टिः ॥ ६० ॥ भविष्योत्तरे त्वेतान्येव पंचाशीति व्रतानि च्युक्तम् ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ शृणु भारत यद्वा मिमंशोति व्रतानि ते नोक्तानि या नि कस्यापि मुनिभिर्धर्मदर्शभिः भविष्यमत्स्यमार्कण्डेयपुराणान्तरतो मया वाराहोच्चैव संगृह्य कथ्यंते तानि पांडव गच्छयेत् धर्मजातां किंतु नारदवर्तिनां श्रुतिस्मृतिपुराणेष्वभ्योयनमयः स्यादिति तं तत्ते वच्मि कुरु श्रेष्ठ कस्यान्यस्ये पदिश्यते स्नात्वा प्रभाते संध्यायामुपगृह्य च पिप्पलं धूपपान्नाग्निं यो दद्यान्न स शोभेऽकृताकृते व्रतानामुत्तमं ह्येतत्सर्वपापप्रणाशनं पात्रव्रतमिति ख्यातनाख्यातं कस्यचिन्मया पात्रव्रतम् ॥ १ ॥ सुशुद्धस्य सुवर्णस्य सुवर्णयः प्रयच्छति पुण्येऽहि विप्र कायिते प्राणिपत्यगुणान्वितं व्रतं वाचस्पतेरेतद्वल्युद्धिप्रदायकं वृत्रघ्नस्य पुराख्यातं गुरुणा सर्वकामदं इति वाचस्पतिव्रतं ॥ २ ॥ लवणं कटुं दुर्लभं च जरिकमरिचानि च हिंशुं शीतं समायुक्तं सर्वपरिचयस्तथा चतुर्थ्या मेकभक्ताशीसकृत्वा कुटुंबिने गृहे पुंसस्य पुनर्दाशिलायुक्तानि भारत एतच्छिला व्रतं नाम लक्ष्मीलोकप्रदायकं कर्तव्यमति यत्नेन मुखपाटवकारकं इति शिलाव्रतम् ॥ ३ ॥ नक्तमंदचरित्वा तु गार्वाक्षी कुटुंबिने हेमचक्रं त्रिशूलं च दद्याद्द्विप्राय वा ससी प्रणम्य भस्म देवै रौप्रीयेतां शिवकेश रौ एतदेव व्रतं नाम महापातकनाशनं इति देवव्रतम् ॥ ४ ॥ कृत्वा कर्भकं वर्षति शुच्यं हेमवृषान्वितं धेनूति लभ्यते

दद्यात्सर्वोपस्करणैर्युता एतद्गुद्रव्रतं नाम पापशोकप्रणशनं यः करोति न रोजन्सपदयाति शंकरं इति रुद्र
 व्रतम् ५ सर्वोपच्युदकैः स्नातः पंचम्यां पूज्य पद्मजं सर्वोपस्करदानचयः करोति गृहाश्रमे गृहोद्यालः खलं सूर्पश
 लास्थालीचपंचमी उदकुभंचबुद्धीच एतेषामनुगंचयत् एतानि गृहिणां गेहे प्रस्थाप्य पुरुषोत्तम एतद्गृहव्रतं नाम
 सर्वसौख्यप्रदायकं आत्रिणाश्रनसूयायाः कथितं पांडुनंदन गृहव्रतम् ६ यस्तु नीलोत्पलहेमं शर्करापात्रसंयुतं
 ददाति श्रद्धयोपेतो ब्राह्मणाय कुटुंबिने सौख्यवंपदयाति लीलाव्रतमिदं स्मृतं लीलाव्रतम् ७ आपाढादिचतुर्मास
 मभ्यर्गं वज्रयेन्नरः पंचमेच पुनर्दद्यात्तिलैलघटनं भोजनं पायसाढ्यं च सयाति भुवनं हरैः लोकप्रीतिकरं धैर्य-
 त्प्रोतिव्रतमिहोच्यते प्रोतिव्रतम् ८ नर्जयित्वा मधोयस्तु दधि क्षीरधृतं क्षवं दद्याद्बल्युगं सूक्ष्मं सरसपात्रैश्च संयुतं स
 पूज्य विप्रमिथुनं गौरिमे प्रीयतामिति एतदेव व्रतं नाम भवानीलोकदायकं देवीव्रतम् ९ पुष्पादितल्लपोदश्याकु
 तानकमधोपुनः संवत्सरातितास्मिन्वादि वेसविप्रपूजनं विप्राय वल्लभ्युगं मंत्रप्रयुक्तः प्रीयतां मम कल्पविष्णुपुरोस्थि
 त्वाविशोकः स्यान्पुनर्नरः एतत्कामव्रतं नाम सर्वशोकविनाशनं कामव्रतम् १० आपाढादिचतुर्मासं वज्रयेन्नरः क
 र्त्तनं वृत्ताकभक्षणैश्चैव मधुसार्पघटान्वितं कार्त्तिक्यांतु पुनर्हेमं ब्राह्मणाय निवेदयेत् एतच्छिवव्रतं नाम शिवलोक
 प्रदायकं शिवव्रतम् ॥ ११ ॥ पंचपंचदशीः स्थित्वा चैकभक्तेन मानवः संपूज्य पूर्णिमा दिवसं शिवं स्थित्वा
 चंदनेन च ततः पंचघटान् पूर्णान् पयोदधिघृतेन च मधुना सितखंडेन ब्राह्मणायोपपादयेत् मनोरथान् पूजयित्वा
 संपूर्णान् पूर्णिमाह्वासि पंचकुभप्रदानेन भूतानां तुष्टिरस्तु मे द्विजानेवं नमस्कृत्य सर्वान् कामानवाप्नुयात् एतत्पं
 चयटनाम व्रतं पुष्टिप्रदायकं पंचघटव्रतम् ॥ १२ ॥ वर्जयेद्यस्तु पुण्याणि हेमं तां शिशिरादतू पृष्ठपत्रयंच फा
 लगुण्यां कृत्वा शय्यांच कांचनं दद्याद्दिकाले वलायां प्रीचितां शिवकेशवी शिरःसौगंध्यजननं सदानंदकरं नृणां कृ

त्वापरंपदयातिसौगंध्यव्रतं ॥ १३ ॥ फाल्गुनादितृतीयः पालवण्यस्नुवर्जयेत् समाति
 शयनं दद्याद्दृहं सोपस्करान्वितं संपूज्य विप्रमिथुनं गौरीमिथयतामिति
 मं सौभाग्यव्रतम् ॥ १४ ॥ सध्यामौन्यं कृत्वा समातिघृतकुम्भदः
 सारस्वतं पदयाति पुनरावृत्तिदुर्लभं एतत्सारस्वतं नाम रूपविधाप्रदायकं ॥ १५ ॥ लक्ष्मी
 अभ्यर्च्य पंचम्यामुपवासी भवेन्नरः समातिहेमकलशं दद्याद्देनुसमन्वितं
 मन्नि एतच्छ्रीव्रतं नाम दुःखशोकविनाशनं लक्ष्मीव्रतम् ॥ १६ ॥ यानुनारी पवित्रोयं जलधारानि पा
 तयेत् समातिघृतसंपूर्णं दद्याद्द्विनिकां नवां एतद्वाराव्रतं नाम सर्वद्विगहरं ॥ १७ ॥ गौरीसमन्वितं रुद्रलक्ष्म्या सहजनार्दनं राज्ञीसमन्वितं सूच्यं प्रतिष्ठाप्य
 दर्पनाशनं धाराव्रतम् ॥ १८ ॥ यो ददाति द्विजं द्राणां पुष्परभ्यर्च्य पांडुरैः दक्षिणासहितं
 यथाविधि धूपाक्षेपेण सहितां सुघटां पात्रसंयुतां एतदेव व्रतं नाम दिव्यदेहप्रदायकं देवव्रतम् ॥ १९ ॥ कृत्वा प्रणम्य च विस्मयेत् एतेह व्रतं नाम दिव्यदेहप्रदायकं देवव्रतम् ॥ २० ॥ घृतेन स्नपनं कृत्वा शं
 केशवस्य च यावद्वदं पुनर्दद्याद्देनुजलघृतान्वितां जन्मायुतं च राजास्यात्ततः शिवपुरं व्रजेत् एतच्छुक्लव्रतं नाम
 सर्वकल्याणकारकं ॥ शुक्लव्रतम् ॥ २१ ॥ अभ्यर्च्य भास्करं गंगाप्रणमेद्यस्नुवाग्यतः एकभक्तं नरः कुर्यादब्द
 मे ऋषिमत्सरः व्रतं विप्रमिथुनं पूज्य धेनुत्रयान्वितं वृक्षहरिणमयं दद्यात्सोभमेधफलं भेत् दिवि दिव्यविमा
 नस्यः सव्यतेप्सरसांगणैः एतत्कर्त्तव्यं व्रतं नाम भूतिर्कांतिफलप्रदं ॥ २२ ॥ घृतेन स्नपनं कृत्वा शं
 भोर्विकेशवस्य वा ब्रह्मणो भास्करस्यापि गौर्यालंबोदरस्य वा अक्षतस्तु समं कुर्यात्पद्मं गोमयमंडले समाति
 हेमकमलं तिलधेनुसमन्वितं शुद्धमृगं लं दद्याच्छिवलोके महीयते सामगायतुयश्चैतत्सामव्रतं मिहोच्यते

सामव्रत' ॥ २१ ॥ नवम्यमेकमकाशीकृत्वाकन्याश्रयशक्तिः भोजयित्वासमंदद्याद्धेमकंचुकवाससी हेमसिंहं च
विप्रायदत्ताशिवपुरंजित् जन्मार्दुंदसुरूपःस्याच्छत्रुभिश्चापराजितः एतद्विरव्रतं नाम नारीणांच सुखप्रदम् ॥
विरव्रतम् ॥ २२ ॥ यावत्समारभेद्यस्तु पंचदश्यां पयोव्रतः समांते श्राद्धकृद्वाद्वाश्रयं पयस्विनीः वासांसि
चपिशंगानीजलकुंभयुतानि च सयाति वैष्णवलोकां पितृणां तारयेच्छत कल्पांतरा राजः स्यात्पितृव्रतमिदं स्मृतं
पितृव्रतम् ॥ २३ ॥ तांबूलसमये नित्यं गौरीपत्रं ददाति या पूर्णचूर्णसमायुक्तं स्त्रियैवापुरुषस्य वा वर्षस्य तितु सौव
र्णिकारयित्वा फलान्वितं मुक्ताफलमयं चूर्णत्रितयं वा प्रयच्छति न सा प्राप्नोति दौर्भाग्यं न दौर्गन्ध्यं न सुखस्य च एतत्प
त्रव्रतं नाम सौगन्ध्यजननं पर ॥ सौगन्ध्यव्रतम् ॥ २४ ॥ वैत्रादिचतुरो मासान् जलं दद्यादयाचितं ज्येष्ठवापाड
मांसं वा पक्षं वा पांडुनंदन व्रतं मिमणिकंदद्याद्धेनुवस्त्रसमन्वितं घृतेन सहितं तद्वत्सप्तधान्यसमन्वितं तिलपात्रं
हिरण्यं च व्रत्सल्लोके महोदये कल्पांतरा राजः स्याद्धारिव्रतमिदं स्मृतं वारिव्रतं ॥ २५ ॥ पंचाश्वतेन स्नपनं कृ
त्वा विष्णोः शिवस्य च वत्सरंते पुनर्दद्याद्धेनुपंचामृतं युतां विप्राय कनकशखं सपदयाति शाश्वत राजा भवति
कल्पांत्युतिव्रतमिदं स्मृतं इति धृतिव्रतम् ॥ २६ ॥ वर्जयित्वा पुमान्मांसं संवत्सरं तथा व्रतं ते हेमहरिणं कृत्वा
शक्त्या विचक्षणः तद्वत्सवत्सांगां दत्त्वा सोऽश्वमेधफलं भेत् आहिंसाव्रतमित्येतत्सर्वं शांतिप्रदं नृणां आहिं
साव्रतं २७ मोघेमास्युयसि स्नानं कृत्वा दाप्य भोजनं सूर्यलोकं वेसेत्कल्पं सूर्यव्रतमिदं स्मृतम् इति सूर्यव्रतम्
२८ 'आपाढादिचतुर्मासप्रातः स्नायो भवेन्नरः विप्राय भोजनं दद्यात्कार्तिक्यां गोप्रदो भवेत् घृतकुंभं ततो दद्यात्
सर्वान्कामानवाप्नुयात् वैष्णवं व्रतमित्युक्तं विष्णुलोकं कम्वाप्नुयात् वैष्णवं व्रतम् २९ अयनादयनं यावद्द्वर्जयेत्पु
ष्पसर्पिणी तदंते पुष्पदानानि घृतधेन्वासहैव तु दत्त्वा शिवपदं याति दत्त्वा च धृतपायसं एतच्छीतलव्रतं नाम शी

लारोग्यफलप्रदं शीलव्रतं ३० सध्यादीपप्रदायस्तुमासंतेलविवर्जयेत् समातिदीपिकां दद्याच्चक्रं शूलच
 कांचनं वस्त्रयुग्मं च विप्राय सतेजस्वी भवेदिह एतद्वीपव्रतं नाम सदाकांतिप्रदायकं दीपव्रतं ३१ एकभक्ते
 न सप्ताहं गौरिणीयस्तु पूजयेत् सपूज्य पार्वती भक्त्या गंधधूपविलेपनैः एतत्सुवासिनीं भव्यां किंकुमेना विलेपयेत्
 पुष्पैर्विभूषणैर्यस्तु कर्पूरगुरुचंदनैः तांबूलशोभनं दत्त्वा नारिकेलफलं तथा प्रीयतां कुसुमादेवीं प्रीणित्य विसर्ज
 णत् एकैकां पूजयेद्देवी सप्ताहं यावेदवतु पुनस्तु सप्तमे पूर्णसप्तैव विनिमंत्रयेत् पद्मशोभाजयित्वा न्नं यथा शक्त्या
 त्रैभूपणैः भूषयित्वा वस्त्रमाल्यैः कण्वेष्टांगुलीयकैः कुमुदामाधवीर्यगौरी भवानी पार्वती उमा काली च दण्डं हस्ते
 प्रत्येकं विनिवेदयेत् एवं निवेदयेदं वाच्यं संपन्नम् स्तुमे सप्तसुदरकनाम व्रतमेतद्युधिष्ठिर करोति सुंदरं देहं
 सौभाग्यं यच्छति ध्रुवं सप्तसुंदरकं व्रतम् ॥ ३२ ॥ वर्जयेच्चैत्रमासे न्युस्तु गंधानुलेपन शुक्तिं गंधभृता
 इत्वा विप्राय धृतवाससी शक्त्या च दक्षिणां दत्त्वा सर्वान् कामानवाप्नुयात् वारुणपदमाप्नोति देतद्वारुणं व्रतं
 वारुणव्रतम् ॥ ३३ ॥ वैशाखमासे लवणं वर्जयित्वा व्रतः मासांते च ततो दद्यात्सवत्सांगां द्विजातये स्थित्वा
 विष्णुपदे कल्पंतो राजा भवेदिह एतत्कांतिव्रतनाम कार्तिकेर्षिप्रदायकं कांतिव्रतं ॥ ३४ ॥ ब्रह्मांडकांचनं
 कृत्वा तिलद्रोणे परिस्थितं त्र्यहं तिलव्रतं भूत्वा बान्हं संतर्प्य सद्भिज संपूज्य विप्रदां पत्यं माल्यवस्त्रविभूषणैः शक्ति
 तस्त्रिपलादूर्ध्वं विश्वात्मा प्रीयतामिति एतद्ब्रह्मव्रतं नाम निर्वाणफलदं द्रव्यं ब्रह्म ॥ ३५ ॥ यश्चाभयमु
 खीं दद्यात्प्रभूतकनकान्वितां दिनपयाव्रतां स्तिष्ठेत्स याति परमं पदं त्र्यहं यो व्रतस्तिष्ठेत्कांचनं कल्पपादं पला
 दूर्ध्वं यथा शक्त्या तंडुलैस्तूय सयुतं छादितं वरवासोभिः पुष्पमालाविभूषितं दत्त्वा स्वर्गं वत्से कल्पकलपत्रा मिदं
 स्मृतं कल्पव्रतम् ॥ ३६ ॥ यस्तु बुभुक्ष्वरं भव्यां कंठाभरणभूषितां पुष्पर्याण्डताप्टां खलीनालं कृताननां

मोदकोदकपात्रेणतांबूलेनसमन्वितां स्थपयिंकांस्थापयेत्पृष्ठेभृगामोदहिमान्वितां ईदृग्बिधांन्यतीपातेग्रहणे
 वायनद्वये अयाचितेयथाशक्त्याततोदद्याद्विजातये एतद्वातव्रतंनाममायाखेदविनाशनं परलोकाध्यगमने
 क्वांतिश्रमहरं परं वातव्रतम् ॥ ३७ ॥ नकाशीत्यष्टमीपुस्याद्वत्सरंतेचगोप्रदः पौरंदरंपदंयातिसुगतिव्रतमु
 च्यते मुगतिव्रतम् ॥ ३८ ॥ यश्चैधनप्रदोराजन्हंमंतोशिशिरावतु घृतधनुप्रदश्चांतिपरंब्रह्माधिगच्छति
 आरोग्यजननंभूतिश्रुतिकांतिप्रदायकं वैश्वानरव्रतंनामसर्वपापप्रणाशनं वैश्वानरव्रतम् ॥ ३९ ॥ एका
 दश्यांतुनकाशीयश्चक्रंविनिवेदयेत् तद्वच्छंखंसौवर्णचैवविचित्रासुपांडव यएवकुर्वतेभक्त्यासाविष्णोःपदनुत्तमं
 एतद्विष्णुव्रतंनामकल्पादौराज्यलाभभाक् विष्णुव्रतम् ॥ ४० ॥ पयोव्रतस्तुपंचम्यांसमातेगोपुगप्रदः
 लक्ष्मीलोकेवसेत्कल्पंदेवीव्रतमिदंस्मृतम् ॥ ४१ ॥ सप्तम्यांनक्तुभुग्दद्यात्समंतिंभांपय
 स्विनीं सूर्यलोकमवाप्नोति भानुव्रतमिहोच्यते भानुव्रतम् ॥ ४२ ॥ चतुर्थ्यांनक्तुभुग्दद्याद्वदंतेहेमवार
 णं व्रतं वैनायकं नाम सर्वविघ्ननिवारणं विनायकव्रतम् ॥ ४३ ॥ महाफलानियस्यस्त्वाचनुर्मासं द्विजातये
 हेमनिर्कांतिंकेदद्याद्गोयुगेनसंमनः सितवस्त्रयुगेनाथसंपूर्णज्यघटेनच एतत्फलव्रतंनामफलावाप्तिकरं
 सदा फलव्रतम् ॥ ४४ ॥ यश्चोपवासीसप्तम्यांसमातेहेमपंकजं धेनुस्वशक्तितोदद्यात्सवत्सांकांस्यदो
 हनां भक्त्याविप्रायरजैर्द्रवाचकायनिवेदयेत् एतत्सौरव्रतंनामसूर्यलोकप्रदायकं सौरव्रतम् ॥ ४५ ॥
 द्वादशद्वादशीर्पस्तुनामप्राशनसंयुतः समुपोज्यसमातितुसवस्त्रात्रोदकान्यटान् द्वादशात्रप्रदद्याच्चसर्वकामस
 मृदयेगोर्विदव्रतमित्येतद्गोविंदप्रीतिदायकम् गोर्विदव्रतम् ४६ कार्त्तिक्यांयोद्योत्सर्गकृत्यानकंसमाचरेत् स्वर्ग
 लोकमवाप्नोतिवृषव्रतमिदंस्मृतं वृषव्रतं ४७ कच्छतिगोत्रदोदद्याद्भोजनंशक्तिः परं विप्राणामत्रकाथितंप्राजा

पत्यमिदं व्रतं प्राजापत्यव्रतं ४८ चतुर्दश्यंतुनकाशिसमातिगोयुगप्रदः शेषपदमवाप्नोति विज्ञेयं त्र्यंबकं व्रतं त्र्यं
 वकव्रतं ४९ सप्तरात्रोपितो दद्यादधृतकुंभं द्विजातये ब्रह्मव्रतामिदं प्राहुर्ब्रह्मलोकप्रदायकं ब्रह्मव्रतम् ५० आ
 काशाशीसमंदद्याद्देनुमते पयस्विनीं शक्रलोकैवसेत्कल्पं शक्रव्रतामिदं स्मृतं शक्रव्रतम् ५१ कार्तिकेशुक्लप
 क्षेचचतुर्दश्यां नराधिप सोपवासः पद्मगव्यं विष्वक्त्रा विचक्षणः कपिलायास्नुगो भूत्रकृष्णया गोमयं तथा सित
 धेन्वास्तापशोरं रक्तायास्तुततोदधि गृहीत्वा कंदूरायास्तु घृतमेकमेव मलयत् वेदोक्तं मेव राजैर्द्रकुशोदकसमन्वितं
 ततः प्रभातसमये स्नात्वा सतर्पयेद्देवताः ब्राह्मणान् भोजयित्वा भुंजितवाग्यतः शुचिः ब्रह्मचूचं व्रतं ह्येतत्सर्वपापप्र
 णाशनं यद्बालपेयञ्च कौमारवाहकं वापि यत्कृतं ब्रह्मचूचोपवासेन पापं नश्यति तत्क्षणात् ब्रह्मचूचं व्रतम् ५२
 अनाग्निपक्वमभोज्या नृतीयायां तु योनरः गां दत्त्वा शिवमभ्येति पुनरावृत्तिर्वर्जितं एतद्रूपव्रतं नाम सर्वकल्याणकार
 कं रूपव्रतं ५३ ह्रमपलत्रयादूर्ध्वरथमश्वयुगान्वितं दत्त्वा कृतोपवासस्तु दिविकल्पशतं वसेत् तदंतरे
 जराजः स्यादश्वव्रतामिदं स्मृतं श्वव्रतम् ५४ तद्वत्पलत्रयादूर्ध्वं करिभ्यां सयुतं रथ हैमरथं नरश्रेष्ठसर्वोपकरणा
 न्वितं सत्यलोकैवसेत्कल्पं सत्समथभूतिः भवेदुपोपितो वापि करि व्रतामिदं स्मृतं करिव्रतं ५५ मुखचासं परित्यज्य
 समातिगोप्रदो भवेत् यज्ञाधिफलमाप्नोति मुखव्रतमुच्यते सुमुखव्रतं ५६ निषिकृत्वा जले वा सं प्रभाते गोप्रदो
 भवेत् वारुणलोकमाप्नोति वारुणव्रतमुच्यते वारुणव्रतम् ५७ चांद्रायणतुयः कुर्व्याद्विभं चंद्रं निवेदयेत् चंद्रव्रत
 मिदं प्रोक्तं चंद्रलोकप्रदायकं चंद्रव्रतम् ५८ ज्येष्ठपंचम्याः सायं हेम धेनुप्रदो दिवं यात्यठमं चितुर्दश्योरुद्रव्रतामिदं
 स्मृतं रुद्रव्रतम् ५९ अनुलेपं तु यः कुर्व्यान्तृतीयायां शिवालये समांतं धेनुदोयाति भवानी व्रतमुच्यते भवानी व्रतं
 ६० माघे मास्याद्रुवासाः स्यात्सप्तम्यां गोप्रदो भवेत् दिविलोकैवसेत्कल्पं राजा स्यात्तापनं व्रतम् ॥ तापनव्रतं ६१

त्रिरात्रोपोषितोदद्यात्फाल्गुण्याभुवनं शुभं आदित्यलोकं माप्नोति धाम व्रतमिदं स्मृतं धाम व्रतं ६२ त्रिसंध्यं पूज्य दाय
 त्पुपवासी विभूषणैः पोणेमास्थामवाप्नोति मोक्षमिदुव्रतादिह इदुव्रतं ६३ दत्त्वासितद्वितीयाया मिदोर्लवणभा
 जनं कांस्यं सवस्त्रं राजेन्द्रदक्षिणासहितद्विजे समतिगोप्रदायाति विप्राय शिवमंदिरं कल्पति राजराजः स्यात्सो
 मव्रतमिदं स्मृतं सोमव्रतं ६४ प्रतिपद्येकभक्ताशीसमांतिकापिलाप्रदः वेश्वा नरपदं याति व्रतमाग्नयमुच्यते आग्ने
 यव्रतं ६५ एकादश्यामाघमासे चतुर्दश्यष्टमीषु च एकभक्तेन योदद्याच्चोलकान्यजनानि च उपानहौकंबलां
 श्वं चैत्रे छत्रादिकतथा करपत्रिका तथा दद्याद्यथाशस्त्यासदक्षिणा ब्राह्मणानां महाराजसोश्च मेधफलं लभेत् ए
 तत्सौख्यव्रतं नाम सर्वसौख्यप्रदायकं सौख्यव्रतम् दशम्यामेकभक्ताशीसमांतितदशधेनुदः दिशश्च कांचनीर्दया
 न्नारिरूपायुधिष्ठिर तिलद्रोणोपरिगता ब्रह्मांडाधिपतिर्भवेत् एतद्विश्वव्रतं नाम महापातकनाशनं विश्वव्रतं ६७
 संपूज्य सितसप्तन्याभानुधान्यानि सप्त च ददाति नक्तभुजाजन्तुलवणेन समं द्विजे सतारयति सप्ताष्टाकुलान्यात्मा
 नमेव च एतद्बान्यव्रतं नाम धनधान्यप्रदायकं धान्यव्रतं ६८ मासोपवासी योदद्याद्देवैर्नुविप्राय शोभनां सर्वेष्णा
 वंपदं याति भीमव्रतमिदं स्मृतं भीमव्रतं ६९ पक्षोपवासी योदद्याद्द्विप्राय कपिलाद्वयं स ब्रह्मलोकनाप्नोति पूजितः सु
 रसत्तमैः एतत्पक्षव्रतं नाम महापातकनाशनं पक्षव्रतं ७० दद्याद्द्विशपलादूर्ध्वमर्हकृत्वा तु कांचनीकुलाचलाद्रिस
 हितां तिलवस्त्रसमन्वितां दिनं पयोव्रतं स्तिष्ठद्ब्रलोकमहीयते एतन्मर्हव्रतं नाम सप्तकल्पानुवर्तकं महीव्रतं ७१
 माघे मास्यथवा चैत्रगुडधेनुप्रदो भवेत् गौरीलोकमवाप्नोति पूज्यमानोऽप्सरोगणैः मल्लव्रतमिदं प्रोक्तं संततानं
 ददायकं मल्लव्रतम् ७२ वत्सरं त्वेकभक्ताशीसभक्षजलकुंभदः शिवलोकमवाप्नोति प्राप्तिव्रतमिदं स्मृतं प्रा
 ति व्रतं ७३ कार्तिकादि तृतीयायां प्राश्य गोमूत्रयावकं नक्तं चरेदब्दमेकं समातिगोप्रदो भवेत् गौरीलोकवसे

कल्पंतोरजाभवेदिहः एतद्रुद्रव्रतं नाम सदा कल्याणकारकम् ॥ ७४ ॥ वैत्रिचिरात्रं न काशीन
 दां स्नात्वा ददाति यः अजापंचपयस्विन्येदरिद्राय कुटुंबिने न जायेते पुनरसौ जीवलोके कदाचन एतद्बालिव्रतं
 नाम सर्वव्याधिविनाशनं बलिव्रतम् ॥ ७५ ॥ कन्यादानं तु यः कुर्यादुद्वाहं कारयेच्च यः एकविंशकुलोपेतो ब्रह्म
 लोकं स गच्छति कन्यादानात्परं दानं न चास्मादधिकं क्वचित् ये करिष्यंति मनुजास्ते पालोकोक्षयो दिवि कन्या
 दानव्रतम् ॥ ७७ ॥ तिलापिष्टमयं कृत्वा गजं हेमविभूषितं कक्षां कुशयुतं तद्बहोरोहकसमन्वितं नक्षत्रमाला
 सहितं चामरापिठधारणं दशनाग्रवद्धनेत्रं रक्तवस्त्रयुगासनं तावपात्र्यां कुंडके च कृतं दत्वा च मोदकं प्रदद्याद्
 द्विजदांपत्यं पूज्य मालाविभूषणैः कंठप्रमाणमाविश्य जलं मलविर्वर्जितं कांतारतरणं ह्येतत्कथितं तु यो धिष्ठिरं कां.
 तारगिरिदुर्गे पुनरयत्पतिदुष्कृतीन् इह लोके परे चैव नात्र कात्र्या विचारणा ये कुर्वन्ति दिने पुण्यव्रतं पौरंदरनराः
 तेषां पौरंदरो लोको भवेद्वाभूतसंख्यं पौरंदरव्रतम् ॥ ७८ ॥ पयोव्रतं तु पंचम्यां दत्त्वा नागं द्विजातये सौव
 र्णसर्पजनितं भयं ते पांन जायते नागव्रतम् सिताष्टम्यां श्वेतवृषोपवासः प्रयच्छति सितवस्त्रयुगच्छत्रं घंटाभ
 रणभूषितं शिवलोके सत्कल्पं ततो राजा भवेदिह वृषव्रतमिदं प्रोक्तं सर्वधर्मप्रदायकं वृषव्रतं ८ उत्तरे त्वष्ट्र
 ने प्राप्ते वृत्तप्रस्थेन यो हरिं स्नापयित्वा ब्राह्मणाय वडवां यः प्रयच्छति स सर्वकामसंयुक्तः पुत्रभ्रातृसमन्वितः सूर्य
 लोकं चैव सद्गजान् राशि व्रतमिहोच्यते राशिव्रतम् ८१ स कृत्वा च म्यां न केन पूजयेद्दिध्यवासिनीं पूष्यैर्धूपैस्तथा द
 यात्पंचरंशुकशोभिंतं हेमं विप्राय शांताय सवाग्मी जायेते नरः एतद्वाग्नेयं कं नाम व्रतमग्निप्रदं ब्राह्मेयव्रतम्
 ८२ द्वादश्यां गृह्य न काशीफलमैश्वर्यसंयुतम् विप्राय भोजनं दद्यात्सयाति भवनं हरेः द्वादशीव्रतम् ८३ विष्णु
 भादिषु योगेषु एकभक्तो नरः यो ददाति क्रमात्पार्थ घृतं १ तैलं २ फलै ३ क्षवं ४ यव ५ गोधूम ६ चणका ७

निष्पावान् ८ शालितंडुलान् ९ लवणं १० दधि ११ दुग्धं च १२ वस्त्र १३ कनकमेव च १४ कबलं १५ गां
१६ वपं १७ छत्र १८ मृपानद्युगलंतया १९ कर्पूरं २० कुंकुमंचैव २१ चंदनं २२ कुसुमानि च २३ लोहं २४
ताद्य च २५ कांस्यं च २६ रौप्यंचैतियुधिष्ठिर २७ विष्कुम्भः १ प्रीति २ रायुप्मान् ३ सौभाग्यः ४ शोभनंत
या ५ अतिगंडः ६ सुकर्मां च ७ धृतिः ८ शूलंतयैव च ९ गंडो १० वृद्धि ११ ध्रुवश्चैव १२ व्याघातो १३ ह
र्षणस्तथा १४ वज्रः १५ सिद्धि १६ न्यतीपातो १७ वरीयान् १८ परिधः १९ शिवः २० सिद्धः २१ सा
द्यः २२ शुभः २३ शुक्लो २४ ब्रह्मद्वौ २५ वैद्युतिस्तथा २७ स्नातः त्वशस्त्याविधिवत्सर्वपापैः प्रमुच्यते न
वियोगमवाप्नोति योगव्रतमिदं स्मृत्तम् योगव्रतम् ८४ पौर्णमास्यां पौर्णिमास्यां कौंतिय बह्वदक्षिणाः पौषमाघादि
मासेषु सौवर्णाः सर्वे एव हि क्रमेण राशयः सर्वे वस्त्रमाल्यविभूषिताः एतद्वा शिशिव्रतं नाम सर्वोपद्रवनाशनं सर्वांशा
पूर्वकंचैतस्सोमलोकप्रदायकं राशिव्रतम् ८५ पंचाशीतिव्रतानंतिकथिता पांडुनंदन याः श्रुत्वा ब्रह्महा गोघ्नः पितृ
हामानूहा तथा मुच्यते तत्क्षणादेव पातकैः सोपपातकैः पंचाधिका तव मया कथिता व्रतानां राजन्न शीतिरिह सौ
ख्यधनप्रदानां एताः समाचरति यः शृणुयात्पठेद्वा हस्ताग्रलक्ष्म इव तस्य सुरेंद्रलोकः ३ इति भविष्योत्तरोक्तानि पं
चाशीतिव्रतानि अथ वेषया विलासिनीव्रतम् मत्स्यपुराणे वर्णाश्रमाणां माचारः पुराणे वृश्रुतो मया समाचा
रश्च भगवन्धर्मशास्त्रावनिर्णयः पश्य स्त्रीणां समाचारं श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ईश्वर उवाच तस्मिन्नेव युगे ब्रह्मन्स
हस्त्राणि तुषोढश वासुदेवस्य नारीणां भविष्यं त्यं बुजो ब्रुव ताभिर्वसंतसमये को किला लिकुलाकुले पुष्पितोपवने त्फु
ल्लकल्हारसरसस्तटे निर्भरापा नगोष्ठीपुप्रसक्तभिरलंकृतः कुरंगनयनः श्रीमान्मालतीकृतशेखरः गच्छन्समीप
मर्गेण सावः परपुरं जयः साक्षात्कंदर्प रूपेण सर्वाभरणभूषितः अनंगरसतप्ताभिः साभिलाषमवेक्षितः बुद्धो म

न्मथस्तासां भविष्यति यदा त्वनि तदा वक्ष्ये जगन्नाथः सर्वतोऽध्यानचक्षुषा सां वक्ष्यति ताः सर्वो वो हरिर्ष्यति दस्य वः
 मत्परोक्ष्यतः कामाल्लोल्यमीदृग्विधं कृतं ततः प्रसादितो देवदक्षयति शाङ्गं धृतं ताभिः शापाभितप्ताभिर्भगवा
 न्भूतभावनः उत्तारयित्वा भूभारसमुद्रस्वां पुरा प्रियां यदा तपक्षाम्यथात्मानं भावकर्मणि भावके भवतीनाम्यविर्दा
 ल्योपपन्नं कथयिष्यति तदेवोत्तारणं यालदासत्वे संभविष्यति इत्युक्ता ताः परित्यज्य गते द्वारवतीश्वरे ततः काले
 नमहताभारावतरणे कृते निवृत्तमौशले तद्वत्केशो विवभा गते गूण्यदुक्कुले सर्वैश्चौरैरपि जितेजुने हतासुकृष्णपत्नी
 पुदासभोग्यामुचाबुद्धं तिष्ठत्सु दुःखदौर्भाग्यसंतप्तासु जनादंनं आगमिष्यति योगात्मा दाल्भ्येनानममहातपाः
 तास्तमर्घ्येण संपूज्य प्रणिपत्य मुहुर्मुहुः लालप्यमाना बहुशो वाऽपपथ्याकुले क्षणाः स्मरंत्यो विविधान्भोगान्दि
 व्यमाल्यानुलेपनात् भर्तारं जगतामीशमनंतमपराजितं दिव्यानुभावांच पुरीनानारत्नगृहाणि च द्वारिकावा
 सिनः सर्वान्देव रूपान्कुमारकान् प्रश्रमे वंकारिष्यन्ति मेनराभिमुखं स्थिताः दस्युभिर्भगवन्सर्वाः परिष्वक्ता वयं
 लात् स्वधर्मच्यवने स्माकमस्मिन्न शरणं भव आदिष्टोसि पुरा ब्रह्मन्केशवनेन महात्मना कस्मादेव न संयोगं प्रा
 प्य वैश्यात्वमागताः वेश्यानामपि यो धर्मस्तन्नो ब्रूहीत यो धनं कथयिष्यत्यतस्तासां सदा लभ्य श्रेयकवेतनः ॥ दाल्
 भ्य उवाच ॥ जलक्रीडा विहारेषु पुरासरांसमानसे भवतीनां सगर्वाणां नारदो भ्यासमागतः हुताशनसुताः स
 र्वा भवत्योप्सरसः पुरा अप्रणम्या वल्लेपनपरिपृष्ट सयोगवित् कथं नारायणे स्माकमर्त्ता स्यादित्युपोषणे तस्मा
 द्नतप्रदानं च शापश्चापमभूत्पुरा शय्याद्वयप्रदानेन मधुमाधवमासयोः सुवर्णोपस्करोत्सर्गाद्वा दृश्योऽशुक्लप
 क्षतः भर्तानारायणो नूनं भविष्यत्यन्यजन्मनि यदकृत्वा प्रणामैरूपसो भाग्यमत्सरात् परिपृष्टोऽस्मि तेना
 शुवियोगो भविष्यति चौरैरपहताः सर्वा वैश्यात्वं समवाप्स्यथ एवं नारदः शपिनकेशवस्य च शापतः वैश्यात्वमाग

ताः सर्वा भवत्यः काममोहिताः इदानीमपि यद्दश्येतच्छृणुध्वं वराननाः पुरो देवासुरेभ्युद्देहते पुरातनशः सुरैः दा-
 नवासुरदेत्येव पुराक्षेपेन ततस्ततः तेषां नारीसहस्राणि शतशो यसहस्रशः परिणीतानि तानि स्युर्वलङ्घुकानि या-
 निवः तानि सर्वाणि देवशः प्रोवाच वदतां वरः वेश्याधर्मेण वत्तं ध्वमधुना नृपमं दिरे भुक्तिमत्यो वरारोहा
 स्तथा देवकुलेषु च भोजनं स्वामिनस्तुल्यं सूतकचापितत्समं भविष्यति च सोभाग्यं सर्वासामपि शक्तिः ब्रह्म
 णोभ्यो वरारोहाः काठ्याणि विविधानि च यच्चाप्यन्यद्भूतं सम्यगुपदेश्याम्यहंततः अविचारणसर्वोभिर
 नुष्ठं व्रतंततः संसारोत्तारणाया लभेत द्वेदो विदुः यदा सूर्य्यदिने हस्तः पुष्यो वाथ पुनर्वसुः भवेत्सर्वी-
 पधिस्नानं सम्यङ् नारीसमाचरेत् कथाः पंचशरस्यापि सन्निधानं त्वमिष्यते अत्र ये त्वं पुंडरीकाक्षमनं गस्यानुकीर्तनैः
 कामायपादौ संपूज्य जंचेव नो हकारिणे भद्रं कर्णनिधये कटिं प्रीतिमतेनमः नार्भसौख्यसमुद्राय वामायाथ तयो
 दं हृदयं हृदये शायस्तनावाह्लादकारिणे उत्कंठयित्वैकं ठमास्यमानं दकारिणे वामांशपुष्पचापाय पुष्प
 वाणाय दक्षिण नमो नंगाय वैमोलि विलोलायेति मूर्धनान् सर्वात्मने शिरस्तद्वेह देवस्य पूजयेत् नमः शिवा
 य शांताय पाशां कुशधराय च नमो नारायणायैतिका मे देवात्मने नमः नमः शाल्ये नमः श्रीत्ये नमो रत्ये नमः
 श्रिये नमस्तु ध्यानमः पुष्टौ नमः सर्वात्मसंविदे एवं संपूज्य गोविंदमंगं गात्रमकर्म श्वरं गंधमाल्यस्तथा
 धूपं वेद्येन च कामिनी तत्र आहूय धर्मज्ञं ब्राह्मणं वेदपारंगं अव्यंगोथवरः पूज्यो गंधधूपार्चनादिभिः शाली
 यतं तुल्यं घृतपात्रेण संयुतं तस्मै विप्राय संदद्यान्माधवः प्रीयतामिति यथेष्टाचारभोक्तारं तमेव द्विजस
 तमं रत्यर्थं कामदेवो यामिति चित्तवधार्यतां यद्यदिच्छति विप्रैर्द्रुस्तत्तत्कुर्याद्विलासिनी सर्वभावेन चात्मान
 मर्चयेत्स्मिन्तभापिणी एवमादित्यवारेण सदा तद्वत्समाचरेत् तं तुल्यप्रस्थदानं च यावन्मासास्त्रयोदशः ततश्च यो

दशमासिसंप्रोत्ततस्य भाभिनी विप्रस्योपस्करयुक्तांश्यां दद्यात्सुलक्षणां सोपधानकविश्रामांस्वास्तराव
 रणांशुभां दीपिकोपानहच्छत्रपादुकासनसंयुतां सपत्नीकमलंकृत्येहमसूत्रांगुलीयकैः सूक्ष्मवस्त्रैः
 सकटैर्धूपमाल्यानुलेपनैः कामदेवंसपत्नीकंगडकुंभोपाश्रितं तावपात्रासनगतेहमेनेत्रपटान्वितं सकां
 स्यभाजनोपेतमिद्वदं स नन्वितं दद्यादनेनमंत्रेण तथैकांगापयस्विनीं यथांतरं न पश्यामि कामकेशवयोः सदा
 तथैव सर्वकामासिरस्तु विष्णोः स दामम यथानकामिनीं दिहात्प्रयातितव केशव तथाममापि देवशशरं रंस्वीकुरु
 प्रभो तथा च कांचनं देवं प्रतिगृह्णन् हि ज्ञोत्तमः कंवः कामं ददामीति वैदिकं मंत्रमीरयेत् ततः प्रदक्षिणीकृत्य वि
 सृज्य द्विजं पुंगवं शय्यासनादिकं सर्वैर्ब्राह्मणस्य गृहं नयेत् ततः प्रभृति योन्यां पिरत्यर्थं गृहमागतः सामान्य. पू
 र्वचरेण समं पूज्यो भवेत्सदा एवं त्रयोदशं यावन्मासमेकं द्विजोत्तमं तर्पयेत् यथा कालं प्रोपिते न्यसमाचरेत् तदा
 रूपं शीलं वं तथा वदत्यागमो भवेत् आत्मनोऽपि यदा विघ्नो गमं सूतकराजतः देवो वामानुषो वा स्यात् उपरागेणैवेततः
 सो वारानष्टपंचाशद्यथार्नैव त्रुप्राशयेत् एतद्विकथितं सम्यग्भवतीनां विशेषतः स्वधर्मो धर्मतो भव्या पश्यतां विह
 सर्वदा बुरुहूतेन यस्त्रोक्तं दानवे पुमयापुरा सदिदं सांप्रतं सर्वं भवतीष्वपि युज्यते कल्याणिनीनां कथितं तत्कु
 रुध्वं वराननाः करोति याशेषमखंडमेतत्कल्याणिनीमाधवलोकसंस्था सा पूजिता देवगणेशो धेरानंदनं स्थानमुपैति
 शंभोः तपोधनः सौम्यभिधायैवं तदा च तासां व्रतमंगनानां संस्थानमेष्टं तिसमस्तमित्थं व्रतं करिष्यंति च देवयो नौ
 इति मत्स्यपुणोक्तं वैश्याचरे श्रनं गव्रतम् स्वस्ति श्रीरणवीरसिंहघणीपालो वदन् यात्रणी ० १
 श्रीरणवीरसिंहभूषे शाकारिते कृत्यसागरे पञ्चशीतिव्रतादीनामभद्रूलनसमुच्चयः ॥ २ ॥

॥ उ० श्रीगणेशाय नमः ॥ उ० नमः शिवाय ॥ अथ लक्षपूजाविधानम् ॥

—७७०*—

शिवपुराणे ऋषयजुः न्यासशिष्यमहाभागकथयन्त्वप्रमाणतः कैः पूर्णैः पुजितः शंभुः फलं कौकिलं प्रयच्छति ॥ सूत उवाच ॥ सर्वैकैकयाम्यद्यश्च यतां मुनिस्तमाः कमलैर्विल्वपत्रैश्च शतपत्रैस्तथा पुनः शंखपुष्पैस्तथा देवलक्ष्मीकामोर्चयेत्सदा एतैश्च लक्षसंख्यैर्लक्ष्मीः स्यान्नात्र संशयः राज्यस्य कामुको यो वै पापिधानां च पूजया तोषयेच्छकरं देवं शकोट्या मुनिश्वराः प्रतिशिवं तथा पुष्पमखंडं तुलं तथा चर्चितं चंदनैर्न वज्रधारां तथा पुनः प्रतिकूपं तथा मंत्रैर्वल्लवदलमनुत्तमं अथ वा शतपत्रवाकमलं वा तथा पुनः शंखीपुष्पैस्तथा प्रोक्तं विशेषेण पुरातनैः धूपदीपं च नैवेद्यं मध्यं चारार्त्तिकं तथा प्रदक्षिणं नमस्कारं क्षमापना विसर्जने कृत्वा सांगतया सर्वकृत्येन भवेदिह तस्यैव सर्वधाराज्यं शंकरो लोकशंकरः प्राधान्यकामुको यैव तदधेना च ये पुमान् कारागृहगतो वां पिलक्षेणैवार्चयेद्धरं रोगग्रस्तो यदा स्याद्वै तदधेना च ये पुमान् कन्याकामो भवेद्यौ वै तदधेना शिवपुनः विद्याकामो भवेद्यौ वै तदधेना च ये छिवं वाणीकामो भवेद्यौ वै सोऽयुतेन शिवं यजेत् उच्चाटनार्थं शत्रूणां तैव वपूजनेन हरेः मारणे चैव लक्षणमोहने च तदर्थं सांभतानां जयैव च कोटिपूजा प्रशस्यते वशीकार्ये तथा राज्ञामयुतं च प्रशस्यते यशसे व्रतथा तत्र पूजयेच्छंकरं तदा वाहनाभ्यसदा पूज्यः सहस्रेण शिवस्तदा मुक्तिकामो भवेद्यौ वै पंचकोट्या शिवं यजेत् ज्ञानार्थं च तथा देवकोट्या वै पूजयेच्छिवं शिवदर्शनकामो वै तदधेन प्रपूजयेत् तथा मृत्युं जयेत् जाप्यः कामनाफलरूपतः पंचलक्षाद्या जाताः प्रत्येकं तु सदा शिवः लक्षेण भजेत कश्चिद्विद्वितीये जाति संभवः तृतीये कामना जातां चतुर्थे तं प्रपश्यति पंचमं तु पदालं फलं पच्छत्यं संशयं अनेनैव तु मंत्रेण दशलक्षफलं भवेत् मुक्तिकामो भवेद्यौ वै सदर्भः

पुजनं धरेत् । अथैवेत्यानुसवज्ञातव्यामुनिस्तमाः श्रायुष्का मो भवेद्यो वै दूर्वाभिः पूजनं धरेत् । 'पुत्रकामो भवेद्यो
 बधत्तैः पुजनं धरेत् ।' अकंपुषेः प्रतापश्च कुञ्जकल्हारकस्तथा । जपकंसुमपूजा तु यत्राणामृत्युदांस्यता । 'रोगाञ्चा
 टनको मो ह करवोरैः सुपूजयेत् ।' बधूकभूषणावाप्तिजात्यावाहनसंभवः । अतसो कुसुमेरे विविण्वल्लभतामियात्
 शमीपत्रस्तथा मुक्तिः प्राप्यते पुरुषेण वै । मल्लिककुसुमेरे वस्त्रियं शुभतरं लभेत् । 'युधिका कुसुमे लक्ष्मी गृहं नैव वि
 मुच्यति ।' कणिकारैस्तथा वस्त्रं संपत्तिं जायते नृणां । निर्गङ्गकुसुमे लक्ष्मी नैव लता भवेत् । 'विल्वपत्रैस्तथा लक्ष्मः
 सर्वकामान्वाप्नुयात् ।' शृंगारहारपुष्पैस्तु बधेत सर्वसंपदः । तद्वनविधेते पुष्पं यन्नैव शिव वल्लभ । 'वैपककेतकी हि
 त्वं किं न्यस्तं सर्वं शिवे पयेत् ।' एतद्वः कथयिष्यामि कारणं दुष्करं नृणां । यदालक्षं शिवे दद्यात्तदा च विपुलं फलं । तिल
 पुष्पाणि दत्तानि मुक्तिदानिनः संशयः । राजिका कुसुमानि ह शत्रूणां मृत्युदानि च । अंतः परं च धान्यानि फलं शृणुत स
 न्तमः । 'तैडुलारोपि नृणां लक्ष्मी ददाति ।' प्रस्थानं चैव पट्केन तदर्धं न तथा पुनः । पलद्वयं यत्ते पालक्षमा
 नं मुदा हतं । 'पूजं रुद्रविधानेन कृत्वा वस्त्रं सुशोभनं । शिवोपरि न्यसेत्तत्र गंधपुष्पादिभिस्ततः । रोपयित्वा च धूप
 दीपं दत्वा पूजां फलं लभेत् ।' प्राजापत्यं हयरोप्यमापसं स्या च दक्षिणा । देया तदुपेष्टारं शस्त्रावा दक्षिणामला । श्रा
 दित्यसं स्य यात ब्राह्मणं भोजयेन्नरः । लक्षपूजा यदा जाता सांगाचमत्र पूर्वकं । शतमष्टोत्तरं तत्र भोजयेत्तद्विधिरुदाहृतः
 तिलानां च यथा लक्षं महापातकनाशनं । एकादश पलैश्चैव लक्षमानमुदाहृतं । पूर्ववत्पूजनं तत्र कर्त्तव्यं हितकाम्यया भा
 ज्यते ब्राह्मणं तत्र । तस्मात्कार्यं नरेण हि । महापातकं नृदुःखं । नश्यति तत्क्षणाध्रुवं । यवपूजा तथा प्राक्ता
 लक्षेण परमा शिवे । प्रस्थानामपट्कं चैव प्रस्थाधेन्युतं पनः पलद्वयं युतं तत्र मानमेतत्पुरातनं । यवपूजा तथा प्राक्ता
 स्वर्गसौख्यविधायिनी । 'प्राजापत्यं ब्राह्मणानां । कर्त्तव्यं फलं भोज्यसुना । गोधूमानां तथा पूजा । प्रशस्तामुनिस्त

मोः ॥ संततिर्विधेयत्रापि यदिलक्षावाधिरुता द्रोणार्धेनभवेल्लक्ष विधानंविधिपूर्वकंपुनश्चब्राह्मणानां हि
 प्राजापत्यभवेदिह मुद्धानांपुनर्जायैवाशेवायच्छतिवैमुख ग्रस्थानांसप्तकेनवप्रस्थार्धेनाथवापुनः पलद्वयमु
 तेनवलक्षेमकविदुव्याः मापाणांचितथापूजारागनाशकरीमता प्रस्थानामृकतेवलक्षेनकप्रकीर्तित् ब्राह्म
 णानांतिथामौज्यरुद्रसस्याविधायते प्रियगुपूजनंचवसवोध्यक्षपरात्मनि धर्मार्थवर्द्धिनोचैवपूजासर्वसुखा
 वहा ॥ प्रस्थानांतुत्रयेणोक्तलक्षेमकपुरातने ब्रह्मभोज्यतथाप्रोक्तमकार्णासंख्यदाने राजिकापूजनंप्रोक्तं
 शत्रोर्मृतिकरंपर ॥ प्रस्थेनपलपुकेनलक्षेमकतथास्मृतं एकांगोश्चात्रदातव्यावलावहस्तैवय मरीचिसंभवा
 पूजाशर्वोनाशकरीमता ॥ अतोपिविविधोऽन्यैःपूजनंशंकरस्य च आढोकांनाटलेश्वरमहिमावधेतेदृणां केसरैर
 जितंधान्यविविधचापैयच्छिव नानासुखकरीपूजाहोपाचमुनिसत्तमा इत्येतद्वचनंशुक्लापुनरुचुर्मुनीश्वराः
 लक्षमानतुष्पाणांवडत्वंचहितावहं इतिश्रुत्वावचरेतपांपुनर्वचनमाददे सूतउवाच श्रूयनांरूपभश्रेष्ठाकथ
 यामिययामतिः ॥ प्रस्थानानविभिर्भागैःशखपुण्यैःसमुद्भव लक्षंप्रोक्तुमानेनसूक्ष्ममानंविच्छणाः एकादशभिः
 प्रस्थैस्तुजातिमानंप्रकीर्तित यथिकायास्तयाभागंकरवीरभवंतथा निर्गुडोकुसुमानंतुतथैवकथितंबुधैः कर्णिका
 रेतथामानशिरापकुसुमेस्तथावधुजीवेतयामानंप्रस्थानांदिशकेनतु द्रव्याद्यैर्विविधैर्भागैर्दृष्ट्वाचपूजनचरेत् सर्वका
 मसम्बद्धीपूजयेत्परमेश्वर इत परप्रवक्ष्यामिधारापूजामहंतुवः यस्याश्रवणमंत्रेणकल्याणंजयतेनृणां विधा
 नपूर्विकांस्तत्वापूजाविधिशिवस्य च पश्चाच्चजलधाराचकतंव्याचमुनीश्वरा ज्वरतापप्रशाल्यैजलधाराशुभावहा
 शतरुद्रियमंत्रेणरुद्रकांशकेनच रुद्रजाप्येनवातजपुरुपसूक्तेनवापुनः षड्गेनाथवातत्रसहस्रमृत्युजयेनच गाय
 त्राप्यथवाविप्रानामभिर्वाविशेषकैः अथवाप्यागमोक्तैर्वाजलधारादिकतथा सुखसंपत्तिस्त्रिद्वर्ध धारापूजनमृतमं

धृतधाराशिवेकार्थ्यायावन्मन्त्रसहस्रकतदावशस्य विस्तारोजायतेनावसंशयः एवंचायुतमंत्रेणकार्थ्यैवैशिवपूजनं
 प्रमेहरोगशांत्यर्थं प्राप्नुयात्मानसेप्सितं पंडत्वयादिसंजाततदाघृतसपूजनं ब्रह्मभोज्यंतुतत्रोक्तं प्राजापत्यं मुनीश्वरः
 केवलं दुग्धधारौ वैतदाक्लाध्यौ विशेषतः शर्करामिश्रिताकार्थ्याय दद्याद्बिर्जडाभवत् केनापि क्त्रिमं चैव शररिपरिकल्पि
 तं यावन्मन्त्रायुतं स्याद्वैतावद्वारा प्रपूजनं यदा चोच्चाटनं देहे जायेत कारुण्येना यत्र कुत्रापि प्रेमदुःखं च परिकल्पि
 तं स्वर्गहे कलहो नित्यं यदा चैव प्रजायते तस्या चैव कृतार्था वै सर्वदुःखं विलीयते शत्रूणां तापनार्था ये तल्लयाराशि
 बायवै वासितै नैव तैलेन भोगवृद्धिः प्रजायते तस्या चैव कृतार्था वै सर्वदुःखं विलीयते सार्षपेणैव तैलेन शत्रुनाशो
 प्रवेदिह मधुना यक्ष्मरोगो वै गच्छेद्विशिवपूजनात् इसोरसस्य वै धारा सर्वस्यै स्थय करीरता गंगालसमुद्रता
 धारामोक्षफलप्रदा एता सर्वाश्च यः प्रोक्ता धारा जयफलावहा अयुतेन कृतास्तास्तु पूर्वोक्तविधिना खिलाः करोन्वयं
 ब्राह्मणानां तु भोजनं रुद्रसंख्यया तदा वै सकलसिद्धिं भवत्येव न चान्यथा एतद्वै सर्वमाख्यातं यत्पृष्टो हं मुनीश्वराः
 एवं पूजाविधिं कृत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते एतद्वै सकललोकैः सर्वकामहिताय वै स्कंदो ग्रासहितं शभुं संपूज्य विधिना
 सकृत् यत्फलं प्रतेमर्त्यस्तद्वदामि यथा श्रुतं अत्रत्यं भोगमैश्वर्यं भुक्त्वा पुत्रादिकं शुभं अतैवै जायते यत्तच्छू
 यतां मुनिसरमाः कोटि सूर्यप्रतीका शैर्विमानैः सार्वकामिकैः रुद्रकन्यासमाकर्णैर्गवदाद्यसमन्वितैः शि
 ववक्त्रोद्धते भोगीयावदाभूतसंख्यं इति शिवपुराणे वायवीयसंहितायां लक्षपूजाभिषेकादिविधानम् ॥

अपरैवागमोक्तलक्षपूजा ॥ ईश्वर उवाच ॥ लक्षपूजाविधिं देविकयया-
 मिसमासतः यां कृत्वा प्राणिनः सर्वे मम सन्निधिभाजनाः भवतीति शेषः शिवरात्रौ तथाष्टम्यां सोमवारसमारभेत
 शुभेभ्यस्मिन्दिने वापि शिवभक्तद्विजोत्तमं सपत्नीकं सपुत्रं तमनुचानमनिंदकं धर्मज्ञं दोषरहितं संतुष्टं परिपूज्य च

आचार्यपरयेत्याज्ञाः सुस्त्रातोभूपितोव्रती ह्रस्वषष्ठलं दीनमतिदीर्घजडं तथा देवताभक्तिरहितं वधिर्दीर्घलि
 गिनं वेदहीनं दुराचारं मलिनं बहुभाषिणं निदकं पिशुनं दुष्टमंधकं च विवर्जयेत् नित्यं निर्वृत्य सकल संकल्पमन
 मेप्सितं पंचकर्मह्निकापुष्पजोतीर्किंशुकपाटलैः नद्यावर्तैः श्रियावर्तैर्द्रोणपुष्पैः कंदवकैः अन्यैः शिवागमप्रो
 क्तैर्विल्वशाखादलैस्तथा नागयल्लीदलैर्वीपरत्नेनानाविधैरपि अन्यैश्च विविधैः शुद्धैः खड्गैर्द्रोहितं दुल्लैः लक्ष्य
 पूजां प्रकुर्वीत मूलमंत्रेण शंभवे त्वर्णे पुष्पप्रत्ययुक्तं पुरावार्तिकं भवेत् इत्येकस्मिन्दिने वापि द्वयोर्वा त्रिदिने पि वा
 पुष्पलाभानुसारेण बहुभिर्वादिर्नयेजेत् पुष्पांजलित्रयं दत्त्वास्तु त्वापुनः पुनः सप्ताहं च शिवायैकसौवर्ण
 पुष्पमर्चयेत् क्षमाप्यंच महादेवं प्रार्थयेत् तदनंतरं भवः सर्वस्तथा रुद्रस्तपः पशुपतिः स्मृतः उग्रो महांस्तथाभी
 मंशानशचाष्टनामभिः पुष्पांजलित्रयं स्वर्णविल्वशाखासमन्वितम् प्रार्थनामंत्रः विरूपाक्ष महेशान विश्वरूप
 महेश्वर मया कृतं लक्षपूजां गृहीत्वा वरदो भव ततो नमस्कारः मृत्युं जाययज्ञाय देवदेवाय शंभवे आश्रितं शा
 यशं वापमहादेवाय ते नमः इति नमस्कारमंत्रः इति शैवागमे लक्षपूजाविधिः अथोद्यापनम् पंचामृतनस्तपं
 नंपलेन शतकेन वै नारिकेलार्घ्यदानं च पताकाध्यज एव च भवेत् वस्त्रद्वयं देयं पूजायां च शिवस्य च पूजाति च तथा होमंति
 लक्ष्म्येण कारयेत् देवस्थानं तं पूजामाचार्येणैव कारयेत् ततः प्रार्थनामंत्रः नमः शिवाय शांताय सगणाय नमो नमः
 सर्वेश्वराय देवाय कारणत्रयहेतवे निवेदयामि वात्सानं त्वंगतिः परमेश्वर भूमौ स्वर्गलितपादानां भूमिरेवा बलं व
 नम् त्वयि जाता परायानां त्वमेव शरणं प्रभो ततो विप्रभोजनीयाः शस्त्या वापि दशायवा आचार्यै पूजयेत्य
 भ्याञ्छत्स्यादयाच्च दक्षिणां पूर्णं तद्वचनात् कृत्वा भमसन्निधिभाग भवेत् यद्दारेभ्यः मातंगं गावायुवेगास्तुरंगमाः पू
 णे दुवदनाचार्ये लक्षपूजाविधेः फलम् ॥ इति ब्रह्मांडपुराणे लक्षपूजाद्यापनम् ॥ अथेतस्य प्रयोगः तत्रादौ

पूजोविधिः । ब्रह्माह्मपुराणात् माघादिपुण्यमासेषु वा तु भास्ये तथा पुनः । श्रावणे तु विशेषेण । चंद्रानुकूल्यदिने
 प्रातर्नेपादौ स्नानं त्वानित्यकमे निर्वृत्य देवागारं प्रविश्य पुण्यतिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मन आखिलपापक्षयपूर्वकं
 हिकामुष्मिकनिरवधिमुखसौभाग्यनिरवधिशिवलोकनिवासमहद्भयं प्राप्तिद्वारा अनुककामनया वोमासहि
 तसदा शिवप्रीत्यर्पणमुक्तं पुष्पादिनालक्षपूजां करिष्ये ॥ इतिसकल्प्य पीठशिवं यथाविधि संपूज्य सहस्र
 नामं भिमैर्मन्त्रैर्वा तत्तद्रव्येण पूजयेत् प्रत्यहं पंचामृतेनाभिषेकः । कर्पूरेणातिष्यं दध्योदनोपहारः प्रथमः
 दिने धावती संस्थातावत्येव संस्था समाप्तिपर्यंतं अयुतांते सुवर्णपुष्पं असंभवे लक्षं तिसमाप्तिदिने विशेषेणाशि
 वं संपूज्य शतपलपरिमितपंचामृतेन स्नपनं नारिकेलार्घ्यदानं च ततः पुष्पांजलित्रयदानं अष्टाभिर्नाममंत्रैरिति । उ
 र्वीमायनमः १ जौंशर्वायनमः २ उरुद्रायनमः ३ जौंशपुपतयेनमः ४ जौंशत्रायनमः ५ उरुद्रायनमः ६ उ
 र्वीमायनमः ७ उरुद्रायनमः ८ इति पुष्पांजलिर्दत्त्वा प्रार्थयेत् विरूपाक्षमहेशानविश्वरूपमहेश्वर मया कृतो
 लक्षपूजां गृहीत्वा वरदो भव ततः प्रणमेत् मृत्युं जयाय ज्ञाय देवदेवाय शंभवे आश्रिते शाय सर्वाय महद्देवाय तेनमः ॥
 नमः शिवाय शांताय सगुणाय ससूने सौपस्कराय देवाय कारणत्रयहेतवे ततो यथाशक्ति ब्राह्मणाभोजयेत् शस्त्या
 व्रतपूर्तये गांच दद्यात् अत्र पूजाद्रव्याणि चंपकमालतीपुष्पं जातीकं शुक्रपाटलैः द्रोणपुष्पैः कर्द्वैश्च वि
 ल्य शाखादलैस्तथा नागवल्लीटलैर्वापि करवीरकुसुमैरपि तत्कालोद्भवैः पुष्पैः पल्लवैः कमलैरपि धान्यै
 श्राविविधैः पुष्पैः रत्नद्वौहितादुलैः लक्षपूजाप्रकर्तव्यानामाभिर्मूलमंत्रत एते पापूजाद्रव्याणां मन्त्राः दा
 नखंडादिपुद्रुष्टव्याः रत्नपूजापितत्रैव विद्रुमाणां प्रदानेन रुद्रलोकं व्रजेन्नरः सर्वपापविनिर्मुक्तो मुक्तादाने
 न जायते लोकानां शोतिदानेन नरो वज्रस्य वज्रिणः तथा प्रदत्तैर्गौमैर्मोदते नंदनेन सर्वैश्च हाः प्रतुष्ट्यंति पुष्प

रागप्रदानतः गार्तुर्मतंगंस्तनयितंजयतिश्रया वेदुष्यैः स्वर्गलोकश्च पद्मरागेररेगता प्रदानादिद्रुनी
 लेश्वरीलानांसतुभाजन सुखीशखप्रदानेनशक्तिकुक्रिप्रदानतः इतिस्कंदेभिधानात् तत्रनुकाप्रदानमंत्र
 तोम्बपण्यैवौद्धतावर्णाद्व्याकल्पयार्णताः मुक्ताः शुक्तयुद्धवाः सतुभक्तिमुक्तिप्रदामम एवसेवोपमिवरुधान्या
 दानांमंत्राग्रयांतरतोवसयाः इतिप्रकारंतरेणलक्षपूजाविधिः अर्थांश्चिपुंराणोक्तंसोद्यापनम् लक्षपूजावि
 धानम् तत्रपूर्ववदेवसंपूज्य ततः सहस्रनामाभिः उांनन 'शिवायैतमंत्रेणपुष्पादिभिरकरूपतयासमाप्ति
 पर्यंतमभ्यर्च्य तदतेशुभदिनेनउद्यापनंकुर्यात् तत्रादौ तिथ्यादिकीर्तनंतिआत्मनोऽनेकजन्माज्जितसमस्तदुरितानि
 छत्तिपूर्वकैहिकपुत्रपौत्रा दिविरुद्धिविधिसुखप्राप्त्यनंतरंशिवलोकनिवासकामकृत्यदमुकद्रव्यसमर्पणलक्ष
 पूजनं तत्संपूर्णफलावाप्तयेतस्योद्यापनकरिष्ये इतिसकल्पः कार्यः ततोर्गणेशपूजा आचार्यवरणादि
 पूर्वांगविधाय वेदिकायालिंगतोभक्तेकलशैर्धान्यपूरितपूणपात्रमध्यसौवर्णमहेश नमः शंभवायेतिमंत्रेणसैव
 णींगीरी गौरीमिमायेतिमंत्रेणपुरतः राजतंवृषभतन्मंत्रेणसंस्थाप्य परिवारेदेवताथ्यसंस्थाप्य पूर्वादि
 दिक्षुधर्मज्ञानवैराग्यैश्वर्यानामेयादिविद्विषुच अधर्माज्ञानवैराग्यनैश्वर्यान्पीठिसंपूज्य मध्येनहेश्वरसंपूज्य
 तद्वाहिपैशान्याईशानवक्त्रायनमः पूर्वतत्पुरुषवक्त्रायनमः दक्षिणेअघोरवक्त्रायनमः पश्चिमेसद्योजातवक्त्राय
 नमः उत्तरेवामदेववक्त्रायनमः पुनःपूर्वादित वामायैनमःन्येष्टार्यैःश्रेष्ठार्यैःरौद्रार्यैःकाल्यैःकलविकरिण्यैःबलायै
 बलाविकरण्यैः मनोन्मन्यैः सर्वभूतदमन्यैः इतिदशदिक्षु ॥ १० ॥ पुनःपूर्वमारभ्यईशानपथैतं अजैकप-
 देनमः आहिबुध्न्याय शंवाय. उग्रापतये. रुद्राय. पशुपतये. शंभवे. वरदाय. गिवाय. ईश्वरायनमः
 ॥ ११ ॥ पुनःपूर्वतदिकाली. दक्षिणेश्वरिणी. पश्चिमेवृषस्कंधी. उत्तरेईशकाली. ततईद्रादिलोकेशान्सायु

धानसंस्थाप्यपूजयेत् अथशिवपूजाध्यानम् शुद्धस्फटिकसंकाशत्रिनेत्रचंद्रभूषणं भस्मोद्धूलितसर्वांगं
 ह्यवित्यभक्तवत्सलं उन्नमःशिवायइतिमंत्रेणपूजयेत् लक्षपूजायां दशएकंवासुवर्णपुष्पसमर्प्य ॥ प्रार्थयेत् ॥
 नमःशिवायशांतायसगणायससूनेवे सनदिनेसगांगायसवृषायनमोनमः इतिनमस्कारः पुराणपठनादिना
 रात्रिनित्वा प्रातःस्वयंशोक्तमग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधानं सोमं महेशं ननः शंभवायचमयो
 भवायेचेतिमंत्रेणज्यासिक्तलद्रव्येणायुतसंख्याकाहुतिभिः सहस्रपरिमिताभिर्वापरिवारेदवतामंडलेदव
 तांश्वेकज्याहुत्याक्षे स्थापनमंत्रेणहोमः पुष्पसमर्पणंवा होमांतेसपत्निकमाथाव्यर्थसंपूज्यपठिं गौमिधुनं
 चप्रतिपाद्य अधिकफलाप्तयेसोपस्करंशय्यादत्वा पोटशद्विजान् विशेषपाकरेणसंपूज्य दक्षिणांचदत्वा ॥
 सदन्नेनसहस्रशतंवायथाविभवंसदन्नेनाद्विजांस्तर्पयेदिति इतिलक्षपूजोद्यापनविधिः अथविष्णुलक्षपूजाविधिः
 अग्निपुराणे लक्षपूजाविधिर्भूयःशृणुनान्यमनाःकचित् यांकृत्वामुच्यतेपापैर्नारीवाथनरोपिवा ब्रह्महागुरु
 गामीचमद्योपाधानापहः सकृत्पूजनमात्रेणमुच्यतेकिमुतान्यतःनात परतरंकिंचित्त्रिपुलोकैपुविद्यते किंकुलेन
 किमाचारैः किशीलेनगुणेनच योहर्षपूजयेत्सम्यक्सकुलीनः सबुद्धिमान् जंबूद्वीपमहापुण्यंजमयः प्राप्य
 मामवः इमामकृत्वामुदात्तमाकोन्यस्तस्मादधोगतिः धर्महीनस्यनस्यस्यादिनान्यायांतियांतिच सलोहकारभ
 स्त्रैवतस्यजन्मनिरर्थकं पूजयेत्पूजयेद्विष्णुंभयोभयोपिपूजयेत् माघेवाकर्त्तकैश्चैत्रेआपादेश्रावणेपिवा अन्ये
 पुष्यपौषेपुष्यव्रतमेतत्समाचरेत् देवपूजागृहवापिदेवालयमथापिवा गोमयेनानुलिप्याथघातुनामृण्मयेणवा चतु
 भिर्ब्राह्मणैःसार्द्धकृत्वाचत्स्तिवाचनं नादीश्रांब्रं प्रकुर्वीतलक्षपूजाविधौद्विज प्राणायामत्रयंकृत्वादेशकालौपठेत्सु
 धीः सुसंकल्प्ययथाशक्त्याप्रत्यहंपूजयाम्यहं एवंसंकल्प्यविधिवन्मंत्रमेतमुदीरयेत् गृहीतोस्मिन्मन्त्रेतेदेवपंचत्वं

यदिभवेत् तदाभवतुसंपूर्णं त्वत्प्रसादाजगद्गुरो एवंसंप्रार्थ्यदेवेशानियमं तुलसीदलेः पंचामृतैः स्नापयित्वाशालि-
ग्रामशिलांशुभां गंधपुष्पाक्षतैर्भक्त्याप्रथमं पूजयेद्बुधः प्रत्यहं यावती पूजातावत्प्रणतिभिर्ब्रती पद्मान्यपि च तावत्तिले
खेपंचाभिधातुभिः महाव्रतामिदं ब्रह्मन्देवानामपि दुर्लभं तुलसीदलेनैवैतस्यैवैरतिशोभनैः कूष्मांडवर्जितैर्देवपूज-
येतस्य नामभिः विष्णोर्नामसहस्रेण अथ वा शतनामाभिः संख्यापूर्णफलसंख्यामंत्रहीना तु निष्फला तच्चित्तोन्मोहनवान्
भूत्वा विष्णुलोकपरायणः एवं संपूज्य विधिव्युजाते होममाचरेत् सहस्रनामभिर्होमं स्वाहाकारसमन्वितं मधु-
मिश्रं स्तिलैर्लाजा मिश्रितैः कृमिवर्जितैः होमसंख्याविधानेन लक्षसंख्यायदा भवेत् पूर्णाहुतिं ततः कृत्वा प्र-
णिपत्य क्षमापयेत् लक्ष्मीनाराण्डेवंशखचक्रगदाधरं सुवर्णप्रतिमां कृत्वा वित्तपूर्वविवक्षणः ब्राह्मणाय सुशांता-
यस्वदारनिरताय च पत्नी पुत्रवते दानमक्षयं फलमश्नुते जलशायी ब्रह्मपिता पद्मनाभः सनातनः अनंतभोगशय-
नः प्रीयतां परमः पिता इति दानमंत्रः तुलस्य भोग्युप्यर्च्योर्विल्वैर्वाज्रवर्जितैः सुगंधैर्ऋतुसंभूतैस्सस्यैः पादप-
ल्लवैः सह त्रिद्विंशहत्त्रिंशत्संख्यायिधि उपक्रमदिने यावत्प्रत्यहं तावती भवेत् उपक्रमदिने वा पिद्मवमा-
ने पितावती उद्यापनं प्रकुर्वीत पूर्वोक्तैर्नैव मार्गतः अन्यया दोषमाप्नोति हीनां गोजायते भुवि एव यं कुरुते मत्स्यो-
नारी वा गतमर्तृका देहं विज्ञानवान् भूत्वा विष्णुलोकमवाप्नुयात् ब्राह्मणभोजयित्वा तु स्वयं भुंजीत वां गन्तः तुल-
सीदर्शनं स्पर्शानमस्कारः प्रदक्षिणा दानं च हरिपूजा च धारणं तज्जलं ययत् भक्षणं दर्शनं चैव विष्णुलोकप्रदायकं
महापातकसंयुक्तो वा सर्वपातकैः विष्णुपूजाविधानेन जीवन्मुक्तो न संशयः इत्यादि पुराणोक्तं वि-
ष्णोर्लक्षपूजोपापनम् ॥ भविष्योत्तरे तु लक्षतुलसीव्रताद्यापनम् कार्तिके माघवा प्रत्यहं तुलसीदलान्यर्प-
येत् ततो वै शोखमाघे वा उद्यापनं कर्तव्यम् तत्रादावाचार्यवरणपूर्वकं पूर्वेषुः स्वस्तिवाचनं कृत्वा प्रभाते संयदि-

लंकृन्वा' अग्निमूला'रन्तिस्वगृह्याविधिनासंपाद्य' घृतपलाशशामिच्छरुसाहितं पचशाखाद्यजुहुयात्' अष्टाक्षरपङ्क
श्रद्वाटशक्षरं प्राणवेनवा' यथासंख्यमंत्रविनियोगः' दलापणसंख्यादशशेनहोमः' तत्तद्वशांशेनतर्पणमा
र्जनमिति' तदेतन्नाचार्याप्यर्गादंत्वास्विष्टकृतकृत्वा' होमशेषसमाप्य' तद्वशांशेनविप्रान्भोजयेत्' विप्रायविष्णु
संहस्त्रनामदानमपिकुर्यात्' ततः सुवर्णवृंदावनंतुलसीसमरौष्य' विष्णुरूपायां चार्घ्याय दद्यादिति' तुलसींद
लोचापनम्' अग्निपुराणियसोद्यापनोलक्षपूजाप्रकारप्रयोग' चतुर्मास्यसमाप्तौ तुलक्षपूजासंप्रापयेत्' माथा
दिपट्टसमासेपुलक्षपूजाहरे' स्मृता' यद्यद्वत्तौ भवेत्पुष्पविष्णवेतददप्यते' अतस्ति तुलसीधात्रीपंचदूर्वाकुरास्त
था' करवीरकणिकारशतपत्रचक्रेतक' चपकतगरचैव सोवीरकनकतथा' जातोपुष्पपाटलकुव्वागचकंदंबक
वदर' चामलपूगफलैरन्येभ्यपूजयेत्' सुगंधैर्ऋतुसंभूतैः सर्वैः पादपपल्लवैश्च' यद्यत्समर्पयेद्द्रव्यं तस्य रूपं हि
ण्मय' कारयेत्सततैर्वैकंसहस्रं वापिकारयेत्' लक्षवाटापयेद्धीमान्यथावित्तानुसारतः' विष्णोर्नामसहस्रेणगा
यत्र्यामूलमंत्रतः' सहस्रद्विसहस्रं वा त्रिसहस्रं यथाविधि' उपक्रमदिने यावत्प्रत्यहं तावती भवेत्' तत्रादौ तित्थ्यादि
कीर्तनातिष्ठिखिलनानाविधपातकनिरसनपूर्वकैश्चामुष्मिकनिरतिशयभोगानदप्राप्तिद्वारा श्रौलक्ष्मीनारायणप्रीत्य
र्धंतुल्यादिलक्षपूजां करिष्ये' इतिसंकल्प्य पीठुरुपसूकेन देवं संपूज्य' नाममवैस्तुलस्यादिसमर्पयेत्' लक्षादि
समाप्ताद्युधापनंकुर्यात्' सर्वसंकल्पान्तिष्ठामुलक्षपूजायापनकरिष्ये' इतिसंकल्प्य' आचार्यवरणाति दे
विकायां सर्वतोभद्रैर्व्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वककलशप्रतिष्ठाप्य' तत्र देवंपूजयेत्' तत्रायं क्रमः सर्वतोभद्रैर्व्रह्मा
दिदेवता' स्थाप्य' तदुपरि प्रस्थसंस्थान्यपुनंतदुपरि प्रस्थगंधधूमपुंजं' तदुपरि प्रस्थपरिमितशुद्धतडुलाराशैश्च
त्वा' तत्र कुमेन त्र्यदलपद्मविरच्य' तन्मध्ये ताम्रमये पात्रे पिसंस्थान्यसहितं ताद्यकलशप्रतिष्ठाप्य' तत्र सौ

वर्णचतुर्भुजं लक्ष्म्याल्लिङ्गितवर्माङ्गनारायणसंहस्रशार्पितमन्त्रेण संस्थाप्य । पुरतः सौवर्णराजतंगहडंसामम्बजि-
शरीरस्तंवाहनं परमोष्ठिनः विपपां पहरौ नित्यमतः शान्तिं प्रयच्छमे ततई शानादि शानादि दिक्षु शंखचक्रगदां प-
द्मं ततः परितः लोकेशान्संस्थाप्य पूजयेत् प्रातः अग्निं प्रतिष्ठाप्य अत्रावाहयत् । अत्र प्रधानं लक्ष्मीनारायणं
औनमोनां रायणायैत्यष्टाक्षरमन्त्रेण मधुलाजं मिश्रत तिलपयसघृतशर्कराद्यन्यतमचक्रद्वयचतुष्टयेन प्रति-
ष्ठप्य औत्तरसंहस्त्राहुतिं भवोत्सहस्रनाममन्त्रेयक्ष्ये इत्येवहोमसमाप्य ततश्चावाहयत् । अनेन मन्त्रेण दद्यात् जल-
शायी ब्रह्मापितागं भैरवस्य चराचर अनन्तं भोगशयनः प्रीयतां मे जनार्दन इति दत्वा गङ्गां पयस्विना च दत्वा । अधिकफलात्
पैसोपस्करां शय्यां दत्वा दशार्धकारान् द्विजान्सदनेन भोजयेत् एवमेवाविधानेन गणेशाविकर्यो नृप तत्तन्मन्त्रे
ण पूजां तन्तन्नामसहस्रकैः गणेशे लङ्कुके होमं पचत्वा घृष्टं पिवा पायसेन तु देव्याश्चातिलैर्बुके वलैरपि एवं
कृत्वा विधानेन त्वग्लोकं महीयते इति विष्णुं रुक्षपूजायापनम् गणेशाविकरयोरपिलक्षपूजायापनं अपलक्षन-
मस्कारव्रतम् भविष्योत्तरे भवरीपडवाच इक्ष्वाकूणां कुलगुरो ब्रह्मन्धर्मसविस्तरं ब्रूहि पापक्षयकरं व्रतं तसर्वो-
त्तमं च मे ब्रह्मघ्नस्य सुरापत्यगुरुदाराभिर्मर्षिणः सुवर्णस्तेपिनश्च व्रतं सांसारिणामपि संकीर्णपापिनां चैव स-
कलीकारिणां तथा असमं पश्यतो भाग्याद्वयं दुष्टेन चेतसा भ्रूणां जनयित्रीणां कामिनां कामतोऽपि वा गुरोर्विश्वा-
सहीनस्य ब्रह्मस्य च पापिनः संध्याकर्मविहीनस्य जगदुन्माद्वर्त्तनः दासो वै श्यासंगमिनश्चाढालीगामिनस्तथा
परस्वहारिणश्चैव देवद्वयार्पहारिणः ब्राह्मणेभ्योऽष्टद्वयैव वृत्तिच्छेदकरस्य वा परस्वलोलुपस्यापि रहस्यकृतपा-
पिनः पंचयज्ञविहीनस्य दुःशास्त्रनिरतस्य वा गुरुनिदाहिसंश्रोतुं गुरुद्रव्यार्पहारिणः नारीणां च विशेषेण प्रायश्चित्त-
यदीप्सितं तदालक्षनमस्कारव्रतं कुरुमहीयते संकरीकरणानां चमलिनीकरणस्य च अपात्रीकरणानां च

प्रायश्चित्तं यदीच्छसि तदाल. ॥ ३ ॥ आतृपत्नीसुतानां चाग्निभिः कामिनस्तथा त्वसृस्वमातृवंधूनामिच्छ
 यागमनस्य च दासीवेश्यासग्नस्य सक्षयं यादिवांछसि तदाल. ४ परस्वहरणस्यापि देवस्वहरणस्य च रहस्य
 भेदकस्यापि रहस्यकृतपापिनः त्यागस्य पचयज्ञानामसच्छाधिपस्य च गुरुनिंदाश्रुतेश्चापि गुरुस्वहरण
 स्य च लेहानां चैव घोष्याणां संक्षययादिवांछसि तदाल. ॥ ५ ॥ कृतस्य जन्मसाहस्रैर्भैरुर्विध्यसमस्य च
 अत्युत्कटस्य पापस्य इह जन्मकृतस्य च सर्वस्य पापजातस्य संक्षययादिवांछसि तदालक्षणमस्कारव्रतं
 कुरुमहीपते ॥ ६ ॥ शृणु भूषणविधिं देवसंकल्पनियमादिकम् चातुर्मास्यसमायाते केशवेशयनं
 गते आपादस्य सिते पक्षे एकादश्यां समाहितः संकल्प्य देवदेवस्य पुरतश्चक्रपाणिनः मम लक्षणमस्कारव्र
 तस्य पुरुषोत्तम निर्विघ्नेन व्रतं सांगं कुरु त्वं कृपया हरे पापपंकनिमग्नमापापकोशस्य भाजनम् व्रतेनानेन सुप्री
 तः सद्य एव जगत्पते इति संकल्प्य मनसा कार्त्तिक्या तु समापयेत् प्रातः स्नात्वा व्रतं कुर्यादा मध्याह्नं सदा
 मुनिः यद्वा तद्वानभुंजीत भुंजीत लघुभोजनम् अनृतं न वदेत्कापि नापध्यायीत कञ्चन देवतानां जपहोमं न त्य
 जेत कथंचन अतिथिपूजेन्नित्यं यथाशक्त्यानुसारतः कार्त्तिके मासि संप्राप्तो णिमास्यांततः परम् । संस्थाप्य
 कलशं पूर्णं सवस्त्रं सपिधानकम् विष्णोश्च प्रतिमां तत्र पूजयेद्विष्णुनामभिः नामभिः केशवोद्यश्च श्रंगपूजाविधीय
 ते नैवेद्यां ते समभ्यर्च्य कुर्यात्पश्चाच्च तर्पणम् पौरुषेयणसूक्तेन तिलगोधूमं तंडूलैः देवदेव गन्नाथ सर्वव्रतफ
 लप्रद व्रतेनानेन सुप्रीतो गृहाणार्ध्यं नमोस्तुते : इति चार्घ्यत्रयं दत्त्वा पश्चाद्धोमं समाचरेत् पौरुषेयसूक्तेन
 शतमष्टोत्तरसदा होमशेषं समाख्यापूणां हूतिमतः परम् आचार्यैः पूजयेत्पश्चाद्वा द्रोमिथुनं गुरोः
 ब्राह्मणभोजयेत्पश्चाच्छतं विंशतिपंचवा दक्षिणांच यथाशक्त्या वाचयेदाशिपस्ततः अनुज्ञातश्च तेभ्यो वैस्वयं

भुञ्जीतवंधुभिः इदं व्रतं महापुण्यपापारण्यदवानलं पापपर्वतवज्रचपापाद्वितरणेऽपुम सर्वपापहरं
सप्तः सद्यो विष्णुप्रसादनम् नानेन सदृशं किंचित्त्रिपुलोकैः पुविच्यते सर्वपापाश्रमाणां च विहितश्रुतिचोदितम्
नारीणां सत्रानां च विधानां विशेषतः सर्वपापमेव पापानां प्रायश्चित्तमिदमेव ॥

इति श्रीभविष्यो नरेव सिंहावरीपसंवादे लक्ष्मणमस्कारव्रतविधानम्

अथेतस्य प्रयोगः मार्गशीर्षे तथा माघे चैत्रे वैशाखे योरपि अस्तादिदोषराहिते पौर्णमास्यां समापयेत् तत्र विधानम्
तिथ्यादिसंकीर्तनं तिमने कज्जम्बार्जितनानाविधपातकशमनपूर्वकश्चतुल्लभोगात्रासिद्धाराश्रीपरमेश्वरप्रतिपत्तिं श्री
विष्णोरमुकदेवस्य बालक्षनमस्कारव्रतमहं करिष्ये इति संकल्प्य ततो देवा लये अश्वत्थमूले गंगतीरे अन्यत्रा
श्रमस्य लेदेवा लये पितृदेवताप्रतिपत्तये तद्देवपीठपुरुसुक्तेन संपूज्य नमोस्त्वनंतायेति स्तुत्वा तद्देवता
नामसहस्रेण तद्देवताप्रकाशकवैदिकभक्तेण मूलभक्तेण साष्टांगपंचांगवाप्रस्य हं नियतसंक्षयानस्कारान् विधाय
व्रतं तत्तदुद्यापनं कुर्यात् पूर्वोक्तसंकल्पांति श्रमुकदेवतायाः कृतलक्ष्मणमस्कारव्रतस्य सांगता सिद्धये तदुद्यापनं क
रिष्ये इति संकल्प्य आचार्यवरणं तिस्रं वैतौ भद्रकलशोपरि हं देवं तद्देवताभक्तेण संस्थाप्य पूजयित्वा विशे
षार्घ्यव्यंदयान् देवदेवजगन्नाथसर्वकृतफलप्रदव्रतेनानेन सुप्रीतो गृहाणार्घ्यं मया र्पितम् ततश्च त्रिप्रतिष्ठाप्य
अग्न्यादध्यात् अत्र प्रधानं देवं विष्णुं अमुं देवं वा सप्तादित्यापौरुषसुक्तेन द्वादशोत्तरे कशताहुतिभिश्चरुतिलव्री

हिपालाशमिस्सापद्रव्यैः प्रतिद्रव्ययक्ष्ये । ब्रह्मादेवताश्चैककयान्याहुत्यायक्ष्ये । इतिहोम ततःपिठंगाचा
 चार्घ्यायदत्त्वा । अष्टोत्तरशताधिकान्द्विजान्यथाशक्तिभोजयेत् । इतिलक्षपुष्पोद्यापनम् । लक्षनमस्कारव्रतौ
 द्यापनमपि । अथलक्षप्रदक्षिणाविधानम् । अथलक्षप्रदक्षिणाविधानं सोद्यापनम् । विष्णुधर्मोत्तरे । श्रीकृष्ण
 उवाच 'चातुर्मास्येचसप्तोपरिक्रम्यशुचिर्भवेत् । स्वकृतं पापमुच्चार्य ज्ञानं च संकलं भवेत् । तत्रमंत्रः । यानि
 कानि च पापानि जन्मांतरकृतानि च । तानि सर्वाणि नश्यंतु प्रदक्षिणापदेपदे । संकल्प्य कुर्यान्नियतः । कान्तिकर्पा
 तुजिते द्विपः । लक्षसमाप्य पश्चात्तु कुर्यादुद्यापनव्रतौ । आचार्यवरये द्विद्वान्ब्राह्मणान्दत्त्विति जस्तथा । त्वस्ति वाचन
 पूर्वेण बालरूपजनार्दनम् । वक्ष्येण परिधानेन निव्रणे कलशे च येयत् । हुत्वा त्रिविण्णुगायत्र्या शतमष्टोत्तरं चरुम् । कपि
 लांबवतो दद्यादाचार्याय सदक्षिणाम् । ब्राह्मणान्दत्त्विति जश्चैव यथान्यायं प्रपूजयेत् । पायसं जुहुयाद्यत्र सहस्रविजिते द्वि
 यः । अहोमुखैश्च देवनसूक्तेन प्रतृबं बुधः । ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्दद्यात्तेभ्यश्च दक्षिणाम् । एवं कृत्वा व्रतमिदं पवित्रं पा
 पनाशनम् । पूर्वजन्माजिते पापैरहजन्माजितैरपि । आगामिजन्मजे ईचवमुच्येत नात्र शयः । इति विष्णुधर्मो
 त्तरे कलक्षप्रदक्षिणाव्रतोद्यापनम् । अथास्याविधानम् । आपादशुक्ले कादश्या पूर्णमायां वा प्रारभः । कान्तिक्यां स
 मापनम् । अथवा यास्मन्वाशुभे मासे प्रारभः । व्रतं तस्मापनम् । अत्र प्रदक्षिणास्थानानि । सुरालये श्वत्थमूले तु ल
 स्या गोव्रजे तथा । कुर्यात्प्रदक्षिणां सर्वापूजयित्वा यथाविधि । तत्रादौ तिथ्यादिसंकीर्तनं ति आत्मनः । सकलपापक्षय
 रोगपीडानिरमनपूर्वकामुक्ताभीष्टासिद्धये श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं । श्रीविष्णोरमुकदेवस्य बालक्षप्रदक्षिणाव्रतं करिष्ये
 इति सकल्प्य । गणेशादोन्पूजयित्वा । पूजासामग्री गृहीत्वा । अथ तथादिसमीपं गत्वा । पुरुषसूक्तेन संपूज्य । सह
 स्त्रनामादिपठनं करं बालनादि राहित । कृतांजलिरेकाग्रचित्तः । प्रदक्षिणाएकरूपतया समाप्तिपथ्यंतं कुर्यात् । व्र

ततिलयापनंकुर्यात् तत्रादौदेशकालादिकीर्तनं तत्र मुक्कामनया कृताया लक्षप्रदक्षिणास्तत्सद्गुण्यार्थतदुद्याप
नं करिष्ये ततश्चाचार्यवरणतिसर्वतोभद्रस्थकलशोपरि हेमप्रदक्षिणा देवतं तन्मंत्रेण संपूज्य साष्टांगं प्रणम्य त
तमग्निं प्रतिष्ठाप्य - अन्वादध्यात् अत्र प्रधानं विष्णुवादिदेवं तस्य गायत्र्या अष्टोत्तरशतं चर्वाहुतिभिः ब्रह्मादिदे
वताश्चैकैकया ज्याहुत्यायक्ष्ये ततो होमांते पीठं कपिलां चाचार्याय संपूज्य दत्त्वा यथा शक्तिब्राह्मणान्भोजयेत्
अत्र यस्य देवतस्य प्रदक्षिणा व्रतं तस्यैव मंदो होमपूजादौ ग्राह्यः इति लक्षप्रदक्षिणा व्रतोद्यापनम् ॥ अथ प्रकारा
तरेण अश्वत्थप्रदक्षिणाविधिः भविष्ये संकल्प्यादिपूर्ववत् इयान्विशेषः ॥ आदौ आराधयेद्विष्णुं ध्यानावाह
नपूर्वकम् तथैव पिप्यलतरुनारायणस्वरूपिणं सदा पुरुषसूक्तेन उपचारैश्च पूजयेत् ॥ ततः प्रदक्षिणां कुर्यात्
त्सर्वसफलं भवेत् लक्षमेकं द्विलक्षं वा त्रिचतुःपंचलक्षकम् कार्यस्य गौरवाद् द्व्यं द्वादशां तं समाचरेत् ॥ ब्रह्मचारी ह
विष्याशीत्वथ शयीजितैर्द्विभ्यः मौनीध्यानपरो भूत्वा स घृतपायसहुनेन तर्पणं दशशिनभोजनं तद्वशांशतः ॥ हो
मादौ विष्णुगायत्रीतिथानामसहस्रकं तत्र द्रोणपरमिततं दुलपुंजोपरि पलादधिकरौप्यपीठोपरि सुवर्णोदधिकहै
मं अश्वत्थतरुं स्थाप्य श्वेतवस्त्रेण संछाद्य संपूज्य द्विजाय दद्यात् तत्र मंत्रः पिप्यलोद्वक्षराजं ब्रह्माग्निगर्भस्त्व
मेव हि प्रभुर्वनस्पती न त्वं पूर्वजन्मनि यत्कृतम् अघोधनाशयक्षिप्रतवरूपप्रदानतः ततो द्विजं प्रार्थयेत् - अमुं
तरुं गृहाण त्वं विष्णुरूपं द्विजोत्तम स्वीकृत्य दुष्कृतां क्षिप्त्वा विष्णुरूपं प्रयच्छ मे ततो व्रतपूजे च शुक्लां दद्यात् अ
धिकफलप्राप्तये सोऽपरस्करां शय्यां च दद्यात् इत्यश्वत्थप्रदक्षिणोद्यापनम् अथ लक्षवर्तिव्रताविधानम् कान्तिके
माधेवैशाखे वा चानुमास्ये वालक्षवर्तिव्रतविधानं कार्यम् तत्र मासपक्षादिकीर्तनं त्रमुक्ताभीष्टप्राप्तिकामो
लक्ष्मीसाहितविष्णुमुमासाहितं शिवं यथामिलितोपचारैः पूजयिष्ये षोडशोपचारैः संपूज्य लक्षवर्तिविधानं कुर्यात्

तत्रकथा सूतउवाच आर्यावर्त्तेपुराकाचिद्वैश्याभूच्छक्षणाभिधा तस्याभुजंगःशुद्धोभूद्दासोनाममहावली तां
लक्षणांनुसृतातांस्थितांगोदावरीतेष्टे चाल्वैधव्येदोपेणरुदन्तीकुररीमिव सृतं पतिं पुरास्थाप्यबन्धुभिःपरिवारि
ताम् आक्रन्दन्तीतेवीक्ष्यशनैस्तांप्रत्यपद्यत लुठन्तीभुविकायेनमुहुध्नतीमुरोबहुः जडानामपिकारुण्यंजायते
तातुपश्यताम् तदासालक्षणावाक्यंस्वभुजंगमुवाचह कुलजानांतुनारीणांदेशयमतिदारुणा अवस्थाव्रयमेता
सांतिवैधृतुमुदारुणा कन्यात्वंजीवभर्तृविविधवात्वमिति त्रिधा पारवश्यंचनारीणांदुःखमामरणार्तिकम् अना
पत्यत्ववैधृत्येतेषांपुत्रतास्त्रियः असह्यमेतत्त्रितयैवधव्यतत्रचोरम् शोचन्तीनांचनारीणांकस्येदंकर्मणःफलं
निर्वर्त्तयेत्केनदं पृच्छन्तीमिति तामथ उवाचदासनामासौभुजंगःसूनृतंवचः शृणुभद्रेप्रवक्ष्यामि त्वायापृष्टाद्विजातयः
देयानांचैवलोकानांहितार्थेमन्त्रकोविदाः शास्त्रज्ञानात्स्वभावाच्चजीवानांयत्पुराकृतम् जानतिकर्मजफलेतेप्रष्टव्या
धृतव्रताः भुजंगवचनंश्रुत्वातथैवोमितिसापुनः तन्नागतमहारुद्धं हि जंप्रच्छन्तं तदा प्रणम्यसादीनतराप्रश्र
यातुरमानसा मुनेस्त्वहंदुराचारावैश्यास्मिलक्षणाकया तथापि ते दयापात्रं पृच्छन्तीमांप्रवोधय साधूनांसमधि
त्तानांजनाःसर्वेसमाभुवि दुर्गंधोवासुगंधोवाचथावायुःसुखोभवेत् मुनेदशेयंनरीणांतृतीयातीवदुःसहा कर्म
णाजायतेकेनकेनवाविनिर्वर्त्ते एतद्विचार्यैर्भब्रह्मन्कृपयावदसुव्रत इतितस्यवचःश्रुत्वायाजकोवाक्यमब्रवीत्
दैवेकर्मणिपि त्र्येचनांर्यःकेनव्यवस्थिताः अकस्माच्चरजोदुष्टाःस्पृष्ट्वाभंडाद्युपस्करान् अज्ञानादज्ञाननोवापिका
मलोभाक्चिंतकंचित् ! -- अत्रोघयित्वागच्छति तेन दुष्यति सत्क्रियाः क्रियालोपगताहेताः पापाश्चस्मात्सुदु
स्वयंजातं दशांमिमांप्राप्नुतिसर्वाअपिनसंशयः वाल्येवायौवनेवापि वार्धकेवाकदाचन तन्नायातिदुराचारा
परानेवांभिवाञ्छति श्वश्रूपतिवंधूनामतिचारात्सुदुः सहात् दशांमिमांप्राप्नुवतिसर्वाअपिनसंशयः सा

तत्कर्मसहयेनरजसादूषिताचसा मृतपत्यातयाभूत्वावैधव्ययौवनेव्रजेत् यानारीतुरंजोदुष्टासर्वभण्डानिसंक
रम् कुरुतेयदिसानारीवैधव्यवार्धकेव्रजेत् याचानुकूल्यरहितापतिर्धर्मपुसर्वदा बालवैधव्यमापन्ना
गातिहीनाभवत्यलम् सर्वासामपिवैधव्यनिदानं पुणितानघ तस्यशांतिप्रवक्ष्यामि कर्मणश्चापिलक्षणे कृतेतुमुनि
पञ्चम्याव्रतेपापं न्ययोपिताम् क्षयंगच्छातिनारीणांमिति वेदविदोविदुः शूर्पसवायनंदत्वाकृतेलक्ष्मीव्रतादिके मू
लावशेषं व्रजतिरजोदोपोनसंशयः निर्मलं तूव्रजत्याशुलक्ष वर्तिव्रतेकृते रजसोत्थमहापापं नारिणां नाव्रसंशयः
इति तद्वचनं श्रुत्वा पुनः प्रच्छलक्षणा मनसा शंकिता भूत्वा सादरं मुनिस्तप्तम् साधुसाधुमहभागवतिं तेभय
विह्वलम् लक्षवर्षिं व्रतस्यास्य विधानं कीदृशं वद 'कस्मिन्मासे तु तत्तुल्यं कस्य वा तत्समं परंणम् उद्यापनं कथं कार्थ्याकं
फलं तत्स्य वामुने तयाष्टोपायजकोपिलोकानां हितकाम्यया फलविधानं तत्सर्वं मवदद्भुतं तं वरः ॥ मुनिरुवाच ॥
लोमशस्य मुनीनां च संवादं कथयामि ते कालोस्य कार्त्तिके मासे वैशाखे माघ एव च सहस्रगुणितं धत्ते कार्त्तिके विद्वि
तुव्रतम् तस्मात्कोटिगुणं पशेमाघमासे व्रतोत्तमम् तस्मादन्तर्गुणितं फलं वैशाखसात्के एतस्मिन्मासा व्रितये
यस्मिन्मासे समाप्यते तस्मान्मासद्वयात्पूर्वप्रारब्धव्यमिदं व्रतम् अंते मासि प्रकुर्वीत तत्समाप्तिं विचक्षणः ॥ सह
स्रवर्षिभिः कुर्यादाराधितं विष्णवे ध्रुवम् गोघृतनाथं तैलनसम्यगुर्कर्मनोहरैः यस्मिन्मासे समाप्तिः स्यात्पौ
षे मास्यां समाचरेत् उद्यापनं विधानेन व्रतसंपूर्णकारकम् प्रातः स्नात्वा शुचिर्भूत्वा पंचगव्यं तु प्राशयेत् पुण्याहवा
चनं कृत्वा आचार्यं वरेयेत्ततः वयोदशांस्त्वजोभद्रे साक्षिकां नृणां याततः सति शैश्रव्यैः कुर्यादग्नेययज्जवादि
जाः वर्त्यादशांशतः कुर्यात्तर्पणं तु विचक्षणः तर्पणस्य दशांशेन होमं कुर्याद्विचक्षणः तर्पणे किं न मंत्रेण पाय
संघघृतां न्वितं पालाशसिन्धुश्चैव मन्त्रेणानेन वैष्णवेः तं घृबविष्णुगायत्र्या हेमस्यायं विधिरस्मृतः कलशेषु न

धास्याप्यसपिधानंसवल्लकम् सुवर्णप्रतिमांकृत्वाश्रययुसारणपूर्वकम् प्राणप्रतिष्ठायाः स्थाप्याः प्राणस्तै
 स्वांसमाहितः आवाहनादिपुष्पतंपूजांकुर्याद्यथाविधि ततस्त्रयोरुक्ममयाः प्रतिमाः कारयेत्ततः ॥ अ
 याचसहितेदेवंमध्यंगपूजयेद्धरिम् तद्वक्षिणेचतुर्वक्त्रं सावित्र्यासाहिततया उत्तरेचोमयाशंभुपुरतोगरुडंतथा का
 लोविष्णुस्तथावन्द्यारविदीप्तानिशारकरः रुद्रः शेषोजगद्ध्यापितेजोरूपमिहेश्वरः निरंजनः कलाध्यक्षोविश्व
 रूपीजगत्प्रभुः स्वप्रकाराः स्वयंज्योतिश्चतुर्बाहुर्जलाशयः परब्रह्मेतिदशभिर्नोमभिः पूजयेद्धरिं शि
 रोललाटेकेनेत्रेकर्णनासेमुखतथा कंठस्कंधौतथाबाहूस्तनोवक्षस्तथोदरम् नाभौचकट्यांजघनेऊर्वांजनौचगुल्फ
 के पादौतुक्रमशस्त्यतान्यंगान्येवंतुपूजयेत् धूपदीपंततोदस्वानैवेद्यचनिवेदेयत् यद्द्रव्यंलक्षपूजायास्तद्द्रव्यंक
 नकस्यच कृत्वा निवेदयेत्तस्मैपश्चात्पूजांसमाचरेत् भक्त्याचजगदात्मानमयदेवंक्षमापयेत् देवदेवजगन्नाथभक्ता
 नांकाव्यकारकत्वत्प्रसादादहंयच्चेशीघ्रंकार्य्यंप्रदोभव अनेनैवाविधानेनलक्षपूजां करोतियः पुत्रैः पौत्रैः प्र
 पौत्रैश्चसुखंप्राप्नोतिनिश्चितम् आचार्य्यपूजयेत्पश्चाद्ब्राह्मणान्दत्विजस्तथा गौर्देयाचसवत्सविसालंकारागुणान्वि
 ता त्रिशत्पलंकांस्यपात्रंघृतंनपरिपूरितम् सुवर्णवर्त्तिसंयुक्तमाचार्यायनिवेदयेत् अथवातद्वशपलंतथाघृतस
 मन्विम् अथवातद्यथाशक्तिदद्यादावश्यंकत्विदम् व्रताभोवैतुवेद्यात्कांस्यवैद्युतपूरितम् यावज्जीवंजिबप
 तिर्भवत्येवचनसंशयः रजोदोषविमुक्तिः स्यात्पौर्णमास्यादंदातिया ब्राह्मणभोजयेत्पश्चाद्विंशत्याव्यनकार
 येत् एवंकरोतियानारी तस्याः पुण्यफलंभृशु अथसर्वाणिपापानिरहस्यानिकृतानि वै नश्यंतितानिसर्वा
 णिव्रतस्यास्यप्रभावतः चंडालगामिनीवापितयाशूद्राभिगामिनी कारूकरजकादीनांगामिनीदुष्टचारिणीब्रह्म
 क्षत्रिपविदूशद्रप्रतिलोमानुगामिनी मातुल्यपितृव्यादिश्चातृपुत्राभिगामिनी बालघ्नीवापतिघ्नीमातापित्रोर्वेधरता

गोघ्नोवातस्करोवापिरजःसंकरकारिणी एवमादिमहापापपर्वतावापिकुलांगना कृत्वाचितद्वतंसम्यक्मुच्यते
 नात्र संशयः । व्रतानामुत्तमं वैतर्त्तलीणामावश्यकं त्विदम् । एवंवर्त्तिप्रदानेन विष्णोरारमिते जसः कोटयो ब्रह्मह
 त्यानामगम्यागमकोटयः । तथैवात्युग्रपापानां कोटयोऽथ सहस्रशः । नश्यंति नात्र संदेहो नारीणां तु नरस्य वा किं
 लक्षवर्त्तिभिर्विष्णोः कृते वारार्त्तिकार्पणे । किमत्र बहु नो केन नानेन सह शंभ्रतम् । पुरुषोपि व्रतं कृत्वा पूर्वोक्तैः पाप
 संशयेः मुच्यते नात्र संदेहः प्रसादान्मधुशासिनः । एतद्व्रतं समाख्यातं पृच्छतस्तवमानंदं । व्रतं कुरु सुखं तेऽथ याते
 रोचते मनः । इति तद्वचनं श्रुत्वा पुनः पत्रच्छलक्षणा अज्ञानादुष्टभावाद्धानविचारो ममेह वै । व्रत्यर्थं मम ब्रह्म न
 प्रत्यक्षं कुरु मे धुना । इति तस्यावचः श्रुत्वा याजको वाक्यमब्रवीत् । कथं तत्प्रत्ययो भूयात्तत्कथं तां करुणा निधे । साप्यु
 वाचमुनिं विप्रविस्मयेत्तु फुल्ललोचना । न च वैधव्यमापन्नारोदित्ये पाकुमारिका । अस्याः पतिः कथं जिविद्वैधव्यं वैव
 गच्छति । तथा कुरु मुनि श्रेष्ठ दयाशामवतां धनम् । इति तस्यावचः श्रुत्वा विस्मितो वाक्यमब्रवीत् । अद्य वैमकरं प्रा
 त्तीभास्करो लोकभास्करः । माघोऽयं च यरोमासेनैकक्रतुफलाधिकः । अद्य गत्वा कुरु स्नानं गंगायामधहारिणीं स्ना
 नं कृष्णाचनं कृत्वा देहि तस्मै मृताय वै । तेन जिविदं नूनं ब्रह्मघ्नोऽयं सुरापिवः । तस्मादंघराज दक्षमरो गेणु मृत्तिगतः
 तथापि माघमासस्य पुण्याद्वैजिविधुवम् । दापयित्वा तथा वर्त्तिकं सांख्यपादं विधानतः । जीवपत्नी भवेदाशुचावदाम
 रणांतकम् । लक्षणातद्वचः श्रुत्वा जलं स्पृष्ट्वा च वाग्यतः स्नात्वा कृष्णार्पणं कृत्वा ददौ तस्यै फलं ततः । तत्पुण्यस्य प्रभावेन तत्क्ष
 णादेव चोत्थितम् । स्वभुजंगं प्रेपयित्वा सवृतं कांस्यपात्रकम् । कुमार्यादापयामास वैधव्यस्यापनुचये । एतत्पुण्यप्रभा
 वेण कुमारि सापि शोभना । तदा भवजीवपत्नी बभूव बहु पुत्रका । कुमारी शोभनाना न तत्पतिः कणभोजक । तद्वांधवस्तदा स
 वेनुष्टुब्धस्तं सुलक्षणां । याजकं चापि संप्रीत्या जग्मुस्ते स्वन्तिकेतनं । लक्षणापि च दोषेण भुजंगेन च संयुता । माघस्नानंततः

कृत्वा व्रतमेतच्चकारसा ततस्तुमरणंप्राप्तेदासस्तस्याः सहायकृते गयोनाममहाराजश्चक्रवर्गिवभूवहसालक्षणाच
 तत्पत्नीसर्वलक्षणसंयुता बभूवलोकविस्थिताजीविभर्तासुपुत्रिका तस्माद्योगमाघमासस्यसाहाय्यं चकरिष्यतिघ
 र्मस्यतत्फलंप्राप्यमुच्येतानासंशयः नित्यस्नानुमशक्यश्चेत्कुर्व्यात्सतुदिनत्रयम् द्वादश्यांरथसप्तम्यांपौर्णमा
 स्यात्तैथेवचसोपिपूर्णफलंप्राप्यविष्णुलोकेमहीयते तदेवंकर्मजफलमहापातकनाशनं योनस्त्यातिनरोमोघमकरस्थे
 दिवाकरे ब्रह्महासतुविज्ञेयः सर्वकर्ममुग्राहृतः नारीवापिनरोवापिनस्त्रापादरुणेदये रौरवंनरंकंप्राप्ययावदा
 भूतसंख्य रोगाद्यपहतोयस्तुपादौप्रक्षाल्यवाग्यतः धौतवस्त्रंपरीधायित्रिराचम्यववारिणा गायत्र्यामं
 त्रितवांभः प्रोक्षयेद्बुद्ध्नि सद्भिजः सोपिस्नानफलंप्राप्यमोदेतेविष्णुमंदिरे येचगृण्वतिसततंचपठंतिनरोत्तमाः ते
 सर्वपापनिर्मुक्तायास्यंतिपदमव्ययम् ॥ इतिवायुपुराणोक्ताविष्णुलक्षवार्तिकया अथप्रयोगः ॥ श्रावणशुक्ल
 प्रतिपदमारभ्यकार्तिकैर्षौणमासीपर्यंतं प्रत्यहमेकसहस्रवार्त्तिकादीपनकार्थं व्रततेउद्यापनं अथवा भाद्य
 वैशाखपौर्णिमास्यालक्षवार्त्तिकोद्यापनं एतेषामभावे अन्यदाशुभकालेकार्थ्यतिथ्यादिकिर्चनन्ति आत्मनः रजःसंप
 कादिविविधपातकसंपाद्यागम्यागमनकोटिनाशविविधैर्हिकुपुत्रपौत्रादिसुखप्राप्तिपुर्वक विष्णुलोकप्राप्तद्वारापर
 मेश्वरप्रीत्यर्थं आचरितंयल्लक्षवार्त्तिकाव्रततत्संपूर्णफलावाप्तेयतदुद्यापनंकरिष्यइतिसंकल्प्य - आचार्यवरणान्ति
 सर्वतोभद्रेकलशंप्रतिष्ठाप्य तन्मध्येइदंविष्णुरितिभवेणविष्णु तद्वक्षिणसावित्रीसहितंब्रह्माणं ब्रह्मयज्ञा
 नमितिभवेण तदुत्तरेगौरीसहितंशंभुं नमःशंभवायेतिभवेणशंभुमिति क्रमेणदेवतात्रयंसंस्थाप्य पुरतो
 राजतंगरुडंसंस्थाप्य सामध्यनिशिरारत्नंवाहनंपरमेष्ठिनः विषपापहरोनित्यमतःशान्तिप्रयच्छमे इतिमंत्रे
 णगरुडंपूजयेत् चंदनंपुष्पपूजति अंगपुजा कालायनमः शिरःपूजयामि विष्णवे ललाटंपू. वन्दयेनेत्रंपू.

रवेकणीपू. तेजोरूपायस्तनौपू. महेश्वरायवक्षः पू. निरंजनायउदरं पू. फलाध्यक्षायनार्भे पू. विश्वरू-
 पिणिकाटिपू. जगत्त्रभवेगुह्यं पू. स्वप्रकाशायऊरू पू. स्वयंज्योतिषेजानुनीपू. चक्षुर्व्यूहायगुल्फौ पू. जनाधिपायपादौ पू.
 परब्रह्मणेसर्वगपू. ततोविशेषपूजोपहारदिसमर्प्यरात्रिजगरणेनसमाप्य प्रातः सतिलैर्यवैः श्रग्नेनयसुपथैः
 ति वस्यदशांशतोहोमतर्पणादिदुर्ग्यात् तत्रअग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधानदेवंलक्ष्मीसहितंवि-
 ण्णुवृत्तान्वितपायसपलाशसमित्घृतद्रव्यैः सहस्त्रसंख्याकाहुतिभिस्तथाब्रह्माणंशंभुंचइदंविष्णुब्रह्मयज्ञानंनमः
 शंभवायेतिमंत्रैः प्रत्येकमष्टोत्तरशतमष्टाविंशत्याहुतिभिर्गायत्र्याचघृतंहुनेत् ततः पीठस्थदेवंसंपूज्यगोघृतलो-
 डितसहस्रवार्त्तकांठ्ठा तत्रआचार्यसंयज्यपीठंविंशत्पलघृतपूरितकांस्यपात्रचयथाशक्तिं तत्राच सुवर्णव-
 त्तिसंयुक्तैरौप्यदीपकंकांस्यपात्रसहितंदद्यात् तत्रमंत्रः रौप्यपात्रस्थितंदीपंहेमवार्त्तिसमन्वितं कांस्यपात्रेणपिहितं
 ददामिब्रतपूजये ततोधिकफलाप्तयेगांचदत्त्वा दशाधिकान्द्विजान्सदन्नेनभोजयेदिति एवमेवमार्णिकंयलक्ष-
 वन्तिब्रतं पूर्वोक्तेनविधानेनकुर्ग्यात्सर्वमतंद्रितइतिवामनपुराणोक्तलक्षवार्त्तब्रतं अत्रैवलक्षदीपदानमुक्तं भविष्य-
 दीपानालक्षकंस्तुकुर्यात्परमधार्मिकः यावत्कालंप्रज्वलंतिदीपास्तोलिंगसन्निधौ ब्रह्मणोयुगसाहस्रदत्तात्स्व-
 र्गंनहीयते कौसुंभवार्त्तिसंयुक्तादीपादत्ताः शिवालये सुरलोकेचैकलासेतिष्ठंतिशिवमूर्त्तयइति इदमुपलक्षण-
 मिदंचसर्वदेवतानादिवालयेष्वपि विधेयमिति अथवापुराणोक्तत्रलक्षवार्त्तब्रतं ॥ नारदउवाच ॥ श्रुतानिदेवदे-
 वेशत्रतानिनियमास्तथा तीर्थानिचमहादेवयज्ञदानान्यनेकशः नास्तिमेनिश्चयोदेवश्रामितोहंतयापुनः कथ-
 यस्त्वनमहादेवपद्मोप्यब्रतमुत्तमं ॥ शिवउवाच ॥ शृणुनारदयत्नेनयद्गोप्यं ब्रतमुत्तमं लक्षवर्त्त्यामहापुण्यं सर्वोप-
 द्रवनाशनं सुखसंपादिदचैवपुत्रराज्यसमृद्धिदं शंकरप्रीतिजननं शिवलोकोप्रदांशिवं स्वभर्त्रासहसंबंधंमहा

स्नेहकरं परं शृणु नारद यत्नं गिरौ शोभयन्तुष्यति यत्कृत्वा कृतकृत्याः स्युर्दवासरं नरेश्वराः यवेज्ञात्वा न कुर्वति
 ते ज्ञेयादुःखभागिनः रुद्रवर्तिसमनास्ति विपुला केषु च तत्र अतएव सदा काव्यं त्रतमतस्तदुल्लभं मया सूर्यातं व्रतं
 मिदं किमन्यच्छेत्तुमिच्छसि ॥ नारद उवाच ॥ पूजाविधिं च मे ब्रूहि किं विधानं वदस्व मे ॥ ईश्वर उवाच ॥
 शृणु ब्रह्मन्महाभाग यत्वं श्रोतुमिहाहोसि काव्यं सन्तुभिः कार्ण्यादीपवार्तः शिवा प्रिया लक्ष्मसूर्या षक्तं च व्यागव्या
 ज्येन परिक्षुताः देया शिवालये नित्यं भक्तियुक्तैर्नैव तसा अस्य विधानं तिथ्यादिकर्त्तनाति आखिलं दुरितना
 शाभीष्टां सिद्धिपूर्वकां शिवलोकप्राप्तिद्वारा सांवाशिवप्रात्यर्थ्यया विध्या चरितरुद्रलक्षवार्त्तं त्रतस्य सांगफलासमे
 तदुद्योपनं करिष्ये इति सकल्प्य आचार्यवरणति लिंगतो भद्रताचकलशोपरि हेमसांवरुद्रकद्रुद्रयेति मन्त्रेण
 प्रतिष्ठाप्य पुरतो राजतं द्रव्यं संपूज्य पुराणश्रवणादिभिराग्निमतिवाह्यं प्रातरग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अ
 न्नप्रधानं सांवरुद्ररुद्रसूक्तेन नमः शंभवायेति मन्त्रेण वा धृतपायसवित्स्वद्वयैः सह स्राहुतिभिर्महलदेवतां श्रैकैक
 याज्याहुत्या यक्ष्येत त पीठं गांचदीपं च पूर्वोक्तविधिना चार्यसंपूज्य दत्त्वा एकादशाधिकान्विभ्रान् सदेन्नं भोजयेत्
 अन्नं च वर्त्तिदशां प्रातः होमं तदशां शदशां सतो द्विजभोजनं च होमं दशांशतः साधारणं तपणं सांस्यापात्रे दीपदानं
 च पूर्ववत् सांस्यापात्रसहितं काव्यं इति रुद्रलक्षवार्त्तं व्रतोद्यापनं अथागमोक्तं विष्णुलक्षवार्त्तं व्रतोद्यापनं ति
 थ्यादिकर्त्तनाति आखिलपापक्षया शिवलोकप्राप्तिकामनया आचरितरुद्रलक्षवार्त्तं व्रतोद्यापनं करिष्ये आचार्यं व
 रणं ति पीठं सांवरुद्रं नमो भवायेति मन्त्रेण संस्थाप्य पूजयेत् प्रातः अग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अन्नप्रधा
 नं रुद्रं नमो भवायेति मन्त्रेण तिलाज्याहुतिभिः सह स्वमहलदेवतां श्रैकैकया ज्याहुत्या यक्ष्येत ततः पीठं गांचदीपं
 च दत्त्वा एकाधिकान् द्विजान् भोजयेत् होमं मन्त्रश्च स्यापनोक्त एव ॥ इति रुद्रलक्षवार्त्तविधानम् ॥

अथदीपविधानं विष्णुधर्मोत्तरे पंचायेतनद्वतानां स्वाराध्यदेवताग्रतः चातुर्मास्येथसप्तमिशुभमासिचभूमिप
 प्रत्येकमेकदीपचपीतगव्यघृतनच तिलतैलेनवाकुर्यात्कपूरणसमन्वितं दीपप्रज्वाल्यविधिवत्सर्वकार्यसमं
 भुवा एकसूत्र्यादिसूत्र्यावाविल्वास्याभणिकान्विता एवंप्रकरणलक्षदीपदानं देवाश्रेकृत्वा कार्तिक्याउद्या
 पनंकुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ उमद्यतिथ्यादिकीर्तनाति आत्मनोविधिंपापक्षयपूजाभोगसिद्धिद्वारांश्रीपरमेश्वर
 प्रीत्यर्थपथाविध्याचरितस्यदीपदानव्रतस्यसांगतासिद्धार्थतदुद्यापनं आचार्य्यवरणति सर्वतोभद्रकलशैर्हमें
 पूज्यदेवंतत्तन्मंत्रेणसंस्थाप्ययथोपचारैःसंपूज्य रात्रौजागरणंविधायग्रतः अग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादेध्यात् ॥
 अत्रप्रधानं देवघृताकतिलद्रव्येणसहस्रह्युतिर्भिर्भेदलदेवतांश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततःपीठस्वर्णवर्त्तिसंयुक्तौ
 प्यदीपंघृतपूरतकांस्यपात्रसाहितं ब्राह्मणायदत्त्वा गांधप्रतिपाद्याद्विजान्भोजयेदितिचातुर्मास्यादौविष्णुधर्मोक्तं
 लक्षदीपव्रतोद्यापनं अथमार्गादिमसिचातुर्मास्यादौचफलत्यागव्रतोद्यापनं मत्स्यपुराणे नंदिकेश्वरउवाच फल
 त्यागस्यमाहात्म्यंभवेत्तच्छृणुनारद यदक्षयंपरेलोकैस्सर्वकामफलप्रदं मार्गशीर्षेशुभमासितृतीयायांमुनिव्रतःद्वाद
 श्यामथवाष्टम्यांचतुर्दश्यामथापिवा आरेभच्छुक्लपक्षस्यकृत्वा ब्राह्मणांचनं अन्येष्वपिचमासेषुपुण्येषुमनिसत्तम
 सदक्षिणंपायसेनशक्तितोभोजयेद्विजान् अष्टादशानांधान्यानामन्यत्रफलमूलकं वज्रयेदब्देमेकंतुविनैवौषध
 कारणं सष्टपंकांचनरुद्रधर्मराजंचकारयेत् कूर्माढंमातुलगंचवार्ताकंपनसंतथा आद्यालातकापिगानिकालिगम
 थचारुकं कर्दमंदोढिमंशस्याकलघोतानिषोडश मूलकामलकंजंबूतितिणीकरमंदकं कंकालैलकंकुडारकरार
 कुटजंशमी उदुंबरनारिकेलंद्राक्षाथवृहतीद्वयं सौम्यानिकारयेच्छत्स्याफलानीमानिषोडश ताघंतारंफलंकुट्या
 दगस्त्यंफलमेवच पिढकंकांश्मर्यंफलंतथासुरणंकदंज रक्तालुकाकलांलंचचकरकाशमीरचावटं चित्रवल्लीफलं

तद्वत्कूटशालिपक्षाफलं ग्राम्यनिष्पावमधुकावर्तेगुदपटोलकं ताद्याणिषोडशैतानिकारयेच्छक्तितो नरः उदके
भद्रयंकुग्यान्वापारिसवाससं भक्ष्यपात्रद्वयोपेतहेमरुद्रद्वयान्वितं धेन्वासहैवशांतायविप्रायायकुटुबिने स
पत्नीकायसंप्ल्यपुण्येद्विनिवेदयेत् यथाफलेपुसर्वपुसंस्त्यमरकोटकाः तथासर्वफलत्यागत्रताद्भक्तिः शिवे
स्तुमे यथाशिवश्रधर्मश्रमदानंफलप्रदौ इत्युक्तफलदानेनममस्यातांवरप्रदौ यथाफलानां कामाः स्युः शिवम
केपुसर्वदा तथानंतफलायाहिर्मस्तुजन्मनिजन्मनि यथाभेदनपश्यामिशिवविवर्कपद्मजान् तथाममस्तुवि
श्वात्माशंकरः शंकरः सदा इतिदत्त्वाचतस्सर्वमलंकृत्यचभूषणैः शक्तश्चेच्छयनंदद्यात्सर्वोपस्करसंयुतं आशक्त
श्रफलान्येवयथोक्तानिविधानतः तयोदकुंभसंयुक्तौ शिवधर्मो विकांचनौ विप्रः यदत्त्वाभुंजीतबाग्यतस्तत्त्ववर्जितं
अन्यानपियथाशक्त्याभोजयेद्द्विजपुंगवान् एतद्भागवतानंतुसौरैर्वैष्णवयोगिनां शभोः सर्वफलत्यागोत्रतवेद
विदेविदुः नरिभिश्चयथाशक्त्याकर्तव्यव्रतमुत्तमं एतस्मान्नपरं किंचिदिहलोकपरत्रच व्रतमस्तिमुनिश्रेष्ठ्य
दनंतफलप्रदं सौवर्णैरप्यताम्रेपुयावंतः परमाणवः भवतिगण्यमानेपुमुनिसत्तमसंबंधाः तावद्युगसहस्राणि
रुद्रलोकमहीयते एतत्समस्तखलुपापहरंजनानामजीवनयमनुजेपुचसर्वदास्यात् जन्मतिरेज्वपिनपुत्रवियो
गदुःखमात्रोत्तिथामचपुरंदरदेवजुष्टं योवाशृणोतिपुरुषोत्पधनपेठद्वादवालेयषुभुवनेपुचधार्मिकामान् पापैर्वि
मुक्तवपुर्तिष्ठिंरुरारानंदकृपदमुपैतिमुनिद्रसोपि इतिमत्स्यपुराणेकंफलत्यागत्रतमाहात्म्यमष्टाविंशोऽध्यायः
अथपार्थिवलिगोद्यापनं तत्रादौकामनाभेदेनपूजाप्रकारः सचफाल्गुनकृष्णचतुर्दश्यां शिवरात्रित्रतविधानेप्रा
दप्रपंचितस्तथापि सुवोधायात्रापिप्रपंच्यते सहस्रचंयाथलक्षंवाकोटिचायविधानतः लिंगानांपूजयित्वाचस
र्थान्कामानवानुयात् मूर्ध्निगंगार्थं वंशदण्डभुक्तिमुक्तिकरंवरं त्रिसंध्योचयेद्विंशं कृत्वा बिल्वेन पार्थिवं एकादश

शतं वापि सर्वाभीष्टान्वाप्नुयात् शुद्धदेशे समीभूतां मृदमादाय यत्नतः शुद्धेन वारिणाभ्युक्ष्य संघटयति तथा पुनः
 लिगानां संख्यया कुट्टर्यात्पृथार्कपटान्यथाक्रमं पलद्ध्य च कर्तव्यं न्यूनैर्नैव संदेवहि अखंडतु वरालिंगं द्विखंडं स्या-
 वरं स्मृतं लिगमदौ विधायाथ पीठं वाकारयेत्ततः पक्कजं वृफत्राकारं लिगं कुट्टर्यान्मनोहरं वर्तुलं चतुरस्रं वासम
 पीठद्वयं शुभं देशं नंदं वलिगस्य देवगंधर्वकिन्नराः तत्क्षणं रचयित्वा शुभं चंतिनात्र संशयः साक्षतं स्यापयेत्
 स्मोत्रिर्मणक्षणे एव तत् ॥ अथ पार्थिवलिगस्य पूजाधारस्थानं स्कादे पापिणेदारुदेशे वा दभोस्तारितभूस्थले पु-
 ष्पत्राकारं सर्कोर्णे पाणो ववेदिकां चितिं संवित्त्वे वा च पात्रे वा स्यापयेत् पार्थिवं मृदलिं सहस्तको वापि संक्षा-
 लितकरोपया तत्रोपचाराः पंचाष्टयोऽंशोऽत्रोक्ता द्वात्रिंशदुपकारकाः यस्तु पूजयेत् भक्त्या लिगे त्रिभुवने श्वरं स-
 त्वर्गं राजमोक्षाणां क्षिप्रं भवति नोजनं आदौ गणेशं रुक्मातुलिगं कुट्टर्यात्ततः परं पञ्चाच्छक्तिं ततः स्कंदं ततो लिगा-
 न्यथापि च पार्थिवपूजायां नामे मंत्राः पार्थिवं चितामणौ हरो महेश्वरः शंभुः शूलपाणिः पिनाकधृक् शिवः पशुपति
 शंभुः महोददे इति क्रमात् मृदानेन यनसंघटप्रतिष्ठाह्वानमेव च स्नापनं पूजनं चैव क्षमस्वैति विसर्जनं ॥ अस्याः काम
 नापरत्वेन एकादशप्रकारः पार्थिवं चितामणौ ऋणमोचनकामश्च एकादशदिनपर्यंतं प्रत्यहं मुक्तं लिंगं कृत्वा
 वृहती पुष्पघृताक्तं नैवेद्यं अतृणान्नास्मिन्निर्दिष्टं च १०८ अष्टोत्तरशतं जपेत् ऋणमुक्तो भवति इत्येकः ॥ अ-
 कारः १ पुत्रकामस्तु द्विशतादिनपर्यंतं प्रत्यहं लिंगद्वयं कृत्वा पंचाधृताभिषेकः मल्लिकापुष्पगुहोदनं नैवेद्यं
 कांडात् कांडात्तरोहति इत्यष्टोत्तरशतं १०८ ततः त्रयोपासनेन प्रतनोपि इत्येनं चाष्टोत्तरशतं दूर्वापणेन पुत्रोभ-
 वति इति द्वितीयः प्रकारः २ कन्याकामस्तु द्विशदिनपर्यंतं प्रत्यहं लिंगत्रयं कृत्वा करवीरपुष्पं शर्करां नैवेद्यं
 यावीरं वा कन्येति मंत्रमष्टोत्तरशतं १०८ जपेत् पाशमेनेति दूर्वापणेन कन्या भवति इति तृतीयः ३ द्रव्यका

मस्तु धतुः शतदिनपर्यंतं प्रत्यहं चत्वारिंशत्तारिणिपूजयेत् किंशुकपुष्पं कंदलोफलनैवेद्यं श्रीसूक्तप्रत्यहं शत
 वारं जपेत् द्रव्यागमो भवति इति वतुथं प्र० ४ विवाहकामस्तु पंचशतदिनानि प्रत्यहं पचलिंगानि कृत्वा पूजये
 त् चंपकपुष्पं पायसं नैवेद्यं गौरीमिमायेति क्रुचमष्टोत्तरशतं १०८ जपेत् विवाहो भवति इति पंचम प्र०
 कलहनिवृत्तिकामस्तु त्रिंशत्तदिनपर्यंतं पटलिंगानि प्रत्यहं पूजयेत् वकुलपुष्पं मधुतनैवेद्यं मुचामीति सूक्तं प्र
 त्यहं दशधा जपेत् कलहान्मुक्तो भवति इति षष्ठः प्र० ६ तोथयात्रा भवति इति सप्तम प्र० ७ विद्याकामस्तु
 कृत्वा शतपत्रपुष्पं दध्योदनैवेद्यं रुद्रकादशर्जो जपेत् तोथयात्रा भवति इति सप्तम प्र० ७ विद्याकामस्तु
 विशददिनपर्यंतं प्रत्यहं पटलिंगानि कृत्वा दध्योदनैवेद्यं यच्छंदसामृषभौ विश्वरूप इत्यनुवाकं दशधा जपेत्
 विद्यावान् भवेत् इत्यष्टम प्र० ८ अपमृत्युहरणकामस्तु एकशतदिनपर्यंतं नवलिंगानि कृत्वा धतूरपुष्पं दध्योद
 नं नैवेद्यं अयकमिति मंत्रमाद्यात् प्रणवसाहतमष्टोत्तरसहस्रं जपेत् अपमृत्युनाशनं भवति ९ दूरगतसुहृदागम
 कामस्तु प्रत्यहं पंचमेकं दशलिंगानि कृत्वा कांचनपुष्पं अपूर्णनैवेद्यं योरुद्रोऽभ्राविति अष्टोत्तरशतं जपेत् दृ
 रगतस्यागमनं भवति इति दशम प्र० १० सर्वदारिद्र्यनिवृत्तिकामस्तु पण्मासपर्यंतं प्रत्यहं मेकादशलिंगानि कृत्वा
 रक्ताब्जद्रोणपुष्पं सर्वान्ननैवेद्यं गोघृताक्तं नमो हिरण्यवाहवै इति मंत्रमष्टोत्तरशतं जपेत् दारिद्र्यान्मुक्तो भवति इत्ये
 कादश प्रकारः ११ कारागृहमोचने न्योन्योप्यत्र विशेषः एकां वंशतिदिनपर्यंतं मेकोत्तरलिंगानि कृत्वा तावत्प्रत्य
 हरुद्रकादशान्या अभिषेकः पलाशपुष्पं दधि मधुघृतमिश्रितमन्नं नैवेद्यं अष्टसहस्रं रुद्रं जपेत् निगडान्मुक्तो भवति
 अथ लिंगसंस्थाफलभंडमाह एकपापं हरं लिंगं द्विलिंगं श्रीकरं तथा त्रिलिंगं सर्वकामाप्तौ कारणं परमं मतमित्यादि
 विद्याकामे सहस्रं च स्त्रीकामे पंचशतं पुत्रकामे पंचदशायुतानि कन्याकामे अयुतत्रयं भूकामे सहस्रं सरूपको निजि

सहस्र राज्यकामेलक्ष मारणसप्तसहस्रं उच्चोद्विस्तंभनेत्रिसहस्रं जारणेद्विसहस्रं कारागृहमोचनेश्रयुतं निगड
मोचनेसार्द्धमयुतं डाकिन्यादिभयपचशतराजभयेश्रयुतं दारिद्र्यमोचनेपंचसहस्र सर्वकामेसप्तायुतानि मोक्ष
कामेलक्ष परमसायुज्यकामेकोटिलिगानि अथकामनाभेदेनालिंगभेदानाह सौवर्णालिंगसौभाग्यकर राजतं
यशस्कर ताद्यमयंतुष्टिकरं पितलमयंपुष्टिकर कांस्यमयं कीर्तिकरं लोहमयंशत्रुमरणकर सीसमयमयुष्टकर
पाषाणमयंपुण्यकर मुक्तमयश्रेयस्करं काश्मीरंश्रीकरं मारकतं शांतिकरं स्फटिकबहुस्वामित्वप्रदं इंद्रनी
लमयंपोषणकरं पारदंसंवसिद्धिकरं चंदनजंज्वरनाशकरं कर्पूरजशांतिकरं कस्तूरीजसौगध्यकरं गोरो
चनरूपकरं कर्पूरागुरुकस्तूरीकंकालंयक्षकंदमः यक्षकंदमजंप्रीतिकर गोमयजसर्वरोगहरं भस्मोज्ज्वमोक्षदं
हारिंद्रप्रीतिवर्द्धन नवनीतजंकीर्तिकरं दधिजलक्ष्मीकर दुग्धजंमुखकर शर्करास्थंपुत्रकर लवणोत्थंसर्वलोक
वशकर कृष्णतिलोद्भवलोकप्रदं उक्तहोतेपुलिगेपुर्णार्थविक्षप्रसिद्धिं कृतेमाणिमयेलिगत्रेतायहिमसभयम्
द्वापरेपारदश्रेष्ठपार्थिवंतुकलौयुगे इतिलिगपूजानिर्णयः ॥ अथपूजारंभ्रकालः' शेषागमे क्रांतिक
मार्गशीर्षमाघवैशाखसप्तके श्रावणेवहुलेपक्षेत्रतत्त्यारंभणंभवेत् स्थलविशेषमाह पुण्यपुण्यनदीतिरिपर्वताग्रे
शिवालये श्रीदक्षाश्वत्थतुलसीघात्रीष्वायतनेचर्व गोष्ठेगृहेवादेवाग्नि सूर्यगोविप्रसन्निधौ शिवपूजाविधातव्यापु
वंपूर्वमहाफल अथसमाप्तिकालःकान्तिकादिशुभेमासिलिगानांचसमापन चतुर्दशीदशैशुक्ताश्रष्टमीनवमीयुता
समाप्तिस्तत्रकतंव्यारौद्रयुक्तेपुनर्वसौ अन्येष्वपिचकालेषुशुभेषुचसमापनम् ॥ अथपार्थिवलिगोद्यापन रुद्र
यामले अथातः संप्रवक्ष्यामि प्रतिष्ठालिगिकस्यच प्रतिष्ठापदमुद्यापनपरं येनयस्यविधानेनब्रतंसंपूर्णता
मियातः सहस्रंवाथलक्षंवापूजयित्वायथाविधि कीर्तिवाथविधानेन कामनावाप्रपूर्यते समासेतुव्रते

राजन्विनिर्माणमहेश्वरं स्थापयित्वा तु कुलशे संपूज्या ध्यादिभिः क्रमात् गर्धभात्पस्तथा धूपैर्नैवेद्यं
 विविधैस्तथा हिरण्यगावो वासांसि शिवाय विनिवेदयेत् दंडवत्प्रणतो भूत्वा स्तुत्वा चैव विशेषतः एकाग्रमा
 नसो भूत्वा ततो मंत्रमुदीरयेत् अंगहीनमंत्रहीनं क्रियाहीनमहेश्वरं पूजितो सिमया देवक्षमस्वपरमेश्वर यच्चो
 ध्यापठतैः पुष्पै रशस्तं भो वदूषितैः केशकीटापविद्धैश्च पूजितो सिमया प्रभो मंत्रेणाक्षरहीनेन क्रियाहिनि
 नवा प्रभो मनोवाक्कापदुष्टेन पूजितो सित्रिलोचन यद्यप हृतपात्रेण कृतमध्यादिकं मया तामसेन स्वभावेन त
 क्षमस्त्वममप्रभो मंत्रेणाक्षरहीनेन पुण्येण विकलेन वा पूजितो सिमहा देव तत्सर्वमक्षम्यतां व्रतं संपूणतां यातु
 फलचाक्षयमस्तु मे एव स्तुत्वानमस्कृत्य विसृज्य च महेश्वरं नैवेद्यादि च तत्सर्वं भस्मांगाय निवेदयेत् ब्राह्म
 णान् भोजयित्वा तु दद्यात्तेभ्यश्च दक्षिणां यथा शस्त्या धेनु वस्त्रं हिरण्यं व्रतदक्षिणां अथान्यप्रकारो भविष्ये नार
 द उवाच ॥ कथमुद्यापनचास्य किंप्रकारं महाफलं कथमाशुमहादेव लोकानामुपकारकम् ॥ ईश्वर उवाच ॥ यः
 शिवं समुपास्यैवाल्लगन्नास्ते मनोरथः तत्प्रमाणं तु सौवर्ण्यथा शस्त्याथ वा सुधीः सौंपता च मथापि स्यादष्टम्यां च
 महाफलं चतुर्दश्यां च भद्रायां संमेवाथ प्रयोजयेत् उद्यापयेदित्ययः मंडले लिंगतो भद्रकलशतत्रविन्यसेत
 उपोष्य प्रथमे चाह्नि संपूज्य परमेश्वरं जातवादित्रा निर्योपैजां गतत्रकारयेत् स्तोत्रैश्च विविधैः सूक्तैः पज
 येत् परमेश्वरं चतुर्दशी दर्शयुक्ता चाष्टमी नवमीयुता पारणतत्रकर्तव्यं रौद्रयुक्ते पुनर्वसौ पंचकंदशकद्वाभ्या
 अधिकारिणां तैः परा चत्वारिंशच्चतुर्भिश्च ब्राह्मणान् भोजयेत्ततः आचार्य्य प्रथमं पूज्य ब्राह्मणान् रचततः परं
 गणेशचिगिरीशच पूजयेच्च विधानतः वस्त्रेण दक्षिणाभिश्च पूजयेच्छिव तत्परान् मृत्युजयेन मंत्रेण अशौहुत्वाथ पायसं
 हुत्वाथ शक्तिं इत्थं पिकचित्पाठः अस्मिन्याठे वृत्तमेव द्रव्यं रुद्रेणाप्यथ वाहुत्वा नमो मंत्रेण वा पुनः नमो

मंत्रेण ॥ नमो भवायोति मंत्रेण ॥ रुद्रेण यद्वाहिमस्तदा प्रतिभञ्जेण यदामृत्युजं यमं वस्तदा कृतलिङ्गपूजादं शोशिनहो
 मः ॥ तदशोशेन तर्पणं तदशोशेन मार्जनं ॥ लिङ्गतत्पूजया युक्तमाचार्या यानि वेदयेत् ॥ तत्र मंत्रः ॥ शिवशक्त्या
 त्मकं यस्माज्जागदेतच्चराचरं ॥ तस्मादेतेन मे सर्वं करोतु भगवान् ॥ शिवः ॥ कैलासवासि गौरीशो भगवान् भगने
 ब्रह्मा वराचरात्मको लिङ्गरूपो दिशतु मे शिवं ॥ ततश्च दक्षिणां दत्त्वा नमस्कुर्यात्पुनः ॥ पुनः सोद्यापनं व्रतं कृत्वा प्राशु
 यात्परमपदं ॥ शिरःलोके संसाधय निवसेत्तवैश्वर्यं ॥ इति पार्थवलिङ्गोद्यापनं ॥ अथोद्यापनविधानप्रयोगः ॥ तु
 त्रादौ पूजाप्रयोगः ॥ ओमदेवत्यादि तिथ्यादि भित्तिनैतश्च मुक्तकामनो मुद्दिश्य कृतानां प्राथिवाल्लिङ्गानां यथा संख्यपूजा
 याः ॥ संपूर्णफलावाप्तये तदुद्यापनं कारिष्ये ॥ इति संकल्प्य ॥ पुण्याहवाचननादींश्चाब्दादिविधाय आचार्यवृत्त्वा ॥ तत
 श्चाचार्यैः ॥ यदवसंस्थितं भूतमित्यादि मंत्रपाठान्ते भूतानुत्साध्यैः ॥ द्वारपूजां कुर्यात् ॥ अतुर्द्वारोपशोभितं मंडपेशो
 नं भूगोस्थितं सदाशिवमंडपायनमः ॥ प्राग्द्वारपार्श्वयोः ॥ नादिनेनमः ॥ महाकालाय नमः ॥ विष्णुस्यै नमः ॥ वास्तुपु
 रुषाय नमः ॥ दक्षिणद्वारपार्श्वयोः ॥ गुणेशाय नमः ॥ वृषभाय नमः ॥ चिच्छतत्रै नमः ॥ वास्तुपुस्तपाः ॥ पश्चिमद्वारपार्श्वयोः
 भूगिरिदये संकदाय ॥ चिच्छतत्रै ॥ उत्तरद्वारपार्श्वयोः ॥ दंडिने ॥ चंडीश्वराय ॥ चिच्छतत्रै ॥ द्वारिश्रये ॥ वास्तुपु
 रुषाय ॥ ततः ॥ पश्चिमद्वारे प्रविश्या ॥ वेदं पिबिष्ये च मृत उपविश्य ॥ अङ्गगतो भद्रे ॥ ब्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वकं ॥ कलशं
 प्रतिष्ठाप्य ॥ तदुपरि ॥ देवं स्थापयित्वा ॥ तत्रादौ न्यासान्कुर्यात् ॥ ललाटे शिवाय नमः ॥ कंठे रुद्राय ॥ नाभौ ईशानाय ॥
 जान्वोः शंकराय ॥ पादयोः सदाशिवाय नमः ॥ अथ यजुर्वेदोक्तान्महान्यासान्कुर्यात् ॥ योते रुद्र शिवातनूरधोरापापका
 शिनी तपानस्तन्वाशंतमया गिरिशंताभिचाकशीहि ॥ शिखायाः ॥ अस्मिन्महत्स्येणैवैश्वर्यं तं रिक्षे भवा ॥ अधिते पांशुसहस्र
 योजने वधुन्वान्ति तन्मासि ॥ शिरसि ॥ २ ॥ राहं स्त्राणि सहस्रशो वा बहोस्तु वेतयः ॥ तासां मिशानो भगवः ॥ पराचीना

मुखाकधि. ललाटे ३ हंसः- शुचिपद्मसुतरिक्षसद्बोतावेदिपदतिथिदुराणसतनृपद्वरसदृशसद्बोमसदङ्गागो
 जाऋतजाऋत्रिजाऋतंवृहत् सुवोर्मध्ये १ अंवंकंपजामहेसुगंधिपुष्टिवर्द्धनं ॥ ऊर्वारुकमिववंधनान्मृत्योर्मुखीय
 मामृतात् ॥ अंवंकंपजामहेसुगंधिपतिवेदनं ॥ ऊर्वांरुवामिववंधनादितोमुक्षीयमामृतः ॥ इतिनेत्रयोः ॥ ५ ॥ अग्नि
 ज्योतिर्न्योतिरग्निस्वाहा सूर्योऽज्योतिर्न्योतिःसूर्यःस्वाहा अग्निर्वचोऽज्योतिर्वचःस्वाहा सूर्योर्वचोऽज्योतिर्वचःस्वा
 हा ज्योतिःसूर्यःसूर्योऽज्योतिःस्वाहा तृतीयैवेत् ॥ ६ ॥ नमःश्रुत्यायवपथ्यायच नमःकट्यायचनीप्यायच नमःकु
 ल्यायचसरस्यायच नमोनादेयायचवैशतायच कर्णयोः ७ मानस्तोकेतनेयमानआयुषिमनेनेगोपुमानोअश्वपुरारि
 पः ॥ मानोवीरान्रुद्रभामिनोवर्धीहविष्मंतःसदामित्वाहवामहे नासिकयोः ८ अत्रतप्यधनुष्टंशहस्त्राक्षश
 तेषुधे निशीर्ष्यशल्यानांमुखाः शिवोनासुमनाभव मुखे ९ नमोर्वचतेपरिवंचतेस्तायूनांपतयेनमः नमोति
 निधंगिणइपुधिमतेत्स्कराणांपतयेनमः नमःसृकायिभ्योजिघाक्षंसद्बोमुष्णतांपतये नमःनमःसिमद्बोनांकचरद्बो
 विंक्तानांपतयेनमः श्रीवायां ॥ १० ॥ नीलश्रीवाःशितिकंठादिवंरुद्राडपश्रिताः तेषांक्षंसहस्त्रयेजेनवधन्वा
 नितन्मसिः कंठदेशे ॥ ११ ॥ नमस्तुआयुधायानाततायधृष्णवे उभाभ्यामुतेतनमोबाहुभ्यांतवधन्वने
 वाहोः १२ यतैहेतिर्मदुष्टुमहस्तेवभूवतेधनुः तयास्मान्विभ्रतस्त्वमयक्ष्मयापरिभुजउपवाहोः १३ येतीर्थानि
 प्रचरंतिसृकाहस्तानिपंगिणःतेषांक्षंसहस्त्रयेजेनवधन्वानितन्मसि हस्तयोः १४ सद्योजातंप्रधामिसद्योजाता
 यवैनमः ॥ भवेभवेनातिभवेभवस्त्वामिबोद्भवायनमः अंगुष्ठयोः ॥ १ ॥ वामदेवायनमःज्येष्ठायनमः
 श्रेष्ठायनमःरुद्रायनमः कालायनमः कलविकरणांयः वज्रायः ॥ विलविकरणांयः-वलप्रमथनाय. म
 मोन्मनाय. सर्वभूतदमनायनमः तर्जन्योः अधोरेभ्योयधोरेभ्योघोरघोरतरेभ्यः-सर्वेभ्यः सर्वसर्वेभ्योनमस्ते

अस्तुरुद्ररूपेभ्यः मध्यमयोः ३॥ तत्पुरुषायविद्महे महादेवायधीमहि ॥ तन्नो रुद्रः ॥ प्रचोदयात् ॥ अनामिकयोः
 ४ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः ॥ सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधिपतिः ॥ शिवो मे अस्तु सदा शिवोऽमो कनिष्ठिकः
 योः ५ नमो वाकिरि केभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विक्षन्वत्केभ्यो नमो आनिहतेभ्यः हृदये ॥ १५
 नमो गणैभ्यो गणपतिभ्यश्च वीर्यमः नमो ब्रातेभ्यो ब्रातपतिभ्यश्च वीर्यमः ॥ १६ ॥ नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च
 वीर्यमः ॥ नमो विरूपेभ्यो विरूपेभ्यश्च वीर्यमः ॥ १७ ॥ विकिरिद्राविलोहितनमस्ते अस्तु भगवः ॥ या
 स्ते सहस्रक्षेहेतयोन्निवर्तुताः उदरे ॥ १७ ॥ नमो हिरण्यवाहवे सनान्येदिशां च पतये नमः ॥ नमो बक्षेभ्यो ह
 रिकेभ्यः ॥ पशूनां पतये नमः नमः शरिजराय त्विषीमेतपथीनां पतये नमः ॥ नमो हरिकेशायोपवीतिने वक्षा
 णां पतये नमः ॥ पार्श्वयोः ॥ १८ ॥ नमः शंभवाय चमयो भवाय च नमः शंकराय चमयस्कराय च नमः ॥ शिवा
 य वशिषवतराय च दक्षिणकुक्षौ ॥ १९ ॥ द्रपि अंघ्रस्रपतेद रिद्रनीललोहितः ॥ आसां प्रजानामिषां पशूनां मा
 भर्मो रोज्ज्वलना कैंबनाममत्त वामकुक्षौ ॥ २० ॥ हिरण्यगर्भः समवर्तताग्ने भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्
 सदा धारयिषीं चानुमेतमां कस्मै देवाय हविषा विधेम नामौ ॥ २१ ॥ मीढुमशिवतमशिवोनः ॥ सुमनाभव
 परमेव वृक्षा युधनिधाय कृत्तिवसान आचरिना कं विभ्रदः गहि कथाम् ॥ २२ ॥ शिवो नामासि स्वधितिस्ते
 पिता ॥ नमस्ते अस्तु मामाहिं क्षंसिनिवर्तयाम्याय प्रजननाय राय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय लिङ्गे
 ॥ २३ ॥ यभूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः ॥ तेषां सहस्रयोजने वधन्वानि तन्मसिः गुह्ये ॥ २४ ॥
 इमारुद्राय तपसे कपर्दिने क्षयद्विराय प्रवरा मेहमती ॥ यथानः शमसद्विपदे चतुष्पदे विश्वपुष्टं ग्रामि अस्मिन्ननातुरम्
 पुनर्गुह्ये ॥ २५ ॥ ॥ इषेर्वोर्जत्वा वायव्यस्य देवो वः सविता प्रापयतु श्रेष्ठमायकर्मणः ॥ आप्याय ध्वमं ह्याद्राय

भागं प्रजावतीरनमीवा अयश्चावस्तेन ईशतमाघशं सोध्रुवा अस्मिन् गोपतो स्यात्तव ह्येयं जमानस्य पशून्पाहि ॥ २६ ॥
 येन पुन विविधं ति पात्रेषु पिवतो जनान् तेषां शंसं हस्त्रयोजनेन वधन्वानि तन्मासि इति द्वयं वृषणयोः ॥ २७ ॥ जातवेतसे सुनवा
 मसो ममरातयितो निदहाति वेदः ॥ सनः ॥ पर्यदति दुर्गणि विश्वानो ववर्षि संधुदुरिता त्वाग्निः ॥ गुदः ॥ २८ ॥
 मानो महान्तमुतमानो अर्भकं मानुषं तमुतमानं उक्षितं मानो वधीः पितरं ॥ मोतमातरं ॥ मानुः प्रियास्तन्वो
 रुद्ररीरपः ऊर्वोः ॥ २९ ॥ एते रुद्रभागः सह स्वस्त्रां विक्रया तं जुषस्व स्वाहयेते रुद्रभागश्चाखुस्ते पशुः जानुनोः
 ॥ ३० ॥ नमोज्यैष्ठ्याय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वाजाय चापरजाय च नमो मध्यगाय चां परात्माय च नमो जघन्याय च प्रवु
 ष्याय च जंघयोः ॥ ३१ ॥ नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो बृहते च वर्षाय से च नमो दृढाय च सवृद्धे च नमो ग्रयाय च प्रथ
 माय च गुल्फयोः ॥ ३२ ॥ ये पथां पथिरिक्षय एलवृद्धा आयुर्धुधाः तेषां हस्त्रयोजनेन वधन्वानि तन्मासि पादयोः ॥ ३३ ॥ अ
 ध्यवो च दधिवक्ता प्रथमो देव्यो भिपक् अहो अश्वसर्वान् जंभयत्सर्वाश्रया तु धान्यो धरावीः परासुव कवचं ॥ ३४ ॥ नमो वि
 लिमेन च कवचिने च ॥ नमो वभि ऐच वरूयिने च ॥ नमः श्रुताय च श्रुतसेनाय च ॥ नमो दुंदुभ्याय च चाहनन्याय च ॥ उपकवच
 ॥ ३५ ॥ विज्यं धनुः कर्पादं नो विशल्यो वाणां उत ॥ अनेरात्रस्य या इषव आभुरस्य निपंगधिः ॥ धनुः ॥ ३६ ॥
 यत्र वाणाः स पतंति कुमारं विशिखा इव ॥ तत्र इद्रो बृहस्पतिरदितिः शर्भं यच्छतुर्विधा हाशर्भयच्छतुर्वाणाः ॥ ३७ ॥
 विकिरिद्रविलोहितं नमस्ते अस्तु भगवः ॥ यास्ते सहस्त्रं ह्नेतयोऽस्मिन्निवपंतताः ॥ तासामि शानो भगवः पराचिता मुखा
 रुधिः खड्गः ॥ ३८ ॥ नमोस्तु नीलध्री वायसुहस्त्राक्षाय मृडिषे ॥ अथो ये अस्य सत्वानो हन्ते भ्योऽकरं नमः ॥ नेत्रत्र
 यां यवौ पट् ॥ ३९ ॥ प्रमुंचधन्व नस्वभूयो राल्प्योर्ज्याम् ॥ या श्र्येत हस्त इषवः ॥ पराता भगवो वपाः ॥ इत्यस्त्रं ॥ ४० ॥
 य एता वं तश्च भूयाश्च सश्च दिशो रुद्रा वितास्थिरः ॥ तेषां हस्त्रयोजनेन वधन्वानि तन्मासि दिग्वंधनं ॥ ४१ ॥ एवं

न्यासविधिं कृत्वा शिवो ह भितिभावेयत् । डीनमो भगवते रुद्राय इति दशाक्षरमूलमेवैषाण्यन्यासः । डीं शिरसि नल
लटि मंतासिकायां भमुखे गकठे बंहदि तेदसहस्ते हवामहस्ते ब्रानामौ यजंघयोः सद्यो सद्यो
जाताय पादयोः वामदेवाय ऊर्वोः अधोराय हृदि तत्पुरुषाय मुखे ईशानाय शिरसि अथ संपुटीकरणे ॥
त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं हवे हवे सुहवं शुभमिन्द्रमाहुयामिशकपुरुहूतमिन्द्रं इति पूर्वे तन्नो अश्वे वरुणस्य विद्वान्
देवस्य देवो अवयासि सीताः यजिष्ठो बन्धितमः शोशुचानो विश्वेदेवाः क्षिप्रमुगध्यस्मत इत्याद्ये यमा
यसोमं क्षंसतवमाय जुहुता हविः यमं यमज्ञो गच्छत्यभिदूतो अंरुतः - इति याम्ये असुन्वतमयजमानमिदु
स्तेन सेत्यांतस्करस्यान्वेदि अन्यमस्मदित्यसात् इति नेऋते तत्वायामि ब्रह्मणा वंदमानस्तदाशास्ते यजमा
नो हविर्बिभः अहेहमानो वरुणो हवो ध्युरुशं संमान आयुः प्रमोपि इति पथिमे आनो नि युद्धे शतनीभिः
ध्वंसं सहस्रणीभिरुपयाहियज्ञं वायो अस्मिन् हविषिमादयस्व यूयं यातस्वस्तिभिः सदानः इति वायव्ये
वयं क्षंसोम व्रते तमनस्तनू विभ्रतः प्रजावंतः स येमहि इत्युत्तरे तमीशानजगतस्तत्स्थुषस्पतिधियं जिन्मवसेहू
महवयं पूशनीयया वेदसारक्षितापयुरदब्धः स्वस्तये इतीशाने अंस्मै रुद्राः पर्वतामेहना सोऽव्रह्मै । भरहू
तौ सजोपायसंक्षुप्तस्तनुवते धाविष्यद्वा इन्द्रज्येष्ठा अस्मा अवंतु देवाः इत्युद्धं स्यानाष्टाधिबीनो भवान् रुक्षरा निवेशनी
यच्छानः शर्मसप्रथा इत्यधस्तात् इति सर्वतः कृतांजलिः पठत् संपुटीकरणं न्यासः - इति न्यासान्विधाय ध्या
येन्नित्यमित्यादि पठन् देवं ध्यायेत् तत आस्मिन्नूर्जमित्यनुकोनपयो धारया वा सुवर्णं छिगस्याग्न्युत्तारणं कुर्यात् अ
त्र छिगं प्रमणं तु यावत्प्रत्यहं क्रियते तावन्मानमर्द्धं वा तदर्द्धं वा सौवर्णं राजतं वा कुर्यात् - ततः प्राणप्रतिष्ठां कुर्यात्
तौ आर्द्रां कौंथरं लं वंशं संहंसं सां विश्वस्य प्राणैर्वा इह प्राणास्सतिं पृथुनः आर्द्रां कौमित्यादि सां विश्वस्य जी व इह

पुनः श्राद्धं क्रौमित्यादि सांविशिवस्य सर्वद्वौद्याणि वाक्पाणिपादौपायूपस्थश्रोत्रत्वक्क्षुब्धजिह्वाप्राणादीनि इहागत्य
 यथासुखाचिरं तिष्ठतु एवं प्राणप्रतिष्ठाविधाय पंचामृतेनाभिषेककृत्वा नमः शंभवाय च नमो भवाय च नमः शंकराय च
 मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च पंचाक्षरेण वाक्कलशोपरि संस्थाप्य तद्दामं भागे गौरीमिमायसलिलानित
 क्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी श्रृष्टा पदी नवपदी बभूवुधी सहस्राक्षरपरमेव्योमन् उन्नमो भगवत्यै उमा देव्यै शिवाय
 ययै नम इत्यागममंत्रेण वाहं गौरी तद्दामभागे प्रतिष्ठाप्य दक्षिणभागे तु तत्पुरुषाय विद्महे महासेनाय धीमहि तन्न
 पणंस्तु प्रचोदयात् इति मंत्रेण स्कंदप्रतिष्ठाप्य पुरतः राजतंवृषभं ऋषभमिति मंत्रेण संस्थाप्य परित इन्द्रादीन्
 लोकेशानं संस्थाप्य पूजयेत् ॥ अध्ययानं ॥ मंगलाय तनंदेव भवकामं मनोहर ध्यायेत्कल्पतरुर्मूलं समासीनः सहो
 मया तत सहस्राणिसहस्रशो वाहोस्तव हेतयः तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा रुचि ॥ इति ध्यात्वा ॥
 उन्नमो भगवते रुद्रायेति लिंगोपरि श्रुततान्क्षिपेत् श्रयपूजां कुर्यात् नमस्ताराय च इत्यासनं नमः शंभवा
 य च मयो भवाय च इति पाद्य नम शंकराय च मयस्कराय च इत्यर्घ्यं नमः शिवाय च शिवतराय च इत्यासनं
 धं नमस्तीर्थपाय कुल्याय च इति समस्तेन रुद्रसूक्तेन च स्नानं भवं देवतर्पणमि १ शवं देवत. २ रुद्रदेवत. ३
 पशुपतिदेवत. ४ उग्रदेवत. ५ महतिदेवत. ६ भीमदेवत. ७ ईशानदेवत. ८ मानस्तोके तनचे मान
 श्रायुषि मानो गोपुमानो अभ्युपारिपः मानो वीरान् रुद्रभाभि नो वधीर्हं विष्मंतः स दामित्वा ह वाह दे ॥ इति वस्त्रं ॥
 नमो हिरण्यवाहे वेसेनान्ये दिशो च पतये नमः ॥ इति यज्ञोपवीतम् ॥ नमो वृद्धाय च सर्ववृद्धे नमः ॥ इति भूर्पुणं ॥ नमः
 श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च नमः ॥ इति गंधम् ॥ नमः सेनाभ्यः सेनानीभ्यश्च नमः ॥ इत्यक्षताः ॥ नमः पाठ्या
 य चाचार्याय च ॥ इति पुष्पम् ॥ कर्पादेने च युक्तं केशाय च ॥ इति धूपं ॥ नमः आशवे चाजिराय च ॥ इति दीपं

नमो बभ्रुशायव्याधिनेऽन्नानां पतये नमः ॥ इति नैवेद्यम् ॥ नमः पार्थार्याय चावाग्याय च ॥ इति तांबूलम् ॥
 नमो दुंदुभ्याय चाहनन्याय च ॥ इति दक्षिणा ॥ नमो हिरण्याय च प्रथ्याय च नमो मीढुष्टमाय च पुनते च नमो ह
 स्वाय च वामनाय च नमो बृहते च वीर्याय च इति पुष्पांजल्यष्टकं दद्यात् एते रुद्रभागः सहस्वस्त्राविकया तं जु
 पस्वस्वर्हते रुद्रभाग आखुस्ते पशुः इति प्रदक्षिणा नमो रुद्रभ्य इति नमस्कारः ततः स्तोत्रपठेत् ओं नम उँ
 काररूपाय नमो क्षरवपुधृते नमो नादात्मने तुभ्यं नमो विंदुकलात्मने अलिगालिगरूपाय रूपतीताय ते नमः त्वमा
 ता सर्वलोकानां त्वमेव जगतः पिता त्वत्प्राता त्वमुहन्मिन् त्वं पिता त्वपिता महः नमस्ते भगवान् रुद्रभास्करा नितेज
 से नमो भवाय रुद्राय उभयासाहिताय च सर्वयक्षितरूपाय सदासुरभिणे नमः पशूनां पतये च वपाव कामितेजसे
 सोमापव्योमरूपाय शब्दरूपाय ते नमः महादेवाय सोमाय श्रमृताय नमो नमः उग्राय यजमानाय नमस्ते कर्मयो
 गिने पार्थिवानां च लिंगानां यन्मया पूजकृतं तेन मे भगवन् रुद्रो वांछितार्थं प्रच्छतु इति स्तुत्वा अंगहीनं क्रिया
 हीनं विधिहीनं महेश्वर पूजितो सिमहो देवक्षमस्व जगतः पते इति क्षमाप्य पुराणपठनश्रवणगीतवाद्यादिभि
 र्जंगरेण प्रातर्नित्याविधि क्षमाप्य देवं संपूज्य अग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादव्यात् अत्र प्रधानं सोमं शिवं कृत
 लिंगदशांशेन पायसमधुशर्कराघृततिलालसतविल्वपत्रशतपत्रद्रव्याष्टकेन केवलपायसेन वा नमः शभवाय मर्या
 भवाय चैति मे त्रैपङ्कशेरेण वायक्ष्ये तथा गौरीगणेशं पशुमुखं चैतरेव द्रव्यैः प्रतिद्रव्यदशदशाहुतिभिः वृषभलो
 केशान् ब्रह्मादिदेवताभ्यैर्कर्मकादशाहुतिभिर्द्वारे देवताभ्यैर्कर्मकाज्याहुत्यायक्ष्ये शोणेण स्विष्टकृतमित्यादि हो
 मं समाप्य पूर्णाहुत्यादिकर्म शेष समापयेत् ततः सकृत्विक्वहोमदशांशेन तपणं तदशांशेन मार्जनं कृत्वा विश
 पाकारेण पीठस्थं शिवं संपूज्य आचार्यं च संपूज्य सर्वपीठमाचार्याय दद्यात् तत्र मंत्रः पीठग्रहाण भूदेव सर्वशक्त्या

दिसंयुतं वांछितार्थं प्रच्छाशुदाहं मन्त्रतजफल तताव्रतपूतयगाचक्ष्वा भाजनदंशः शैनयथाशक्तिवात्राह्मणान्सद-
 नेन संतप्य दक्षिणां दत्त्वा व्रतपूणेतां च वाचयित्वा आशिषी गृहीत्वा इष्टजनैः सह भुंजते अत्र पूजनेनैव वाणिज्यानां नैवा-
 धिकारः स्त्रीग्राह्याणां तु पूर्वोक्तोद्यापनजैः सिद्धिरिति ॥ इति शैवागमोक्तं पार्श्वचर्चालिङ्गानां लक्षणतोद्यापनम् । अथ पा-
 र्थिवगणेशलक्षणव्रतोद्यापनं रुद्रयामले श्रीमहादेव उवाच यथा पार्श्वचर्चालिङ्गं तु सर्वसिद्धिविधां यकं तथा विघ्नेश्वरो देवः ।
 पार्थिवः सर्वकामदः निर्विघ्नजायेत काण्ड्यसर्वसिद्धिपुमान् लभेत् पट्कर्माणितथावक्ष्ये शृणुष्वेकमना भव रक्तोपचरैः ।
 सिद्धैरैकगाल्यां वरैस्तथा करवीरैर्जैः पाण्ड्यैः कमलैः क्षीरपायसैः सपूज्य वश्यतां याति यं चितयते नरः शुक्लमाल्यैः
 शुक्लपुष्पैर्भोजनेर्दिभिः श्रितैः मालतीकुसुमैर्धूपैर्दंशगैः शातिलवधेयैः कवितायाः पटुत्वच जायते नात्र सारथः । दोहने
 मधुभिस्तर्पणं मधुपायसमर्पयेत् श्रितैः कुसुमैः पूज्योदमनेन सितगुरुं समारोप्यार्चयेत् सत्तया त्रिलोक्य बध्यमानयेत्
 स्तंभेन निशयायुक्तेरुपचरैः समर्चयेत् मारणे माहिषे चर्मण्यास्थायासितकवलं घत्तूरैर्चयेत् पुष्पैः सर्पपाक्षतमि-
 श्रितैः नैवेद्यं गुडसमिश्रमाहिषीक्षीरसंयुतं भक्तशालयुद्धं देयं छागमांसमन्वितं अभिषेकस्तु तैलनमहागण-
 पतेर्भवेत् धूपद्वन्द्वमशानजद्रोणपुष्पैः सद्यः समर्चयेत् एव गणाधिपकृत्वा पूजयेत् पार्थिवं नर-
 भिष्ययेत् तत्सर्वमवाप्नुयात् पाद्विविशेषः सहस्रदंशसाहस्रलक्षकोटितथैव च यः करेति गणेशानां पार्थिवानां
 नरोत्तमसर्वसिद्धिमवाप्नोति नात्र कार्थ्या विचारणा अथ कामनाभेदाः कारागृहमोचनकामः एकविंशति-
 दिनपर्यंतं एकोत्तरवृद्धापार्थिवगणेशान्कृत्वा बक्ष्यमाणप्रकरणे संपूज्य पुनः द्वाविंशतिदिनपर्यंतं
 गणेशान्कृत्वा यावद्गणेशभवंति तावत्सहस्रं दक्षीराभिषेकः मूलमत्र स्यात् पितावत्सहस्रजपः श्रीभी-
 ष्मस्तसिद्धिर्भवति । एकविंशतिपुष्पाणि दाडिमीचजटानां सीमवरीनागचंदकः । ब्रह्मतीचतथामी

वीभंगराजस्तथैवचः मालतीकुसुमैश्चैवतुलसीमाधवीतया पारजितं तथा पुष्पकुलचकावशात् पुष्पाभापवत्
 ग्राह्यं अपूपशर्करामिश्रनेवेद्यं कदलीफलं नारिकेलचसिंदूरद्वीगुगुलधूपकं इदं त्रयहंसाधारणं अथ सर्वसा
 धारणं ज्ञेयते उभेद्यतिथ्यादिकीर्तनानंतरं ममा भीष्टसिद्धार्थपार्थिवगणेशपूजामहं करिष्ये इति संकल्प्य
 अश्वत्थमूलजां शुद्धस्थलजां वा मृदमानीय पृथिव्या धृतालोकादेव त्वं विष्णुना धृता त्वं च धारय मादेवि पवित्रं कु
 रुचासनं इत्यासनपूजां विधाय गंगेशाय नमः जलसेचनं उगैर्हरभाय नमः संघटनं गैर्धरणीधराय नमः
 प्रतिष्ठापनं गौक्षिप्रप्रसादनाय नमः चतुर्भुजामेकदंतं सुंदरं मूर्तिकृत्वा गः सर्वसिद्धिप्रदायकाय नमः गणेशो
 परिरक्ताक्षतान्दत्त्वा हृदि स्थंदेवं मानसोपचारैः संपूज्य नासारं ध्रुवे वंजलिस्थपुष्पाक्षतैः संयोज्य पुनर्देवं मस्तके
 परिपुष्पादिनिधाय प्राणप्रतिष्ठां कुर्यात् अस्य श्रीगणपतिप्राणप्रतिष्ठामंत्रस्य ब्रह्म विष्णु महेश्वराक्षयः ऋग्य
 जुः सामानि छंदोसि प्राणशक्तिर्देवता आवीजं ह्रीं शक्तिं क्रौं कालं श्रीमहागणपतिप्राणप्रतिष्ठां कं विनियोगः
 उगैर्ह्रीं क्रौं यं रं लं वं शं सं हं लं हंसः पार्थिवगणपतिः प्राण इह प्राणाः पुनः श्रीपार्थिवगणपतेः सर्वद्वियाणि इहाग
 त्य सुखी चरतिष्ठतु इति प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा ततो मूलमंत्रेण स्वदेहे न्यासान्कुर्यात् अस्य श्रीगणपतिमंत्रस्य गणकं
 ऋषिं निघृतं गायत्री छंदः गणपतिर्देवता गंवीजं श्रीशक्तिः स्वाहा कालं गणपतिन्यासादौ विनियोगः गां
 श्रीगुष्ठाभ्यां नमः गीतर्जनाभ्यां नमः गूंमध्यमाभ्यां नमः गैर्अनामिकाभ्यां नमः गौं कनिष्ठिकाभ्यां नमः गं करतल
 करपृष्ठाभ्यां नमः अथ ध्यानं रं कोरं कां गं रां शुक्रसकलतनुं स्तुं दिलं अं द्रं भौ लिनं वं युं कं स्त्रिं बां मं नं करं वं रं णो वी
 जं पुरातनामः हस्तांत्रैः कृतपाशां कुशरदवरदेनां गवक्रोहिभूपदेवः पद्मासनो सीवहुसुखं नमितो भूते ये विघ्नराजः प्र
 तिध्यात्वा मूलमंत्रेण नाममंत्रेण पूजयेत् उगैर्ह्रीं भगवते हरं वमदं भौहितममं संकटां विवारय निवारय स्वाहा उगैर्

एशापनम्ः आवाहनं' उँगणपतये आसनं हरंवाय पाद्यं धरणीधराय अर्घ्यं 'महागणपतये मधुपकं यज्ञे
 भ्रंराय' आचमनीयं क्षिप्रप्रसादनाय मलापकं यं स्नानं आभयसिद्धये पंचामृतस्नानं' श्रुद्धस्नानं' रुद्र
 णगणपत्यसूक्तेन च 'अथर्वशिरसामहामभिकः' तद्यथा अथगणेशोपनिषत्' उदैवाहं वै रुद्रमद्वुवन् कथमेतस्यो
 पासनं' सस्तानुवाच 'रुद्रो गणकनिघृतं गायत्री श्रीगणपतेरेनं मंत्राजमन्यान्वाभेद्रात् ॥ प्रणवरूपस्यास्य पर
 मात्मनो गतिजानाति सोमृतत्वं गच्छति यो धिते सो धीते योजयति स जपति स मृत्युतरति स पाप्मानं तरति ॥ स ब्रह्म ह
 त्पातरति' स सर्वहृत्यतरति स सर्वतरति एनमंत्रराजं गणपतिः सर्वमिदं नित्यं जपति सो भिस्तं भयति स वायुं स्तं
 भयति स आदित्यं स्तं भयति स सर्वं स्तं भयति स देवां स्तं भयति इत्युपनिषत् १ एनमंत्रराजनित्यमर्थति विघ्नं
 स विघ्नानाकर्षयति देवान्यक्षान् नागान् मनुष्यान् सर्वानाकर्षयति स भूलोकं जयति स भुवोलोकं जयति ॥ सत्त्वं
 लोकं जयति समहलोकं जयति स जनलोकं जयति स तपोलोकं जयति स सत्यलोकं जयति स पुण्यान्यधी
 ते ॥ संकल्पान्ययति स गाथा अर्धति सोऽग्निष्टोमेन सोऽक्षेपेन षोडशेन स वाजपेयेन सोऽत्रिंशेन सोऽसौमनीयेन
 सर्वैः कनुभिर्पूजते १ य एतं मंत्रराजं वेद स सर्ववद स सर्वसमः स देवसमः समुनिसमः स नागसमः स सूर्य
 समः' सोऽग्निसमः इत्युपनीत सममनुपनीत वाधिकशतं गृहस्थमसमनुपनीतैकाधिकशतं वातस्तः
 समं गृहस्थैकाधिकशतपतीनां सवानप्रस्थैकाशतं रूद्रजापकसमं यतीनामेकाधिकशतमथर्वशिरसि शिक्षाध्यायं ए-
 कसमं रूद्रजापकं काधिकशतमनो विद्यातत्काय्यहीनस्वात्मवधरहितो वैतरहितो ॥ निरस्ता विद्यातमो मोहांध
 कारप्रधानमहेव सर्वमिति संभाव्य वैघ्नराजं ब्रह्मण्यजते ततेजोमये परं ज्योतिमये सदानं ॥ दमये स्वप्रकाशे-
 सदादितो नित्यं शुद्धमुक्तं श्वरे परब्रह्मणि रमते ॥ ७ ॥ य एनमनुपदेवंदं संसारतरति श्वरंतरति दुःख-

तरति विघ्नान्तरति । भ्रंशोपसर्गतरति । श्रानदोभवति । सनित्योभवति । सशुद्धोभवति । समुक्तोभवति ।
इश्वरोभवति । समुखीभवति । ध्यानावहनादिस्वयंभवति । योहमात्माब्रह्मसोहमात्माचतुष्यात्त्वहिप्रज्ञास्व
स्थस्वच्छभूक्तेजसोयच्छन्नमुतो नकच नकामयने नकचनस्वप्नं पश्यतितन्मुप्ततत्रकीभूतः । प्रज्ञानदधनएवानंदं
भुक्तेतोमुख प्रज्ञायैपः सर्वेश्वर सर्वतोमुखोतयामीषयोनः । सर्वभूतानां वहिः प्रज्ञामंतः । प्रज्ञानोभ
यप्रज्ञाप्रज्ञानधनमव्यय मनिर्द्वैतव्यवहव्यमश्राह्यमलक्षणमचित्यमेकत्वमप्रत्ययंपंचसारंपंचोपश
ममवैतंशवं चतुष्पादंध्यापेत स एवात्मात्मरतितरतिसश्राल्माविज्ञेयः स दोह्यधवंशिरः शिखाध्याए
कैकाधिकशतंगणेश तापनीयोपनिपटध्याय एकसमेतद्वैकाधिकशतंमंत्रराजजापकरांमंततोदः परमधा
ममंत्रसुजपापकस्थयंत्ररविमोमानतपति यत्रवायुर्नक्षत्राणिनवांतिनभांतियत्राग्निस्तूथनदहतिनप्रविशति यत्र
मोहो नदु खं सदानंदपरमानंदश्चेशशश्वतसदाशिवब्रह्मादिर्विदितं योगिष्ययपरमपदचिन्मात्रं ब्रह्माणरूप
तिमेकाक्षरमेवतंपरमात्मानब्रह्म तेजोधा मरुदिसप्तमंतस्यार्किजिह्वातोनजपोनमालानासनंभवति । सर्व
श्रानरोभवतिसत्तेजसोभवति सप्राज्ञोभवति । ससर्वोभवति । सहर्षेनमानजानायशत्र
मशिभिर्पापं इत्यभिपेककृत्वा मंत्रायवस्त्र चिंतामणयेऽपवीत निधयेगंध सुमंगलाय अक्षताः
वर्जजायपुष्प वासनिधानाय फल दुर्दीविनायकाय नीराजन सर्वसकृन्नाशनाय । मंत्रपुष्पं कुमा
रगुरवे । प्रदाक्षिणा अघनाशनाय नमस्कार । एवंचतुर्विंशत्युपचारान्समर्प्य ततो गणेशादारभ्य । दु
दिविनायकांतं विशेषार्घ्यं दत्त्वा क्षमापयेत् । अगहीनक्रियाहीनविधिहीनगणेश्वर पूजितोसियथादेवतत्क्षम
स्वजगत्पते । इति शैवागमोक्तापार्ययगणेशपूजाविधिः । एवमुक्तप्रकारेण सहस्रं अयुतं लक्षं कोटि

वा पार्थिवान्गणेशान्कृत्वा श्रुतेमाधादिशुभेकाले उद्यापनंकुर्यात् तद्यथा
 स्यमममुकस्यवामुकफल कामनयाकृतानानापार्थिवगणेशानांसंपूजाफलावाप्तये तदुद्यापनकरिष्ये इति
 संकल्प्य आचार्यवरणविधाय चतुर्दशोपशोभितमंडपवेदिकायांसर्वतोभेदब्रह्मादिदेवतास्थापनपूवककलशं प्र
 तिष्ठाप्य तत्रदेवस्थापनकुर्यात् तत्रादौपूर्वोक्तान्यासान्कृत्वा अस्मिन्नूर्जमित्यनुवाकेनपयोधारयावा प्र
 तिमयाअग्न्युत्तरणंकुर्यात् प्रतिमाप्रमाणंतुयावन्मार्जनप्रत्यहं गणेशंमृदाक्रियते तावन्मानिनतदर्थार्धेन
 वासौवर्णराजंतवादेवंकुर्यात् तत्रप्राणप्रतिष्ठां कृत्वा गणानांत्वैतिवैदिकेनमूलमंत्रेणवा प्रतिष्ठाप्ययथामि-
 लितोपचारैः संपूज्य आवरणानिपूजयेत् पूर्वोदिक्रमेण उर्वकतुहायनमः एकंदत्तायनमः गजान
 नायः महोदरायः विकटायः विघ्नराजायः धूम्रवर्णायः हेरंवायनमः ८ तद्वाह्यैर्पूर्वादिक्रमेणब्रा-
 ह्मेयनमः माहेश्वर्यैः वाराह्यैः इंद्राण्येनमः चामुंडायैः वैष्णव्येनमः ८ तद्वा
 ह्ये इन्द्रादिलोकेशान् ८ वज्रादिप्रहरणान् ८ संपूज्य अत्रपूर्वोक्तएवपूजाप्रकारः पुष्पेत्तरं श्रंगपूजां
 गणनाथायनमः पादपूजयामि गणेशायजानुनीपूजयामि गणप्रियायकर्तृपूजयामि वक्रतुंडायद्वादयंपूज
 यामि गजाननायस्कंधीपूजयामि हेरवाग्रहस्तौपूजयामि विकटायआस्यपूजयामि विघ्नराजायनेत्रपूज
 यामि धूम्रवर्णायशिरः पूजयामि सर्वसिद्धिप्रदायनमः सर्वांगपूजयामि ततः स्तोत्रैः स्तुत्वा पु
 राणश्रवणोदिनाजागरणविधाय प्रातरग्निप्रतिष्ठाप्यअन्वाध्यात् तत्रप्रधानंदेवमहागणपतिंपायसतिलाज्येन
 रक्ताक्षतमोदकंपंचलाद्यशनीदूर्वाद्रिव्याष्टकतिलपायसेनवा कृतपार्थिवगणेशंसंख्यादशशिनसमांशिनवायक्ष्ये
 होमांतिदेवसंपूज्य दशंशतस्तर्पण दशंशतस्तर्पण आचार्यसंपूज्यपीठंगांचतस्मैनिवेद्यएकविंशति

ब्राह्मणान्सूत्रं पक्वान्नपूरितकलशं वस्त्रयुग्मसाहितसदक्षिणप्रत्येकतभ्यः पुष्पांजलिं चैकविंशतिनामभिर्दत्त्वा
 मर्जनदशांशतोयथाशक्तिवाब्राह्मणभोजनसंकल्पभूयसीदत्त्वासदन्नैर्द्विजान्संतर्प्यन्नतसपूर्णतावाचयि
 त्वाः इष्टुर्नैः सहभुंजतिइतिरुद्रयामलोकपार्थिवगणेशोद्यापनं अथशौनकोकमश्वत्थोद्यापनं शौनकउ
 त्वाच शौनकोहप्रवक्ष्यामिअश्वत्थस्योपनायनं स्थापनादष्टमेवैद्वादशकादेशपिवा मुक्तकालास्तथाप्रोक्ताः
 कुर्युस्तस्योपतायनं तत्रोत्तरायणश्रेष्ठगुरुशुक्रप्रकाशिते माघफालगुनयोः कुर्याच्चैत्रवशाखमासयोः क्षयनासाधि
 मासेचवर्जयेन्मौजिवंधनं नकुर्याच्छेदितेऽवबन्धेविद्युतावाग्निनाहते उद्यापनं प्रकुर्वीतस्कंधे पर्णाकुरान्वितैः शुक्लपक्षे
 शुभेक्षेत्रेचसुवारितिपिल्लकैः चद्रान्कुलेकर्तुंचदिवाकुर्यात्प्रयत्नतः दत्तानां धावनं कुर्यात्कुर्यात्स्नानं सचैलर्ककृ
 त्वाचनित्यकर्माणिपूज्याचैवेष्टदेवता नांढीश्राद्धं प्रकुर्वीतगृहेपुण्याहवाचनं तस्मिन्नेवदिने कुर्याच्चान्नहेमफलादि
 भिः कृत्वाशीवंचनपूर्वतोगच्छेत्प्रयत्नतः तर्पणैर्भिक्षविधेः पण्यस्त्रीभिः समन्वितः ब्राह्मणैर्वेदघोषैश्चरगीतवा
 दित्रनिःस्वनैः वस्त्रयज्ञोपवीतचर्मैर्जीदंडाजिनादिकं पूजाद्रव्यंचहोमचगृहीत्वाश्वत्थसन्निधौ ततः प्रक्षालितां
 त्रिश्रृचम्बोपविशेद्भुवि अश्वत्थेशानदिग्भगेकृत्वापुण्याहवाचनं आचार्यवरयेत्पश्चात्कुलीनिवेदपारग त्रिः
 पचदशहस्तेनगोमेयेनोपलिप्यच धान्यपिष्टेनसंमार्ग्यगमाल्यादिशोभनैः वस्त्रोपवीतगंधाद्यैर्गुलायिककुंडलैः
 कर्तुं सुपूजयेद्भक्त्यावित्तशाठ्यनकारयेत् तेनैवकारयेद्द्विद्वानश्वत्थस्योपनायनं कुर्यात्पचासृतस्नानंतत्तन्मंत्रेः पृथक्
 पृथक् आश्वत्थपूर्वदिग्भागेहोमंकुर्यात्स्वशाख्यां उल्लेखनादिकंतत्रचरुतत्रप्रकल्पयेत् वस्त्रयुग्मंततोदद्युयु
 वं वस्त्राणिमंत्रतः यज्ञोपवीतं दद्याच्च यज्ञोपवीतमित्यपि मेखलांचत्रिविधैश्चाप्रावेयामीतिमंत्रतः तूर्णांकृष्णा
 जिनंदंडं प्रदद्यात्पथाक्रमंगधपुष्पाक्षतैः शुक्लैरश्वत्थस्यचपश्चिमे अश्वत्थेवोनिषदनमित्युच्चापूजयेत्सुधीः तिसृ

भिजुहुयादाज्यममआयुष्यनुक्रमात् पुरस्तादुपरिष्ठाच्चहुत्वाव्याहतिभिस्त्रिभिः याउोपधायाः फलिनीरश्वथे
 वइतित्वय 'वनस्पते शतैवल्कोद्वासुपणैतिमंवतः' समिद्धिश्चरुणाचैवपालाशीभिः पृथक्पृथक् हुत्वाशदशभिः
 सम्यगेकाहुत्यासमाहितः अश्वत्थपश्चिमेभगेग्राड्मुखश्चोपविश्यच दक्षिणेनैवहस्तेनस्पृष्ट्वाश्वत्थाद्धिजोत्तमः
 उभैर्भुवः पूर्वतुसाविवाविजपेदथ निरीक्षयेत्ततोश्वत्थेदवस्यत्वेतिमंत्रतः आत्वेतिध्रुवसूकेनव्याहतिव्रितयेनचैव अ
 श्वत्थनामउच्चार्थ्यविभक्त्याचक्षित्यया 'शलाकयासुवर्णस्यस्यापयेतिपदंवदेत् हुत्वास्विष्टकृतंपश्चाद्वोमशेषं
 समापयेत् ' गंधाक्षतैः स्वर्णपुष्पैर्धूपोपहारकैः भक्ष्याद्यैः फलतांबूलैस्ततोश्वत्थप्रपूजयेत् धेनुसवत्सकां
 दद्यादाचार्य्योयसदक्षिणां अश्वत्थछादितंवस्त्रमाचर्य्योयप्रदापयेत् अन्येयामपिविप्राणास्वशक्त्यापूजयेत्ततः
 ब्रह्मणेदक्षिणांदद्याद्धेमवित्तानुसारतः ब्राह्मणान्भोजयित्वातुभुंजीतवंधुभिः सह यएवंकुरुतेतस्यवद्धतेश्रीरसंशयं
 कुलकोटिसमुद्भृत्यब्रह्मसायुज्यमाप्नुयात् इतिशौनकोक्तमश्वत्थोद्यापनं अयमंत्राणामृष्यादिकं युवंबस्त्राणित्यस्य
 दीर्घतमाऋषिः परमात्मादेवता त्रिष्टुप्छंदः यज्ञोपवीतधारणेविनियोगः माघेयामइत्यस्य अक्षऋषिः सोमोदेवता
 त्रिष्टुप्छंदः नौजीधारणेविनियोगः माघेयामव्याहतीनांविश्वामित्रजमदाग्निभरद्वाजाऋषयः अग्निवायु सूर्योदेवता
 देवीगायत्रीदेव्युष्णिग्छंदोवृहत्त्यः छंदांसि हवनेनियोगः अश्वत्थोपिपवसइतितिस्टृणां शतवैधानसाऋषयः अ
 श्विमानोदवृतां गायत्रीछंदः कंतव्यार्थेविनियोगः अश्वत्थेवाश्वानुष्टुप्याश्वोपधीरितिहयोस्त्रिष्टुप् नासुपर्णादी
 धंतमाविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् आत्वाहापमितिपण्णांध्रवदंड्रोनुष्टुप् ततोभूरिदक्षिणाआशीर्वादः अथापवर्गं चिंतामणौ
 अश्वत्थोच्चापनं 'अरोपंतस्यवृक्षस्यकुर्यादुद्यापनेविधिं' नादीश्राद्धादिकंतव्यं पिप्पलोद्यापनेविधौनवग्रहमख
 चादौ विदधीतयथावसु 'संहस्त्रपणंसंपत्तौ सत्यांवाधितरोध्रुव जातकर्मादिकादीनि कुर्याद्ब्रह्मोदानकावधि

कांठ्यमुद्यापनंनं विवाह्यविधिवन्नरः लक्षशाखांसमारोप्य समीपेपिप्लस्यतु आलवालं
 जलसिप्त्वाशतकुंभमितंशुभं संशाखः सचवृक्षश्चखयुग्मेनवेष्टितः सिंचयेदथदुग्धेनमाहिषेणघृतेनच तथा
 शाखान्मयान्हस्तान्चतुरःपरियोजयेत् त्रिसूत्रेणत्रिवृत्वेनसव्यहस्तांप्रवेशयेत् ब्रह्मवर्णस्यवृक्षस्यविधिरप
 सनातनः क्षत्रियस्यतुवृक्षस्यशरोग्राह्यः परस्परं वैश्यप्रतोदमादयानुरीयेपल्लवग्रहः तथायाज्ञवल्कीये
 धर्मशाले पाणिग्राह्यःसवर्णासुगृह्णीयात्क्षविद्याशरं वेश्याप्रतोदमादयाद्ददनेत्वग्रजन्मनः संयोज्यविधिवत्तौ
 तुल्लक्षाश्वेत्यनिवेशितौ कृत्वाग्निवदंतंसम्यग्जुहुयात्तिलसर्पिणा प्रधानदेवताब्रह्मावृक्षस्यास्यनसंशयः तत्र
 नेत्रोद्भासुपर्णाइति श्रुतेतरसहस्रंजुहुयात्तिलसर्पिणा तथाव्याहृतिभिर्होमंविदध्याच्चयथारुचि चरुंसार्यं
 बजुहुयाद्विद्वान्स्विष्टकृतंसमं संसमग्रमित्यर्थः अथप्रकारंतरेणाश्वेत्योद्यापनं अश्वेत्यः सर्ववृक्षाणां
 राजात्राह्मणवर्णकः अश्वेत्यःपूजितोयेनसर्वेसंपूजितंभवेत् अकृतेर्मौजिवधेतुविवाहेचतथाकृते नैवसे
 वांप्रकुर्वीतनसर्भेत्कदाचन अश्वेत्यरोपणंकृत्वाविवर्षेवाधपंचमे उपवर्तंप्रकुर्वीतमुहूर्तेज्योतिषांविधौ
 पुण्याद्वाचनंकृतानांदीश्राद्धंसमाचरेत् प्राणसंस्थाविधिकुर्यादभिषेकादिपूर्वकं प्राणेद्रियैर्जीवकला
 मनोभिःसहितोभव अयंसजीवः एतस्य जीवकलाः प्राणांपानव्यानांदानसमस्त वाक्श्रोत्रत्वक्क्षु
 द्राणंपाणिपादोदरोपस्पृग्ग्राह्याणिसर्वाणिआगत्यसुखंचिरंतिष्ठन्स्वाहा सर्वप्राणैःप्रतिष्ठितोभवेत्यश्वेत्य
 दक्षिणपाणिनास्पृक्षजपेत् अश्वेत्यसर्ववृक्षोसिनारायणसमाश्रय नारायणस्वरूपेणपाहिद्रांसर्वतोशुभात्
 महासंसारवृक्षोसिअश्वेत्यब्रह्मनामक महासंसारमंभंमद्वस्वशुभंकुरु विष्णुर्ब्रह्माशिव शुक्रःसूर्यश्चंद्रोवृह
 स्पतिः ऋषयोवैदमंत्राश्वसर्वेत्स्युःसदास्थिराः इतिप्राणंप्रतिष्ठाप्यजातकर्मोदिकारयेत् चैलांतनामतःकृत्वा

स्यापयेच्छौकिकानलं स्वगृह्याक्तविधानेनहरिद्रातैललेपनं बस्त्रयुग्मचोपवीतदंडकृष्णजिनंतथा दत्त्वासमि
 द्विश्वरुणातिलायैश्चष्टयक द्विवाव्याहृतिभिः शक्त्याब्रह्मलोकेमहीयते इत्यश्वत्थोद्यापनं अयप्रका
 रांतरेणाश्वत्थसेवनविधिः अद्भुतसारे अथर्वशास्त्रोक्तश्रुत्यप्रदक्षिणाव्रतकल्पः तत्रादौ डोमधेत्यादिति
 ध्यादिकर्त्तनानंतरं अमुकाभीष्टप्राप्तिकामोविष्णुस्वरूपमश्वत्थतरुममकसंख्याकाभिः प्रदक्षिणाभिः सेवयि
 ल्ये इतिसंकल्प्य ततोऽश्वत्थतरुपुरुषमुक्तेनषोडशोपचारैः संपूज्यलक्षादिसंख्ययाप्रदक्षिणाः कुर्व्यादितिसं
 क्षेपः ॥ पिप्पलादउवाच ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञसर्वशास्त्रविशारद स्त्रीणांपुत्रविहीनानानराणांसुखसंततैः उपा
 यंचैवमेब्रूहिसुखसिद्धिः कथं भवेत् ॥ अथर्वणउवाच ॥ पुराब्रह्मादयो देवा सर्वे विष्णुसमाश्रिताः अष्टच्छन्देव
 देवेशराक्षसैः पीडिता वयं कथं दुःखोपशमनमुपायं ब्रूहि नः प्रभो ॥ विष्णुरुवाच अहंमश्वत्थरूपेण संभवामि मम
 हीतलेतस्मात्सर्वप्रयत्नेन कुरु ध्यंत रुसेवनं तेन सर्वो णिकायां विष्णुर्विष्णुर्देवः विष्णुर्देवः कृत्वांस्तेभ्यस्तद्ब्र
 तं ते वदाम्यहं न दानैर्न तपोभिश्च न ध्वरैर्भूरिदक्षिणैः अश्वत्थसेवनादन्पत्कलौनास्मि पराक्रिया तद्विधानं नि
 मित्तानि संख्याकृत्तिव्रतं तथा व्रताधिकारिणस्तद्विधानं च विशेषतः एतत्सर्वं पिप्पलादवक्ष्यामि तव सुव्रत
 दारुणे विविधोत्पाते दिव्यभौमांतरिक्षके परचक्रभये देशविष्ववेशत्रुविग्रहे दुःस्वप्ने दुर्निमित्ते च संश्रामे द्रुतदर्शने
 मारीभये राजभये तथा चौराग्निभये क्षयापस्मारकुष्ठादिप्रमेहे विविधे ज्वरे जलोदरे मूत्रच्छेदगृहस्थश्रुतदेवहि
 एतेषां सर्वनाशाय कुर्व्यादश्वत्थसेवनं प्रातरुत्थाय नद्यादौ स्नात्वा सम्यक्कृतक्रियः अश्वत्थदेशमाश्रित्य गोमेये
 नोपलेपयेत् तमश्वत्थमलंकृत्य शुद्धेणैरिकादिना पूजाद्रव्याणिसंपाद्य पुण्याहं वाचे यततः ऋत्विजावरण
 कृत्वा ततः पूजां समाचरेत् आदावाराधयेद्दिष्णुध्यानावाहनपूर्वकं तथैवोपपलतरुनारायणमयं द्विज श्वेतगं

धासतेऽप्येधुपदीपनिवेदितैः अर्चापुरुषसूक्तेन तथैव ध्यानपूर्वकं
 सलभीर्कांचितयेत्पुरुषोत्तमं इति ध्यात्वा वाहनोद्ये रुपचारस्तुषोडश
 आरात इत्यस्य सूक्तस्य अग्निं कांडांततः पाति वादः शिर्शं पिर्वेन रूपतिर्देवतां नुष्टुपृच्छं वनस्पत्याभिमतत्राणि निर्यागः
 आराते अग्निरस्त्वात्परशुरस्तुतेर्वीति त्वाभिर्वाधुस्तु वनस्पतिमेतस्तु वनस्पते सर्वधित्वेन समत्पन्नभयच शमयस्वेत्य
 दुःस्वप्नदोषं चितितं शत्रूणां वसन्तपन्नमश्वत्थशमयस्वमे शत्रूणां
 र्थः ततः प्रदक्षिणं कुर्यात्सर्वसफलं भवेत् ब्रह्मचारी हविष्याशी ह्यधः शायी जितेन्द्रियः मोनी ध्यानपरां भूत्वा
 पिप्पलस्य स्तुतिं पठेत् विष्णोर्नाम सहस्रं च पौरुषं वैष्णवं तथा वेदत्रयेण पुण्यानि सक्तानि च पठेत् तथा
 तस्य लक्षदश शिरेण सधृतपायसं चतं जुहुयात्सत्यं च वह्नीं स्वर्गहो क विधानतः तत्संख्यया तर्पणं च कुर्यादिते-
 न वा पुनः ततः षोडशं शस्त्रिभिर्भुज्योद्धोमं यथा विधि हवनस्य दश शिरेण मिष्टान्नं भोजयेद्विज्ञानं ब्राह्मणानां
 स्वयं कुर्याद्यद्येयं कृतिरन्यतया असमर्थः स्वयं कर्तुं सर्वमन्येन कारयेत् उक्तप्रमाणं अधिकफलदं शृणु
 भवेत् ततः श्रुतं गुणपीठं राजतं चतुरस्रं द्रोण्यामर्द्धतद्वैवाति लोपरिविनिक्षिपेत् श्वेतवस्त्रेण स छाद्य पूर्वव
 त्पुनर्पठेत् दरिद्राय सुशीलाय श्रोत्रियाय कुटुंबिने उदङ्मुखं स्थापय प्रपश्येत्पुष्पमुखः स्थितः सावर्ण्यक्षरा
 जं च मंत्रेण प्रतिपादयेत् इह जन्मनि वान्यास्मिन्वा ल्यया वनवाहकं मनोवाक्कायजैदाप्ययमवस्मृता विधिः
 आर्यं स्त्रीणां नाधिकारो ह्येवं विप्रैः प्रणकारयेत् इत्यं कृत्य तत्पत्न्यातिव्रतस्य पारंप्रतये हेमांश्च त्पतेरुदयात् शुक्ला गावा
 पयस्विनीं स्वर्णशृंगीरं पशुरां वस्त्रादिभिरलंकृतां पलभं कतद्वैवातद्वद्वाहनवापुनः हेमराप्स्यत रुक्म्या
 रं स्कंधशाखासमन्वितं उत्तमः प्रथमः कल्पो द्वितीयो मध्यमः स्मृतः तृतीयो कल्पश्च पुनः संप्रदानाय येष प्लः

अथेत्यदानमंत्रः पिप्लोवृक्षराजद्रव्याग्निगोमस्त्वमवाह प्रभुवनस्पतीनां च पुंवजन्मनि यत्कृतं
 शयानि प्रतव रूपप्रदानतः विप्रप्राथनामंत्रः अमृदक्षगृहाणत्वविण्णरूपद्विजावाम स्वीकृत्यदुःकृतघाराक्षि
 प्रशान्तिप्रयच्छ मे एवत्रतयः कुरुतस्तस्य पुण्यफलशृणु पुत्राथालभतपुत्रधनाथालभतधनं राज्याथालभतरा
 ज्यवह्निमुच्यत बधनात् क्षयापस्मारकृष्टाद्यः सवरागः प्रमच्यत मानसांश्च पादां च न च राजभयतथा इह जन्मानि
 चान्यस्मिन्कृतेऽप्येऽप्रमुच्यत ययकामयत कामततप्राप्तात्यसशयः इह वभागानां प्रातां विष्णोसां युज्यमाप्नुयात् ॥
 इत्यायव कल्पाकमश्च यत्र दक्षिणाद्यापन आध्यास्वत्थारापणाद्यापन प्रयागः शान्तिकथे स्थापनादष्टमवषट्वाद्वा श
 कादशापवा उत्तरायणगुरुशुक्रोदये माघफाल्गुनचत्रवेशाखमासे शुक्लपक्षे शुभशुभ्रक्षेत्रे भवति तथालमादिशु
 दौ स्फुटदशावापणान्वितेऽविद्युदावाग्निनाऽग्निभित्ते अश्वत्थोद्यापनकथयति तत्रादिकनककुण्डले कनकसूत्रक
 नकमोजिहामद्रव्याणि सुवसभारानयथासंभवसंभृत्य अश्वत्थस्य चतुरत्राविदिकहठां अश्वत्थमलवन्तुल
 चतुरत्रवा आलवालकृत्वा तत्रतुलसीं वृक्षशाखां शमाचरोपयित्वा अश्वत्थोदिकविधाय चतुर्द्वारं चतुह
 स्तत्राधिककवामहपमभवत्यात् पूर्वपश्चिमोत्तरैव उक्तेलक्षणं अन्यवाकृत्वा सुग्रह्योतिर्विदादिष्ठप्रधानस
 कल्पकुर्यात् तथा उतस्सत् अद्यतिथ्यादिकीर्तनात् आत्मनः आखिलपापस्याभाटासादिपूर्वकं आत्म
 नासह एकविंशतिस्वकुलपुरुषाद्वरणकामः श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं अश्वत्थवक्षोद्यापनं करिष्ये तदंगविहितगणेश
 पूजनं पुण्याहवाचनमाह कापूजनं नांदिश्राद्धं आचार्यादिवरणचकारिष्ये इतिसंकल्प्य तानि च स्वगृह्य
 विधिना कृत्वा आचार्यादिनिवृणुयात् ओमद्यास्मिन्कर्मण्याचार्यत्वनत्वा महदृणवृत्तोऽस्मोत्याचार्यावेदत एव ब्रह्म
 त्वनत्वामहवृणु तथा उपद्रष्टारं तथैव ऋत्विजोऽपि वृत्वा तानाचार्यादानं मधुपकादिनासंपूज्य प्राथयत् आस्य

पागस्यानिष्पत्य भवताभ्यां चित्तमया सप्रसन्नश्चक्रेत्येतत्कमयथादत्त - क्रमद्विविधपूर्वकमित्यपि पाठः ततः
 स्वर्गद्वैतगृहसंस्वादि विधाय ततः सऋत्विजो यजमानः फलपुष्पगवाक्षतपजितपणकलशहस्तः भद्रकणाम्भे
 रिति मन्त्रेण मंगलतर्पणं घोरपणसह अश्वत्थमण्डपप्रादक्षिण्येन मण्डपपश्चिमद्वारमागत्य तत्र उच्यते शकालकर्मिणां
 ते तत्र घरासपुण्यप्रविश्य कलशमश्वत्थसमीपे निधाय निऋत्विगरुणमध्ये स्वासने उपविश्य ततश्चाचार्यः ओ
 तत्सदृशतिथ्यादि कीर्तनात् आचार्यकर्महं करिष्ये इति सकल्प्य शरीरशुद्ध्यादि पौरुष सूक्तपंचकृत्वा यदि
 असंस्थितं भूतं स्थानमावृत्य सर्वदा स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वत्र यत्र स्थितं तत्र गच्छतु इति पठन् सर्वपलाजां निर्विकार्य पचगन्धे
 न कुशश्च त्राक्षेण कुर्यात् आपो हिष्टामयो भवः उत्तरनारायणेन ततो देवा आयातु या नानां अप यो तं विष्णो देव
 यजन् रक्षस्वैति स्वस्वयन्तर्दिक्ष्य मरिष्ठे नं भिरिति पठेत् ततो यथोक्तं मण्डपाकरणे सोधारणं क्रमेण मण्डपपूजने
 तत्रायिक्रमः प्राग्द्वारे अमं वक्रं चतुष्षवतोरणं १ दक्षिणे लक्षपल्लवतोरणं २ पश्चिमवटपल्लवतोरणं
 ३ उत्तरे अशोकपल्लवतोरणं च ४ तथैव प्रागादि द्वारचतुष्टये ऋग्वेदादिक्रमेण द्वाद्विप्रो एकमेकं वाजपा
 यी ब्राह्मणान् ततश्चाचार्यश्च श्वत्थस्य हरिद्रुते लारोपणादौ लोकाचारं कुर्यात् तत्र भद्रकणो भिरित्यादि मंत्रपौ
 ठः अश्वत्थवदिकायां ईशानप्रदेशे सर्वतो भद्रांबलिस्थं तत्र ब्रह्मादि देवतास्थापनं करिष्ये इति सकल्पते
 उक्तप्रकरणेनाम मंत्रः स्थापनं कुर्यात् मध्ये उब्रह्मणेनमः ब्रह्माणमावाहयामि एवमग्रे पस्थापनं प्रकरः
 पूर्व इद्राय नमः २ आग्नेया अग्नये आग्निमाः ३ दक्षिणाय माये यममाः ४ नैऋते
 निर्ऋतये निर्ऋतिमाः ५ पश्चिमे वरुणाय वरुणमाः ६ नायवे वायवे वायुमाः ७ उत्तरे
 सामाय साममाः ८ ईशाने ईशानाय ईशानमाः ९ ईशानेन्द्र मध्यं वसुभ्यो वसूनाः १०

१३ निरुक्तिरुणमध्य विरुवादेवान् १४ वरुणवायुमध्ये साध्यान् १५ वायुसोम
 मध्येसाध्यान् १६ सोमेशानमध्यस्कंदमा १७ ब्रह्मशमध्ये विष्णु १८ ब्रह्माग्नमध्यगणपति
 मध्ये अश्विनो १९ ब्रह्मयममध्यपितृन् २० ब्रह्मनिर्ऋतमध्यगंधर्वाप्सरसः २१ ब्रह्मवरुणमध्यसप्तमहः २२
 ब्रह्मवायुमध्यसप्तान् २३ ब्रह्मसोममध्येदुर्गा २४ ब्रह्मेशानमध्यगादिनदभ्योनमः २५ ततोमहलातः
 ब्रह्मेशानदलादारभ्य वलयग्राष्टकपु २६ ईशान्यादक्षादीन्प्रजापतीन् २७ पूर्ववरुणवायुनमः २८ आग्नेय्या
 दुर्गाय २९ दक्षिणस्यांस्वधाय ३० नैऋत्यामृत्यवः ३१ पश्चिमसंभ्या ३२ वायव्यासप्तसा
 गरभ्या ३३ उत्तरमरुता ३४ ब्रह्मणः पादमूले गणपतयः ३५ कणिकार्या भूम्यः ३६
 तदुपरिमरुव ३७ परितःपूर्वादिक्रमेण ऋग्वेदाय ३८ दक्षिणे यजुर्वेदाय ३९ पश्चिमे सामवेदा
 य ४० उत्तरे अथर्ववेदायनमः ४१ मडलाद्वाह्ये पूर्वादिक्रमेण पूर्ववर्जायनमः ४२ शक्यैः ४३
 दुड्याय ४४ खड्गाय ४५ पाशाय ४६ अकुशाय ४७ मरुजाय ४८ विष्णुमित्राय ४९
 पुनर्वह्येरावताय ५० मेघाय ५१ महिषाय ५२ प्रताय ५३ मत्स्याय ५४ एणाय ५५
 नराय ५६ वृषभाय ५७ पुनःपूर्वादिक्रमेण गोचमाय ५८ भरद्वाजाय ५९ विश्वामित्राय ६०
 कश्यपाय ६१ जमदग्नेय ६२ अत्र्ये ६३ वसिष्ठाय ६४ अरुधत्य ६५ तद्वाह्यपवादिक्रमेण आ
 दित्याय ६६ चंद्रमसे ६७ भौमाय ६८ गुरुव ६९ शुक्राय ७० सनय ७१ राहव
 ७२ केतवे ७३ तद्वाह्ये पूर्वादिक्रमेण ऐधे ७४ कामार्य ७५ ब्राह्मे ७६ वाराह्य ७७ चामुण्डाय ७८

वेणव्यैः ७५ माहभ्यर्च्य ८० वेनायक्येनमः वेनायकीमावाहयामि एवमेव चतुर्धतनामभिः प्रणम्य
 द्वितीयैरावाह्य पुनश्चतुर्थतनामभिः प्रत्येकसंपूज्य तत सर्वतोभद्रोपरि अक्षतपुजे अर्चाप्रदेशे अग्न्युत्तराण
 पूर्वकं सौवर्णीप्रतिमायां इदं विष्णुर्विक्रमत्रेधा निदधेदंसमूढस्य पात्रं सुरे इति विष्णुसंपूज्य तद्दामतः अथ
 स्थाजोपपेतिमंत्रेण रुक्मिणीं तदक्षिणतः सत्यासेत्यतिमंत्रेण सत्यभामां ततः क्षीदशध्यायस्येति मंत्रेण सरस्वतीं
 गुणानां त्वा आतून इदं द्वेति वागणपतिं चावाह्यपौरुषेण सुक्तेन संपूज्य ततः अश्वत्थस्य परितः आठौ किलशान् । कृ
 लशे स्थापनप्रकरणे स स्थाप्य तत पूर्वैकलशेशु शोढकं तत्र आपोहिष्ठत्यादिनवर्चसूक्तं ॥ द्वितीयं घोष
 कं- आनो भद्रेति दशवर्चसूक्तं तृतीयैश्चोरादकं स्वस्ति नो मिमीतेति पचवर्चसूक्तं चतुर्थं पंचगव्येन शन्नं इन्द्राग्नीति प
 चदं शचै पंचमेहरिन्द्रादकं आनो भद्रेति ऋचं षष्ठकलशे सर्वौपच्युदकं समुद्रज्येष्ठा इति चतसृभिः सप्तमे कु
 शोढकं यादिव्या इति ऋचं अष्टमे गंधोदकं पशुपद्वा इति नवर्चसूक्तं पठित्वा कलशस्थापनं पूर्वपात्रनिधाय
 नांतं कृत्वा ततस्तेषु कलशेषु पूर्वदिकेण इन्द्रादीन् ततश्चैत्ररावाह्यपूजयेत् ततश्च अश्वत्थ पुरुषसूक्तेन अ
 मिरातं इति पूर्वोक्तार्चैश्चिरसा वसशोध्य पंचामृताभिषेकं च कृत्वा कपायवस्त्रयुग्मेनोदंष्ट्रं ततः पूर्वोदंष्ट्रं नृ
 त्वारिरुपडिलानि विधाय- तेषु हेमार्थं चतुराचार्यानि वृत्त्वा । स्वगृह्यविधिना अग्निं स्थापयेत् अत्र केचन । ईशा
 नपूर्वयोर्मध्ये गृहोमादिकं तु पंचमस्य डिलमिच्छति वद्व्य- पूर्वगृहप्रधानहोमादिकं कुर्वीत पूर्वमृक्ते ग्रहयज्ञे ईशान्या
 वेदिकायां स्वगृह्यप्रकरणग्रहानावाह्यसंपूज्यः अन्वाध्यात् तत्र पूर्वकुंड आदित्यादिनवग्रहान् अमुकसंस्थय
 अर्कादिसमिच्चर्वाज्यद्रव्यैः अधिदेवताः प्रत्यधिदेवताथामुकसंस्थया तैरेव द्रव्यैः तत आनो भद्रेति मंत्रेण विश्वान्दे
 वान् चरुद्रव्येण अष्टोत्तरशतसंस्थया तथा दामोदरादिपीठे देवता अश्वत्थसमिच्चर्वादिद्रव्यैरेष्टोत्तरशतसंस्थया

ब्रह्मादिदेवतालोकपालांश्चैककयाज्याहुत्यायक्ष्ये पंचमकुंडपक्षे आदौतत्रअग्निप्रणयनं तस्मात् चतुर्पुत्राग्नि
 प्रणयनंतत्रग्रहहोमः दामोदरादीनांहोमः ब्रह्मादीनांपूर्वकुंडेविश्वेदेवानालोकपालानांचहोमः अश्व
 त्थदक्षिणकुंडेगणपतितिलाज्यद्रव्यैः अष्टोत्तरशतसंख्ययायक्ष्ये ततउत्तरकुंडेउत्तरनारायणं अष्टोत्तरशतसंख्य
 यासहस्रशर्पैतिप्रवृचंआज्याहुतिर्भियक्ष्ये एवंतन्मंत्रैर्होमंपाद्य स्विष्टकृदादिवलिदानांतंकृत्वा अधिवासयेत्
 पुराणश्रवणादिभिरात्रिर्नयेत् केचित्कृत्वायवस्तदानांतंकृत्वापरेशुरेवहोमादिकमिच्छन्ति प्रातःपीठदेवतांसंपूज्य
 अष्टकलशदेवताविसूज्य अष्टभिर्ब्राह्मणैस्तान्ग्राहयित्वा ततश्चाचार्यः पवमानःसुवर्जनस्वानुवाकेनच अ
 श्वत्थंत्रिःपरिपिच्य किंचिदवशिष्टोदकान् पूर्वस्थानेषुस्थापयेत् ततोयजमानःआचार्योवा अभ्यर्चयपश्रिम
 स्थंडिलेभिर्संस्कारहोमंकुर्यात् तयथा अश्वत्थस्यव्याहृतिद्वारा पुंसवनादिसमावर्त्तनांतान्संस्कारान्करि
 ह्ये इतिसंकल्पः अग्निपवमानंप्रतिष्ठाप्य अन्वादाध्यात् अवप्रधानम् अग्निवायुसूर्यप्रजापतिंआज्य
 द्रव्येणप्रतिसंस्कारंचतुश्चतुःसंख्याकाहुतिर्भियक्ष्ये प्रतिसंस्कारहोमांतस्त्वलइतिमंत्रेण अश्वत्थस्पृशेत् ए
 वमुपनयनपर्यंतंकृत्वा यजमानश्चस्वस्याश्वत्थस्यचांतरालेपटंधृत्वा सुमुहूर्तैर्मंडलपाठपुरःसरंदेवलज्जमितिपू
 ठित्वा अतः पटनिः सार्वर्थाध्रुवसूक्तंपठित्वा येयज्ञेनोतिवर्गपंचकशाखांतमत्राश्रयपठित्वा कौपिनिंयज्ञोप
 वितंकनकर्पाभिस्खलादंसमावर्त्तनांतंकृत्वा सप्रणवांसंव्याहृतिंकांसशिरस्कांगायत्रामुपदिशेत् इत्युपनयनम्
 ततोमहानाम्नादिसमावर्त्तनांतंकृत्वा कनककुंडलश्रालंकरांश्वदत्त्वा आयुज्यं ब्रह्मवर्चसमितिपठित्वाभौजीवि
 सर्जनांतंकृत्वा त्वमग्नेइतिसूक्तंपठेन् ततःस्विष्टकृदादिहोमेशेषं समापयेत् अथविवाहः अश्वत्थालवालैयवा
 स्तोतशकुंभमितंशुभंजलंक्षिप्त्वा दुग्धमधुघृतकुंभैश्चक्षिप्त्वा वस्त्रयुग्मेनंतराश्वत्थस्यविवाहादिविधिकरिष्ये

इति संकल्प्यः । पूर्वसंस्कारो महोत्तरप्रदेशस्थं हिलं विधाय । योजकनामाभिप्रतिष्ठाप्य । अन्वदध्यात्
 अत्र ग्रानं द्वौ सुवर्णौ सयुजौ सखायौ समानं दक्षतरि पस्वजतो तमंत्रेण । अष्टोत्तरशतसंख्यया तिलाज्यद्रव्येण तथाम
 हव्याहतिभिस्तिलाज्यद्रव्येण अष्टोत्तरशतसंख्यया यक्ष्ये । महान्याहतिभिस्तुभूः अग्नये पृथिव्यै महते च स्वाहा । भुवो
 वायवे चांतरिक्षाय च महते स्वाहा । ओं स्वरादित्यायादिवे च महते स्वाहा । ओं भूभुवः स्वश्चंद्रमसे च नक्षत्रेभ्यश्च महद्भ्यः
 स्वाहा । एवं होमं संपाद्य तुलस्य श्वन्थयोश्च तुरः शाखा मयान् हस्तान् गृभ्णामीति मंत्रेण योजयेत् । ततः स्विष्टकृदादि हो
 मशेषं समाप्य । ततोऽइत्थं पुरुषसूक्तेन योऽहोपचारैः संपूज्य अइत्थं तुलसौ च प्रार्थयेत् । अइत्थं त्वं जगन्नाथ पुरादेव
 विनिर्मितः पापासं त्राहि नो देव पुण्यं देहि महफलं । इत्थं श्वत्थं प्रार्थनां मंत्रः । अथ तुलसी प्रार्थना । क्षीरोदधि समुद्धृतुल
 सी हरि वल्लभः । अश्वत्थोद्यापनं पुष्पं महदं हि श्रिये नमः । ततः आचार्यः क्षेत्रपालं वल्लिं दत्त्वा । सर्वे ऋत्विज आचु
 र्धश्च स्वस्वकुंडेषु पूर्णाहुतीं दत्त्वा । कर्मशेषं समापयेयुः । ततो यजमानः पीठपूजादिविविधकृतस्य अश्वत्थोद्यापनस्य सांग
 तासिद्धार्थं । आचार्यादिभ्यो दक्षिणाप्रदानं महं करिष्ये इति संकल्प्य । पूजापूर्वकं तेभ्यो दक्षिणां दत्त्वा आचार्यैः यथैव
 स्थापितकलशोदकं दूर्वापल्लवैः सपत्नीकं यजमानमभिषिच्युः । तत्र मंत्राः । आनाम द्रा इति । दशर्वसूक्तं । अस्यं वामेति द्वि
 पंचाशत् ऋचांसूक्तं । मुंचामीति पंचर्वसूक्तं । परमंत्रेति चतुर्दशर्वसूक्तं । समुद्रज्यं द्रा इत्यादयः । ततः पौराणिकाः
 रास्त्वामभिषिचं वित्याद्याः । एवमभिषिक्तो यजमानः तिलकादिं धृत्वा । अग्निपीठे देवतां च संपूज्य । उत्तिष्ठ ब्रह्मण
 स्पतेति । उत्थाप्य । सोपस्करं पीठमाचार्यायं दत्त्वा । कृतस्य कर्मणः । संपूर्णतां सिद्धयं गां च दत्त्वा । मण्डपं च । स
 ऋत्विक् स दस्यां याचार्याय च दत्त्वा । भूयसीं दक्षिणां दत्त्वा । परमेश्वरापेक्षं संपाद्य । सप्ताधिकान् ब्राह्मणान्संभोज्य
 आशिषोऽगृहीत्वा । अइत्थं योद्यापनं संपूर्णतां वाचयित्वा । इष्टजनैः सह भुंजीत । य एवं कुरुते तस्य वर्धते श्रीयशः । सुखं

कुलकोटिसमृद्धिर्विण्णलोकेमहीयते । इति शौनकीये अश्वत्थोद्यापनम् भविष्यस्कांदयोः
 तच्चोदगयते सुमुहूर्ते स्थिरलक्षेत्रे चानुकुल्यदिने रम्य प्रदेशे नाभिमात्रगर्भे गृहादौ प्रतिष्ठामत्रेण वटपादपारोपणं का
 र्यम् । तद्वदेव सर्वपादपारोपणम् अष्टमे वर्षे द्वादशे वा वर्षे शाखापत्राङ्कारिते वटवृक्षे उदगयानादि शुभकाले वटोद्या
 पनं कुर्यात् । वटस्य परितः चतुर्हस्तां द्वादशैकां विधाय वटमूलैश्चतुरश्रवर्तुलं वा आलवालकृत्वा तत्र कांटा
 ल्कांटादिति मंत्रेण दूवा आरोपयेत् वटपरितः चतुर्हस्तपञ्चहस्तं वा सुदृढं चतुर्द्वारं मण्डपं कुर्यात् सामर्थ्ये सति
 वटस्य पर्याभ्यभिजतेरेवा यथोक्तप्रकारेण होमार्थं नवपञ्चकुण्डाद्युपेतं मण्डपं कुर्यात् असामर्थ्ये वटवेदिकापाने
 व तत्र प्रागादि द्वारचतुष्टये आचोदुवरलक्षशोकपल्लवकृतानि चत्वारि तोरणानि तथा द्वारचतुष्टये थतकृष्ण
 हरितपीतवर्णाश्चत्वारो ध्वजाः वताकाश्च वटशिरसि सर्ववर्णध्वजः कार्यः एवं सभृतसंभारो यजमानः
 शोभोतिर्बिदादिष्टे सुमुहूर्ते प्रधानसंकल्पं कुर्यात् तद्यथा लोमद्य तिथ्यादिकीर्तनं ति आत्मनः सकलपापक्षय
 कुलकोटिसमुद्धरणे ऐहिकामुष्मिकसुखप्राप्तिपूर्वकब्रह्मदप्राप्तिकामो वटोद्यापनं करिष्ये तथा च अभीष्टदातृव
 सिद्धयै सर्वप्राणसुखनिवासार्थं वटसंस्कारमहं करिष्ये स्वगृह्योक्तविधानां निवृत्तत्वा आचार्यादिभिर्यजु
 यात् । अस्मिन्कर्मणि आचार्यं यत्वा महवृणे तदगविहितं गणेशपूजनं पुण्याहवाचनं नांटी आद्य आचार्यादिव
 रणं करिष्ये । चतुर्ऋतीति तेनैके एवं ब्रह्माणं सदस्यं उग्रद्वारं च ऋत्विजश्च सति संभवे मधुपर्कदिना संपु
 र्यं । प्रार्थयेत् अस्या गणस्य निष्पत्तौ भवतोभ्यार्थितामया सुप्रसन्नैश्च कर्त्तव्यं कर्मैताद्विधिपूर्वकं । ततः स ऋ
 रयजमानः पूरणं कलशं हस्तः । मंगलादित्यर्थं घेषेण सह शान्तं सूक्तं पठेत् । वटमण्डपं प्रादक्षिण्येन पश्चिमं द्वा
 रमगत् तत्र महीद्यौरिति मंत्रेण धरांसं पूज्य सुवर्णादिनिर्मितां वा आचार्या यदावाप्ति विश्वं च वटसंज्ञां

कलशं निधाय चरुणनिर्झरति मध्ये उपविशेत् तत आचार्य आचार्यं कर्महं करिष्ये इति संकल्प्य भूतशुद्ध्या
दिविधाय मढपांतः गौरसर्पपलाजान् यदवसंस्थितं भूतमित्यादि मन्त्रेण विकीर्य साधितपंचगव्येन कुंशः आ
पोहिष्ठेत्यादि मंत्रैः सर्वत्र प्रोक्षणं कृत्वा देवाभ्यां तु यातुधानां अर्पयांतु विष्णोर्दिव्यजनं रक्षस्व ततः स्व
स्वययुन्तर्क्ष्य मरिचुनेमि मिति मंत्रं पठेत् ययोकमंडपे तु उक्तप्रकारेण मंडपं पूजां कुर्यात् साधारणमंडपे तु
तोरणपताकां व्यजया तिसूक्तजपार्थं वेदक्रमेण ह्येहो एकमेकं वा ब्राह्मणं प्रागादिक्रमेण वृत्वा यथास्थानं निवेशयेत्
ततो ब्रह्मादिदेवतासर्वतोभेदे आवाह्य तदुपरि अक्षतपुजे कलशत्रयं प्रतिष्ठाप्य ततो मध्यकुंभे ब्रह्मयज्ञानमिति
ब्रह्मणः तद्वक्षिणं दक्षविष्णुरिति विष्णुं तदुत्तरं त्र्यम्बकयजामहे इति रुद्र आग्नेयादिकोणे पुष्पाणां त्विति ग
णपतिं जाते वेदसे इति दुर्गां यज्ञानमिति मातृः क्षेत्रस्य पतिना इति क्षेत्रपालं ततः परितः लोकेशान् त
त्तन्मंदिरं वा ह्यसंपूज्य वेदिपरितः अष्टौ कलशान् स्थापनक्रमेण संस्थाप्य तत्र पूर्वादिकलशेषु पंचगव्यं
सप्तमृदः अदंनं पचरन्तानि क्षीरं सर्षपघीं गंगादं कंच क्षिप्त्वा शुद्धोदकेनापूर्य पूर्णपात्रं त्रये
कं निधाय तेषु इन्द्रादीनां वा ह्य संपूजयेत् हरिद्रा तिलैरेषाणां दिवस्य कृत्वा वस्त्रेण वेष्टयेत् इत्युधिवासनम् अपरेद्युः
प्रातर्नैत्य कर्म समाप्य पीठे देवताः संपूज्यः प्रागादिद्वारचतुष्टये पुचतुरश्वतुरश्वकुंभान् संस्थाप्य ते पुदकपचरन्तप
चपल्लवादिनिधायेत पुद्गलमम्वरुणसोमान् ततमत्रैरावाह्य संपूज्य चतुर्वेदविदो हिजाः शांतिस्तुकानि पठेयुः ईशान्यां
कुंडे स्थंडिले वा अग्निं प्रतिष्ठाप्य तदुत्तरे वेदिकायां उक्तप्रकारेण ग्रहानां वा ह्यसंपूज्य ईशान्यां कलशं संस्थाप्य प्रति
ष्ठाप्य अथाचार्यं ब्रह्माणं च पठुयात् ततो द्वारस्था आचार्याश्चत्वारः स्वस्वकुंडे स्वस्वग्रहाविधानेन आचार्यं कुंडात्
भोजिपांगुराद्वामं प्रणीय स्थापयेयुः कुंडचतुष्टये त्रयेकं ब्रह्मा विष्णुरुद्रान् घृतांकंदूर्वाज्यद्रव्येण अष्टोत्तरशतस

म्मिताहुतिभिः यक्ष्ये पुर्वद्वाराद्यष्टालोकपालान् समित्त्वर्वाज्यद्रव्ये रष्टाविंशतिसंस्थयायक्ष्ये दक्षिणेगणपतिं दु
 र्गासप्तमाहः क्षेत्रपालं घृताक्तद्रव्येण अष्टाविंशतिसंस्थ्याहुतिभिर्यक्ष्ये पार्श्वे मुकुटसाधिप्रत्यधिदेवतानादि
 स्याद्विशुद्धानां कादि समिच्चर्वाज्यतिलत्रीहिद्रव्यै रष्टाविंशतिसंस्थ्याकाहुतिभिर्यक्ष्ये उत्तरकुंडे सोमं धेनुमिति मंत्रेण घृ
 ताक्तवरुक्षुप्तसमिद्रव्यैः अष्टोत्तरशताहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्वेकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये एवंचतुर्नमंत्रैर्होमं सं
 पाद्य ततश्चात्रार्ज्यः वटस्य हरिद्रितैलादिदत्त्वा पंचोपचारैः संपूज्य स्थापिताष्टकलशान् ब्राह्मणान् ग्राहयित्वा
 आपोहिष्ठांमयोभुवः समुद्रज्येष्ठाः इमा आपः यतो न्विद्रमिति प्रत्येकं यजमानो वटस्याभिपेकं कुर्यात् ततश्चा
 चार्पः प्रतीच्यां वटस्य संस्कारहोमार्थं स्पंडिलं निर्माय संकल्पं कुर्यात् ओमद्यास्य वटस्य पुंसवननादि विवाहांता न्सं
 स्कारान् नृव्याहति होमद्वारा करिष्ये इति संकल्प्य अग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् आत्रप्रधानं अग्निं वायुसूर्य
 प्रजापतिं आज्यद्रव्येण प्रतिसंस्कारं चतुश्चतुः संस्थ्याहुतिभिर्यक्ष्ये ओं भूर्भुवः प्रथित्यै महेतस्वाहा ओं भुवो वा
 यवे वांति रश्माय महेतस्वाहा ओं स्वरादित्याय दिवे मरुते स्वाहा ओं भूर्भुवः स्वशं द्रमसे च नक्षत्रेभ्यश्च महेतस्वाहा
 एवं होमं कृत्वा प्रतिसंस्कारहोमंति वनस्पते साते वत्सशा इति मंत्रेण वटं स्पृशेत् एवमुपनयनपर्यंतं कुर्यात् ततो यजमा
 नः वटांतरालं पटं धृत्वा मुमुहूर्त्तं तदेवलग्नमिति पठति अंतर्पटं निःसार्य ध्रुवसूक्तं येनेति पठित्वा कौपीनं यज्ञोपवीतं
 मेखलादं दंच चतुर्गन्त्रैर्दत्त्वा ब्रह्मोपदेशवत्तर्गायत्रीं च दत्त्वा प्रणमेत् इत्युपनयनंतो महानाम्नादिसम वर्त्तनंतं कर्म कृ
 त्वा अलंकारान् दत्त्वा आयुष्यं ब्रह्मवर्चसमिति मूर्त्तिं जीवि सज्जेयेत् ततो बटं दूदं च दुग्धादिनां सिंच्य वटं दूर्वांच वस्त्रयुग्मे
 न संवेष्ट्य वस्त्रकंचुक्यादि आभरणानि च दत्त्वा पूर्ववत् हुत्वा गृभ्णा मिति हेतुस्तस्मिन्नेष्ट्य वटं दूर्वयोः पल्लवमयान् हस्तान्
 मेज्जेयेत् आदित्यो ब्रह्मरूपाय मध्यतो विष्णुरूपाय शिवरूपाय वटवृक्षायेत नमः अकारमूलरूपाय उकारः

स्तुन्दरूपिणे मकारफलपुष्पायवटवृक्षायेतेनमः इतिवटंनमस्कृत्य दुर्वासिशतपर्वासिशतमूलाशतांकुरा
 शतंहरसिपापानांशतमायुःप्रवर्धते इतिवटवृक्षंदूर्वाचसंप्राप्त्यर्थं ततश्चाचार्यःक्षेत्रपालबलिदत्त्वा सर्वेआचार्याःसु
 द्रुकुण्डपुष्पाहुतीदत्त्वा ततोयजमान.वटोद्यापनसंपूर्णतासिद्धये आचार्यादिभ्योदक्षिणांदास्ये इतिसकलप्य
 क्रमेणसर्वेभ्योदक्षिणांदात्वा ततःसर्वेऋत्विज स्वत्वकलशोदकैरेजमानं समुद्रज्येष्टादित्यादिमंत्रेणाभिषिच्य
 कर्मशेषसमापयेयुः ततोयजमान.पीठदेवतासंपूज्य उत्तिष्ठब्रह्मणस्पतेइत्युद्याप्ययानुदेवगणा.सर्वेइतिविसू
 ज्य पीठसोपस्करमाचार्यायसंकल्प्यदद्यात् संभारान्द्विगाचार्यादिभ्योविभज्यदत्त्वाशताधिकान्ब्राह्मणा
 न्भोजयिष्ये इतिभूम्यसीदक्षिणादानपूर्वकुर्यात् सद्भेन्नदक्षिणादिनासतोष्य वटोद्यापनसंपूर्णतांवाच
 भित्त्वा इष्टजनैःसहभुंजीत इतिवटोद्यापनाविधिः अथवृक्षसामान्योद्यापनविधिर्हमाद्रौमात्स्ये ऋपयजत्रुः
 पादपानांविधिंसूतयथावद्वदविस्तरात् विधिनोकेनकर्तव्यंपादोद्यापनवृधैः येचलोकाःस्मृतास्तेषांतानिदा
 तौवदस्वनः सूतउवाच पादपानांप्रतिष्ठाचतथैवोद्यानभूमिषु तद्भागविधिवत्सर्वमासायजगतीश्वरः ऋत्वि
 कर्मण्डपसभारमाचार्यश्चापिताहयः पूजयेद्ब्राह्मणांस्तद्भेदमवस्थानुलेपनैः सर्वोपध्यादिसंसिकान्पिष्टातक
 विभूषितान् वृक्षान्माल्यैरलंकृत्यवासोभिरभिविष्टेत् सूच्यासौवर्णयाकार्यसर्वेषांकर्णवेधन श्रृंजनंचापिडातव्य
 तद्भेदमशलाकया फलानिसप्तवाष्टैवाकालधौतानिकारयेत्कालधौतानिरोप्यानि सौवर्णानिचकार्याणि प्रत्येकंसर्व
 वृक्षाणांविधांतान्यधिवासयेत् ध्रुवोदगुगुलु श्रेष्ठस्ताम्रपात्रैरिष्टितान् संवधान्यकृतान्कृत्वावस्त्रगंधानुलेपनैः
 कुंभान्सर्वेषुवृक्षेषुपुष्पापयित्वानरेश्वर. सहिरण्यानशेषांस्तान्कृत्वाबलिवेदनं तथाचलोकपालानामिन्द्रादीनां
 विधानतःवनस्पतेभ्योविद्वाद्भिर्म.कार्योद्विजातिभिः ततःशुक्लांवरधरोसौवर्णकृतभूषणां कांस्यदोहानुसौवर्णेश्च

गाभ्यामीति शालिनी ॥ पयस्विर्नोवृक्षमध्यादुत्सृजेद्गामुदङ्मुखी ! ततोभिषेकमंत्रेणवाह्यगीतकमंगलेः ॥ अग्न्यजुः
 साममंत्रेऽचवारुणैरभितस्तदा तैरेवकुंभैस्त्रपनं कुर्युर्ब्रह्मणुगवाः - स्नात्वाशुक्लांवरधरोयजमानोपिपूजयेत् गो-
 भिर्विभवतः सर्वानृत्विजः सुसमाहितः ॥ हेमसूत्रैः सकटकैरंगुलीयपवित्रकैः वासोभिः शयनीयैश्चतयोपस्करपादु-
 कैः क्षीराभिषेचनंद्युर्ग्यवादिनचतुष्टयं होमश्चसर्पपपाकार्योयनकृष्णतिलैस्तथा पालाशयः समिधः शस्ताश्चतु-
 र्भङ्गितोत्सवः ॥ दक्षिणश्चपुनस्तद्वदेयातवापिशक्तिः यद्यदिष्टमं किंचित्तद्वद्यादमत्सरः आचार्येद्दिगु-
 णंदध्वाप्राणित्यविसर्जयेत् अनेनविधिनायस्तुकुर्याद्भुक्षोत्सवंबुधः सर्वान्कानानवाप्नोतिपदंचानंत्यमश्नुते यश्चै-
 कर्मपराजैर्ब्रह्मसंस्थापयेन्नरः सोपिस्वर्गेवसेद्वाजन्त्यावादिद्रायुतवयम् भूतान्भव्यान्मनुष्यांश्चतारयेन्निरयस्थि-
 तान् ॥ परमांसिद्धिमाप्नोतिपुनरावृत्तिदुर्लभां इतिसामान्यवृक्षोद्यापनविधिः ॥ स्वस्तिश्रीरणवीरसिंहधरणिपा-
 लोवदन्याग्रणीः ॥ ३ ॥ ॥ रणवीरसिंहभूषणकारितैकृत्यवारिधौ लक्षपूजावृक्षपूजाकृत्यरत्नसमुच्चयः ॥ ३२ ॥
 अप्रपसंगदवतरुपुत्रकविधिः मत्स्यपुराणे - दशकूपरामावापीदशवापीसमोद्दः दशहृदसमः पुत्रोदशपुत्र-
 सप्तोद्दुर्मान्दिपुराणे ततः पुत्रंतुमः कुर्याद्विधिवद्दिस्त्रिधौ समहापातैर्युक्तः समुद्रतुल्यकुलद्वय नरकैभ्योनरोपा-
 तिप्रजापतिपुरप्रभो रुद्रपुराणे इत्येवरुद्रमहाधिभिरुहसुतस्तवंस्तुवापतित्रिलोकेशमिदमाहपतिव्रता देव्युवा-
 च भगवन्केनविधिनाविधीनांसारसागरः पुत्रप्रतिवृत्तिवृक्षः क्रियतेचंद्रभूषण सलीलमितिसर्वज्ञाष्टच्छंतीविधिमत्त-
 मं ॥ महर्देवोमहर्देवीमिदं वचनमब्रवीत् ॥ ईश्वर उवाच ॥ देविनागेन्द्रनासोरुनागेन्द्रमदगामिनी शृणुष्वयेनवि-
 प्रिताग्रहोतेवतिजः सुतः ॥ अब्रुजोवृक्षः ॥ स्वपुत्रार्थंभूमिरुहं गृहीष्यामीतिपार्वति सोपवासाभवेन्नरशुचि-
 ब्रह्मशुचिव्रता ॥ ततश्चैवसहस्रांशावस्तशृंगतेनिशि उदितेविमलेचापितथेदाविंदुसन्निभे विप्रानामंत्रयेद्वावी-

प्राप्तवान्वदपारगन् ॥५२॥ विप्रानामत्रयित्वातु शुचिब्रता ॥ ५३ ॥ यथीतसनमस्कारासदभाभूममाश्रता
गमयित्वातु तां रात्रि सवितर्युदिते सति भक्ष्यभोज्यसमादय ब्रजेद्यत्र भवचरुः ॥ ५४ ॥ ततस्तत्रापयित्वातु सातपत्रसंभूषण
तंतंरुतरणीकृत्य ॥ ५५ ॥ तच्छायामनुगामिनः ॥ ५६ ॥ यथोपपन्नमंत्रं तद्वेजिथ्विवाह्रिजांस्ततः ॥ ५७ ॥ पुण्येन्हित्वापयित्वातु ऋद्वि
जश्चतुराननः ॥ ५८ ॥ दृष्टानां ब्राह्मणानां वैतत्वेनाकृत्यमात्मनः ॥ ५९ ॥ निवेद्य कृतमुद्दिश्य सद्ब्रजेन परेणाहि ॥ ६० ॥ अमुत्राभगवंतो ह
पुत्रप्रतिकृति तं ॥ ६१ ॥ ग्रेहीष्याभिममानुजां कर्तुमहं यसत्तमाः ॥ ६२ ॥ ततस्ते रभ्यनुज्ञातंतंरुतरुणाकृतिं ॥ ६३ ॥ भूमिदेवसमक्षं दे
गुन्हीष्यामत्र सुब्रतः ॥ ६४ ॥ भूमिदेवसमक्षं तु विधेय ब्राह्मणाग्रतः ॥ ६५ ॥ अनेन विधिना यस्तु गृहीतस्तंरुतंरुतं ॥ ६६ ॥ पितृणां नर
कस्थानां धुंधारां सवर्धति ॥ ६७ ॥ गृहीतो विधिननेन शुभभूमिरुहात्मनः ॥ ६८ ॥ सतुसुग्राय भवति विपरितेन दुःखदः ॥ ६९ ॥ सपुत्रा
णां रातंचापि पीतश्रोणिपयोधरे ॥ ७० ॥ एको भूमिरुहः श्रेष्ठः पुत्रस्त्वेकलपितस्ततः ॥ ७१ ॥ इत्येवं तन्मया द्विष्टमिष्टदुष्टं न वारिणा
ययामूमिरुहः ॥ ७२ ॥ पुत्रो विष्टोऽप्येककः शनैः ॥ ७३ ॥ ततः शोकापहादेवी तमशोकं विभावतः ॥ ७४ ॥ अलंकृत्य सहस्राल्साद्यलं
कारैः ॥ ७५ ॥ यैवैधुः ॥ ७६ ॥ आतपत्रं ततस्तस्य मुकुचं च लभास्वराः ॥ ७७ ॥ उत्थापय मासं शिरो मयूरं गुरुं देवैः ॥ ७८ ॥ जानानुर्णेन
ब्राह्मस्य धंदेन न स गंधिना ॥ ७९ ॥ आमूलं त्रदौ देवी कर्पपद्मा नितस्ततः ॥ ८० ॥ जांबवंतं अथैश्यापि ॥ ८१ ॥ पद्मैरुज्ज्वल विराजितैः
सुवर्धे भूपयामास तमशोकं रुहं संतं ॥ ८२ ॥ तस्य शास्त्राप्रशाखां समुक्तां दामिनि प्रावर्तते ॥ ८३ ॥ आवर्धयते भूति न भवे
रिव भास्करः ॥ ८४ ॥ तत्रावा सो योगेनापि तमशोकं गुहारी ॥ ८५ ॥ ब्रह्मा सोयामासलेः कानां जननी पुत्रं ॥ ८६ ॥ सा ॥ ततो
न्वगुरुणा चारुगुलुं धृतं मेव च ॥ ८७ ॥ स मवायुं तं धूपं चारय धूपनार्जिताः ॥ ८८ ॥ ततः शंखनिनादेन देवतूर्ध्वरेखेण च ॥ ८९ ॥ नंद
नुचममानीता ब्राह्मणा ब्रह्मणां समाः ॥ ९० ॥ वाचयित्वा य पुण्याहं दत्वा गां स्तुवणं मेव च ॥ ९१ ॥ ततः पुण्याहं घोषं ते दत्वा चाश्वि द्वि
धोरपि ॥ ९२ ॥ अनुमन्य पतिं देवी ऋषीं आग्रीण्यतदा ॥ ९३ ॥ ब्रह्मवैवर्ते श्रीभगवानुवाच ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि वृक्षस्योद्यापने

[वाधः] सवपापप्रशमनसवाशुभानवहण । अपुत्रयापुरापायावत्यामदराचल ॥ अशकशकशमनःपुत्रत्वप
 रिकल्पितः ॥ जतिकेर्भादिकास्तस्य ॥ याः क्रियाः ॥ बुद्धिमान्किल अत्रिमुनिःपुराणोकाःशृणुष्ववयुधिष्ठिर
 धनुर्बलोधनवलोकितैथवमृदुपल्लवः ॥ शीतवातातपसहःसंस्कार्यस्तरुपुत्रकः ॥ स्त्रीनामाकंटकीकुञ्जाःकीटखातःस
 कोटरः ॥ नोद्याप्यःपदपःसर्वशिष्टानांयोनसंमतः ॥ आलवलिंसुविहितेशुभेचार्घचतुष्पथे ॥ शोधयित्वातमहेश
 प्रशस्तंकारयेत्ततः ॥ ततश्चाद्यापनपापपादपानांप्रदिश्यते शुभेहिविप्रकथितेग्रहनक्षत्रसंयुते ॥ पताकालंकृतवृ
 क्षपुर्वदुराधिवासयेत् ॥ पुष्पितैस्तपितंस्वर्णसर्वोपध्याचपादपं ॥ स्थापयेत्सर्वतःकुंभाभ्यर्तुदिक्षुविक्षणः ॥ पताका
 लंकृतो ॥ सर्वकार्यास्तत्सन्निभा दुःभाः ॥ मूलविन्यस्त्यकलशारत्नसूत्रावगुंफिताः ॥ रक्तपीतासितेश्वतचर्चिताः
 सुमनोहराः ॥ कलयौतमयान्यत्रफलानिदशपंचवा ॥ तान्प्रावेसबीजानिसरलान्यधिवासयेत् ॥ तूर्यमंगलघो
 पेणचतुर्दिक्षुक्षिपद्वलीः ॥ इन्द्रादिलोकपालानांतन्मंत्रमंत्रविद्वरुः ॥ ततःप्रभातेविमलेकुंडकुत्वासंमेलः ॥ ग्रहयज्ञ
 विधनेनशीतिकर्मसमारभेत् ॥ सुवर्णिलंकृतान्कृत्वासर्वान्नाक्षत्रपुंगवान् ॥ चतुरोष्टायथाशस्त्यावासोभिरभिपू
 जयेत् ॥ तिलाज्येनतुहोमः ॥ स्यात्तुष्टिपुष्टिकरःसदा ॥ मातरःस्थापयित्वातुपूजयेत्कुसुमाक्षतैः ॥ स्नापयित्वातर्
 सम्यक्पपसाधपरिहृणं ॥ होमयेज्जातकर्मादिगोदानंयावेदेवाहि ॥ पादपंस्नापयेत्तत्रसमंत्रस्तौर्धवारिभिः ॥ जात
 कंनामकरणमन्त्रप्राशनमेव च ॥ सुवर्णसूच्याकुर्वीतकण्वेधंविधानतः ॥ जातरूपक्षुरेणायवूढाकर्मयथाक्रमे ॥ वधो
 यान्मेखलामूर्जोवासश्चपरिधापयेत् ॥ कृत्यादेतदशेषेणकृत्वागोदानमंगलं ॥ विवाहंकेचिदिच्छतिमालतलितया
 तरोः ॥ मालस्यासहामलक्याजंवूवाशाल्मलीविदुः ॥ संस्कृत्यैवंतुसंस्कारैःपादपंचयथाथेवत ॥ एषप्रतिष्ठानामे
 तिमंत्रेणाशीःप्रयोजयेत् ॥ यजमानस्ततस्तात्वाशुक्लांवरधरःशुभिः ॥ पुष्पांजलिसमादायमंत्रमेनमंदारयेत् ॥ मं

त्रयथा । येशाखिनः शिखरिणां शिरसाविभूषयेन दनादिपुवनेषुकृतप्रातःष्ठाः । यकामदा सुरनररागाकभराणाते
 मेनतस्यदुरितार्तिहराभवंतु । एतद्विजाविधिबदत्रहुतोहताशा पस्यत्यथोशि शिरदाधितीरं वरस्यः । त्वंवृक्षपुत्रपु
 रिक्ल्पनयावतोसि कार्यसर्देवभवतामेमपुत्रकार्यं इत्येवमुक्तातवृक्षपुत्रत्वेपरिकल्प्य च द्यूतपात्रेस्त्वबदानं
 दृष्ट्वाशीः संप्रयोजयेत् । अगादगात्सभवासिहृदयादाभंजायसे आलवपुवनामासित्वजीवशरदाशतब्राह्मणानां तथा
 देयादक्षिणाहृष्टमानसैः स्थापकायशुभांधेनदद्यात्कुर्व्यान्महोत्सव इति नानाधजनानां च भोजनचानिवारितं । इत
 रेपांनुदातव्यसतुष्ठेनसुरासव । ज्ञातिबधुजनैः सार्धस्वयभृजितकामतः । तथाकर्मकरा सर्वभोजनीयाः स्वशक्ति
 एवयाकुरुते पार्थवृक्षाणां सुमहोत्सव । सर्वाङ्कमानवाभोतिहहलोकैः परत्र च पद्मपुराणे । अपुत्रस्य हि पुत्रत्वपु
 दपाइह कुर्वते । यच्छतिरोपकेभ्यस्तसतीर्थतर्पणादिकं । सतीर्थेषु पुत्रकृतं तर्पणादिजन्यदृष्ट्यादिफलरोपकस्य पु
 यच्छतीत्यर्थः । यत्नेनापि चराजेद्रपि प्यलारोपणकुरु । सतुपुत्रसहस्राणामेकएव करिष्यति । तर्पणादिकृत्यमिति
 शेषः । पुर्वैर्विनाशुभगतिर्न भवेन्नराणां पुत्रैरपि तयोभयलोकनाश । एतद्विचार्य्य सुधियापरिपालय वृक्षाः पुत्रा
 पुराणाविधिनापरिकल्पनीयाः । इतितरुपुत्रकविधानसहितवृक्षसामान्योद्यापनम् ॥

अथशिष्टपरिग्रहीतसत्यनारायणकथाविधानम् तत्रादौकृतनित्यक्रियोयजमानादिः सायकालेब्राह्मणैरमात्यादिभिःसह उततत्सदयेत्याद्युच्चार्यथावर्तमानेदशकालेअमुकशर्मावर्मानामेनावांछितफलावासिकामोदुखदौर्गत्याद्यखिलसकटनिवृत्तयेगणेशादिपूजापूर्वक सत्यनारायणपूजासहितकथाश्रवणमहकरिष्ये ततोभूधुद्वित्राणामामादिकृत्वा सामान्यार्घ्यस्थापनंग्रहस्थापनंशंखस्थापनंचविधाय त्वंपुरासागरोत्पन्नोविष्णुनाविधृतःकरेनमित सर्वदेवैश्चर्पांचजन्यनमोस्तुते ५ आगमार्थेतुदेवानांगमनार्थेतुराक्षसां कुर्वेघटारवंतस्माद्वेवतावहानलक्षण इतिशंखघटांचसंपूज्य शंखोदकेनस्वात्मानंपूजोपकरणादिकचाभ्युदय गणेशंग्रहांश्रयथाविधिसंपूज्य ततःसत्यनारायणध्यानं ८ नारायणंसांद्रघनावदातचतुर्भुजपीतमहाहवाससं प्रसन्नवकांबुचलोचनतसंनदनाद्यैरुपसेवितमजैः६५ शान्तिंकारभुजगशयनं २ शुक्लांबरधरंविष्णु ३ इतिध्यात्वामानसैरुपचारैः संपूज्य पुनर्ध्यात्वा शालिग्रामशिलांपीठोपरिसंस्थाप्य अथवासुवर्णादिप्रतिभासर्वतोभद्रस्यकलशोपरिसंस्थाप्य पुनरुपसूक्तंनृचामृताभिषेकसहितेपोडशोपचारैर्यथाशक्तिभूदयनैवेद्यवसैर्भूषण फलद्रक्षिणादिभिर्भक्तिपुरःसरमहोत्सवकृत्वा ६७ डोन्नमोभगवतेसत्यनारायणानमः ६ इत्यनेनसर्वोपाचारोत्समपेयत तवसपादक्रमेटकनान्नशर्करावृतपीचितगोधूमचूर्णमयनैवेद्यप्रथमंदत्वा ७ महानैवेद्ययथाशक्तिमहोत्सवार्थयथासुचिदद्यात् ८ नैवेद्यातितांबुलादिस्मर्पण ९ नैवेचिकश्रोतृजनां श्रुतिलकपुष्पमालादिरभ्यर्च्यालंकुर्यात् यथोशक्तिमूलमंत्रमष्टोत्तरशतादिकसंख्ययाजप्येति ६ कथांशृणुयान् सूतइवाच नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवतरोत्तमं देवींस्वस्वतींव्यासततोज्ञयमुदीरयेत् ७ नवांभोजनेत्रंमग्निमपात्रंभर्तुवाहुचामीकरचारुगात्रं जगन्नाणेहेतुरिषुध्वातिवाहिसदातारायणंदेवमदि श्रीरामंलक्ष्मणंसकरुणंसीतापतिंसात्विक वैदेहीमुखपद्मलब्धमधुपंषौलस्यसहारिण वेदेवद्यपदांबुजंसुरवरंभक्ता

नकुं पापरं शत्रुघ्ननहनूतमंताचमरतेनासेवितंराघवं कलिकलुपविनाशवांछितार्थप्रकाश सुरनरसुखडासंभूसुर
 शप्रकाशं विबुधबुधविलासंशास्त्रचर्याविशेषं नृपतिवरचरित्रंभोशृणुष्वेवातिहासं कृतत्रेताद्वापरेपुपुज्यतेनेक
 रूपतः कलौप्रत्यक्षफलदः सत्यनारायणोहरिः कृपयाब्राह्मणद्वारेप्रकटीकृतविग्रहः इतिहासमिगंधक्ष्ये
 संवादंहरिविप्रयोः काशीपुराभितिरुष्याततत्रासीद्ब्राह्मणोत्तमः दांतोऽह्नाश्रमीनित्यं भिक्षुः कलकलत्रवान्
 शतानंदइतिख्यातोदिप्पुत्रतपरायणः एरुद्राप्रपिभिक्षार्थं चरतस्तत्पथीपतिः पीडितस्यातिशान्तस्यसंवभूवाक्षि
 गोचरः वृद्धब्राह्मणरूपेणपप्रच्छतद्विजंहरिः कयात्यसिद्धिश्चेष्टवृत्तिकामेनकथ्यतां ब्राह्मणउवाच॥ भि
 क्षावृत्तिरहंसौम्यफलत्रापत्यहेतवे याचितुंयानिनांदारेव्रजाभिधानस्तिनो सत्यनारायणः भिक्षाविधेः सदाब्राह्म्यादि
 शेषेणकलौद्विज गमोपदेशोविप्रसत्यनारायणंभज दारिद्र्यशोकत्रिविधसंतापहरणंहरिं कुशलाः शरणंघ्रातिनेतरे
 विययेपिपा शरणंशरणशयाहिमोक्षदंमलमोचनं एवसर्वो धितोविप्रोहरिशाददृष्टात्पनापुनः प्रच्छविप्रोसौकास्ते
 नारायणोविभुः सत्यनारायणउवाच ॥ वदुरुपः सत्यसधः सर्वव्यापीनिरंजनः इदानीं विप्ररूपेणतवप्रत्य
 संतागतः दुःखोदधिनिमग्नानां तरणंचरणंदरेः गह्वरपूजासंभारं हितायजगतोद्विज अर्चोस्तव
 कयोध्यायांस्वमेवप्रकटीकुरु इतिव्रवतंविप्रोसौददर्शपुरुषोत्तम जलदशमलचारुपतुर्बाहुंगदादिभिः पी
 तंर्वरेनंवांभोजलोषमंस्मिन्सुंदर वनमालामधुम्रातचूचितांघ्रिसरोरुहं निशम्यपुलकांगोसौभ्रंणापूर्णश्रुलो
 चनः स्तुर्वर्नगद्गदयावाचादवत्पतितोभुवि शतानंदउवाच ॥ प्रणमाभिजगन्नाथंजगत्कारणकारणं अन
 धनाथंशिवदंतापैत्रितयभोचनं 'नमः सत्यनारायणायास्यकैत्रे नमः' शुद्धसत्त्वायविश्वस्यभर्त्रे करालायकाल
 स्त्वंकोपास्यहर्त्रेनमस्तेजगन्मंगलायांतमूर्ते धन्योस्म्यद्यकृतार्थोस्मिभवोद्यसफलोमम वाञ्छनोगोचरोयस्त्वममप्र

त्यन्तमागतः दिष्ट्या किं वणस्याम्यं धनजनेन कस्य मे फलम् क्रियाहीनस्य मंदस्य मम प्रत्यक्षमागतः क्व किंच नो हं भग-
वन् कर्तुं ज्ञातेरमापते विधिनो केन कृपया तदाज्ञापय मां विभो हरिस्तमाहमधुरास्मि तं विश्वमोचनं पूजयामम विप्रै-
ब्रह्मस्पर्शैस्त्वं धनं बहु अनायासेन लब्धेन श्रद्धाभात्रेण मां भज गतो ग्राहो जातिलो वायया भूभुक्तकंधनः विधानं शृणु
विप्रैर्द्रममन्माकामजं फलं पूजां संस्तु न संभारः कुर्याद्रक्षयाय विविधि गोधूमचूर्णपादांघ्रिसेटकादिप्रमाणतः दु-
ग्धेन तावत्तु कृमिश्रितं शंकरादिभिः गंधपुष्पादिनैवेद्यैर्भोज्याद्यैश्च मनोरमैः धूपैश्च द्रोपावालिभिरत्नैश्च विवि-
धैर्क्षौद्रैः शन्नमिष्टान्नं विलैः पूजयेद्भक्तिनस्परः ब्राह्मणैः स्वर्जनैश्च वेष्टितः श्रद्धयान्वितः मया सार्धं
मम कथां गृणुयात्परमादरात् इतिहासं तथाराज्ञो वणिजोऽखिलतः परं कथंति प्रणमेद्भक्त्या प्रसादं विभजेत्तथा ल-
ब्धं प्रसादं भुंजीत मानं नैव विचारयेत् द्रव्यादिभिर्न मे प्रीतिर्भक्त्या केवलया तथा विधिनानेन मानेन पूजयिष्यति
येन राः पुत्रपौत्रधनैर्भुक्तभुक्ताभोगान्यथेप्सितान् श्रुते सांनिध्यमासाद्य मोदंते ते मया सह यं यं कामं कामयं-
ते त्राप्नुयुस्ते ममाप्यनात् इत्युक्ता तं दधि विष्णुर्द्विप्रोऽपि हृष्टमानसः प्रणम्या गच्छथादिष्टं मनसा कौतुकाकुलः अथ
भक्ष्येण लब्धेन पूज्यो नारायणो मया इति निश्चित्य मनसि प्रीतिं नगरगतः विना देहीति वचनं लब्धवान् विपुल-
धनं कौतुकाविष्टमनसा जगाम निजमंदिरं कौतुकात् सर्वमाख्यातं ब्राह्मण्यासान्वमोदत सादरं द्रव्यसंभार-
माहरद्भर्तुराज्ञया आहूय वंधुनित्राणितथा सांनिध्यवांसिनः सत्यनारायणं देवं पूजयामि स्वगुणावतः भक्त्या
तुतेऽपि भगवन् न सत्यनारायणः स्वयं कामदित्सुः प्रादुरासीत् कथंति भक्तिवत्सलः वेत्रे विप्रोऽभिलषितमिहामुमुक्षुः फलप्रदं
भक्तिं परां भगवति तथा तत्संगसंगिनां रथं कुंजराभंदिरं मंजुलं च हयचारुचामीकरालं कृतं च धनं दासदासीं गणगां
महीं बलुलायं सद्गुणं हरेर्देहि दास्य तथास्त्विता हरिः प्राह स्वयं मंतर्दधेत ततः विप्रोऽपि कृतकृत्यो भूत्सर्वलोकाविशि-

स्मिरे - प्रणम्यभुविकायेनप्रसादचापुरादरात् स्वंस्वंधाममयाजगुर्धन्यधन्येतिवादिनः प्रचचारततोलो
 केसत्यनारायणार्चनं कामसिद्धिप्रदभुक्तिभुक्तिङ्कलुषापहम् ॥ इतिश्रीमदितिहाससमुच्चयेसूतशौनकसंवादे
 सत्यनारायणार्चनेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ६४ ॥ ६४ ॥ ६४ ॥ ६४ ॥ ६४ ॥ ६४ ॥ ६४ ॥ ६४ ॥ ६४ ॥

२२

सूतउवाच ॥ अयेतिहासंशृण्वानःसनुविप्रःकृतार्थितः विचरंतोवनेकामंनिपादाः काष्ठवाहकाः यनात्काष्ठानि
 विक्रेतुर्पुंतांशययुक्कचित् एकस्तृयाकुलोजातोविष्णुडासाश्रमययौ ददर्शविपुलैस्तत्रसेवितंतद्भिजेरितं ज
 लपीत्वाविस्मिनोभृद्भिलुकस्यकुतोधनम प्राग्दृष्टोर्किंचनोविप्रोदृश्यतेचमहाधनः इतिपत्रच्छभूद्वंप्रणम्यप्रां
 जलिर्भुङ्गा ऐश्वर्यतेकुतःब्रह्मन्दुर्गतिस्तेकुनोगता आज्ञापयमहाभागश्रोतुमिच्छामित्तत्तः शतानंदउवाच
 सत्यनारायणस्यांगसेवयाकिनलभ्यंतनकिंचित्सुखमाप्नोतिविनातस्यानुकंपया ॥ निपादउवाच ॥ सत्यनाराय
 णस्यांगसेवासायुष्यदायिनी अहोभिमितिमाहात्म्यंसत्यनारायणार्चने विधानंसोपचारंत्वमुपदेष्टुममहं
 सिंसाधूनांसमपित्तानामुपकारवतांमतां इतिष्टोविधिषकुमितिहासमधीब्रवीत् शतानंदउवाच राजा
 सौद्धर्मिकःश्रित्केदारमणिपूरके चंद्रचूडइतिख्यातःप्रजापालनतत्परः शांतिमधुरवाग्धीरेनारायणपरायणः
 ममाश्रमंसमायातः सत्यनारायणार्चने विधानंश्रोतुकामोसौमामाहसादरवचः मयापिकथितंस्मैनन्निबोध
 निपादज संकल्प्यमनसाकाम नि कामोवाजनःकचित् पूजासंभारमाहस्यकृतनित्यार्चनक्रियः देवाल
 येस्यडिलेवामयेपूजासमारभेत् सायंकालेशिलांस्थाप्य पुणकुंभसमन्वितां श्राचार्यैस्वंगैर्नैचैवसमाहूयसु
 हज्जनान् गोधूमचूर्णपादार्घ्यसेटकादिप्रमाणतः दुग्धेनतावतायुक्तंशर्कराज्यसमन्वितन् पायसापूपसंयाव

दक्षिणीरमंथाहरेत् इति निश्चित्य मनसानिपादः काष्ठविक्रयात् चतुर्गुणधनं लब्ध्वा स्वस्वभुवनमाययुः उच्चावचैः
 फलेः पुष्पैर्धूपदीपैर्मनोरमैः सपूज्य देवं भक्त्या द्विविधैर्वसतिविस्तरैः नतुष्येदद्रव्यसंस्कारैर्भक्त्या केवलयाया भ-
 गवान्सर्वतः पूज्यो न धनं दृष्टुं कश्चित् दुर्योधनकृतां त्यक्त्वा राज्ञ्यपूजां जनार्दनः विदुरस्याश्रमाव समातिथ्य
 मकरोद्दिभुः 'सुदाम्नस्तदुलकां नृजन्ध्वान्त्यसुदुर्लभाः संपदादाद्धरिः प्रीत्य भाक्तिमात्रमये न तं गोप्यो
 गृध्रैर्वर्णिग्व्याधो हनुमंश्च विभिषणः एतच्छ्रुत्वा द्विजमुखात्सत्यनारायणार्चनं कृतकृत्यानेवादौ भूत्वा एष्य
 द्विजपुंगवं सगलात्स्वगणान् ग्राहमाहृत्य हरिसेनं ते हृष्टमानतासां ससम्यक्क्रुदादृताः सत्यनारायणः पूज्यः
 काष्ठलाभेन यावता मृदास्त्रीभ्यः समाचस्युर्दृष्टांतं सर्वमादितः ताः श्रुत्वा हृष्टमनसा पूजासंभारमादरात् भ-
 र्दृष्टान्माज्ञया च कुपेथाश्रुतविधानतः ततो मिलित्वा स्वगणे पूजां चिकुर्ये योऽदितां कयावसाने ते भक्त्या प्राणे मुर्गे
 तमातकाः रवजातिभ्यः परेभ्यश्च प्रसादं बुभुजुस्ततः पूजाप्रभावतः भिक्षाः पुत्रदारादिर्युताः भुक्त्वा भोगान्य
 धेष्टवैष्णवं धामलेभिरिति श्रीमदितिहासमुत्सवेषु सत्यनारायणार्चने निपादः ॥ १० ॥

॥ सूत उवाच ॥ अत्र तैर्वर्णयिष्यामि नायां साधूपचारितां साधुमार्थः कृतार्थो भू नृपोपदेशतो वणिक् ॥ मु-
 णिपूतरीराजा चंद्रचूडो नहायशः सह प्रजाभिरानर्च्य सत्यनारायणं प्रभुं ददर्शे बहुलं लोकं नानादेशसमागतं
 मणिमुक्ताविराचितं वितानं समलंकृतं वेदवादांश्च शुश्राव गीतवादित्रसंयुतान् रम्यस्थानं समलोकाय कर्णे
 धारं समादिशत् विश्रामयात्र तराणि भिदं पश्यामि कौतुकं भाकिदृष्ट्वा तया चक्रे कर्णधारः सपत्नने तराणीभ्यः
 समुत्तीर्य मंदलीलाविलासिनः कर्णधारानुगाः सर्वे युयुधरासलीलया सुखमुत्तीर्य सामात्यो लोकान् प्रच्छ-

सादरं चागस्थानं समालोक्य प्रशस्तं तमुदययौ किमत्र क्रियते सौम्या भवद्भिलोकं पूजितैः सभ्याः प्रोचुरनेनात्रः
 सत्यनारायणोचिभुः पूज्यते वधुभिः सार्धं राज्ञालोकानुकुपया त्वमप्यत्र क्षणतिष्ठ प्रसादं भुंक्ष्व सादरं कः
 थां श्रुत्वा रीतिरियसत्यनारायणाचने इति श्रुत्वा लोकमुखो हस्मि योऽफुल्ललोचनः साधुः पत्रच्छकरणे किं फ-
 लैः केविधिस्तथा सभ्याः प्रोचुरमुप्यालं फलं वक्तुं श्रुतुं स्वः विस्तारं शृणु सक्षेपं कथयामस्तवाग्रतः निर्धनोपि
 धनाढ्यः स्यादपुत्रः पुत्रवान् भवेत् अष्टराज्यो लमेद्राज्यमघोपित्याः सुलोचनः मुच्यते वधनाद्बो निर्भयः स्या
 द्रघातुरः मनसा कामयेयं यं लभेत तत्स्वकामनः विधानं तु ततः श्रुत्वा चैलं बध्वा गले बाणिकं दंडवत्प्रणिप
 त्युत्तिकामं सभ्यान्निमोदरात् अनपत्योऽस्मि भगवन्वृथै श्रयोऽष्टयोद्यमः पुत्रं वा यदि वा कन्यां लभेयं त्वत्प्रसा-
 दतः पताकां कां धर्तुं कृत्वा पूजयिष्ये कृपा निधिं सभ्याः सर्वे न्यमोदं तां कामनां सिद्धिरस्त्रुमे सभ्याः प्रत्यु-
 त्तरे चक्रुर्वधमस्त्विनिसादरं हरिं प्रणम्य सभ्यांश्च प्रसादं वधुभुजततः नृगमस्वालयसाधुर्मनसा चितयः
 इह हि स्वगृहात् गते तस्मिन्नायौ मंगलपाणयः मंगलानि विचित्राणि यथोचितमकुर्वत विवेयातः पुं-
 साधुस्तदपरमकौतुही ऋतुस्नाता सती लीलावती पर्यचरत्यति गर्भधृतती सा ध्वी समये सुपुत्रे तु सा कन्या
 कमललोलाक्षो वीरवा मोदकारिणी साधुः परां मदं लेभे विततार्थं न बहु विप्रानाहूय वेदज्ञानकारयामास सं-
 गलं लेखयित्वा जन्मपर्वनात्र च कलावती कलानि धिक् लेवासी वधे सा कलावती साधुः प्रौढान् तां दृष्ट्वा वि-
 वाहार्थमव्यितयत् नगरे कां च न पुरे बणिक् शस्यति श्रुतः कुलीनो रूपसंपन्नः शीलो दार्यगुणान्वितः वरय-
 मास तं साधुर्दुहितुः स द्विसहरं शुभलभे वधुर्नैर्भगलैरग्निसन्निधौ वेदवादि वनितैर्देदौ कन्यां यथा विधिमाणिः
 मुका प्रबालान् विवसं भूषणान्वितं महामोदमना साधुर्मंगलार्थं देदौ बहु प्रमृणा निवासयामास स्वांतेजामा-

नरंरतः - तंनेनेपुत्रवत्साधुः - सतस्यपिपवत्सुधोः - अतीतवहुकालतुसत्यनारायणाचनं - विस्मृत्यसहजामा-
 नावाणिज्यार्थेयोपपुनः - देशः देशोतरगच्छन्ददेशमुमनोहरं नगरंनमदातीरितत्रवासचकारसः - कुर्वन्क्रयंविक्रयं
 चोचरामोमशमनाः - मतमावेचसाचैवनकृतहरिसेवनं तेनकर्मविपकिनतापमापाचिराद्वाणिक् - एकास्मिंश्चदि
 तेराज्ञोहेरौत्रोतमेवै - ज्ञात्वा निग्रागतान्सर्वान् - हतंचौरैर्महाधनं मुकामालाश्चविविधास्तेर्नीतांश्चद्रसान्नि
 भाः - प्रभातेवोपितोराजामृतमागधवांढभिः - प्रातःकृत्यसमास्यायसदसिराजसन्निधौ - इतस्ततःसमायाताः
 किंकराजैवह्मभाः - प्रोचुः सर्वमहाराजभोशृणुष्वमहीपते - चौरैरतःपुरगतंहतंसर्वमहाधनं - इतिविज्ञा
 पितोराजाक्रोधादनिलसन्निभः - यूयंगत्वाप्रशुद्धाथसचौरद्रव्यमागत - नेचिद्वनिष्येसगणनितितान्स
 समादिशत् - इतिवाक्यसमाकर्ण्यप्रजग्मुराजकिंकराः - धनंकुत्रपिनप्राप्तंसचौराजकिंकराः - हंतानःसग
 णान् राजा किंकुर्मेनःकुतःमुखः - अष्टविचरन्रात्रोदूतराजश्चचारसः - निर्देशतोस्यावाणिज्येददश
 विपुलं धनं मुकाहारंगलेतस्यलुःठंतवणिजस्तदा - चोरोधमितितज्ञात्वासवंधास्मरक्षणात् - सधनंसह
 जामात्राज्ञांतिकमुपानयत् - - - - - प्रतिकूलेहरोतस्मिन्राज्ञापिनविचारितं धनागारेधनंनीत्वावद्धैस्तेतिनदुर्म
 ती - - - - - कारागारेलोहमयैःशृङ्खलैर्गलपादयोः - इतिराजाज्ञादूतास्तथाचक्रुर्निबंधं जामात्रासहितासा
 धूर्खललापानिशंमुहुः - हापुत्रताततोतिजामात कगतंधनं कश्चावर्त्ततेभाष्योपश्यथातुर्विषयं निर्दयेनवि
 धात्रावाहेतुशून्येनछद्मना - निमगोदुःखजलधौकोवावास्थतिसकटात् बहुलंधातुपय्ययिनंजानामिपुराकृतं कर्म
 णश्चविपाकोपनंजनेकस्यवाफलं - समाश्वशुरजामात्रोद्वादशेयुर्विपादिनोः - प्रतिकूलेहरोतस्मिन्धनंयत्तद्बृह
 स्मिन्तं - दितानिवहुजातानिविक्रीयबुभुजेकिल - नास्तितत्पच्यतेकिंचिदसौकष्टमावहत् अथैकस्मिन्दिनेक

न्याकलायत्यथतत्प्रसूः श्रुत्वाविप्रग्रहेऽपश्यत्सत्यनारायणाचनं प्रार्ययंतीजगन्नाथं दृष्ट्वासाप्रार्थयद्वरिः सत्यनारा
 यणहरेरपिताभक्तचिमेग्रहेः आगच्छत्यर्चयिष्यामिभवंतमित्युवाच ॥ तथास्तु ब्राह्मणैरुक्तं ततः सास्वग्रहं ययौ ॥ मा
 त्रानिर्भर्त्सिताचेयंतकालं कुत्र स्थिता शुभे वृत्तांतं कथयामास सत्यनारायणाचनं कलौ प्रत्यक्षफलदं सर्वदा क्रिय
 तेनैः कर्तुं मिच्छाम्यहं मातरनुदातुं त्वमहं सि देवमेया तु जनकः स्वामी च मम कामदः ॥ मात्रासहेति निश्चित्य भिक्षा
 र्थं तं गंयौ अनयासेन संस्रामं द्रव्यं बहुगुणान्वितं तेन संभृतं संभारापुजां च क्लेशकलावती ॥ लीलावतसिहतया
 भक्त्या च क्लेशप्रपूजनं ॥ पूजेन विशेषेण तुष्टो नारायणः स्वयं नमंदातीरनगरे राज्ञः स्वप्नं ददर्श ह ॥ रात्रौ सुते स्वपथं
 केनिद्रां कुर्वति राजानि उवाच विप्ररूपेण वो धनं श्लक्ष्णया गिरा ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठ राजेंद्र तौ साधू परिमोचय ॥ अपरा
 धं विनापदौ नो चेच्छं न भवेत्तव इत्युक्तांतं दधे विष्णुर्विनिद्रानृपतिस्तदा ॥ विस्मितः सह सोत्थाय दध्यौ ब्रह्मसना
 तं नं ॥ कारागरे ततो गत्वा ददर्श वाणिजैः ततः ॥ कुत्र त्यौ वां कुलं किं वा वसतिः कस्य वा पुरे कथं मत्र समायातो केना
 पि च दशा मिमांसाधुप्रोचतुः रत्नपुरे न वसतीं विणिग्जातौ जननिर्मम ॥ वाणिज्यार्थं महाराज वाणिज्यं जीविका
 मम ॥ मणिमुक्तादिविक्रैः तु मागतं त्विह ते पुरे येन राज्यसमानीतौ बद्धौ चौरा विमाविति आवां न चौरौ राजेंद्र तत्त्वत
 स्स्वविचारय ॥ प्रतिकूलं विधौ कोपादशामेतां समागतौ ॥ विना पराधं राजेंद्र बद्धौ मिथ्यापयादतः ॥ निवेदितं विशे
 पेण पुण्यं श्लोकशिला मणे युक्तं यः कुरु राजेंद्रं त्युक्ता तूष्णीं बभूवतुः ॥ श्रुत्वा तन्निश्चयं कृत्वा तयोर्वधनमोचनं कार
 यित्वा परिरंकारयामास नानापितैः ॥ तैलैः सुरभिभिश्च क्लृप्तं पतंगुणार्हतः ॥ भोजयित्वा सुभोज्येन राजालंकार
 वाहनेन ॥ महार्हं वस्त्राभरणैः पूजयामास भूपतिः ॥ अत्र वीत्युजितौ राजा सहजाभातौ मुदा ॥ साधुरुवाच ॥ कारा
 गारे बहुविधं दुःखमात्ममतः परं ॥ आज्ञापय महाराज देशं यातुं कृपानिधि ॥ श्रुत्वा साधुवचो राजा प्राह कोष्ठाधिकारिणं

तदङ्गीभ्यो धनं नीते न ताः परिपूरयः । राजकिंकरतः श्रुत्वा तथैव केचि लं वितीः । प्रेम्णा तीक्षापयामास स्वदेशधरणी
पतिः । जामात्रा साहितः साधुर्गीतवादित्रमंगलैः स्वेदेशं चलिताद्यापिन कृतं हरिपूजनं सत्यनारायणो देवः प्रत्यक्ष
फलदः कलोः । गच्छतस्तस्य मार्गे वै प्रत्यक्षो भूजनार्दनः सह रस्ता पसो भूत्वा चेकसाधुविह्वल इति श्रीमदिति
हासितमुच्चये सत्यनारायणार्चेन साधुवणिजोपाख्याने तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥
॥ तापस उवाच ॥ धन किं नो पुते साधो मामना हृत्य यासि भोः प्रत्युतरं न दातो पि क्षिपन्नौ कांतु गच्छति
संपित द्विविप्रो भूद्विरोधेनाव किं फलं धनं नो का सु नास्तीति साधुश्च तापरे भवतु किमिदं कस्य वा हेतोर्ध
नं कुतः गतं मम । इत्थं मुच्छीगतः साधुर्विललाप पुनः पुनः जामात्रा बोधितः साधुस्ताप संतजगाम ह गले वसन
माधा यत्र प्र एनाम सताप सं को भवानिति पप्रच्छ देवो घर्ष एव वा देवदेवो यवाको पिन जानेत व किं कम आज्ञाप
यन्नु हाभाभि महि डंबन कारणं ॥ तापस उवाच ॥ आत्माशब्दस्तथा शत्रुरात्मा मित्रमभिन्नक त्यज
मोरर्थं महासाधो प्रवादं वा वृया कुरुः एवं निबोधितः साधुर्नो वाचताप सं पुनः एवं सतापसः प्राह कृपया पूर्व कर्म तत्
चंद्रचंडौ यदा न च सत्यतारायणं नृपः अनपत्येन सुचिरं पुत्रकामार्थेनात्वया प्रार्थितं तत्सु सपन्न मिदानीं प्रार्थि
ते तानि । सत्यतारायणो देवो विश्वव्यापी फलप्रदः तमना दहत्य दुर्वृद्धे कुतः शंभविता तव इति विज्ञापितं ते न ता
प सं तं ददर्श ह । प्रणम्य भुवि को येन षरि क्रम्य पुनः पुनः नृष्ठा वतं परं सत्वं सत्वालं धितमानसः ॥ साधुरुवाच ॥
सत्यरूपं सत्यसंधं सत्यनारायणं परं यत्सत्यं मनसा सत्यं सत्यसत्यं नाम म्यहं त्वन्माया मोहितात्मनो न
परं त्याज्यमनोहितं । दुःखां बुधौ सद्रामा दुःखेषु मुखमानिनः । मूढो हं धनगर्वेण मदार्थी कृतलोचनः न जानेत्वात्म
नः क्षेमं कथं पश्यामि मूढधीः । क्षमस्व मम दोरात्म्यं न मोघाग्ने हरे विभो । आज्ञापयात्मदास्यं मे येन ते चरणं स्मरे । इति

स्तुवालक्षमुद्रादत्वास्वात्मपुरोधसि गत्वा बाढं पूजयिष्ये सत्यनारायणं विभुं सत्यनारायणो देवः पुनः प्रोवाच सादरं
 पुत्रपौत्रसमायुक्तो भुक्ता भोगाननुत्तमान् मामर्चयेत्सदा भक्त्या मत्सन्निध्यं गमिष्यति स्तोष्यते त्वत्कृते नस्तो
 त्रेण भुवि मानवः तुष्टो हंतस्य दास्यामि कामं येन खिलं जेत इत्युक्त्वा तदर्थं विष्णुः साधुश्च स्वाश्रमं गम्यो जगाम
 नगराभ्यासे प्राहिणो हूतमाश्रमं गृहमागत्य दूतोऽपि प्राह लीलावर्ताप्रति जामात्रा सहितः साधुः कृतकृत्यः समागतः
 सत्यनारायणार्चया स्थिताः साष्टपसकन्यकाः तत्समाप्य मुदा सा तु कृतकौतुकं मंगला सखी गणैः परिवृतानो कानीरा
 जितुं युयौ पातुं पतिमुखां भोजं च कोरीवादिनात्यये श्रवज्ञानात्प्रसादस्य नोकासं प्रति संश्रुता निमग्नान्जलमभ्येतु सजामा
 तापितक्षणात् मग्नजामातरं साधुर्वल्लापमहारवं हाहो तस्मीतिकेनेदं कृतं मे किं विड्वन् कारागरे बहुविधं दुःखं
 तत्र समागतं सत्यं वक्ष्ये स्वयं तात हाहा किं विधिना कृतं जामातस्तादातेति क्वगतोऽसि महामते पुत्रहीनो यथा
 स्यातः पुरैवाहं विडंबितः त्वया सुतेन ससुतः हतः किं जीवितेन मे अथ लीलावती तत्र गता मंगलसंपुता जामा
 तुर्नैरण् शुल्वापातं भुवि मूर्च्छिता सुता मालिङ्गव्यलपद्बाहतास्मीति वादिनी कलावती चारुकला श्रुलोचना प्रवालह
 स्तापिकला सुकोशलाः सरोजने त्राश्रुकणां विमुचती मुक्तालताभिः स्तनकुंकुमावती कया स्यामि कति छासि किं
 करोमि कथं सुखं शरणं किं करोम्यथ को मे दुःखव्यपोहति श्रार्धगंगु पुरुषस्य स्त्रीवेदवा दइति श्रुतिः तत्पराधं गतस्त
 स्मादधीनी जीवनं कथं कलावती बहुविधं विललापाति दुःखिता तथालीलावती तावत्साधुं प्रत्यादिशततः शुश्रूषवा
 चमाकाशे साधेस्तव कलावती भक्त्या प्रसादं गृह्णीयात्पतिं प्राप्स्यति सत्वर इत्याकाशे वचः श्रुत्वा विस्मयं प्रच-
 कार सा नारायणस्य कृपया स्तरणिस्तक्षणात्स्वयं उत्तस्यौ साधुसहिता साधुनाति समुत्थिता जामातरं समाहू-
 तं मुमुक्षुसगणोऽभूत् मृतः पुनः समायाति इति लोका विस्मिरे तत्रैव साधुः साह्लादो भक्त्या परमया मुदा पूजां स-

भारमाहर्तुलोकानाज्ञापयनतः श्रानयामास विप्राग्र्यान्सामत्यान्मित्रवांधवान् पूर्वस्थापितमुद्राभिः फलेनीनाविधैः
 शुभैः मणिमुक्तास्वर्णपुष्पैः पद्मपंकजजातिभिः उत्सवं कारयामासुर्नानालंकारतोरणैः विमानैर्वहुवर्णैश्चानानारूपामर-
 प्रभैः भक्ष्यभोज्यैश्च मिष्टान्नैर्नागवल्लीदलादिभिः पुजयित्वा विधानेन परिक्रम्यरूपानिधिः स्तुवंन् गद्गदया वाचा
 प्रणनामपुनः पुनः साधुरुवाच 'प्रणमामि सत्यसंधसत्यनारायणं प्रभुं ममापराधिनोमौढ्यं विनाशयदयानिधि
 सरानुरनरानागदुराचाराकृपालयः सर्वे त्वदंगसंजाताश्चाराधनाक्षमस्वमे इति स्तुत्वा जगन्नाथं दंडवत्पति-
 तोमुवि 'प्रेमाश्रुपूर्णा विमलो हृष्टस्तुरुहः प्रभुं ब्राह्मणान्भोजयेन्भक्त्या स्वजात्यामात्यवांधवान् प्रसादं सगणो
 मुक्ताधनपुत्रादिभिवृतः इह लोके सुखं प्राप्य श्रैतव गतिमुत्तमां विधिनानेन यो भक्त्या सत्यनारायणार्चनं कृत्वा
 कामानवाप्नोति विधिना चितितान्सदा ' अपुत्रः पुत्रमाप्नोति निर्धनो धनमाप्नुयात् विधवा शृणुयाद्भक्त्यैव धनं
 न्यजन्मनि कुमारि सत्पतिं चैव लभते नान्न सशयः वृद्धो वातृष्णो वापि पूजयेत्सतत हरिं इह भुक्ता खिलान्भोगा-
 न्ते मोक्षमयाप्नुयात् इति हासमिमं भक्त्या शृणुयाद्वापि यो नरः विष्णोः प्रियतरः काममिद्धिमवाप्नुयात् इति
 श्रीमदितिहासमुच्चये सूतशौनकसंवादे सत्यनारायणार्चने साधुवैश्यवरप्रदानं चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥
 अथ सर्वकामावाप्तये हरिनामस्मरणमेव महाव्रतम् तथा चोक्तम् श्रीविष्णुनामरहितावाणि विदुषां न शोभत
 त्वर्थं तन्नाम संयुता चेदधि विश्वं विराजते सेव हरिर्नामस्मरणमेव महाव्रतम् कलौ नारस्येव नारस्येव नारस्ये
 वगतिरन्यथेत्यपि युक्तोक्तेरुक्तं भस्यत तद्गवन्नामस्मरणं कस्मिन्काले केनाधिकारिणा कथं स्मृतं यामित्यत उक्तं हे
 माद्रि विष्णुधर्मो वरादिषु चक्रिणं हलिनं चैव शाङ्गिनं खड्गिणं तथा मोक्षार्थं प्रवसंश्चैव दिशु प्राच्यादिषु स्म-
 रेतुं 'अच्युतं चापि न चैव सर्वसर्वस्वरं विभुं संस्मरेत्पुरुषं भक्त्या व्यवहारेषु सर्वदा कूर्मवराहमत्स्यं च जलत्र-

तरणेस्मरेत् भ्राजिष्णुमस्मिज्जननेजपेन्नामत्वतद्रितः संश्रामाभिमुखो गच्छन्संस्मरेत्पराजितः केशवंपुंडरी-
काक्षपुष्कराक्षतयाजपेत् तत्रवाधासुसर्वासुद्वेषकेशं तथा जपेत् अच्युतं वा मृतं चैव जपेदपि धर्मणि गरुडध्वजा-
नुस्मरणाक्षपद्मो मूच्यते तः ज्वरदोषं शिरोरोगं विषवीर्यं प्रशाम्यति अहनक्षत्रपीडासु देववाधा वीपुत्र-
दस्युर्वारनिरोधेषु न्यात्रासिंहादिसंकटे अंधकारे तथा तीव्रनरसिंहेति कीर्तयेत् नारायणं शाङ्गधरं श्रीधरं गज-
मोक्षणं वामनं खड्गनिचैव दुःस्वप्न पुनरः स्मरेत् अग्निदोहं समुपपन्नं संस्मरेज्जलशायिनं बलभद्रं तुष्टार्थं कृप्या-
रं महलापुधं धतिष्ठन्कीर्तयेद्विष्णुं प्रस्वापेमाधवं तथा भोजनं चैव गोविंदं सर्वत्र भेषु सूदनं नारायणं सर्वकालं क्षुद्र-
सखलनादिषु स्नाने देवार्चने होमेषु प्रणिपाते प्रदक्षिणे कीर्तयेद्वासुदेवं च त्वनुकेष्वपि यादवं कार्यारं भैतथाराज-
न्यथेष्टनामकीर्तयेत् जगन्नामं गलविष्णुमंगल्येषु च कीर्तयेदिति अप्सर्वरोशनिवृत्तये नाम त्रयमंत्राः अस्या-
श्रीनाम त्रयमंत्रस्य वसिष्ठकथ्यपनारदाश्रयः महाविष्णुर्महानरसिंहो महावराहो देवता अनुष्टुप् गायत्रीसु-
तं लानिच्छंति विहितार्थेनाम च यजपे विनियोगः ॐ अच्युताय नमः ॐ अनंताय नमः ॐ गोविंदाय नमः
शैवाय नमः प्रभवे नमः ॐ शंभवे नमः ॐ पशुपतये नमः इति विष्णोः शिवस्य च नमः त्रयमंत्राः स्वस्ति श्री-
रणवीरसिंहधरणीपालो वदान्यात्राणीः ० १ रणवीरसिंहभूषेशकारिते कृत्यसागरे ० तरुपुत्रसत्यनारायणक-
थाव्रतसमुच्चयः इति श्रीमत्सूर्यवंशवंतसरघुकुलश्रीरणवीरसिंहमहाराजकारिते कृत्यरत्नाकरे अभवच्छक्षपुजा-
दिकृत्यरत्नसमुच्चयः २३ अथ कलिकल्मषनाशार्थं गंगास्नानं हरिनामस्मरणमेव महाव्रतामित्युच्यते तथा पुराणेषु
अग्निहोत्रादिकर्मणि स पापानि कलौ युगे गंगास्नानं हरिनाम निरपायमिदं द्रव्यम् भविष्योत्तरे ध्यानं कृते मोक्षहेतुस्त्रे
तार्पातश्चैव तपः क्षापेत्तु द्वयं यज्ञाः कलौ गंगैव केवलं तथा कृते तु सर्वतीर्थानि त्रितायां पुष्करंतपं क्षापेत्तु कुरुक्षेत्रं कल-

भगाविशिष्यते कृच्छ्रातिकृच्छ्राणितथारुत्वायत्फलमाप्यते सदाचांद्रायणचैवतल्लभेजान्हनीजले संसारारणैवमग्ना
 नांभूतानांशरणार्थिना नान्यःशरणदःकाश्रिद्रुपायोदृष्टयतेकचित् विनागंगांधर्ममयैशरण्यांसर्वदेहिनां गंगापात
 कंसहर्त्रांस्वतत्त्वार्थसाधिका इयहि सर्वस्वानामिहामुत्रसुखप्रदा सर्वदेदन्यांगंगपरंब्रह्मस्वरूपिणी स्वानुभू
 तप्रमाणादिभक्तिग्राह्यामहेभ्वरी भावानुरूपफलदागगासर्वजगद्धिता सर्वज्ञानमयीदेवासर्वससारतारिणी सर्वो
 पकारिणीनित्यसर्वत पुण्यदायिनी ज्ञानमध्ययनहोमोध्यनंदानतपोमख सर्वमतःस्थितभक्त्यांगंगार्यानाव
 संशयः अहोमहाप्रभावोयंगगाया श्रूयतेसदा सिद्धयसिद्धलिंगानिरसलिंगानिसर्वशस्पर्शलिंगानिदि
 ष्ठानितयादिव्योपधानिच महारत्नमयान्येवप्रदानानिवहूयपि दिव्यरत्नान्यनेकानिचितामणिगणस्तथा
 भंगजलांतस्तिष्ठतिनिगूढानिसहस्रशः अतएवसुसंख्याकलौगैवकेवलमिति महाभारते तिस्रःकोट्यर्धको
 टीचतीर्थानांवायुरव्रवीत् सर्वदाकलिकालेतुंगगायानात्रसंशयः पाद्रे सर्वसारमयीयाचस्वकीयानंदरूपिणी
 प्रीत्यैवलीलायाधत्तेस्वमूर्तिपरमेश्वरः योसौसर्वगतोविष्णुश्चित्स्वरूपीजनार्दनः सएवब्रव्यरूपेणगंगाभोनात्रसं
 शयः-ब्रह्मांडे कलौतुसर्वतीर्थाणस्वस्ववीर्धस्वभावतःगंगायांप्रातिमुंबंतिसाधुदेवीनकुत्रचित् गंगानारदसंवादेमज्ज
 त्तिमुनयःसर्वतमेकःकिन्नमज्जासि अवत्वदर्शनामुकिर्नजानेन्नानजंफल गगास्नानाःपरंस्नानंभूतंभविष्यतिवि
 शेपतःकलियुगेपापहंत्रीघजान्हवी कौम्ये गगायांचगयायांचपिपिण्डदानंसममतं विशेषतःकलियुगे गंगापिण्डःप्रशस्य
 ते भविष्ये कलौगौवगौवकलौगौवकेवलं कःकलौमुक्तिमाप्नोतिगगासेवांबिनानर अथश्रीगंगाभगवत्यासा
 त्विकंस्वरूपंस्कांदेकारखंडे ऋषिभिःपृष्टोलोमहर्षिणे-सूतोवसिष्ठःरुंधतीसंवादेनाह अरुंधत्युवाच अक्षरंयत्परं
 ब्रह्मयस्मिन्सर्वमिदंततः-कथंतद्ज्ञायतेलोकैर्किनामममतद्ब्रह्मकथंप्राप्यतिचरमेयुगविप्रादयःपर तपोभक्ति

विद्मि नानां कथं कलियुगे गतिः ॥ वासिष्ठ उवाच ॥ यासीसनातनो देव परात्मा जगदीश्वरः उवाच भक्तिसं
पन्ना सारात्सारतरप्रियां ईश्वर उवाच परात्मानि गुणः शांतो व्यक्ताव्यक्तो निराश्रयः सर्वत्मा सर्वभूतेशः स
त्यानंदो निरंजनः एक एव त्रिलोकत्मा सत्त्वादिगुणवर्जितः इत्याद्युपक्रम्य तदेव परमं ब्रह्म जलत्मा भगवान् जनः
यत्रां विनिमहादेवि अपरोचितदुर्गमे ब्रह्मांडकोटयोयस्मिन्ननंता ब्रह्मा कोटयः उन्मज्जति न मज्जति जलत्र
ह्मण्यनेकशः ब्रह्मांडे प्रतिब्रह्मादि त्रयोदेवाः सवासवाः इति तद्ब्रह्म विज्ञेय मनंत सर्वतो मुखं तदेव सर्वरूपेण ब्रह्मांडे
पुन्रवर्त्तते तदेतत्परमं ब्रह्म द्रवरूपं महेश्वरि गगारूप्यया पुण्यतमं पृथिव्या मागतां शिवे मां गतेति ततो दिवि गंगानाम
वभूवह देव्युवाच यदैतद्ब्रह्म दिवं तदेव त्वया ब्रह्मांडवाह्यतः तद्ब्रह्म कथं देव प्राप्नुमौ निरामय किमर्थं स्त्रीत्व
संप्राप्तिर्देवस्य परमात्मनः ईश्वर उवाच शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यत्पृष्टहि न वत्सुते उत्पत्तिं द्रवरूपस्य देवस्य परमात्मनः
पुनराश्रयनं कैसर्गे जगत्पुरुषस्य सति शब्दायां शेषसंज्ञायां सुषुप्त्वा भगवान् अभ्रमुः कल्पादौ पुनरेवा सौप्तिसुक्षुराखिल
जगत् तस्य पंचितपतो देवि कमलं नाभिं मथ्यतः जातं तस्मिन् महाभागे ब्रह्मा जातं भूतं मुखं लोकान्मृजसु जेत्युक्तस्तं ना
ह परमेश्वरं उन्मृज्या क्षीणिकेना सौभाग्यं तं सनातनं ब्रह्मोवाच अहं सृष्टोस्मि न भवता लोकं त्वद्व्याम्य हं प्रभो स
र्वज्ञत्वं न मालब्धं किमन्यद्दहयाति मे पापिनश्चापि त्वष्टव्याः पुण्यात्मानस्तथैव च तेषां मुक्तिर्भवेद्यस्मात्तः कुरुष्व म
हाप्रसन्नो अस्मै भिरपि पत्रैर्वधेयासि पुरुषं भू भविव्यति न रालोके मायामोहं न संवृताः वां तत्त्वतो नैव न्यति पुण्या
पुण्यं स्वभावतः स्वल्पेनैवाप्युपायेन तेषां मुक्तिवदप्रभो श्रीभगवानुवाच सम्यगुक्तं त्वया ब्रह्म नैकं तं व्य वच-
नं तव श्रुत्या यास्तु तदस्य संभविष्यति कन्यकाः देवानां प्रियकार्थमादि त्यागं संभवः इन्द्रानुजो भविष्या

मिवामनुवमुपागतः तस्मिन्नेवतदाकालेवालिनान्मातुदानवः ऐन्द्रपदंसमादातुंकरिष्यतिमहामखं तस्मिन्ने
 वमहायज्ञेच्छलपिण्याम्यहवालं पुनरन्येनरूपेणयाचयिष्येपदत्रयं पदंनैकेनजगतीहरिष्येसचराचरां द्विती
 येनक्रमेणायस्वमइर्जनतापसान् काल्वाचार्द्धनैवराजमध्यनापूय्येतैवरं विण्वाघ्रिणाप्रचरता कटा होमेदित
 वलात् अनंतकाटव्रह्माडाइष्टास्त्वधिकास्तथा तरंगभंगिसंलोलविवरतिमहजले तरंगभंगिसंलोलविवरतिमहजले
 स्मिन्मृशनायकं तनवेनखजातनरधनसहसातुतत इवरूपातुब्रह्मांडधाराब्रह्मसमुद्रवा आयास्यतिमहाभाग
 यास्मृता मोक्षदायिनीगामिष्यतिमेधाराततोगाभाविष्यति ऐकेनताद्विभगेनस्वर्गमिष्यामिपद्मज पुनःपाताल
 मार्गवैभूत्वाभोगवतीनदी तदानान्नात्रिपथगा स्मरणात् पापनाशिनी तदेवमेपरंरूपंस्वर्कामार्थसिद्धिदं नरा
 दर्शनमात्रेणभविष्यतिवैकल्पमाः धन्यास्तैवमनुजानमद्भवेभक्तितत्पराः तेषामुक्तिर्महाभागसुलभात्मकरोस्थिता
 नयोगानुशतेनापिनतपोभिर्नेकेनचित् सन्ध्यामितथाब्रह्मन्थाइतज्जलचंचनादिति विष्णुपुराणे ततःप्रव
 वृतेब्रह्मस्वर्वापहरासरित् गंगादेवांगनासंगमनुलेपनपंजरा समंताद्ब्रह्मणः पुण्यंगंगप्रातिवेदिवि सात
 त्रपतितादिभुचतुर्धाप्रत्यपद्यत् सीतावालकंनदाचक्षुर्भद्राचक्षुर्भद्रा विष्णुपुराणे महाभारते महापुण्यांचगमनास्पतंती
 तांमहेश्वरः दधाराशरसादेवीतामेवादिविसेवते ब्रह्मपुराणेपीयंत्रिपथगाकायिता षष्ठादौकृष्णपक्षतुभूमास
 त्रिहिताभवेत् पावपुनरमावास्यादिनानिदशानित्यशः शुक्लप्रातिपदारभ्यदिनानिदशसंस्थया पातालेसन्नि
 घानंहिपावनीसाकरोतिहि शुक्लकादशिकादीनिगंगास्वर्गतरंगिणी पंचस्यतानिसादेवीसर्गसन्निहिताभवेत्
 सन्निहितादिव्यरूपेणप्रत्यक्षाभवतीत्यर्थः देवानांपर्वतादीनानांमपिरूपैद्विविध्यंश्रुतिस्मृतिपुराणादिषुप्रसिद्ध
 भवतथाचोक्तं हिमवतप्रातिसप्तार्षिभिः काठिन्यस्थावरेकरयिभवतासर्वमर्पितंइदंतुतेभक्तिनम्रहंदाराधनंवपुरि

ति गंडकीशिलाटिष्वश्वत्थादितरुधुविष्णवादीनामि वंगंगजलेगंगायाश्चापि ब्रह्मद्रवरूपत्ववेदितव्यम् आगमशा-
स्त्रेद्वतानारूपत्रयमुक्तम् स्थूलसूक्ष्मपरचेतिकरचरणशिशोवदनाद्यंग विशिष्टस्थूलं सूक्ष्ममंत्रादिरूपम् पर-
वासनामप्युसर्वगतचेति तथाचोक्तयोगवासिष्ठे सामान्यपरमंचेति द्वेरूपे विद्विमेतद्य पाण्यादियुक्तसामान्य-
यत्तुमंडापसमेत पररूपमनार्चयंत्यमभैवमनागपि ब्रह्मात्मपरमात्मनित्यादिशब्दस्तुदीर्यते सामान्येदि-
विधिशोक्तसूत्रसूक्ष्मविभेदत यत्तुंगगादीनां जलादिरूपतत्स्थूलस्थूलतरंवा ब्रह्मांडावर्तिब्रह्मांडतोवाहिब्रह्मद्रव-
मेवेति पाचान्यत्रापि ब्रह्माद्विविधंसकलनिष्कलचेति द्वेब्रह्मणोवेदितव्यपरंचापरमेवचेति श्रुते तत्रपरनिष्कलं त्र्यप-
रंसकलं तच्चापिद्विविधं जगन्नियामकजगदात्मकेचेति यतीनामात्रिणांचैवज्ञानिनांयोगिनामपि ध्यानपू-
जाभिहितहितनूयंकातिमायया तथाच शिवशक्तिगणेशाकंविष्णुरूपात्सईश्वरः उपासनानुसारेणभक्तानां
भोगमोक्षदइति तथाच गंगाभवानीगायत्रीकालीलक्ष्मीः सरस्वती राजराजेश्वरीवालाश्यामलालि-
तातथा कूर्मपुराणेदेवीवाक्यंयहिवन्तंप्रति अशक्तोयदिमांध्यातुमैश्वरपरमव्ययं तदामिसकलरूपेकाल्याख्ये
नतभेदिनि यदेवरूपमेतातमनसोगोचरतव तन्निष्ठस्तत्परोभूत्वातदचनपरोभव यत्तुमेनिष्कलरूपचिन्मात्रं
कवलेशिवं ज्ञानैकेनतल्लभ्यक्केशनपरमंपदमिति एवंगंगास्वरूपंभक्तानामुपासनानुसारेणसकलपातकापह-
भागमोक्षप्रदंचासिद्धं मत्स्यपुराणे क्षितौतारयतेमत्स्यान्नागांस्तारयतेह्यधः दिवितारयतेदेवांस्तनत्रिपथगा-
स्मृता तथाचैवमेतस्याः परब्रह्मद्रवरूपायादेवनद्यायाकथंकाचिदुपास्यासर्वत्राणिजातस्यभोक्षप्राप्त्याऽका-
डमप्युच्छदः स्यादतोगगाभक्तिगोपनंपुराणान्तेरपूक्तं बहुदोषमहादुःखं ज्ञात्वामानुष्यमध्रुव मत्वाकालियुगधोरंगं
गामेकिस्तुगोपिता गंगाभक्तिगोपकवंचासिपुराणसांहितासुपन्यस्तानि तथाचसन्तुक्कुमारसहितायां कलेदं

शसहस्रत्वातेहरिस्त्यक्षयतिमिदिनी तदर्थजान्द्वीतोयंतदधेवतागणः इत्यादीनि अवायंसंदेहः कलेर्देश-
 संहस्रत्वातेहरिस्त्यक्षयतिमिदिनीमित्यस्यार्थः एकस्मिन्कलौवाकालिसामान्येवा चतुर्युगसहस्रत्रुह्मणोदिनमु-
 त्सहस्रत्वातेहरिस्त्यक्षयतिमिदिनीमित्यस्यार्थः तत्सहस्रत्रुह्मणोदिनं तदेवकल्पउच्यते तत्रयेद्येकास्मिन्कलौहरिग-
 च्यते कृत्रेताद्वापरकलनिामेकयुगं यदिकलिसामान्येहरिगंगादीनामिदिनीत्याग-
 गादीनामिदिनीत्यागउच्यते सकलिः कतमकश्चेतिज्ञातव्यं तत्रैकस्मिन्कलौहरिगंगादिगमनमेवसंपन्नं तदन्यतरेपुक्ता-
 उच्यते तदाब्रह्मणोदिवसेकलिसहस्रप्रसिद्धं किंच कलेरादिमदशवर्षसहस्रादिष्वेवहरिगंगादीनामे-
 दिपुभगीरथेनैवपुनर्गंगानयनादिकं संपद्यते तत्रैकस्मिन्कलौहरिगंगादिगमनमेवसंपन्नं तदन्यतरेपुक्ता-
 दिपुभगीरथेनैवपुनर्गंगानयनादिकं कृतेतुसर्वतीर्थाणित्रितायांप्फुक्परं द्वापरतुक्लक्षेत्रकलौगंगैवेकवल्मिस्या-
 दिनीत्यागादीयद्व्यते तदा कलेर्देशसहस्रत्वातेहरिस्त्यक्षयतिमिदिनीमित्यस्य चतुर्युगसहस्रत्वाते य-
 दिवचसंवैथ्यमापद्यते तस्मादत्र कलेर्देशसहस्रत्वातेहरिस्त्यक्षयतिमिदिनीमित्यस्य एवं तदर्थजान्द्वीतोयंतदधेवतागणइत्ययिज्ञेयम्-
 कलिस्तस्यांतोऽतिमदशसहस्रवर्षेषुहरिमेदिनीत्यक्षयति एवं तदर्थजान्द्वीतोयंतदधेवतागणइत्ययिज्ञेयम् ॥
 अथैतस्मर्थयितुमत्रगंगानयनार्थभगीरथोपास्यानम् स्कंदपुराणेकेदारखंडे ईश्वरप्रति ॥ भगीरथउवाच ॥
 पितरोमेमहाभागकपिलाश्रिसमारिताः तेगच्छंतुयथास्वर्गतवदेवप्रसादतः गंगाख्यं परमं ब्रह्मवर्त्तेतिशिव-
 रेतव तन्मेदेहिपितृणां हिंसुद्वारायमेप्रभो कपिलाश्रिविनिर्देग्धगच्छेयुः परमांगतिं अन्यैकालियुगेद्यो-
 रानराण्यविवर्जिताः दृष्ट्वालोकां हि गच्छति पुनरावृत्तिदुर्लभान् पीत्वामृतमयं वारिमुक्तिर्मेभ्यश्चमाप्नुयुः ॥
 ॥ ईश्वरउवाच ॥ तद्ददामि तेवदानीं सर्वपापभयापहं सर्वपाहितकामायत्वयोक्तं परमं ब्रह्मवर्त्तेतिशिव-
 ज्जाटाटव्याविराजिता धारात्रिलोक्यपापघ्ना गृहाणापि तमुक्तये यस्यादर्शनमात्रेण सर्वपापानि परांगतिं यादधार-
 रात्रसाव्यापापकं शशविभुः पुत्रीगमननपापघातं तेन वारिणा ॥ शिवउवाच ॥ मयामुक्ता हि साधारापतिता

श्रीमुखेगिरौ तस्याः प्रवाहवेगेन खडितावहोद्वयः त्रिवैयतितामत्यै ब्रह्महत्सौ घनाशिनी भगीरथो-
 पिसंश्राज्यगंगपरवदुर्लभां मेनेकृतार्थमानांगं प्रणनामपुनः पुनः अथ राजानमहाबाहुर्नदनाद्रिसमीपत वासु-
 किप्रमुखात्रागांस्तपस्तप्तुसमागतान् तमेवार्थंचित्यमानान् शिवसन्त्यस्तानसान् कीर्तयंतो हि गंगेति गंगगं-
 गेति चासरुत् ददृतातान् चित्वा विष्टे गंगांस्तोतुं मनोदधे चित्यामास बहुधा किं कर्तव्यमतः परं पातालनाग
 निलयेन विष्टं तिसरिद्वारं किं कर्तव्यं कुत्र गच्छेको मेदुःखं व्यपोहति नाम्नां सहस्रमाख्यातं गंगायास्तत्र पा-
 र्धति दिव्यरूपधरा देवी प्रत्यक्षं प्राह तं नृपम् ॥ गंगोवाच ॥ तुष्टास्मि सततं वत्सतपसा तव भूपते वरं-
 वरय भद्रं ते वराहोऽसि भगीरथ ॥ भगीरथ उवाच ॥ कृपां हि हि दसेस्मिन्मयि दुःखसमाकुले न गंतव्य-
 त्वया देवि पाताला निलये शुभे विना मुक्तिं प्रेषयित्वा मत्पितृदण्डोपदग्धकान् त्वया समग्रभावेन स्थेयं भारतव-
 र्षके समग्रभावेन स्थेयं भारतवर्षके समग्रभावेन पाताले गंतव्यात्समागसाहित्येनेत्यर्थः ॥ श्रीगंगोवाच
 ॥ भगीरथ महाप्राज्ञ एव वभविष्यति यावच्च ब्रह्महंशाद्यास्थायं त्यंवरमंडले तावत्कीर्तिं महाराज भविता ते-
 त्रिलोके मद्रूपा कीर्तिस्तव स्थिरैव भवतीत्यर्थः नामापितवच श्रुत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते कलार्द्धितीयपादे तु ग-
 भिष्यामि पुनस्तलं तदा पातालमार्गे वै भूत्वा भोगवती नदी तत्रैव नागान् प्रति ॥ गंगोवाच ॥ भगीरथे-
 न स तत्कैलासादेव वासुके निमंत्रितास्मि भूमौ हि पिच्छां मुक्तिं कारणात् सांप्रतंतदवश्यं हि कर्तव्यं भगवन्मया
 चरं भस्मिन् युगे भूषणागमिष्यामि तस्थलं इदानीं मुचमांशीघ्रं समुद्रमेमतिर्गतिः चरमेऽस्मिन् आगामिनि-
 कलियुगे द्वितीयपादे भोगवती नदी भूत्वा समुद्रमार्गेणागमिष्यामि नतु भूमिमार्गेण एतावता त्रैदं संपन्नं दि-
 वितारयते देवाभ्यां स्तारयते ह्यधः भूमौ तारयते मर्त्यास्तेन त्रिपथगाः स्मृता समुद्रमार्गेण भोगवती भूत्वा पाताले

गंगागमनं ननु भूमिस्थभागीरथीरूपा गंगागमनमिति तस्मान्नास्तं कादियुक्त्युपन्यस्तपाराणवाक्यैः सर्वथा गंगा
 तिरोधाननसभाव्य तथा च स्कांदेकेदारखंडे मायापुरी गंगाद्वारनाहात्म्ये धन्यानां पुरुषाणां हि गंगाद्वारस्य द
 शैतं विशेषतरनुमेपाकं संक्रमेतीति वपुण्यं दं तत्रापि कुंभराशिस्थ वाक्पतो मरुदिति इत्याद्युपक्रम्योक्तं
 क्षेत्राणां पक्वपृथ्व्यां स्थास्यति प्रवरे कलौ गंगाद्वारचकेदारं काशी गंगागमस्तथा गंगापि संगता यत्र सागरे
 एमहामते गंगापि स्थास्यते नैव सत्यमेतत्तारीवे रितमिति जले विष्णुस्थलो विष्णुर्विष्णुः पर्वतमस्तके
 ज्योत्स्नां लालाकुले विष्णुः सर्वा विष्णुमयं जगत् इति गंगा रथिनिर्णयः अथ कलंदं शसहस्रत्वातिहरिस्त्यक्ष्य
 ति मेदिनीमित्यर्थं समर्थकः कल्पांतकाल उच्यते कलंदं शसहस्रत्वातिहरिस्त्यक्ष्यति मेदिनी तदर्थं जानहवीतोयंत
 दं देवतागणः यावन्निष्ठति गंगावैतार्थानि संति च स्वेस्वे स्थाने नृणां पापं तावदेव हरंति च यदेवा दृश्य गंगा
 स्यात्को वा तं पापमाहरेत् विचार्यैव नृतीर्थानि गमिष्याति धरातलात् ब्रह्मांडे कलौ तु सर्वतीर्थानि स्वस्ववीर्यं स्वभा
 भवंतः गंगायां प्राप्ता मुंचंति सा तु देवी न कुत्रचित् अथ कल्पांतकालो वर्ण्यते श्रीभागवते द्वादशस्कंधे चतुर्थ्युगस
 हस्रं तु ब्रह्मणो दिनमुच्यते सकल्पो यत्र मनवश्चतुर्दंशं विशांपते तदंते प्रलयस्तावद्ब्रह्मरिरात्रिरुदाहता त्रयो लो
 का इमे यत्र कल्प्यन्ते प्रलयाद्याहि एतैर्मिसिकः प्रोक्तः प्रलयो यत्र विश्वसृक् शतेनंतासनो विश्वमात्मसात्कृत्य चा
 त्मभूः अत्रात्मभूर्हरिर्ब्रह्मा च तयो रभेदविवक्षायां ब्रह्मणो न तासनत्वं ब्रह्मणो निद्रां निमिरीकृत्य प्रवृत्तमानो
 लोकत्रयप्रलयो नैमित्तिकप्रलयः श्रृंङ्कोशस्तु संघातो विघात उपसादिते पर्जन्यः शतवर्षाणि भूमौ राजन्नवर्षति
 तदानि रन्नेहान्योन्यं भक्षमाणा क्षुधा र्दिताः क्षयं यास्यांति शनैः कालेनोपडुताः प्रजाः सामुद्रं देहिकं भोमं रसं सा
 वरीं कोरविः शशिभिः पिवते घोरेः सर्वे न विमुंचति ततः स्वर्गको वन्हिः संकर्षणमुखोऽपि तः दहत्यनिलवर्गो

तथः शून्याभ्रविवरानथ उपत्यंघ समंताच्चाशिखाभिर्विहसूर्ययोः दह्यमानं विभात्यंडं दग्धगोमयपिंडयत् ततः
 प्रचंडं पवनो वर्षाणामधिकं शतं परं सर्वतको वातिघ्नं खंरजसावृतं ततो मेघकुलान्यगचित्रवर्णान्यनेकशः शतं
 वर्षाणवर्धतं तदंतरि भ्रमः स्वर्नैः तत एकोदकविश्वं प्रह्लाडविवरंतरम् ॥ तदेव गंगागमनम् ननु प्रतिति
 प्ययुगमिति शिवसर्वमेव संपन्नम् ॥

अथ गंगा माहात्म्यं अंतरम्

मुक्ताभानुकपालशुक्लपुजटावह्नीपुमह्नीनिभा वन्हौलजनिभा दृशोर्मणिनिभा भोगोऽकरे भोगिनां नृत्याव-
 तैविवर्तनोरितपयःसंमृच्छं नोच्छालिताः खलंतो हरिर्मूर्ध्नि प्राणुसततं गंगाऽप्योर्विदेव १ नत्वा हरिहरो देवो
 रणवीरहरं भुंदे हरिगंगासुरेशानां कलौ मत्ताविविच्यते २ तथा चंपुराणेषु अग्निहोत्रादिकर्माणि सापापानिक
 लोपुगे गंगास्नानं हरेर्नामनिरयायमिदद्वयम् ३ हरेर्नामिवनामैव खलु पावनं कलौ नास्त्येव नास्त्येव नास्त्ये
 वगतिरन्यथा ४ भविष्योत्तरे अथ नं कृते मोक्षहेतु स्तेतायां तच्च वेत्तः ५ द्वापरे तु द्वयं च ज्ञाः कलौ गौगैव क्वला ६
 कृते तु सर्वतीर्थाणि त्रितायां पुष्करं ७ द्वापरे तु कुरुक्षेत्रं कलौ गंगाविशिष्यते भविष्ये कलौ गौगैव गौगैव कलौ गौ
 वक्वेलं कलौ मुक्तिमापन्नो गंगासेवा विना नरः अथ श्रीभगवत्या गंगायां स्तां त्विकं परब्रह्मस्वरूपमुच्यते स्तां
 देकैर्दारं खंडे शौनकादिभिर्भक्तैर्विभिः पृष्ठः सौतिर्वसिष्ठारुधती संवादेनाह ॥ श्रुतं धृत्युवाच- अक्षरं परं ब्र-
 ह्मयस्मिन् सर्वमिदं ततं कथं तदज्ञाप्यते लोकैर्किं नाम तद्वदप्रभो कथं ज्ञास्यति चरमे युगे विप्रादि यः परं तयोऽभक्तिवि

हीनानां कथं कलियुगे गतिः वसिष्ठ उवाच यो सौ सनातनो देवः परात्मा जगदीश्वरः उवाच भक्तिं संपन्ना सा रा
 त्सारतरं प्रभुः ईश्वर उवाच परात्मा निर्गुणः शांतो व्यक्तो व्यक्तगतिराश्रयः सर्वात्मा सर्वभूतेशः सत्यानंदो
 निरंजनः एक एव त्रिलोकात्मा सत्त्वादिगुणवर्जितः इत्याद्युपक्रम्य तदेव परमं ब्रह्म जलात्मा भगवान् जनः यत्रां
 वृनिमहां देवि अपारोचितदुर्गमे ब्रह्मांडकोटयोऽस्मिन्नन्तं ब्रह्म कोटयः उन्मज्जंति निमज्जंति नल ब्रह्मण्यनेकशः
 ब्रह्मांडं प्रति ब्रह्मादित्रयो देवाः सवासवाः इति तद्ब्रह्म विज्ञेयमनंतं सर्वतो मुखं तदेव सर्वरूपेण ब्रह्मांडि पुत्रवर्त्तते
 तदेव परं परं ब्रह्म द्रवरूपं महेश्वरं गंगारूपया पुण्यतमं पृथिवीमागतं शिवे गांगेतति ततो देवि गंगानामवभूवह
 ॥ देव्युवाच ॥ यदेतद्गदिते देवत्वया ब्रह्मांडवाह्यतः तद्गदस्व कथं देव प्राप्सं भूमौ निरामयं किमर्थं स्त्री-
 त्वं संप्राप्तिं देवस्य परमात्मनः ॥ ईश्वर उवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यत्पृष्टं हि मवत्सुते उत्पत्तिं द्रवरूप
 स्य देवस्य परमात्मनः पुरा प्रथमके स गेजगत्वं ब्रुम्ये सति शब्दायां शेषं संज्ञायां भुव्वापभगवान् प्रभुः कल्पा
 दौ पुनरेवा सौ सि सृष्टुरखिलजगत् तस्य चितपतोऽविकमलं नाभि मध्यतः जातं तस्मिन् महाभागे ब्रह्मा जातश्चतु
 र्मुखः लोकान्सृजन् सृजेत्युक्तस्तमाह परमेश्वरं उन्मृज्या क्षीणिकेना सौ भगवंतं सनातनं ॥ ब्रह्मोवाच ॥
 अहं सृष्टोऽस्मि भवता लोकं स्रक्ष्याम्यहं प्रभो सर्वज्ञत्वं मया लब्धं किमन्यद्वह्यमिति पापिनश्चापि स्रष्टव्याः पुण्या
 त्मानस्तथैव य तेषां मुक्तिर्भवेद्यस्मात्तत्कुरुष्व महप्रभो अस्माभिरपि यत्र त्वं व्योयासि पुरुष परमं भविष्यति नरा
 लोकं मायामोहेन संसृताः त्वां तत्त्वतो न वेत्स्यति पुण्यापुण्य स्वभावतः स्वल्पेनैवाप्युपायेनेतं पां मुक्तिवदप्रभो श्री
 भगवानुवाच सम्यगुक्तं त्वया ब्रह्म न कर्तव्यं वचनं तव आदि त्याद्यास्तु दत्तस्य संभविष्यति कन्यकाः देवार्तां प्रि
 यं कामार्थं मदित्यागं भंसंभयः इंद्रान्जो भविष्यामि यामतत्त्वमुपागतः तस्मिन्नेव तदा काले बलिर्नामा तु दानवः

ऐंद्रपदसमादित्सुः करिष्यति महामखतस्मिन्नेवमहायज्ञोच्छलयिष्याम्यहंबालं पदत्रयं याचयिष्ये पुण्यरूपांतरैर्णवै
 पदेनैकेन जगती हरिष्ये भूभुवात्मिका द्वितीयेन पदेनैव स्वस्मिन् ब्रह्मर्जनतापसान् क्रांत्वा चार्धेनैव राजमर्धेनाप्युत्तैर्वरं
 विष्णवस्त्रिणाप्रचरता कटाहो भेदितो बलात् अनेके कटिब्रह्माढई दृशस्त्वाधिकास्ततः तरगभंगि संलोलानि चरं
 तिमहाजले तदेव द्रवरूपे हंचित्योस्मि सुरनायक तेन मेन खजातेन रंध्रेण सहसा तु तत् द्रवरूपा तु ब्रह्माढया
 राब्रह्मसमुद्रवा आयास्यति महाभाग यास्मत्तामोक्षदायिनी गंगमिष्यति भधारा ततो गंगा भविष्यति एकेन
 तद्विभागेन स्वर्गमिष्यामि पद्मज पुनः पातालमार्गे वै भूत्वा भोगवती नदी तदानाम्ना त्रिपथगास्मरणात्पापनाशिनी
 तदेव पररूपं सर्वकामार्थसिद्धिदं नरादर्शनमार्त्रेण भविष्यति विकल्पमा धन्यास्ता एव मनुजामद्द्रवो भक्ति तत्परः
 तेषामुक्तिमहामां गसुलभात्मकरे स्थिताः न योगानां शतेनापिन तपोभिर्नैव ज्यया संतुष्यामि तथा देविय पाहंत जला
 धनान् एतेन गंगायाः परब्रह्मद्रवस्वरूपत्वमुक्तं तथा च भारते यो सौ विभ्वं भरो देवाश्चित्स्वरूपजनादनः स
 एव द्रवरूपेण गंगां भोना त्रस शयः अयं गंगा गमः प्रस्तुयते विष्णुपुराणे ततः प्रववृते ब्रह्मन् सर्वपापहरा सरित्
 गगा देवांगना स गमनूले पनापैजरा समंताद्ब्रह्मणः पुर्यांगगापतति वैदिवि सानव्रपतिता दिक्षु वनुर्धा प्रत्यपद्यत
 सीता चालकनंदा च यतुर्भेद्रेति वैक्रमान् महाभारते महापुण्यां च गगनात्यंततीतां महेश्वरः दधारश्चिरसा देवी
 तामेव दिवि सेवते एवं विधाया परब्रह्मद्रव परमार्थ तत्स्वरूपायाः श्रीगंगा भगवत्या यथार्थरूपतत्त्व विज्ञानात्स्मर
 जदर्शनपानावाहननाममंत्रोच्चारणार्चनार्दिरूपयोपस्थासकलजंतुना सद्यो वैकुण्ठशिवलोकादि मोक्षप्राप्त्या कांड
 एव सृष्ट्युच्छेद भयात् गगाभक्ति गोपनपुराणान्तरवचनैरुक्तं तथा च बहुदोषं महादुःखं ज्ञात्वा भानुष्यमध्रुवं मत्वा
 कलियुगं घोरं गंगाभक्तिस्तु गोपिता अतो गगाभक्ति गोपकानि वचनानि ब्रह्मवैवर्त्तादिपुराणे पुण्यस्थानि कले

रयुतवर्धति हरिस्त्यक्ष्यति मेदिनी । नदधैजह्रुवीदेवीतदधेदेवतागणइत्यादि । तथा च त्रैलोक्यं ब्रह्मवैवर्तदे । गं-
 गालक्ष्मीसरस्वतीनां परस्परवाटं विवादेन शापद्वारानदीभावप्राप्तेरनंतरं भगवना कलौषं च वर्षसहस्रं तति । शापोद्धारो
 विहितः । तार्थं गंगायादेवशक्तिविशेषांगोलोकादागताः । शापते पुनर्गोलोकं यास्यति । तद्वगंगायाः कृष्णांगं स-
 भं तावतिता । नतु ब्रह्मद्रव्यपीता । अथ चेद्भगीरथानीतवगंगा । ब्रह्मवैवर्तदे प्रोक्ता । तथा प्रिहरिकीर्तनं गंगासुर-
 शानां कांश्यादिस्थानानां च । कलेरर्थतवर्षात्तादे शकालेपि भूमौ दृढाऽदृढाऽसत्ताप्यवस्थापनीया । नो भेदेन भिन्नता
 भेदेन भवखलु जीवन् । कलौनास्त्वयनास्त्वयनारत्यगतिरन्यथा । अग्निहोत्रादिकर्माणि सवधानि कलौ युगे । गंगास्त-
 नं हरेर्नोमनिर्णयमिदद्वयं । कलिकल्मषनाशिनी । युगधर्मविवर्जितेति । गंगासहस्रनामस्तवराजेपि । नामद्वयमुक्तं
 तयोर्नैव श्रुत्य कलिकलकृतपापानां नाशिनी । युगधर्मः कलिकालधर्मवर्जितेत्यादिकलिनिवर्तकवचसां । वैषम्यमाप-
 यते । आभयोनिवृत्तयोपधस्य वृथोदयइत्यादि वत् । तस्मात्तपां कलिकल्मषनिवर्तकवचसां साफल्यसमर्थनाय । प्रा-
 यमतः । काशीपुण्यादि एव शापादिव्यवस्थानि श्रियते । तथा यहरिवंशे । एकोनत्रिंशाध्याये । वाराणसीनिकुंभ-
 स्तु शासवान् कारणांतरं । दिशेदासेन राज्ञा यासितायां काशीपुण्या । निकुंभो गणेश्वरो नागैः पूजया प्रार्थितो । घना-
 पुत्रादि संपदं ददाति । राज्ञो महिष्या प्रार्थितोपि । महादेवेच्छया पुत्रं दत्तवानतो राज्ञा निकुंभस्य गणेश्वरस्य स्थानं ।
 नाशितततः । पुण्यं कस्मादिष्यं शून्या तव राजन् भविष्यति । अंतर्धान कलौ या निपुरीस्तु वसते दा । पुरस्यास्तीति पुरी-
 महीदेव । अंतोर्हताय । मपि पुण्या । स्वयमर्तर्हितः सन्सामान्यसत्त्वावसति । देवताप्रतिमो छेदपि । देवताक्षेत्रा-
 दौ देवतासां च व्यतस्विते इत्यर्थः । कलावंताहंतापि पुरीकृतयुगादौ पुनरपि स्वमहिम्ना स्फुटविलासेन वसतीत्यर्थः ।
 अतः पुण्यादिवादि विनक्षत्रादशनवदंतर्धानमात्रं । नतु सर्वतोच्छेदः । किं वः । यावत्कलेः सध्यां शोस्ति तावत् । अत्र

द्वापरधर्माणां कियतामप्यनुवृत्तिरस्ति । पटोत्रिशद्वर्षसहस्रपर्यन्तकलावापि पुरीनातर्भवति । केवलस्य कलेः प्रवृत्ते
 सत्यामेवैतर्धानं । अन्यथा संप्रत्यणलभेन युज्यतेति दिक् । अथ गंगाया अपि कलावतर्धनि न्यवस्योच्यते । केदार
 खड्गः । स्कंदपुराणे । अन्यत्र एष विज्ञेया गंगाद्वारोत्तरं विना । कुशावर्तादक्षिणेतुः । गंधारालयस्मिन् । कलिदोष
 भरोदं सर्वधनैव तल्लयः । गंगाद्वारोत्तरं केदारमण्डलं । साभूमिर्नैव स्वर्गभूमिर्नैव । भूमोर्मिन्नरूपलं । तथा कः । के
 दारखड्गः । ईश्वर उवाच । इति तत्परमं स्थानं देवानामपि दुर्लभं । पंचाशद्वर्षाणां यामंत्रिशतं । जनविस्तृतं । इदं वै
 स्वर्गमिवैनं । एष्वीतामवेहिभो । आगंगाद्वारमर्यादं श्वेतांतं वरवर्णिनि । तामसंस्तुतः । पूर्वमवर्गवर्धाचलद्रुवं । के
 दारमण्डलं स्थितं भूम्यास्तं द्विन्नकं स्थलं । पुनश्च तत्रैवोक्तं । स्थानानां पर्वकं पृथग्यं स्थास्यति प्रवरकलो । गंगाद्वार
 रश्च केदारकाशी गंगागमस्तथा । गंगोपि सगता यंत्रमागरेण महामते । अयं स्थानविशेषः । गुणयति शयोमस्त्य
 पुराणे । कुरुक्षेत्रे समागंगा यत्र कुत्रावगाहिता । तस्मादंशपुणोऽप्रोक्तं यत्र विधेयं संगतो । तस्मादंशपुणाप्रोक्ता
 काश्यामुत्तरं वाहिनी । काश्याः शतगुणा गंगागंगायाः संगमेशतः । सहस्रगुणैस्तोचापि भवेत्सागरगामिनी । भवेत्पु
 श्चिमं वाहिनीत्यपि पाठः । साराजन्दर्शनादेव ब्रह्महत्याव्यपोहति । अयंति प्रवलतरकालिप्रवृत्तौ । म्लेच्छयवतादि
 नोस्तं कहेतुवादकोकदोपेण्डुषायाः काश्या अप्यतर्धानाद्युच्यते । केदारखड्गः । उत्तरकाशीमाहात्म्ये । ऋषय ऊचुः
 भगवं भूतमप्येयं शक्तार्थोऽस्मै वयं प्रभो यद्भवान् दृष्टुमागहिं प्रापितो भक्तवत्सल । कलावतर्हिताकाशी इति
 शतां किलाधुना । तत्त्वेदं श्रवणप्राप्तपीडाह्यत्र समागता । कलोपापसंसारविष्टे सर्वधर्मविवर्जिते । कयं काशीवि
 नादेव गतिर्नृणां भविष्यति । कलौ येषां गतिर्नास्ति तेषां वारणसी गतिः । तस्यामंताहं तायां तु कुत्र स्थानं तव प्रभो
 एतन्मंसं शयं छिधियं तं स्वं करुणानिधिः । ईश्वर उवाच । यदा पापस्य बाहुल्यं यवनाक्रांतं भूतलं भविष्य

तितदाविप्रनिवासाहिमांचले । काश्यासहकरिण्यामिसर्बतीर्थसमन्वितः । अनादिसिद्धतत्स्थानं वत्तते सर्वदे-
 बहि यत्र भागरिर्गंगाप्युत्तराश्रितवाहिनी । असीचवरणयवसन्निभाते सदैव हि काश्याहि यानि तीर्थ-
 णितानि सर्वाणि तत्र हि वर्त्तते सर्वदानं भुक्तिमुक्ति करणि च अन्ये पुतीर्थे राजेष्वाकाश्यामपि द्विजोत्तमाः । अं-
 शं शभागं तोविप्रान्निवसामि सर्वदा । केदारमंडले विप्राः साकल्येन स्थितिं म येन केनाप्युपायेन वृत्तिभि-
 र्छरातत्र वै । अमंगलं जीवितं तु मरणं यत्र मंगलं इतः प्रभृतिभो विप्रास्तत्रैव निवसाम्यहं यावत्तिकाश्यां-
 तीर्थाणि तानि तत्रैव संतिहि । बहुना किमिहोक्तेन सामुक्तेः कारणं परं तत्र ज्ञानं विनान्यत्र मुक्तिर्नैवास्ति दुर्लभा । अ-
 त्र सांप्रप्येते देहत्यागेनैव महाव्रताः । तस्मादस्मात्पुण्यतमं स्थानं नास्ति महीतले केदारमंडले सारात्सारमेव मे पुरी-
 इयमेव कलौ म्लेच्छजनसंकुलकेद्रुवं काशीतिरूपाति यात्येवनान्यथामभापितं कळावंतीहि ताकाशियवनव-
 लोद्धृता । भविष्यति तदा ह्यस्यां काशीं संज्ञा विमुक्तिदा । इदं तत्परमं योग्यं स्थानमस्ति सुनिर्मलं पापिष्ठास्तन्न-
 जानंति ममायाविभोहिताः । धर्मज्ञाश्च सदा चाराः सुशीलाः सत्यवादिनः । एतदेव परं स्थानं जानंति शास्त्रनिश्चया-
 त् । लोलाकैश्च वै कोटीर्गंगो ज्यानं गंधनः । कलिलैश्च शरोर्विष्णुः शिवो धन्वी पुनातुवः । १ । अथ पुनर्गंगायाम्-
 हिमात्रस्तुयते । पुराणां तेषु । तस्यास्त्रिपथं गत्वा त्वं प्रतिमासमप्युक्तं । दिवितारयेते देवान्नागांस्तारयेते ह्यधः । भू-
 मोतारयेते मर्त्यास्तेन त्रिपथगाः स्मृतं पश्चादौ कृष्णपक्षे तु भूमां सन्निहिता भवेत् । यावत्पुनरमागस्यादिनानि दशानि
 त्यंशः । शुक्लं प्रतिपदं रभ्यादिना निदश संस्रूया । पातालं पित्रिपथगाः सन्निधानं करोति हि शुक्लैकादशिकादीनि
 गंगास्वर्गतरंगिणी । पंचम्यं तो नि सादेवी स्वर्गे सन्निहिता भवेत् । सामान्यसत्तया त्रिपथगे वा विशेषसत्तया सन्निधा-
 नं करोतीत्यर्थः । अथ गंगया भूमावागमस्या तये संक्षेपतो भगीरथोपाख्यानमप्युच्यते । केदारखंडं गंगावा-

सयेतपसातोपितांशिवंप्रति भगीरथउवाच
 देवप्रसादत गंगारूपं परमं ब्रह्म वर्तते शिखरे तव
 गच्छेयुः परमां गतिं अन्ये कलियुगे घोरा नरा
 पीत्वा मृतमयवारिमुक्तैश्चैव धर्ममनुयुः ईश्वर उवाच
 त्वयोक्तं परमं यव । स्फुरद्दिदुःकुलाभास्वज्जटाटव्यां विराजितां धारात्रैलोक्यपापघ्नीं गृहाण पितृमुक्तयं यस्याद
 शनमोत्रेण सर्वेषां तिथुभां । तियां दधारपुरा ब्रह्मा व्यापारकलशे विभु पुत्री गमनं जं पापघ्नीं तै नैव वारिणा देवी
 प्रतिशिव उवाच मयानुकाहे सा धारा पतिता श्रीमुखि गिरौ यस्याः प्रवाहवेगेन खडिता वहवो द्रव्यः । त्रिधा
 वैपतिता मत्स्यं ब्रह्म हत्यै घनाशनी भगीरथोपि सप्राप्य गंगानैलोक्यपावनीं मनेकृतार्थमात्मानं प्रणनाम पुनः पुनः
 अथ राजा महानाहुर्नन्दनाद्रि समीपत वासुकिप्रमुखान्नागांस्तपस्तप्तुं समागतान् तमेवायं चित्यमानान् शिवसंन्य
 स्तमानसान् कीर्त्तयते हि गंगेति गंगेति वासुकिप्रमुखान्नागांस्तपस्तप्तुं समागतान् तमेवायं चित्यमानान् शिवसंन्य
 स्वाचैव पुनः पुनः चिंतयामास बहुधा किं कर्त्तव्यमत परं पातालैनागानिलयेन यिष्यति सरिद्धराम् किं कर्त्तव्यं कर्त्तव्यं
 कैः भदुः संवपेहति नान्नासहस्रमाख्यातं गंगायास्तत्रैव पतिति दिव्यरूपधरा देवी प्रत्यक्षप्राहतं नृपं गंगोवाच ॥
 तुष्टास्मि सततं वत्सतपसातवभूपते वरं वरय भद्रं ते वाराहोऽसि भगीरथ राजोवाच कृपां विधिहिंदासेस्मिन्मयि दंतु ख
 समाकुलेन गंतव्यत्वाद्योऽपि पातालानिलये शुभे विनामुक्तैः प्रेययित्वा मत्पिच्छकोपदग्धकान् त्वया समप्रभावेन स्थ
 यं भारत खडके गंगोवाच ॥ भगीरथ महाभाग एवमेव भविष्यति यावच्चंद्रग्रहे शाद्याः त्वास्यं त्यक्त्वा मंडले
 तावत्कीर्त्तिमहाप्राणिं भविता तत्रिलोकके नो मापितवच श्रुत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते कलहिंती यपदेतुं मिष्यामि पु

नस्तलः । तदापातालमागवभूत्वाभागवतनिर्दा- नागान्प्रत्युवाच- भगारथनस्वलाकादानातास्माहवासक-
संप्रति तदवश्यहिकतव्यभगवन्मया- चरमास्मन्युगभयश्रागमिष्यामि ते स्थल- इदनामचमाशाघ्रसमुद्रमग-
तिमेता- इत्यत्र- कलह्नीताय पादसमुद्रमगणपातालगमनस्वयमवाक- तच्च- तदधेजान्द्वेदोवातिकलः- पंच-
सहस्रवर्षातकालेनोपपन्न- कदास्याः प्रादुभावकाल इति एष्ट- साप्यनकधाभगवतारामकृष्णादिवतारतरप्रा-
दुभावतज्ञयः तथाहि- श्रीगंगायाः प्रादुभावकालः- कपिलाज्ञयाभगीरथयोनिमित्तकानवस्कंधेप्रसिद्ध-
सचभगीरथइक्ष्वाकुवंशजः- ववस्वतमन्वतरभव- ततोपिपुववस्वतमन्वतरवलयज्ञालिंगस्यभगतोवानपादगु-
ष्ठनखाग्रभिन्नब्रह्माडिकटाहविवग्द्वाराब्रह्मद्रधारदिवोमध्यवततारेतिभगीरथातपनात्पुववस्वतमन्वतरेश्र-
यते- नचदिवोमध्यवततारेति तेनविग्रहगाज्ञायते- साभगीरथतपनात्पुवदुभुविनावततारेतिबाध्यतस्याश्रय-
चर्मस्कंधस्यगधेवोकेयनमुविश्रागमनप्रसिद्धिः- तथासीताचालकनंदे- त्थारभ्यभुवयातीभारतवर्ष- दक्षिणस्या-
दिशिजलधिप्रविशति- इत्यत्यनगधेननकवलवस्वतमन्वतरएवगंगायाभुविश्रागमननज्ञायते- एवचसतिप्रल-
येपि- श्रीगंगायाः- स्थितिस्तृतीयस्कंधेअयते- स्वधुन्याद्रेः- स्वजटाकलापरुपसृशतश्ररणोपघातमिति-
श्लोके- नचतस्यैतन्दिनप्रलयत्वात्- स्वायंभुवमन्वतर- श्रीगंगायाभुविप्रादुभावो नवासीदितिवाच्य- चतुर्थ-
स्कंधेस्वायंभुवमन्वतरपितस्याः प्रादुर्भावोलिखितः- तथाहि- नवध्याभचर्तामिद्रोयज्ञज्ञोभगवन्ननु- यज्ञि-
पाथयेज्ञानयस्ययास्तनवः- सुराः- श्लोकैर्नानेनएथुकोलस्वायंभुवमन्वतरेनिश्रयते- तदायज्ञस्यैद्रत्वात्- श्री-
गंगायाविद्यमानत्व- तदातत्रएथुचरिते- गंगायमुनयोर्नद्योरंतराक्षत्रमावसत्- आरब्धानेवबुभुजेभोगान्पुण्य-
निर्हासया- अन्यच्चतत्रवदक्षयज्ञातेज्वभृथस्नानप्रयागेविश्वसृग्भिः- कृतमित्यपिचतुर्थस्कंधेअयते- तथाच-

श्रोत्राद्यविभक्त्याङ्गानां यमुनयान्विताः विरेजेनात्मानासंस्वस्वधामयुस्ततः एतदेपिस्वायंभुवमन्वतरएवा
 सतिगम्यते' एवंचसति यदिस्वायभुवमन्वतरेश्रीगंगायाभुविप्रादुर्भाव आसीत्तर्हिबलंयज्ञे उद्भवःकिं
 मितिनिर्कृपितस्ततोपिपश्चाद्गरीरथद्वाराश्रीगंगायाःप्रादुर्भावोनिर्कृप्यतइतिकथसंगच्छते ' इतिसंदेहसिद्धांतो
 त्रनिरूप्यते श्रीगंगायाःप्रादुर्भावस्तावत् भगवतःप्रादुर्भाववत्सदासत्वेपिसमृद्धयेशेपिकारणान्तरणपुनःपुनर्व
 प्यते यथाचगोलक्षणने उपास्योपासकभावोनवनवसुखेषुबराहाद्या अवतारावर्णिताः तेषामेवावतारास्तत्रतत्रका
 लंश्रयते यथाचभरतखंडे उपास्योनारायणउपासकानारदः तथाअन्येष्वपिखंडेषुअवतारांतरास्तत्रोपास्यो
 पासकमेदाःसतिएवंचसतिस्वायंभुवमन्वतरे दक्षसुतायांधर्मान्नरनारायणौभगवतोमूर्तिभेदेनावतीणौतौचरबायं
 भुवमन्वतरेभरतखंडेपूज्यत्वेनस्थितौ एवमन्येषामप्यवताराणांदेवभौमविलंबकुंठुमूर्तिभेदेनस्थिता यावत्केलया
 धिकारश्रयते तथाचपादौ वैकुंठभुवनेनित्यनिबसन्तिमहोज्वला अवतारासंदांतत्रमत्स्यकर्मदयोखिला दानो
 पादानरहितौनवप्रकृतिजाःक्वचित् नचपाद्भवचनेवैकुंठपटश्रवणात् भौमोविलथ्वैकुंठोनभवतीतिवाच्यत्रयेप्रभ
 गवान्साक्षादिठितत्रतत्रवैकुंठास्तीत्यभिप्रायात् वैकुंठपटस्योपलक्षणात् यन्निकंततुनिर्गुणइत्येकादेशस्क
 र्धेभगवद्वाक्याच्च एवचसति श्रीगंगायानकेवलंत्रिविक्रमपदोद्भवत्वमंगिकर्तव्यं तस्याःसगुणब्रह्मवत्वात् त
 र्धरणोद्भवत्वच केनचिद्धेतुनाश्रीनसिंहादिवदविभावोमतव्यः यथाभगवतआविर्भावोनिमित्तं तथागंगाया
 श्रय्याविर्भावोनिमित्तस्वीकर्तव्यं तथाचगीतायां परित्राणायसाधूनांविनाशायचंदुष्कृतां धर्मसंस्थापनार्थाय
 सभाविमुगेषुगे इविवतृगंगायाःपिज्ञातव्यं - तथाहिपत कल्पपरंभतएवब्रह्मांडरचनासहभूतोभूगोलखगो
 लयाःप्रादुर्भावस्तत्सहभूतोभुविसत्तसमुद्रानां गगायमुनादिनदीनांसुर्भवादिपर्वतानांचरचनाज्ञेया अतश्चस्वा-

नस्तले । तदापातालमागवधुत्वाभोगवतीनदी ॥ नागान्प्रत्युवाच ॥ भगिरथनस्वलोकादानातास्माहवासुके
सांप्रतंतदवश्यहिकचंच्यभगवन्मया ॥ चरमास्मिन्पुंगुभूयश्रागमिष्यामितेस्थले ॥ इदमोचमर्माशोध्रसमुद्रेमग
तिमेता इत्यत्र कलोद्धतीपादेसमुद्रमगणपातालगमनस्वयमेवाकं ॥ तच्च तदधेजान्हवीदेवोक्तिकलेः ॥ पंच
सहस्रवर्षातकालेनोपपन्नं कदास्याः प्रादुर्भावकालइतिष्टे साप्यनैकधाभगवतारामकृष्णादिरवतारंतरप्रा
दुर्भाववर्तुज्ञयं तथाहि श्रीमगायाः प्रादुर्भावकालः कपिलज्ञायभगिरथयोनिमित्तकान्वस्केधेप्रसिद्ध
सचभगिरथइवकुंशराजः वैवस्वतमन्वतरेवभूव ततोपिपूर्ववस्वतमन्वतरेवलयज्ञालिंगस्यभगवतोवामपादंगु
ष्ठनखाग्रिभित्रब्रह्मांडकटाहविवह्वाराब्रह्मद्रवधारादिवोमधून्यवतारोतिभगिरथातपनात्पूर्वमेववैवस्वतमन्वतरेभू
यते - नचदिवोमूर्धन्यवतारोतिनवियद्वगाज्ञायते साभगिरथतपनात्पूर्वभुविनावततारोतिवाच्यतस्याश्रप
चमस्केधस्यगद्यवैयनभुविआगमनप्रसिद्धिं तथासीताचालकनंदे त्थारभ्यभुवयातीभारतवर्षं दक्षिणस्यां
दियिजलाधिप्रविशति इत्येत्यनगयेननकेवलवैवस्वतमन्वतरेएवगांगायामुविआगमननज्ञायते एवंचसतिप्रल
येपि श्रीगंगायाः स्थितिस्तुतयिस्कंधेश्रूयते स्वधुन्याद्रेः स्वजटाकलोपरुपस्पृशतश्ररणोपघातामिति
श्लोके नचतस्यैतंदिनप्रलयत्वात् स्वायंभुवमन्वतरे श्रीगंगायांभुविप्रादुर्भावोवासीदितिवाच्यं चतुर्थे
स्कंधेत्वायंभुवमन्वतरेपितस्याः प्रादुर्भावोलिखितः तथाहि नवम्यभर्बतामिद्राजज्ञोभगवन्ननु यज्ञि
यांसपयज्ञेनयस्यपास्तनवः सुराः श्लोकनानेनपृथुकालेस्वायभुवमन्वतरेनिश्रूयते तदायज्ञस्यैवत्वात् श्री
गंगायावैयमानत्व तदातत्रैवपृथुचरिते गंगायमुनयोर्नद्योर्तरंगेनत्रमावसन् आरब्धानेववभुजेभोगान्पुण्य
जिहोसेया अन्यच्चतत्रैवदक्षयज्ञातिऽवष्टुपस्तानप्रयागेविश्वसृग्भिः कृतमित्यपिचतुर्थस्कंधेश्रूयते - तथाच

श्रोत्रुत्यविभूयत्तान्निर्गमयमुनयान्विताः विरजेनात्मानासर्गस्वधामयुस्ततः एतदेपि स्वायंभुवमन्वतर एवा
 सीदति गम्यते' एवं च सति यद्विस्वायभुवमन्वतरे श्रीगंगायाभुविप्रादुर्भाव आसीत् तर्हि विलेयज्ञे उद्भवः किं
 मिति निर्णयितुं ततोऽपि पश्चाद्गङ्गाद्वारा श्रीगंगायाः प्रादुर्भावो निरूप्यत इति कथं संगच्छते ' इति सदेहसिद्धांतो
 त्रिनिरूप्यते श्रीगंगायाः प्रादुर्भावस्तावत् भगवतः प्रादुर्भाववत्सदासत्त्वेऽपि समुदाये शंका रणान्तरेण पुनः पुनर्व
 र्णने यथा च गोलवर्णने उपास्योपासकभावेन नवमुखे ह्यधुराहाया अवतारा वर्णिताः तेषामेवावतारास्तत्र तत्र का
 लेश्रूयते यथा च भैरवखण्डे उपास्यो नारायण उपासकानंदः तथा अन्येष्वपि खण्डेषु अवतारांतरास्तत्रोपास्यो
 पासकभेदाः सति एवं च सति र्बायं भुवमन्वतरे दक्षसुतायां धर्मात्तरनारायणो भगवतो मूर्तिभेदेनावतिष्ठति तौ च र्बायं
 भुवमन्वतरे भरतखण्डे पूज्यत्वेन स्थितौ एव मन्येयामप्यवताराणां द्वैतभावो विलंबकुण्ठपुमूर्तिभेदेन स्थिता यावत्कल्पा
 धिकारश्रूयते तथा च पाद्मे वैकुण्ठभुवने नित्यनिवसंति महोज्ज्वला अवताराः संदातत्रमस्य कूर्मदयोः खिला दानो
 पादानरहितानवप्रकृतिजाः कश्चित् न च पाद्मवचने वैकुण्ठपदश्रवणात् भूमौ विलम्बकुण्ठो न भवतीति वाच्यं यत्र यत्र भ
 गवत्साक्षात्पठिततत्र वैकुण्ठोऽस्तीत्यभिप्रायात् वैकुण्ठपदस्योपलक्षणात् यन्निर्कृतं तु निर्गुण इत्येकादशस्कं
 धैर्भगवद्वाक्याच्च एव च सति श्रीगंगायानकेवलं त्रिविक्रमपटोद्भवत्वमंगिकर्तव्यं तस्याः सगुणब्रह्मद्रवत्वात् त
 द्वा एणोद्भवत्वं केन चिच्छित्तुना श्रीनृसिंहादिवदविर्भावोमतव्यः यथा भगवत आविर्भावो निमित्तं - तथा गंगाया
 श्रद्धया विर्भावो निमित्तोऽस्तीति कर्तव्यं तथा च गंगायां परित्राणाय साधूनां विनार्षार्थचतुष्कृतां धर्मसंस्थापनार्थाय
 स भुवामिधुगुणे इविवत्तु गंगाया अपि ज्ञातव्यं तथा हि यत् कल्पपरं भूत एव ब्रह्मांडरचनासहभूतो भूगोलखगो
 ले योः प्रादुर्भावस्तत्सहभूतो भुवि सप्तसमुद्रानां गगयं मुनादिनदीनां समुदादिपर्वतानां च रचनाज्ञेया अतश्च स्वा

यमुवादिपतुं दशमन्वतरेपुगंगालोकस्थस्यत्येव केनचिन्नामिन्तेनतिरोभागेजाते नैवस्वतमन्वतरेत्रिविक्रमच
रणवद्भूता ततोपिकेनचिद्धेतुनातिरोभूतासगरात्मजानुदधीर्षुर्वस्वतमन्वतरेभगीरथद्वाराप्रादुर्भूता तथाचा
त्रसप्रमाणिकाउपपत्तिरुपन्यस्ता जन्हुनायोगवलेनक्रोधात्पीता पुनरपिर्वैशाखशुक्लसप्तम्यातत्कर्णेश्च्रात्प्रा
दुर्भूता तथा अगस्त्येनपीतःक्षारसमुद्रास्तिरोहितः तत्पुनरपिप्रस्वेदनाविरासीत् इतितत्रपुराणांतरेषु
श्रूयते अतःश्रीगंगायाश्चापियथातथा प्रादुर्भविसेह सुधीर्भिनैकार्यः इत्यलम् अथैतज्जातीयकःसंदेह
स्तुसप्तसमुद्राणामुपत्तावपिभवति सप्तसमुद्रान्विनासतद्दोषविभागेनस्यात् अतश्चसप्तसमुद्राःकदाउत्पन्ना
इतिविचार्यते सप्तसमुद्राणामुपत्तिस्तावत्प्रियव्रतरथचरणत्वादेवपंचमस्कंधेप्रसिद्धा ततःपूर्वसप्तसमुद्रानांसं
क्षिप्तिन ततोपिपूर्वतोश्चा सन्नमेव तृतीयस्कंधेकदंभं प्रति भगवद्वाक्यं प्रजापतिसुत सच्चाट्मनुर्विख्यातमं
गलः ब्रह्मवत्तयोधि यसन्शास्तिमन्ताणवामहीमित्युक्ते रित्येवंसंदेहेजायमाने अत्रोच्यते कल्पारंभेसप्तर्द्धीपाः
त्पितुर्भनोरान्येपिशान्तिस्तिसंप्ताणवामहीमित्युक्ते अतःप्रियव्रतरथत्वात्सप्तसमुद्राणामुपत्तिर्मुधास्यात् त
ससागराएवपृथ्वीप्रजापतिसिसृक्षयाउपन्नेतिगंगोद्भवप्रकरणेस्थितं अत्रापि सप्रमाणिकोपपत्तिस्तावदुच्यते
यथापिसप्तर्द्धीपासप्तसागरामेदिनीकल्पारंभकालमारभ्य प्रलयपर्यंतस्थास्यत्येव तथापिमध्यमंअगस्त्यादि
भिर्योगसिद्धादिहंतुभिरन्येषां दृष्टप्रायेःकैश्चिद्धेतुभिस्तेषांसमुद्राणां मध्येएकस्यवातिरोधानेजातेकेनचिद्धेतु
नाश्रीगंगावत् अगस्त्यादिभिःप्रियव्रतादिभ्योवातेषामुपत्ति स्यादेव अगस्त्याख्यानंचमहाभारतादैतत्रतत्रा
स्त्येव तत्रअगस्त्येनजंबूद्वीपमर्ष्यादाविचार्यकः क्षारसमुद्रंएकपीतस्तत्त्वातश्चासिकतात्वातइवविलोकितः पुन
श्चत्तरसमुद्रानिःसारितः नाहितादृशानांयोगिनांसमुद्रपानंतत्त्वातपूरणयोगवलेनदुर्घटं अतश्चान्येषामपिपण्यां

समुद्राणामाविर्भावतिरोभावेप्रमाणालाभेशंकायामुत्पद्यमानायां तत्राप्युत्तरमाह तथाहि स्वायंभुवमनुरा
 ज्यकालेसप्तसमुद्राणांतृतीयस्कंधेस्थितिश्रवणात् प्रियव्रतराज्यकालेतेषामुत्पत्तिरितिरोभावान्यथानुपपत्त्यान
 स्यात् अतोमनुराज्यानंतरंकेनचिद्देतुनातेपातिरोधानेजतेयेतिरोभूतास्तएवप्रियव्रतरथखातात्पुनरुद्धताइति
 रीत्या तृतीयपचमस्कंधयोः सप्ताणवोत्पत्तौविरोधपरिहारःकृतः नचराविविलोपमात्रं प्रियव्रतचरितं
 स्वीकर्तव्यमितिचेन्न अर्कवत्परिश्रमणेप्रियव्रतरथचरणस्यापिध्रुवेषुपाशनिर्मधेनसूर्यरथस्याक्षसुभेरुपवर्तस्यमू
 र्ध्वनिर्कृतस्यमूर्ध्वभागानसोत्तरपर्वतस्योपरिउत्तरभागेस्वीकृतेप्रियव्रतरथचक्रस्याप्यर्कवत्परिश्रमणेस्वीकृतेसप्तज
 लंधीनां भूमीस्थरथचक्रंदिनाउत्पत्तेरसंभवात् अतःकर्मविमानवत् योगमयः प्रियव्रतस्यरथःतच्चक्रंभगव
 द्रुपसनाबलेनचसप्तसमुद्राणामाविर्भावैवयोगनिर्भतेविज्ञेयः पूर्वस्मात् क्षारसमुद्रकरणाद्रथचरणात् उत्तर
 सप्तसमुद्रकरणात्तदृशानांसमुद्राणांकरणात्तदृशरथस्तच्चक्रंचसमुद्धृतं अन्यथाचक्रस्यैकप्रकारेस्वाकारेपूर्वपूर्व
 र्मादुत्तरांतरद्वीपसमुद्राणांदिगुणमानेनेत्यतिनेसंभवतीतिभावः नचविद्वन्मालीमाहेश्वरायक्षसारक्षसारुद्रदेतेनसो
 वर्णविभीर्नेनसूर्यस्यपृष्ठतोश्रमणेनराविविलोपितकर्मवत् प्रियव्रतस्यापितावन्मात्रएवकर्मनसंभवति पृष्ठतो
 श्रमणेभावात् भूमिटेनचक्रेणसूर्यगतितःप्रियव्रतगतरथगतैवपन्यात् -- ब्रह्मांडप्रकाशकत्वनस्यादितिवाच्यं
 सूर्यवद्देतेरभावेपिचंद्रवत्प्रकाशकत्वायोगप्रभावाच्च -- ब्रह्मांडप्रकाशकत्वेसेदेहोनाकार्यः -- योगिनस्तावत्
 दंडादिनापिसूर्यशेषादेःकर्मकर्तृशक्ताः एवहि आख्यापिकामहाभारतेश्रूयते -- तथाहि विश्वामि

वस्तावच्चगिष्ठदेशात्तत्रसिष्ठादात्मनस्तपत्कृष्टं ब्रह्मणा त्रिकं गम 'गत्वाचष्टवान्' - ममतपेधिकं वसि
 ष्टर्येवेति तच्छ्रुत्वा ब्रह्मा तमाह 'विश्वमित्रं वंतावत्सूर्यशेषदिग्गजानवाननय' - तच्छ्रुत्वा विश्वमित्रो ग
 त्वागमनार्थं सूच्यमाह 'ततः सूर्यं आह' मयि गते दिनरात्र्यः दिव्यवहारेन भविष्यतीति 'शेषप्रतिविश्वमित्रो
 गर्मनायाह' 'ततः शेषोऽप्याह' मयि गते धरां कोषारं पिप्यति - तथैवं तदिग्गजानां अप्युचुः 'अस्मां सुगते पुधुरा
 निरालंभा पातालं पश्यतीति' ततो विश्वमित्रस्तेषामुदंतं ब्रह्माणं प्रत्याह 'ततो ब्रह्मास्मयं न्विश्वमित्रमुवाच
 'वशिष्टमर्वानय' तप्युके वशिष्टसमागते वशिष्टमपि ब्रह्मादिग्गजादीनां मानयनायादिष्टवान् 'तथैव वसिष्ठो
 पि गत्वा तानुवाच' तमपि ते तैषोचुः वसिष्ठोऽपि तानाह 'मम कौपीनं सूयं कर्म करिष्यति' शेषं कर्म ब्रह्मदंडो दिग्ग
 जानां कर्मकं मंडलुश्चेति' तथा कृत्वा वसिष्टस्तान् सर्वान् ब्रह्मणोऽदृशयत् 'ब्रह्मा विश्वमित्रमाह 'तपसः श्रेष्ठं त्वयै
 व ज्ञातव्यं' किं प्रश्नेनोति निरस्तो विश्वमित्रस्तूष्णीं जगामेति दिक् एवमेव प्रियव्रता गत्वा दीनामापयोगवत्
 ज्ञातव्यं किंच विराट्पुरुषब्रह्मादंपुंडरीके स्थूलदेहे 'इडां पि गलामुपुष्पास्थां स्ति त्त्रोनाड्यं स्तां श्यगंगायमु
 नां सरस्वत्यास्थां सां चलोपः सति ब्रह्मांडिकदापि न संभवति' इदानीं च - यथा प्रयोगे वहिदंष्ट्राः अप्रकाशाः पिसर
 स्वतो विंदुसरो वरादौ प्रगटावर्तन्ते तथा भरतखंडे 'वर्तमानायाः श्रीगंगायाः' - काशमीरमंडलादो वपि श्रोतश्च
 वणात् 'ततश्च बहूनां श्रोतसामध्ये' कस्यचित् तत्त्रोतसः कालगत्या अग्रं गतवेषि' अन्येषां संज्ञात् - 'लुप्तस्या
 पि त्र्योतसः पुनराविभावं संभवात्' एवं भरतखंडे पि गंगायालोपो न भवतीति संक्षेपः - गंगायाः सुपुष्पां साम्यत्वेन

वस्तावच्च सिष्टेति शातवसिष्टादात्मनस्तपत्कृष्टप्रयुं ब्रह्मणां तैकजात्म - गत्वा च पृष्ठवान् - ममतपे अधिकं यसि
 ष्टस्येवेति तच्छ्रुत्वा ब्रह्मा तमाह विश्वामित्रः वतावत्सूर्यं शेषदिग्गजानवानय - तच्छ्रुत्वा विश्वामित्रो ज
 वैरागमनार्थं सूर्यमाह ततः सूर्यं ब्राह्म मयि गते दिनरात्र्यादि व्यवहारे न भविष्यतीति - शेषप्रतिविश्वामित्रो
 गमनार्थाह - ततः शेषोऽप्याह मयि गते धराकोधारं पिब्यति - तथैवादिग्गजा अप्युचुः - अस्मां सुगतेषु धरा
 निरालंबापातालपारस्यतीति - ततो विश्वामित्रस्तेषामुदंतं ब्रह्माणं प्रत्याह - ततो ब्रह्मा रमयन् विश्वामित्रमुवाच
 वाशेष्टमवानप तथेन्युके वाशिष्टे समगते वाशिष्टमपि ब्रह्मादिग्गजां दीनामानयनाय दिष्टवान् - तथैव ब्रह्म सिष्टो
 षि गत्वा तानुवाच तं मपि ततपैवोचुः वाशिष्टोऽपि तानाह मम कौपीनं सूर्यकर्मकरिष्यति शेषकर्म ब्रह्मादृढो दिग्ग
 जां कर्मकमंडलुश्चेति तपाह्वेव वासिष्टस्तान् सर्वान् ब्रह्मणोऽदर्शयत् - ब्रह्मा विश्वामित्रमाह - तपसः श्रेष्ठः वयै

न्नोनेति निरस्तो विश्वामित्रस्तूष्णीं गगामेति दिक् एवमेवाग्निप्रवतागस्त्यादीनामपि योगबलं

न्नन्तिके स्थूलदेहे इडां पिण्डालासु पुष्पाख्यास्ति तस्मिन्नाड्यस्तथाश्वगगाप्यमुं

ण्यवति इदं नीच - यथा प्रयोगे वा हि देष्टव्यः अथ काशाः पिसर

न्नागाद्याः - कायमीरसं दलादो वापि औत्तश्च

न्नोपांस्त्वात् - लुप्तस्या

नीममृतरूपामूर्जस्वर्तो गंगाश्रितासखिदिवंजति इरावत्यादयः पंचनदीप्रभेदास्तदात्मिकां १ ऋ
 विजुष्टाविष्णुपर्दीपुराणां संपुण्यभारां मनसा हिलोके सर्वात्मना जाह्नवर्षये प्रपन्नः स्ते ब्रह्मणः सदनं संप्रयाति २
 ब्रह्मणः सदनं वैकुण्ठम् २ लोकानि मात्रयति याजननी वपुजान् स्वर्गसदा सर्वगुणोपपन्नान् इष्टपदं ब्राह्मणमभीप्समा
 नैर्भगासदैवात्मवशैरुपास्या ३ उत्सर्जुष्टामिपर्तां विश्वरूपाभिरावर्ता जनयिर्जोगुहस्यभिष्टैः सेवाममृतां ब्रह्मकांतां
 गंगां श्रपेदात्मविशुद्धिकामः ४ उत्सर्जुष्टतिजोमयत्वात् ५ इपतीमच्छर्तो इच्छारूपामित्यर्थः इरा-
 भूवनाद्यातद्वर्ता ब्रह्मकांतां ब्राह्मणानां कांतां कमतीयामभिलषितां सावित्रीरूपां वा ४ उग्रं मेने गंगेयमुने सर-
 स्वति शतद्वरतो मंसचतापरुष्या आसिक्नयाम्मरुद्धिर्वैवतस्वयाजोकीये शृणुह्याभिप्रेमया १
 पौराणिकाद्यर्थजतिर्किंचिदज्ञः शिवशंकरः ५ अक्राप्तादास्ति कं प्रीत्यै गंगासत्ताविवेचनं गंगाभस्मपतिरेकेण य-
 त्मपात्रोपकल्पितं क्षम्यंतु तच्छोधयंतु विद्वांसः ६ करुणां प्रार्था ७ ॥ ५ ॥

स्वस्ति श्रीरणवीरसिंहधरणीपालो वदद्येन्द्राणीर्तनाशुखविज्राहसुहरसुवित्सद्वंदसंरक्षकः धर्माधर्मविभगक
 द्रघुपतेः पादां वुजार्चयंतो जीव्यहृदयकलत्राभिजुसाहितुः ८ संपाकृयन्तं मां चिरम् १ रणवीरसिंहभूषणका
 रिते कस्यसागरे अभूद्रागौरधूम्रगोकलास्थितिविनिर्णयः ९ सहस्रो विधिस्ते तु रत्नसवमहोच्छ्वासः प्रकारोद्ग
 मो दानोर्मिर्द्रतविश्वभोद्रतकृशकल्लोलकांततरः १० पूर्णोद्यापननौ ११ पुपूर्वाधिर्महर्दंतांतां दिकल्पदुमो भूपाद
 मंजलाचितोरधुपतेरस्ताक्रोड्यमुदः १२ क्षेत्रे कुशे १३ श्रीमतिपुर्दरीकपुशेद्रवनात्राविभोर्नदेशात् चंडीसहायेन क
 तानि सभृदुपयानि शिष्टां शिवशंकरस्य १४ सावर्णावलिसंभृतगुरुगुणग्रामसरीतिवतं १५ युतयुं किं प्रीयते रसांचित
 प्रदं सल्लुकेति प्रमदः १६ मश्वंतु प्रातिभाज्योऽन्नकवयोपपठिताश्चादरः १७ इति हृदयं मुदं रं पशं मखिलं चंडीकलाकौशालम्

स्ताः प्राप्ते कलियुगे धारे नराः पुण्यावेर्वाजताः सुराचाररताः सर्वे सत्त्वधर्मपराङ्मुखाः पराप्वादनिरताः परद्रव्या
 भिलापिणः परस्त्रीसक्तननसः परहिंसापरायणाः देहात्ममतयोमूढाः नारितकाः पशुबुद्धयः भानुपि नृकृतद्वे
 पाः कृतव्राकामाः किराः विप्रालोपग्रहश्रुतो वदविक्रयजीविनः धनार्जनार्थमभ्यस्ता विद्यामद्विभोहिताः त्यक्त
 स्वजातिकर्माणः प्रायशः परद्वन्धकाः क्षत्रियाश्च तथा वैश्याः स्वधर्मस्य गशालिनः तद्वच्छूद्राश्च ये कोचिद्वासाणा
 वारतः पराः स्त्रियश्च प्रापशोऽथ भवतर्जवज्ञानतपराः भ्रशुरद्रोहकारिण्यो भविष्यति कलौ युगे इत्यादिवत्कलिदो
 पसूचनपरापेयवद्रहस्यैव तादिवचासिद्धयानि नतु नियमेन हरिस्थितिगंगारिप्यति सञ्जलोच्छेदपराणि अरप्यच्च
 केदारखंडे पावद्वासाणास्तस्मिन् पावद्गंगास्ति भूतले - यावद्देवमयो यो परस्ताद्वन्नविशते कलिः त्रिमुक्त्यैवां निश्चेतव्यं
 ब्राह्मणजातिर्देवमयो यो पश्यकलेरतिमसंघौ कल्पयवतारप्रादुर्भावादनुधीयते भागवते प्रथमस्कंधे अथास्तौ युग
 संध्यायादस्वप्नोपपुराजपु - जनिता विष्णुप्रशोनाज्ञा कल्किर्भविष्यति द्वादशस्कंधेपि इत्थं कलौ गतप्राये
 जने पुरस्पर्धामणि - धर्मत्राणाय सत्त्वेन मनवानवतारिष्यति शंखलयात्मनुरूपवद्वासाणरूपमहात्मनः भवने
 विष्णुप्रशोनाज्ञा कल्किर्भविष्यतीति सर्वमास्तिकबुद्धानि श्रेयाय विधापहरिगंगादीनामुपास्तौ न कदाप्यशब्देयं
 तथा चोक्तं सोपणं - हरिर्भागिरथी विप्राविप्राभागीरथी हरिः भागीरथी हरिर्विप्रासारमेतज्जगतत्रये अतश्चेत
 दर्पदाह्यापगंगा माहात्म्यसूचिका भवतस्त - श्रुतीराहमहादेवः ॥ स्कंदिकाशीखंडे श्रीमहादेव उवाच ॥
 श्रुतीनिशामपहरे रंगामाहात्म्यभाषिणीं विनिश्चयार्थां जात्वा त्वाश्रयेद्गंगानरो नद्यां इरावतीं मधुमतीं पयस्वि

नीममृतरूपामूर्जस्वतीं गंगाश्रितासखिदिवं व्रजति इरावत्यादयः पंचनदीप्रभेदास्तदात्मिकां १ ऋ
 पिजुष्टां विष्णुपदीं पुराणां संपुण्यधारामनसाहिलोके सर्वात्मना जाह्नवां ये प्रपन्नः स्ते ब्रह्मणः सदनं संप्रयाति २
 ब्रह्मणः सदनं वैकुण्ठम् २ लोकानि मात्रयति यः जननीवपुत्रान् स्वर्गसदा सर्वगुणोपपन्नान् इष्टपदं ब्राह्मणं भीष्ममा
 नैर्गंगासदैवात्मवधैरुपास्या ३ उच्चैर्जुष्टाभिपतीं विभू रूपामिरावतीं जनयित्रीं गृहस्थशिशुः सेवाममृतं ब्रह्मकांतां
 गंगां श्रेयदात्मविशुद्धिकामः ४ उच्चैर्जुष्टां तिजोमयत्वात् ५ इषतीमिच्छतीं इच्छारूपां मिस्वर्धः इरा-
 भवागाद्यातद्वतीं ब्रह्मकांतां ब्राह्मणानां कांताकमनीयामाभिलाषितां सानित्रीरूपां वा ६ उच्चैर्जुष्टां मेनेनेयमुनेसर-
 स्वतिशतदुस्तरतमं सचतापरुष्यमा असिक्नयमिरुद्धिं धेवितस्तपार्जकीये शृणुह्याशियेनमया १
 पौराणिकाद्यर्धजोतिर्किंचिद्वज्रः शिवशंकरः ७ अक्राघां दास्तिकप्रतिगंगासताविवेचनं गंगाभक्त्यातिरेकेण य-
 न्मया ज्ञोपकल्पितं क्षम्यतु तच्छेषयतु विद्वंसिः ८ करुणां ध्यात्वा ९ ॥ ५ ॥

स्वस्ति श्रीरणदीर्घसिंहधरणीपाले वदाहं प्रणीतां शास्त्रविज्ञानसुरारसवित्सद्वंद्वसंरक्षकः धर्मधर्माविमानक-
 द्रव्यपतेः पादांबुजाधारतो जीव्यद्विपुत्रकलत्राभिनुमहि तत्संपादुपन्धमां चिरम् १ रणवीरसिंहभूषणका-
 रिते कल्पसागरे अभूद्रागौरधीर्गंगाकलास्थितु विविर्णिधः २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४६४ ४६५ ४६६ ४६७ ४६८ ४६९ ४७० ४७१ ४७२ ४७३ ४७४ ४७५ ४७६ ४७७ ४७८ ४७९ ४८० ४८१ ४८२ ४८३ ४८४ ४८५ ४८६ ४८७ ४८८ ४८९ ४९० ४९१ ४९२ ४९३ ४९४ ४९५ ४९६ ४९७ ४९८ ४९९ ५०० ५०१ ५०२ ५०३ ५०४ ५०५ ५०६ ५०७ ५०८ ५०९ ५१० ५११ ५१२ ५१३ ५१४ ५१५ ५१६ ५१७ ५१८ ५१९ ५२० ५२१ ५२२ ५२३ ५२४ ५२५ ५२६ ५२७ ५२८ ५२९ ५३० ५३१ ५३२ ५३३ ५३४ ५३५ ५३६ ५३७ ५३८ ५३९ ५४० ५४१ ५४२ ५४३ ५४४ ५४५ ५४६ ५४७ ५४८ ५४९ ५५० ५५१ ५५२ ५५३ ५५४ ५५५ ५५६ ५५७ ५५८ ५५९ ५६० ५६१ ५६२ ५६३ ५६४ ५६५ ५६६ ५६७ ५६८ ५६९ ५७० ५७१ ५७२ ५७३ ५७४ ५७५ ५७६ ५७७ ५७८ ५७९ ५८० ५८१ ५८२ ५८३ ५८४ ५८५ ५८६ ५८७ ५८८ ५८९ ५९० ५९१ ५९२ ५९३ ५९४ ५९५ ५९६ ५९७ ५९८ ५९९ ६०० ६०१ ६०२ ६०३ ६०४ ६०५ ६०६ ६०७ ६०८ ६०९ ६१० ६११ ६१२ ६१३ ६१४ ६१५ ६१६ ६१७ ६१८ ६१९ ६२० ६२१ ६२२ ६२३ ६२४ ६२५ ६२६ ६२७ ६२८ ६२९ ६३० ६३१ ६३२ ६३३ ६३४ ६३५ ६३६ ६३७ ६३८ ६३९ ६४० ६४१ ६४२ ६४३ ६४४ ६४५ ६४६ ६४७ ६४८ ६४९ ६५० ६५१ ६५२ ६५३ ६५४ ६५५ ६५६ ६५७ ६५८ ६५९ ६६० ६६१ ६६२ ६६३ ६६४ ६६५ ६६६ ६६७ ६६८ ६६९ ६७० ६७१ ६७२ ६७३ ६७४ ६७५ ६७६ ६७७ ६७८ ६७९ ६८० ६८१ ६८२ ६८३ ६८४ ६८५ ६८६ ६८७ ६८८ ६८९ ६९० ६९१ ६९२ ६९३ ६९४ ६९५ ६९६ ६९७ ६९८ ६९९ ७०० ७०१ ७०२ ७०३ ७०४ ७०५ ७०६ ७०७ ७०८ ७०९ ७१० ७११ ७१२ ७१३ ७१४ ७१५ ७१६ ७१७ ७१८ ७१९ ७२० ७२१ ७२२ ७२३ ७२४ ७२५ ७२६ ७२७ ७२८ ७२९ ७३० ७३१ ७३२ ७३३ ७३४ ७३५ ७३६ ७३७ ७३८ ७३९ ७४० ७४१ ७४२ ७४३ ७४४ ७४५ ७४६ ७४७ ७४८ ७४९ ७५० ७५१ ७५२ ७५३ ७५४ ७५५ ७५६ ७५७ ७५८ ७५९ ७६० ७६१ ७६२ ७६३ ७६४ ७६५ ७६६ ७६७ ७६८ ७६९ ७७० ७७१ ७७२ ७७३ ७७४ ७७५ ७७६ ७७७ ७७८ ७७९ ७८० ७८१ ७८२ ७८३ ७८४ ७८५ ७८६ ७८७ ७८८ ७८९ ७९० ७९१ ७९२ ७९३ ७९४ ७९५ ७९६ ७९७ ७९८ ७९९ ८०० ८०१ ८०२ ८०३ ८०४ ८०५ ८०६ ८०७ ८०८ ८०९ ८१० ८११ ८१२ ८१३ ८१४ ८१५ ८१६ ८१७ ८१८ ८१९ ८२० ८२१ ८२२ ८२३ ८२४ ८२५ ८२६ ८२७ ८२८ ८२९ ८३० ८३१ ८३२ ८३३ ८३४ ८३५ ८३६ ८३७ ८३८ ८३९ ८४० ८४१ ८४२ ८४३ ८४४ ८४५ ८४६ ८४७ ८४८ ८४९ ८५० ८५१ ८५२ ८५३ ८५४ ८५५ ८५६ ८५७ ८५८ ८५९ ८६० ८६१ ८६२ ८६३ ८६४ ८६५ ८६६ ८६७ ८६८ ८६९ ८७० ८७१ ८७२ ८७३ ८७४ ८७५ ८७६ ८७७ ८७८ ८७९ ८८० ८८१ ८८२ ८८३ ८८४ ८८५ ८८६ ८८७ ८८८ ८८९ ८९० ८९१ ८९२ ८९३ ८९४ ८९५ ८९६ ८९७ ८९८ ८९९ ९०० ९०१ ९०२ ९०३ ९०४ ९०५ ९०६ ९०७ ९०८ ९०९ ९१० ९११ ९१२ ९१३ ९१४ ९१५ ९१६ ९१७ ९१८ ९१९ ९२० ९२१ ९२२ ९२३ ९२४ ९२५ ९२६ ९२७ ९२८ ९२९ ९३० ९३१ ९३२ ९३३ ९३४ ९३५ ९३६ ९३७ ९३८ ९३९ ९४० ९४१ ९४२ ९४३ ९४४ ९४५ ९४६ ९४७ ९४८ ९४९ ९५० ९५१ ९५२ ९५३ ९५४ ९५५ ९५६ ९५७ ९५८ ९५९ ९६० ९६१ ९६२ ९६३ ९६४ ९६५ ९६६ ९६७ ९६८ ९६९ ९७० ९७१ ९७२ ९७३ ९७४ ९७५ ९७६ ९७७ ९७८ ९७९ ९८० ९८१ ९८२ ९८३ ९८४ ९८५ ९८६ ९८७ ९८८ ९८९ ९९० ९९१ ९९२ ९९३ ९९४ ९९५ ९९६ ९९७ ९९८ ९९९ १०००

॥ श्रीरघुनाथोजयति ॥

॥ श्रीउमापतेयनमः ॥

उमेशानमस्कृत्यदेविकायामहाफलं ऋषिभिर्बहुधागीतसंशेषाद्वर्णयाम्यहम् ॥ १ ॥ विलोकयन्मद्देशी
यन्मन्मनसापौषसंयुतान् तेषामुद्धरणार्थत्परीजातासरिरहरा ॥ २ ॥ शिवोऽगादष्टमूर्तित्वंकृपयाभक्तव
त्सलः पुरमंडलमध्यस्थः पुरमंडलमंजकः ॥ ३ ॥ तस्मादुमात्मकतीर्थदेविकासंहितमहत् गंगादिसर्वतीर्थानां
ज्ञानतोयःफलमवेत ॥ ४ ॥ तत्फलंकीटिगुणितदेविकापुनर्मज्जतां यानाञ्चदर्शनारपुंसांजायतेवाञ्छितफलं
॥ ५ ॥ उपोदग्वाहिनीतीर्थगयाख्यंशंभनाकृतं गयासुरस्यपादोऽन्नस्थापितोलोकमुक्तये ॥ ६ ॥ किंनयादिपुती
र्थेषुश्राद्धदानैःसाविस्तरैः अन्नश्राद्धंक्रुर्वाणःपितृंस्तारयतेभण्णात् ॥ ७ ॥ शिवोविष्णुप्रियोनित्यविष्णुश्चशिव
ब्रह्मभः अतस्तन्मंदिरंकार्यसर्वोच्छितफलप्लुभिः ॥ ८ ॥ शिवस्यमंदिरंसाधकारयेद्योनरोत्तमः तदर्चासंप्रतिष्ठा
प्यपूजयेत्तण्मेन्मुदा ॥ ९ ॥ राजसूयसहस्रस्यवाजिमेधशतस्य च यत्फलंवेदनिर्णीतंसतुत्फलभागमवेत् ॥ १० ॥
शिवेतिद्व्यक्षरनामयस्यपापहरंपरं पुण्योद्यानानिनिरन्यापिपूजायाजोत्सवाश्चितान् क्षेत्राण्युपब्रामान्दत्त्वाशिव
रूपतामिषात् ॥ १२ ॥ विष्णुःसर्वात्मकोदेवोविष्णुःसर्वजनाप्रियः नामसंकीर्तनाद्विष्णोःपूजनाञ्चमहत्फलम् १३

तस्मैदृढनवंसौधंकारयेद्योनरोत्तमः तस्य पुण्यस्य माहात्म्यं वक्तुं शेषोऽपि न क्षमः ॥ १४ ॥ मंदिरं विष्णुप्रतिमां राधा
पितृवार्धयेत्तु यः तस्याङ्गासंप्रतीक्षते सर्वव्रह्मादयोऽमराः ॥ १५ ॥ स्तवैरुच्चावर्धयेत्पुंस्तु तद्वायः प्रणमैर्हृदि विष्णु
दिनिवेदी च स भेषष्ठफलभारमवेत् ॥ १६ ॥ तदुक्तं श्रीभागवते ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
प्रतिष्ठया सर्वभौमसंभ्रान्तभुवनत्रयं पुजादिना ब्रह्मलोकं त्रिभिर्भस्मान्प्रतामि यात् ॥ १७ ॥ यत्र कुक्कतस्यापि
सद्यः फलमोरितं विष्णुशंकरयोरेशो र्त्तर्धया चामगोचरं ॥ १८ ॥ श्रीगौरियस्तु कतिरुदिता मद्रदेशान्पुनंती
देवी गंगा तुल्यतिचया बृहदास्त्वियकोत्तर्या ॥ १९ ॥ विद्रांसो यदुष्णगणमलं कीर्तितुं नोत्समर्याः कामं प्रापेदयमपह
रदादिगासानदीनिः ॥ २० ॥ गंगया क्रियते नित्यं पापोद्धारो मयान किं एवं निधाय मनसि गौरिजाता सरिद्वरा २१
॥ सूत उवाच ॥ इमां श्रीदेवि कीर्णपुष्पां कथां यः शृणुयात्तरः कृष्णाननसमुद्भूतां विबलके न हीयते ॥ २२ ॥ लेखायि
तद्वा द्विजाय गाययोदयति नरोत्तमः सो भवे धादि सुरभी दानादि फलभारमवेत् ॥ २३ ॥ श्रीकृष्णमुखानिर्गतपुष्पग
यां शृणोति यो दाचयतीह मर्धः श्रीदेविका भावविभावितात्मा स सर्वया गादिफलं समश्नुते ॥ २४ ॥ संकल्पयित्वा द्विजपुं
वायसो ब्राह्मणरागेन फलं समश्नुते ॥ २५ ॥ प्रभासे देविका तीर्थे तपसा क्तिष्ठमानसः तीर्थयात्रां गतो राजा धर्मपुत्रा
युधिष्ठिरः ॥ २६ ॥ लोमशेन स यो न्येन आतुभिः परिवारितः ददशै देवकीसूनुं कृष्णबलसमन्वितम् ॥ २७ ॥ प्रद्युम्न
प्रमुखैर्वैरैर्लोकपालैरिवावृतं आयातं प्रीतिजननं द्वारिकानाथमद्भुतम् ॥ २८ ॥ उत्थाय राजा सुप्रीतो बलदेवपुरे
गमं उपविष्टकृतातिथ्यं स्वगतादिमुपुजितम् ॥ २९ ॥ सर्वज्ञानाभयं राजाप्राप्य च युधिष्ठिरः सोऽपि तं कुशलप्रश्नैः
साधुवदित्वा पुन यत् ॥ ३० ॥ ततः कथांतरं राजा कृष्णं प्रच्छकामतः कृष्णकृष्णमहाभागं देविकां जनदीपति ॥ ३१
संगता विबुधश्रेष्ठ किं फलं तत्र मज्जताम् प्रादुर्भूता कर्मवैयंकुतश्चागिरिगह्वरात् ॥ ३२ ॥ श्रोतुं कामोऽस्मि न देवेश

वकथपमैहरे ॥ श्रीकण्ववाच ॥ साधुसाधुमहाभाष्येष्टोऽहंकृतिनन्दनः ॥ ३३ ॥ देविकातिथिमाहात्म्यं पुण्य-
 पापहरशुभं पुनर्देवपुराणद्वयैकप्रहसूनजः ॥ ३४ ॥ तत्तेऽहंकीर्तयिष्यामिपुण्यकीर्तिविवर्धनं ब्रह्मादयोऽपि-
 यन्मनतः प्रवाहं संपुजयति सततं विविधस्तुवति पूर्णविशुद्धमजरं परमं परेश्वररश्मिजस्रोऽस्तु भवजायमानना-
 य ॥ ३५ ॥ लोमहर्षणजः सुतः कदाचिदप्यदन्मही संप्राप्य नौमिपारण्यं यज्ञायतनमुत्तमम् ॥ ३६ ॥ शौनका-
 यमुद्रांशुकस्तपस्विभिरलंकृतं वेदाध्ययनसंपन्नं नियमव्रतकर्मैतैः ॥ ३७ ॥ चरितब्रह्मचर्यैश्च कृतकृत्यैरलोल-
 पः तानाजनेपदं किं गतिवादिजानिस्वनम् ॥ ३८ ॥ महामंगलभूयिष्ठमध्यमधिंसमाकुलं सिद्धचारणसंघातैर्भीध-
 क्यनिर्मदितं ॥ ३९ ॥ सुगन्धिहोमधूपेन पावित्रितजगत्त्रयं विवेश सुतोर्हर्षणद्रक्षाले कस्मिन्वापरम् ॥ ४० ॥
 सप्रश्नप्रश्नार्थान्मर्वाणुपविष्टांकुशासने आत्मानं श्रवणमासि शिरसावततोभुवि ॥ ४१ ॥ तत्तन्मन्त्रमहात्मानो वि-
 कसवर्षेतेषुजाः तद्विषयवद्वतोद्भूतकथामूतरसोत्सुकः ४२ ॥ स्वगततेद्विजश्रेष्ठं चिराद्दृष्टोऽसि सुव्रत उत्तिष्ठोत्तिष्ठ भद्रं
 तेषुतेकोशासनं भज ४३ ॥ एवं शिष्यव्याक्यानि मुनीनां भावतात्मनां श्रोतस्वदासनभोजे प्रकीर्तितः कृतान्जलिः ४४
 तत्राह शानकः श्रोतस्तपस्विजनसेवितः शौनक उवाच केपुकेपुचतैर्येषु स्नातं पर्यटतामही ४५ उषितं कुत्र भवतां
 तेन वसमाधिना भवानिह परमं तीर्थमतो मे मुनिपुत्रव ४६ मुखाय स्थ पुराणानि सेतिहासानि सर्वतः पुनर्तिपापिनोऽहं
 कान् श्रुतानि नयमापया ४७ गगानुसर्वं शास्त्रेषु निपुलं केपु वि श्रुता काऽन्यांगानि समापुण्या नर्दते ज्ञानगोचराऽहं
 श्रुतिवता स्तित्वा लोकात् सर्ववक्तुमर्हसि सुत उवाच प्रणम्य शितिकंठाय शंकराय महोत्तमने ४८
 रूपाय त्वया पिते च त्वत्स्वरूपिण परावरा यशोतां यस्वर्जाया शेषाय च सुतः ४९ सुष्टिस्थितिलयानां च कारणाय खिलता-
 त्मने देविका तीर्थमाहात्म्यं पद्व्यामिजगतोहितम् ५० यस्य श्रवणेन त्रैलोक्यं सर्वपापक्षयान्तरां जायते मुनिशार्दूल

सत्यं सत्यं वदामि ५२ ॥ नद्यो जलावगाहेन पावयतीतरा ज्वनान् ॥ ५३ ॥
पतीयदाविकंदं दृष्ट्वा स्य द्रष्टुं पीयवागाह्य च पापजहातरः शीघ्रं जीर्णत्वचं निर्वोरगः ॥ ५४ ॥
पापं नश्यति तं क्षणात् तं पुनाति मनश्चेष्टतु पाप्मिरबकांचनं ॥ ५५ ॥ तावद्गर्भं तिष्ठाना निवर्जिमेधादधोमखाः ॥
तं नयं वद्विमलं देवि क्लृप्तं सलिले नरैः ॥ ५६ ॥ चंद्रसूर्यग्रहे चैव मार्गशीर्षे महामुने ॥ ५७ ॥
द्विजैः ॥ ५८ ॥ तेषु दुष्टं तिमिः पुंभिः कृतं यद्वगाहनं तत्क्षणादेव शुभं तिष्ठेद्यथा तिष्ठिवालयं ॥ ५९ ॥
यथासेमुद्रं सरस्सु च तदफलं देविका तीर्थे लक्षणं मे पणते रवौ ॥ ६० ॥ विनादं निवर्तयं सा विनातीर्थं ॥
तीर्थसंगमात् ॥ ६१ ॥ यं कुर्याद्देविका तीर्थं शुभं वा यदिव शुभं न तस्य पुनरुदतिः स्वर्गाद्वानिरया च्छवा ॥
गोविंदं यथोत्तेजस्सुभास्करः वेगवत्सु यथा वा युये धादिधः सलिलं शये ॥ ६२ ॥ तिलोत्तमा देवपसरससुराजं चैव शुभं ॥
तिः ॥ ६३ ॥ वेदं पुंयथा संगमं गार्हपत्यं यथा ॥ ६४ ॥ क्षमा वत्सु यथा पृथ्वी वरुदे पुंयथा शिव ॥ तथैव सर्वतीर्थेषु देविकैव रसा
जितैः ॥ ६५ ॥ यः स्नाति देविका तीर्थे निस्तिन्यतमानसः विमानं च रसां क्रुद्धो गणकोटिस्तु न्वितः ॥ ६६ ॥
त्यं गीतेन शिवलोके महीयते यावंतोरो मकूपाश्च मज्जादां देविके नृणां ॥ ६७ ॥ जले लुताश्च तावति दिव्यं पूर्वायुतानि स
शिवलोके भवेद्वासोनां ॥ ६८ ॥ जकायां विचारणा तपसा पूजितः शंभुः कुरुयेन पुरा मुने मुद्राणां प्रकाराद्येवा चित्तरतीर्थं
तमम् ॥ ६९ ॥ सर्वपापशमनं सर्वतीर्थवुरोत्तमम् ॥ तच्छ्रुत्वा गिरेशो गिरेशु वाचपरिस्तां वयम् ॥ ७० ॥
ननदा भूत्वा पुनीह निखिलां भुवम् सप्तद्वीपवती रम्यां सप्तसागरमेखलाम् ॥ ७१ ॥ तप्तजले तस्मात्तस्मात्तस्मात्तस्मात्तस्मात्
तां कलासमेत्य लोलास्तिन्यतनुं विप्रशयाश्च तोम् ॥ ७२ ॥ तथेति वरमादाय भुर्नुराजा शुद्धिं प्रीतिं ॥ ७३ ॥

देविदेवेंद्रवदिता ७३ श्रीपार्श्वसुवाच एवंकरिष्येदेवेशवचनंतवसर्वदा किंचिद्विज्ञप्तुमिच्छामितवेशाविरहो
 मम ७४ भर्तस्त्वयंशभार्जनमतीरेवसशंकर कर्तव्याभजमानानांकल्पपादपमंजरी ७५ भवानखण्डन
 स्नाहपतिःसंस्तवतोद्यतः उमापतिरितिख्यातोभवमर्कीर्तवर्द्धनः ७६ तथापुरेश्वरश्चेतिरूपातिमहिजगतत्रये
 त्रिपुरप्रविलोकेशात्रिलोचनात्रिर्मुनिप ७७ तथेत्युकाशेवेनापिस्वीयांशेनसारिहारा कैलासाद्भुवमाविश्यपाव
 यतीवसुन्धराम् ७८ सप्तसागरपर्यंतानुनःस्वातनुमाविशत एवावैदिकदेवानदीरूपास्थिताभुवि ॥ ७९
 पुनातिसकलालोकान्सर्वतीर्थवरभुने श्रीकृष्णउवाच श्रुत्वैवंशौनकःसूतप्रवर्णार्णपवराश्रयं ८० महिमानं
 शंकरस्यभक्त्यानिर्भरमानसः प्रणम्यशिरसाशंभुमनोवाक्कायकर्मभिः ८१ पुनःप्रोवाचहृष्टात्मासर्वज्ञसूतनदन
 म् शौनकउवाच साधुसाधुमहाभागपितृवन्मधुराक्षरं भापसेरंफुटमत्यर्थपुण्यंभुवनमंगलं त्वतोऽहंश्रोतुमिच्छामि
 परमंरोमहर्षणं ८२ यथादेवीशरीरात्सात्रादुद्भूतामहानदी यथाचशंभुस्ततीरेसामिधमकरोद्दिभुः ८३ फल
 चशंभुपूजापारतन्त्रदानादिकंवयत क्षेत्रस्यपरिमाणंमहाहत्म्यमपिचानय ८४ कुत्रतस्थानममलंकयंप्रादुर
 श्रुच्छिवा कस्मिन्दिनवियोगेत्तुक्कृतौमातेतिथीक्षणे ८५ केनरूपेणदेवेशःप्रादुर्भूतःसुरारिहा पार्वतीहितक
 र्छंभुर्लोकोद्धारणहेतवे ॥ ८६ ॥ एवमुक्तःशौनकेनसूतोवचनमब्रवीत् प्रणम्यदेवेदेवेशंशूलपाणिंरुपध्वजं ॥ ८७
 सूतउवाच शतद्रुसिधुनद्योअहंतंरंयत्सुविस्तरं मद्रदेशइतिख्यातोऽभ्येच्छेदेयादनंतरः ॥ ८८ ॥ चतुर्वर्णव्य
 वस्थांववक्ष्यामितवशौनक विप्रामधुवृत्तक्षिरलाक्षालवणविक्रयैः ८९ जीवंतितन्त्रप्रेष्याश्चनिर्वेदानिरपवपाः
 प्रतिग्रहसमर्थाश्चदूतेवार्थचलपटाः ॥ ९० ॥ श्रविचार्थ्यवसर्वस्माद्भूतिमदगार्विताः संध्याव्रतविहीनाश्चस्वधा
 कारविवर्जिताः ॥ ९१ ॥ स्नानार्चनाविहीनाश्चभुंजतेचसटाभिपं केचिद्वाणिज्यधर्मणोकेचिद्व्यवकाचेप्रया व्रतेनमे

वयाचान्पेजीवंतिद्विजपुंगवाःकन्याशुल्करताश्चान्येशद्वृत्तिरतस्तथा १३ कन्यायावर्धविशत्याविवाहं चैव कुर्वते
 क्षत्रियाश्चौर्यधर्मणप्रजारक्षाविदर्जिताः ॥ १४ ॥ सदानिध्याप्रवक्तारोद्वहस्वहरणेरताः वर्णवसंतिमत
 तद्वृत्तिसंकरमाश्रिताः ॥ १५ ॥ कदाचिज्जानहवीतीरात्रालेनसहकश्यपः नागारजेनसंप्राप्तस्वदेवेशंस्वेच्छ
 प्राचरन् ॥ १६ ॥ सद्द्वृत्तत्रालेकरयधर्मविव्रवमुत्त्रणं चचारकृपायाविष्टरतःपरः दुष्करम् ॥ १७ ॥
 संपूजयन्महोददेदददंवृषध्वजं तुतोषतपसातस्यापिनाकिभगवज्जिवः ॥ १८ ॥ कृपादर्शनेतरयोसुभं
 कोटिसमद्युतिः उवाचपरमप्रीतःकश्यपेनरिसांवनम् ॥ १९ ॥ वरंवृणीष्वभद्रंतेयतेमनसिबर्तते - तच्छ्रुत्
 द्यासहसोत्थापकरयधोमाकिविह्वलः ॥ १०० ॥ ननामदेवंगौरैरिशंमनोवाकायकर्मभिः तुष्टावागिरिशिंदेवं
 त्रिपुरधंवित्रोवनं ॥ ११ ॥ सहस्रनामभिर्देवैर्हस्योक्तैःसनातनैःप्रार्थयामासदेवेशाहंरवदसत्तमात् ॥ १२ ॥-करय
 पडराच ॥ देवदेवजगत्प्रसुरासुरनमस्कृतं स्वच्छंदंचरितशेषलोकनाथमहेश्वर ॥ ३ ॥ - परापराणां
 रमन्निपुरासुरमर्दन शरणांवांप्रपन्नैस्त्रिमशरण्यभक्तचंसल ॥ ४ ॥ प्रसीददेवोवेशलोकानुग्रहकारकदुरा
 यारमसक्तानांभद्रभूमिनिवासिनाम् ॥ ५ ॥ चतुर्वर्गविरक्तानां कामक्रोधवशात्सनां रवाहास्वधावपटकारस्वा
 ध्यायुर्विरतात्मनाम् ॥ ६ ॥ रौरवादिमहदुःखान्मोक्षांश्चितयधंकर परोपकारायमयाप्रार्थितोऽसिमहेश्वर ॥ ७ ॥
 एयमुक्तःकश्यपेनशिरैविन्यस्यभूतले ईश्वरःकृपायिविष्टइदंवनमप्रवीत् ॥ ८ ॥ ईश्वरउवाच उत्तिष्ठत्वंमुनिश्रेष्ठ
 रंप्रकृतिजांवर चरंदशमिसुश्रीतस्तपसाश्चदयाचते ॥ ९ ॥ यायाकिर्मच्छरैरस्थोदोदोहार्दनाश्रिता-मदाज्ञांपर
 मासाधनद्रीभूत्वा निजांशतः ॥ १० ॥ पुनातुमद्रान्पृथिवींसाससागरमेखलाम परिवृत्त्यनिजेदेहेपुनर्दिशान्तिमे
 द्युति ॥ ११ ॥ दृष्ट्वाभुकोभवेत्सद्योजनःपुण्योदकक्षिणात् किंपुनःस्पर्शनस्तानजलपानादिनानुते ॥ १२ ॥

[illegible]

एवं सदिशतस्तस्याशिवस्य परमाद्भुतम् निश्चक्राम महतेजःशरीरं रुद्रगुणं दत्तम् ॥ ३४३ ॥ चंद्रकोटिप्रतीकाशं वि
 मलं भारतपदिशः ॥ क्षणाद्भूवनारोसागवयासनसंस्थिताः ॥ ३४४ ॥ अतुल्यं शस्त्रं चक्रवर्त्तकं धारिणीं दि
 द्यां वरधरादेवोदित्यगंधानुलेपनाः ॥ ३४५ ॥ विकसच्चंद्रवदनोदित्यगंधाभरणभूषिताः ॥ दिव्यौजसस्तुर्बाह्वप्राणिना
 ततरुद्धवेः ॥ ३४६ ॥ हृदि चंदनमंदारैस्तथासतानकस्य च कमुमैरर्चनं च कुर्जयशब्दपरस्परम् ॥ ३४७ ॥ अंगु
 र्धर्पणपोनश्चतुष्पादसरोजिणः बभूवुः पुण्यास्तथावाताजघ्निर्भेदश्चक्षुःशिरः ॥ ३४८ ॥ मृगयुग्मं दृष्टुं स्तुत्येवैवै
 रनेकैः संहृष्टान् संहृष्टार्थैः कथं पोभूतिसतमः ॥ ३४९ ॥ तुतोपदेवोऽप्युत्तमोऽलक्ष्म्यस्तस्मात्कथं ॥ ३५० ॥ प्रपठवाद्भु
 जपदेवो महामायेन यशं करवक्ष्ये जयदेवासुरगणैर्वीदितोऽपि सारुहः ॥ ३५१ ॥ जयचंद्राकं वयनेन जगद्भ्योऽसह
 तेः ॥ विजगत्सृष्टिं संहारकारणेन यमो हिति ॥ ३५२ ॥ ॥ त्वं श्रीस्त्वमीश्वरी लज्जा त्वं विद्या त्वं धृतिः त्वं सा
 त्वमतिरत्नं राक्षश्चद्रस्त्वं पृथ्वी त्वं सरस्वती ॥ ३५३ ॥ त्वमापस्त्वं नमोऽब्राह्मणे त्वमेव परमेश्वरी ॥ ३५४ ॥ त्वं
 द्राक्त्वं पिपासा च त्वं क्षुधा त्वं नतिर्मतिः ॥ ३५५ ॥ आदिप्रकाशे त्वं जगत्त्रयकृतस्थितिः ॥ विश्वरूपा विश्वबंधा
 विश्वेशी च जगत्समूहः ॥ ३५६ ॥ विश्वानुग्रहकतर्ज्या विश्वसंहारकारिणी प्रसीद देवदेवेशु मयि दासेयतां सति ॥ ३५७
 लोकस्य दुष्टकृतं भूमादहं दर्शनं बहिनां नाशपत्त्यमहाभाये कृपया जगदं विके ॥ ३५८ ॥ सूत उवाच ॥ एवंचतुस्तात
 तौ देवा कथं पुनराहं तस्मात् रुद्रं प्रदक्षिणीकृत्य तज्जवांतरधीयत ॥ ३५९ ॥ क्षणात्सुखं च सा लो विमलं शीतलं विभुं
 पतितं देवचरणयशब्दपुरस्सरं ॥ ३६० ॥ मार्गधीं सितपंखं वतुर्देवोदितो देवोऽंष्टादशे द्वापरांतो जगद्भूता सह
 नंदौ ॥ ३६१ ॥ देवदंभयो न दूनिपेतुः पुष्पवृष्टयः ववोवायुस्तदा शीतः पुष्पांधवह शुचिः ॥ ३६२ ॥ अग्नयश्च
 द्विजानां शीतास्तजसमं धत्तं ननु तथा पराव्रता नगंधा लो विजगुः ॥ ३६३ ॥ तत्काले मं कुं श्रापि लिङ्गरूप

श्रेयान्ते प्राताल्लुहयितोनागैः शेषादिभिरुपासितः ॥ ५५ ॥ फाल्गुणेषु कृष्णपक्षस्य चतुर्दश्यादिनोदये ॥ अष्टाद-
 शैवापरिप्रादुर्भूतामहानदी ॥ ५६ ॥ तद्विद्योपोपणकृवाजागरिशिवसन्निधौ संसारमोहस्वप्नतिसद्वज्जगति
 जाग्रति ॥ ५७ ॥ वर्धमधोद्विजश्रेष्ठसगान्वेदान्मभ्यसेत् लक्षणां वै प्रसूतास्तुपस्तुदद्यादिनेदिने ॥ ५८ ॥
 तत्फलदेविकार्तिर्धूमोमेधे तुलेरवौ संकांतिपुतिसूखजभूते च शिवरात्रितः ६९ ॥ त्वायाद्योदेविकार्तिर्धनपुनर्जन-
 भागमेतत् - तस्मात्त्वायात्सपत्नेन वर्धयेधूमनोभराः ॥ सूर्यग्रहे च द्रग्रहे सहो नासेविशेषतः पृथिवीर्धसहत्वाणि ति-
 ल्लः कोट्यधेकोटिका ॥ ६१ ॥ आयातिदेविकार्तिर्धर्मार्शोर्धनसंशयः यत्पुण्यं सर्वार्थं पुत्तानदनाक्रियादिजं
 ॥ ६२ ॥ तत्फलदेविकार्तिर्धस्यादुभापतिसन्निधौ द्रष्टुतेजोमयं लिङ्गं शांकरनागरादिभुः शेषाननामर्थीर्धैस्तं
 सहस्रपरिसन्मतेः तुष्टावचमहोदेवविश्वयोनिं कृतजालिः ॥ ६४ ॥ अष्टा - सूर्याने पुत्रादुर्भूतं यथा राविं शे-
 पडवाच - नमामीश्वरं शंकरं चंद्रमौलिं विनेत्रं नि लोकेश्वरं शास्त्रमूर्तिम् महादेवमेकं शरण्यं वरेण्यं विभं विश्वहंतुं
 विद्वानदरुणम् ॥ ६५ ॥ लसत्सर्पहारं वृंशायी शवहंच जगन्होवीर्वाचिशुभ्रं कपर्दं दधानं निदानं जयस्यायुधानां
 प्रधातं विशालं पिनाकं च वामे ॥ ६६ ॥ धरां पादपद्मं तवोपरस्य - विधिविधौ दंतरारकारो मकृपान् रवीं
 दूपुरे लोचने वदेवाचस्तवैकस्य रूपं विदुर्विश्वमते ॥ ६७ ॥ भवत्पादवासो मया देवदेवाद्भवन्मूर्तिभेदाद्वा-
 श्यकपाणिः तदेवास्तु मेनायगौराशशभो नमस्तेनमस्ते प्रसीद प्रसीद ॥ ६८ ॥ सूत्रवचाच ॥ एवं स्तु-
 तौ भूधरेण सह नागैर्महाबलैः तथेष्टकृत्विभोऽलिंगमाविर्भूतमहाविले ॥ ६९ ॥ सूर्यकोटिप्रतीकांशं चंद्रकोटिसम-
 प्रभं - अष्टाष्टसूर्याने पुकश्यपेन महत्सना ॥ ७० ॥ दृष्टेष्टुदेवलिङ्गे पुक्षणाच्छंभुस्तिरोदधे प्रादुर्भूते प्रा-
 नोत्तोरमाश्चिद्वैदिकं ॥ ७१ ॥ आरमानकश्यपो मेने कृतकत्वं मुदान्वितः भक्त्या तु तोषदेव शमनं वतं मुमापति ७२ ॥

शिरोनिधाय मेदिन्यां बहभक्तिपुरस्सरं   कश्यपे बहभक्त्या च पुजयित्वा महेश्वरम् ॥ ७३ ॥ संपूज्य गंध
 पुण्याद्यैर्धूपैर्दोषैर्मनोरमैः सहारपाललोके शश्रुणि पत्यह्युमापतिं ॥ ७४ ॥ शंकरं परमेष्वांसं सः पुष्पसविना
 यकं सकुमारं सप्रमयं स्तुतिं चक्रमरविजः ॥ ७५ ॥ कश्यप उवाच   सुरासुरशिरोल्लसन्मुकुटकोटिजुष्टां द्वि
 पकजद्वयमुरोह्यसद्गुजगराजहारहरं   जटामुकुटमंडलांतरा गोविंदे वापगं भजेशिवमुमापतिं शशिकलाधरं शंक्र
 रम् ॥ ७६ ॥ गणाधिपतिं सस्त्रुतरं तिसहायः । होज्ज्वलद्विलोचनधरं च कर्तुं मविलो लोकात्रयं   नगाधिपतिं नंदि
 नीचकितलोचनालोकितं भजेशिवम् ॥ ७७ ॥ सुगंधितादिगंतरे कचिरपारिजातद्रुमं प्रसूननिचयां चितेरफटिकशै
 लसन्नुत्पले विलोलनयनचलैः सुरवधूगणैः सेवितं भजेशिवम् ॥ ७८ ॥ सुधासिद्धं त्रिलोडनावसरजातहाला
 हलं प्रकालनमहामुद्राकुलविकसिगंडस्पर्शविहिरिवासवादिभिरुपासितं व्याकुलैर्भजेशिवम् ॥ ७९ ॥ रमा
 मरणपूजितं रचिरपंकजैर्भक्तितः सहस्रपरिसन्मिदं रतुदिनं वरप्राप्तये महासुरविदारणं भुवनमंडलीकारणं भजे
 शिवम् ॥ ८० ॥ सिताश्रयिवाहनं सितजटापागारिणं   सिताशुवरशेखरं सितविभूतिचंचनं   सिताश्रय
 सितशिवं सितजटावितानोत्कटं भजेशिवम् ॥ ८१ ॥ जगजननधारणं हरणं लीलामानंदं चिरन्तरूपमाखिलापदं
 सदसदाभासकशाश्वतम् निरंजनपदं विदुर्धम-लं महामुखं भजेशिवम् ॥ ८२ ॥ दिवाकरस्तुतानुजोद्भवमधुनसं
 पीडितो महानिरपपातसंशयगदेन चोद्भूतः   भवानलपरिप्लुतः शिष्यपदासये प्रयंकं   भजेशिवमुमापतिं शशि
 कलाधरं शंकरम् ॥ ८३ ॥ इत्यभिष्टुभमनां शिवं शश्वतमव्ययं निरंजनं चिदानंदं निष्कलं सकलं विभुम् ॥ ८४
 विन्नेश्वरं विभयोर्नस्ति यतिसंहारकारणं   कश्यपः परमप्रतीधनदस्यागिरिवयौ ॥ ८५ ॥ शिष्यैरनुगतै
 मुस्तुर्वधीन्पयदिभिरलोलुपैः तपश्चकार तत्रापि निःशब्दं गिरिमाश्रितः ॥ ८६ ॥ वतुष्टये तु क्रोशानामष्टौ लिंगाः

प्रकीर्तताः उमापतिपुरेनाम्नस्मानांनेमुक्तिदायिनः ॥ ८७ ॥ आद्यामिद्रेश्वरंनामद्वंघाटोतिविश्रुतः
 इन्द्रलोकैवेतत्तरनानदानान्मूर्तिश्वराः ॥ ८८ ॥ उमापतिर्द्वितीयचमुर्यसर्वपुलिङ्गकः स्नापितपञ्चगव्ये
 नवक्रवर्त्तमवेक्षरः ॥ ८९ ॥ वरेश्वरतृतीयचमदाइमशानभोचरं शूरश्रवहृद्वीर्षश्चट्टुमात्रेणमानवः
 दृपभञ्चततःपुण्यद्वारपालञ्चपूजयेत् सत्तैर्वैर्भक्ष्यभोज्यैश्चन्दनेनसुभाषितैः पूजितसकलतेनत्रैलोक्यसचराचरं
 खट्वगेश्वरचतुर्थचालिङ्गत्रैलोक्यविश्रुतं ॥ ९० ॥ पूजयेद्विधिवैवैनयमलोकनपश्यति विद्वक्केश्वरकन्याम
 पुराद्वक्षिणदिकस्थितं पञ्चभूतेनसंपूज्यकोटियज्ञफलभेत् षष्ठभूतेश्वरंनाम्नादेविकातीरमाश्रितं काश्यपांयादक्
 तत्रस्नातुर्नरस्यापिभूतेभ्योनभयंकचित् काशीशसैन्यवाहिन्यादेविकातीरमाश्रितं फलं
 तादृक्दृष्टिगेतुसप्तमे गणेश्वरंह्यष्टमंचालिङ्गत्रैलोक्यमोहनं ॥ ९१ ॥ तत्तृयेचगयानास्त्रिपिण्डंघाद्यथा
 क्रमं स्नात्वात्रविधिवद्विप्रागयतोष्टगुणंफलं विरूपातंत्वमरतीर्थयज्ञशक्रोद्धतरिष्यतः गंगापास्नानतःपुण्यं
 तःपुण्यंस्नानतोब्राह्मि उत्तरैन्द्रघाटस्यदक्षिणेचामरांतिके उमापतिमहाशेखत्रक्रोशानांतच्चतुष्टयं ॥ ९२ ॥
 धनुषांनिशतिःपूर्वंपरिवेमोपचितःक्रमः श्रष्टस्वतेपुलिङ्गेपुमुर्यलिंगमुमापतिः ॥ ९३ ॥ यथाविश्वेश्वरःकाशपा
 मुमापतिस्तथापुरे सर्वत्रशैवेकार्तिर्धैक्षेत्रक्रोशचतुष्टयं ॥ ९४ ॥ कृमिकोटिमृतायांतिशिवलोकंसनातनं किंपुनर्मन
 वाःपापादुराचारदुराशपः ॥ ९०० ॥ यत्रकूपतडागादिःसर्वतीर्थविशेषतः बाह्लिकान्वर्वराशैश्वरशान्कोरांश्चमले
 च्छजान् ॥ ९ ॥ शिवरान्देविकाटद्वारमहापाताकेनोष्ठशं क्रोधादंतर्हिताकापिकाप्याविर्भवतिस्वयं ॥ २ ॥
 त्वकक्रुवापिदयपाप्रभासेयातिसागरं पांष्ट्रामनुजःपाप्मापूतःसंजायतेक्षणात् ॥ ३ ॥ रपशंनस्नानपाने
 पुकक्राशृणुतंदनं सैवगंगासमापुण्याहरदेहसमुद्रवा ॥ ४ ॥ तत्फलदेविकाद्वारसंपूर्णमुनिपुंगवाः गंगा

द्वायेयपुण्यं ज्ञानदानजपादिभिः ॥ ५ ॥ दर्शनज्ञानपानैरश्चमनोवाक्कायकर्मभिः कृतंचहरते प्राप्यथांगाना-
 नसंशयः ॥ ६ ॥ गंगायादेविकायाश्च ज्ञानरनैव विद्यते भेदं यो मन्यते मूढो रैरेव वसति ध्रुवं ॥ ७ ॥ केशानां या-
 वती संप्रयाहि ज्ञानां जानह्वीतटे तावद्दर्पसहस्राणि स्वलोके महीयते ॥ ८ ॥ यार्वातिरोमकूपाणि मज्जति दावि-
 केजले, तावद्दर्पसहस्राणि स्वलोके महीयते ॥ ९ ॥ यस्यास्थिनिचगंगायां क्षिप्यते पुण्यकर्मणः स्मोदते
 देवलोके पुनरथा तदुत्तमे ॥ १० ॥ तथैव देविकायां च पुण्याद्येऽपि च तत्तथा जानह्वीचमुहादेव देह रूपशार्ङ्गपा-
 वनी ॥ ११ ॥ देविकाह्यधिकतस्या याशि वार्धशरीरिणो यथा कनखले मुक्तिर्मुनिभिः परिकीर्तता-
 तथैव देविकायां च नोक्ततु हरिमन्दरे यार्वे मुक्तिर्होकारयांच वरणमणि कर्णिके तथैवोत्तरवहिन्यां देविकायां मुनी-
 श्वराः पाल्गुतीर्थनरो यो वै श्राद्धकुर्याद्विधानतः ॥ १४ ॥ मुच्यतेऽपि तस्मिन् स्थगच्छति पितृमण्डले तथैव देवि-
 कायां च ह्युदयानमुनीश्वराः काश्याय नमरेण पुण्यं विधेयं श्रवणमधिना तन्पुण्यं समवाप्नोति मृतः क्षेत्रज्ञमापतेः
 ॥ १६ ॥ स्नात्वा तु देविका तीर्थे दृष्टुं विमुमुषा पतिं मृतानां देविका तीर्थे संततं वायकारिणां पापानि विल-
 यं याति हि मरवि करैर्यथा मृतः शिवपुरयां तिमहापातकिनो नराः ॥ १८ ॥ उत्पन्ना पार्वती रूपमानसोत्तरमा-
 नातः तत्र शुद्धेश्वरानां देविकातिरमाश्रित ॥ १९ ॥ महापातकिनः स्नात्वा रसं ते च हरे पुरे शुद्धं पद्मे ज-
 नं च वलिगं भद्रे श्वरं महत् ॥ २० ॥ तत्र स्नात्वा नराः कश्चिद्यमलो कं न पश्यति यद्भद्रं शृणुया न मर्त्यो यो वापि प-
 रिकीर्तयेत् ॥ २१ ॥ संप्रबंदेविका नद्याः प्रादुर्भावमुमापतेः अभ्येधादि यज्ञज्ञानां दानं च दत्तं तथा ॥ २२ ॥
 तत्फलं समवाप्नोति नरः सर्वमशेषतः सर्वपापविशुद्धात्मा रुद्रलोके स गच्छति ॥ २३ ॥ श्री कृष्ण उवाच शुद्धं
 तत्सूतगदितं मुनयः शौनकादयः नमो नमः शिवाये त्रिप्रोक्ता भिल्लितलोचनताः ॥ २४ ॥ विष्णुः शिवः परब्रह्मचिरं

भक्तिरसाद्भुताः ततः कथंचिदुन्मील्यलेशनानि प्रसृज्युः वाष्पं भक्तिभराक्रांतहृदयान्निर्गुणवाः विनयस्यमस्त
 कंभूभाशिबमवपरंजगुः ॥ २६ ॥ देवेशशीघ्रसंतोषभककरूपमहीरहं ततः सुतंसमल्लुः स धुवाद्पुरसरक्ष
 २७ ॥ इति श्रीमद्भूपुराणपातालखंडे श्रीकृष्णपुष्पिठिरसंवादे विक्रमाभाहारम्यम संपूर्णम् शुभम्

अथ वामनपुराणे सप्तपटितमेऽध्याये ब्रह्मादतीर्थयात्रायां धुधयज्ञप्रस्तावेदेविक्रमेति विविक्कमप्रादुर्भावपूर्णं
 यथा ॥ नारद उवाच ॥ कानि तीर्थानि विभेदं ब्रह्मादोयजगामह ब्रह्मादतीर्थयात्रामे स न्यव्याख्यातुम
 हर्षेति पुलस्त्य उवाच ॥ शृणु च कथयिष्यामि प्राक्तनीत कथां विभो ब्रह्मादतीर्थयात्रां मे शुद्धां पुण्यप्रदा
 यितीं सत्यरूपमेतकनकाचलेंद्रं तीर्थं जगाम मरसंयजुष्ट ख्यातं यिदं याज्ञभद्रं हिमानसं यदास्थितो मरस्य वपुः
 सुधां पिवन् यास्मिन् रतीर्थं वरेत्तात्वासांतर्प्यापित् देवताः संपूज्य च जगन्नाथमच्युतं श्रुतिभिर्धुतं उपोष्य भूपुः
 संपूज्य देवर्षिपितृमानवान् जगाम कच्छपद्रष्टुकौशिकयापापनाशनं तस्यां स्नात्वा महामद्यां संपूज्य च जगत्पतिं
 समुपोष्य शुचिर्भूत्वा दत्त्वा विभ्रेषु दक्षिणां नभस्तृप्त्य जगत्प्राप यो कर्मवपुर्धरं ततो जगाम कृष्णस्त्रेयद्रष्टुं वा
 जं मुखं प्रभुं तत्र देवहृदस्नात्वा तर्पयिष्येत्वा पितृन् सुरान् संपूज्य हयशीर्षं च जगाम गजासाह्वयं तत्र देवं जगन्नाथं गो
 विंदं च कपाणिं स्नात्वा संपूज्य विधिवज्जगाम यमयुक्तानर्दी तस्यां स्नात्वा शुचिर्भूत्वा सांतर्प्यापित् सुरान् पितृन् दृढ
 शोदेव देवेश लोकनाथं त्रिविक्रमं ॥ नारद उवाच ॥ सांप्रतं गवान् विष्णुस्त्रैलोक्यक्रमणं वपुः करिष्यति जग
 रत्वा मी वलैर्धनमभिवरः तत्कथं पूर्वकालेऽपि विष्णुरासीत् त्रिविक्रमः कस्य वा च धनं विष्णुः कृतवांस्तत्र मे वद
 ॥ पुलस्त्य उवाच ॥ श्रुतं तं कथयिष्यामि यं प्रोक्तं विविक्कमः यास्मिन् काले संवभूय यं च वचितवानसौ आसीद्भुध

रितिरप्यतः कश्यपस्यौरसः सुतः दनुर्गर्भसमुद्भूतो महाबलपराक्रमः ससमाराध्यवरदं ब्रह्माणंतपसासुरः अव
 ध्वत्वंसुरैः सर्वैः प्रार्थयत्सतुनारदः तद्वरंतस्य च प्रादात्तपसापंकजोद्भवः परितुष्टः स च बलीनिर्जिगायन्निविष्टपं चतु
 र्धस्य कलेरादाजिवादेवान्सवा सवान् धुंशुः शक्रत्वमकरोद्विरप्य कशिपौ सति तस्मिन्काले स बलवान्हिरण्यकाशिपु
 स्ततः चचारमंदरगिरौ तैर्धुंशुः समाधितः ततोसुरायथाकामं विहरंति त्रिविष्टपे ब्रह्मलोके च त्रिदशाः संस्थिता
 दुःखसंयुताः ततो मरान् ब्रह्मसदो निवासिनः श्रुत्वा धुंशुर्दतिजानुवाच ह गच्छ मदैत्या वयमग्रजस्य सदो विजेतुं
 त्रिदशान् सुवक्रान् तेषु धुवाक्यंतु निशम्य दैत्याः प्रोचुर्नो विद्यति दैत्यपाल गतिर्यथायामपि तामहाजिरं सुदुर्गं
 मोघं परमो हि मार्गः इतः सहस्रैर्बहुयोजनारम्यैर्लोकैर्महार्णमहार्णुजुष्टः येषां हि दृष्ट्वा प्राणवोदितेन दह्यंति दैत्याः
 सहस्रोऽप्येतेन ततः परो योजनकोटिर्नावैलोक्यो जनेनामवसंति यत्र गोमातरोरनासु विनाशकारि यासां रजोपी
 ह महांसुरेन्द्र ततः परो योजनकोटिर्भिरनुपद्भैरुत योनामतपास्त्रिजुष्टः सत्याभिधानो भगवाद्बिवा सो वरप्रदो
 भुद्रवतो दिवोसौ यस्य वेदध्वनिश्चत्वाविकसंति सदासुराः संकोचं चासुरायां तिथे तु तेषां सधर्मिणः तरुमान्मात्वं महा
 बाहो नातिमेतां समाचर वैराज भुवनं धुंशुदुरारोहं सदान् अभिः तेषां वचनमाकर्ण्य धुंशुः प्रोवाच दानवान् गंतुकामो
 स्मिन्सदन्तं ब्रह्म णो जेतुमीश्वरं कथं तु कर्मणा केन गम्यते दानवर्षमाः कथं तव सहस्राक्षः संप्राप्तः सहदैवतैः तेषु धुना
 दानुर्वेद्राः पृष्टाः प्रोचुर्ब्रह्मविधेयं कर्म तव वधं विधा शुक्रस्तदैत्यसंशयं दैत्यानां वचनं श्रुत्वा धुंशुर्दत्त्यपुरोहितं पप्र
 च्छ शुक्रं किं कर्म कृत्वा तस्य पुः सदे गतिः ततोऽस्मै कथयामास दैत्याचार्यः कलिप्रिय शक्रस्य चरितं श्रीमत्पुराट् तं रिपोः
 किल शक्रः शतं तु पुण्यानां क्रतूनां मयजत्पुरा दैत्यैर्द्रवाजिमेधानां तेन ब्रह्मसदे गतः तद्वाक्यं दानवपतिः श्रुत्वा शु
 क्रस्य वीर्यवान् पृथुर्नृगमेधानां चकार मतिभूतां आभं च चासुरगुरुं दानवांश्चाप्यनुत्तमान् प्रोवाच हं यजेयं शीरश्व

मेधैःसदक्षिणैः तदंगेच्छद्यमवर्नीगच्छामिवसुषाधिपान् जित्वाकुर्मोभमेधान्वैकर्याकामगुणान्वितान् आद्वयं
 तान्यनिधयश्चाज्ञाप्यतांचगुह्यकः आमन्त्र्यतां द्विजाः सर्वेप्रथामोदेविकातटं साहिपुण्यासारिच्छेष्टासर्वसिद्धिकरी
 शिवा जलप्राचीनमासीधवाजिमेधान्यजामहे इत्यंसागरिवचनं निशम्यासुरयाजकः बाढमित्यब्रवीदष्टौनिधीनां
 संदेदशसः ततोधुधुर्देविकाया प्रार्चानपापनाशने भर्गवैद्रेणशुक्रेणवाजिमेधायदीक्षितः सदेस्याऋग्विज
 श्यापितवाः सन्भार्गवाद्विजाः शुक्रस्यानुमतेब्रह्मन्शुक्रशिष्याश्रयद्विताः यज्ञभागभुजस्तत्रस्वर्भानुप्रमुखा मुने
 कताश्चासुरनायेनशुकस्यानुमतेः सुराः ततः प्रवृत्ता यज्ञस्तनुसमुत्सृष्टस्तथाहयः हयस्यानुययौ श्रीमानसिलोमाम्
 हासुरः ततोन्निधुमेनमहर्षिर्यौलव्यासाविशंखविदिशश्चपूर्याः तेनोपगंधेनदिवस्त्पश्येनमरुद्वौब्रह्मलोकेमहर्षे
 तंगधमाद्यासुर विपण्णजानंतिधुधुहयमेघदीक्षित ॥ ततश्चारण्यशरणजनाहंनजग्मुः सशकाजगतः परायण
 प्रणम्यवरदेवंपद्मनाभजनाहंनं प्रोचुः सर्वेसुरगणाभयगद्गदयागिरा भगवन्देवदेवेशवराचरपरायण विज्ञा
 सिः श्रूयतां विष्णोस्सुराणामार्त्तनाशनं धुधुनामासुरपतिर्वलवान्वरवृंहिताः सर्वानसुरान्विनिर्जित्यत्वे लोकयमुहर
 हलो ऋतेपितृकनोदेवजाह्यास्मान्भयताहरे अतोविवृद्धिमगमयथाव्याधिरुपेक्षितः ॥ सांप्रतब्रह्मलोकाश्चा
 नपिजेतुसमुद्यतः शुक्रस्यमतमास्थायसोश्वमेधायदीक्षितः शतं कतूनामिष्टुसौब्रह्मलोकेमहासुराः आरोढुमि
 च्छतिवशीविजेतुं विदशानपि तस्मादकालहीनं तुर्वैतयस्वजगद्गुरो उपायंमखविध्यंसेभयामोयेननिर्दृताः श्रुत्वासु
 राणां वचनं भगवान्मधुसूदनः दत्त्वाभयंमहाबाहुः प्रेषयामासशाश्वतः विसृज्यदेवताः सर्वाज्ञात्वाजेयमहासुरवंचनाय
 मतिं क्रेमसुधोरेध्वरस्य वै ततः स रुक्वाभगवान्वा मनरूपमीश्वरः देहकृत्वा निरालवकाष्टवद्देविकाजले क्षणा
 मजस्तथोन्मजन्मुक्ते शोषदृच्छया दृष्टो यदैत्यपतिनादैत्यैश्चान्यैस्तथार्थभिः ॥ ततः कर्मपारित्यज्ययाज्ञियं ब्राह्मणो

तमाः समुत्तरायितुं विप्रं प्राद्वत समकुलाः सदस्य यजमानश्च ऋविजो यमहौजसः निमज्जमानभुजः स्रुवै
 त्वामनद्विजः समुत्तराय प्रसन्नास्ते प्रच्छुः सर्व एव हि किमर्थं पतितोऽसि हे केन क्षिप्तोऽसि नो वदेतेषामाकर्ण्य च न कपमा
 नो मुहुर्मुहुः प्राह धुंधुरेणांस्ताब्धूरूपतामन्वकारणं ब्राह्मणो गुणवानासीत्प्रभास इति विश्रुतः सर्वसाख्यार्थं विज्ञाज्ञो
 गोत्रतश्चापि वारुणिः तस्य पुत्रद्वयं जातमदः प्रज्ञं सुदुःखितं तत्र ज्येष्ठो मम भ्राता कर्त्तव्या न परस्वहं नेत्रमासहति
 सृपातो ज्येष्ठो भ्राता ममासुरः मम नाम पितृवक्त्रे गतिभ्रासतु कौतुकात् रम्यं द्रवावसयोयुधोऽशुभं द्रवासीति धुर्ममं त्विधिं
 एषणैर्धुर्कश्चारु रूपो महानसुरः ततः कालेन महता चावयो न स पितृभ्यः तस्य धौर्ध्वदेहि के कृन्वाय हसावस्मिन् गतौ ततो
 मयैकः स भ्राता विभजामयं हवयं तेनो को नैव भवेतो विद्यते भाग इत्यहं कुर्वन्मानसं खजानां अष्टानां श्रद्धिपानार्थं
 उन्मत्तानां त्रयाधानां धनभागो न विद्यते शब्दां संनस्थानभाजः स्वच्छया ज्ञमुजो क्रिया एतवर्द्धयते चैता शार्थं भागहारा
 हिते एव मुके मया सोऽकिमर्थं पैटकादृहान् धनार्थं भागमहामितं हन्यो येन मे वद इत्युक्तवति वाक्ये यसौ भ्राता मे कौप
 सपुतः समुक्षिप्याक्षिपत्त्वामस्य मामिति कारणात् मया स्यान्निर्झायात्तु मध्ये च भुवने गतः कालः सुवत्सरस्य
 रतुपुष्पाभिरिह चोद्भूतः के भवतस्तु संप्राप्ता सस्नेहं वाधवो यमाः कोऽयं यशस्कप्रतिमो दीक्षितो वै महामुजः तन्मे सर्वं
 सन्नास्त्वतः पाथात् ध्यतयो धनाः शं ह्रस्वस्य ताभूय संस्तु कं पादश्च भेष्टशः तेषां नानवचः श्रुत्वा भागं वा द्विजसन्नाः श्रोचुर्ब
 धं द्विजब्रह्मणो जतरयापि नार्त्तवाः आसावपि महार्ते जाधुर्धुर्नामामहासुरः दाता भो को विभक्तवदीक्षितो यज्ञक
 मंष्टि इत्येवमुक्ता देवशं वामनं भागं यास्तदा प्रोवृद्धे त्यपति सर्ववामनार्थं कर्तव्यं दीयतामस्य दैत्यैः स्रुवैः सर्वोपरकरसं
 युतं श्रीमदावसयं दास्योरत्नानि विधेयानि च इति द्विजानां वचनं श्रुत्वा दैत्यपतिर्वचः प्राह द्विजदामोति यावदि
 च्छसि वैषणं वा सोऽयं हि रंयं च वाजिनः स्यंदनान्गजान् प्रपच्छाम्यद्यभवतो विपतामीहि तं विभो तं क्षाप्रयदानं वपतेः

श्रुत्वदिबोधवामनः प्राहासुरपतिंयुधुस्वार्थसिद्धिकरं वचः सोदरेणापिमेधात्राहियतेवम्यसंपदः तरयाक्षमस्य
 पदं तं किमन्योनहारिष्यति दासीदासमलंकारं गृहं रत्नपारिच्छदं सर्वेषु दिर्जेद्रूपप्रपच्छस्वमहाभुजं ममप्रमाणमा
 लोकप्रथममकंचपदत्रयं संप्रपच्छस्वदैत्यद्रुनाधिकं रक्षितुं क्षमः इत्येवमुक्तेवचनेमहात्मना विहस्यदैत्याधिपतिः सऋ
 त्विजः प्रादाद्द्विजैर्द्रापपदत्रयं तदायदात्मनान्यंप्रगृह्णाण किंचित् क्रमवयं सोपि ववोक्ष्यदत्तं महासुरैर्द्रेण विभुर्धरा
 रवा चक्रे तोलं घटितुं जिलोको नो विक्रमरूपमनंतशक्तिः कृत्वानुरूपं दितिजं श्रुत्वा प्रणम्य चर्षी नम्रथमक
 मेण मर्हामहि धैः सहितां महाखण्डं चकार रत्नाकरपरात्तैर्भुतां भुवं सनाकां त्रिदशाधिवासमृक्षार्कसौमिरभिमांडितं नभः
 दिवा द्वितीयेन जहार वेगात् क्रमेण देवात्रियमभिभूयसीश्वरः क्रमंततीयं नयदस्य पुरितं तदा तिकोपाद् नुं भवस्य पया
 तप्रेष्टमगवां लि विक्रमो मेरुप्रमाणेन तु विग्रहेण पतता वासुदेवेन दानवोपरि नारदं त्रिशयो जनसाहस्रं भूमिना
 तैर्दृढीकृतं ततोदैत्यं समुत्साधतास्मिन् प्रक्षिप्य वेगतः श्रवणं तसि कतालुप्यातं च गर्तं मपूरयत् ततः स्वर्गो सहस्रा
 क्षो वासुदेव प्रसादतः सुराश्च सर्वे लोका यमवापुर्निरुपद्रवाः भगवानपि देत्येद्रं प्रक्षिप्यासि कतां एवे कालिदां क
 पमाधापतन्नैवांतरधीयत् एवं पुरा विष्णुरभूद्विद्यामनो धुं विजेतुं च त्रिविक्रमोऽभूत् यस्मिन् सदैत्येद्रं सुतो जगाम महा
 श्रमे पुण्ययुते सुरर्षे इति श्रीवामनपुराणे धुंधुपराजये देविकामाहात्म्यम् ॥ समाप्तम् ॥ शुभं न भूयात् ॥

॥ श्रीरघुनाथमुद्राय नमः ॥

लालाशिवाभलाधिकारश्रीणवोरवतरनाकरग्रन्थसमाप्तः

सन्वत् १९४२ आषाढ म. २९

सूचिपत्रम्

पक्षनिर्णयोदिवसनिर्णयश्च
पक्षनिर्णयोदिवसनिर्णयश्च

अथसामान्यतन्निर्णयः
अथसामान्यतन्निर्णयः

तथियममानिर्णयः
तथियममानिर्णयः

खवदपहिसाकयतिथिलक्षणम्
खवदपहिसाकयतिथिलक्षणम्

यककणपक्षमह्यतिथिनिर्णयः
यककणपक्षमह्यतिथिनिर्णयः

अथकभक्तकालनिर्णयः
अथकभक्तकालनिर्णयः

अथनक्तकालनिर्णयः
अथनक्तकालनिर्णयः

अथचित्तकालनिर्णयः
अथचित्तकालनिर्णयः

अथनक्तकालनिर्णयः
अथनक्तकालनिर्णयः

अथनक्तकालनिर्णयः
अथनक्तकालनिर्णयः

इयानम्

प० पृ०

१० सूचिपत्रम्

२० सूचिपत्रम्

३० सूचिपत्रम्

४० सूचिपत्रम्

५० सूचिपत्रम्

६० सूचिपत्रम्

७० सूचिपत्रम्

८० सूचिपत्रम्

९० सूचिपत्रम्

१०० सूचिपत्रम्

१०१ सूचिपत्रम्

४० ४० पं३ सखिप्रमम ॥ ४० ॥ ४० ॥
 ४१ ४१ चतुर्धर्मसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ४२ ४२ पंचमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ४३ ४३ पृथिसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ४४ ४४ सप्तमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ४५ ४५ अष्टमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ४६ ४६ नवमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ४७ ४७ दशमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ४८ ४८ एकादशसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ४९ ४९ एकादशसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ५० ५० उपवासानियमः ॥ ५० ॥ ५० ॥
 ५१ ५१ अथैकदेशीनिर्णयः ॥ ५१ ॥ ५१ ॥
 ५२ ५२ दशमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ५३ ५३ तत्राष्टमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं

५० ५० सविप्रमम ॥ ५० ॥ ५० ॥
 ५१ ५१ अष्टमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ५२ ५२ पंचमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ५३ ५३ अष्टमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ५४ ५४ सप्तमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ५५ ५५ नवमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ५६ ५६ दशमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ५७ ५७ एकादशसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ५८ ५८ अष्टमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ५९ ५९ पंचमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ६० ६० उपवासानियमः ॥ ६० ॥ ६० ॥
 ६१ ६१ अथैकदेशीनिर्णयः ॥ ६१ ॥ ६१ ॥
 ६२ ६२ दशमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं
 ६३ ६३ तत्राष्टमसाम्प्रतिर्णुचतुर्धर्मध्यानं

प० पं० सूचिपत्रम्

७९ १ ३ अत्र आद्वमावश्यकमकरणेदोषः

७९ १ १२ आत्मशब्दं हेमशब्दचकार्यं

८० १ १ जननमरणार्थापवादः

८० १ १ सर्वगततासमन्तैर्वैसर्वादिजाः प्राजभूतः

८० १ १ स्पर्शकालेदेवानां पितृणां च दानकालः

८० १ १ मध्यकाले मनुष्याणां मोक्षकाले राक्षसानां

८० १ १ अत्र भोजननकार्यं मुक्तिश्चात्र भोजनं

८० १ १ बालादिनां पुण्यमात्रं पूर्वप्राप्तमात्रं निषेधः

८० १ १ तदप्येतां पुण्यमात्रं यामवतुष्टं च निषेधः

८० १ १ अत्रोपवासव्रतपुत्रवद्द्वयैतन्न उपवासमात्रं

८० १ १ वक्ष्येकालानि

८० १ १ चंद्रमस्तास्वैतूतरादिनसंख्याहेमादौ न दोषः

८० १ १ ग्रहणकुलशेषादौ प्रातिग्रहे प्राप्य श्वेतसुक

८० १ १ जन्मराश्यादौ ग्रहणयोगोचरवशेनानिष्टफलं

८० १ १ तत्र शांतिविधानं नागदानं सर्वपथि स्त्रा

प० पं० सूचिपत्रम्

८७ १ १ समस्तपर्वानिर्णयरत्नसमुच्चयः

८७ १ ३ अथ व्रतस्वरूपं व्रतप्रशंसं व्रतजिज्ञासा

८८ १ ७ व्रताधिकारिणः स्त्रियो भर्त्राद्यनुष्ठयाधि

कारिणः

८८ १ १ व्रतभेदः व्रताधिकारिधर्माः

८८ १ १ तेषां च न्यायं वर्णयति नैर्णयः दंतकाष्ठनिषेधः

८८ १ १ उपवासस्वरूप आचमनं द्विराचमन

८८ १ १ दक्षिणहस्ते ब्रह्मादितीर्थानि प्रणवादिर्भजः

८८ १ १ देवकार्यादौ पूर्वार्द्धादिकालः

८८ १ १ व्रतत्यागादौ प्राप्य व्रतारंभे संस्कारः

८८ १ १ व्रतारंभकालः भद्राविचारः

८८ १ १ यतिमास्वरूपं कुशपावित्रं हेमादौ विमान

८८ १ १ इत्येव प्रतिनिधयः देवतामंत्राविचारः

८८ १ १ व्रतोद्यापनानुक्तौ दानविभागनिर्णयः

८८ १ १ कलशलक्षणं पंचरत्नानि महारत्नानि

प०३	पृ०५०	म०३। सूचिपत्रम् ॥ ५० ॥	प०३	पृ०५०	म०३। सूचिपत्रम् ॥ ५० ॥
१३	११३	सौभाग्योपकं पंचपत्रं चामृतं चान्नं च	१३	११३	उद्वर्तनं चामनं चामनं चामनं चामनं
१३	२०८	सर्वधानं च पंचपत्रं चामनं चामनं चामनं	१३	११३	उद्वर्तनं चामनं चामनं चामनं चामनं
१४	१	सर्वधानं च पंचपत्रं चामनं चामनं चामनं	१४	११०	सर्वधानं चामनं चामनं चामनं चामनं
१४	१	ककणोपपद्यः सप्तसुदः स्वर्गोपपद्यः सर्वोप	१४	११३	पुरुषसूक्तं नंदवपूजा शिवव्रतपूजनम्
१४	११२	पक्षकर्मः सर्वगंधाः शक्तिगंधाः एकं ॥ ५० ॥	१४	११३	शिवव्रतसंधारणपूजा शिवाष्टि नारायण
१४	११५	शैवगंधाः एकं गणेशगंधाः एकं ॥ ५० ॥	१४	११३	व्रतभंगपूर्णता विधिः नवमीरत्नसंग्रहः
१४	११४	अमृतं पंचपत्रं चामनं चामनं चामनं चामनं	१४	११३	सर्वधानं चामनं चामनं चामनं चामनं
१४	११४	तत्र नारायणसमापितं निरजस्वलाव्रतविधिः	१४	११३	तत्र प्रतीकां ध्यानां च कुंडलनिर्माणं व्रत
१४	११०	उपवाससमर्थं शक्तिविवारः ॥ ५० ॥	१४	११३	रं ध्याने निर्माणं चामनं चामनं चामनं
१४	११०	पिबः शैवव्रतकर्तुः शतगुणफलं भवति	१४	११३	विमानं ॥ ५० ॥
१४	११०	कोन्याव्रतेन प्रतिविधिः व्रतं रत्नसमुच्चयः	१४	११३	व्रतं चामनं चामनं चामनं चामनं
१४	११३	सर्वव्रते पुसाधारणा पूजायां उपचाराः	१४	११३	व्रतं चामनं चामनं चामनं चामनं
१४	११३	अष्टविंशतः ३८ पं १६ दशोपचारः	१४	११३	व्रतं चामनं चामनं चामनं चामनं
१४	११३	पंचोपचारः विष्णवे पूजा श्रुतादिनिर्णयः	१४	११३	व्रतं चामनं चामनं चामनं चामनं

सुदीपत्रम्

[illegible]

१०४७ साधनामनुषादः ११४४

१०६: २०८ श्रीवाद्यध्वरणिः नडाः ११९५

१०६१२१६ तवग्रहमखयः॥१॥ १०६१६ तवग्रहमखयः॥१॥

१०६ १ १ अथसर्वतोभद्रमहल - चतु। १०७

१०६ २१ अथ द्वादशालिङ्गभेदः

२१७ एकलिंगातोभद्रं सज्जतोभद्रादादिवत। क्रमः १५५

१.१३. अथाग्निं कायैतन्नकुशडिकान्मन्त्रादप्यग्ने

७ ज्ञातान्तरकृत्यं रामनाथोद्यापनप्रकारात् ३

१३७

[illegible]

906	2.10	3444	114	9
907	2.10	3444	114	9

वापने

१०९. २१५ गणेशावकाशम् ।

११२ २ ७ आभ्युदायक श्राद्धप्रयोगः—

११३ २१० अथोद्यापनविधानं तत्राद्यावत्तद्यवः ॥ ११३

११४८२. ११. ऋद्विजावरणविधानं. वरणक्रमेण

५०
५०

सधुपकदानम्

मंडपानुमंत्रणं तौरणपूजनं श्रद्धापूर्वकम् ।

इन्द्रादलकपालनादराधुः

२। ततोबलिदानं इत्यतमहृदयभाषा

१ अथसर्वतोभद्रदेवतास्थापनप्रयोगः

१ संक्षेपेणानिरुधामृतमहमृधा. लोकपालः

कलशार्थापनविधानं प्रतिमाशांशुसूत्रम्

[illegible]

॥ अथ विष्णुसंस्कृतं ॥

कथाद्विकान्तयोगः

१० दामाधम। नर ध्यायेत् । नृनां विनाशकः ।

अवधामुत्तराभरतमः २

दातानि

१० सर्वतोभद्रदेवतानां नाममन्त्रः

७ प्रायश्चित्तहोमः पूर्णपान्दानं

तत्रिगणवर्गः। अथाभिषेकः।

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

प० पं०

सूचिपत्रम्

अथचैत्रमासः

प० पं०

सूचिपत्रम्

अथार्याभिविद्याप्राप्तिव्रतं विष्णुधर्मोत्त.

१ २ चैत्रशुक्लपतिपदिसंवत्सरः रंभः काट्यं अ

१ २ अथारः सर्वर्षशः

१ १० अत्रतैलाभ्यंगो नित्यः वर्षे शपूजासर्वर्षशः

१ १५ वास्तनवरात्रप्रारंभः प्रपादानं धर्मवट

दानं

१ २१० ब्रह्मणः पूजा अस्यांकल्पभेदेन मत्स्यावता.

१ २१२ अथविशेषेण संवत्सरं भविष्यिर्निर्दिष्टः

१ १ अत्रमहाशांतिः कार्या साचिनिर्णीयते

१ १२ महाशांतिप्रयोगः

१ २ अस्यांतिलकव्रतः रंभः तत्रमातुर्नमभिः पू.

१ २६ तिलकव्रतकथा अत्रैवारेभ्यप्राप्तिव्रतं व

र्षसाध्यं

१ १४ अस्याद्यापनं तत्र द्वादशानामभिर्द्वादशक

लक्षे पुसूर्यपूजा

१ १ तत्राष्टदलेषु वेदानां पुराणादीनां च पूजनं

१ २ गरुडपुराणोक्तं विद्याप्राप्तिव्रतम्

१ ८ चैत्रशुक्लद्वितीयायां सशक्तिकद्वह्मपूजनं

द्वादशवर्षात्मकम्

१ १२ तत्रैव उमापूजाव्रतं बालेन्दुदर्शनव्रतं प्रति

मासं वर्षसाध्यं

१ १ सर्वांसुशुक्लद्वितीयासु चंद्राद्यदानम्

१ २ अत्रैवनेत्रव्रतं वर्षसाध्यं नासत्यदत्तयोर्भु

क्तिपूजा च

१ १ चैत्रशुक्लद्वितीयायां गौरीपूजाव्रतं सौभाग्य

गौरीपूजनं

१ १५ द्वादशेषु नुपूजादानं द्वादशवर्षात्मकं

अत्रैव सौभाग्यशयनव्रतं वर्षसाध्यं शुक्ल

द्वितीयायां

पं०	पृ०	पं०	पृ०	सूचिपत्रम्
पं०	पृ०	पं०	पृ०	सूचिपत्रम्
२१	२१६	२१	२१६	सौभाग्याष्टकदानं द्वादशनामभिः प्रत्येकं
२२	२१७	२२	२१७	तृतीयापूजनं
२३	२१८	२३	२१८	प्रत्येकं प्राशनविधानं सौवर्गैर्मूर्तिदानं सो
२४	२१९	२४	२१९	द्यापनं
२५	२२०	२५	२२०	अन्नैव गौरीदोलोत्तरसवः इयं मन्वादिश्चादं
२६	२२१	२६	२२१	अन्नैव श्रीरामदोलोत्तरसवः
२७	२२२	२७	२२२	चैत्रेन्द्रपदेमाधेयशुक्लतृतीयापांगौरीव
२८	२२३	२८	२२३	तृतीयात्रयं प्रत्येकं विशेषविधानं अथ कथा
२९	२२४	२९	२२४	अन्नैव अरुंधती तृतीयाव्रतं सौभाग्यवती
३०	२२५	३०	२२५	अस्वाः कष्टाड्यापनं च बालवैधव्यनाशनं
३१	२२६	३१	२२६	चैत्रशुक्लचतुर्थ्यावासुदेवरूपिणेशुपूजा
३२	२२७	३२	२२७	आश्विनव्रतं कांचनं वासुदेवं ब्राह्मणाय दद्यात्
३३	२२८	३३	२२८	चैत्रशुक्लपंचम्यां तृतीयादिपंचम्यंतं श्रीव्रतं
३४	२२९	३४	२२९	वर्षसाध्यमपरं श्रीपंचमीव्रतं
३५	२३०	३५	२३०	अस्वामेव चंद्रपूजनं पृथ्वीपूजनं च
३६	२३१	३६	२३१	रामनामलिखनोद्यापनं तत्प्रयोगः
३७	२३२	३७	२३२	रामनामलिखनोद्यापनं तत्प्रयोगः
३८	२३३	३८	२३३	रामनामलिखनोद्यापनं तत्प्रयोगः
३९	२३४	३९	२३४	रामनामलिखनोद्यापनं तत्प्रयोगः
४०	२३५	४०	२३५	रामनामलिखनोद्यापनं तत्प्रयोगः

सूचिपत्रम्

प० पं०

सूचिपत्रम्

पृ० २१२ शुद्धविद्वरामनवमीतिष्ठेयः वैष्णवलक्षणः

३१ तत्रादायष्टमीकृत्यंनवमीकृत्यं च

३३ श्रीराममूर्तिं लक्षणं सर्वतोभद्र मंडलपू

जामंत्रः

३६ १ अथान्नतपद्धतिः कलशस्थापनं

३३ २१६ केशवादिमातृकान्यासः

३८ १ यत्नस्थापनं पीठपूजास्त्रिविधानं

४० १ सर्वोपचारपूजाविधानं रामनवमीपूजा

४१ २ अथदशमीकृत्यं तत्रहोमविधानं

४५ २ श्रीरामप्रतिमादानं शरणविधानं च

४५ २ अकिंचनेष्टापनविधानम्

४६ १ श्रीरामनामाष्टोत्तरशतस्तोत्रं

४७ १ अस्याभिवकालोत्तरेकंमातृकाव्रतं

४७ १ अन्नमदृकालोन्नतं चतुः पाटियोनिर्नापूजा

४७ २ चैत्रशुक्लदशम्यां धर्मराजपूजाव्रतम्

प० पं०

चैत्रशुक्लैकादश्यां दिलोत्सवः कार्यः

इयं कान्तैकादश्यां तरयां कथा

अस्मिन्निमित्ते भक्तिमर्णायात्राकार्या

अस्यां संसेपतो वास्तेपूजोक्तः अत्रापि दम

नोत्सवः

चैत्रशुक्लैकादश्यां दमनोत्सवः

अत्रायमनद्वादशीव्रतं भर्तृद्वादशीव्रतम्

वारोद्वादशीव्रते पुत्रायमनद्वादशीव्रतकथा

अत्रैव संकल्पद्वादशीव्रतम्

चैत्रशुक्लत्रयोदश्यां चंद्रनारामकमदनपूजा

अजदानं इयं चोदानकल्प्यादिसत्तत्कृत्यं च

चैत्रशुक्ल चतुर्दश्यां शिवपूजामहोत्सवः

अत्रापि दमनोत्सवः काश्यां पशुपतीश्वरया

नोत्सवपूजाव्रतं नरोत्तमस्यदिलोत्सवः

चैत्रपौर्णिमासोचित्रावृतामहाचैत्र्युका

५५ १ ७

५५ २ ७

५६ १ ५

५६ २ ८

प० पृ० पं०

सूचिपत्रम्

५६ १ ८ मंटाकं गुलवारयोगे महापुण्यदेका

५६ १ १ अत्र सर्वदेवानां दमनोत्सवः इयं मन्वादि
पटनवतिश्राद्धगणेषु ठिगारि न

५६ २ ५ अरयोर्मद्रपूजो कानि कुंभयात्रा च
तणमयपि श्राधं संपूज्य ब्राह्मणान्मोजयेत्

५६ २ ११ महावैशीलक्षण अत्र वाराहपुराणदानं च
अथ वैजनासीयशुक्लपक्षकथानि

५७ १ ४ अस्यां नौरमासभिप्रायेण

मीनसंक्रातिपुण्यकालनिर्णयः

५७ १ १२ वैजशुक्लप्रतिपदाया शुपवरपुष्टाज्ञानं का-

५७ २ ३ नकवतारभोविप्रवस्त्रशयनासनादिदेया

अत्र मासि गधाय तुलेपनवस्त्रादिदानं

५७ २ ८ आनंदव्रतं दधिसीरवृतादित्यागगौरिव्रत
नकभोजनं शास्त्रयाज्ञदानं प्रपादानं

धर्मघटदानं इयं प्रतिपदानारसिंहकल्पः

प० पृ० पं०

सूचिपत्रम्

५८ १ २ अत्र मल्लनादोनांत्ययोत्सवदर्शन

५८ १ ३ वैजकृष्णद्वितीयायां तिथिपदेन ब्रह्मणः
पूजाकार्या

वैजकृष्णतृतीयायां सौभाग्यसुंदरीव्रतं ग
त्वेन रतिनामकगौरीपूजा उदकप्राशन

वैजकृष्णचतुर्थ्यां संकष्टचतुर्थीव्रतम्
चंद्रोदये श्रद्धेयदानं पंचगव्यप्राशनम्

५८ १ ६ वैजकृष्णपंचम्यां काश्मीरदेवीरजस्वला
भवति

५८ २ ७ शिलाभयोदेवीव्रत अभ्यंगोरसंचात्रि
दिनवर्ज्यं

५८ २ १७ कृष्णपञ्चादेवीद्विजैः स्नाप्यगंधादिभिः
त्रिकोणाकारपिष्टपाकैः शालिभक्तशार्कैः

तत्रोवाद्यश्रवणं देवीनैवेद्यप्राशन

५८ २ १९ तत्र कृष्णपष्टमिके भक्त्या दिवतेन भारस्कर
पूजाकारकादि

सूचिपत्रम्

प०	पं०	पृ०	श्रद्धात्रयष्टौमत्रिकाश्यालोलकंयात्रा
५८	२	१	पद्यांपूजागृहस्येति
५८	२	३	चैत्रकृष्णसप्तम्यांतिषिपत्वेनसूर्यपूजाव्रत
५८	२	४	चैत्रकृष्णपृथ्व्यारविर्भौमवारिकारायांभैरव
५८	२	५	दुर्गापूजाच अत्रसौमाष्टमीव्रतसोमशिवा
५८	२	८	सर्वस्वष्टमीपुश्रशोकाष्टमीव्रतं
५८	२	१०	भविष्योत्तरोक्तंयंडिकाव्रतं अरुणोद्यापनं
५८	२	१६	विष्णुधर्मोत्तरोक्तंसेतानाष्टमीव्रतम्
५८	२	१	शीतलाष्टमीव्रतकथा शीतलाष्टकंस्तोत्रं
५८	२	१०	चैत्रकृष्णनवम्यांवारराहजयंतोव्रतं
५८	२	१	चैत्रकृष्णदशम्यांधर्मरजपूजाव्रतम्
५८	२	१३	चैत्रकृष्णैकादशोपापमेचनीव्रतकथा
५८	२	१३	चैत्रकृष्णद्वादशीवैराजकत्पादितत्रश्राद्धं
५८	२	१३	चैत्रकृष्णत्रयोदशीशतभिषानक्षत्रयुतवा-
५८	२	१५	शानिवारयुतामहावारुणोशुभयोगवती

सूचिपत्रम्

प०	पं०	पृ०	महामहावारुणोश्रवसससागरदानप्रभं
६२	२	३	चैत्रकृष्णचतुर्दशीपिशाचमोचनी
६२	२	११	अस्यांशिवसन्निधौस्तनंभौमवारिणातिप्र
६२	२	११	कस्तुरा
६२	२	१६	श्रवन्ननुहोविटपठ्युत्तारकापताकाधवलित
६२	२	१	तकलयोपरिकृतागृहेपरिस्थाप्या
६२	२	१	अस्यांतिशायान्तिकुंभपूजावल्लिदानंपुंश्व
६२	२	४	लीनत्पदर्शनं
६२	२	६	चैत्रामावास्यायांसारमेधेभूषोन्नदानं
६२	२	६	इयंमन्वादिभौमवारिणभौमावास्यागुरुवा
६२	२	६	जीवामावास्याशानिदारेनंदमावास्यासो
६२	२	७	मवारिण
६२	२	७	सोमवत्समावास्याकथासोमवत्सुद्यापन
६२	२	७	प्रयोगः
६२	२	१	श्रवन्नव पितृव्रतं पयोव्रतम्
६२	२	१	चैत्रकृष्णरत्नसमुच्चयपः

सूचिपत्रम्

प० पु० पं०

अथतिथिपत्वेन ब्रह्मपूजाव्रतम्

वैशाखकृष्णतृतीयायां प्रोते देव्या पूजनं

कंकेलशशिनम्

वैशाखकृष्णचतुर्थ्यां संकष्टचतुर्थीव्रते शते प

त्रायानम्

वैशाखकृष्णपंचम्यां नागपूजनं

वैशाखकृष्णषष्ठांस्ते दंपूजाव्रतम्

वैशाखकृष्णसप्तम्यां सूर्ध्वपूजाव्रतम्

वैशाखकृष्णअष्टम्यां शतिल्लाप्यते चतुर्दश

वैशाखकृष्णनवम्यां चतुर्दशपूजाव्रतम्

वैशाखकृष्णदशम्यां नागादिन उभयदश

माव्रत

दिशां पूजनवर्भोजपूजनं च

वैशाखकृष्णएकादश्यां हरिपूजाव्रतम्

वैशाखकृष्णत्रयोदश्यां गौरीकल्पद्विपूजा

दोषव्रतम्

सूचिपत्रम्

वैशाखमासः

अथवैशाखमासकृत्यानिर्णयः

मेषसकमेपराः पूर्वाचंद्रशघटिकाः पुष्या

वैशाखे धर्मवटादिदानार्थे स्नानं

तिलतर्पणमथ सुदूनपूजन एकभक्तम्

पुष्यपलवणवर्जनं नक्तभोजनं

दध्यादनदानं गोपुशयेन ब्रह्मचर्यं

माधवपूजनं तिलहोमः नृसिंहपूजनं

सिद्धार्थकैहोमं वैशाख्यां चिरञ्जव्रतम्

ज्ञानवाप्तिकरव्रतं प्रातः स्नानं

अथसौरमास श्राद्धावहृत् स्नानं

तत्परोद्यापनं वैशाख्यां पौर्णिमाया

वैशाखकृष्णप्रतिपदायां सितार्थि पत्वेन च

ह्रिपूजा

वैशाखकृष्णद्वितीयासमानकल्प्यादिः

सुवोपब्रम्

प० पु० पं०

वैशाख शुक्ल चतुर्दश्यामास शिवरात्रि व्रतं

वैशाख समावास्या पौर्णिमा दशमावास्या कृत्यं

तत्र श्राद्धदानाय यथं विधेयमकरणे प्रत्य

वायः

वैशाख शुक्ल व्रति पदायां श्राणे यप्रतिपदा

धातनामकसूयं पूजा व्रतम्

तिथि परवेन वह्नि पूजापि

वैशाख शुक्ल द्वितीयायां नीललोहितकलपा

तत्र कलपादिकरेव न श्राद्धदानादिविधेयं

चतुर्मुखरूपसूयं पूजा व्रतं

वैशाख शुक्ल तृतीयायां गौरव्रतांगवेन गौ

रा व्रतं

उमादेवो पूजादधिप्राशनं गोमयप्राशनं

इयं तृतीया व्रता युगादि श्राद्धनित्यकामं यत्र

श्रव्यां जनादंनं पूजा गंगा स्नानं गंगादि पू

सुवोपब्रम्

प० पु० पं०

यवर्हिमः वारिदानमोदकदानं चंदनदानं

उदककुंभदानं श्राव्यतृतीया व्रतं श्रोधरपू

युगादि कृत्यं समुद्र स्नानं परशुरामजयंती

श्राव्यतृतीया व्रत विधानं कंथाभाविष्यत्तरे

विष्णुधर्मोत्तरैव

वैशाख शुक्ल चतुर्थ्यां अनिरुद्ध पूजा व्रतं

अलावुपावदानं

वैशाख शुक्ल पचम्यां शिपू पूजा व्रतम्

वैशाख शुक्ल षष्ठ्यां रंकदपूजा व्रतमातृसौख्यं

वैशाख शुक्ल सप्तम्यां गौरपत्तिगंगा पूजा

दि व्रतम्

कमलसप्तम्यां व्रत निवसत्तभी शर्करास

समी व्रतम्

वैशाख शुक्ल अष्टम्यां अपराजित देवी पूजा व्र

वैशाख शुक्ल नवम्यां चंडिका देवी पूजा व्रतं

प० पु० प्र०

सुचोपक्रम

७ १ ६ वैशाखशुक्लदशम्यां धर्मराजपूजाव्रतं दि

सिद्धि

७. १. १. वैशाखशुक्लदश्यामोहिनीकथा

८१. ५ वैशाखशुद्धादश्यां धरणिं ब्रूते पञ्चमद

नन्यद्वाङ्मोक्षतं

२ अत्रवारनक्षत्रसद्योनेनव्यतिपातयेनेमा
२

ध्वजपूजा

२ वैशाखशुक्लत्रयेदृश्यां कामदेवपूजाव्रतं

वैष्णवप्रकाशचन्द्रश्यामसिंहजयन्तीवर्तक

सिद्धाष्टनमिहपञ्चविधम् त्रैलोक्यम्

य।आ।ग।रु।ह।क।स।वा।दिः।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

गण्डानाद

२१० कृष्णान्नदानप्रयोगः ब्रह्मपुराणदानम्

वशाखकुल्यरत्नसमवयः

प०।प्र०।पु०।

सुधीपत्रम्

अथ द्रष्टव्यम्:

१ १ १ अथ ज्येष्ठमासकृत्यनिर्णयः

तत्रवृषसंक्रांतीपर्वः षोडशनाड्यः पण्यः ।

१ २ अध्यात्मसूक्तमं कथञ्चन श्रीगारुड-

[illegible]

अथानुवृत्तं

५४४७॥ मातृपदायाश्च। मा। ति व्रतां रंभः।

वाल्ह्वपुजाव

२११ उपेधादितियापांवान्हिज्ञापजावतं

उपेष्टकृणो हविषां गौरिविश्वं सजेत् ॥

विप्लवं

96

श्रीगुरुदेवार्पणं

रागावरागादीन

५१३ उपकृण्वतुध्यांआप्तवतुर्धगणेशवतं

चंद्रोदयेऽर्धदानं घृतप्राशनं

२१४ जपेष्टकणपंचम्यांशस्य पालनात्तत्र

५०॥४०॥१०॥

1999

3

•

॥०५०॥

...

1

1

11

10

—

_____

—

—

1

1

1

प० पृ० पं० - माचिपत्रम्

प० पृ० पं० - सूचिपत्रम्

११० त्र्येष्टशुक्लपचम्यापितपूजनमुक्तं

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लत्रयोदश्यादिर्भाग्यशमनव्रतम्

१११ त्र्येष्टशुक्लपक्षां दिनानाधरावेपूजन रुक्मिण्दपू

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यापंचताराख्यपंचासिद्धि

११२ त्र्येष्टशुक्लसप्तम्यारविदेवइद्रपूजाव्रत

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यापंचताराख्यपंचासिद्धि

११३ त्र्येष्टशुक्लष्टम्यांशुक्लद्वितीयपूजाव्रतं

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यापंचताराख्यपंचासिद्धि

११४ त्र्येष्टशुक्लनवम्यांउमादेवीपूजाव्रत

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यापंचताराख्यपंचासिद्धि

११५ त्र्येष्टशुक्लदशम्यांदशहरागनापूजाव्रत

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यापंचताराख्यपंचासिद्धि

११६ दशहरायोगविशेषपटकः

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यापंचताराख्यपंचासिद्धि

११७ दशविधपापानि काशीखंडोक्तानि

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यापंचताराख्यपंचासिद्धि

११८ दशहरादशमिपूजाविधान दशहरास्तोत्र

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यापंचताराख्यपंचासिद्धि

११९ अस्त्रयांसेतुवधरः सेश्वरप्रतिष्ठा

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यापंचताराख्यपंचासिद्धि

१२० त्र्येष्टशुक्लैकादशीनिजलकथाभविष्योक्त-

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यापंचताराख्यपंचासिद्धि

१२१ पुराणसग्रहं ब्रह्मवैवर्तेव

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यापंचताराख्यपंचासिद्धि

१२२ अश्वजलधेनुदानप्रयोगः

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यापंचताराख्यपंचासिद्धि

१२३ दूतधेनुदानप्रयोगः

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यापंचताराख्यपंचासिद्धि

१२४ धरणीव्रतेपुरावयद्वादशीव्रतं

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यापंचताराख्यपंचासिद्धि

१२५ धरणीव्रतेपुरावयद्वादशीव्रतं

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यापंचताराख्यपंचासिद्धि

१२६ धरणीव्रतेपुरावयद्वादशीव्रतं

१३३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यापंचताराख्यपंचासिद्धि

१०० पं० सूचिपत्रम्

७ आपाढकृष्णप्रतिपदायामरोम्यव्रतम्

७ माधवाख्यसूर्वपूजाव्रतम्

८ आपाढकृष्णद्वितीयायां ब्रह्मपूजाव्रतम्

८ आपाढकृष्णद्वितीयायां गौरव्रतांगरे

नसुभगागौरां पूजाइयमन्नेपकल्पादिः

९ आपाढकृष्णचतुर्थ्यासकटचतुर्थीव्रतं

९ हरतंदनगणपतिपूजनं चंद्रार्धव्रतं

९ आपाढकृष्णपंचम्यां नारायणपूजाव्रतम्

९ आपाढकृष्णपञ्चम्यां नारायणपूजाव्रतम्

९ आपाढकृष्णपञ्चम्यां नारायणपूजाव्रतम्

९ आपाढकृष्णपञ्चम्यां नारायणपूजाव्रतम्

९ आपाढकृष्णपञ्चम्यां नारायणपूजाव्रतम्

९ आपाढकृष्णपञ्चम्यां नारायणपूजाव्रतम्

९ आपाढकृष्णपञ्चम्यां नारायणपूजाव्रतम्

१०० पं० सूचिपत्रम्

७ आपाढकृष्णद्वादश्यां तिथिपदेन हरिपू.

७ आपाढकृष्णद्वादश्यां तिथिपदेन हरिपू.

७ आपाढकृष्णद्वादश्यां तिथिपदेन हरिपू.

७ आपाढकृष्णद्वादश्यां तिथिपदेन हरिपू.

७ आपाढकृष्णद्वादश्यां तिथिपदेन हरिपू.

७ आपाढकृष्णद्वादश्यां तिथिपदेन हरिपू.

७ आपाढकृष्णद्वादश्यां तिथिपदेन हरिपू.

७ आपाढकृष्णद्वादश्यां तिथिपदेन हरिपू.

७ आपाढकृष्णद्वादश्यां तिथिपदेन हरिपू.

७ आपाढकृष्णद्वादश्यां तिथिपदेन हरिपू.

७ आपाढकृष्णद्वादश्यां तिथिपदेन हरिपू.

७ आपाढकृष्णद्वादश्यां तिथिपदेन हरिपू.

७ आपाढकृष्णद्वादश्यां तिथिपदेन हरिपू.

७ आपाढकृष्णद्वादश्यां तिथिपदेन हरिपू.

प० पृ० पं० सूचिपत्रम्

- ६ आषाढशुक्लचतुर्थारथंतरकलपादिः
- ६ तरपांकलपादिगणिकं आह्वानादिकं
- ६ आषाढशुक्लपंचम्यां अष्टदिने शृपूजनं
- ७ ग्रामादहिः पंचवर्णध्वजारथापनं
- १० सोपवासेन भूमिशयनं कृत्वा स्वयं फलज्ञानं
- ११ तत्र बालोऽहस्ते लोके प्रसिद्धः वायुपरीक्षः
- १४ आशुक्लपष्टांस्कंदपूजाव्रतं
- १४ शिवे मासहितस्कंदपूजनं उपवासो विधिः
- १५ आषाढशु. सप्तम्यां द्वादशरथिपूजाव्रतं
- १ तत्रापि सोपवासेन वर्तुलमहलैः सूर्ध्वपूजा.
- २ अत्रैव विषयवदास्पसूर्ध्वरथपूजाकार्या
- ३ आषाढशु. षष्ठ्यां नहि पञ्चोचर्डीपूजाव्रतं
- ६ अत्र हरिद्रातोयादिभिर्देवीपूजनं कार्यम्
- २ आशु. नवम्यां ऐरावणस्थिते देविपूजनं
- १४ आशु. दशमीमन्वादि तत्र स्नानदानादि

प० पृ० पं० सूचिपत्रम्

- ४ १ १५ आशु. शुक्लैकादशी देवशयनीव्रतं
- ७ अस्याः कथा भविष्ये पाद्मे च अत्र भैक्षे वा सुदेवहादशीव्रतं
- ६ २ १० देवस्थशयनीरसवः चातुर्मास्यव्रतं नियमा
- १ २ १ रथापनमहोत्सवप्रयोगः रामचंद्रस्तात्र
- १ १ २ चातुर्मास्यव्रतारंभस्य कालांतरतत्र वज्रयो
- १ २ २ १ शंखचक्रादिमुद्राधारणिर्यथः
- १ ५ २ १५ विभूतिदादशाव्रतं पुनरस्याः कथा मन्वादि.
- १ ८ १ ५ अत्रानुराधायोगे पारणविचारः पारणपा
- १ ८ २ १२ आशु. ज्येष्ठे दश्यां उमा माहेश्वरव्रतं ज्ञापा
- २ १ १ १० आशु. चतुर्दश्यं शिवशयनम्
- २ ० १ ११ आ. पू. गोपक्षव्रतं कोकिलाव्रतपूजा कथा
- उत्थापनं

चानुर्भास्वे प्रातः स्नानशीलारोम्यव्रतं

श्रावणमासे एकभक्तव्रतं कृष्णप्रतिपदा

दिप्रारम्भः

श्रावणकृष्णद्वितीयायामशून्यशयनव्रतं

इदं च श्रावणादिमासचतुष्टये कार्थं

श्रावणकृष्णतृतीयाया कर्त्तव्यं

अस्य भवश्रावणर्क्षयुतायां विष्णुपूजाव्रतं

श्रावणकृष्णचतुर्थीसोमकरयादि

अन्नसंस्तुत्यतुर्थीव्रतविधिः

पार्थिवगणेशपूजाविधियन्नब्रह्महस्तिदा

अऋतुर्वागण्यतिपूजाविधिः

संकष्टचतुर्थीव्रतकथा चंद्रोदयेऽष्टमदानं

श्रावणकृष्णपंचम्यां अन्नव्रतम्

अन्नसर्वस्नानानि सायकाले जलेनाह वयं

प्रातर्दयानि

श्रावणीमास्यष्टम्यां शिवपूजाचसह्यासि

नां कृतम्

व्यासपूजाप्रयोगः गजपूजा विष्णु

पुराणदानं धृतधेनुदानम्

इति श्रावणमासकृत्यरत्नसमुच्चयः

श्रावणमासः

(नि.)

श्रावणमासकृत्यनिर्णयः कर्कसंक्रांतिपुण्य

पान्यायनरूपविशेषः पुण्यकालनिर्णयः

अन्नदानं नारजोदोषनिर्णयः तवस्त्रानादि

निषेधः

गंगादेमहानदीपुतदपवादाः ग्रामभोगेय

पवादाः

श्रावणमासादिचतुष्टये धृतधेनुवादिदान

विशेषः

प० ८० पं०

सूचिपत्रम्

८० पं०

सूचिपत्रम्

६ अस्याशिवपूजाव्रत इयमानवकल्पादि

दिकवृषिठे रात्रतं देवीपूजाय

१० अत्रेवस्नुहेविटपेमनसादेवोपूजा

१२१ आशुह्रस्वतिपदयाविलवरेटकव्रतं

१३ आवणुकणपध्यास्कदपूजाव्रतम्

१२३ आरोम्यव्रत विद्याप्राप्तिव्रतम्

१४ आवणसप्तम्यारविपूजाव्रतम्

१२५ आशुह्रस्वायाविथ्यकर्मशपनं

१४ आवणकृष्णपटन्यासुगतिप्रदव्रतम्

१२६ अत्राशोकशपनव्रतं श्रीकांतपूजनं

१६ आवणकृष्णनवम्यां कौमारीपूजाव्रतम्

१२८ आशु-स्तोत्रायां स्वर्णगौरिव्रतं व्यापन

१७ आशु-दशम्यां नमपूजादिगोपूजाव्रतम्

१२९ अपकथा इयं मधुस्त्रवेति रथांता

१८ आशु-एकदश्यां रोहिणीयोगे रोहिणीचंद्रपूजाव्रतम्

१३० अत्रैव अततत्तरीयाव्रत कथाच

२३ आवणकृष्णैकादश्यां कामिकाकथास्त्रिभिः कौट्या

१३१ आशु-पंचम्यानागपच वीव्रतम्

१३१ अत्र श्रीपरपूजाद्वादश्यामापिकाट्या

१३२ अत्र द्वादसरूपे भयत गोमया लिखितं नागपू

१३३ अत्र णकृष्णत्रयोदश्या कामत्रयोदशीव्रतम्

१३५ आश्यां वासुकीकुडस्नानं इयं मानवकल्पा

१३४ अत्र णकृष्णचतुर्दश्यामासाशिवचतुर्दशीव्रतम्

१३६ आशु-नवम्यां ज्येष्ठयासप्तमीव्रतम्

१३५ अत्र णामावास्यायां पितृश्राद्धानहेमा

१३७ आशु-सप्तम्यां ज्येष्ठयासप्तमीव्रतम्

१३६ सप्तवाहनसूट्यपूजनकार्पाससूत्रमयसूट्यं

१३८ सप्तवाहनसूट्यपूजनकार्पाससूत्रमयसूट्यं

सूचीपत्रम्
प्रा. प्र. पा. २८
श्री. श्री. चतुर्दश्यादेवीपवित्रारोपणम्

२८ अथापि नानाधा उपकर्मविधानम्

२८३६ श्रावणपुष्पाभावात्तानां त्रैलोक्येऽत्रिभिर्भानउषाकर्मकालः उत्तरस.

इवाकर्मप्रयोगःसमाप्तः

११६ ज्ञयापूर्णमात्रत जलधनुदानम्

४३ २ ९ ज्ञानश्रावण्यां व सुपुराणादानम् गृहधनुः ।

इति श्रावणमासकृत्यरत्नसमुच्चयः

भारुमासः

अथभाद्रपदमासकृत्यनिर्णयः

अहसंक्रांतैः पराः पौडशानादयः पुण्यंकाः

सिंहसंक्रमणसमुच्चयदानम्

अस्मांकलियगरुयं तदिनं युगांतश्चाहं

५. विशादिनात्मकं तुल्यसादाकप्रवतम्

三

प० पृ० पं०

सूचीपत्रम्

१ तुललाकनचं तुलसीव्रतकथा

२ सिंहर्केगोप्रसवे अमृताशांतिकार्य

३ भाद्रकृष्णप्रतिपदायां नधुपायसदानं लव

४ काणितदानम्

५ भाद्रकृष्णद्वितीयायां अशून्धशयनव्रतं

६ भाद्रकृष्णतृतीयायां विशालार्क्षीयात्रा

७ भाद्रकृष्णचतुर्थीसंकष्टचतुर्थीव्रतकथा

८ बहुलावतुर्थीव्रतं गोपूजनं दानं च

९ भाद्रकृष्णपंचम्यां नागानां पूजा

१० भा० क० पक्षां कुशपलाशव्रतं मुहुरपष्टीव्रतं

११ चद्रपक्षीव्रतकथा उद्यापनप्रयोगः

१२ भा० क० सप्तम्यां शीतलाव्रतं कथा च

१३ शीतलामंत्रविधानं शीतलाकवचं

१४ अस्यामेव पुत्रप्राप्तिव्रतम्

१५ भा० क० गार्ग्यमादशाफलव्रतविधिः कथा च

प० पृ० पं०

सूचिपत्रम्

१६ कृष्णजन्माष्टमीव्रतनिर्णयः जयंतीनिर्णयः

१७ अथ जन्माष्टमीव्रते कथं प्रयोगः

१८ पुण्याहवाचनं मातृकापूजा नदिश्राद्धं

१९ पट्टीपूजनं जातकर्मनामकर्मचञ्चलपट्टिकापं

२० पारणनिर्णयः जन्माष्टमीव्रतकथाभिविधे

२१ पद्मपुराणोक्तकथाभिविधेयपुराणोक्तमुद्या

२२ अथ स्मृतिकौस्तुभोक्तमुद्यापनम्

२३ जन्माष्टमीव्रते पूजाविधानं उद्यापनविधा

२४ अग्निपुराणोक्तं जयंतीव्रतकथा नैके च

२५ उद्यापनकौमुद्युक्तमुद्यापनविधानम्

२६ अस्यामेव उमामहेश्वरव्रतं कालाष्टमीव्रतं च

२७ भा० कुन्तवर्मागोपालनवर्माप्रसिद्धं

२८ तत्र गोगाभीक्षिणपूजाव्रतं दुर्गापूजनं च

२९ भा० क० दशम्यां यमपूजादिशां पूजा च

३० भा० क० एकादशी अज्ञा कथा

५०॥६०॥५०॥

26

•h|o2|ob

১৯৭১

० पु० सूचिपत्रम्

७२ २१६ नंदनवर्माव्रतम्

७३ १ ७ भा. शु. दशम्यां दशावतारव्रतविधानं

७४ १ ७ भा. शु. कदादशापञ्चास्या तस्याः कथा

७५ १ ८ अस्यामेव अवणपुतपां विजयैकादशीक

७६ १ ३ अवणपुतपाभेकादश्यां भगवतारः

७७ १ ३ कटिदानोत्सवः

७८ १ १ १० वामनवतारपूजाविधानं दशम्योदनं

७९ १ १ १२ वराहेश्वरणीव्रतकटिकदादशाव्रतम्

८० २ ४ अन्नभगवतः कटिदानोत्सवः

८१ १ १० भा. शु. कदादश्यां अवणयोगव्रतपारणे

८२ १ ३ निषेधः तत्रायं निर्णयः त्रिवा विभक्त अव

८३ १ ३ णमप्यभागेणोपारणं कथयिष्यते

८४ १ ३ अन्नव्रतदश्याववणयोगेश्वरव्रतयोः

८५ १ ३ अथ अवणदादशीव्रतनिर्णयः अन्नपिवा

पु० सूचिपत्रम्

८६ १ १ अस्यां वृषयोगनदीसंगमस्तान्मुक्तं

८७ १ ३ नदीसंगमा अप्यत्रोकाः सविष्यन्तरेभव

८८ १ ३ एकादशीकथा

८९ २ ८ वामनपुराणोका अवणदादशीकथा

९० १ १४ अस्यामेव विद्योत्तरिका अवणदादशीकथा

९१ २ १४ अथोद्यापन अस्य प्रयोगः

९२ २ ३ अथोद्यमभाविष्योत्तरिको वामनजयतोपु

९३ १ ११ अस्यामेव अविष्यो गदादशाव्रतम्

९४ २ १६ अथान्नैष्यदुभयस्यागव्रतारमः

९५ १ ४ अथ भा. शु. कदादश्यां गजिराव्रतम्

९६ १ ८ गुर्जरचारसप्तगोत्रिराव्रतम्

९७ २ ४ अस्योद्यापनं अन्नैवाशोकात्रेराव्रतम्

९८ २ १२ भा. शु. चतुर्दश्यामनव्रतम्

९९ १ ८ अन्नंतव्रतदश्याव्रत निर्णय अन्नंत पूजा

प० पु० पं० सूचिपत्रम्

१७ २ अतन्त्रतकथा अथोपापनम्

१८ १ नष्टोरेकप्रायाश्रितं श्रद्धापरमनत्रतो

१९ १ द्यापनम्

२० १ अथात्रैवपालात्रतं श्रद्धावरमात्रतम्

२१ १ अगस्त्याद्युदानम्

२२ १ अथमाद्रपौर्णिमासिकृत्यानि

२३ १ अत्राटौडमामहेश्वरमतम् सोद्यापनं पूजा

२४ १ कथानकम्

२५ १ अस्यामेवलोकापालपूजनं कन्यागतेर्केश

२६ १ अस्यामेवमाद्रपौर्णिमापाकं दलीव्रत तत्र

२७ १ अथकथा

२८ १ अत्रैवपौर्णिमायांसुवासिन्येवदसिद्विजिकु

२९ १ वदसावित्रीव्रतकथा

३० १ अत्रैववारुणव्रतारमः कन्यागतेर्केकार्यः

प० पु० पं० सूचिपत्रम्

३१ १ श्रद्धावमहालयश्चाद्वप्रारंभकार्यः

३२ १ तत्रसपिडकाभ्युदयिकश्चाद्वनादिमुखाना

३३ १ कार्यम्

३४ १ अथसपिडकाभ्युदयिकश्चाद्वप्रयोगः

३५ १ अथसकलपश्चाद्वप्रयोगः

३६ १ अथातिसंक्षिप्तसकलपत्रयोगः

३७ १ अथप्रसंगादितिर्यश्चाद्वप्रयोगः

३८ १ इतिभाद्रमासकृत्यरत्नसमुच्चयः

३९ १ अथाश्विनमासकृत्यानुक्रम गोवत्खादिदा

४० १ कन्यासक्रनेपराः षोडशपाटिकाः पुष्पाः

४१ १ अथितोऽग्रीत्यैवृत्तदानपद्मनाभग्रीर्पद

४२ १ धिताद्यायसादिदानम्

४३ १ धान्यपूर्ववदानम्

४४ १ सुवर्णवस्त्रादिदानम्

४५ १ एकभक्तव्रतग्रहणोसातिसरयूतीर्थपुण्यं

प० पु० पं०

सूचिपत्रम्

- ८ मांसभोजनवर्जनव्रतएवंसौरमासकृत्यम्
 १० अथमहालयनिर्णयः संचांश्चनकृष्णपक्षः
 ११ कन्यास्थकैमहापुण्यः तेनविनापितित्यः
 १२ आरादीनारभ्यपंचमः अधिमासेपतेसप्त
 १५ अत्रश्राद्धकरणेअमावास्याताः षट्पक्षाः
 १४ एपांठयवस्थाशकाशकविषयः
 १२ स्तुतिविधिपक्षे मुख्योत्प्रावश्यकः
 ३ अत्रश्राद्धार्हादेवताः
 ६ पार्वणिकोहिदृशः द्रव्यवस्था
 २१ जीवत्पितृकस्यकर्तव्यतानिर्णयः श्राद्धत
 २१ पर्णम्
 २११ अथमहालयपक्षेव्रतदिनकृत्यानि
 १२ अथाश्विनरूपणप्रतिपदांपांचहिंपूजनं
 १३ महालयश्राद्धपिष्टादिशंसहस्रकल्पतु
 सिन्नदम्

प० पु० पं०

सूचिपत्रम्

- १४ द्विर्वापांद्रक्षपूजनं श्राद्धं विशतिकल्पस
 हस्ततुतिदम्
 ३ आश्विनकृष्णतृतीयायां वृहद्रौराव्रतम्
 ३ सोद्यापनहरतरुषेकैहरतगौराव्रतचान्द्रि
 ४ वृहद्रौराव्रतपूजातरयाः कथाजयापूजनं च
 ४ आश्विनकृष्णचतुर्थीसंकष्टचतुर्थीव्रतम्
 ५ अत्रश्राद्धपिचत्वारिंशः कल्पसहस्रतुति
 ५ आश्विनपंचम्यांपंचाशतः कल्पसहस्रतुति
 ८ अत्रपंचम्यांपितृरूपादेवीपूजापुका
 १० आश्विनपञ्चाशद्विंशतिकल्पसहस्रतुतिदं
 १२ अस्यांरोहिणीव्यतीपातभौमयोगेकपि
 लाषष्टीव्रतम्
 ८ कपिलाषष्टीपूजाकथोकपिलाषष्टीव्रतोद्या
 २१ कपिलाषष्टीव्रतोद्यापनप्रयोगः तत्पुरुषक
 ८ आश्विनपञ्चासूर्यपूजाव्रतम्

सूत्रपत्रम्

१०८० पं०

अत्रमहालयश्राद्धं सप्ततिकल्पसहस्रतु-

११ आ. कृष्णष्टम्यां माध्याह्निकं श्राद्धम्.

१३ गयाश्राद्धतुल्यफलदम्

१२

१ अत्रमहालयश्राद्धं शशीतिकल्पसहस्रतु-

३ अस्याभिवाष्टम्यां पुत्रीपूजितम्

५ अत्रैव महालक्ष्मीव्रतं भाद्रशुक्लाष्टम्यां प्रा-

दमणीयम्

१५ महालक्ष्मीव्रतनिर्णयः व्रतविधिः

१५

१ महालक्ष्मीव्रतकथा स्कन्दपुराणे

१६

१ भविष्योत्तरेकं महालक्ष्मीव्रतं पूजाविधिः

१७

१ अस्यापवापनं व्रतार्थापनकौमुद्याम्

१८

१ अथागमोक्तो महालक्ष्मीव्रतविधिः

१० अस्मिन्नेन महालक्ष्मीपूजाविधिः

२२

१ अस्यादीपपुराणोक्तं महालक्ष्मीव्रतम्

२२

२ अत्रैवाशोकाष्टमीव्रतं इयं शिवाश्रमीप्रोक्ता

सूत्रपत्रम्

१०८० पं०

१२ आश्विनकृष्णनवम्यां श्रवणमूर्तिव्रतं भवि-

१३ अस्यामहालयश्राद्धं शशीतिकल्पसहस्रतु-

१४ मातृनवमीश्राद्धं जीवदिपतृकेणपिकाष्टम्यं

१३ अत्रसुवासिन्योपि भोजनीयाः

२४

१ महालयश्राद्धं नवतिकल्पसहस्रतुल्यं हि-

१ अस्यामेव विलवशाखायां देवीप्रबोधनम्

१ अत्रहरतादित्यसंजनदर्शनम्

१६ आश्विनकृष्णदशम्यां यमपूजादिशार्पूजा-

१८ व्रतम्

८ महालक्ष्मीव्रतसहस्रकल्पतृप्तिदम्

१ अश्विनकृष्णपक्षे इदिकैकादशीव्रतम्

१ अत्रमहालयश्राद्धं द्विजातकल्पसहस्रतृप्ति-

१ इदिकैकादशीकथा

१३ आश्विनकृष्णदशम्यां संन्यासिनां महाल-

१६ यश्राद्धम्

प० पु० पं०

सूचिपत्रम्

सूचिपत्रम्

प० पु० पं०

सूचिपत्रम्

सूचिपत्रम्

११ अत्र महालयशब्दं पट्टशतकत्वं सहस्रत-

१२ आश्विनकृष्णश्रयोदश्यां गजछायायोगः

१३ अत्र मघ युकायां श्रयोदश्यां पूर्णिमा न अत्र

अतिषेधः

१४ महलयशब्दं सहस्रकल्पतृतिं तं

१५ इयं च कर्त्तव्यं तरे द्वापरयुगादि समाज्ञाता

१६ अत्र पूर्णिमा नतिषेधो न प्रसज्योक्ता

१७ आश्विनकृष्णयतुदश्यां गजछायां न आश्विन

१८ तच्चैकोदिदं महालयशब्दं लक्षकोटिकल्प

सहस्रतृतिं तदम्

१९ आश्विनश्रमायां गजछायायोगः

२० अत्र महालयशब्दं अतः कल्पसहस्रतृति

२१ अत्र अतिषेधः

२२ अत्र अतिषेधः

२३ अत्र अतिषेधः

२४ अत्र अतिषेधः

२५ अत्र अतिषेधः

३६ अत्र अतिषेधः

३७ अत्र अतिषेधः

३८ अत्र अतिषेधः

३९ अत्र अतिषेधः

४० अत्र अतिषेधः

४१ अत्र अतिषेधः

४२ अत्र अतिषेधः

४३ अत्र अतिषेधः

४४ अत्र अतिषेधः

४५ अत्र अतिषेधः

४६ अत्र अतिषेधः

४७ अत्र अतिषेधः

४८ अत्र अतिषेधः

४९ अत्र अतिषेधः

५० अत्र अतिषेधः

५१ अत्र अतिषेधः

५२ अत्र अतिषेधः

प. ६० पं.

सूचिपत्रम्

पृ. १

प. ६० पं.

सूचिपत्रम्

पृ. १

२. अथ विस्तरण नवरात्र कृत्यंतत्रेर्वापूजा।

अभिनयकृद्धितोपायादानस्यानंतफलं

१. नवरात्रव्रतस्य सप्तपंचोत्तरात्रपक्षः।

१. पंचम्यामुपांगलितं ब्रह्मे सरस्वतीपूजा।

१. अत्रोपवासैकभक्तनकादिप्रतिदिनव्यव.

१. अत्रमूलानक्षत्रे सरस्वतीपूजा। श्रवणविभू-

२. कलशोपरिदेवोमूर्तिस्थापनं प्रतिमालक्ष.

२. आश्विनशुक्लपक्षां विल्वशाखायां देवोबो-

२. अथ पूजाविधिः गणपतिपूजादिक्रमः।

२. धनम्

१. कलशस्थापनं सर्वस्ति वाचनं देवार्थानं

१. विल्वतरुवेधनक्रमः

१. अग्न्युत्तराणामात्रातिष्ठ अग्निमूकं उपचा-

१. सप्तम्यादिदिनत्रयक्रमः सप्तमीपूजावि-

१. दुर्गास्तुतिः सशिवपूजा अखडदपदानं

१. अष्टमिकृत्य अथ पूजनलोह। भिसारिकं

१. बंधपिठविधिः पुरश्चरणक्रमः पाठक्रमः

१. स्वातिनक्षत्रे अथ पूजनमुक्त

१. शतबंधविधानं सहस्रबंधविधानं कुमारि-

१. वाजिनीराजनहोमप्रयोगः ऋग्वेदिनामं

१. कन्यालक्षणकन्यापूजामंत्रः वेदपारायणं

१. यजुःशाखीयमंत्राः छत्रादिपूजनमंत्राः

१. बलिदानं बलिदानविधानखड्गपूजामंत्र

१. छत्रस्य चा. मरस्य खड्गमंत्रः कटारमंत्रः

१. संक्षिप्तबलिदानविधिः महिषबलिदानमं.

१. छुरिकामंत्रः कवचमंत्रः चर्ममंत्रः

२. अथ दुर्गापञ्चास्त्रोत्तरविशेषः सूतकेपूजा

२. चापमंत्रः शक्तिमंत्रः कुंतमंत्रः

निर्णयः

सुचिपत्रम्

प०	पं०	सुचिपत्रम्
७१	१	ध्वजामंत्रः पताकामंत्रः कनकदहनंत्रः
७१	२	दुहुभिमंत्रः शंखमंत्रः सिंहासनमंत्रः
७१	२१४	अश्वमंत्रः शिविकामंत्रः रथपूजामंत्रः
७२	११०	गजमंत्रः अष्टभ्यारारौवल्लिदानम्
७२	७	तत्रचतुष्टयष्टियोगिनो नानामंत्राः
७३	२११	नवमंकृतम्
७४	२१३	नवरात्रपारणर्णयः
७५	१११	दशमीकृतम् विसर्जनद्वयमेव विजयदशमी
७६	११०	प्रस्थानविधिः शमीपूजनम्
७७	११५	अपरराजिता पूजाक्रमः विजयप्रस्थानोत्स-
७८	२३	दुर्गाशतनामस्तोत्रं नवरात्रव्रते ध्यापनक-
७९	२४	आश्विनशुक्लश्रुतिपदमारभ्य श्रीसूक्तवि-
८३	११५	लक्ष्मीहृदयस्तोत्रं नारायणहृदयस्तोत्रम्
८४	२	लक्ष्मीसूतपञ्चाविधानं श्रीसकयत्रोद्धारः
८४	२	अथ पूजाप्रयोगः पीठपूजा उपचारपूजा

सुचिपत्रम्

प०	पं०	सुचिपत्रम्
८७	२१	अष्टोत्तरशतनामपूजा आचरणपूजा
८९	१	विष्णुधर्मोत्तरे श्रीसूक्तविधानं श्रीसूक्तपाः
९०	१११	इति नवरात्रविधानप्रकरणम्
९०	११४	आश्विनशुक्लपक्षावसिष्ठकृतम्
९०	११५	आशु. द्वितीयायादानस्यानतफलव्रतम्
९०	११६	आशु. तृतीयायामपि बृहद्गौरव्रतमुक्तं
९०	२७	आशु. चतुर्थ्याकपर्दीया विनायकव्रतम्
९०	२१०	व्रतविधिः पूजाविधिः कथाव
९०	२३६	आशु. पंचम्या उपगंगाललिताव्रतं
९४	१	श्रीसूक्तेन पूजाविधानं कथा
९७	२	अथास्तोत्रा पत्रप्रयोगः शांतिपञ्चमीव्रतं
९८	११५	आशु. पक्षेमूलनक्षत्रे पुस्तके पुस्तकस्वतीप-
९८	२५	आशु. पक्षावित्त्ववृक्षे देवीदेवधनम्
९८	२५	तत्र नवरात्रप्रकरणे
९८	७	आश्विन. शु. सप्तम्यां शुभसप्तमीव्रतम्

१	८०	१०	सूत्रपत्रम्	१	८०	१०	सूत्रपत्रम्
१२	१	२	३-रात्रौजगत्तणकोजगत्तणव्रतकथा	१	२	२	कार्तिकस्तान कुरुक्षेत्रगंगादिपुकोटिगुण
१२	१	३	अथास्त्रोद्यापनप्रयोगः	३	३	३	मथुरायाम विदुल्लेभ काशीस्थविद्वत्तैर्धर्मो
३२	२	४	अस्यांगजनोरजनाजिनिराजन्चक्रार्थ	६	६	६	ज्ञानमंत्रः काशीस्थदेः श्रद्धयंभोपि
३२	२	५	अस्यांनारदीयपुराणदानं सप्तधेनुदानं	११	११	११	मालाधारण तुरगः धात्र्यश्च पुष्पनि
३२	२	७	तुलासंक्रांतौ धृतधेनुवाप्तनपुराणदानम्				वेदनवातिपुष्पकरम्
							धात्रीतुल्लयायादिवपूजनंरसधेनुदानं
							दिदलादिवर्जनव्रतानि मांसवर्जनव्रतं
							गंगायपुनसंगमेग्रहणकलः पित्रान्
							देवालयार्द्रौ
							आकाशदीपदानं एकमक्तव्रतं कार्तिक
							जयावासिब्रतं कच्छव्रतदेर्वाव्रतं
							कार्तिककृष्णप्रतिपदायां कार्तिक नियम-
							धारणवन्दिपूजा च
							द्वितीयायायमपूजा तृतीयायांगौरीव्रतः
							कार्तिकचतुर्थ्यादंशरथराज्ञः पूजादुर्गा-

इत्याश्विनमासकृत्यरत्नसमुच्चयः

१ कार्तिकमासकृत्यनिर्णयः
 १ तुलासक्रमेपूर्वाः पराश्वयटिकापुष्पाः
 ५ अत्रविष्णुव्रतप्रशसा
 ८ कार्तिकस्तानंश्राश्विनशुक्लैकादश्यांमारभ्य
 ९ दाक्षिणात्यमते श्रान्त्यमतेषु श्राश्विनीमा-
 रभ्योक्तम्

सूचिपत्रम्

पृ०	पं०	वि०	अस्यामेव करकचतुर्थो व्रतं तत्र स्त्रीणां मेवा
५०	२१६	१	धिकारः
५१	२१७	१	करकचतुर्थो कथा, अस्यामेवापनम्
५२	२१८	१	का. कृ. पच-नागपूजाव्रतं पथांस्कृतम्
५३	२१९	१	का. कृ. सप्त-वैकुण्ठकृतपादितत्रयम् पूजा
५४	२२०	३	का. कृ. णाष्टमनां पूजाकामव्रतं हरिगोप्यो
५५	२२१	३	दर्भमयेरूपे पूजनम्
५६	२२२	५	इयमपि कारकाख्या, चतुर्थो वदत्रापि कृत्यं
५७	२२३	६	अस्यामेव श्रद्धेर्द्विपूजाव्रतं तत्र कथा वि.
५८	२२४	१०	का. कृ. नवभ्यां दुर्गापूजाव्रतम्
५९	२२५	८	का. कृ. दशभ्यां धर्मराजपूजादिशां पूजा
६०	२२६	९	का. कृ. णैकादशोरमातस्याः कथा
६१	२२७	१	का. कृ. द्वादश्यां गोवत्सपूजा कथा
६२	२२८	१	इयं नाराजना द्वादशो ज्ञानगोपूजां नाराज
६३	२२९	१	का. कृ. त्रयोदश्यां पद्मपदानव्रतं पंचाह

सूचिपत्रम्

पृ०	पं०	वि०	अस्यामेव गोत्रराजव्रतं सस्त्रीककृष्णपूजनं
१२	१	४	गोवर्धनपूजनं गवां गोपिनां वपूजनं
१३	१	४	का. कृ. चतुर्दश्यां अन्नकंचतुर्दशी कृत्यं
१४	१	४	तत्राभ्यंगस्नानं चतुर्दश्यादि द्वितीयान्तं
१५	१	४	स्वाति येनेश्वर्यं
१६	१	५	अथ स्नानविधिः यमवर्षेण
१७	१	५	यमायर्द्धापदानं प्रदोषं समये कार्थं
१८	१	३	व्रतभ्यां दीपदानं तत्र मंत्रः
१९	१	३	इयं भौमवारिचित्रायां वमहाफला
२०	१	३	अस्याहनुमतोजन्मदिन कृत्यं
२१	१	३	का. अमावास्यायां दीपावलि कृत्यं
२२	१	१	अत्रापि स्वाति येनेश्वर्यं
२३	१	८	अथ दीपावली कृत्यं कथा कौमुदीव्रतमुक्तं
२४	१	८	सुखसुप्तिका कृत्यं यदोषदीपदानं पूर्वकं
२५	१	८	लक्ष्मीपूजा प्रयोगः लक्ष्मीसूक्तं पठेत्

सूचिपत्रम्

प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
१८	१	५	अन्नदीपश्राद्धप्रयोगः अन्नस्वातिसंपात योगः
१८	२	८	तत्स्यशांतिनीरजनविधिनकार्यः
२०	१	१०	अन्नकेदारगौरीव्रतं पूजाविधानं कथाच दीपावलीकथा मार्गपर्वविधानं कौमु दीमहोत्सवः
२४	२	३	प्रातर्धृतक्रीडनादिकं तैलाभ्यंगोपि कार्तिकशुक्लप्रतिपदायावलिपूजा गोव र्धनपूजाच
२६	२	८	का. शु. द्वितीयायमद्वितीयाकुर्यं
२८	१	५	का. शु. तृतीयायां विष्णुगौरीव्रतं
		६	का. शु. च. नानाव्रतं
		१३	का. शु. प. जयापंचमीव्रतं
२९	१	६	का. शु. प. भौमवारेदेवसेनाचित्तरक्तदूष जोत्सवः

सूचिपत्रम्

प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
२९	१	१६	का. शु. र. शाकसप्तमीव्रतं
२९	२	३	का. शु. अ. गोपाधर्मा तत्रगोपूजा
		८	का. शु. न. कृतयुगादि अन्नकूर्मद्विपानं
		५	तुलसीकुर्यारंभः नगरप्रदक्षिणाकथा
३०	१	५	तुलसीविवाहप्रयोगः तुलसीविवाहकथा
३१	१	२	का. शु. द. सार्वभौमव्रतं राज्यावाधितव्रतं
३३	२	४	का. शु. द. सार्वभौमव्रतं राज्यावाधितव्रतं
३४	१	१०	ब्रह्मावाधितव्रतम्
३४	१	१४	का. शु. कैकादशीहरिप्रबोधिनीकथापाद्मे
३५	२	८	स्कंदपुराणोकाकथायोगाभ्यरक्षादशीव्रतं
			प्रबोधैकादशीकुर्यम्
३९	१	२	रामार्चनवाद्रिकोकाः प्रबोधिनीप्रकारः
४१	१	६	प्रबोधकालानिर्धेयः
४१	२	१५	अथैकादश्यादिपूर्णिमातंभीष्मपंचकव्रतं
		१५	पाद्मेकार्तिकमाहात्म्यं भीष्मपंचकविधा-
४२	१	१३	माविष्योत्तरोक्तंभीष्मपंचकव्रतविधानं

॥३॥

१३ अत्रध्वजोपपत्तिविधानं अथैतत्प्रयोगः

भादपचक्रवत्तवधाननना
भादिगहाद्वयानि राजनविधानं

२११ अत्रापिने राजनशांतिकथा (वाधः)

४८ २१५ चातुमास्यव्रतसमाप्तम् १०००५
४९ का.शु.त्रयां शिवपूजनव्रतम् १०००५

४९ ११२ अष्टोत्तानामभिः सहस्रद्विपदानव

४९. २११ काशु.वतु.वकु.वतु.दाह.रू.ना
५०. २११ अन्नवत्तक.वन्नतं काशु.विश्वेश्वरयाजा

५० २ ४ श्रन्नपापाणवतुर्दोन्नतम्

६० ३ का.पौर्ण-दीपदानेनत्रिपुरोत्सवादिविध
६० ३ का.तकपु.जुनारना. का.पौर्ण-दीपदानेनत्रिपुरोत्सवादिविध

५० २१६ अन्नकामपुष्टयोत्सर्गघ्नं कलपांतरयोभ

पं०	पं०	सू०	पं०
५१	१	२	अ. चार प्रा संतुलसी पूजनं अथ प्रयोगः
५१	१	८	तुलसी विवाह प्रयोगः तुलसी कवच पाठः
५२	२	१	अथैव धात्री पूजा प्रयोगः धात्री पूजा ध्या
५३	१	१	य श्री माहात्म्य कथा त्रिपुर दहिर संव भंभः
५५	२	७	अन्न कार्तिकेय दर्शनं मन्वादि
५६	१	२	क्षीर सागर दानं दृष्ट दानम्
५६	२	८	संता नव्रतं र शि श्रवतम्
५६	२	१२	कृत्तिका व्रतं मनोरथ पूर्णिमा व्रतं सौभाग्य व्रत
५७	१	७	कार्तिक व्रतो ध्यापनं कार्तिक स्नानं पुनरन्ना
६२	२	६	कपि दान विधानम्
६३	१	३	गोदान विधानं अथैव भीष्म पंचक व्रतो ध्या
			पनमपि
६४	२	४	अन्नमा माकंडेय पुराण दानम्
६४	२	५	सुवर्ण गज दानं इति कार्तिकेयो ध्यापनम्
६४	२	४	एवं चानुर्भास्य व्रतो ध्यापनमपि ज्ञेयम्

५०५५०

तलसो कवचपाठः

५२ २ । अत्रैवधानीपूजाप्रयोगः धानपूजायाः ।

५३ वृत्तमङ्गिकेयदर्शनं मन्वादि

५६ २ क्षारसागरदान वृषदानम्

५६-३१३ कृत्तिकाव्रतं मनोरथपूर्णमाव्रतं सौभाग्यद

५७ का. तिक्रयता. पा. पुन. का. तिक्रय. न. पुन. र. न.

३ गोदानविधातं श्रद्धैर्बर्हिषमपंचकद्रतोषा

पुनर्माप

६४ २ सुवर्णजटानं इति कार्तिकाद्यापनम्

18

इति कर्त्तिकमासकृत्यारत्नसमुच्चयः

१	१	अथ मार्गमासव्रतनिरूपणम्	१५
१	१	विष्णुपूजाव्रतम्	१५
१	११०	दानविशेषनिरूपणम्	१५१
१	११२	व्रतविशेषनिरूपणम्	१५१
१	११४	अवर्तार्थाविशेषनिरूपणम्	१५१
१	११६	अन्नकृष्णव्रतिपदार्थायोगविशेषनिरूपणम्	१५१
१	२	अन्नव्रतिपामारभ्यसौभाग्यमुंदरीव्रतम्	१५१
१	३	नक्तनेतमाहारभ्यनिरूपणम्	१५१
१	१	उक्तव्रतस्योद्यापनविधिः	१५१
१	२१५	मार्गकृ. चतुर्थीतिथिपत्वेन गणेशपूजाव्रतसंकटचतुर्थीविधिनाकार्यम्	१५१
३	२१६	मार्गकृष्णपंचम्यांतिथिपत्वेन गणेशादयो नागापूजयाः	१५१

४	१	अथ मार्गकृष्णपक्षांस्पर्षपटोव्रतं भविष्ये.	१५१
४	११६	मार्गकृष्णसप्तमामयेव व्रतकार्यम्	१५१
४	१	मार्गकृष्णान्न्यां कालभैरवोत्पत्तिः	१५१
४	२	तस्यामुपवासादिकार्यम्	१५१
४	२	अन्नपूजेपवासजगारणानि प्रधानानि	१५१
४	२	अस्यामेवाष्टम्यामनयाष्टमीव्रतम्	१५१
४	२१४	कृष्णान्न्यांयुतप्राशनम्	१५१
४	११६	मोहनव्रतं सांसारभ्यनिर्णयकं मार्गकृष्णैकादशीदिपञ्चम्यामहामारते	१५१
४	११३	अस्यामेव मार्गकृष्णैकादश्यां वैनरणीव्रतं	१५१
४	१	मार्गकृष्णद्वादश्यां कृष्णविशेषाभावादेकादश्याकृत्यमेवात्र कार्यम्	१५१
४	१	मार्गकृष्णत्रयोदश्यां जपोदशीप्रदोषव्रतं	१५१
४	५	मार्गकृष्णचतुर्दश्यां देविकातीर्थार्यतरङ्गः	१५१
४	११	अस्यामेव चतुर्दश्यां देविकायावा	१५१

प० पु० पं०

सूत्रप्रबन्ध

मार्गमायापितृपूजोका

अस्यमिवमार्गमायांगोरितपेव्रतं

इदमेवमहाव्रतप० नानधेयं कालिकापुरा

अथमार्गशुक्लव्रतपदायां वनव्रतम्

मार्गशुक्लव्रतयायां श्राद्धपितृपूजनं च

मा. शु. तृतीयायां श्राद्धेन पितृपूजनमिति

मा. शु. तृतीयायां वाहंरगोरिव्रतम्

अथहरगोरिव्रतकथा

अस्यामेवमविद्योत्तरपुराणोक्तमवियोग-

मा. शु. तृतीयायां मारभ्यमविद्योत्तरशेकरं-

मार्गशुक्लव्रतं धर्महरिगणपतिव्रतं (भावत

अथमविद्यपुराणोक्तं गणेशचतुर्थीव्रतं

अथगणपतिस्तोत्रम्

अस्यामेवमार्गशुक्लव्रतं धर्महरचतुर्थीव्रतं

अस्यामेववर्षचतुष्टयसः धर्मसर्वाध्यासाधकं

वरचतुर्थीव्रतम्

प० पु० पं०

सूत्रप्रबन्ध

अथमार्गपंचम्यां नागपूजोका

अथमार्गशुक्लव्रतं च नार्गपंचमीव्रतं

अथमार्गशुक्लपञ्चमिह्यारिपूजोका

अथमार्गशुक्लपञ्चमिह्यारिपूजोका

अथमार्गशुक्लपञ्चमिह्यारिपूजोका

मा. शु. सप्तम्यां निवससमीव्रतं

मार्गशुक्लव्रतं नदिनीनवमी

मार्गशुक्लव्रतं नदिनीनवमी

मार्गशुक्लव्रतं नदिनीनवमी

अस्यामेव कथा

अस्यामेवकादश्यां वाहंरपुराणोक्तं सुनामहा

दशोव्रतम्

अथैकादशीव्रतयापनम्

अथमविद्योत्तरां कंधरणीव्रतम्

अथमविद्योत्तरां कंधरणीव्रतं नदिनी

प० पृ० पं०

सुचिपत्रम्

प० पृ० पं०

सुचीपत्रम् १६२।६

२९ २ दादश्यांमार्गशुक्लायांसाध्यव्रतम्

२९ २ इतिनारदायामार्गशुक्लादश्यांसाध्यव्रतम्

तद्वादशादिर्यव्रतं अखटद्वादशीव्रतम्

अथास्यामेवतारकद्वादशीव्रतम्

३१ १ अस्यामेवमहद्वादशीव्रतम्

३१ २ अथास्यामेवारण्यद्वादशीव्रतम्

३२ २ मार्गशुक्लत्रयोदश्यामननत्रयोदशीव्रतम्

३२ १ अथापरमननत्रयोदशीव्रतं भविष्योत्तरे

३६ १ अथप्रदोषव्रतानि तत्रादौप्रदोषमहिमा

३६ १ अथास्यानिर्णयः

३६ २ अथपक्षप्रदोषविधिः

३६ १ अथकेदारखंडोक्तशनिप्रदोषव्रतम्

४१ १ अथनिर्णयास्तसंनन्दपुराणोक्तशान्यादि

४१ २ वारयुक्तं प्रदोषव्रतम्

४१ ३ सोमवारेण्युक्त्यामपिपर्याप्तस्यांचित्

त्रयोदश्यां प्रदोषादौ शिवपूजां

अथत्सिंहपुराणोक्तं नृसिंहत्रयोदशीव्रतं

अथकूर्मपुराणोक्तं त्रिलोचनत्रयोदशीव्रतं

अथकामाक्ष्योदशीव्रतहेमाद्रौ

अथवारहपुराणोक्तं महाबुधसंज्ञत्रयोद

शीव्रतम्

अथसौरपुराणोक्तं शिवत्रयोदशीव्रतम्

अथमार्गशीर्षादिमासत्रयोदश्यावर्षसा

ध्ययमादर्शनव्रतम्

अथमार्गशीर्षशुक्लत्रयोदश्यामारभ्यमस्य

पुराणोक्तं शिवपूजार्थं शिवव्रतम्

मार्गशुक्लत्रयोदश्यां एकमकव्रतम्

अस्यामेवपिशाचमोचनार्थं श्राद्धमुक्त

अथगौर्णमास्यलवणाढकदानमुक्तं

अस्यांचिह्नपूजां

सुविपन्नम्

प०.पु०.पं०	१३	पौ.कृ.ण.द्विर्त्यायांगुरवारयेगविधिपू.
	१४	पौ.क.त.गौरीयूजन्नतपू.प्यक्षेपू.प्यस्नानं
	१५	पौ.क.व.मासवतर्थाव्रतम्
	१६	पौ.कृ.पं. नागपूजाव्रतम्
	१७	पौ.क.प.पूजागृहस्येति रकदपूजाव्रतम्
	१८	पौ.क.स. भास्करवेतिउद्ययसप्तमीव्रतम्
	१९	पौ.कृ.अ.अष्टाश्राद्धम्
	२०	अन्नरुक्मण्यष्टमीव्रतम्
	२१	पौ.कृ.न.नकभोजनदुर्गापूजाव्रतम्
	२२	पौ.कृ.दं.मंतकरूपवेतियमपूजाव्रतं
	२३	इदंअवोरकल्पादिः
	२४	पौ.कृ.एकादश्यांसफलेकादशीव्रतकथा
	२५	पौ.कृ.द्वा.संप्राप्तिद्वादशीव्रतम्
	२६	अस्यामेवस्वरूपद्वादशीव्रतम्
	२७	पौ.कृ.पौषकृष्णयोदश्यपक्षप्रदोपव्रतम्
	२८	पौ.कृ.चतुर्दश्यामासशिवरात्रिव्रतम्

सुविपन्नम्

प०.पु०.पं०	१७	अस्यामेवसृगशिरोनक्षत्रयुक्तायांसुवर्णल
	१८	वर्णचंद्रेयम्
	१९	अस्यामेवचंद्रव्रतारंभःकार्यः
	२०	अयवतिशीर्षार्थमोच्यते
	२१	अष्टपूजाविधिः
	२२	अष्टकथा
	२३	इतिमार्गमासकृत्यरत्नसमुच्चयः ॥
	२४	पौषमासानुक्रमः वस्त्रपानादिदानम्
	२५	धनुःसक्रमे पराःषोडशषट्यःपुण्याः
	२६	एकभक्तव्रतं प्रासादग्रहादिदानम्
	२७	शालावासिन्नतंकनकदानं पौ.उ.प्रतिप
	२८	दायम्
	२९	पुष्पफलादिदानं नक्तव्रतव नर्मदास्नानं

प० पु० पं०

सूचिपत्रम्

१५ पौषामावास्यायां अर्द्धेदपयोगडकः

७ २ १ सवर्षेपमावर्षौर्णमासोर्णमवर्ति

दर्शभवति

७ २ ७ पौ.शुक्लश्रतिपदयांभानुपजाएकमकव.

७ २ ८ पौ.शु.द्वि.गौरात्रनं शुगौदकमाजनम्

७ २ ९ बालेदुदर्शनं आरेभपव्रतम्

७ २ १५ पौ.शु.त. ब्रह्मगौराव्रतम्

८ १ १ पौ.शु.च.विश्रंरापु नव्रतम्

८ १ २ पौशु.पं.मधुसदनपूजाव्रतम्

८ १ ४ पौशु-प.विष्णुरुपसिधुपूजाव्रतम्

८ १ ६ पौ.शु.स-उभयसप्तमीव्रतम्

८ १ ९ पौ.शु.छाएनपादुर्गापूजाव्रतम्

८ १ १६ पौ.शु.न.महापायापूजाव्रतंप्रकभक्तं

८ २ १० अत्रदुर्गास्त्ववराजस्त्वोन्नम्

प० पु० पं०

सूचिपत्रम्

१२ १६ अथाच्चध्यजारेपनवर्माव्रतं देवामंदिरेष्व

जारेपणम्

(रपा-

१ पौ.शु.द.विश्वेदेवानांपूजाव्रतंईशानक.

१ ६ पौ.शु.कैकादशीपुनवाकथापक्षपुराणे

१ १४ इयंमन्वादिरेपि

१ १४ अरुनांदाक्षिणार्यानांमाघस्नानार्भः

१ ८ माघस्नानविधिः

१ ५ पौ.शु.द्व.सुजन्मद्वादशीव्रतम्

१ २ अस्यामेवगोविदद्वादशीव्रतम्

१ ३ पौ.शु.त्रयोदश्यां अच्युतपूजाव्रतम्

१ ४ विष्णुपयुतादिदानम्

१ ६ पौ.शु.च.विरूढक्षत्रतम्

१ १३ पौ.पू.र्णमायांलक्ष्मीपूजाव्रतंपुरुषस्नानम्

१ ३ अवेशानव्रत पुरुषस्नानविधान

१ ३ पुरुषस्नानं कालिकापुराणे वाराहोसंहिता.

सर्वेषाम्

१६ म.-कृ.च.तिलचतुर्थान्तम

सकष्टवृत्तार्थवत्कथं।

३ २ ४ मा.कु.पं.नागपूजादिब्रतम्

मा.कु.प.विश्वकपध्वजतम्

४ मा.कु-सप्तम्यां सर्वादि व्रतम्

८। मा.कुण्ड।ष्टपांसांसेनश्चाद्वम्

अथ कण्डाष्टमोऽक्षरम्

१ अथमाद्यनासकः यानुक्रमः

२ मकरक्रमेण राश्यावहारित्वाटिकाः पुनः

२ अत्राद्विदत्तपेदारुदानतिलैरवस्नानादक

७ तिलवैलेनदीपदानतिलधेनुदान । तिलहो ।

११२ श्यामलकभक्षणीनिषेधः तिलदानम् (म

७७ माण्डूक्यविधानं श्रुत्वा तं नि न कम्पतं

२	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	९०	९१	९२	९३	९४	९५	९६	९७	९८	९९	१००
---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----

अथानामि-

११० भाव कण प्रतिपदायां बह्विपुजनं व्रतारम्भ

११ मा.क.द्वि.ब्रह्मपूजाव्रतम्

१४ मा-कु-त-सोभापसुंदरीव्रतं गौरीपूजनं

१६ म.-कृ.च.तिलचतुर्थान्तम

सकष्टवृत्तार्थवत्कथं।

२४ मा.कृ.पं.नागपूजादिब्रतम्

मा.कु.प.विश्वकिपष्टात्रतम्

५ मा.कु-सप्तम्यां सर्वातिव्रतम्

८। मा.कुण्ड।ष्टपांसांसेनश्चाद्वम्

अथ कण्डाश्वमेधतन्त्रम्

मा-क-न-श-वृकाश।हम्

७९ मा.कृ.-३-उद्योतकत्पादिधर्मराजपूजनं

३३ मा.कु.३ उद्यानपरिचालन विभाग

१२ मा.कुटुम्बिकाश।पट्टावल्लभ।

८ मा. क. ए. ता. ल. द्वा. रं. का. न. व. म.

५। ६। मा.कु.त्रयोदश्यापक्षप्रदापव्रतम्

७ म० कु० वत्तदंशानां नमनप्रादिकृत्य

८ तर्पणमंत्रोक्तनामभिर्होमः कृशराजदानं

१३ अस्यांतासात्रिन्नतं शिवरात्रिवृत्काट्यं

पृ० पं०	सूचिपत्रम्
१७	माघामावास्यायां अर्धोदययोगः
१४	तत्रसपायसर्कार्यपात्रसुवर्णादिदानं
१५	अर्धोदयव्रतमाहारस्य स्कंदपुराणे
१४	अर्धोदयव्रतपूजाविधानप्रयोगः हेमविधि
१४	अस्यसंक्षिप्तप्रयोग तिलपर्वतत्रयस्य
१४	देवतात्रयपूजा तिलपर्वतदानम्
	गोदानंश्राद्धादिदानम्
१३	अस्यांसावित्रीसहितब्रह्मपूजाविधानं
१४	इयंद्वापरयुगादि अत्रयुगादिश्राद्धादिकं
१३	छत्रोपानहदानम्
१४	माघशु.प्रतिपदायांविहिरूपशिवपूजात्र.
१४	मा.शु.हि.भानुरूपप्रजलापतिपूजाव्रतम्
१२	मा.शु.तृ.सौभाग्यसुंदरीपूज व्रतम्
१४	अस्याविधानंभविष्योत्तरे उल्लिखिततीया
११	अत्रैवरसकर्याणिनीव्रतम्

प० पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
११	२	गौरीतृतीयाव्रतं च गुडलवणादिदानम्
११	२	मा. शु. च. कुटुंबतुर्थीव्रतम्
१५	१५	गौरीचतुर्थीव्रतं च कुंडचतुर्थीव्रतं च
१२	१५	शांतिचतुर्थीव्रतवरदाचतुर्थीव्रत
१२	६	मा. शु. प. श्रीपंचमीव्रतं वसंतपंचमीव्रत
१२	७	रातिकामयोः पूजा वसंतोत्सवारम्भः
१३	१	मा. शु. प. अरुणास्या तस्यामरुणपूजनं
१३	३	इयमदारपुष्टां च तत्रसूर्यपूजादिकस्य
१३	१	मा. शु. स. अचलास. त्रिलोचनजयती
१३	१	अचलासप्तर्षीनर्णयः अत्रज्ञानादिवि.
१४	५	अत्रतालकदान रथदानविधानं च
१४	८	इयमन्वादि. लोलाकैस्त्रा न काशोखंडे
१४	२१	अत्रपद्मकयोगउक्तः अचलासप्तमीव्रतक
१५	१	अचलासप्तमीविधानमुद्यापनकौमुद्याम्
१६	५	रथसप्तमिकया रथसप्तमीविधानम्

सविपन्नम्

राष्ट्रपति

रथांकसप्तमीविधानं शारंगपसप्तमीद्वत
 स्तुतम्

[illegible]

मन्त्रिपञ्चमम्

माघपूर्णिमापातिलकंबलादिदानंतिलपा
त्रदानं च

अदानं च

$$\begin{array}{r} 992 \\ 12 \overline{) 992} \end{array}$$

विजयासप्त-व्रतं श्रीनौदकसप्तमीव्रतं

23

घृतकंवलि विधानम्

माघज्ञानोदापनं अस्यां ब्रह्मैव तद्वानं

—

वसु॥टिकासप्तमीव्रतम्

۳۰

रुकंदपुराणादानं च

$$\begin{array}{r} 29 \\ 29 \\ \hline 58 \end{array}$$

मा-शु.भी.महा. तत्रभी.महा.प.॥६॥

22

७॥ इति माधमासक्यरत्नसमुच्चयः ॥

3

ना.शु.इ.शान्मानगरसद्वत्तुपुआ॥५॥

9

० आरोग्यदशमोन्नत धनव्रतधन धनव्रत

विश्वव्रतम्

و

४) दशादिद्यवतं दशापूजनम्

1

६३

22

१ ना.शु.एका. जया भामसना श्रनवा॥६

6

३ पिष्टमयाद्देवमात्मनूना एकमकाशमात्रमस्य

म-ग-विल्लह
हृदयाम्रवन्

_____

७ धञ्जादां नाना २

५५५
 ५५५

६ मा.श-त्रयोदश्यां त्रिरात्रमाघज्ञानव्रत

2

७२ माधवज्ञानवद्वार्पिज्ञानं

632

८। मां-यु-व-यमतपुणादि कृत्यम्

•

४ फल्गुनकृष्णप्रति. बन्दिहपञ्चादिकृत्यम्

२) द्वितीयाद्यां ब्रह्मपूजादिकृत्यम्

४ तृतेयायांगारोपुजादिकृत्यम्

५ फा.क.यन्त्र्याविद्वानायाकवतम्.

का.कृ.पं.नागपूजादिकुंघम्

का-कु.घ.रुक्कपञ्ज/कुत्तपम्

का.कु.सप्तम्यष्टयारष्टकादिकथनम्

का. प्रह्लादाष्टकम् । पञ्चाङ्गम् । पुनर्निवेदनम् ।

का.कु.न.त्रुगापुजादकपम्.

भा-६.३-मनकस्वतिधमपूजाकुपम्

म. ६-१७५५ का. ६. १॥ क. ५॥

॥ कृष्ण-बाहुरंध्रहृदयं ॥

॥ अथ पञ्चमः प्रश्नः ॥

शिवरात्रिपञ्चम

一、

४१११ अथाक्षेपरात्रिताया नृण्यः

५२२ अष्टाध्यायिनः

६१११। ब्राह्मवश्यकं व्यतापजोपयोनिप्रसंगः।

६ २ १ लिंगपञ्चाङ्गविशेषनिर्णयः

६: २१६ पार्थिवलिङ्गसंख्यानिर्णयः

७. २१४ पा० ध्रुवपञ्चावधानमन्त्रादिनिरूपणं

२। पंचसूत्रादिगविधानम्

२. शिवपुत्राभिमुखपंचांगविफलः ।

३। वल्वपत्रपुष्पधनवद्यादिपुज। फलनिर्ण०

३ शिवनिर्मालयप्रह्लादप्रह्लादविचारः

१२५ अथ रुद्राक्षधारणं निषेधः रुद्रमंत्रनिषेधः

२२३. अथाविपुलाप्रयोगः तत्र श्रीकर्थादिन्या.

अत्रमहाप्रदर्शनपूर्वकमावाहनादिप-

५०१२३ पापवृत्तजाविनिः

आवरणपक्षा निशाया मज्जन्तमं धूम्रजम्

सूचिपत्रम्

४०८०५०	सूचिपत्रम्	१०८०५०	सूचिपत्रम्
१०८०५०	वापिकाशिवरात्रिकथाशिवयोगयुक्ता	१०८०५०	वापिकाशिवरात्रिकथा
१०८०५०	स्कंदपुराणोकाशिवरात्रिकथा	१०८०५०	स्कंदपुराणोकाशिवरात्रिकथा
१०८०५०	वार्षिकाशिवरात्रिब्रततोद्यापनप्रयोगः	१०८०५०	वार्षिकाशिवरात्रिब्रततोद्यापनप्रयोगः
१०८०५०	मासाशिवरात्रिनिर्णयः	१०८०५०	मासाशिवरात्रिनिर्णयः
१०८०५०	अन्यावार्षिकाशिवरात्रिकथा	१०८०५०	अन्यावार्षिकाशिवरात्रिकथा
१०८०५०	कालगुनाभावस्पर्धकलयं इवमन्वादिः	१०८०५०	कालगुनाभावस्पर्धकलयं इवमन्वादिः
१०८०५०	फा.शु.प्रतिपदायांभुलिभूसरशिवपूजा.	१०८०५०	फा.शु.प्रतिपदायांभुलिभूसरशिवपूजा.
१०८०५०	फा.शु.दि. फालगुनादिशिवपूजाब्रतम्	१०८०५०	फा.शु.दि. फालगुनादिशिवपूजाब्रतम्
१०८०५०	फा.शु.कुलसौख्यदातृयात्राब्रतंभूमिका.	१०८०५०	फा.शु.कुलसौख्यदातृयात्राब्रतंभूमिका.
१०८०५०	भूमिकातृतीयात्रतम्	१०८०५०	भूमिकातृतीयात्रतम्
१०८०५०	फा.शु.य. दुर्देराजब्रतं श्रंगारचतुर्थीब्र.	१०८०५०	फा.शु.य. दुर्देराजब्रतं श्रंगारचतुर्थीब्र.
१०८०५०	श्रंगारचतुर्थ्यापनं सुखचतुर्थी	१०८०५०	श्रंगारचतुर्थ्यापनं सुखचतुर्थी
१०८०५०	श्रंगारकचतुर्थीकथा	१०८०५०	श्रंगारकचतुर्थीकथा
१०८०५०	एवंगणपतिचतुर्थीब्रतं यमचतुर्थीब्रतम्	१०८०५०	एवंगणपतिचतुर्थीब्रतं यमचतुर्थीब्रतम्
१०८०५०	फालगुनादिचतुर्मासपचतुर्थीब्रतम्	१०८०५०	फालगुनादिचतुर्मासपचतुर्थीब्रतम्

सूचिपत्रम्

४०८०५०	सूचिपत्रम्	१०८०५०	सूचिपत्रम्
१०८०५०	श्रविष्ठाविनायकब्रतं गणपतिसामान्यच.	१०८०५०	श्रविष्ठाविनायकब्रतं गणपतिसामान्यच.
१०८०५०	वर्षसाहस्रगणेशचतुर्थीब्र.स्वपनचतुर्थीब्र.	१०८०५०	वर्षसाहस्रगणेशचतुर्थीब्र.स्वपनचतुर्थीब्र.
१०८०५०	फा.शु.नं. पितृब्रतंनागपूजनंय	१०८०५०	फा.शु.नं. पितृब्रतंनागपूजनंय
१०८०५०	फा.शु.य-पशुपतिपूजाब्रतंदारिद्र्यहरपथी.	१०८०५०	फा.शु.य-पशुपतिपूजाब्रतंदारिद्र्यहरपथी.
१०८०५०	फा.शु.स. पकेपुटब्रतंविबर्गशुद्धाससमीब्र.	१०८०५०	फा.शु.स. पकेपुटब्रतंविबर्गशुद्धाससमीब्र.
१०८०५०	कामदाससमीब्रतं सप्तमीस्नपनब्रतंसौर.	१०८०५०	कामदाससमीब्रतं सप्तमीस्नपनब्रतंसौर.
१०८०५०	ब्रतंच कलपासप्तमीब्रतम्	१०८०५०	ब्रतंच कलपासप्तमीब्रतम्
१०८०५०	फा.शु.श्र. शिवपूजनं शीतल.ष्ठमीब्रतम्.	१०८०५०	फा.शु.श्र. शिवपूजनं शीतल.ष्ठमीब्रतम्.
१०८०५०	वृषाष्टमीब्रतं वृषाष्टमीब्रतोद्यापनं सोमा-	१०८०५०	वृषाष्टमीब्रतं वृषाष्टमीब्रतोद्यापनं सोमा-
१०८०५०	ष्टमीब्रतम्	१०८०५०	ष्टमीब्रतम्
१०८०५०	अर्काष्टमीब्रतशुक्लाष्टमीब्रतंश्रद्धोकाष्टमीब्र.	१०८०५०	अर्काष्टमीब्रतशुक्लाष्टमीब्रतंश्रद्धोकाष्टमीब्र.
१०८०५०	विश्वरूपाष्टमीब्रतं अष्टमीब्रतोद्यापनम्	१०८०५०	विश्वरूपाष्टमीब्रतं अष्टमीब्रतोद्यापनम्
१०८०५०	फा.शु.न. नंदादिपचनवमीब्रतानि	१०८०५०	फा.शु.न. नंदादिपचनवमीब्रतानि
१०८०५०	फा.शु.द-श्रादादशमीब्रतं यमपूजनब्रतं	१०८०५०	फा.शु.द-श्रादादशमीब्रतं यमपूजनब्रतं
१०८०५०	फा.शु.आमर्दकथैकादशीब्रतकथामनोरथ	१०८०५०	फा.शु.आमर्दकथैकादशीब्रतकथामनोरथ

दादशीव्रतम्

३८ १ गोविंददादशीव्रतम् नृसिंहदादशीव्रतं सु

कृतदादशीव्रतम्

४१ १ ३ फा-शु-जयोदश्याधनद्वतम्

४२ १ ८ फा-शु-चतुर्दश्यादुर्गापूजाभाहेभरव्रतं च

४२ २ १ फा-पूर्णिमायां सूर्यसोमपूजाशोकव्रतम्

४२ २ १६ लक्ष्मीनारायणपूजाव्रतम्

४३ १ १३ होलिकापूर्णिमानिर्णयः होलिकापूजा-

४६ १ ९ होलिकाकथाफलशुनीपूर्णिमांतेवसंतम्.

होत्सवः

४६ २ ३ आषुर्व्रतं देवीव्रत कूर्चव्रतं दादशपूर्णसु-

तीर्थविशेषाः

४७ १ ३ अन्नलिङ्गपुराणदानं तिलधेनुदानं च

४७ १ ८ इति फाल्गुनमासकृत्परत्नसमुच्चयः

पं०	पं०	सूचिपत्रम्	पं०	पं०	सूचिपत्रम्
१०	१०	सूचिपत्रम्	१३	११	अथेकादशीव्रतमाहारमयम्
११	११	अथमलमासादि प्रकीर्णव्रतानामनुक्रमः	१५	८	त्रिष्टुथैकादशीमाहारमयम्
१२	१२	मलमासव्रतं भविष्यतिरे मलमासव्रतोद्या	१७	७	नित्यैकादशीव्रतम्
१३	१३	पनकथा	२३	५	अग्निप्रियावतुर्दशीव्रतम्
२	१४	देवीपुराणे क्तं मलमासकथानकं	२५	१	साधारणपूर्णमासव्रतम्
२२	१५	मलमासव्रतविधानं पद्मपुराणे	२६	३१	प्रतिपदादितिथिकः प्रविशेषः
३	२१५	मलमासमन्त्रपविधानं पुरुषोत्तमेपाख्या	२८	११६	प्रतिपदादिताथेदेवतापूजामंत्राः
४	८	व्रतविधिः मलमासे देवास्त्रयस्त्रिंशत्	३१	१११	इतिमलमासादिप्रकीर्णकृत्यरत्नसमुच्चयः
५	७	मलमासव्रतोद्यापन श्रवतिथिभ्यानानि	३१	१११	अथसकातिव्रतानुक्रमः
६	३	अधिमामसे शुक्लैकादशीकथा	३१	११२	धान्यसंक्रातिव्रतं १ रूपसंक्रातिव्रत २
६	१	अधिमामसे कृष्णैकादशीकथा मलमा	३२	८	भोगसंक्रातिव्रतं ३ लवणसंक्रातिव्रतं
७	२	सव्रतोद्यापनम्	३२	१०	तेजःसंक्रातिव्रतं ५ सौभाग्यसंक्रातिव्रत
८	११४	प्रकीर्णव्रतेपुष्पादशोक्तलपः ध्वजारोपणं	३२	१	तांबूरुसंक्रातिव्रतं ८ मन्तेरथसंक्रातिव्रतः
१०	२	वर्षसंध्यपंचादशोव्रत हरिपूचकव्रतं	३३	१	विशोकसंक्रातिव्रतं १० श्रापुःसंक्रातिव्रतं
११	६	ध्वजारापणप्रयोगः विष्णुनवकृत्तपूजावि	३४	१११	धनसंक्रातिव्रतं १२ आज्ञासंक्रातिव्रतं १
१२	५	मासोपवासव्रतविधानम्	३५	७	

सूचिपत्रम्

पं०	पं०	पं०	पं०
३५	१	२	अपापसक्रांतिव्रत १४ कं ति संक्रांतिव्रत,
३५	१	२	तस्मिन्नापन संक्रांती शोळव्रत १५
३५	२	२	उत्तस्यपापसक्रांती राज्यव्रतम् १६
३५	२	५	उत्तर पणेषु व्रतस्यपनव्रतम् १७
३५	१	७	वृत्ताकत्यागाव्रतं अस्याध्यापनविधिः
३५	१	४	शान्तशान्तव्रतं भौमव्रतम्
३५	२	७	अपापसक्रांत्युद्यापनम्
३५	१	८	अश्वारव्रतानि आदित्यवारव्रतविधिः
३५	२	८	अस्याध्यापनप्रयोगः
३५	१	१५	आदित्यपीडाशांतिव्रत आदित्यद्वयस्तोत्रं
३५	२	१५	अपरं सुवर्णं उत्तरशान्तनामस्तोत्रं वनपर्वणि
३५	१	१५	आदित्यनक्षत्रविधिः
३५	१	१	सोमवारव्रतानि सोमपीडाशांतिः सोमन.

सूचिपत्रम्

पं०	पं०	पं०	पं०
४४	१	१	चंद्रस्तोत्रशिवशक्तिरसोमवारव्रतं स्क
४४	१	१	इपुशोणे
४४	२	५	वर्षसाध्यं सोमवारव्रतम्
४४	२	५	सोमवारनक्षत्रं सामान्यपूजाक्रमः
४४	२	१५	सोमवारव्रतोद्यापनविधिः
४४	२	२	प्रभासखंडोक्तं मोद्यापन सोमवारव्रतं
४४	२	३	श्रावणमसि सोमवारं कंदारनापपूजन
४४	२	५	अमिनवचंद्राद्यं दानविधिः
४४	२	१५	अश्वमैत्रवारव्रतानि भौमवारं भौमपूजा.
४४	१	३	भौमचंद्राहार. पूजाप्रयोगः
४४	२	३	भौमवारव्रतकथा
४४	२	१०	अस्याध्यापनविधिः प्रकारान्तरेण भौमव्र.
४४	२	१०	तोद्यापनम्
४४	२	१०	मंगलाभौमव्रतविधानं मंगलागौरिकथा

सर्वोपनमः । नमो भगवते वासुदेवाय ।
ब्रह्मानि एषां पूजोद्यापनादिक्रमे

अथयानवतान एषामुजामुनः
२ ८ २ २ १० २

१७२ २१४ व्यतीपातव्रतम् .

७४ २ वयोपातव्रता तरसाधामुने

७६
२१९
वपत्वापातधानाद्रक्षः।
न्यायिकगणद्वयानि प्रायेकंसप्तसप्तक्रमे

७६ २१३
वर्षादिष्वपिनावेवापञ्चमन्त्रेण
णोपवासाद्विषिनावेवापञ्चमन्त्रेण

ज्ञापनकाष्ठम्.

७६ १ ४ श्रान्देयतोभद्रावर्त्तक्याड्यापनव

७७ १११ प्रकाशतरणसाधपनभद्रावतरणरात्रि

५ मत्स्यपुराणात्मानं धनञ्जयम् ॥ ७८ ॥
५ भवितव्योत्तरेकानिपंचाशोतिन्नतानि

८७ २।६ विक्रमादियोगे प्रत्येकदानविधानम्

११२ अथवेद्याविलासिनीनां व्रतं रत्नसमुच्च

अथलक्षपूजाविधानानुक्रमः

पं.	पं.	सूचिपत्रम्
१०	२	यापवापसंहितोक्तं लक्षपुष्पपूजाविधानम्
८७	८	अक्षतादिधानपलक्षपूजाविधानम्
८८	११३	जलादिधाराभिषेकपूजाविधानम्
८८	२१४	शैवानमोक्तलक्षपूजाविधानम्
८९	११०	अयोद्यापनम्
९०	१४	अग्निपुराणोक्तलक्षपूजाविधानम्
९०	८	अथर्वणुलक्षपूजाविधानं सांघापनम्
९१	११६	लक्षतुलसीपूजाव्रतोद्यापनम्
९१	२६	अग्निपुराणोक्तलक्षपूजाप्रकारयोगः
९२	१४	इतिविष्णुलक्षपूजाद्यापनम्
९२	१४	गणेशाधिकारपिलक्षपूजाद्यापनम्
९२	१४	लक्षनमस्कारपूजाद्यापनंतरूपप्रयोगः
९३	३	लक्षप्रदक्षिणाव्रतोद्यापनम्
९४	५	अथलक्षप्रदक्षिणेद्यापनम्
९४	११४	लक्षवर्तिव्रतोद्यापनम्

पं.	पं.	सूचिपत्रम्
९४	११६	विष्णोर्लक्षवर्तिपूजाद्यापनप्रकारः
९६	२	विष्णोर्लक्षवर्तिव्रतोद्यापनम्
९७	११०	लक्षदीपदानं अस्थोद्यापनलक्षवेदेन
९७	११३	वायुपुराणोक्तं लक्षवर्तिव्रतरुद्रलक्षवर्तिव.
९८	११	लक्षदीपव्रतोद्यापनप्रयोगः
९८	११	फलत्यागव्रतोद्यापनम्
९८	२१४	पार्थिवलिङ्गोद्यापनंतरकामनाभेदः
९९	५	पार्थिवलिङ्गपूजाधारस्थानं पूजायां नामं
९९	१११	कामनापरत्वेन पूजाया एकादशप्रकारः
९९	२१५	लिङ्गसंस्थाफलभेदः पूजारंभकालः
१००	११३	सनातिकालः पार्थिवलिङ्गोद्यापनम्
१०१	५	अथोद्यापनप्रयोगः तत्रादौ पूजाप्रयोगः
१०१	११४	अन्नहान्यासः यजुर्वेदमंत्रोक्तपूजा
१०३	११५	अथप्राणप्रतिष्ठापूर्वकः पूजाविधिः
१०४	४	पार्थिवगोशालक्षव्रतोद्यापनं कामनाभेदः

प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्	प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्
१०५	१ सर्वसाधारणपूजाप्रयोगः गणेशोपनिषत्	२१४	२ गंगाभगवत्पासादिकं रूपं ब्रह्मद्रव्यस्व-
१०७	१ अश्वत्थोद्यापन शौनकोक्तप्रकारेण	२१५	२ गंगायाञ्जगन्मन्त्रस्तवः कलिकालंगंगा
१०८	१ प्रकाशितरेणाश्वत्थोद्यापन सेचनप्रकारः		स्त्रियनिर्निर्णयः
१०९	२ अश्वत्थोद्यापनप्रयोगः	११०	१ श्रीमहाराजराजवर्धिरभिहकारितः कृत्वर
१११	२ अश्वत्थस्त्रपुस्रवनादिसंस्कारार्थहोमः		नाकरः रत्नसमुच्चयः समाप्तः
१११	२ अश्वत्थविवाहः तुलसीप्रार्थना		शुभमस्तु लेखकपाठकयोः
११२	२ अथ वटोद्यापनप्रयोगः		
११४	१ वृक्षसामान्योद्यापनविधिः तरुपुत्रकविधिः		
११६	२ सत्यनारायणकथाविधानम्		
१२१	२ सर्वकामनाप्राप्तये हरिनामस्मरणमेव ब्रतं		
१२२	१ सर्वरोगनिवृत्तये हरिनामत्रयमन्त्रः		
१२२	१ त्र्यैवशिवनामत्रयमन्त्रः कृत्वरत्नसमुच्चयः		
१२२	१ अथ सप्तकलिकालपातकशांतये हरि		
१२२	१ मानस्मरणमहाब्रतम्		
१२२	२ तन्त्रांगानामहिमावर्णनम्		